STEPHANI RODERICI CASTRENSIS LVSITANI

MEDICI, AC PHILOSOPHI PRAESTANTISSIMI,

ET IN PISANA SCHOLA MEDICINAM Primo loco docentis.

DE METEORIS MICROCOSMI

Libri Quatuor.

CVM INDICE RERVM, ET VERBORVM.

FLORENTIAE, M.DC.XXI.

Apud Iunctas.

SVPERIORVM PERMISSV.

SERENISSIMO
DOMINO
FERDINANDO SECVNDO
MAGNO ETRVRIAE DVCI V.

INCLINAT. dies, & quicquid vel inertia, vel imbecillitas infectum, imperfectum ve reliquit, postridie restaurabitur. Inclinat ætas nec amissæ semel occasionis damna resarcire datur, sed sola remanet sera, inanisque pœnitentia. Ego in hanc inclinantem ætatis meæ partem, tardigrado quodam genio ductus, seu tardo retardatus ingenio fœtum aliquem præteriti laboris luci exponere distuleram, forsan a Cygno persuasus, qui senio confectus argutioribus, ob gutturis exilitatem, organis effectis, suauiorem simul, & vocaliorem emittit vocem: existimabam itaque mihi euenturum vt quo per ætatem magis proficerem, eo elegantius & sapientius, ante quam improuisus adesset occasus, scriberem. Sed ne imprudens homo sum, qui Naturæ inopiam annorum copia supplere me posse putabam. Vnum tamen fortunæ acceptum refero, quod adhuc ad opportunam accedo pœnitentiam, nec omnino vana fuit mea illa procrastinatio. Ad orientem conuertor Solem, nempe ad exurgentem toti Etruriæ, vniuersæ Italiæ potius dixerim cum nouo, cum optimo Principe felicitatis splendorem, vt si ad hæc humilia respiciat, Sol ipse radiatus me intueri videatur. Et faciet: paterna eum genitrisq; probitas persuadet, imo & propria, quam tenera adhuc ætas adeo manifestis præmonstrat signis, vt cuilibet ex plebe homini futuram felicitatem hinc

¶ 2 lucat

liceat vaticinari. Non equidem adoleſcentibus auream ætatem quam poſſidebunt, inuideo, gratulor magis, & primam hanc iucundiſſimæ Scenæ partem ſenioribus etiam communem, peculiari applauſu, accipio, reliquam poſteritas mea, quod ſexagenario non leue eſt ſolatium, ſibi etiam vendicabit. Dum verò ſuaui admodum ſpe, quam de tam præclara indole concipiunt omnes, delinitus inebrior, in mentem ſubit lilium triplex in Medicææ domus ſtemate poſitum, quod ad hæc noſtra tempora, iam ex antiquo reſpexiſſe arbitror. Veterum monumentis conſtat lilio potius, quam altero florum ſpem fuiſſe ſignificatam. In Alexandri Pij, & Claudij Auguſti numis, Dea manu lilium prætendens hanc habet inſcriptionem, SPES PUBLICA. in alijs quos Tib: Claudius excudi iuſsit SPES AUGUSTA: Adriano magis placuit SPES P. R. placeat maiori iure & nobis SPES P. E. nec inſcriptio dedecens eſſet SPES TRIPLEX quam ex triplice flore, Florentia, in ſuo ſinu, reponit, Clementiæ vnam, alteram Iuſtitiæ, tertiam Liberalitatis, omnes profectò hæreditarias. Sed heu prohibet dolor de generis humani delitijs nuper amiſsis, hoc eſt, de inuictiſsimo parente immatura morte prærepto verba facere. Propterea ſilens, & humilis ad Sereniſsimæ celſitudinis aras hoc opuſculum, votiuam veluti tabellam, appendo, vt pretium quod ex ſe non habet, inde poſsit comparare, multa quippe (ait Plinius) ideo pretioſa cenſentur, quia templis ſunt dicata.

Soler.

Solertiſsimo Artis Medicæ profeſsori Stephano de Caſtro.

LODOVICVS SEPTALIVS. S.

SENSI quidem, vſuq; comperi, haud tantam ex mutuo oculorum occurſu, aptiſq; oris lineamentis hauriri voluptatem, quantam nobiliores illæ animi notæ multo illuſtrius virtutis monimentis expreſſæ, quam fucatis interdum coloribus adumbratæ, longe etiam ſpectantibus pariunt. Itaq; quod verebare, ne tuæ ab ignoto, vt modeſte de te ſentis, profectæ litteræ, mihi fama vulgata iam claro, quæ tua eſt beneuolentia, redderentur, ſecus omnino accidit: nam & ſi te nunquam oculis vſurpaui, certe cum in epiſtola tua, tum in hominum de tuis moribus, ac doctrina predicatione, ad viuum adeo te delineatum ſum contemplatus, vt quam magis potuerim voluptate perfundi, non dum intelligam. Atque vt propenſo tuo in me animo grates habeam, qui in me exornando tam multus fuiſti, non patiar plane tam male tecum agi, vt tantum tui nominis ſplendorem latebris in abdito atque obſcuro includi tibi cōcedam. cui enim iam multos annos ab editæ quaſi ſpecula in propatulo collocatus, non illuxiſti? Apud Magnum Hetruriæ Ducem paulo ante valetudinis moderator non potuiſti non magnas præ te agere ſplendoris, & gloriæ faces. Inclyta porro Piſarum Accademia cui te vetuſtatis iniurijs non ſubducet, aut a ſeculorum obliuione non vindicabit? Iam vero ſecundis auris, & curis etiam tuæ iam famæ & nomini inſeruire debes; affectiſque lucubrationibus finem imponere, neque permittere diutius illa ab eruditis deſiderari. Cæterum quem tua diſciplina informatum, ac probe imbutum mihi quaſi recuoquendum, & opimioribus, vt inquis, opibus cumulandum miſiſti (in quo tuam humanitatem, quæ tibi admodum iniqua tam pauca, mihi perliberaliter tam multa tribuit, agnoſco) dabo operam, vt quicquid eſt in me præſidij, id illatum tuo nomine, tum ſuæ virtutis & morum inuitamento ſibi præſto eſſe ſemper experiatur; nec verbis, quam re ipſa præſtanda, fideque ſoluenda liberalior extiterim. Te vero virum tantum ſi

¶ 3 non

non amem, & colam tot virtutum insignibus illustrem, a me ipso, qui magnos viros semper in oculis habui, plane desciscam. Adderem plura, nisi vererer, ne fucosæ orationis suspicio fidem candidæ amicitiæ detraheret. Verbo vno cuncta perstringam: prolixe tuis nutibus cum me ipsum, tum mea omnia polliceor; Vale Pisarum Decus, & ornamentum, & me, vt cepisti amare perge. Mediolani Quarto Kalendas Iunij M. DC. XIX.

Hiere-

Hieremias VVidolxius Auguſtanus in laudem præceptoris ſui Colendiſſimi.

Miramur magni ſublimia corpora Mundi
Ut venti ſpirent, vt cadat imber aqua.
Ut tonet, vt radijs accenſus fulguret æther,
Vt feriant magni tela triſulca Iouis.
Non minus in paruo mirum eſt contingere Mundo,
Hæc eadem, at cauſas quis penetrare poteſt?
Tu penetrare poteſt CASTRENSIS, & abdita nobis
Dudum ſcripta Cois ſcis referare ſenis.
Sit tibi, ſit nobis fauſtum, quod protulit ætas
Noſtra, ætas quod non protulit vlla prior
Ætas deinde tuo referet ventura labore
Poſſe laboratis abſque labore frui.

Alexander Puccinius Florentinus I. V. D. & in Piſana ſchola profeſſor. Ad eundem.

Fertur in exili vitro iam proditus æther,
Tam potuit ſiculi Dædala dextra ſenis.
Mille ſub humano CASTRUS iam corpore formas
Denotat, ingenio tàm bonus & calamo
Maior vter, quæris? dedit hic meliora ſalutis
Pignora, ſed fragili luſerat ille vitro.

Iulius Cæſar Bulengerus in ſchola Piſana humaniorum literarum doctor. Ad eundem.

Es medicus, vateſque, & habes ab Apolline vtrumque:
Munere vtroque tamen cedit Apollo tibi.

Domenicus Benizzius Florentinus D. Medicus STEPHANO CASTRENSI operis autori & præceptori ſuo amantiſſimo.
MICROCOSMVS LOQVITVR.

Olim artis miræ mirus mè finxit Apelles
CASTRENSIS mè nunc artis Apollo tua
Ceſſit Apellineum fatis opus, at neque fatis
Maius Apollineum, credite, cedet opus.

Anto-

Antonius dias Pintus Lusitanus I.V.D. & quondam in schola Pisana ordinarius iuris Ciuilis professor, nunc in Florentina rota Serenissimi Magni Etruriæ ducis auditor meritissimus.

In librum, & libri Autorem.

MAximus exiguo hic describitur Orbis in orbe
Humano immensum Corpore Corpus inest.
Mira facis Castre; vnum Athlas vix sustinet Orbem
Pendet ab excubijs Orbis vterque tuis?

Alexander Rinuccinus Clarissimus Senator Florentinus, & Serenissimi Magni Ducis Ætruriæ præfectus ærarius.

In laudem Autoris.

NOn medicas adhibere manus, non mille quotannis
Faucibus e Lethi corpora subripere,
Non præcepta animis dulci instillare loquella,
Dum Ligur, & Thuscus pendet ab ore tuo,
Sunt tibi Lusitane satis, maiora recipscis,
Cum pandit doctus scripta reposta liber,
Sic etenim innumeros populis prodesse per annos,
Sic datur ægrotis omnibus vna Salus.

Camilli Accarisij I. C. Senensis in Pisano Lyceo Iuris Ciuilis Interpretis. Ad eundem.

ABdita qui seruas humorum prælia in orbe
Exiguo, & causas pandis, & interitum,
I liber, i felix, doctas inuise cateruas,
Ne timeas, vllus gratior ire nequit:
Aera sollicitent placidum cur flatibus Euri,
Cur commota suis æstuet vnda vadis,
Hactenus edocuit sapientum cura, sed artem,
Qua valeant motus sistere, solus habes.

Aliud.

Aliud. Eiusdem.

MElliferum quondam consedit in ore Platonis
Agmen, habet si quam fabula prisca fidem;
Somnia sint vatum: meliori pasceris ipse
CASTRE fauo, & nectar dulcius ore tenes:
En vt Paonia hæc artis tutissima nobis
Dogmata mellifluo suggeris eloquio:
Fellea ne posthac medicamina abhorreat æger
Crediderim verbis mellea facta tuis.

De eodem Excellentissimo Autore

Epigramma.

Ioannis Accarisii Patricii Senensis.

ARida corporeos quid sæuit febris in artus,
Quidue iuuat miseris sollicitare modis?
Nonne Machaonia STEPHANVS clarissimus arte
Emerita reficit corpora læsa manu?
Scilicet, agnosco, vt totum volitare per orbem,
Et valeat tanti crescere fama viri:
Sic homines tuto properantia fata repellunt,
Sic CASTRI eximium nomen vbique viget.

In Librum de Meteoris Microcosmi.

Epigramma.

HIppocratis dulcis sileat miracula Musa
Desinat, & claros tollere ad astra viros,
Iam tenet æternum notus per sæcula nomen,
Nec non ingenio stat sine morte decus.
Explicet illa tamen Stephani vel carmine laudes,
Vel studeat claris concelebrare modis.
Hic neglecta diu nobis, atque abdita pandit,
Sic virtus claro lumine spreta micat.
Has dum perpetuo celebras res nomine (fœlix)
In toto nomen spargitur Orbe tuum.

Ioannis Summaiæ.

AVTO-

AVTORIS
CARMEN ALLEGORICON
DE MICROCOSMO.

QVI primum liquidis fœcundans omnia campis
Incubuit rector naturæ spiritus, vnde
Tot rerum simul effigies, tot semina vitam
Accepere, abijtq; elementa in grandia Mundus.
Qui cœlum, quiq; astra, & dulcis lucis honorem
Protulit, ac validis firmauit legibus orbem.
Idem etiam in parua visus lusisse tabella
Singula, quæ Mundi efficiunt collecta figuram
Exiguum in specimen referens, exinde creauit
Sic hominem, vt paruum possemus dicere Mundum.
Cor soli comparatur. *In medio, veluti radijs qui cuncta fouet Sol*
Cor micat, atq; almi longa vbertate caloris
Ditior extremas sese diffundit in oras.
Cerebrum Lunæ. *Quin & lunarem cerebri compago nitorem*
Alba refert, lunam, & cerebrum vis humida signat.
Ex illo radij sentire, omnemq; mouendi
Virtutem accipiunt, radijs si nubila forsan
Obstabunt, subito Mundo nox incubat atra,
Caligant sensus, molesq; immota laborat
Cerebri sinus Mercurio. *Alueolos etiam in cerebro, & variata figuris*
Atria Mercurio prudens natura sacrauit.
Quippe hic ingenium, ingenuasq; exercitat artes
Hanc mens & ratio sedem extruxere beatam,
Quam sensus (labor assiduus) depingere certant
Semper imaginibus, Cœli quibus alta subire
Arcanasque datur naturæ agnoscere causas.
Iecur Ioui. *Stat iecur ad dextram, paruoque alimenta ministrat*
Mundo, alit vt magnum magnus quoque Iuppiter orbem.
Lien Saturno. *Laua ex parte lien Saturni denotat astrum,*
Infelix astrum, sub quo curaque metusque
Horrifici infaustum laticem sumpsere veneni
Fel Marti. *Hos inter Marti assimilis fel turget amara*
Bile tumens, illinc irarum feruidus ardor,
Et flauum impatiens bibit indignatio succum.

Con-

Consimili ratione tibi venus alma dicantur Testiculi Veneri.
Pendent qui multo tumefacti semine testes,
Vnde hominum innumeros stirps continuatur in annos:
Quatuor, & proprio condunt elementa decore Quatuor elementa quatuor humoribus.
Quicquid in orbe subest, seque in contraria pellunt,
Hinc calidus furit ignis, & hinc patet humidus aer,
Hac gelidæ labuntur aquæ, hic iacet arida tellus
Pondere fulta suo, totidem mortalibus agris
Humores variantque vices, prosuntque nocentque.
Nec non astrifero cælo, & cælestibus astris Cælum, & astra spiritibus.
Respondet, membra incursu qui cuncta perenni
Exagitat, primusque animæ mandata facessit
Spiritus, ille volans defert magno impete secum
Imbres sanguineos, atque auras simplicis ignem.
Quid memorem intexant Mundum quam multa minorem Venæ fluminibus.
Flumina? non ne vides salientes sanguine venas
Hac illac opportunis erroribus vt se
Insinuant, omnemque sinunt pinguescere glebam?
Aspice vt antiqua durescant ossa parentis Ossa rupibus.
Saxa vocas, pariter mortali in corpore saxa
Scilicet ossa vides rigidas imitantia cautes.
Non etiam nemora, & densis loca consita plantis Arboribus capilli.
Deesse putes homini, videas herbescere crines,
Radices agere, & tenues emittere ramos.
Insurgunt animosi Euri, miscentque procellis Venti flatibus.
Terrarum ambages, sinuosique æquora ponti.
Sic in visceribus, velox cum sæpe coorta est
Tempestas, rapidis quæ flatibus ilia rumpit,
Auditur tonitru ingeminans, it clamor ad astra,
Voluulus immiscet bellum, atque extrema minatur.
Cernis vt immensum vapor humidus aera complet, Catharrus pluuiæ.
Et primo in nubem, mox condensatur in vndas,
Tunc varia in Cælo facies, vnde imber aquarum
In terras cadit, & sitientes irrigat agros.
Non secus in nostro concrescens corpore nimbus
Accidit, in tenuem cum sæpe redacta vaporem
Materia assurgens caput aggrauat, ecce repente
Nubilaque, pluuiæque, imos Mador occupat artus.
Contemplator item quam multas humor arenas Arenæ.
Inuo-

Inuoluat, liceat varios spectare lapillos,
Quam multosque salis cumulos, quam multa metalli
Principia, intuitu si conspicis omnia sano.
Lumbrici animalibus. *Multaque praeterea viuunt animalia paruo*
In mundo, verruntque ob longis viscera caudis.
Scilicet vt tanto reddant pro munere grates
Cuncta creata Deo factori, homo ponitur instar
Cunctorum, erectos qui tollit ad aethera vultus,
Menteque supremi campis spatiatur Olympi.
Ille humilis supplexque manus ad sidera tendens
Artificem tantorum operum sic voce precatur.
Magne parens, nutu qui postquam cuncta crearas
Dux sti ingentem parua in compendia molem,
Parua, quibus tua magna tamen respondet imago
Da posse hae minimi partes, haec organa Mundi
Sic regere, vt tandem veteri compage soluta
Nobilior, penitusque mori pars nescia possit
Aeterna Mundi exemplar sub luce tueri.

STE

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS LVSITANI
DE METEORIS MICROCOSMI
Liber Primus.

P R Æ L V D I V M.

QVemadmodum vis exigua, quamtumuis trahat, nunquam magnam extollet molem, ita etiam humani intellectus imbecilla virtus, licet diuturna meditatione fatigetur, ingentes difficultatum lapides, qui viam veritatis occupant, non dimouebit. Omitto substantiarum separatarum contemplationem, ad cuius radios deficimus, sicut oculus noctuę ad lumẽ Solis, *de his loquor quæ manibus tractamus, quæ oculis conspicimus. profecto ærumnarum maxima est, non posse eorum causas, naturamq; penetrare. Omnipotens rerum Dominus, homini, ijs quæ creauerat frui dedit, eadem agnoscere non concessit. hoc prædicat sapientissimus Salomon cap 3. Eccle.* cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo quod operatus est Deus ab initio vsq; ad finem. *Tumebant veteres inani sophiæ nomine inflati, posteri modestiores philosophiam appellarunt, philologiam iam factam esse, ait Seneca, & merito: nam verbis, non rebus certatur, aut si rebus, fucatis illis quidem, & prout vniuscuiusq; ambitio suadet, compositis. Ambitionem artes perdidisse, sapienter clamat Galenus. Hæc in Aristotelis animum, vetustiores reprehendendi, cupidinem inspirauit. Laudandus tamen est, tùm quoniam nunquam sibi tantam arrogauit autoritatem, vt inermis in campum se conferat: tùm etiam: quia, dum eos, per quos profecerat, refellit, eandem nobis libertatem reliquit Sed quotus quisq; est, qui hanc libertatẽ velit? Proh dolor, ingenua philosophia seruos parit. Sed quando seruos, cur magis Aristotelis, quam aliorum? nempe quia eius placita magis placent. hoc ita crederem, nisi in ijs tuendis peruicaciam aliquando agnoscerem. Ad rem accedo. Mundi primordium, aliqui ex vno, aliqui ex multis, instituerunt: ludi magistri erant, discipulos habebant, in quos suas sectas tanquam in riuulos deriuarunt. verum cunctorum scriptis temporis diuturnitas solitam iniuriam intulit, vestigia nulla remanent, nisi quæ nobis monstrant ij, à quibus refelluntur. Nunquid vera? imo suspecta: nemini in lite sua fides habetur. Damnantur igitur inauditi, & victrix in scholis exultat peripatetica doctrina. Exulat Plato, exulant vetustiores sapiẽtes, &*

profectò si eorum dicta, sicut referuntur, sunt accipienda, meritò relegantur: inania sunt, ridicula sunt. Sed quid nocebit quærere an benignam patiantur explicationem, & sic amicè explicata quid nos doceant inquirere? hoc facere instituo, & velut Spagyrici faciunt, ex optima veterum documentorum parte, quintam (vt vocant) essentiam extraham fæces reijciam. Neq; mihi magis familiarem ascisca Aristotelem, quàm Platonem, quàm alios. Ignis, aer, aqua, terra, magnos nobis vsus præstant, nunquid ideo sunt elementa? erunt, si elementi nomine abuteris, sin strictè accipis non erunt, nam non priora sunt reliquis, vt esse decet, si reliqua corpora componunt. propterea non componunt sed componuntur. Ignem ne elementum dicam? qui dissoluere quidem potest, componere non potest. Dicis ignem cohiberi, vt compositionem ingrediatur, sed a quo cohibetur? nunquid a potentiore? da mihi potentius, à minus potente cohiberi nequit. Aqua, quæ nobis in vsu est, terra, quam calcamus, aer quem respiramus, impuritate scatent. respondes hæc non esse elementa, verum alia puriora, hæc tamen puriora nec existunt neque existere quidem possunt. Sed iam præludij limites egredi vi eor & veram aggredi disputationem, procastinare libet, vt suis quæque locis reddantur. Interim hoc scito veteres autores arcana illa rerum naturæ sacra, interiore clausisse sacrario, ea qui reuelare cupis pura mente esto.

Exemplum tibi proferam ex Anaximandro Milesio, qui rerum omnium principium infinitatem esse ait, sed cur nempe quia ex infinito existunt, & in infinitatem abiunt cuncta. Certe nil melius. nunquid non infinitum est Alpha, *&* Omega. *Dicitur tamen existimasse innumeros mundos ab hoc infinito produci, ac rursus in id vnde sunt orti, reduci. Non rectè quidem produci dixit, si ita dixit; rectè tamen, produci posse, forsitan dixit. Anaximenes item Milesius principium rerum aera statuit; aera ne? an spiritum? nam dicitur pariter aer & spiritus si spiritum pro aere intelligas, tam non omnino ab errasse dices: si quidem efficientem causam cognouit, scilicet spiritum, qui ferebatur super aquas. Nimius sim si cuncta prosequi velim, hæc duo sufficiant, quibus agnoscas, vnumquemq; antiquorũ, ex sua tripode loquutum neq; vt à posteris intelligeretur, satis curasse. Vellem itaq; tàm nos illorum curam habere, quàm illi nostrûm habuere, atq; ita animo ingenuo, ac libero præditos philosophos solo rationis olfactu tanquam canes venatorios veritatem è latebris in lucem euocare. Forsitan sic melius constaret nobis ex quibus mundus constat, mundus in quam tàm magnus quàm paruus: nam per similitudinem vnius ad alterum ex vero philosopho fieret verus medicus. Hæc mea mens est, non alijs obsto, sed quà potior videtur via, incedo, incede tu quà velis. hominem quæro in mundo, hominis affectus in mundi affectibus: Sic Hippocratem fecisse arbitror. multi tamen, qui hoc iter, tanquam solitarium relinquunt, ne ab Hippocrate discedere videantur, Hippocratem, ab Hippocrate discedere faciunt, ac propterea libellum, in quo ad vnguem loquitur, hoc est eum, qui de flatibus inscribitur, ex Hippocraticis esse volunt Hoc, quo iure factum, demonstrare contendo, & sanam illius libelli doctrinam, pro Virili defendo, adesto animo quisquis ad legendum ades, hæc si placent faueto, si displicent saltem non liberè, verùm adhibita rationis virga, castigato, expungito.*

INTER

INTER MVNDVM, ET HOMINEM *ad vnum archetypum conformitas, & mundo ineſſe animam demonſtratur.*

CAPVT PRIMVM.

RATIO illa ſempiterna, A & immutabilis, omniũ rerum exemplaria in ſe continens, quam Mundum Archetypum, ſeu potius Mundi Archetypum vocamus, cum ſit in mente diuina, non eſt aliud ab ipſo Deo, cuius ſumma ſimplicitas compoſitionem nõ admittit. Quoniam ergo Mundus hic magnus, quo fruimur, ad Archetypi exemplar, ſeu mauis ideam, fuit efformatus, ad Dei op- B timi, maximi imaginem dicitur productus. Homo autem, qui omnes totius vniuerſi perfectiones in ſe vno comprehendit, eiuſdem Archetypi ſimilitudinem referens, ad imaginem Dei, tantò melius dicetur factus, quantò diuino intellectui, per intellectum, ſimilior euaſit. Hanc inter hominem, & mundum conformitatem, veteres mutuatis inuicem nominibus expreſſerunt. Mundum enim animal magnum, hominem mundum paruum appellarunt, exiſtimantes ſcilicet C non deeſſe vniuerſo animam, per quam animal dicatur: turpe namque eſt partes ſuo toto perfectiores arbitrari, in quem ſanè errorem incidet is, qui mundi partes animatas, totum verò vniuerſum inanime eſſe dixerit. Mũdi animam dari ferè omnes veteres phyſiologiæ principes, tam Græci, quam AEgiptij teſte Platone, & defenſore in Cratylo, & Epinomide, ſuis placitis, confirmarunt, quorum rationibus à motus perennitate, & à vitalium ſpirituum vigore deductis, nos ali- D quas tùm ex ipſo opere, tùm ex opifice adijcimus.

De opere quidem, admirabilis ſympathia, qua cuncta corpora, inter ſe, ſunt connexa, nobis oſtendit, illa ita inuicem ſe habere, vt membra vnius, quod tamen vnum, non accidentaliter ſit tale, ſed per animam totius, qua vnaquæque pars, peculiare damnum contemnens, ſuum totum conſeruat, non ſecus ac in animalibus ſolet contingere, quæ ut vitam totius liberent à periculo, membrum aliquod periculo exponunt; Vnde manus

A perſæpè, vt capiti ſuccurrat, vulneratori ſe offert. Omnia quæ ſunt in mundo propria loca, propriamque quietem deſerunt (contra ipſorum naturas) vt vacuo, totum vniuerſum deſtructuro, locum impediant. Nec dicendum eſt id fieri quia mundi partes, licet finem non agnoſcant, diriguntur tamen à cognoſcente: nam perperam ad vniuerſalem cauſam recurritur, cũ particularis quęritur. Neque præterea huiuſmodi admirandi effectus materiæ, tamquam rei continuæ, B ac proinde continuitatem ſuam tueri conanti, ſunt attribuendi: etenim materia ſine forma non eſt continuitatis cauſa, nec rurſus materię actionem, reſiſtentiamue vllam poſſumus concedere.

Altera, quæ ex mirabili hoc opere ſumitur ratio talis eſt. Quam plurima in mundo fieri videmus, queis efficiundis, non ſolùm particularis vniuſcuiuſque ratio, atque forma ſit ſatis, ſed maius aliquid eſt inquirendũ, et ne ad vniuerſalem cauſam, tanquam ad C ignorantiæ aſylum, recurramus, admittenda eſt formalis totius. Vide fœtuum formationem, ac deperditarum ſpecierum reſtaurationem, & inuenies hanc eſſe curam totius, ne videlicet ſuæ partes deperdantur. Indiuiduum, voluit Ariſtoteles, immortalitatis deſiderio, aliud ſibi ſimile gignere, vt ſaltem viuat in ſua ſpecie, verùm hoc præter rationem dictum videtur; indiuiduum nãque, in ſua ſpecie, non habet vitam, neque Bucefalus viuit, licet viuat natura commu- D nis equi, imo potius contrarium eſt aſſerendum, ſpeciem ſcilicet viuere in ſuis indiuiduis, quæ ſi omninò deſint, illa profectò extinguetur. Natura ergo communis eſt, quæ particularium curam habet. Hæc ad agendum ſtimulos quoſdam addit. Quare ſi qua rerũ ſpecies ſit abolita, vel aliquid à propria forma degeneret, poteſt ab anima totius, per particulares rationes ſeminales, quas habet, reformari, & reſtitui. Non autem fiet hæc rerum conſeruatio, niſi detur aliquid in toto, quod ſuis partibus ſit cõmune. hoc nil aliud eſt, quam anima: nam hæc ſola, vtpotè, quæ

ex se, & sponte mouetur, potest ad omnia duci.

Iam verò ex supremi Artificis parte, in hunc modum ratio conficitur. Ineffabilis Creator, qui lumine vultus sui, hoc est sua ipsius imagine, cuncta creata signauit, cum sit omnino vnus, vnitatem in rebus voluit reperiri. hæc quoniam à perfecto est, imperfecta esse non potest, non tamen foret perfecta, si per accidens, vt dicitur, vnitas foret. quare per se vnitas hæc est. quomodo ergo per se talis erit, nisi ab aliqua forma totius, quam Mundi animam appellamus?

B Præterea non solum diuinam vnitatem, sed diuinam etiam bonitatem debuit diuinū opus imitari. etenim à bono, non nisi bonū, id tamen solum dici bonum meretur, quod omni ex parte tale est, cum è contrariò, ex quolibet defectu, malum dicatur. Defectus verò in ratione totius, esse maior non potest, quàm si totius forma desit. Hanc igitur, qui denegaret, auarè nimis de liberalissimo largitore sentiret, qui in minimis nimium perfectus, magno operi eam perfectionem, quā habere oportuit non concessisset.

C Denique non tantum id, quod bonum est, sed id, quod melius, à Deo factum fuisse credimus; melius autem est mundum per continuitatem, quàm per contiguitatem esse vnum: nam qualitatum cœlestium transfusioni contiguitas non ita apta esset, faciliorque per continua, quam per contigua fit trāsmissio. Ideò natura conseruationis rerum solicita, res ferè omnes in duas medietates diuisit, (tales sunt fructus, & cerealia) vt scilicet putredo in vna medietate concepta, non ità prumptè alteri communicetur: obstat enim contiguitas, vbi continuitas non obstaret. Oportuit ergo mundum hunc inferiorem supernis lationibus non contiguū,
D sed continuum esse, vt inde vis eius gubernetur. Adde quod absque continuitate, stabilitas rerum nulla foret, Ni velis supremum Conditorem cogere, vt seipso suum artefactum substentet, ne labatur, quod vel in artifice creato, imperfectio quædam erit. At diuinus Opifex res omnes, postquam fuerunt creatæ, suis naturis reliquit, & mediātibus illis operatur, nisi quando nos vult, vel ad contemplationem, & amorem sui supernaturali medio erigere, vel ab erroribus deterrere. Igitur si continuas, non verò contiguas mundi partes agnoscimus, non illum

A per aggregationem, vt vocant, sed per se vnum appellabimus; vnum verò per se ab vna forma tale est. Ex his concluditur dari animam mundi, quæ *totos infusa per artus hanc agitat molem, & magno se corpore miscet.* Hanc Galenus de fœtus form. cap. vlt. ex Platonis doctrina aliqua ex parte videtur admittere, cuius nos sententiam inferius, cū de formatrice facultate incidet sermo, paulo altius contemplabimur.

Similitudo inter animam mundi, & animam hominis ostenditur, rationes eorum, qui mundi animam negant soluuntur.

CAP. II.

CAVENDVM tamen est, ne hanc vniuersi animam, Deum esse credamus, id, quod Poeta 4. Georg. licet ex aliorum opinione, hisce carminibus asseruit.

His quidam signis, atque hæc exempla sequuti
Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
C *Aethereos dixere, Deum namq; ire per omnes*
Terrasq; tractusq; maris, Cœlumq; profundū.

Enim vero hæc opinio, quamquàm, dum Deum rebus omnibus ad esse affirmat, vera quidem est, tamen dum supremum mundi conditorem formam mundi esse innuit, nequaquàm est recipienda, nisi quis tropologicè, ac per metaphoram loqui velit, neque sic quidem libenter annuam: quoniam Deum formalis causæ concursum supplere non decet: hæc namque causa aliquantulam inuoluit imperfectionem, quatenus non potest materiam perficere, nisi ab ea contineatur,
D contineri vero, passio, cum sit, imperfectio quædam est. Præterea si Deus ideò forma mundi crederetur, quia toti vniuerso adest, totiusque operationes regit, atque moderatur, eadem ratione dicendus & ipse esset singularum rerum forma, quandoquidem nihil sine Deo consistit, *in quo viuimus, mouemur, & sumus* hoc verò non tollit quo minus vnaquæque res suam habeat formam. Eodem prorsus modo circa hominis animam damnanda eorum hæresis est, qui eam (sicut Satyricus loquitur) *diuinæ particulam auræ* faciunt, inter quos est Plutarchus, qui animam nostram non solùm opus Dei, verum

etiam

etiam partem appellat; & Philo,cui incredibile videtur tam exiguam mentem humanã membranula cerebri, aut corde haud amplis spatijs inclusa in, tantam Cœli, mundique magnitudinem capere, nisi illius divinæ, feliciique animæ particula esset individibilis. & Plato, quem refert Gal. li. 9. de plac. c. 9. qui mundi conditorem ait filijs suis iussisse, vt ratione hominum genus fingerent, sumerentque à se immortalis animæ substantiam, sed illud tamen adderent, vt generabilis efficeretur. Hic etiam error tenuit Carpocratem relatum ab Irenæo, & Cerdonẽ à Theodoreto; nec non Gnosticos, Manichæos, & Priscillianistas, qui omnes nescio quomodo in Deo (*si Deus est anima*, vt illi dicunt) possent mutationem admittere: quippe anima mutatur vel proficiendo in melius, vel deficiendo in deterius.

A

Conformatur præterea mundi anima hominis animæ, in modo, quo vtraque fuit creata: vtramque enim spiritu Dei productam agnoscimus; nempe mundi animam spiritu domini, qui ferebatur super aquas, seu incubante super faciem aquarum, animam autem hominis, eo Spiritu, quo in illum Deus omnipotens spiraculum vitæ inspirauit.

B

Vtraque præter proprium, in vno quoque membro, vigorem, habet alium communicatum, humana à corde, quod sol in corpore hominis dicitur; mundana à Sole, qui cor vniuersi nominatur.

Sed expendamus quantum habeant pondetis rationes eorum, qui pertinacitet mundi animam negant. Ac in primis quod aiunt, non videri possibile posse animam tam vastum spatium occupare, inane quidem est: nam si de magnitudine spatij dubitant, & de paruitate dubitare par est. Qua propter eodem iure pulices, & minora adhuc animalcula, animam non habere, contendent. Deinde quidmirum, quando tam vastum datur corpus, tam vastam (vt ita dicam) animam dari? occupat illa quodlibet corpus, cui informando est data, de magnitudine, & paruitate, quis cum authore disputabit?

D

Argumentantur præterea, omnem formã, boni alicuius obtinendi gratia, cum materia, copulari, non apparet autem, cuius nam boni causa mundo anima iungi queat; non propter functiones facultatis vegetatiuæ, nẽpè nutritionem, accretionem, generationem; hæ namque solis corporibus interitum subituris, conuenire possunt; non propter sensuum operationem, cùm sentiendi organa, mundo non insint; neque ob intellectionem, cùm corpus non nisi sensuum ministerio intellectui inseruiat; nec postremò ob localem motum, si quidem ad hunc exhibendum, nõ informatio requiritur, sed appulsus virtutis, qua motor rem motam attingit. Hæc illi. Ceterũ cum maximæ vtilitatis, quas anima vniuerso affert, supra iam satis sint inculcatæ, parùm vrgemur hac argumentatione, vt à tam seria opinione discedamus: nam præter vegetatiuæ sensitiuæ, intellectiuæ facultatis, vsum, habet anima non minus necessarium, nempe facere, vt partes in vnum totum conspirent. disce hoc à microcosmo, de quo Hippocrates, in libro de alimento protulit illa verba, conspiratio vna, consentientia cuncta, natura communis vna. Quidni in macrocosmo in quo omnium partium est communis conspiratio, Sympathiaue? Nec verò cum Galeno lib. 2. de puls. cap. 12 opinari oportet conspirationem illam membrorum soli colligantiæ, quam venæ, arteriæ, neruique, inter se habent, esse tribuendam: quippe diuersæ facultates, vt in vnum corpus conspirent, vno principio omnibus communi indigent. Ita etiam licet mirabili quodam ordine, partes vniuersi, tùnc cùm crearentur, fuerunt connexæ, necessario vnica formalis ratio, omnia comprehendens, est concedenda; Itaque tum microcosmi, tum etiam macrocosmi partes se inuicem adiuuant, & tuentur. Nec tamen hæc mutua est membrorum gratia, beneuolentiaue (nam quis has rationales dotes membris tribuat naturalibus?) sed vnius animæ suum totum conseruantis cura, atque prouidentia. Tandem, quod pro indubitato afferunt axiomate, facultatem scilicet vegetatiuam non conuenire, nisi rebus interitum subituris, probare debuerant, neque deest ratio quæ opposi-tum suadeat: namquid prohibet rem in infinitum vegetari, atque ita immortalitatem quamdam tueri? qualis, ex opinione multorum fuisset illa, quam homo, ni cecidisset, haberet.

Insuper argumentum conficiunt hoc modo. Aut hæc mundi anima, in naturalium rerum compositionem venit, aut non venit. Si detur primum iam nullum ens naturale erit vnum per se, vt pote ex multis formis conflatum. si posterius non igitur ea anima vitales

physi-

phyficarum rerum actiones obit: fi quidem omnis actio ab interno principio oritur. Huius argumenti authores, eius opinionis effe videntur, quæ etiam fingulis animalibus, præter animam totius, dati etiam particulares membrorum formas negant, veluti offi formam offis, neruo nerui, & cæterorum fimiles, quas tamen membrorum formas, formæ totius fubordinatas, dari, non eft inconueniens: etenim fubordinatio formarum, veram vnitatem non impedit, quando forma inferior habet fe veluti materia refpectu fuperioris.

Demum eft quod miremur huiufmodi argumentatores, qui mundum non continuitate, fed aggregatione effe vnum volunt, (quod in decens nimis effe fuperius demonftrauimus) & tamen mirabiles effectus, qui in mundo contingunt ad mutuam operam referunt, qua fe inuicem mundi partes, tanquam vnius corporis membra adiuuãt. Profectò hanc mutuam operam nunquam inter partes vnius aggregati videmus: hæ namque cum in aliquo vno reali non conueniant, non fe inuicem agnofcunt, adiuuantue. fed de his videmur plura dixiffe, quàm præfens poftulat tractatio.

Ut Anima hominis, fic anima mundi Spiritibus vtitur pro inftrumentis, licet aliqua inter vtrofque fit diuerfitas.

CAP. III

CVM inter corpus fenfibus expofitum, & animam incorpoream, nullique fenfui fubiectam, nulla fit omnino proportio, medium aliquod accomodatũ dari oportuit, quod animæ per fuam tenuitatem, corpori per fuum corpus (quo non caret penitus) inferuiat. Tales funt fpiritus, fic nominati, non quod prorfus fint corporis expertes, fed quoniam huic gradui proximè accedunt. Igitur tàm inter animam & corpus hominis, quàm inter mundi animam, & vifibile vniuerfum fpiritus hi mediant, animarum non vincula, fed inftrumenta, quibus earum vis corpori adhibetur. Differunt tamen noftri Spiritus

A ab ijs, qui in mundo funt: quia illi in nobis ex craffa, terrenaque materia eleuantur, hi in vniuerfo prorfus ætherei cœleftem, ac penè diuinam conditionem fubeunt. Ac fi Platonem femper ænigmaticè loquentem explicate libeat, quemadmodum de fuis Ideis non craffa minerua (vt difcipulus eius voluit) eft intelligendus, fed magis quoddam exemplar in mente Diuina pofitum interpretari licet, eodem modo crediderim ea, quę de Dæmonum vi, & actione fuis fcriptis inculcauit, non fic effe accipienda, quafi fint ij, de quibus ait D. Paulus *omnes funt admini-*

B *ftratorij fpiritus in minifterium miffi propter eos, qui hæreditatem accipient falutis.* inimo potius de fubftantia quadam æthera debere intelligi, quæ per vniuerfum diffufa non minus eft animę mundi inftrumentum, quàm funt fpiritus in nobis, quibus anima noftra vtitur. Hoc autem ita dictum à nobis intelligatur, non quod Angelos tàm bonos, quàm prauos effe negemus (quod fat multis paginæ Sacræ locis conuincitur) fed quoniam huic Angelicæ naturæ non conueniant ea, quæ in Platonis fcriptis de Dæmone dicuntur.

C AEthereos in Epinomide pofuit, aereos aliquos, tertios etiam aqueos. Hos omnes quid aliud effe dicas, quam puram illam, tenuemque fubftantiam ætheris naturam attingentem, quæ per elementa vagatur, feu verius, quæ elementa conftituit? nam elementi ratio non in nudo corpore, fed in fpirituali fubftantia, quæ in eo eft, confiftit.

Præterea cùm apud Platonem in libro de legibus, reperitur, eas regiones feliciores effe, quæ meliores Dæmones rectores fuerunt fortitę: intelligi debet ea mundi Climata, quæ purioribus fpiritibus, à profpeto fcilicet

D aftrorum influxu depuratis, abundant, feliciora effe.

Dęmones aliquo in loco literas docentes dicemus effe puriores eo in loco fpiritus, quorum hauftu intellectus purior redditur: mundani.n. hi fpiritus alibi puriffimi funt, vtpotè à Sole illuftrati; alibi impuri videlicet à Saturno turbidi nimis facti. vnde Euboici craffo nimis ingenio effe dicunt, Theffali ingeniofi.

Vlterius, meliore Dęmone aliquem frui (quod de Socrate narratur) idem eft ac fi diceremus talem hominem, per virtutes Cœli fibi accommodatas magnam, meliorum fpirituum copiam recepiffe.

Iam

Iam verò cum Plato Dæmoni Sacrificare A præcipit, lepidum sapit Schemma eiusdem Platonis ad Xenocratem, & Dionem, seuerioris naturæ viros, oportere nempe illos gratijs sacrificare, hoc est gratias sibi adaptare. Dæmoni igitur sacrificium facere illum dicemus, qui corpus suum ita vniuersi spiritibus adaptat, vt magnam ipsorum vim ad se pròliciat, qua admirandos, præ cęteris hominibus, edat effectus: hinc est quod aliqui se eximios inter cęteros præstiterunt. Quarè rectè Indus Hiarchas Apollonio Theanæo dixisse fertur, mirari nemo debet ò Apolloni te diuinandi scientiam consequutum, cum B tantum ætheris in anima geras.

Cum igitur de Dęmonum vi Platonem loquentem audimus ad spiritus mundanos, qui sunt quinta quędam essentia, mentem dirigere oportet, licet aliò longa orationis pompa, multoque authoritatum aggregatu nos Fernelius velit ducere, cuius lectioni (aliàs tamen satis doctę) caute incumbendum est, tùm ne interdùm nos fallant ea, quę ex Dialogi lege, in libro de abditis rerum causis, ad contradictionem affert; tum etiã: quia autoris ingenium solitum in ea, quę mirabiliora sunt rapi, per salebras multoties poterit C incautos ducere.

Sed relicto Platone, Cœlum, & Sydera agunt in ista inferiora, quod nemo sanę mẽtis negabit, cumque omnis actio contactu fiat, corpora illa cœlestia hùc, si non se ipsis, at certe suo instrumento attingunt, tale, substantia quædam subtilis est, quam eleganter Hippocrates oculis non conspicuam, sed cõsideratione tantum cognitam & effectu manifestam esse dicit. Hac omne id, quod inter Cœlum, & terram est, repletum esse affirmat. Huic hyemis, ęstatis, nec non, & tempestatum attribuit causam, nihil dissentiens D à Psalmographo, qui spiritus procellarum, verbum Domini facere, hoc est ad arbitrium autoris naturę moueri, cecinit. Et alibi elementorum ordinem, naturęque prouidentiam describens, laudat Dominum, *qui facit Angelos suos, Spiritus, & Ministros suos ignẽ vrentem*. Quę verba per histerologiam (vt non nullis placet) exposita,ità vt à parte posteriore Angeli, tanquam subiecta, & non tanquam prędicata ponantur, hunc sensum efficiunt. Qui vtitur spiritibus pro nuntijs suis, & ministris, seu qui spiritus velocissimos, ac nimia actiuitate prędito, & proinde A naturę ignis comparatos, quòcumque vult mittit. Hi sunt animę mundi instrumenta, ideo sursum, deorsum, & in omne latus mouentur, mirabilesque effectus producunt, seque omni speciei formandę, tuendę, propagandę accomodant. Mundus igitur (vt autor non contemnendus ait) animal est, principemque, ac primogenitum spiritum per omnia diffusum habet, quam eandem sententiam Seneca in suis naturalibus quęstionibus diffuse, concinneque prosequitur.

B *Homo microcosmus idest mundus paruus & in eo meteora quemadmodum in magno mundo fiunt.*

CAP. IIII.

IAM propius accedamus ad parui mundi notionem, quę summopere medicinã facienti, necessaria est, ne in arte sua videatur claudicare: nam theoriam, & C praxim duo medici cruta aliquando Galenus appellat vnde siquis, architechonica parte cõtempta, ad exercitationem se conferat, veluti claudus vacillabit. iccircò sapientię cultores, quorum animis infixa erat aurea illa sententia Γνῶθι σεαυτον in se ipsis hoc est in homine cognoscendo impense laborantes, multiplicem humanę fabricę perfectionem admirati, hominem (vti diximus) μικρόκοσμον nuncuparunt: quia videlicet in eo omnes viuentium gradus, cunctas vniuersę naturę dotes, & quasi totius mundi compendium D reperiebant. Et quemadmodum magnus mundus bipartitus est, visibilis, & inuisibilis, sic paruus mundus duplex est visibilis secundum corpus, inuisibilis, secundum spiritum. Magis propriè triplex, iuxta triplicem mundum, quem agnouit antiquitas comprehensum in archetypo tabernaculi, quem rerum opifex Moysi ostendit exod. c. 26. primus erat, quem vltra mundanum dixerunt, theologi Angelicum, philosophi intellectualem, huic comparatur homo per animam intellectualem à Deo inspiratam. Alter cœlestis, cum quo humana natura per astrales signaturas, & arcanas motiones, quibus abundat,

dat, similitudinem habet, Tertius elemen-
talis, in quo, tanquam in magno libro, homi-
nis naturam, & conditionem legimus, ad-
discimus.

Trahit homo, à suo illo seminali princi-
pio, à quo fuit acceptus, omnes vniuersarum
rerum proprietates, has appetitiorum mul-
tiplicitas ostendit: quippe appetitus adsimi-
lia fertur, homo, qui multipliciter appetit,
multiplices rerum similitudines, potius se-
minaria complectitur. Hæ varijs tempori-
bus germinant, non sine magna ignorantiũ
admiratione, quos etiam deceret admirari,
cum terram nigram, fuscam, & sordidam,
varios colores, omnemque pulchritudinem
ex se proferre vident. At in homine, qui ex
semine omnis perfectionis participe, sumptus
est, quid mirum si omnis perfectio latet? quæ
tandem astrali virtute excussa tãquam ignis
ex silice excussu chalybis erumpit.

Ostenditur etiam microcosmi, ad macro-
cosmum relatio, ex multiplicitate cogitatio-
num, ex qua fit verum id, quod Aristoteles
ait, *hominem* scilicet *esse vnum, & omnia:*
sentire enim est quoddam pati, sed hoc pati
nihil aliud est, quàm animam quodammodo
fieri illud ipsum, quod sentiendo agnoscit,
cum igitur anima omnia percipiat, quodam-
modo fit omnia. anima autem non recipit
sola, sed simul cum corpore, igitur tam se-
cundum partes corporales, quam spirituales
homo omnia fit.

Præterea crebra hominis mutatio, ad mu-
tationem vniuersi, non ne indicat microcos-
mum macrocosmo naturæ vinculis alligari?
tangitur quidem microcosmus à macrocos-
mo tanquam vnisonũ à suo vnisono, at quia
microcosmus inferior in virtute est, recipro-
cè non potest agere. Memini me legisse apud
Galenum, cap. 11. de theriaca ad Pisonem
quemdam ex sodalibus suis fuisse, qui etiam
dum in lecto cubaret, ex alteratione circa
caput facta quis ventus spiraret agnoscebat:
nam quoties grauari sibi caput sentiebat sta-
tim dignoscebat flantem ventum austrum
esse. *Si iuxta ignem steterimus* (ait Aristo-
telis 7. sect. prob. 3.) *non mingimus, si iuxta
fluuium mingimus, quoniam omnis aqua me-
moriam in nobis excitat illius humiditatis,
quæ est in corpore, & egressum prouocat.* In
temporibus (ait Hippocrates) cum modo
calor, modò frigus adest, autumnales mor-
bos existimare oportet, hoc non intelligas

A sic dictum, quasi autumno vigeant autum-
nales ægritudines: ita enim non esset diuino
Hippocrate sententia digna. Sed cùm tem-
pora ita euariant, vt extrà autumnum au-
tumnus representetur, eadem in microcos-
mo constitutio expectanda est. At dices in
brutis animalibus has etiam mutationes tẽ-
porum experimur: galli enim gallinacei in
tempestatibus crocitant, oues austro flante
non ingrauidantur, & similia. Ita est, sed sin-
gulis singula accidunt, homo verò omnia
etiam minima in se recipit: constitutiones
namque temporum fiunt ab astris, homo in
B se habet astra, hoc est astrorum signaturas,
neque hoc, quia non conspicitur, ideo non
esse dicas, nam neque ea, quæ manifestiora
sunt ignem, scilicet aquam, aerem, terram,
ex quibus mixta constare ais, ibi conspiciun-
tur. Sed per effectus dumtaxat ea compre-
hendis. Adsunt similiter in homine astra,
quæ suis effectibus innotescunt, siue valetu-
dinem respicias, siue mores. Sic Damascenus
Aph. 3. *Ex siderum mutatione in longitudi-
nem stellarum, & latitudinem, vitia ægritu-
dines, & consuetudines quoque subinde tran-
smutari* dixit.

C Verum obijcies, & meritò, hos effectus,
stellis, quæ in cœlo sunt, omnino deberi hoc
libenter admitto, dummodo mihi dicas cum
influxus cœlestes, tàm super lapides, quàm
super herbas, & bruta animalia cadant, cur
in homine magis suam vim exercent? respõ-
debis, arbitror, id ex hominis maiore capaci-
tate prouenire quęram rursus vnde illi hæc
capacitas? teneberis profecto admittere si-
militudinem naturæ, qua imperfectum per-
fectius appetit. Iam igitur conuenimus: hęc
enim similitudo naturę humanæ ad superio-
ra corpora astrale quidpiam & est, & appel-
D latur. Etenim si rerum sympathias ad sua
principia velis reducere semper ad quamdã
naturæ identitatem opportebit peruenire,
hanc ergo in homine cum stellis inesse at-
tractrix vis, qua sibi astrorum facultates con-
ciliat, nobis ostendit.

Mercuriales aliquos homines dicimus, nõ
solùm quia Mercurij impressiones, in se ipsis,
recipiunt, sed quoniam eisdem recipiendis
per prædominium talis potentiæ sunt apti,
& quemadmodum propriam figuram vnus-
quisque, vel etiam statuirus, habet: nec
enim potest, aut nasum simum, aut oculos
non habere cæsios, si tale quidpiam a natura
habet,

habet; ita nec astrales signaturas à se potest abijcere, licet per Superiorem quamdam naturam earum effectus possit cohibere.

Quatuor substantiæ vniuersum orbem replent, ignis, aer, aqua, terra, has cum Aristotele, & Galeno, rerum primordia, seu elementa dicis, ego non minus ex elementis factas, quam res alias agnosco, & in homine alias quatuor, quæ his proportione respondent assignabo. In mundo magno, ex suis substantijs, imperfecta mixta accidunt: meteora ideo appellata, quia magna ex parte in sublimi regione fiunt. similiter in mundo paruo, ex suis, meteora fiunt, hoc est imperfectiones, ægritudines, & affectus præter naturam, quos seu causas morborum, siue morbos, aut symptomata, dixeris parum interest. hoc enim, vt Philoteus est auctor, nihil antiquiores curarunt, neque Hippocrates hac vnquam distinctionē est vsus, solus Galenus, forsitan in hoc curiosior, quam oportuit, exquisitam harum rerum distinctionem quæsiuit. De his meteoris antequam agamus, operæpretium erit, ex quibus vterque mundus constet declarare.

Elementa vt sunt in mixto.

CAP. V.

NEMO ex antiquis fuit, qui elemēta esse negauerit, quæ autem ea sint non conuenit inter illos: sed neque negabo eorum aliquos, si rectè explicentur, verbo tenus dumtaxat interse dissentire. In hoc tamen non immorabor; vt neque in examinanda elementi definitione, siue enim cum Aristotele lib. 3. de cœlo tex. 31. dicatur *illud, in quod alia corpora diuiduntur, in quibus inest potentia, aut actu: ipsum autem est in diuersa specie indiuisibile*, siue cum eodem lib. 5. metaph. tex. 4. *ex quo componitur primò in existenti indiuisibeli specie in aliam speciem* siue cum Galeno lib. 1. de element. c. 6. *minima pars rei, quam constituit*, seu cum Auic. pri. 1. doct. 2. cap. vnico *partes primæ corporis humani, & aliorum, quæ in corpora diuersarū formarum diuidi minimè possunt, ex quorum commixtione species diuersæ generatorū fiunt.* quocumque modo definias, hoc vnum certū est elementum esse, ex quo alia fiunt, tanquam ex materia: addo tanquam ex materia: quia licet Plato in Timæo, & Aristoteles in metaphysicis principium, & elementum videantur confundere, nihilominus, si exquisitè loquamur, principij nomen latius patet, quam elementi, cum docente Galeno *minimè necesse sit principia in eodem esse genere, cum his, quorum sunt principia, sicut elementa adidem semper genus pertinent*. Aduerte tamen materiæ nomen non intelligi illam informem, quam Aristoteles primam vocat, & Diuus Augustinus prope nihil, imò appellabis penitus nihil, si actus, & existentiam spectes. hæc enim quamuis (si datur) digna quidem est, quæ elementi nomen absolutè subeat: quia prima rerum omnium supponitur, (quæ forsan Empedoclis mens fuit) non est præsentis instituti: nam ego cū Aristotele non absolutè elementum, sed elementum corporis tractandum suscipio, tale autem elementum materia prima, vtpotè quæ corporis est expers, esse non potest: nam vt habetur 3. de cœlo tex. 65. *ex corpore, non nisi corpus.*

Et hinc exclusa maneret opinio eorum, qui solas elementorum qualitates mixtionē ingredi autumant, ni multi, qui controuersias scribunt, ex re minimè controuersa, controuersiam facerent. Sed quænam quæso est isthæc quæstio? maximè apud eos, quibus elementorum qualitates eorumdem formas esse non sine Aristotelis, & Galeni authoritate placet. Quid enim aliud est secundū qualitates elementa manere, quam secundū formas. Sed neque alij, qui præter qualitates, formas etiā substantiales statuunt, quicquam efficiunt: nam cum neque forma, neque materia prima, corpus habeant, non poterunt igni, aeri, aquæ, terræ, corpus tribuere. atque adeo aliquid aliud debet esse, quod corpora cōstituat, si quidem verum est axioma, *corpus non nisi ex corpore*, igitur quatuor illæ substantiæ, vt sint corporis elementa, aliud præter formas substantiales in mixto relinquent. Multi præter qualitates elementorum nihil remanere aiunt, quod & Aristotelis, & Galeni authoritate probare contendunt. in primis enim Aristoteles 2. de part. anim. c. 1. sic ait, *cum itaque triplex sit compositio, prima statui potest ea, quæ ex primordijs conficitur ijs, quæ non nulli elementa appellant terram dico, aquam, aerem, & ignē, sed melius fortasse dici potest, ex virtutibus*

confici elementorum, ijsque non omnibus, sed vt antea expositum est: humiditas enim, & siccitas, & caliditas, & frigiditas, materia sunt eo porum compositorum. praeterea 3. coeli *in carne, inquit, & ligno, & similibus inest ignis potentia, atque terra*. lib. 1. de ortu, & interitu, *& quoniam eorum, quae sunt alia facultate, alia actu sunt, fit, vt quae in mixtionem recipiuntur quodammodo sint, & nō sint* tunc paulo inferius, se explicans, ait. *nec verò actu permanent, vti corpus, & albedo, neque corrumpuntur, aut ambo, aut alterum: nam eorum virtus, & potentia salua manet*. ex Galeno etiam non minus manifesta eruuntur testimonia ad hanc partem confirmandam. Nam in fragmento de nat facult. substant. sic habet. *corpora, quae apud nos sunt, quatuor elementorum temperatione conflari vniuersa certo me scire aio. Quae praeterea, & per se contemperentur tota, non vti putabat Empedocles, exiguis comminuta partibus misceantur. Num autem se totis peruadentibus corporeis inuicem substantijs, an solis qualitatibus? neque cognitu necessarium arbitror, neque pronuntio: caeterum qualitatibus fieri temperaturas probabilius censeo*. Item 1. meth. med. circa hoc controuersiam esse inter stoicos, & Aristotelem commemorans haec addit. *dissident in eo, quod Aristoteles qualitates tantum in se mutuo transire, omninoque misceri: Stoici non has modò, sed etiam substantias existiment: Quod autem hoc definire medico superuacaneum sit, quodque ad opus, abunde sit, si tantum concedantur ea, quae ab vtrisque sunt demonstrata: item quod qualitates, virtutesque in mixtis tota sint totis per mixta haec, & antè à me sunt demonstrata*. similiter 8. de placitis. *Accuratius de elementis, medicoque vtilius scripsisse Hippocratem constat: quippe qui, cum ex quatuor elementis corpus nostrum dicat extitisse ab effectricibus qualitatibus ea appellat siccum, humidum, calidum, frigidum. Potestate si quidem in corporibus non actu insunt. actu verò insunt, quae ex ipsis per media alimenta gignuntur, sanguis, pituita, flaua, & atrabilis; ignis flaua, terra atra, pituita aqua correspondet*.

His Aristotelis, & Galeni testimonijs, quibus nihil manifestius dici posse videtur, non acquiescunt ex altera parte multi, qui substantias elementorum manere tenent, & hāc fuisse Aristotelis, & Galeni sententiam, ne à tantorum virorum authoritate decidere

A videantur, etiam probare nituntur. Ab Aristotele inquiunt elementa non in esse actu fuisse dictum, quia in mixto attemperantur, coercentur, suumque ius amittunt, adeo vt ignis non vrat, sed calefaciat; aqua non obstupefaciat, sed refrigeret. Caeterum quoniam ab illis, qui qualitates solas manere aiunt argumenta proponuntur argumentis etiam respondent. Dicitur ex aduerso, non posse ex pluribus, quae actu insunt fieri vnum per se. Respondent illi, elementa, licet sint actu, esse tamen in potentia ad vlteriorem formam, atque ita effici vnum ex pluribus
B potentia, non ex pluribus actu, quae responsio chymeram sapit: nam quomodo intellectus potest fingere plura elementa formas actu habentia habere etiam potentiam ad vlteriorem formam, ita vt illa vlterior forma adueniens faciat vnum per se, nec dicatur illud vnum fieri ex pluribus actu, quamuis plura actu ibi adsint. At dicunt illi quemadmodum est forma ossis, & nerui, & aliorum, & cum hac forma stat forma totius, quae efficit vnum per se, eodem modo cum formis elementorum forma altera adueniens indiuiduum constituit in specie. Ita fit. Verum
C ossa, & neruos vides distinctos, terram, autem, & ignem non vides. Adhuc respondeant eodem etiam modo in tetrapharmaco ceram, & resinam, quae ibi adsunt non videri. Verum neque adhuc effugient: nam neque tetrapharmacum, neque theriacam simpliciter, vnum dicam, sed multa simul. neque talis est perfecta mixtio, vt optime Conciliator differ. 16. animaduertit.

Aliud argumentum. accipiatur minima carnis particula ex quatuor elementorum frustulis minimis conflata. istius minimae particulae pars ignea, aut erit caro, & sic da-
D bitur aliquid mixtum, quod vno dumtaxat constet elemento; dabuntur etiam duae formae substantiales, in eadem materia. Aut non erit caro, atque cum in ignea particula non sit forma carnis eàdem ratione non erit in aerea, neque in aquea, neque in terrea, vnde forma corporea erit in toto, & tamen in nulla totius parte, non aliter ac anima irrationalis, aut forma circuli. Hoc etiam argumentum soluere se putant, dicentes in singulis elementis formam carnis inesse, & mixtum constare posse vno tantum elemento, dummodo ab alijs non sit seiunctum. Nam sicut minus minimo seiunctum non reperiatur

rias, ita mixtum vno constans elemento, per se secretum, non monstrabis. atque adeò nulla pars mixti signabilis est, quæ per se existere possit quin quatuor elementa contineat. Hæc etiam responsio fallaciā continet. Nam minus minimo seiunctum non datur: quia nec datur coniunctum: inuoluit enim contradictionem dati minus minimo: si enim id minus est eo, cuius est pars, iam pars illa non erit minima quandoquidem habet alteram minorem, at in mixtis quidem dantur partes, quas Galenus 1. de elementis à linceo conspici posse fatetur, & hæ partes ideo dicuntur minimæ, quia si secentur in eadem B specie remanere non possunt. Hanc igitur partem minimam expetit argumentum, cur separata non dabitur si in ea forma ignis cōseruari potest? respondebis, arbitror, se tuabitur in ea separata forma ignis, non verò forma carnis, & hoc quidem non præter rationem dictum videtur, quamuis difficile sit explicatu, cur sub minore quantitate seruari possit forma ignis, aeris, aquæ, aut terræ, quam forma carnis, aut ossis, aut lapidis, aut similium.

Itaque probant isti posteriores, elementa, qualia sunt in vniuerso, talia etiam in animantium inesse corporibus. In mixto sunt C partes singula elementa referentes, sunt ergo, & elementa. nec tamen putandum est ideò elementa mixtis non inesse, quia non conspiciuntur nam (vt 1. de elementis Galenus abunde docet) in terraphatmaco, quod ex cera, pice, resina, & adipe componitur nemo post mixtionem, alicuius eorum portionem quampiam ostendere valebit. Nec mirum nullum elementū purum ostēdi, quamuis corpus ex eisdem constituatur: nam neque in vniuerso elementum purum reperies. his, & similibus se se inuoluunt D disceptationibus, quæ ex inferius dicendis melius dilucidabuntur.

Iuuat tamen nunc Aristotelem, & Galenum, relinquere, quorum neuter de hac re aliquid certi affirmasse videtur: nam & Arist. tertio de Cœlo ambiguū se in hoc esse fatetur, & Galenus non semel hanc quęstionem, tanquam medico non necessariam renuit. quod si vterque alibi suam sententiam interposuit, id videtur magis dubitanter, quā asserenter fecisse. Verum, Aristoteles, qui mundi creationem non agnouit, eiusdem compositionem suo modo statuat. Galenus, qui Philosophis hæc disputanda reliquit, relinquatur etiam à nobis, & dum hi duo proceres silent, liceat nobis aliquid dicere.

Ignem, aerem, aquam, & terram non minus, quàm reliqua ex suis etiam principijs constare fatebere, si consideres materiam primam, & formam substantialem, quæ duo non sunt corpora, non posse itidem corpora efficere, quare aliquid habent hæ quatuor substantiæ, præter materiam, & formā à quo sint corpora. Habent quidem, neque quid sit interogabis si discas corpoream molem à Summo opifice fuisse creatam, ac non minus aeri, aquæ, igni, & terrę, quàm reliquis fuisse impertitam. qua propter (vti inferius fusius prosequemur,) hæc omnia elementis constant. elementa autem, & partis, & principij rationem habentia sunt varij spiritus, seu mauis particulæ suam seminalem vim habentes, ita vt iam, licet atomos constituas, non vnum tantum elementum cogeris dicere, sed corpuscula multiplicem naturam habentia. Hæc ita pro hypothesi nunc accipe, & quod ad præsens institutum attinet, quære. Nempe quomodo istæ particulæ suum totum componant? num remanentes ipsæ an suas duntaxat facultates relinquentes?

Considera rerum facultates siue virtutes, potentias, aut qualitates, duplices esse, quasdam, quæ angustiores sunt sua specie, vt in pomo persico videbis, cuius venefica vis, qua in Persia erat prędita, apud nos deperdita est. Alias, quæ ampliores sunt, quam sua species, vt viperæ venenum, quod sicut erat in vipera viuente, ita manet in cadauere viperæ, ita vt mutata specie a vipera, ad cadauer remanserit idem venenum. Tunc sic, Spiritus illi varij efformant vnum totū, & ita vna forma denuò adueniente, species rei nouæ euadunt, facultates verò, quæ prius inerant non deperduntur: quia ampliores sunt, quàm sua species, imò verò de specie in speciem transeunt: totum verò illud ex tali, vel tali mixtione aliquas facultates acquirit, quæ cum sint angustiores, quam est species per corruptionem totius deperduntur. Atque ita intelliges, inesse mixto facultates corpusculorum componentium, licet corpuscula, mixti formam induant, inesse & facultates alias, quæ quia tali mixto adueniunt ex sua mixtione, dissoluto illo euanescunt.

B 2 Est

Eſt tamen quod dicas, ſi corpuſcula illa dũ cohęrent propriã amittunt ſpeciem, non erit mixtio, ſed generatio; quia fit pręexiſtente corruptione. hoc ego admittam, & impoſſibilitatem nullam in ſe habere inferius addiſces. Interim ſcito poſſe aliquas generationes fieri, non à particulari genetãte, ſed à cauſa vniuerſaliore. ſed iam ad communiter recepta elementa libet accedere.

Ex Tribus fundamentis, quibus quatuor elementa Ariſtoteles ſtatuit, primum impugnatur.

CAPIT. VI.

QVONIAM Ariſtoteles elementa plura, quam vnum, nec tamen infinita, debere eſſe, varijs ſuæ doctrinæ locis, ſatis probauit, quaternarium elementorum ex triplice fundamento aſſumit. Primò ex motu, deinde ex qualitatum primarum combinatione, tandem ex mixtorũ reſolutione. quod attinet ad motum lib. 4. de Cœlo tex. 37. vnum eſſe ait ſolum, quod ſupereminet, & omnia, & vnum item, quod ſubſidet vniuerſis, qua propter duo alia putat neceſſariò concedenda, quæ, & cuipiam ſubſiſtant, & ſuper aliud collocentur, quatuor igitur erũt, & totidem materiæ, ex quibus hæc ſunt.

Quatuor itaque loca conſtituit, ſupremũ, infimum, & duo media, qua propter horum quatuor locorum ratione, quatuor motiones debent aſſignari: nam vnusquiſque motus naturalis ad locum naturalem inclinat eius rei, cuius eſt motus. cæterum quaternarius iſte ſi poteſt non dari, quæ nam neceſſitas coget, vt illud conſtituamus? profectò Ariſtoteles 1. de Cœlo tex. 6. cum triplicem lationem dũtaxat admittat vnam a medio, alteram ad medium, tertiam circa medium, relicta hac tertia, quæ cœleſtium ſphę rarũ eſt propria, ſolæ duæ remanebunt. Præterea ibidem motum vniuerſalius diuidit in rectum, circularem, & mixtum, circularis, vt diximus, ſoli Cœlo conuenit, rectus elementis, mixtus corporibus mixtis, de mixto motu non agam, nam nullum mixtum

A repetio (animalium motiones arbitrarias relinquo) quod alio motu præter quam recto moueatur, de recto autem dico tam ſimplicia, quam mixta corpora, vna dumtaxat latione moueri, nam ſi ignem excipias, cuius motus nullus eſt, ſed ſemper verſus ſuum pabulum vorax mouetur, aquam, & terram deorſum ferri quis non videt? aerem eodem inclinare agnoſces, ſi vtrem, aut veſicam plenam aere conſiderabis, quæ longe grauior eſt, quam cum vacua exiſtit. At dices hunc ignem, neque hunc aerem eſſe elementa, ego tamen quæro, vbi ſunt hæc ſimplicia corpo- B ta, hæc pura elementa, vt experimento eorum leuitatem, grauitatemue, & reliqua, quæ cognoſcenda ſunt, cognoſcam?

Cæterum de ſitu, & locatione elementorum, de que eorumdem motu conſideratio nihil pertinet ad medicum, quoniam tamen in eam nolens incidi, pauca ſubiungam, vt etiam in hac parte quantum receptę opinioni tribuendum exiſtimem, ubi palam faciã. Et quod attinet ad locum, ſupremus igni, infimus terræ tribuitur, aquæ, & aeri medius, ita vt aer aquæ ſupereminet. ſed nunquid iſte ordo conſeruationi aliarum rerum, an C verò ipſis dumtaxat quatuor ſubſtãtijs igni, aeri, aquæ, & terræ, conueniens eſt? non quidem aliarum rerum naturis: ſiquidẽ, vt illis melius inſeruiatur, prædictus mutatur ordo, nõ eiſdẽ quatuor ſubſtãtijs: nam ſi melius ſic eſſent, ſic permanerent, & non aliter; at videmus terram, ſaltem habitabilem, eſſe extra aquam; aerem, ſubtus terram; aquam etiam in terræ viſceribus, & hoc ſempiternum eſt a mundi creatione, qua propter ſi illa alia loca, quæ communiter, imaginatione potius, quã re, aſſignantur, ſunt naturalia, iſta erunt violenta, & dabitur, præter Ariſtotelis opi- D nionem, violentum ſempiternum. Auer. in 3. cœli com. 20. & 2. meteor. hæc non violenta, ſed præter naturalia, & neutra appellat, & ſic effugiſſe putat, non tamen effugit; nam omne, quod extra naturam ſuam eſt conſtitutum reduci appetit, quod appetit, & non conſequitur, violentiam patitur, itaque ſiue violentum, ſiue præter naturam dixeris, perinde eſt. Peramatus aliter reſpondet, nempe nullum violentum per ſe, & quatenus tale, perpetuum eſſe, per accidens tamen, ſi contigerit cauſam violentiæ perpetuam eſſe, violentus pariter, & perpetuus ſequetur effectus. Verum ò Peramate ſit ita

ſequa-

A sequatur, ad causam perpetuam, violentum perpetuum. Non quæro an possibile sit: hoc enim quis nescit? posse nimirum ad causam perpetuam perpetuum sequi effectum, sed quæro an conueniat? de quo summopere dubito: non enim dicenda erit suauiter omnia disponere, natura, si multa in mundi conseruatione,disponit violenter.

Non etiam locorum ordo communiter assignatus vt aliæ res, ab his quatuor, consequuntur, est optimus. Imo potius ordinem illum perturbari dices, vt sic rerum conseruationi melius inseruiatur; nam aerem subB tus terram constituis, vt eam substineat, & quo minus ab aqua ambiatur, impedimento sit, non aliter quàm nauis onusta, leuitate sua, lapides, ferrum, aurum, & alia grauissima substrahit. Est etiam aer in terræ visceribus, vt habes ex Aristotele 1. meteor. c. 13. vt potus materiam præstet viuentibus: aer enim, subtus terram inclusus, terræ frigore, in aquam concrescit, Itaque qu. tuor substantijs, quas tu elementa vocas, & sibi ipsis, & rebus alijs, melius est esse inter se confusas, quàm locis, à te statutis, distinctas. Sibi ipsis: quia sic melius inuicem vna ab alia, nuC triuntur: nam ex aere fit aqua, ex aqua, aer. Rebus alijs: quia terra sic alijs permixta fecunda in vsum animalium redditur.

Non sanè diuinus historicus terram sub aquis creatam dixit, sed congregatas fuisse aquas, in locum vnum, & apparuisse aridam, idest terrã. Itaque seorsim, non vna, sub alia, hæ duæ susistantiæ constitutæ sunt. Si quæras in quo substentetur pondus terræ? Ouidius respondet *ponderibus librata suis*, Psalmographus pro responsione interrogationẽ tibi rependit. *Quis confirmauit columnas terræ, quæ non mouebuntur*. Aeris verò, vt est D omnia permeare, sic per omnia fuit creatus. Quemadmodũ enim in diuisione terræ promissionis, quæ fuit primæ creationis simulachrum, tribus Simeon, & Leui nullam peculiarem habuerũt partem, sed per omnes permixtæ illius tribus familiæ fuerunt, altera, vt doctrinam humanam, altera vt diuinam subministrarẽt. Ita etiam dispositi, ignis, & aer per omnia permearunt, neque peculiarẽ obtinuerunt locum, vt sic melius inseruirent aer nutrimento; ignis vitæ. Vides aerem in specubus, vides ignem in subterraneis locis, quid negas, quæ conspicis, profiteris quæ non vides? quis tibi ignis illam supremam, regionem, cuius diuina historia non meminit, persuadere potuit? Nec verò sola diuina veritas, quæ satis foret, sed humana, hoc est Hippocrates (aureo libello de flatibus) omnia, quæ inter cœlum, & terram sunt spiritibus plena statuit. vbi igitur ignis? Nec etiã Aristoteles videtur hanc ignis Sphæram admisisse, quando 1. meteor. cap. 3. sic ait *grauissimum igitur corpus, atque frigidissimum terra suquam, & aqua, in medio, & circa medium segregata existunt circa quæ illa quoque sunt, quæ hisce hærent, aer scilicet atque id, quod quamuis ignem assueuimus appellare, ignis tamen haud quamquam est, siquidem ignis caloris exuperãtia, ac veluti feruor existit*. Scio non deesse tibi responsiones, sed futiles. Sacram paginam trahis, non ducis. Hippocratem, inquis, nonne spirituum, tam aerem, quam ignem significasse. Aristotelem non negasse ignem in superiore sphæra existere, negasse tamen, illum perinde esse atq; hunc nostrum: nam hic noster ob feruorem vstionem, caloris intemperantiam, atque efficientiam ita appell. tur, æthereus quamuis summe calidus, ob tenuitatem summam, quam habet, non ardet nec vrit. præclaræ sunt interpretationes istæ, de sacris ne loquito, neque tibi hoc fas est insistere limen. Hippocrates, qui nullam spirituum diuersitatem constituit, nescio quomodo potuit vno & eodem vocabulo res diuersas significare. Aristoteles, alibi forsan sphæram ignis statuit, ibi verò denegasse non est dubium: nam quod ais æthereum illum ignem non esse vt nostrum, falsum est, si modo ille ignis nostris vsibus est creatus. & cur non ardebit si materiam habet? & cur durat sine materia voracissimus suapte natura cum sit? tandem adhæreo Aristoteli 2. de gener. anim. dicenti *ignis nullum animal generat*. Vnde colligo ignem nulli generationi esse necessarium quod si diuersos ignes agnosceret ipse se ipsum explicaret.

Demum dic mihi quo pabulo sustentatur ignis ille in sua sphæra? dic cuius nam finis gratia sphæra illa fingitur? quomodo tanta sphæra non magnos parit æstus, cum minora incendia intolerabiles efficiant? Ad hæc respondes illum ignem ęthereum, tenuissimus cum sit, adeo vt ob tenuitatem non conspiciatur, pabulo non indigere. Finem verò huius ignis esse tum conferre ad ornatum mundi, tum ad mixtionem. descendit enim

ignicu-

igniculus ad terræ viscera,sic dictante natura, Non parit magnos æstus propter subtilem, raramque substantiam. Nam quò ignis crassior est, eò vehementius vrit: quia actionis vehementiam referunt philosophi ad multitudinem formæ non ad intensionem: formæ autem multitudinem ex materiæ copia metiuntur. quare, cum æthereus ignis minimè materialis sit, aerem accendere nequit. Ita respondes. sed vide quàm inaniter. Voracitatē ignis habet, ex sua natura,& proinde eam semper habet. neque verò magis vorax est,quia magis crassus,atque ita a crassitudine, ad tenuitatem descendendo. non erit nullius pabuli indigēs quia tenuissimus, etenim tam repugnat igni non vorare,quam non calefacere. Nec etiam quia rarus, ideo inuisibilis; Siquidem tantas magnitudine compensatur. ignis enim sphęra Vniuersum ambit. Finem dicis esse ad ornatum, sed si non conspicitur, quem nam confert ornatū? descendere ais in viscera terræ,ad mixtionē, & hoc inter naturæ miracula reponis. ò pulchram rationem. ignis, quem in sua sphæra nihil consumere ais, descendit vt mixtionem ingrediatur,& tunc eam naturam accipit, quæ mixtioni repugnat, nempè omnia superare. dicis tandem non æstus facere quia rarus est, at video aerem quò rariorem, eò magis æstuantem.certè in tam magna ignis quantitate, qualem fateberis esse totam illam supremam sphæram, consideratio hæc ridicula est: ignis enim, quantumuis æthereus, quantumuis rarus, quantumuis tenuis, si ignis est,& in tanta multitudine,vt illa sola sphæra adæquet,vel superet tres alias,non poterit non sensum caloris inducere. Sed hæc obiter sufficiant, quæ alij ex professo præstiterunt nunc ad motum me confero.

De motu paucissima addam.elementa dicuntur ad sua loca naturalia naturaliter moueri. Si quæras quis nam naturalis sit locus? aut dicent totam elementi illius sphæram, aut duntaxat centrum. si tota sphæra est cur non quiescunt elementa cum ad eam perueniunt sed vlterius pergent, si pergendi dabitur locus? Si duntaxat centrum, cum centrū nihil præter indiuisibile punctum sit, nulla quies vnquam dabitur,cumq; omnia moueantur propter quietem,frustra mouebuntur. Dicendum igitur mihi videtur maximam esse naturæ curam, & studium vt vnitatem partium vniuersi quo ad potest conseruet,

A atq; hanc esse rationem cur omnia moueantur, ne videlicet detur continui solutio. Huius rei argumentum est, quod quælibet pars terræ,aeris,aut aquæ, licet sit extra suum totum, si ita est constituta vt non possit ex loco in quo est egredi quin remaneat vacuum,nunquam egredietur.atq; ita non tendet ad naturalem locum. si rursus in naturali loco est, & periculum vacui in vicino, sed non naturali loco adest, deserit suum locum. Hoc ne violentum? minimè:nam nec repugnat naturæ totius: quando quidē integritatē suam appetit, nec naturæ partis: pars

B enim totum integrum conseruare nititur: naturalis est instinctus quo manus vel nihil cogitante homine,vt vulnus capitis impediat gladio se offert.naturalis erit etiam instinctus quo in clepsydra aqua,ne aer vulnus patiatur, ascendit. Itaq; tàm ascensus, quàm descensus rerum, vt occupent vacui locum naturalis est.non diffiteor vnū quodq; promptius suæ speciei vniri, quam reliquis. Sed dices cum lapis V. G. descendit nulli vacuo occurrit. Hoc quidem per quam verum est, scito tamen res omnes suam integritatem melius, suis proprijs partibus tueri minus

C bene alienis.qua propter cum terra, vel terræ participātia terram quęrunt,id efficiunt, vt tamquam terræ partes, vniantur suo toti illiusque integritatem seruent, quæ ab illis melius,quàm ab aqua,aut aere,rebus nempe externis seruatur. vel dic (quod inferius repetam) descensum magis rebus omnibus cōuenire, ascensum non ita:hoc voluisse videtur Aristoteles 4. coel. c. 4. inquiens *& iterum vnum quodque eorū, quæ pondus habent, leuitatemque, pondus habet suo in loco, leuitatem autem non habet, quare si subtrahatur aqua, aer in eius locum propria grauitate de-*

D *scendit; pariter, & aqua si subtrahatur terra, si verò ignis subtrahatur, non ascendet leuitate aer, sed vt tantum vacui vitandi causa feretur* sic ille, quem notat Themistius,quia aerem, si subtrahatur aqua, naturaliter descendere dixit,cum tamen egressus a proprio loco non sit naturalis, ego verò non ita sentio, sed naturalem omnem motum appello, qui sit dictante natura. at vacuo succurrendi cura omnibus naturaliter est indita. Non tamen mihi placet, quod descendere dixit naturaliter, ascendere verò præter naturam: vtrumque enim (vti dixi) à naturæ sancita lege fit,nisi velit dicere, (quod superius à me

est

est dictum) ascensum non ita rebus esse facilem vt est descensus. Itaque omnis motus qui fit à naturæ instinctu naturalis est, & solùm cōtra naturam eum appellabo, qui proiectorum dicitur, reliqua, quæ hic adduci poterant de ijs, quę in aqua supernatant, & de alijs similibus experimentis, pertractanda ijs relinquo, quibus maius suppetit otium.

Alterum Aristotelis fundamentum euertitur.

CAPIT. VII.

A Combinatione qualitatum, est alterum fundamentum, quo vtitur lib. 2. de ortu, & interitu tex. 16. sex enim sunt modi, quibus qualitates primę cōiungi possunt, ex his duo impossibiles habentur, quia sunt contrariorum, contraria autem simul esse nequeunt. remanent igitur quatuor, totidemque sunt simplicia corpora, ignis calidus, & siccus; aer calidus, & humidus; aqua frigida & humida; terra frigida, & sicca.

Cum autem duas reijciat combinationes, quia sunt contrarię, pari etiam lege poterat mixtiones reijcere, quę teste eodem lib. 1. ph. tex. 42. ex contrarijs sunt. poterat, & temperatum reijcere: quandoquidem tale non nisi ex contrarijs inuicem pugnantibus fit. sed esto, reijciantur combinationes duę contrariæ, tanquam impossibiles, remaneant quatuor calidum & siccum, calidum, & humidum, frigidum, & humidum, frigidum & siccū. libet tamen hæc nō ita crassa minerua accipere, sed in minora resecare, & quantū vnius cuiusq; qualitatis vnicuiq; elemēto insit considerare, quod præstitisse video eundem Aristotelē tex. 23. præcitati libri. Ignis igitur magis calidi, quàm sicci habet, aer magis humidi, quàm calidi, aqua magis frigidi, quàm humidi, terra magis sicci, quam frigidi.

Hæc si ita sunt, rependam Aristoteli pro his quatuor elementis, quatuor alia elementa, vocentur vt vult. pro igne summè calido, & mediocriter sicco, dabo aliam combinationem summè sicci cum moderatè calido. pro aere extremè humido moderatè calido, dabò Summè calidum cum moderatè

A humido; pro aqua, quæ magis habet frigoris, quàm humiditatis, afferam maiorem humiditatem, cum minore frigiditate; pro terra extremè sicca, & mediocriter frigida, extremè frigidum afferam, cum moderata siccitate.

Exeat nunc aliquis pro Aristotele, & dicat sufficere, vt quęlibet qualitas semel exuperet, neque oportere eandem rursus in summo gradu constituere: quia si duo elementa eandem qualitatem extremam suscipiant dabitur elementorum confusio. hanc ego confusionem non video: cum enim di-
B uersæ sint combinationes, quamuis qualitas extrema sit eadem; elementa remanent distincta. ergo si duo elementa, sint summè calida, quorum vnum calidum, & siccum, alterum calidum, & humidum, vtraque distincta manebunt. hoc me docet Galenus, qui lib. 1. de elementis cit. ab aristotelica mensura recedens, vnicuique elemento, vtrāque qualitatem summam tribuit. Quæ cum ita sint, cur magis recipientur combinationes Aristotelicæ, quam alię? non arbitror te responsurum id ad libitum fieri, neque enim ad libitum elementa recipiam. Responde-
C bis igitur combinationes Aristotelis sensui, istarum rerum optimo iudici, esse manifestas. at neque sic aliquid conuinces, nam vt quidpiam sensus iudicio approbetur, oportet esse tale, vt ab eodem sensu sine contradictione discernatur, hoc tamen ijs elementorum combinationibus non contingit, vt indicat opiniātium varietas. etenim (vt alios omittam) stoici aerem, non calidum (vt Aristoteles) sed frigidum esse fortissimis rationibus probare contendunt.

Aliter Costęus fugam quęsiuit, nimirum quamquam pro vario qualitatū excessu, de-
D fectu ve cogitare varias singularum coniugationum differentias licet, faciunt hę, tamen discrimen non aliud, quàm (vt dici solet) secundum magis, & minus, quod varias species non constituit; quicquid igitur in elementis calidum, & siccum est, id ignis est, quod calidum, & humidum aer, quod frigidum, & siccum terra, si in horum elementorum partibus qualitatum excessus, defectus ue vllus incidat, non fit noua species elementorum. sic ille; verum iam videtur elementorum combinationem Aristotelicam euertere, si enim vbicumque est calidum cū sicco in quocumque gradu sit, erit ignis, poterit

terit esse siccum in summo, & ita non per- A
petuum erit igni, vt sit moderatè siccus, at-
que adeò non iam Aristoteles magis ex suis
combinationibus, quàm alius ex alijs, potest
quaternarium elementorum colligere, tan-
dem, si calidum, & siccum vbicumque sit
absque vlla graduum consideratione, ignem
adesse necessarium sit, constitue mihi mix-
tum, ex aerę moderate calido, & terra sum-
mè sicca, ecce calidum, & siccum, nunquid
hoc sine igne impossibile esse iudicas?

Sed quando quatuor Aristotelis combi-
nationes solas admittam, cur numerum cor-
porum simplicium colligam ex qualitati- B
bus, quę eis naturaliter non insunt? falsum
me dixisse proclamas imo qualitates primas
adeò elementis naturales esse dicis, vt sint
quasi elementorũ formę, ita ais, non tamen
ita ex Aristotele persuadebis, qui pri. meteo-
rorum cap. 4. Cœlum, (quod primum ele-
mentum appellat) dum circulariter moue-
tur eam mundi, corporisque inferioris par-
tem, quę illi proxima est motu incendere,
dixit, & calorem ibi gignere tenuitatem, ra-
ritatem, leuitatemque, partes verò alias, quò
magis distant (propter immobilitatem) con-
trarium recipere, nempe frigiditatem, cras- C
sitiem, densitatem, grauitatem; quare ter-
ra, & aqua, quę sunt corpora in suis locis, ve-
luti torpentia, & immobilia, (vt potè vim
cœlestis conuersionis ferè non accipientia,)
frigida sunt crassa, densa, grauia. aer, qui in-
ter hęc, & ignem locum obtinet medium,
medio quoque modo est affectus: nam nec
rapidè, vt ignis, mouetur, nec tam segniter,
vt aqua, & terra torpet. nec rursus tam cali-
dus, tenuis, rarus, leuis est, vt ignis, nec tam
frigidus, crassus, densus, grauis est, vt aqua,
& terra. Ex his collige iuxta Aristotelem,
elementa. primas, secundasque qualitates, D
non à sua ipsorum natura, sed à motu cœli
habere, cui sententię fauet Galenus lib. quod
animi mores cap. 4. inquiens, aerem frigi-
dum esse, vt Stoicis placet, sed ignis vicinia
incalescere.

Scio quid respondeant Peripatetici, nem-
pè hęc elementa potestate esse talia, actu ve-
rò talia euadere ob motum cœlestem; nam
motus est causa caloris in ijs, quę calefieri
possunt, hoc licet admittam, quid inde se-
quetur? nam non quęro, quam potentiam
habeant ad hanc, vel illam qualitatem reci-
piendam, sed quas qualitates actu possideãt.

profectò, qui à motu Cœli calorem elemen-
tis in esse dicis, cogeris dicere, si cœlum à
motu quiescat omnia elementa, tam supe-
riora, quam inferiora frigiditatem possidere,
(quę est Cardani absurda sententia lib. 2. de
subtilitate) & proinde frustra elementorum
numerum ex numero qualitatum, aut con-
iugationum cum Aristotele venaberis.

Alexander, Olympiodorus, & Philopo-
nus, motus nomine intelligũt mutationem,
qua elementa alterantur; immobilitatis vo-
cabulo, quietem mutationi contrariam, hu-
ius autem mutationis, inquiunt, causam &
originem retulit Aristoteles ad conuersionẽ
cœli inquiens necesse esse, vt hic mundus in
ferior superiori sit continuus, vt inde vis eius
gubernetur. Verumtamen cum non mi-
nus inferiora, quam superiora elementa con-
uersioni cœli subijciantur inanis est ista in-
terpretatio.

Sed non solùm qualitates elementis na-
turaliter non insunt, verum etiam eo modo,
quo eas constituit Aristoteles, nempe in sum
mo gradu impossibiles omnino sunt. Hoc
Galenus admittet, qui 1. de natura humana
com. 38. sic ait, *Porro si aquam cogites exactè*
frigidã, & humidam esse iam non permanebit
vlterius aqua; quippe quæ mox concrescet,
subsistetque nec amplius fluet. Terram quo-
que pari pacto si omnino frigidam, & siccam
esse fingas erit huiusmodi corpus adamante du-
rius. Quæ si præterea huiusmodi fiat, stirpi-
um genitura desinet: qua desinente animali-
bus alimenta deerunt, quod si fiat, nempe, &
animalia interibunt. et Plato in dialogo de
natura inquit, *elementum non debere esse hoc*
aliquid, sed quale quid: quia nullibi est aer, aut
aqua, aut terra, aut ignis sed aereum, aqueũ,
terreum, aut igneum, quasi insinuans nullũ
ex his quatuor corporibus, quę elementa ap-
pellantur, pura & simplicia esse, sed impura
& permixta. Nam ignis qui solus purus vi-
deri posset, non est omnino talis: flamma
enim est densa & multis fuliginibus plena
plurimum terreum habens ad mixtum, vt
vel hinc addiscas elementa hęc esse figmen-
ta quando quidẽ ijdem qui ea constituunt,
impossibilia iudicant. Si enim aqua est sum-
me frigida, & impossibile est quod summe
frigida existat; si terra summe sicca, neque
talis existere potest; aut saltem si hęc talia
existerent vniuersi ordo corrumperetur, cer-
tè ex impossibilibus elementis mundum
con-

constare fateri tenentur.

Deniquę non solum qualitatés in summo gradu esse impossibiles, sed nullam omnino ex his quatuor, quas vocant primas, in rerum natura dari existimo. In primis enim humiditas si daretur, vtique posset corpus alterare, nempe humectando, hoc tamen non ita fit: nam quicquid humidum fit, receptione corporis humidi, humescit; non igitur à qualitate alterante id fit. hinc crediderim dictũ esse ab Aristotel. lib. 2. de anima tex. 113. *humidum non est sine corpore, nec humectatum, sed necesse est vel aquam esse, vel aquã habere* propterea idem 25. lect. prob. 3. aereni inquit, non humectari cum aquam attingit, *quia reliqua cum grauiora sint subsistunt; itaque humorem sibi ad mittunt, aer vt leuior, nihilo inferius vergit, quam extremũ limitem tangit, ergo quia nihil interiacet. remanet expers humoris, quià semper super aquam extat*. ex hoc constat nihil humescere nisi in se humidum corpus recipiens, ita aer si humidus est neutiquam purus existit.

Cum humiditas nulla, sine suo corpore, sit, nihil exsiccabis nisi auferas ab eo corpus humidum à quo madescit, iam ergo siccitas non est aliud, quàm priuatio corporis humidi, neque siccitas humori, (qui nullus est) contrariatur, sed corpori humido priuatiuè opponitur. Hoc quis est qui non agnoscat? si quidem humiditas nunquã a siccitate, hoc est, à contraria qualitate extrahitur, sed vel à calido humidum corpus absumẽte vel à frigido exprimente. Hinc est quod vestes madidas, vel ad Solem, vel ad aquilonarem aerem exsiccamus, exsiccat sol, quia corpus liquidum absumit, aquilonaris autẽ aer quia idem corpus à corpore in quo imbibitur exprimit. Hanc veritatem Aristoteles non potuit negare 4. meteor. c. 1. dum calorẽ, & frigus humectare, & exsiccare dixit.

Iam igitur has duas qualitates, nempè humiditatem, & siccitatem, vel inuitus aufetes, imo quodãmodo eas philosophos communiter auferre video, si quidem vtramque vel parum, vel nihil agere, sed omnino passiuas esse fatentur, at vnaquæque res, vt se habet ad esse, ita se habet ad operari. Accedamus nunc ad calorem, & frigiditatem, vnde nam has duas qualitates agnosces? nempe ex sensu tactus, at tactus non discernit an sint qualitates an substantiæ. sentit quidem molestiam, aut delectationem, à molesto,

A vel delectabili obiecto, sed vtrum hoc sit qualitas, an substantia non discernit. nunquid impossibile iudicabis corpuscula exeuntia, & tactui occurrentia esse, quæ efficiunt sensationem, quam tu calorem, frigiditatemue appellas? ego de nomine non contendam dummodo res intelligatur. Discutiat vnusquisque ingenuè, ac liberè, neque hoc à ratione alienum iudicabit. Argumẽto erunt alij sensus: nam olfactus à vaporibus offenditur ac delectatur, neque sensus adeò terrestris, per species sentit, sed quid sunt isti vapores? nempe corpuscula adeo tenuia vt, B licet per annos ex re odorata, aut fætida exeant, nunquam illius rei pondus minuetur. sed si hæc corpuscula bene vel malè olentia hanc vel illam sensationem in olfactu efficiũt, cur illa alia non idem in tactu præstabunt? tactum igitur a qualitatibus offendi, aut delectari dicant ij, qui in Aristotelis verba iurarunt, quiquè eiusdem doctrinã, quam quasi cum lacte suxerunt, nolunt relinquere. relinquant tamen alios, suo sensu abundare, quibus etiam non deest veterum Philosophorum, qualitates non admittentium autoritas.

C

Tertium Aristotelis fundamentum, quod Galenus Hippocrati tribuit, nec verum, nec Hippocraticum est.

CAP. VIII.

D DVM Aristoteles diffiniens elementum ait, esse illud *in quod alia corpora diuidũtur*, siue resoluntur, sententiam insinuat ab omnibus receptissimam, nempè in mixtorum dissolutione, quatuor substantias ignem, aerem, aquam, & terram reperiri, actu aut potentia: in hoc enim (vt superius dixi) ambiguum se esse fatetur. Sed quando solæ qualitates remaneant, (cui opinioni tùm ipse, tùm Galenus magis inclinare videntur.) si in resolutione mixti iterum elementa apparent, profecto noua elementorũ (si quidem iam ibi non aderant) generatio dicenda est, non autem mixti in eadem resolutio. sed quoniam in hac resolutione per-

tinaciter hætent, ad eam me confero, in qua vellem vt mihi aliquis ostenderet istum ignem, istum aerem, nec non & aquam, & terram, quæ dissoluto iam mixto relinquuntur, nec pro elementis figmenta proferant, aut dicant ea non ostendi posse, quia vnum quodque elementorum abijt in suam propriam regionem.

Conimbricenses, & alij, in dissolutione animalis, id manifestè conspici asseuerant, quod cum intent, in puluerem abit, in humorem, in vaporem, in spiritum, seu partes igneas, quæ omnia terræ, aquæ, aeri, igni, respondent. Verum his in primis dicam, eos B diminutè respondere: si quidem cùm de omnibus mixtis quærunt, de solo animale verba faciunt. At neque sic quidem satisfaciunt: nam vbi iste vapor? num ille est, qui expiratione efflatur? sed expiratione fuligines expelluntur, fuliginem autem quis aerem esse dixerit, cum sit potius terrena portio. Vbi igneus spiritus? nunquid ille qui in interitu extinguitur? Vnde rectè Aristoteles mortem per extinctionem definijt. at quod extinguitur non remanet. Sed dices satis est quod extingui ostendam, vt probem illic extitisse. Hoc quidem per quàm verum est. C Verumtamen cum corruptio vnius sit alterius generatio, Vnde nam id quod denuò generatur ignem habebit? profectò aliquo Prometheo indiget, qui eum e sua sphera transportet, sed deerit Minerua, quæ viam monstret.

Costæus aliter respondet. Terrena, inquit, portio, vtpote quæ sua mole reliquas partes superat, & omnium aliarum est crassissima, cerni, & tractari potest; aqua, quæ tenuior est, dissipatur, Vnde quæ corrumpuntur arescunt, & aqueo humore manent destituta, aer, & ignis, maxima ex parte, aduolât, quod D autem eorum est reliquum, non percipitur sensu; quia tam ignis, quam aer (si primas qualitates excipias.) vix sensu percipiuntur. Sed proh quam vafra est isthæc responsio. Affer mihi aliquod mixtum, in quo aer præualeat, num etiam in hoc terrena moles maior erit quam reliquæ? si terræ est pars maior, terra præualet, & sic iam non mihi attulisti, quod postulaui, nẽpe corpus in quo præualeat aer. Sed in omnibus video plus terrenæ portionis relinqui, quam cęterarum igitur vel in omnibus terra præualet, vel terra sola est quæ remanet ex corpore, quod quidẽ non simplex sed mixtum sit. Præterea aquã mihi facis ita facilè dissipabilem, vt statim in corruptione euanescat, quod non quintæ cuidam essentiæ tenuissimæ accidit. & tamẽ aqua, si terram excipias aliorum elementorũ elementum crassissimum est. Aerem dicis & ignem, non percipi: quia tàm aer, quàm ignis, si primas qualitates excipiamus, vix sensu percipiuntur. At ego non sic faciam sed primas qualitates non excipiam, imo a primis qualitatibus quæram hunc aerem, hunc ignem, quem scio me nunquam inuenturũ.

Sed iam accedunt chymici, & substantias vi ignis extractas, ignem, aerem, aquam, terram esse dicunt, quos tamen scire oportet aliud esse vnum ab alio extrahi aliud vnum in aliud resolui, nam id quod extrahitur posterius est & tempore, & natura, eo à quo extrahitur. sic filius ex patre, sic effectus ex suis causis extrahuntur. dices ne ignem esse in silice: quia ex silice excussu chalybis extrahitur? At etiam ex radijs solaribus reflectentibus ignis extrahitur. quare credere oportet ignem in Sole esse. Exputrescente materia oriuntur vermes, tamen vermes non sunt rei quæ putrescit elementa.

Ne tamen de elementis quæ spagyrica arte extracta quasi digito tangi possunt dubitemus, adest Paracelsus Archispagyricus, & elementa ex sulphure bitumine, & rebus oleosis separat, sed quomodo? *colores*, inquit, *apparent puri, vt aer flauus, aqua spissi lactis instar, vt a lacte vix dignosci queat; ignis vt rubinus ardens, cum transparentia, & omnibus igneis inditijs, terra verò nigra prorsus, & adusta* hæc ille. sed vide quam rectè ex coloribus, coloris expertia elementa venatur.

Galenus hanc mixtorum, in elementa solutionem, in doctrina Hippocratis se inuenisse putat, dum magnus ille senex lib. de nat. human. tex. 14. sic ait, *necesse est secedere singula in suam ipsorum naturam, homine moriente, humidum nimirum ad humidum, siccũ ad siccum, calidum ad calidum. frigidum ad frigidum.* hinc colligit Galenus sententiam Hippocratis esse *singula elementa, vbi homo vita defungitur, secreta inuicem ad suam naturam recedere.* Hæc tamen interpretatio & Galeno eidem, & veritati repugnat. Galeno quidem in suo introductorio c. 9. vbi ait, hominem non ex ipsis elementis igne, aere, aqua, & terra, sed proportione eis respondentibus

tibus constare si ergo non ex elementis constat sed ex alijs substantijs, quæ elementis proportione respondent, quomodo poterit in elementa ex quibus non constituitur resolui?

Rationi etiam contradicit: quia Hippocrates non ignis, aeris, aquæ, aut terræ. sed humidi, sicci, calidi, & frigidi mentionem facit, neque est credibile illum voluisse vt calidum hominis ad sphærã ignis, post mortem euolet, humidum ad aerem, frigidum ad aquam, siccum ad terram. sed mens Hippocratis videtur fuisse, post quam probat in homine quatuor reperiri substantias (ideò enim dixit humidum, siccum, calidum, frigidum. Si enim qualitates vellet dicere humiditatem, siccitatem, calorem, & frigiditatem appellaret) postquam igitur has quatuor substantias homini inesse docuit, ostendit eas omnibus rebus inesse, ita vt humidum rei corruptæ, abeat in humidum rei quæ denuò generatur, & ita siccum & reliqua. id manifestè ostendunt eius verba quę sequuntur: sic enim habent. *Huiusmodi autem tùm animantium, tum aliorum natura est: nam cũcta simili modo nascuntur, & desinunt*, hoc est, simile in simile transmutatur.

In quibus verbis diuini Hippocratis sapientiam libet admirari, si quidem Salomonis diuinitus afflati, sententiæ congruenter est locutus. Nam Salomon. c. 3. Ecclesi. ita inquit. *Vnus interitus est hominum, & iumentorum, & aqua vtriusque conditio sicut moritur homo, & alia moriuntur. Similiter spirant omnia, & nihil habet homo iumento amplius.*

Cęterum quamuis Hippocrates calidum ad calidum, frigidum ad frigidum, humidũ ad humidum, siccum ad siccum redire dixerit, Salomon verò c. 12. *puluerem reuerti in terram suam vnde erat & spiritum ad Deum, qui dedit illum*, nullam inter Vtrumque differentiam reperies, nisi quod Salomon optimus Theologus immortalitatem animæ insinuat, cuius cognitionem non pertinere ad medicum medicus existimauit Hippocrates. de reliquo siue terram dumtaxat dixeris, cũ Salomone, siue omnes quatuor substantias cũ Hippocrate, idẽ est. Omnia enim in terra reperiri, in lib. de natura pueri, ab Hippocrate est dictum, & nos suo loco fusius explanabimus. Redduntur igitur quatuor substantiæ eius rei quæ corrumpitur, quatuor substantijs alterius, quæ denuò generatur.

Sed iam finẽ inpono interpretationi verborum Hippocratis, vnum tantum subiungens, nempe frustra Galenum, tamquam notatu dignum, animaduertere, dici ab Hippocrate hominem resolui in humidum, siccũ, calidum, frigidum, quæ quatuor sunt elementa non verò in pituitam, sanguinem, & vtramque bilem, qui quatuor sunt humores. sed cur? non ne omne resoluitur in ea ex quibus componitur? non ne componitur homo ex quatuor humoribus? imo maximè. præterea cur non resolui hominem dices in continentia contenta & impetum facientia ex quibus tribus componi dicitur ab Hippocrate 6. epid. sect. 7.? imo verò in hæc tria conspicuè resoluitur. & Galen. 1. de sanit. tuenda semen & sanguinem menstruum elementa vocat, humores etiam appellat secunda elementa 8. de placitis Hipp. & Platonis, tamen nescio cur sola illa quatuor corpora ignem, aerem, aquam, terram, quæ minus imo potius nihil elementi rationem participant magis propriè elementa esse contendit? Cęterum humidum, siccum, frigidum, calidum, non tamquam elementa posuisse Hippocratem ex sequentibus innotescet. neque vbicumque Hippocrates de constitutione hominis loquitur elementa constituisse dicendus est. Nam, & li. 1. de diæta siue magni Hippocratis sit, siue Aristonis, vel Philistionis, vel Pherecidis, vel Chondri, vel Phaontis (ad omnes enim hos autores refertur a Galeno varijs in locis) in eo inquam libro ex aqua, & igne cõponit hominem, ex aqua omnia nutriente, ex igne omnia mouente. quod non omnem, nec primariam hominis constitutionem ostendit sed tantum duo præcipua, quibus duo effectus omnino necessarij tribuuntur. Qua propter neque ego is sum, qui ignem in rebus reperiri negem, imo reperitur, & omninò est necessarius. Ita vt absque eo conseruatio rerum nulla foret. Verumtamen ignis adest rebus inferioribus à Sole omnis ignis origine, & fonte, quem ignẽ Sol non solùm a principio largitus est, sed continuò largitur. hinc est quod si a suo motu cessaret, omnia perirent. Ne tamen hinc colligas ignem esse elementum, neque enim est aliud quàm instrumẽtum quoddam, quo virtus Solaris in rebus operatur. cęterum nõ inest rebus tamquam componens, & permiscens (hæc autem est elementi ratio) sed tã-

quam viuificans, quod munus aliunde habet. (A) Neque enim elementum id esse potest, quod in certo pabulo circumfertur. & quod si relinquatur proprię naturę, suum mixtum, corrumpit, semper illud ad senectutem, quæ est via ad interitum, ducit. Quod præterea cum nullo alio elemento misceri potest: si quidem omnia absumit. Quod tandem eterogenea separat, cum mixtio è contrario sit eterogenei constitutio: omne enim mixtum, quà mixtum, eterogeneum est, quamuis cõparatione aliorum omogeneum dicatur, vt neruus, qui similaris est comparatione totius manus, sed dissimilaris prout ex mixtibili- (B) bus varijs constat.

In Hippocratis doctrina de elementis nullam esse discrepantiam, & quid verè elementum sit ostenditur.

CAP. IX.

IN libro de natura humana (quem Galenus genuinum Hippocrates esse, ex autoritate Platonis confirmat) (C) totus est Hippocratis in persuadendo, hominem nõ esse quidpiam vnum, sed plura, neque vno sed pluribus morbis laborare. E contrario in libro de flatibus totus idem est in ostendendo, hominem esse vnum, vnum & morbum, vnam morbi causam. Quæ contrarietas non nullos (inter quos est Hieronymus Cardanus, sed præcipue Franciscus Valleriola) cõpulit, vt existimauerint librum de flatibus, ex numero Hippocraticorum esse excluden- (D) dum. Et mirari subest Galenum, qui sæpe ex hoc libro autoritates adducit, cum tamen in eo doctrina suę doctrinæ contraria contineatur. Non tamen difficilè est Hippocratem sibi concordem reddere ea via, quæ nos ad veri elementi cognitionem ducit. Illud primum aduertentes, nempe apud Hippocratē nusquam ignem, aerem, aquam, terram, elementi habere notionem, imò verò elementi vocabolum nec esse Hippocraticum, nec Platonicum, vt fatetur Galenus 8. de placit. Hipp. & Plat. c. 3. solùmque voluisse diuinum senem existimo quatuor substantias,

(A) humidum, siccum, frigidum, calidum, esse humanam naturam, siue esse id ex quo natura humana constat. Sed dices fortassis, siue has quatuor substantias appellemus componentes humanam naturam, siue appellemus elementa, idem prorsus esse, atque vnum alterius veluti synonimum. Ego tamen non sine distinctione hoc accipiam: nam ex aliquo aliquid constituitur, vel primariò (liceat ita dicere) vel secundariò. primariò res constituitur ex elemento, quod ita est principiũ, vt simul sit pars eius cuius principium est, secundario non ex elemento, sed ex elemen- (B) tato: nam licet sit pars rei nõ tamen est principium eiusdem. Neque verò Thaleti assentior principium & elementum confundenti, neque Plutarcho vtrumque inuicem omnino separanti sed in aliquo conuenire, in alio differre dico. Itaque potest aliquid esse principium sed non elementum, scilicet si originem rei, quæ sit alterius generis (quemadmodum sunt omnes causæ æquiuocæ) præstet: non potest autem esse elementum quin sit principium: duas enim conditiones elementi ratio in se includit, vnam vt rem gignat, alteram vt cum re genita in eodem ge- (C) nere maneat, quæ videtur esse Galeni sententia, tùm lib. de elementis c. 6. tùm etiam 1. de natura humana. Quatuor itaque substantiæ ab Hippocrate traditæ, non sunt principia: quoniam ex illis mixtum non gignitur, qua propter neque sunt elementa, non gigni autem aliquid ex humido, sicco, calido, frigido, vt talia sunt, patet quia in solo semine vis gignendi inest, hoc est in spiritibus seminalem vim habentibus.

Sed obijcies non requiri vt elementa vim habeant gignendi, cum sint duntaxat materiale principium. sic medicamenta simplicia (D) compositorum sunt elementa, sic literæ elementa sunt dictionum. Scito tamen arte facta, vt sunt pharmaca & dictiones non habere vera elementa, sed metaphorica: non enim possunt aliquid componere nisi sit, qui aplicet actiua passiuis. At in rebus naturalibus, verum elementum debet esse quod per se ipsum rem componat, hoc non poterit efficere nisi ei adsit potentia generandi. dices tamen ex mea hac sententia sequi mixtionē, & generationem idem esse. fateor si de generatione mixti intelligas, quippe mixtum ab ijs generatur, à quibus fit mixtio. aliàs latius patet generatio quam mixtio: nam cor-

puſcula, quæ mixta non ſunt, generantur abſque vlla mixtionis neceſſitate. Nec verò exiſtimes cum Galeno 1. de ſanit. tuend. c. 2. lib. de ſemin. de element. & alibi non ſemel, conſtare ſemen ex quatuor ſubſtantijs calido, frigido, humido, & ſicco: nam ſubſtantia, quæ ex his quatuor conſtat non ſemẽ eſt, ſed potius appellatur ſperma aut genitura. verum ſemen quid ſit mox ex Ariſtotele declarabo.

Conſtat natura ex diuerſis ſubſtantijs, quarum contrarietas dolorum, diuerſarumque ægritudinum eſt cauſa, dum tamen quatuor ſubſtantias, humidum, calidum, frigidum, ſiccum appello, non admitto quatuor qualitates, quæ primæ appellantur; nam has ſatis ſuperius rejeci, ſed communem, & vulgarem loquendi vſum recipio: nihil enim prohibet claritatis ergò communi vocabulo vti, quod in Sacris literis Theologus agnoſcit, in quibus multa leguntur, iuxta vulgarem loquẽdi modum, quæ ita vt verba ſonant intelligere eſſet nefas. e. g. cum Deus omnipotens dixiſſe narratur *pænitet me hominem feciſſe*, & alia ſimilia.

Sed quando dicimus hominem, ſi eſſet vnum, non poſſe dolore vexari, neque pluribus morbis corripi, interrogabis, an melius ſit hominem eſſe vnum, quam plura? Addiſces tamen non eſſe melius, quoniam quemadmodum non doleret ſi vnus eſſet, ita etiam nec ſentiret; Rurſus quemadmodum careret morbis, ſic etiam careret, & vita, ſi quidẽ vita conſiſtit in actione calidi in humido, accedente frigido ad contemperandum, & ſicco ad ſoliditatem præſtandam, quæ omnia ita nunc accipito iuxta communem normã, peculiari poſtea methodo verius declarãda.

Iam igitur ad Hippocratem de natura humana accedamus. Athenæus Attaleus Hippocratis interpres exiſtimauit illius mentem eſſe reprehendere eos, qui dicebant hominẽ eſſe ignem, & aerem, & aquam, & terram, quorum dogma falſum eſſe idem Athenæus probat, quia nihil iſtorum in homine apparet. Hanc tamen Athenæi rationem debilem eſſe Galenus oſtendit, exemplo tetrapharmaci, & aliorum medicamentorum, quæ arte componuntur, in quibus componentia nõ apparent, & tamen ea ibi eſſe nemo ſanæ mentis negabit. Vera igitur Hippocratis mens fuiſſe dicitur inuehi in eos, qui naturã humanam ex vno tantum conſtare dicebãt,

A vt Thales mileſius ex aqua; Hippaſus, & Heraclitus ex igne; Anaximenes, & Diogenes ex aere. Mihi probabile videtur non aduerſus hos Hippocratem diſputare, ſed aduerſus aliquos ſui temporis, qui licet nihil ſcriptis mandarunt, viua tamen voce diſputantes ſimpliciter, & abſolute hominem eſſe vnum dicebant, hoc, eſt vna tantum natura conſtare.

Contra iſtos, duas præcipuè affert rationes Hippocratica breuitate comprehenſas. vna *ſi homo vnum eſſet nequaquam doleret: nam neque foret propter quod doleret cum*
B *vnum eſſet*. Altera *ſi etiam doleat erit neceſſe, & remedium eſſe vnum*. Sunt hæc duo argumenta duo quaſi indicia, quibus cognoſcimus hominem non eſſe vnum: nam videmus, quod dolet, dolor non fit niſi vbi eſt contrarietas, vbi contrarietas, ibi multiplicitas. Rurſus pluribus remedijs homo vtitur, pluribus igitur conflictatur morbis, pluribus propterea morborum cauſis eſt obnoxius, ac propterea ex pluribus rebus eſt compoſitus. Nõ deſunt ad probandam hanc rerum multiplicitatem aliæ rationes, quæ, tùm apud Galenum, tùm apud doctiſſimos quoſque
C proſtant idcirco eas conſulto prætereo, & iã ad librum de flatibus me confero.

Ariſtoteles 2. de gener. animal. c. 3. ſic ait, *ineſt in ſemine omnium, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis non talis facultas aliqua eſt, ſed ſpiritus, qui in ſemine, ſpumoſoque corpore continetur. & natura, quæ in eo ſpiritu eſt proportione reſpondens elemento ſtellarum, quam ob rem ignis nullum animal generat*. Ignem dixit nullum animal generare, nullius igitur animalis eſt principium, cumque apud eum principium, & elementum idem
D ſint, ignis non erit elementum, & per conſequens nec erit elemẽtum quid piam, quod ſimilem habeat facultatem vt ſunt aer, & reliqua. Quid nam igitur erit elementum? ab eodem Ariſtotele id accipe, nempe, quod facit, vt fœcunda ſint ſemina, ſed quid facit vt fœcunda ſint ſemina? pete ab eo, hoc eſt ſpiritus qui in ſemine, & ſpumoſo corpore exiſtit proportione reſpondens elemento ſtellarum.

Vocantur ſpiritus ob ſuam tenuitatem; ſunt tamen corpora, quia ex eis corpora conflantur dicuntur meritò materia prima, quia principia ſunt corporum in ſe omnium rerũ

ſemi-

A seminaria habentes, qui doctrina quadam innata, & ab anima vniuersi quodammodo edocti libenter ad rerum compositionem concurrunt, atque adeò illis virtutes omnes tribuendæ sunt, quas Aristoteles formę substantiali, Galenus toti substantiæ attribuunt. Hi spiritus secum habent saporum, odorum, & colorum, causas, his debitè concurrentibus, optimum resultat temperamentum, deuiantibus autem intemperies existit. Neque verò has intemperies ad octo tantum reducam, sed pro innumerabili horum spirituũ, inter se, variatione, innumerabiles constituã. B Ita vt verè dictum sit a Porphyrio indiuiduũ esse id, cuius omnes simul proprietates alteri rei conuenire nequeant. hinc etiam Hippocrates lib. de artic. *magna* inquit *est differentia naturarum in hominibus*, hæc igitur multiplex differentia multiplicium componentium varietatem arguit talis est multiplex spiritus.

Hic Spiritus est, de quo Hippocrates in libello de flatibus ait *quid autem sine hoc fit?* (hoc est sine Spiritu) *aut cui rei non adest?* quibus verbis duas conditiones complectitur, quas diximus in elemento requiri, vna C est vt ex eo res fiant, dum ait, quid sine hoc fit? alterum vt ex eo constent, inquiens, aut cui rei non adest?

Igitur non in libro de natura humana sed in libro de flatibus elementa proponuntur. etenim in libro de natura humana, de substantijs agit quæ in corpore reperiuntur, non tamen quæ corpus gignunt, in libro autem de flatibus rem quãdam rationibus illustrat, ex qua corpus & fit, & componitur. Constat corpus ex quatuor substantijs, quasi dicas, in corporum spiritibus reperiuntur quatuor illæ contrarietates, immo reperiuntur & aliæ D multæ, sed omnes conueniunt in vno subiecto, quod nescio an negasset Aristoteles quippe 1. de ortu, & interitu tex. 43. laudat Diogenem, Apolloniatem, à quo dictũ est, *quòd si non essent ex vno omnia, non esset facere, & pati ad inuicem*. Scio Aristotelem illud vnum, in quo reliqua conueniunt, materiam primam appelasse, quam in corporibus cœlestibus non esse eamdem existimauit cum materia prima inferiorum ideo dictis Diogenis adiungit, *qua propter, in quibus facere est, & pati, necesse est horum vnam esse subiectam naturam, omnia igitur talia esse dicere non verum est*. Hoc loco duæ enodandæ forent controuersiæ, vna an detur, materia illa prima non existens, quam ille puram potentiam nominat, altera, vtrũ materia cœlestis, & sublunaris, sit eadẽ; sed quoniam hæc obiter tracto, vt præludiũ duntaxat meteororum parui Mundi, de quibus agere meum institutum est, nihil aliud dicam nisi materiam primam, quæ veluti ea, quæ somniantur, existentiam non habet, somnium quoddam esse, & nihil. Cœlum verò, quod significatur in lingua originali *samaim*, idest ibi aquæ, factum fuisse a Summo Creatore per diuisionem aquarum ab aquis, & corpora illa transparentia, ex purissimis aquis esse facta, quemadmodum in mundo inferiore, vt inferius monstrabo, lapilli transparentes, & cristalla lucidissima, ex aquis concretis meritò facta dicuntur.

Sufficit porro, ex Aristotele colligere, omnia reduci ad vnum, illud autem vnum corpus esse debet, si corporis elementum est. Miror sanè Aristotelem, & eius sectatores, qui intelligentes materiam primam non posse esse elementum corporis quia corpore caret, vocarunt eam absolute elementum, at verò elementum corporis ignem, aerem, aquam, & terram dixerunt, & cum hæc quatuor sint corpora non, e corpore, sed ex materia prima, & forma constitui volunt quarum vtraque non est corpus, neque corporis (vti superius dixi) potest esse elementum: nihil enim id prẹstat, quo caret, qua propter deuenire oporret ad id, quod inter corpora est minimum, tales sunt spiritus à Deo creati, vt omnium rerum sint elementa: ij enim omni corpori facillimè accomodantur.

Superest obiectio, quam diluere oportet, nam 2. de ortu & interitu tex. 50. multiplicitas elementorum, ex multiplicitate alimentorum probatur his verbis *testificari autem videtur, & nutrimentum vniuscuiusque: omnia enim nutriuntur ex eisdem, ex quibus sunt, omnia verò ex multis nutriuntur* probat autem omnia nutriri ex multis *etenim quæcumque videntur vno solo nutriri, vt aqua planta, multis nutriuntur: mista est enim aqua terra, ideo agricolæ tentant cum miscuerint irrigare*. huius argumenti falsitas detegetur, si ad syllogisticam formam reducatur, hoc modo. Omnia nutriuntur ex eisdem ex quibus sunt, nutrimur ex multis, ergo sumus ex multis. Quod si rectè concluderet, rectè etiam concluderet & hoc omnia nutriuntur

ex

ex eisdem, ex quibus sunt, nutrimur ex mixtis, ergò sumus ex mixtis. Atque ita concluderetur, elementa, ex quibus sumus, non esse simplicia. concluderet etiam in alia forma, ex eodem axiomate ducta argumentatio. Omnia nutriũtur ex eisdem, ex quibus sunt, sumus ex elementis, ergo nutrimur ex elementis. Sed elementa non nutriunt, ideò dixit Aristoteles agricolas cum miseuerint irrigare. Dicet fortasse aliquis nutrire quidem elementa, (vt ait Galenus) per multas mutationes sic. 1. de element. cap. 5. *Concedes forsan iuglandes quidem, ficusque ex totius vniuersi elementis constare, atque etiam stirpes his ipsis priores: quippe qui videas cuiusq; eorum semen perexiguum, quod terræ mandatum est, neque millesimam esse particulam totius plantæ, quæ aliam vel vniuersam substantiam totius vniuersitatis referant elementa* sic Galenus qui postea ex plãtis oues & sues, quibus homines vescuntur, ali dixit, vt sic per multas transmutationes, hominem ex elementis constitueret. sed quorsum hæ trãsmutationes? si plantas ex elementis dixit, quia ex admodum exiguo semine fiunt, & hominem ex elementis dicere potuisset qui fit etiam ex semine exiguo.

Doctrinam quæ in libello de flatibus continetur Veram esse ostenditur aduersus Valleriolam.

CAPIT. X.

SPIRITVS, ex quibus omnia fieri, & ques omnibus adesse, dixit autor libri de flatibus, multiplices sunt, iuxta multiplicia rerum seminaria, quæ habent, quòd infra monstrabimus, sufficiat nunc scire fuisse mentem autoris eius libri vt ostenderet omnia ex spiritibus esse. Hæc doctrina, quæ sublimem in se continet contemplationem, adeò à veritate aliena videtur, vt Valleriola libellum illum, (quem totum aureum esse dicees si attente legeris) non esse genuinum Hippocratis, longa narratione contendat. quem tamen Galenus, optimus alioquin librorum Hippocratis censor, non reijcit imò

A potius ex eo sententias elicit vtilissimas.

Porro existimat Valleriola, ex libri inscriptione, quæ est περὶ φυσῶν, seu de flatibus, & ex vocabulo, quo Hippocrates vtitur, nempè πνεῦμα, quod significare ait aerem ambientẽ; Hippocratem in eo opere, multa tribuere aeri, quę nullo modo constare possunt. Vt quòd omne quod est inter cœlum, & terram sit spiritu (idest aere) repletum, quòd sidera spiritu moueantur, quòd omnes morbi ex spiritu (idest ex aere) fiant, multo minus quòd omnes morbi sint vnum, & quàm pluta alia, quorum nos, quoties in hoc opere dabitur occasio, libenter defensionem suscipiemus.

B

Cęterum de inscriptione non dubito: inscribitur enim liber, de spiritibus crassis, seu (vt optimè notauit Ludouicus Mercatus,) de vitiosis spiritibus: est enim scopus autoris agere dè vitijs quæ accidunt spiritibus. Vox autem πνεῦμα, non aerem ambientem solùm, sed quamcumque substantiam æthercam, tenuissimãq. significat, vt præter alios declarat Ioãnes Gorræus peritissimus linguæ Grecæ in suis definitionibus medicis. Qua propter, cum valleriola solùm ideo falsum esse

C putet spiritu omnia repleri, quia spiritus illic aer significat, iam illa sententia videtur a calumnia vindicata, quam idem valleriola, si vocabulũ id tolerasset, non negat imò agnoscit spiritu a Platone adducto, & omnibus rebus vigorem, originemque præstante, omnia esse plena, vnde verè *Iouis omnia plena* dicuntur.

Stellas, inquit, non esse in aere: quia cum vento agitatus aer inordinatè, violenterque fluctuet, inordinatè etiam violenterque mouerentur; sed hæc ratio nihil concludit:

D nam superna regio ventis caret, vt experimento didicerunt antiqui in monte Atho, ad quem ascendebant, sacrificandi causa, & cineres spargebant, quos sequenti anno reperiebant intactos, & quamuis ratio conuinceret, non est tamen Hippocratis mens stellas in aere collocare. Non esset autem præter rationem, eas quasi pisces nantes in superna regione statuere, neque aliud inter terram, & cœlum impyreum agnoscere, quàm quod sacræ literæ vocant expãsionem siue firmamentum in quo commendatur creatoris potentia, atque sapientia, qui rem fluxam, & labilem, tamquam si solidissima ex ære fusa esset, stabilem, perpetuamque est fabricatus,

quod

quod Iob cap. 37. his verbis expressit, *tu forsan cum ipso fabricatus es cælos, qui solidissimi quasi ære fusi sunt*. De intelligentijs, quas Aristoteles orbibus præfixit, longa esset decertatio. Sane cœlos animatos statuere est nefas, sed illis potentiam motricem, ob quam externo impulsu non egeant, concedere nihil prohibet: quandoquidem Salomon (vt quam plurimi grauissimi autores interpretantur) Solem spiritum appellauit cap. 1. eccles inquiens, *oritur Sol, & occidit, & ad locum suum reuertitur, ibique renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonẽ. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur*.

Morbum esse vnum nõ tolerat Valleriola: tum quia frustra Galenus tam multa de morborum differentijs & causis scripta reliquisset, tum quia vno tantum remedio esset opus. Cęterum non potuit Hippocrates se se Galeno accommodare, potuit certè cum pręmonere quod fecit, tamen Galeno non hac via, quam liber de flatibus monstrat, incedere placuit, nihilominus (vt diximus) prædictum libellum non reijcit. Quod verò vno tantum remedio indigeat homo, si morbus sit vnus, argumentum est ab Hippocrate allatum, in libro de natura humana & a nobis superius relatum, sed Hippocrates eo vtitur, vt probet hominem non esse vnum: quia scilicet vel non doleret, vel si doleret vno tantũ indigeret remedio Valleriola autẽ vtitur eodẽ ad demonstrandũ: morbum non esse vnũ, quia vno tantum remedio curaretur. Quid ni? nunquid vnus morbus plura remedia nõ expostulat, *multa de quocumque rectè præcipi possunt*, inquit Hippocrates. Præterea videre oportet quomodo morbus sit vnus, atque ita patebit forsitan tunc plura remedia debere concurrere, quam cum plures morbos statuis, qui si sunt in intẽperie paucissimis cõtrarijs indigebunt. cęterum morbum vnum in genere dum intelligas, multas species non excludes. Tu in intemperie in numero in figura, & reliquis morbos statuis, ex quibus generibus rursus plurimas morborũ species elicis. Sed nunquid non melius erit si ex vno tantum genere plurimæ istæ species deducantur? profectò in scientijs omnia ad vnum principium reducere optimum est, rationi consentaneum est, scientificum est.

Si verò Valleriola attentè libellum, quem A reijcit, legisset, nec magis reprehendendi, quàm addiscendi, animo paratus accederet, profectò inuenisset, Hippocratem ibi, & genere, & specie, plures morbos constituisse. Nam, licet duntaxat in spiritibus viriatis morbi consistant, quos iam ab spiritu qui per respirationem & cibum potumque ingreditur fiunt, cum hoc etiam stat variari morbos. Non ne hoc Hippocrates eodem libro fatetur? inquiens medicinam nihil aliud esse nisi appositionem, & ablationem. Ecce duplex morborum genus, vnum per defectum, aliud per excessum. Non ne dum B morborum omnium vnum, & eundem modum esse affirmat, plures esse morbos insinuat? siquidem morborum dixit non vnius morbi? Non ne febrem omnium morborum comitem esse dixit? omnium tamen intelligito (obiter hoc sit dictum) quasi dixerit fere omnium. Non ne toto illo opusculo, per varias ægritudines discurrens, quid omnibus sit commune ostendit. At ibi quoniam ad quatuor humores non reduxit morborum causas, non placet hæc doctrina. Sed vàh quàm fallax est ista humorum contemplatio, quam in libro de vetere medicina Hip- C pocrates non recipit, vt suo loco explicabo. At tu, quæ tua est libertas, & peruicacia, neq; librum de vetere medicina recipies, imperiosè te geres, ego tamen non obediam, & sic vnusquisque propriæ indulgens opinioni ad libitum autores recipiet ad libitum reijciet, quæ confusio erit maxima. Hanc effugere oportet, & quando in librorum autoribus non conuenimus, ad rationem est accedendum iuxta cuius normam omnis veritas mensuratur.

D *De atomis quid senserint antiqui.*

CAP. XI.

SPIRITVS generationis principia in semine contenta, quæ corpuscula, siue atoma, hoc est insectilia dicuntur, veterum fuit inuentum: siquidẽ inter philosophos Democritus, Leucippus, Mnesitheus, Epicurus, omnia ex insectionibus, quæ ἀτόμους vocabant constare dicebant, inter medicos Asclepiades Bithynius, & Heraclides Ponti-

cus

eus principia rerum ἀρχὰς ἀνάρμους (?) idest incompacta corpuscula dixerunt, vt testatur autor libri de Historia philosophica, qui potius Plutarchus, quam Galenus esse perhibetur, quorum sententia à multis, sed precipue ab Aristotele, & Galeno varijs suorum operum locis refutatur. Quod si ista opinio ita accipienda sit, vt proponitur ab ijs, qui eam refutant, indigna quidē est, quæ à sanæ mentis hominibus, ne dicam à Philosophis, fuerit habita; nec tamen scire possumus, vtrum aliter senserint: si quidem eorum scripta non extant, & quicquid ad nos peruenit per manus eorum est traditum, qui fortan ex alieno vituperio propriam laudem aucupantur. Sed cur sapientes viros, qui prisco illo, & scientiæ pleno seculo magnæ apud suos authoritatis magnæ fuerunt apud exteros existimationis adeò delirasse crediderim, vt si non vera, saltem verisimilia non dixerint?

Quapropter si Epicurus fortuito συγκρίματα hoc est concretiones ex corpusculis fieri dixit, meritò à quamplurimis damnatur præcipue à Galeno, qui 11. de vsu part. c. 7. satis improprium ait esse, quod prouidentiæ est proprium, fortunæ tribuere, & melius 17. eiusdem operis c. 1. eos miratur, *qui naturam aiunt arte carere, si statuarios quidem laudāt, cum partes dextras sinistris æquales omnino fecerint: naturam autem non laudent, quæ præter partium æqualitatem, actiones etiam exhibeat.* multa etiam in hanc sententiam dicta sunt a Lactantio Firmiano, & alijs, lepidè tamen, & appositè Cicero lib. 2. de nat. Deor. *non intelligere se ait si mundus ornatissimus, & pulcherrimus ex fortuito corpusculorum concursu fit, quomodo si innumerabiles vnius ex viginti literarum formæ, vel aureæ, vel quales libet aliquò coniiciantur, non possint, ex ijs in terram excussis, annales Ennij, vt deinceps legi possint, effici, quod nè in vnò quidem versu potest quidem tantum valere fortuna:* & post pauca addit, *quod si mundum efficere potest concursus atomorum cur templum, cur porticum, cur domum, cur vrbem non potest? euanescat igitur hæc fortuità atomorum concretio.*

Alios puto, qui prouidentiæ legem omnibus rebus sancitam non negarunt, (& tamē corpuscula infinita esse dixerunt in quorum numero extitit Anaxagoras) numerum, qui innumerabilis à nobis, non vero ex parte rei

A est, pro infinito numero accipisse, sic etiam dicimus infinitas esse arenas maris, infinitū terræ puluerem, stellas infinitas, & infinitatem quoque specierum, multòque magis indiuiduorum. Cæterum omnium horū numerum agnouit ille, qui appendit tribus digitis molem terræ.

Alij dixerunt corpuscula esse qualitatis omnis expertia, quos puto de qualitatibus, quæ primæ communiter dicuntur, intellexisse, neque negasse dari alias, quas licet peripatetici secundas appellent & a primis procedere dicant, tamen atomorum autores nō

B ita admittunt, sed quæ longè aliter eueniāt.

Quod non omnes qualitates negauerint coniecto exeo, quod Aristoteles refert, nempè Democritum ex atomis quasdam esse leues, alias graues existimasse, imo Epicurus atomis non negat grauitatem sic Plutar. de Placitis Philos. c. 3. his verbis *Democritus duo posuit, magnitudinem, & figuram, quibus tertium adiunxit Epicurus pondus, mouentur enim, inquit, oportet ponderis pulsu corpora, alioquin non mouerentur*, si igitur grauitatem, leuitatem que habent, qualitatum non sunt expertes. Dura cuncta corpu-

C scula, & solidissima constituebant, igitur nō ex qualia. Existimat Aristoteles corpus ex ijs conflatū non posse pati; cæterum si passio sumitur pro alteratione in primis qualitatibus, fateor Democritum hanc non admisisse, vt potè, qui nec qualitates, quibus alteratio fit vnquam concessit. sin accipitur pro alia mutatione, quid quæso prohibet mutari corporis constitutionem ad corpusculorū mutationem, & quamuis corpuscula sint dura, omne corpus ex ijs conflatum durum non est, nam mollities cum raritate, & durities cum densitate confunduntur, adeò vt res cō-

D texturę rarioris molles dicantur, densiam autem habentes contexturam duriores sic Lucretius.

Sunt igitur solida pollentia simplicitate
Quorum condenso magis omnia conciliatu
Arctari possunt: validasque ostēdere vires

Graue, aut leue est omne corpus prout in eo corpuscula, vel grauiora, vel leuiora prędominantur, & hoc magis rationi congruit, quàm quod ex aduerso dici solet, grauia esse illa, in quibus terra prædominatur; hoc .n. falsum esse iudicabit, quisquis viderit multas esse res terra ipsa grauiores, multas alias

leuissimas, in quibus terram prædominari disces, si eas combutas, siquidem maior eorum pars in cinere manet.

Dicebant præterea veteres, referente eodē Plutarcho, *esse istorum corpusculorum, quæ atomos vocant, comprehensibiles figuras, non infinitas. Nam non hamatas esse vel vncinatas, vel circinatas. Id namque genus figurarum esse facile contusile: cum atomi sint impatibiles, indiuisibiles, sed habeant suas ratione percepeas figuras*, quibus non omnino inter se coalescentibus componuntur omnia innumeris meatibus perforata. Propterea Thessalus censuit in multis morbis totum exiguorum meatuum statum esse immutandum, quod ipsorum naturalem apertionem, siue positionem vitiatam esse existimabat. Hinc processit [illegible] hoc est exiguorum meatuum in naturalem statum mutatio; etenim arbitratus est Asclepiades Bithynius omnia ex mole, & meatibus cōstare, & in optimo meatuum statu sanitatem, inuitiato morbum consistere, vt latè explicat Cœlius Aurelianus lib. 1 acut. morb. c. 14. meatus verò in corpore nostro reperiri autor est Hippocrates libello de alimento transpirabilia esse cuncta inquiens, & Galenus confirmat in Com. Timæi Platonis, cū ait necesse esse corpus nostrum non solum multas vacuitates manifestas, sed sensui ignotas perspirationis habere. Hoc eleganter suis carminibus cecinit Lucretius omnia inquiens ex corpore & inani constare,

Principio, quoniam duplex natura duarum
Dissimilis rerum longe constare reperta est
Corporum atq; loci, res in quo quæq; geruntur
Esse vtramq; sibi per sè, puramq; necesse est,
Nā quacumq; vacat spatiū, quod inane vocamus
Corpus ea non est: qua porro cumq; tenet se
Corpus: ea vacuum nequaquā constat inane
Præterea quoniam genitis in rebus inane est
Materiem circum solidam cōstare necesse est
Nec res vlla potest vera ratione probari
Corpore inane suo celare, atq; intus habere,
Si non quod cohibet, solidū cōstare relinquas.

Rationē paulo infra subiūgit: quia scilicet si nihil inane remaneret, omnia forent solida nec daretur transmigratio; si nulla essent corpora, vacuitas vbique foret.

Tum porro si nil esset quod inane vacaret
Omne foret solidum: nisi contra corpora cæca
Essent, quæ loca cōplerent: quæcumq; tenerēt,
Omne quod est spatiū vacuū constaret inane.

A Itaque rerum transmutationibus ita optimè inseruitur.

Huc accedit, vti solidissima materiai
Corpora cū cōstent possunt tamē omnia reddi
Mollia, quæ fiant aer, aqua, terra, vapores:
Quo pacto fiunt, & qua vi quæq; geruntur,
Admistū quoniam simul est in rebus inane.
At contra si mollia sint primordia rerum,
Vnde queant validi silices, ferrumq; creari
Non poterit ratio reddi: nam funditus omnis
Principio, fundamenti natura carebit.

Probat autē corpuscula illa debere esse minima, primò quia cum minima sint, non cōstant partibus sed sunt partes ac proinde alia
B alijs necesse est vt adhæreant ex qua necessitate, rerum sequitur compositio.

Tū porro quoniā est extremū quodq; cacumē
Corporis illius, quod nostri cernere sensus
Iam nequeunt, id nimirū sine partibus extat,
Et minima constat natura, nec fuit vnquam
Per se secretum, neq; post hac esse valebit
Alterius quoniā est ipsū, prima quoq; & vna
Vnde alia atq; alia similes ex ordine partes,
Agmine condenso naturam corporis explent.

Deinde, quoniā si ad minimum non esset deueniendum infinitæ essent partes: si quidem quælibet in alias diuidi posset.

Præterea nisi erit minimum, paruissima quæq;
C *Corpora constabunt ex partibus infinitis.*
Quippe vbi dimidiæ partis pars sēper habebit
Dimidiam partem nec res præfiniet vlla
Ergo rerū inter summā, minimāq; quid esset
Nil erit, vt distet: nā quāuis funditus omnis
Sūma sit infinita, tamen paruissima quæ sunt
Ex infinitis constabunt partibus æque.

Itaque spatia sunt inter corpuscula, & hæc spatia tueri oportet in suo naturali statu (vti diximus) vnde ortum methodicorum secta habuit, qui morbos omnes ad astrictum, & laxum reducebant quare vt habetur in libro qui introductio inscribitur c. 30. *duplicem*
D *curationis speciē generales duo corporis morbi ipsis indicabant, nempe si corpus astrictum est laxandum esse: si profluuio liberat comprimendum.* Neque verò hæc secta omnino est reprehendenda vt porte quæ doctissimos viros habuit, qui in ea claruerunt in eo taliē cum dogmaticis concordes, quod morbum in ametria, sanitatem in symetria, constituebant. Vnde metasyncriseos & metaporopeseos nomen inditum est quo nomine nō methodici duntaxat sed post eos alij celebres autores vsi sunt apud omnes enim Græcos [illegible] [illegible] [illegible] quasi miscere

decer-

decemique corpora dicuntur. De methodica disciplina, nulli extant autores præter vnũ Cælium Aurelianum, qui in suo libro morborum oxeon & chronicon, nihil ad methodicorum rem pertinens nobis aperuit nostro verò hoc seculo diligentissimè Prosper Alpinus non leuem huic rei lucẽ dedit vt vnusquisque poterit apud eum legere. Nec verò te pudeat Democritum autorem sequi: nã is quamuis ridebat, nõ tamen ridiculus erat, de quo Hippocrates ait, *non insanit Democritus, sed super omnia sapit*, & eundem in tanto pretio habuit, vt dicat Aelianus 4. var. hist. c. 20. Hippocratem licet Doricus esset, scripsisse Ionice in Democriti gratiam.

Aristoteles atomos impugnat, non expugnat.

CAPIT. XII.

NEGAT Aristoteles dari aliquod corpus, quod omnino non possit diuidi, si quidem diuisibile, & indiuisibile quantitatis sunt, quare conueniet tàm magno, quàm paruo: vtrumque enim eiusdem est generis, & vtrumque ad quantitatem pertinet. Sed idem Arist. primo Physic. duplex minimum statuit, vnum, quod caret extensione, vt sunt puncta, & hoc est indiuisibile mathematicè, alterum, quod extensionem habet, sed in minore quantitate conseruari non potest, & dicitur minimum physicè tales autem esse atomos credendum est.

Verũ adhuc instabit aliquis, & dicet Aristotelem minimum physicum constituisse illud, in quo elementares partes conseruantur, ita vt in minore non possint. Sed ego petam vt mihi ostendas minimam partem illius elementi, quod in minore quantitate, quam reliqua elementa conseruatur, & sit v. g ignis, diuide istud minimũ ignem, quidnam erit vnaquæque pars diuisa, non erit nihil: nam aliquid, in nihil reduci naturaliter est inpossibilè. non materia prima, vt existimarunt aliqui, hęc enim sine forma non existit, erit ergo quicpiam nullius elemẽti qualitate, formaue vestitum. Conimbricenses mei hoc minimum diuidi nolunt, vel ab Angelo, quippe eius diuisio rerum naturæ repu-

A gnat. At iam mihi concedent minimum, quod diuidi nequeat. Dicunt aliqui illas minimas partes subitò ac diuisæ sunt, alijs rebus debere adiungi. Hoc ego sic impugno. vt rei alicuius naturam recte consideremus, necesse est intellectu abstrahere, quando aliter fieri nequit, abstrahe igitur intellectu, & finge minimum istud esse in loco vacuo, vbi non habet cui adiungatur, tunc quid fiet ex eius partibus? præterea nec si alijs rebus concedã necessariò adiungi quicpiam efficies, nam minima illa pars, quæ alicui rei adiungitur, vel remanet diuersæ naturæ, à re, cui adiun-

B gitur, & tunc quæram cuius naturæ sit? vel in eandem naturam cõuertetur, vt si saxo adiũgatur in saxum, quod si fit erit generatio, ita enim ex alimento carni vnito caro generatur, sed ex quo nam fit ista generatio? ex illa minima parte, quæ post diuisionem mansit, adhuc igitur persisto, & quæro quid sit ista minima pars? Dices fortasse in eodem instante, in quo fuit pars illa diuisa fuisse nouæ substantiæ partem generatam, sed neque sic effugies, nam ea minima pars, quæ sub forma ignis non potuit conseruari non poterit etiam esse capax dispositionum, sine qui-

C bus noua generatio non fit.

Quomodo mouerentur ista corpuscula, inquit Aristoteles, num à se, an ab alio? si à se ipsis, idem erit motum, & mouens, & eidẽ secundum idem contrarietas inerit. Si ab alio iam non erunt corpuscula impassibilia. sic ille. At nullum hinc absurdum. mouentur & à se, & ab alio in primis à se hoc est a prõptitudine, quam habent ad faciendum vnũ totum. neque est præter rationem aliquid habere in se motionis principium imo verò Aristoteles met lib. 8. physic. tex. 17. à microcosmo ad macrocosmum argumentum

D deducens ait, in homine, qui paruus est mundus motiones fiunt absque vllo authore, nulloque alio motu, quo incitentur præeunte, quare, & in vniuersa natura, seu in magno mundo idem accidet. mouentur etiam spiritus ab alio, hoc est à superiore natura, siue anima vniuersi, quæ specierum conseruationi per indiuidua incumbit, atque ita possumus dicere motum esse à generante, facilitatem ad motum à propria forma.

Addit ille hæc corpuscula, non posse pati: quia actio fit per vacuum. atomi carent vacuo, & solidæ sunt, vt atomorum autores fatentur. Cæterum iam diximus ex atomis,

& inani constare corpora, atque ita actio per inane datur sic Lucretius,

Nam neque collidi sine inani posse videtur
Quicquam, nec frãgi, nec findi in bina secãdo,
Nec capere humorẽ, neque itẽ manabile frigus
Nec penetralẽ ignẽ, quibus omnia conficiuntur
Et quo quaque magis cohibet res intus inane
Iam magis his rebus penitus tentata labascit

Verumtamẽ non videmur ad huc Aristoteli fecisse satis, nam licet inter corpuscula inane sit, non est tamen inane in corpusculis, ac proinde corpuscula erunt impatibilia ex impatibilibus autem patibile fieri nequit. Respondebo Aristoteli, non esse inconueniens posse aliquid conuenire toti, non verò partibus vt intelligere: totus enim homo est intelligẽs, non autem hominis pes, aut brachium. immò verò necessarium fuit exminimis impatibilibus corpora corpusculis constare, ne res eo redigantur, vt nequeant reparari iccirco à Lucretio existimo ita dictũ.

Denique si nullam finem natura parasset
Frangendis rebus, iam corpora materiei
Vsque redacta forent, æuo frangente Priore,
Vt nihil ex illis à certo tempore posset
Conceptum, summum ætatis peruadere florem
Nam quid vi citius dissolui posse videmus
Quam rursus refici. quapropter longa diei
Infinita ætas ante acti temporis omne
Quod fregisset adhuc disturbans, dissoluesque
Id nunquam reliquo reparari tempore posset

Aliter etiam respondere possem Aristoteli dicenti actionem non fieri nisi per vacuũ, si vacui nomine intelligit spatium, omnis corporis expers tale vacuũ non datur apud Aristotelem, nec per talem vacuum concederet ille fieri actiones, si verò vacuum appellat, in quo, præter aerem nihil est, tale vacuum est corpus, nempe aer, & ex corpusculis Cõficitur.

Pergit argumentando Aristoteles in hũc modum, vnum contrarium non est absque altero existente, si ergo figuræ quædam scilicet rotundæ, calidæ sunt, oportet profectò in alijs figuris, & atomis frigiditatem inesse, & simul sunt, & oportet alia complere contraria, puta eum grauitate leuitatem ponere, & cum duritie, mollitiem. In hac argumentatione nulla Inter atomorum Autores, & Aristotelem esset pugna. Constituit Democritus, & alij, ex atomis corpus, quẽadmodum Aristoteles cum suis ex elementis sint atomi aliæ frigidæ, & aliæ calidæ, ex his sint graues, & leues, duræ, & molles, quid in-

A deinceps reducetur res ad mediocritatẽ. Nõne idem ex suis elementis peripatetica confi-cit schola? certè in quatuor illis substantijs, aere, igne, terra, & aqua, datur frigus, datur calor, datur grauitas, datur leuitas, datur durities, datur mollities.

Aliud argumentum Aristotelis. Istis atomis, vel insunt qualitates præter ipsarum figuras, vel non. si non, inconueniens videtur esse: quia tunc nec composita ex ipsis haberent qualitates, quod est contra sensum; nam quod non est quale, non facit quale; si verò sunt qualitates, tunc vel singulæ, idest vni

B atomo non inest, nisi vna qualitas, vt frigiditas, alteri altera, vt durities, & sic de alijs, vel non ita, sed vni plures, ita vt vna insit, & possint aliæ in esse, quod si plures insint vni sequitur, quod non erit atomus indiuisibilis, quia oportet dari partem, in qua vna sit qualitas. & partem, in qua recipiatur altera. Hęc quoque argumentatio, si introspiciatur, nihil continet difficultatis; nam in primis essent atomorum assertores qui atomos, ex qua les dicerent, neque sic contra sensum se loqui existimarent: sensus enim, vt supra diximus, non iudicat an sensatio illa, quæ frigus

C dicitur, sit qualitatis impressio an alicuius corpusculi talem sensationem efficientis. Alij sunt qui qualitates admittunt, hi vni corpusculo vnam qualitatem in esse dicent. & quemadmodum illi qui elementa secundũ se tota in mixto esse arbitrantur, non esse inconueniens aiunt vt vna pars carnis v.g. vno constet elemento dũmodo illa pars seorsim non possit existere. Ita existimo dicturos eos qui atomis qualitates tribuunt nihil absurdi esse vt vna atomus vna tantum qualitate sit prædita: si quidem (vt iam ex Lucretio manet dictum) atomi, cum sint partes minimæ,

D & alijs partibus non constent non existunt separati, sed naturaliter alij alijs cohærent.

Tandem vt Aristotelis præcipua iacula quæ in atomos coniecit prorsus infringamus soluendum est & aliud argumentum quod sic habet. vel atomi differunt in natura, & essentialiter sicut ignis ab aqua, vel non differunt nisi numero, suntque eiusdem speciei sicut diuersæ partes aquæ. si des hoc posterius tunc oporteret assignare causam, quæ diuisit & secuit has atomos, cum ex sua natura sint vnum. si verò des secundum tunc sequitur, quod singula corpuscula, præter figuras, habeant etiam suas naturas proprias, iam

iam igitur secundū tales naturas erunt principia non autem secundum figuras. Sic Aristoteles cui dicam multa ex his particulis solo numero differre (non ita tamen vt Anaxagoras qui res ex particulis solo, numero diuisis, sed nullo intercedente vacuo, constituebat) plura autem etiam specie. Quæ numero differunt, & figuras habent varias, diuersa quidem sunt, non tamen oportet quærere quis ea separauit: nam actu nunquam separata existunt, ac prætetea separari posterius est quam coniungi; si verò de potentiali separatione agas dicam diuidi inter se per sua indiuiduationis principia sic vt reliqua indiuidua. Alia verò quæ specie differunt, sunt quidem principia secundum proprias naturas, & secundum proprias figuras neque hinc quicquam, quod atomos euertat concluditur, neque tanti sunt Aristotelis rationes quæ atomos euanescere faciant.

Galeni aduersus atomos rationes nil conuincunt.

CAPIT. XIII.

SAEPISSIME apud Galenum reprobatas atomos inuenies, aduersus quas semper nouam aliquam excogitat rationem, sed vbique infeliciter lib. 1. de semine c. 2. omne id quod dolet duabus præditum facultatibus necessariò debere esse contendit *vt sit tum sensus tum alterationis capax: quia si ab omni penitus sit alteratione alienum, eundem omnino statum, quem a principio sortitū est, perpetuò seruabit. quod si transmutetur etiam, in quem tamen modum lapides & ligna, quæ quidem & calefiunt, & refrigerantur & scinduntur, sed nulla sit illis innata vis sentiendi, nihil propterea magis affectiones, si quæ in eo gignantur, sentire poterit, quam lapides sentiunt*. Sic ille, qui ex duabus conditionibus, quas vt aliquid sentiat requirit, alterationem ipsemet aliquando non requisiuit, quando scilicet dolorem fieri dixit ab ijs, quę continuitatem soluunt, dolor igitur sensatio est continui solutio absque alteratione fit nempè partibus disiunctis, nisi velit etiam disiunctionem partium alterationem appellare, cui non repugnaret Asclepiades. Altera condi-

A tio, vt sit sensus capax id, quod sentire debet, quando à Galeno, & eius sectatoribus optimè requiri videtur, nos etiam concedamus illis, quid tunc efficient? nempe atomos, insensibiles cum sint, non posse componere vnum corpus sensibile. hoc si ita concludūt, etiam ex suis quatuor elementis, quæ insensibilia sunt, nihil sensibile componi tenentur fateri; profectò dum de principijs mixtionis quæritur confugere ad causas, cur animal sentit summa dementia est: nam animal, & saxum in ratione mixti conueniunt, quod verò animal sentiat non verò lapis, id altio-
B ris est indaginis, interim scire sufficit seminari vegetabile in agro sensibili, & sensibile euadere.

Confert Galenus in aceruum adamantes, aut alia corpora minus ad patiendum idonea, vt ostendat nunquam huic aceruo posse plagam infligi, nec aceruus illatam sentiet. ô egregiam rationem. confer, tu mihi ex aqua, aere, & terra, & igne aceruum nunquid ijs plagam infliges, aut illatam sentient quod si vnusquisque adamas non secabitur, ideo aceruus integer permanebit. At ego putabam posse aceruum in partes diuidi cunctis
C adamantibus integris permanentibus.

Pergit ille vlterius, & admittit atomos sensum habere, quæ tamen *cum sint impatibiles, atque impenetrabiles, ita vt tantummodo ex mutuo eorum complexu caro gignatur, nihil propterea magis impacta acus sentietur, vt enim si duos digitos simul iungas id absque vllo prorsus dolore feceris, ita etiam si atomos acus dissoluat modo ex illis nullam vulneret, nullum vnquam in animante dolorem excitabit*. comparatio hæc est inter omnino disparia; duo digiti natura sua sunt diuisi, & musculos habent, per quos coniungi, disiungiue
D sine violentia possint. quid verò hoc habet commune cum atomis, quæ sibimet naturaliter vniuntur, & quas vnius formæ aduentus vnitas retinet, nec nisi violenter seiungi possunt.

Libro de different. morb. c. 2. quoniam corpuscula hæc, de quibus loquimur non suscipiunt magis, & minus non potest (inquit Galenus) mutatio in corpore ex eis composito fieri ad maiorem, minoremue sanitatem: si enim *corpus animantis ex elementis, quæ nihil patiuntur, & alterationis expertia sunt, componitur, tunc non habet maioris, aut minoris rationem in qualitate compositionis, hoc*

est non

A *est non dicitur magis, aut minus rectè esse cōpositum, nisi quod insectilium, & in compactorum corporum non fit concinnè in vacuo corpore facta latio. perinde atque domus, quæ etsi ex lapidibus, qui nihil patiuntur, compacta est, tamen nihil omnius rationem minoris, & maioris, habet incompositionis qualitate, pro vt lapides rectè, aut temere in eius constructione fuerunt congesti, inuicemque aptati. Si verò aliqua ratione lapides ipsi paterentur, tunc multifariam ea ratione domus magis, & minus susciperet.*

Hæc argumentatio in primis aduersus illos est duntaxat, qui corpuscula impassibilia B dixerunt, hoc autem non ab omnibus est dictum, verum neque ij, qui atomos impassibiles esse voluerunt, prædicta ratiocinatione conuelluntur. Nam diceret Asclepiades sufficit lapides hoc, vel illo modo esse congestos, vt ita, & domus robur euertatur: & parietes corruant, & figura mutetur. Sic etiã in hominibus varia corpusculorum composita, & meatuum figura varios effectus, affectusue producet.

Libro de Theriaca ad Pisonē c. 11. digressione quadam in atomos inuehitur: quia si ex illis rem componerentur *in commutabiles in-* C *re medicina forent, eo, quod neque a suis qualitatibus dimoueri, neque spoliari possent.* An quia à qualitatibus non dimouerentur, aliter dimoueri non possent? at atomorum autores, qualitates saltem primas negabant, multis autem modis atomos moueri posse fatebantur. Vide Cœlium Aurelianum lib. 1. acut. c. 14. & 15. & cognosces falsum esse, quod Galenus Asclepiadi imponit, illum videlicet *manifestas etiam corporis mutationes, variationes que non admittere.* admittit quidem, non tamen à qualitatibus, *nec inquit* D *ratione carere videtur, quod nullius faciam qualitatis corpora: aliud enim partes, aliud vniuersitatem sequetur, argentum denique album est, sed eius affricatio nigra, caprinum cornu nigrum, sed eius alba ferrago.*

Vlterius Galenus ex facilitate, qua celeres in vniuerso fiunt mutationes, comprehendit impossibilitatem atomorum. *Quid enim* (inquit ille aduersus Asclepiadis sectatores) *respondere poterunt, quando si solum digitum in aquam frigidam ponimus, illico totius corporis immutatio fit. & quādo si ventus varias corpora nostra mutantur?* sic ille, sed quorsum hæc, si de elementis, ex quibus res com- A ponuntur agimus? respondet quia non *tam repente moles compont valent, nec ex in alterabilibus compositus molibus occurrentia tam celeriter sentire.* immo celerius, nam qualitates tuæ, vt introducantur, contrarium expellunt non sine difficultate propter passi resistentiam. At insectilium corpusculorum mutationes multo velociores sunt. conspice ad solem, & fateberis hoc esse verum.

Non posse celeriter mutationes fieri ait, & rationem adiungit: *nam transpositarum molium compositio figuram tantum variare, sed alterare & qualitatem aliam ex alia pro-* B *ducere non potest.* At ex hoc non probat celeriter mutationes fieri, probat tamen figuram quidem mutari posse, qualitatem autem minimè, quod Galeno libenter concederent aduersarij, vtpote qui qualitates non admittebant.

Sed quorsum quæso ille, ex admirandis naturæ operibus in fœtus formatione, origine, & nutritione argumentum sumit ad destruendas atomos? nunquid ex corpusculis constans homo hæc operari non potest ex terra autem, & aere potest? Deus bone, quàm nimius est in narranda hystoria de filio, qui C in lucem exijt non patri, sed picturæ, quæ in cubili erat similis? quàm multa exempla ex miraculis naturæ perita affert, nec araneis, nec vrsis pepersit omnia tamen in cassum: omnia enim altiorem naturæ potentiam, prouidentiamque ostendunt. verum verò ex hac, an ex illa materia fiant, nihil demonstrant; quod si Lucretium audias tibi fœtuũ formationem absque atomis constare non posse affirmabit, nam si principia ponas commutabilia, incertę omnino erunt rerum productiones.

Vsq; adeo varia volucres vt in ordine cuncta
D *Ostendunt maculas generales corpore inesse,*
Immutabile materia quoque corpus habere
Debent nimirum: nam si primordia rerum
Commutari aliqua possent ratione reuincta,
Incertum quoque iam constet, quid possit oriri,
Quid nequeat, finita potestas denique cuique
Qua nam sit ratione, atq; alte terminus hærens,
Nec toties possent generatim secla referre
Naturam, motus, victum, moresq; parentum.

Vides quàm debilia tela Galenus in atomos conijciat, qui magis honori suo contulisset, si ijs, quæ ab Aristotele dicta sunt, contentus alia denuò non excogitasset.

Respensio

Responsio ad alios, qui atomos explodunt.

CAPIT. XIIII.

ADDAM Senecam inter atomorum irrisores, qui aerem ex atomis componi negat: quippe impulsum habet, & resistentiam, non autem haberet si ex corpusculis fieret separatis. Oportuerat tamen illum considerare atomos in vnum corpus coalescentes nō
B efficere aggregatum, vt grana milij, sed esse partes totius, quod per se est tale, ab vna scilicet forma, ac proindè sine vi separari nequeūt, quędā magis, alia minus iuxta prędestinatam naturæ totius coagmentationem, & profectò adeò friuolum est Senecæ argumentum vt licet illi concedamus corpuscula non esse inter se compacta adhuc nihil concluderet ait ille *Nunquam contexit nisi per vnitatem corporis, nimis est cum partes consentire ad intensionem debeant, & conferre vires. aer autem si in atomos diuiditur sparsus est, tenori verò disiecta non possunt.* quid
C igitur efficiet, quando atomi vnum aceruū, non verò vnum corpus constituant? nempe vt non possit aer resistere, qui tamen resistit *intensionem aeris ostendent tibi inflata, nec adiectum cedentia.* Sit ita, & vtrē mihi aere plenum profferto, qui non cedit ictui, atque colligito aerem esse quicquam continuum, tunc dic mihi, existimas nè farinam quicpiā continuum esse? non credo hoc dices. at farinæ plenum vtrem, si concuties, ictibus reluctantem videbis. rursus ait, *ostendent pondera permagnum spatium ablata gestante
D vento.* Sic est, sed sine dubio, si cineres impellas, cineres etiam secum pondera sursum ferent, & substinebunt *ostendent*, ait ille, *voces, quæ remissæ, claraque sunt prout aer se concitauit*, & plura prosequitur, quæ vi & impetu fiunt, vt ostendant continuum esse aerē, cuius continuitatem non negant, qui atomos volunt, sed continuitas ista eis corpusculis cōstat inter se, vna totius forma vnitis, quin potius eisdem, quibus Seneca, Lucretius exēplis vtitur vt probet inter corpuscula aliquid inane esse, aliter enim rumpi nequirent, & de vocibus quidem, de quibus Seneca dixit, sic Lucretius.

A *Inter septa meant voces: & clausa domorum*
Trāsuolitant: rigidū permanat frigus ad ossa.
Quod, nisi inania sint; qua possēt corpora quæq;
Transire: haud vlla fieri ratione videres.

Plutarchus magni iudicij vir atomos reijcit, ita tamen in hoc se gerit, vt solas Colotis ineptias refellat, quas nemo sanæ mentis reciperet reliqua, quæ potiora videntur narrat non reprobat.

Inter recentiores Fernelium duntaxat meminisse iuuat, quoniam solita orationis pompa, & apparatu (postquam argumenta aduersus atomos proponit) lib. 2. de element. c. 4.
B subiungit *his argumentis tanquam fustibus vis illa, & turbulenta concursio atomorum innumerabilium per inane voluantium, in exilium relegata, & de natura, mundoque depulsa videri possit.* Sed quæ nam sunt isthæc argumenta, aut fustes? vide ne fustibus sint digna. imo maximè, & dignissima, quæ in exilium relegentur. primum est *si qua in natura sunt rerum omnium communia elementa, quæ rebus omnibus promiscuè gignendis sese accomodent, illa sanè, & plura esse necesse est, & quodammodo contraria, & affectioni subiecta. Nam quod vnicum & simplex est non
C habet à quo afficiatur, cum à se ipso pati non possit.* Verus argumentatio hæc est, & quæ atomis nihil nocet, nam nec vniusmodi sunt, sed multiplicem habent tùm figuram, tum seminalem vim. Neque verò contrarietas vlla aut actio, & passio requiritur vt mixtio fiat, affectionem requiris, & mutuam actionem, quam tamen necessariam esse non probas. nunquid quia duo vina, aut vinum, & aqua, non sunt contraria misceri non poterunt? butyrum, & oleum, quæ duo inter se non pugnant, optimè commiscentur; est tamen quod adhuc pro Fernelio imo pro com-
D muni doctrina dicatur, nempè generationē, & corruptionem à contrarijs esse ac proptera generabilia, & corruptibilia non nisi ex contrarijs posse constare, his ego libenter annuo, cæterum ad generationem nulla aptior contrarietas esse potest, quàm præcedens corruptio, ad corruptionem autem tenditur, vel per consumptionem, & hæc ab interno igne vnicuique ingenito, sed ex particulis constante fit, vel per putrefactionem, & hæc fit ab igne externo nonne apud te certum est putredinem ab externo calore fieri? cur igitur particulas inter se pugnantes requiris, cū sufficiat diuersitas, qua pollēt, vt ab externo

igne

igne diſſoluantur, & ſic putredo fiat. ſi autē de putredinis natura plura à nobis requiris interius tibi faciā ſatis. hæc nunc accipe pro hypotheſi. Ait igitur Fernelius, quod ſimplex eſt non habere à quo afficiatur cum à ſe ipſo pati non poſſit. Conſtaret quidem hæc ratio, ſi omnia eſſent vnum, ſed debueras atomorum aſſertores prius interrogare an ſic exiſtimarent, conſuleres ſaltem Lucretiū, qui tibi reſponderet, ex cuius multis carminibus, ne multus ſim, pauca tranſcribam.

Illud in his obſignatum quoque rebus habere
Conuenit, & memori mandatū mente tenere,
Nil eſſe in promptu, quorum natura videtur,
Quod genere ex vna conſiſtat principiorum
Nec quicquā quod nō permixto ſemine cōſtet.

Alterum argumentum *Neq; plura vnius, ſimilis que rationis, ſi fuerint inuicem, agent, ſed mutuo ſe fouebunt tanquam vnum ſint.* imo maxime ſeſe inuicem fouent partes, vt vnum, hoc eſt ſuum totum tueantur. hoc ne tibi vir philoſophe dubium eſt? immo mirabere magis cum diſcas plura non vnius, non ſimilis rationis eſſe, & tamen ſeſe inuicem tueri. Tamen varietas, non contrarietas, earum, & vacuum quod interiacet efficit, vt facilè cauſam corrumpentem admittant. Facit etiam ad magis citam corruptionem infelix alimenti ſequeſtratio, hęc enim nunquam omni ex parte perfecta eſſe poteſt, ac proinde in corpore aliti, partes relinquuntur aliquę quę, ſi aliquando ab alijs denuò accedentibus augeantur præualent, & corruptioni dant locum.

Tertium argumentum. *Quinimo ſi fortè illis contraria qualitates deferantur, niſi his pariter ſubſtantia inſint mutationi, affectionique ſubiecta ſuo illæ congreſſu, ne minimum quidem mutabuntur, ſed illæſis ſubſtantijs nihil diſſimile ſibi compoſitū reddent.* Sed quid hunc fuſtem ad expellendos atomos paraſti, qui nihil atomis nocet, ſomniabas forſan, & putabas te agere cum ijs, qui quatuor elementorum qualitates ſolas, non verò eorum ſubſtantias in mixto remanere affirmant, fuſtibus igitur expergiſcendus es: ſi quidem oberrans importune ad oſtium pulſaſti, ſed quoniam in atomos tam multi inſurgunt pro atomis aliquis inſurgar, munitus tamen rationibus, quas iam profero.

A *Pro atomis, quæ faciant argumenta.*

CAPIT. XV.

SI, quemadmodum Platonis ſcripta extant, quibus ſe ipſum tuetur, nec non & diſcipuli, qui poſt eum grati animi ſigna exhibentes notam præceptori ſuo falſo iniuri non ſunt paſſi. ita etiam extarent De-
B mocriti, Chryſippi, Aſclepiadis, vel aliorum monumenta, fortitan non ita liberè accuſarentur, ſed multa ſibi falsò impoſita non admitterent, alia nullo iure refutata defenderent, & fortè Epicurus etiam in moralibus immeritò male audit, vt eſt apud Senecam lib. de Beata vita c. 13. ſed ne inauditi damnentur libet in medium afferre, quę pro ipſis dici poſſunt. Non nulla igitur ſunt, quæ priſcorum opinioni atomos conſtituentium, ſi recto modo accipias, patrocinantur.

Supponere oportet (vt ex Hippocrate manet probatum, & ex Platone apud omnes re-
C ceptum) ſpiritibus omnia eſſe plena. ſpiritus autem corpuſcula eſſe contemplatione duntaxat, non autem ſenſu cognita, de quibus in libello de flatibus. Nec intelligito ea eſſe inconſpicua, quaſi careant corpore, ſed quia ſic ſeparata præ exiguitate, coloriſque priuatione cerni nequaquam poſſunt, quod ſi tibi difficilè videbitur recordare aerem corpus eſſe nec videri.

Nec video quomodo Galenus, qui elementa dixit eſſe minimas partes rei, quam conſtituunt, poſſit has minimas partes aſſignare niſi iſta corpuſcula admittātur. Neq;
D etiam cur in lib. de inęquali intemperie c. 8. reddens cauſam cur in epiala febre, & calor, & frigus ſimul ſentiantur, confugiat ad minimas particulas, per quas calor, & frigus eſt aſperſus. nunquid ſi petamus ab eo, vt aſſignet aliquas particulas calidas, alias frigidas id ſi non ſenſui, ſaltem intellectui non offeret? profectò putauerim particulas iſtas niſi obſtaret exiguitas poſſe digito demonſtrari. coget me peripateticus materiam primam concedere, quam tamen non exiſtere fatetur, & tamen non cogetur ille admittere corpuſcula inſectilia, quæ non fictitia exiſtunt, ſed adeò verè, vt quędam ignis alia muis ſen-

ſiua

ſum inepialis, & febrium inęqualitatibus præ ſe ferre dicantur. quin etiam aura illa frigida, quam a crure ad caput aſcẽdere ſentiebat adoleſcens a Galeno 3. de loc: affec. relatus, à qua in epilepticum paroxiſmum incidebat, non ne erant corpuſcula? non ne etiam ad hæc corpuſcula, miras ſympathiæ cauſas refert ingenioſiſſimus Fracaſtorius?

Non ne exhalationes in metalla denſari affirmant Albert. Magn. lib. 3. tract. 3. c. 2. & Georgius Agricola lib. 4. de rerum ſubterrenearum ortu? at exhalationes corpuſcula quædam ſunt, non ne etiam eædem exhalationes intra nubem in lapidem coeunt & indurantur? qui vnà cum fulmine tanquam bombardæ globus truditur. Si igitur in his corpuſcula concreſcere videmus, cur in alijs negabimus?

Non ne apud omnes receptiſſimum eſt vnumquodque reſolui in ea, ex quibus conflatur? Accipe igitur reſoluens omnium potentiſſimum, nempe ignem, reſolue lignum, reſoluetur in cineres; & fumum (nam præter hæc alia non agnoſco) at cineres, & fumus corpuſcula quædam ſunt.

Præterea, quoniam ſuperius dixi mollia eſſe quæ rara, dicam & nunc ea, quæ mollia & rara ſunt facile in corpuſcula diſpergi exemplum tibi ſit aqua, quæ flatu diſperſa abit in corpuſcula.

Tandem nihil melius quomodo ex corpuſculis conſtemus nos docet, quàm nutritio. Etenim nutrimur ſecundum minimas quaſque partes iſtæ non augentur: quia poros non habent, per quos alimentum ingrediatur, ſed apponitur vnicuique particulæ vnaquæque particula nutrimenti, quæ vbi appoſita eſt, formam totius induit. Vides ne iam corpuſcula totum componentia, & in vnum totum propter vnam formam coeuntia?

At non ſunt omnino inconſpicua hęc corpuſcula ſed perſpicaci viſu cõprehẽduntur, Sicut a Lynce videri poſſe particulas elemẽtorum Galenus fatetur. & in macrocoſmo quidem multi volitantia cernunt. in microcoſmo cur non item? conſidera vrinas, in quibus veſtigia conſeruantur eorum quę intrinſecus latent, & inuenies natantia corpuſcula nec ſolum ſedimenta diuulſa hoc oſtendunt ſed aliquando ipſius vrinæ corpus vnde Hippocrates 7. aph. 33. *quibuſcumq; vrina diſtantes ſunt ijs perturbatio vehemens incorpore eſt*. diſtantes vocat. (quicquid alij vertant) quorum particulæ non cohærent interse ob perturbationem, qua natura impeditur ne vnionem corpuſculorum ſolitam, moliri queat.

Ex corpuſculorum aſtrictione membrorum robur pendet quemadmodum ex laxitate debilitas: idcirco optime exiſtimo a Galeno dictum 1. de art. cur. ad Glauc. c. 14. *quæ immoderate laxant ſoluunt robur, quare & membri vigorem*. Eandẽ ob cauſam Aquilo membris conciliat robur nempe aſtringẽdo. & hic metaſyncriſis locum habet de qua nos ſatis ſuperius diximus.

Sed forſan, quando aliquis hæc corpuſcula precariò admittat, non in omnibus nobis ſatisfaciet ſed viuentia duntaxat eſſe concedet quæ ex ijs conſtent: ſi quidem ſola viuentia fiunt ex ſemine. Verum ego longe aliter ſentio, & omnia quæ in Mundo ſunt generãdi ſibi ſimile facultate pollere arbitror, ſiue ſint ex viuentium ſiue ex non viuentiũ numero Diſcurre per omnia, & invenies in primis viuentia, ſecundum ſuos gradus, ſeminali vi eſſe prædita. Perfectiora eam adeò habent manifeſtam, vt nihil ab aſtris accipere videantur: quamuis enim a philoſopho ſol, & homo dicãtur hominem gignere hoc philoſophiæ arcanum eſt maximum, longa ſpeculatione, inuentum. Imperfecta vero, vt conchilia, ſatis obſcuram hanc vim poſſident, ſed poſſident, ita vt totum generationis munus aſtris tribuendum exiſtimetur, quamuis non totum ab aſtris ſit. Longe obſcurior eadem ſeminalis virtus animalibus ex putredine genitis adeſt, quæ tamen generantur, ſi non ex ſemine alterius animalis, at ſaltẽ ex ſeminali virtute introducta ab anima vniuerſi ſuis ſpeciebus prouidente. Quã quidem vniuerſi animam quemadmodum Galen. lib. an animal ſit c. 4. admiſit in ſemine in vterum iniecto, ita nos in omnibus rebus neceſſariam agnoſcimus, & cum Ariſtotele 3. de gen. animal. dicimus plena eſſe anima omnia, quod etiam Galenus fatetur in libris de vſu part. neque aliter fieri poteſt: nam vnde habebit putredo terræ vt poſſit producere indiuidua in figura in motu in ingenio in inclinatione adeò ſimilia alijs, quæ ex ſemine producuntur, vt pro ir de iure optimo eiuſdem cum ijs ſpeciei eſſe ea affirment grauiſſimi autores, inter quos eſt Theophraſtus lib. 1. de plant. c. 1. qui docet ſtir-

pes,& animantes in eo conuenire, quod in
vtroque genere, quædam ex semine dunta-
xat proueniant, quædam tantum sine semi-
ne, quædam vtroque modo. Nec vero (vt
obiter dicam) Aristoteli assentiat, qui ani-
malia ex putredine genita gignere quidem
concedit quia maris,& fœmininæ sexu distin-
guntur, sed quæ ex eis generãtur, non rursus
generare, quod quidem experimento aduer-
satur, vt norunt ij, qui in longis nauigatio-
nibus, mures ex putredine productos, in ne-
potes, & vltra, suam generationem extende-
re contemplantur. Aduersatur rationi: nam
si mus ex semine, cum mure ex putredine,
coeat, mus nascetur, & non alterius speciei
animal; cum tamen animalia diuersarum
specierum, si coeant, tertiam gignunt spe-
ciem, vnde ortum est prouerbium semper
Africa aliquid noui; quia ea regio innume-
ris animalibus abundans, semper ex diuer-
sorum concubitu, nouas videt animalium
species, sed de his satis. Tu verò nihil sine
semine dicas, quando pro semine adest spi-
ritus seminalis, per vniuersum orbem disper-
sus, ita vt quod à græcis dicitur δυνάμεις οὐσιώδεις
a latinis potentia essentialis, seu propria cu-
iusque substantia, quæ agit intrinseca sua vi,
& facultate, spiritus re vera sunt, in quibus
adest prędicta facultas ἐντελέχεια seu perfectio
appellata. Dicat nunc Philosophus, seu me-
dicus effectum, cuius causas ignorat proce-
dere à proprietate occulta, ego autem à spi-
ritibus. Hos dari multa ostendunt experi-
menta, & ipsorum euidentiam arti spagyri-
cæ debemus, cuius industria, ex rebus spiri-
tus per omnia penetrantes, & leui qualibet
occasione euanescentes extrahuntur, qui va-
lidissimas earum rerum, ex quibus proueni-
unt vires obtinent diuersa est horum spiri-
tuum inter se natura: quia diuersis rebus gi-
gnendis, conseruandisque sunt dicati. Horũ
aliqui sunt vitales, seu balsamici, in quibus
vestalis, magis proprie vitalis ignis seruatur,
cuius curam si quis relinquat morte damna-
tur, hinc videbis aliqua esse corpora mul-
tis, potentissimisque spiritibus plena, quæ ta-
men non viuunt: quia balsamo vitali care-
nt. Alia in quibus vix spirituum vis eluce-
scit, & tamen sunt viuentia. hoc diuersis ca-
lorum generibus tribuit Fernelius, qui sul-
phur videns non viuere, at mandragoram,
& alia, quæ frigidissima putantur, vitæ mu-
nere frui, hoc prouenire existimauit ex di-

A uersitate caloris: quippe ille, qui vitam prę-
stat magis cœlestis est, alius verò magis ele-
mentaris. Sed quantò melius diuersitati spi-
rituosæ substantiæ per vniuersum sparsæ at-
tribui hoc debet. Difficile tamen alicui vide-
bitur, cum omnia vno, & eodem modo gi-
gni, & nutriri dicam, hæc viuere illa non?
melius fortasse aliquis cum Cardano lib. 5.
de subtilit: existimasset elementa, & metal-
la inter viuentia esse numeranda, quod lon-
gę contradictionis, contradictori, occasionẽ
præbuit. ego quamuis Scaliger nec in auro
poros inueniat, per quos transeat alimẽtum,
B quamuis Smaragdos, & alios lapillos per ad-
ditamenta aeerementaq; grandescere dicat,
hęc sensus fide non esse brobanda, sed intel-
lectus speculatione, existimo: Omnia ergo
ab intus habere vt nutriantur, non tamen
omnia quæ intus habent vnde generent, &
nutriantur viuentia dicam, sed quæ propriã
sibi figuram vendicant, vt plantæ, & anima-
lia. Reliqua verò gignere, & gigni, & nu-
trimento accepto gaudere dicam, non viue-
re, cur enim lapis per iuxta positionem cre-
scet, in quo nulla datur glutinositas, quę re-
tineat id quod apponitur neque potest in sui
C naturam rem extrinsecam mutare, nisi id ef-
ficiat intrinseca quadam vi? Cœterum si quis
adhuc pro Cardano insurgens viuentium
nomen ad omnia voluerit extendere de no-
mine non contendam.

Quomodo meteora tam in magno, quam in paruo Mundo fiant, & eorum inter se comparatio.

D

CAPIT. XVI.

SAPIENTER ab Aristotele lib. 1. de genet. animal. c. 1. dictum esse existimo omnis generationis principiũ marem esse, & fœminam, cum que mas dicatur id quod in alio generat, fœmina, quod in se ipso, natura terram quasi fœminam, matremque statuit, cœlum autem, & Solem, & cœtera generis eiusdem nomine genitoris, patrisque appellamus. Qua propter terra omniũ seminum capax, omnium rerum mater non nisi.

Cœlo

Cœlo gignente fœtum ex ſemine concipit. In hunc modum non ſolum perfecta corpora generantur, vt ſunt vegetabilia, ſed imperfecta etiam, quæ dicuntur meteora, ſiue ſublimia. & quia magnam eorum partem in ſublimi regione conſpicimus admiramur, quamuis multa etiam ſubtus terram oculis noſtris occultata lateant. Hæc autem ſunt quaſi magni Mundi ægritudines quædam, quibus vniuerſi corporis compages quodammodo diſſoluitur, quarè per oppoſitam metaphoram morbos parui Mundi, eiuſdem meteora non incongruè nuncupabis.

Vniuerſi meteora omnia ad vapores ex aqua eleuatos, & ad exhalationes ex terra referũtur. Meteora autem microcoſmi ad quatuor, quæ in corpore ſunt, calidum, ſiccum, humidum, frigidum, ſiue ad quatuor humores bilem, pituitam, ſanguinẽ, melãcoliam. Hæc, & illa vere, ſed non adhuc ex ſcientiæ puteo omnis aqua eſt exhauſta. oportet profundius fodere, & hos vapores, has exhalationes, hæc etiam humorum temperamenta, ex quibus conſtituantur quærere. Nunquid poteſt eſſe aliquid, quod non ſua habeat elementa? minime. Nunquid alia ſunt perfectarum rerum elementa alia imperfectarum? nequaquam. Cum igitur perfecta omnia ex ſpiritibus conſtare iam ex Hippocrate, ſit dictum, reſtat nunc ex eodem Hippocrate ſcire an ex ſpiritibus meteora conſtent, meteora, inquam, tam magni, quam parui mundi.

Meteora magni Mundi, tàm ignea, quàm aerea, quàm etiam aquea ad ſpiritus refert Hippocrates autor libelli de flatibus, ignea dum ait, *hic ſpiritus igni nutrimentum præbet, quo ſi ignis priuetur, viuere nequaquam poteſt* aerea verò inquiens *quando igitur aer fortes fluctus facit dum & arbores radicitus euelluntur, & mare vndis exaſtuat, ſpirituũ potentia ita cogente, & naues onerarias etiã & ingentes in altum deijciente, talem itaque vim in iſta exercet, etiam ſi oculis minimè ſit conſpicuus, & tantum conſideratione cognoſcatur, & effectu ſuo fiat manifeſtus.* ſic ille, qui aquea etiam meteora non ſiluit ſiquidẽ ait *verum neque mare ipſum ſpiritus exors eſſe, omnibus manifeſtum eſſe puto. Non enim viuere natantia animantia poſſent, ſi non ſpiritu participarent: quomodo autem participarent, ſi non per aquam, & ex aqua ſpiritũ*

A *attraherent?* iam ergo Hippocrates non ſolum per aquam ſpiritus penetrare dixit, ſed etiam exire ex aqua.

Hoc non tolerat Valleriola, qui cum firmum, ratumque habuiſſet ſpiritus nomine aerem ſignificari, aerem in mari non admittit, niſi cum maxime exæſtuat, magniſque fluctibus elatum eò vſque turgeſcit, donec conceptum aerem foras vniuerſum eiecerit, quo eiecto tranquillum mare redditur. Profectò non videtur mare vnquam vidiſſe, ſiquidem mare aliquando omnino tranquillum eſſe putauit, quod tamen nunquam non B ſuis fluctibus iactatur, nunc maioribus cum procelloſum eſt, nunc minoribus cum ſine procellis. Verum ſi mouetur ab aere, ſemper illi aerem ineſſe oportet, ſiquidem ſemper agitatur.

Sed cur aerem in mari non admittit? nẽpe *quia mare ſolidum corpus eſt, alienamque ſubſtantiam non admittens*, Ita ſentit Valleriola, attamen quis tam ſtolidus eſt, qui tantam ſoliditatem mari tribuat, & aquæ experire obſecro, quam ſolida ſit aqua, & in- C ueniès hoc ſolidiſſimum corpus à milij grano poſſe rumpi.

Pergit Valleriola, & natantia abſque ſpiritu, & aeris attractione viuere dicit, & ne autori libelli de flatibus aſſentiatur, Galenum deſerit, quippe Galenus non ſemel piſces ſub aqua reſpirare ſcriptitauit. Miror equidem Valleriolam, qui vel Galenum in hanc ſententiam non legerat, ſiquidem eum non citauit, vel ſi legerat parui fecit, & Ariſtoteli adhærere maluit cum tamen contra omnem rationem Ariſtoteles aduerſus antiquiores, qui piſcium reſpirationem agnouerant diſputauit, vt fuſius in medicis diſceptationibus à me eſt demonſtratum.

D Sed relicto Valleriola redeo ad vniuerſi meteora, quæ cum non poſſint fieri niſi a genitore, Cœlo ſemper agente, hoc etiam ab ſpiritibus habent iccirco ait Hippocrates *quin & ſolis, & luna, & aſtrorum omnium curſus per ſpiritum procedunt* denique ſpiritus omnibus rebus adeſſe, imo omnibus ineſſe à ſapientiſſimo ſene eſt dictum atque ita ad ſpiritus meteora vniuerſi referenda eſſe nemo dubitare poteſt.

Similiter, & microcoſmi meteora ab ſpiritibus eſſe idem autor nos docet. Non ne microcoſmi meteora morbi ſunt? *Mortalibus* (inquit ille) *vita, & morborum ægrotis, ſolus*

is est autor, tantaque omnibus corporibus, spiritus necessitas extat, ut si quidem omnibus alijs abstineat homo, neque cibum sumat, neque potum, possit tamen dies duos, vel tres, & plures ducere. si cui verò spiritus in corpus via intercipiantur, in breui parte vnius diei intereat, vt vel hinc quanto vsui spiritus corpori sit liceat æstimare.

Itaque ab vna, & eàdem causa vtriusque mundi meteora fiunt. nempe à Cœlo tanquam ab efficiente, à multigenis spiritibus tanquam à materia: alioquin difficilè foret intelligere quomodo ex vniusmodi vaporibus, & grando, & nix, & glacies, & pluuiæ, nubes, pruinę, roresque, & alia similia gignãtur, ex terra autem fulgura, sagittæ, stellæ, volantes, tot cometæ, tot ignearum impressionum genera, quorum diuersitatem, si attribuas diuersitati naturæ spirituum, virtutique seminali ab anima vniuersi effluẽti facilè omnium rationem inuenies. quod non siluit Lucretius poeta lib. 6. fol. apud me 121. his verbis.

Multarum semina rerum
Esse supra docui, quæ sint vitalia nobis
Et cõtra quæ sint morbo, mortiq; necesse est
Multa volare.

Itaque quemadmodum in magno mundo meteora sunt morbi quidam, quibus laborat, & à quibus semel perijt, & iterum periturus est: passus namque est aqueam, patietur & igneam stragem. ita & morbi parui mundi meteora sunt, quibus sæpe laborat.

Aduerte tamen in magno Mundo quædã meteora frequenter fieri, vt pluuiæ, venti, & pruinæ, & reliqua huius generis, quæ aspectibus stellarũ frequenter occurrentibus debentur. Alia, quæ raro adueniunt, vt cometæ imo aliqua nunquam antea visa vt fuit stella, quæ anno 1572. in crure Cassiopææ apparuit, & illa, quæ anno 1604. visa fuit in sagittario, quæ omnia Cœli cursum, & reuolutionem vel raro contingentem, vel nunquam prius, post hominum memoriam cognitam sequuntur. Eodem prorsus modo in microcosmo sunt morbi, qui frequenter accidunt, causasque habent crebiò euenientes, vt sunt tertianæ, Synochæ, aut quartanæ febres, catharri, & alia huius generis: aliæ sunt ægritudines, quæ vel nunquam prius acciderant, vti de puncticulari febre, de gallico morbo, de plica, de alijs dicendum est, vel quæ raro eueniunt, vt diabetica passio, co-

A mitialis morbus, & similes. imo etiam frequentes ægritudines aliquando aliquid inusitatum, & ignotum in se habent, & hęc omnia causas habent raro euenientes, & ignotas. Dicam vltra, illa meteora, quæ in mundo magno fiunt, a Cœlo habere, quod magnum aliquid portendant. hæc etiam, quæ in mundo paruo infrequentia sunt astrale quidpiam, & occultum habere possunt, vnde diuinus Cõsulit Hippocrates 1. prognost. 4. *si quid in morbis diuinum inest, illius quoque ediscere prouidentiam.*

B

Expositio præcedentis sententiæ Hippocratis.

CAPIT. XVII.

RARA sunt, sed tamen sunt, in mundo quædam meteora, quæ ob arcanas causas, quas habent, diuina appellantur. & communiter portenta: quia semper magnũ aliquid, aut periculum aut rerum mutatio-
C nem, protendunt. Similiter in meteoris parui mundi raro, sed aliquando diuinum quippiam inest, quid diuini nomine significetur, non conuenit inter artis proceres. Galenus, crassa quidem mineruа Diuinum censet nil aliud esse *præter ambientis nos aeris conditionem, de qua scripsit in sententijs ita () si hyems squalida, & aquilonia fuerit, ver verò pluuium, australeque, febres acutas fieri æstate necesse est, & lippitudines, & intestinorum difficultates, maxime mulieribus, & ijs, qui humidam habent naturam.* meritò à Galeno diuini nomine aerem intelligi in-
D quiunt Vega, & alij: quoniam ipse Hippocrates vulgi consuetudinẽ sequtus 1. epid. const. 2. sect. 3. aerem, qui supra nos est, cœlum appellat, dum ait cœlum erat procellosum, & nubilum. Sed cœlum diuinum vocare haud abs re est.

Verumtamen extorta violenter hæc expositio est. scio quidem ab Hippocrate multoties cœlum pro aere accipi, nec non à Galeno qui lib. 9. method. c. 5. cœli statum vocat ipsam ambiẽtis nos aeris temperaturam, sub qua; & regionem, & anni tempus comprehendit, sic aerem cœli nomine poetæ appellant vnde Virg. geor. 1. *multa forent, quæ mox*

mox cælo properando fereno,& Lucretius lib. 4. fol. apud me 60. *in hoc cælo, qui dicitur aer*, nec negandum est Latinis, Græcis, & Hebræis commune esse cœlum pro aere appellare, vnde & Diogenes Appolloniates aerem Deum appellauit. sed nunquid quia aer propter sublimitatem, splendorem, & tenuitatem metaphoricè dicitur cœlum idcirco illi debet conuenire quicquid cœlo cõuenit? melius Cardanus, qui falleris, si diuini nomine cœlum vis intelligere, non ad aerem te deducit, sed in cœlo persistit: a cœlo enim habent affectus quod sint supra corporum Vires. Nec verò est cur Galenus dicat non esse mentem Hippocratis de cœlo intelligere: scimus enim libro de aere aquis & locis, & lib. de diæta ab Hippocrate Astrologiam medico tamquam necessariam commendari. & in libro de carnibus aerẽ & cœlum duas res sublimes tamquam inter se distinctas, & ad hominem pertinentes nominat. Perperam quidam Georgius Bertinus Campana, astris maleficam vim ideò negat quoniam Hieremiæ c. 10. iubemur non timere a signis cœli quæ timent gentes. cui adiungit autoritatem Basilij magni & Ioannis Chrisostom. dicentium bona sunt creata, nullo modo immutata, vimq; a summo Architecto insculptam nunquam amiserunt. Cæterum Hieremias futurorum prædictiones, quæ ab astris superstitiosè petuntur duntaxat damnat. Prætetea dum varij astrorum aspectus temporum immutant constitutiones, possunt morbos inducere, possunt & annonæ caritatem efficere, ex qua pestes oriuntur, qualis illa, quæ Galeni tempore vigebat. Sed quis mirandos astrorum effectus in nostris corporibus negabit? cum videat per indiuiduales proprietates quàm distet vna constitutio ab altera. Scio te dictutũ indiuiduales proprietates non fieri ab astris, & putas sic effugisse, quia non vides vnde tibi monstrare possim a quo proprietates istæ proueniant. Verum si admiratio peperit philosophiam, vnus euentus, quem referam te philosophum faciet. Notissimus est, in hac regione, & forsan vlterius, propter singulares animi sui dotes, Antonius Cutinus Pontremolensis, Eques Sancti Stephani, Iuris imperialis, in celeberrima Pisana Schola, Lector ordinarius dignissimus, is a ficubus, fructu, vti nosti, dulcissimo, tamquam à veneno abhorret, adeò vt nunquam illis assue-

A fieri potuerit, nec panem, qui ficus redolet, assumit quin ei ventriculus subuertatur. idẽ mihi plena fide narrauit, esse quendam sibi vicinum, in Castro Põtremolensi, qui similiter, à ficubus abhorret. Sed dices quid hoc cum stellis? non dum historiam finiui. audi quæ remanent, ambo eàdem die, eàdem hora in lucem editi sunt. Vide precor an adhuc obstinationi tuæ remaneat locus. Hoc si casu factum dices nihil non casu & sine causa, factum dicas oportet.

Nec desunt, qui aliter diuinum interpretentur. Vallesius diuinum appellari posse, B ait, præsagionem diuinam, si qua est. diuinam autem præsagitionem appellat insomnia. si quidem Hippocrates, Galenus, Theophrastus, Cicero & alij de præsagitione ex insomnijs scripserunt. Hæc quidem interpretatio non omnino esset reijcienda si litteræ cõtextus posset quadrare cæterùm cum somnia nec sint in morbis, nec pertineant ad morbos impropriè dictum foret, quicquid in morbis diuinum est esse insomnia.

Longe profectò melius Fernelius lib. 2. de abdit. rerum caus. c. 10. diuinum pro occulto accepit: occultum enim ad mirabile C est, ad mirabile autem, veterum more, diuinum dixit: quem admodum homines eos, quorum vel robur, vel animi, gestorumque præstantiam ad mirabatur antiquitas, in Deos referebat, etiam Dæmonum vi impulsos. *Nondum siquidem, quo Dæmones a Deo, quo boni à malis seiungerẽtur innotuerat: quod ita quidem apud Theodoretum monebat Porphirius, ij autem, qui Dei nominantur, re ipsa mali sunt Dæmones, Quin & Tullius, cui iure eloquentiæ primas Roma tribuit pro dæmonio diuinum reddit. Hoc inquit de socrate accepimus, esse diuinum quoddam, quod dæmonium appellas, cui semper ipse paruerit, nunquam impellenti sæpe reuocanti;* D Quid ni igitur? morbos a cachodæmone in homines immitti indubitatæ fidei est, quod de patientissimo Iobo sacra commemorat historia. Hos morbos, Dæmoniacos appellat Alphaharauius in sua pract. c. 34. Auicenna vero t. 3. tract. 4. c. 15. maniam morbum vocat dęmonium lupinum, & c. 18. *quibusdam medicorum*, inquit, *visum est quod melancholia contingat a dæmonio: sed nos non curamus cũ physicam docemus, si illud contingat a dæmonio, aut non contingat, post quam dicimus quod si contingat a dæmonio tunc contingit,*

ita vt

ita vt conuertat complexionem ad choleram nigram, & sit causa eius propinqua cholera nigra: deinde sit causa illius dæmonium aut non dæmonium. Mirabiles morborum, qui præstigijs & dæmonum delusionibus fiunt, historias possem hic referre, sed ne earũ multitudine liber in immensum tumeat, præstat lectorem ad alios remittere præcipue ad Ioannem langium Epist. 38. & Petrum forestum lib. 10. obseru. 19. & alios ad quos te manu ducet Marcellus Donatus in sua medica historia lib. 2. c. 1.

Dæmoniacos morbos curandi artem Salomoni Deus præstitit, vt refert Iosephus his verbis *præstitit Deus etiam Salomoni, vt contra Dæmones artem, ad vtilitatem hominum, & eorum curas addisceret.* Quam plurima extant remedia, quorum vires omnem humanam rationem transcendunt, de quibus extat libellus de incantationibus, Galeno adscriptus, sed multò plura & potiora posterorum reppererit industria. Hęc omnia docent in morbis quos virtute occulta curant, occultum aliquid in esse. Verum Galenus occultum concedit, sed ex occulto diuinum posse dici negat, potius mirabile, at ego mirabile diuinum dicam, quod iam ex Fernelio superius retuli.

Sed cur Galenus diuinum, quasi diuinitus immissum, dictum fuisse ab Hippocrate non admittet? quia scilicet *Videtur Hippocrates, nullo suo libro causam ægrotationis in Deos refundere, & qui* βλητοὺς *idest percussos, vnde nam ducti veteres ita vocarint volumine de victu acutorum morborum* lib. 1. tex. 35. *ostēdit. Hic verò liber confessè verus, germanusq; est. At libro qui est de sacro morbo multa quoque scripta sunt ad extirpandam suspicionē eorum, qui a Dijs mitti ægrotationes contendunt.*

Attende ingenuè, quàm sapiat peruicaciam hæc Galeni contentio: siquidem, vt persuadeat quod vult, duas citat Hippocratis autoritates, quarum vnam apocripham esse fatetur, & ex vtriusque dictis nihil elicit necessarium. Nam in libro de victu acutorum, de ijs qui a pleuritide correpti cito pereunt verba faciens Hippocrates ait, tales merito ab antiquis syderatos vel percussos fuisse dictos. Sed non hinc colligitur Hippocratem negasse morbos a Deo immitti posse. In libro de morbo sacro libro spurio, & quem Galenus met, inter Hippocraticos, nō

A recipit, damnantur ij qui comitialem morbũ præstigijs curant, tamquam diuinitus hominibus datum. Sed nunquid quia morbus comitialis non est diuinitus generi humano datus ideò nec alij morbi? imo quia non semper, ideò nunquam morbus comitialis erit diuinitus datus? non ego putauerim, Hippocratem virum pium, hæc negasse, quę ethnicis ignota non fuerant: si quidem, ob iram Deorum, propter Promethei furtum, mortalibus febres immissas fabulabantur, vnde & Dea febris apud eos colebatur.

Sed relictis antiquorum figmentis sacrę
B paginę veritas nos docet ęgritudines, sępe numero, a Deo fuisse datas, qualis fuit pestis immanissima, Dauidis tempore, de qua 2. lib. reg. c. 24. & lepre species, de qua numerorum 12.

Itaque, ex quinque entibus, (liceat ita cũ Theophrasto Paracelso appellare) vnum solum est, quod nihil diuinum in morbis protendat, hoc est, ens naturale, quando corpus nostrum immoderatione infirmat, aut mala complexione debilitat. reliqua quatuor, occultum quidpiam, mirabile, diuinum (hęc enim omnia synonima sunt) in morbis
C ostendunt, dicuntur autem ens veneni, ens astrale, ens spiritale, & ens Deale. Concludendum tamen est posse cum Galeno aeri diuini aliquid concedi, si Galenus velit intelligere aerem non manifestis alterationibus, sed totius substantię mutationibus, affectum.

Structura mundi ex prædictis fontibus petita.

CAPIT. XVIII.

D SED quando iam per amęnissimos philosophię hortos deambulanti libet manipulũ componere ex floribus, quos tu forsan vt insolitos respuis, & paradoxa, quasi per iniuriam vocas. Sunt certe quę hic scribo aliqua *inopinata* (vt Eleanus dicebat) *sed non falsa*. neque enim ea legislatorum more sācita in medium affero, verum rationibus cōfirmata examinanda propono. Autores si tibi animus est magis hos quam illos sectari, per me licebit, sin quid dicatur, non à quo dicatur audire cupis hoc à me habes. Mun-

dum

dum fateor tria corpora aer, aqua, terra pulchrum, parum dixi, admirabilem reddunt, hæc eadem in nostro hoc paruo mundo, sub calidi, frigidi, humidi, sicci nomenclatura reperiri annuo. prima esse elementa nego. Nam corpora sunt, & ex corporibus constituuntur audi Lucretium lib. 1.

Deniq; quatuor ex rebus si cuncta creantur
Atq; in eas rursus res omnia dissoluuntur
Qui magis illa queunt rerum primordia dici?
Quam contra res illorum, retroq; putari?

Quoniam autem principium vniuscuiusque rei minimum est in eo genere, si quæris corporeæ substantiæ principium, minima corpora tibi dabo. Materiam primam primum esse principium dixit Aristoteles, misterium magnum dicitur à nonnullis, ab alijs chaos, horum aliqua non habent corpus, & ita non possunt esse corporum principia, alia habent quidem, sed aliunde habent, nempe à minimis, hæc tamen minima quomodo poterant esse disiuncta, vt rursus coniungerentur? profecto nequaquam nisi daretur vacuum hoc docemur à sacra pagina nam vbi terra erat vacuum fuit *terra erat inanis, & vacua*, & iuxta originalem linguam, erat inanitas & vacuitas. In hac vacuitate corpuscula in compacta, quæ rerum omnium seminaria in se continent, creata sunt, aquas appellat diuina pagina, quibus spiritus domini incubabat. Sed nolim intelligas aquarũ nomine eas, quibus in potu vtimur, quas nauibus pertransimus: nam istæ & in aerem tenuiorem resoluuntur, & ex aere etiam concrescunt, & fiunt à qua, accipe purissimas & subtilissimas, quas cum summus opifex diuisisset *diuisit* enim *aquas ab aquis* puras in cœlo reliquit, atq; ex eis purissima corpora qualia sunt stellæ fabricauit. permixtas, vt pote nostris vsibus magis proficuas, apud nos reliquit, nescio an hoc assequti fuerint veteres, scio tamen illos in aquas rerum principia retulisse. & in primis vetustissimus Homerus qui sic ait.

Flumina magni
Oceani cunctis qui rebus præbuit ortum.

Placuit hoc Thaleti, placuit & Brachmanibus apud indos, Strabone teste, placuit & Aegiprijs, teste Philone de vita Moysis, qui illud decantatum chaos nihil aliud apud stoicos esse affirmat, nisi aquam, à fusione, sic appellatam.

Per gradus fit quodcumq; ordinatè fit igitur ab idea diuina virtutes seminales, tanquam radij, sparguntur, ab his semina, quæ exigua cum sint, in magnam molem attolluntur, scilicet multiplicatione, non accretione: nam (quamuis ex nihilo omnipotens omnia condidit, & in nihilum possit ille solus reducere) res ex nihilo non gignuntur, gignerentur autem ex nihilo, si ex non corpore accresceret. Atque in hoc partim assentior Lucretio partim non assentior. Assentior si velit res non fieri ex nihilo, & in nihilum redigi, iuxta ordinem, quem natura seruat, dissentiat cum dicat id nec diuinitus posse fieri. Magis tamen dissentior & ab illo, & ab Aristotele, qui primam mundi originem negãt.

Hęc rerum semina *inconspicua* dixit Hippocrates *& quæ mente sola conspici queant* id probat Lucretius longa suorum carminũ serie libro primo vbi incipit.

Accipe præterea, quæ corpora tute necesse est
Confiteare esse in rebus, nec posse videri

Sunt ne ergo prorsus æqualia? figuram habent, & pondus, quicquid aliud percipit sensus, ex his duobus fit, & in primis iam supra vidisti quatuor illas, quæ primæ dicuntur, qualitates corporum figuras esse, tãgibiles dicuntur, sed tangibiles esse non possunt nisi sint corpora.

Tangere .n. & tãgi nisi corpus nulla potest res

Itaque innumeræ figurarũ varietates, variare faciunt omnia quę in vniuerso sunt.

Quare etia atq; etiam simili ratione necesse est,
Natura quoniã constãt, neq; facta manu sunt
Vnius ad certam formam primordia rerum
Dissimili inter se quædam volitare figura.

Iam vero dulce, & amarum, calidum frigidum siccum, & omnia hæc quæ sensibus percipiuntur figurarum diuersitate fiunt.

Vt facile agnoscas è leuibus, atque rotundis
Esse ea, quæ sensus iucunde tangere possunt
At contra quæ amara atq; aspera cũq; videtur
Hæc magis hamatis inter se nexa teneri
Proptereaque solere vias restringere nostris
Sensibus introituque suo perrum pere corpus.

Pergo ad alia, & (quoniam duo principia statuuntur corpus & inane) forsitan argui: natura enim abhorret vacuum. sed si ita dicis, respondebo, naturam etiam abhorrere priuationem, quam inter principia constituis. Accipe ergo quomodo vacuum admittatur, & admittes ni peruicax es.

Omnis vt est igitur per se natura duabus
Constitit in rebus: nam corpora sunt & inane
Hæc in quo sita sunt, & qua diuersa mouentur

Corpora cum sint, in loco esse oportet

ideo

ideò dixit *hac in quo sita sunt*. Si moueantur quicquid viam occupat necessariò debet cedere idcircò addit, *& quæ diuersa mouentur*. Hæc necesse confiteare sin minus cum stoicis, reiectis à Plutarco, fateberis *corpus corporis esse locum, & corpus penetrare per corpus*, quo nihil absurdius dici potest. Qua propter ita vacuum concedimus, vt vacuum nõ dari sit maxima naturæ industria, atque hinc est quod omnia, quæ mouentur, ad impediẽdum hoc vacuum moueantur. Nam, quod attinet ad propriam conseruationem, dummodo vacuum sit impeditum, quidlibet in quolibet loco conseruatur, nec oportet centri punctum imaginari, in quo cum omnes partes esse non possint, non potent vnquam mundus suarum partium naturalem situm habere, atque hoc pacto quid nisi violentum ordinem, qui suauis esse deberet, imaginaris?

Retinent quidem partes sua loca, & in officio permanent, nisi vi impediantur, & cum impediri omnes non possint, vna auulsa non deficit altera, ac proinde mundi integritas illæsa perdurat. corpuscula namque suis peculiaribus inclinationibus prædita, cum primũ fuerunt locata coagmentari cęperunt, postulat autem perfectæ coagmentationis ratio, vt in figuram rotundam euadat, etenim hæc figura est qua partes omnes inter se melius vniuntur. Aliæ figuræ, considera omnes, vel in hanc vel in illã partem distendi postulãt, circularis sola distẽsionem quoad fieri potest effugit. Stillę, nè cadant, contrahũtur in globum hanc figuram remotissimam esse ab iniurijs dixit Galenus 7. de vsupar. c. 7. atquè ideò in libello de oculis, rotundos, ait, esse oculos. Spura rotũda damnat Hippocrates 2. progn. 46 causa est quia ardorem plus nimio exsiccantem significant; at exsiccantia partes quoad fieri potest contrahunt, contractę partes rotunditatem efficiunt. Hæc est cõgrua figura totius, quam etiam coagmentatę vniuersi partes imitantur. quicquid .n. producitur ad orbicularem effigiem accedit.

Iuxta pondus à natura concessum corpuscula considerantur, grauia inferius, minus grauia superius, atque ea, quæ grauiora sunt melius coniunguntur, hinc terræ densitas, & quoniam non omnia perfectè compacta remanebunt, quę prius compinguntur fluidam efficiunt substantiã quę ad concaua loca delata est, vbi tellus sponte sua subsidẽs aliquos

A sinus aperuerat, atque ibi abyssi sunt copiosi, qui emergunt, & coniunguntur: quoniã contineri nequeunt, mariaq; & lacus, & flumina efficiunt, quæ omnia, à suis voraginibus, ortũ habent, & ad easdem tendunt sic dicente sapientissimo Salomone? *omnia flumina intrant in mare, & mare non redundat. Ad locũ vnde exeunt flumina reuertuntur vt iterum fluãt.* Has subterraneas voragines & aquarũ immensitates nihil melius ostendit quam historia à Seneca narrata lib. 5. nat. quest. c. 15. *Asclepiodorus autor est, demissos quam plurimos a Philippo, in metallum antiquum olim*

B *destitutum, vt explorarent, quæ vbertas eius esset, quis status, an aliquid futuris reliquisset vetus auaritia: descendisse illos cum multo lumine, & multos durasse dies, deinde longa via fatigatos vidisse flumina ingentia, & cõceptus aquarum inertium vastos, pares nostris, nec compressos quidem terra super eminente, sed libera laxitatis, non sine horrore visos*. fieri etiam aquas ex aere concreto alicubi non nego, & quod Aristoteles tanquam perpetuum tradidit, vt frequens recipio.

Demum in prima mundi organizatione, quę leuiora fuerunt, non poterant se se inuicem bene astringere, ac proinde, in sub-

C stantiam rariorem, efformata supernam partem occuparunt. talis est aer, qui quò altius tendit, eò purior apparet, atq; æther nuncupatur. cuius motus concauum rotunditatis circularis est, vt ostendunt cometę, qui circulo reuoluuntur. Mouentur etiam circulari motu pulcherrima corpora, motibus tamen non eisdẽ omnia. Nam lex naturę rebus omnibus sãcita est qua vniuersa mundi machina regitur & gubernatur *Posui* (inquit Dominus Iob c. 38.) *vectes & ostia mari dixiq; vsq; huc advenies & non procedes amplius, & hic con-*

D *fringes tumentes fluctus tuos* quemadmodum ergo mari suum præfixum constituit motũ ita & stellis quod solus supremus Artifex potest. Iccirco dicitur homini. *Nũquid coniungere valebis micantes stellas pleiades? aut gyrum arcturi poteris dissipare. nunquid perducis luciferum in tempore suo? & vesperũ super finis terræ consurgere facis? nunquid nosti ordinem Cæli? & pones rationem eius inferius?* Hec est fabrica totius vniuersi in qua multa habet Philosophus, quę admiretur. hoc tamen ita faciat vt neuticam à Sacrę historię veritate discedat alioquin non physiologum sed pseudologum appellabo.

FINIS LIBRI PRIMI.

STE-

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS LVSITANI
DE METEORIS MICROCOSMI
Liber Secundus.

P R Æ L V D I V M.

VEHEMENTER *sapere creditur is, qui suæ conditioni ingratus fragilitatem humanæ originis, & naturæ lamentatur. Ego autem nunquam magis quempiam desipere contendo, quàm cùm hæc loquitur. Neque verò Plinio assentiar dicenti* miseret, atq; pudet æstimantem quàm sit friuola hominis animalium superbissimi origo. *Audebo potius dicere, miror equidem continuum miraculum (sic hominem trimegistus appellauit) & illius cælestia, ferèque diuina primordia. Sacras literas, qui consulat, hoc non negabit. At sacræ literæ, inquies, hominem è terræ puluere susceptum fuisse docent. ita est, sed ex quo puluere? à qua manu? ad quod exemplar? amplissimus est theologizandi campus. receptui canam, ne sutor vltra crepidã. Vnum non silebo. Puluerem, de quo sermo est, cunctarum magni mundi perfectionum fuisse participem, quibus paruus mundus exornatus, easdem in semen transmittit. Has non ideò diffitearis quia oculis non conspicis, contemplare, & mente conspicies. altissima visui non sunt obuia, sed intellectui. Multa etiam supra captum intellectus nostri sunt, neque icircò non vera. nobilitatem seminis si ab ijs quæ antecedunt non assequaris, venare ab ijs quæ sequuntur. considera intra paucorum dierum spatium ex hac materia naturam Architectonicæ doctrinæ peritam ædificaße palatia, in quibus nobilissima anima habitat, vbi discurrit, vbi imperat, vbi recordatur. Totum hunc secundum librum, & artificio naturæ in semine, & nobilitati seminis in procreatione, & concentui procreati microcosmi dicaui. Dissecabis non ferreis instrumentis, sed adamantinis rationibus, totum microcosmum. Reperies potentias, à quibus gubernatur miro quodam ordine, & mutua vicissitudine, inter se, concatenatas. adeò vt nulla sit actio, quæ ab vna tantum facultate, omnino procedere sit dicenda. nulla quæ aliarum noxas non sentiat. Vitalem, animalem, naturalem, constituunt communiter medici. Plato magis respiciens ad mores, irascibilem quæ est vitalis, rationalem quæ animalis, concupiscibilem quæ naturalis vocatur. Has adeò distinctas existimauit vt non tres vnius animæ facultates, sed tres*

animas vnius corporis dixerit. Perperam quidem, quando inter eas communitas est maxima. sentiat aut cogitet virtus animalis. nunquid hoc sine vitali? minime. Vitalis spiritum vitæ nuncium transmittat, hoc ne absque naturali? negabit Aristoteles, qui tandiu viuere nos dixit, quandiu nutrimur. nutritio autem naturalis est virtus. Rursus nutriat naturalis ista num sine igne vitali? ne momento quidem. sic & membra animalis vis, sine consortio aliarum non mouebit. Sic nec vitalis permanebit, nisi ab animali respirationis munus accipiat, nec ab animali solum, siquidem respiratio præter animalem potentiam naturalem etiam agnoscit. Vox, tussis, oscitatio, pandiculatio, singultus, sternutatio, deglutitio, fæcum, & vrinæ eiectio, omnia mixta sunt, hoc est mixtas habent facultates à quibus imperantur. Microcosmum ita constitutum in corpuscula redigo, & in spiritus. In corpuscula ne & spiritus? At ista opinio, duarum sectarum opinionem sapit, vna est atomizantium quales fuerunt Democritus, Asclepiades, & reliqui, ad atomos omnia reducentes. Altera pneumaticorum quales Erasistratus, Athenæus, & alij in spiritibus omnia constituentes. Forsitan istæ duæ sectæ inter se non dissidebant. Nam quid prohibet ea quæ ab illis atomi appellabantur ab istis spiritus appellari? si ita non vis, & eos sibi inuicem aduersantes esse autumas, scito nihil mihi antiquius esse, quam ex vniuscuiusq; doctrina flores eligere vt (ab apibus edoctus) in ea, quam profiteor arte, mellificare contendam.

MICRO-

MICROCOSMI ORIGO AB ALIIS num rectè tradita?

CAP. I.

LEPIDE Plutarchus, in suis quæstionibus conuiualibus, & Macrobius in suis Saturnalibus quærunt, auis ne prior, an ouum extiterit? Cæterum responsiones frustra excogitarunt; nam, si Aristotelis viam tenent, nihil fuit prius: quia Mundi nullum fuit principium. Si creationem agnoscunt, omnia in statu maturitatis & perfectionis, hoc est facientia semen suum, creata fuisse dicent. Qua propter homo (non minus, quã reliqua omnia) in ea ætate fuit factus, in qua potuit liberos procreare, fuit ergo, cum semine, creatus, ac proinde creatum fuit simul cũ eo, semen, quod cõtinua suggestione fouetur.

Semen aliqui colliquamentum esse existimarunt. verum. res maximè naturalis, nempè semen, cui humanę speciei propagatio debetur, rei maximè præternaturali, qualis est colliquatio, immeritò tribuitur. quod si per colliquationem semẽ fieret, obesi, queis multa inest pinguedo, & valetudinarij, præcipuè que hectica laborantes, qui plurimum liquãtur, plurimum etiam haberent semen. Præterea (vt Aristoteles optime animaduertit) semen conceptaculum destinatum habet, colliquamento nullus à natura peculiaris est locus. Demum colliquatio lædit semper, seminis excretio non nunquam iuuat, vt ait Galenus lib. art. med. c. 86. qui 6 de loc. affect. c. 5. Diogenem Cynicum laudat, virum alioquin omnium mortalium, quod ad continentiam pertinet, constantissimum, is libidini tamen indulsit, non à copulara illi voluptate, veluti bono aliquo illectus, sed vt noxam, quæ à retento semine prouenire solet euitaret.

Aristoteli, & Athenæo semen vltimi alimenti excrementum esse placuit, quibus libenter consentit Galenus 2. de sem. c. 5. Conficit Aristoteles argumẽtum, à partium enumeratione. Quicquid in corpore continetur, aut est pars corporis, aut alimentum, aut colliquamentum, aut excrementum. semen pars corporis non est: nihil enim ex eo permanente constituitur, neque ab eius excretione mutilum redditur animal, non item est

A alimentum: nam si sic nõ excerneretur, multo minus colliquamentum, vt supra demonstrauimus. Relinquitur vt sit excrementum. Attamen non video cur semen dicatur excrementum cum sit simul alimentum: testes enim ad propriam alitionem, semen conficiunt, quod si pars, quæ superest eiaculatur, id non est de excrementi ratione, nam sanguis, qui per hæmorrhagiam exit, non ideo, quod excernitur excremẽtum appellabitur: At dicunt Aristotelicæ Doctrinæ sectatores; esse quidem excrementum, sed excrementũ

B vtile vltimi alimenti, quia saturatæ partes tã solidæ, quam carnosæ, residuum in venis relinquunt, reliquiæ hæ sensim, paulatimque trahuntur à testibus, vbi in semen euadunt.

Non tamen videtur hæc ratio recipienda; quoniam id, quod ad testes, pro conficiendo semine, trahitur, est sanguis (vt ostendunt ij, qui plus nimio venerem exercent, sat guinemque non nunquam, pro semine effundunt) sed sanguis non est vltimi alimenti excrementum, nam cum vltimum alimentum esse incipit, iam desinit esse sanguis. at excre-

C mentum, non est prius re illa, cuius est excrementum, Ac præterea quis sanguinem inculpatum excrementi nomine infamabit? nec tamen defuit, qui excrementum esse dixerit, quoniam excretionem postulat, quando scilicet quantitate peccat, sed hoc inaniter est dictum: neque enim idem est superfluum, & excrementum, alioquin sanguis in habitu athletarum excrementum diceretur.

Præterea vtile excrementum dicere contradictionem quamdam inuoluit, cum de ratione excrementi inutilitas esse videatur.

D Hanc appellationem non nulli moderantur appellantes semen excrementum sola quantitate peccans. quibus etiam non omnino assentior: nam singula nostri corporis membra id accipiunt, quo refici postulant, quod verò superfluit, dummodo sit bonum non subito excernitur, sed expectat donec quod prius assumptum est consumatur, nouamque refectionem membra desiderent. Hinc est, quod si secundum cibum ante primi omnimodam consumptionem ingeras, corpus prauabitur, & hoc non fieret, si residuũ testes straherent.

Tandem, quod remitti dicunt ad testes, vel fit ex pultrice partium, vel attractrice testium, non partium ex pultrice: etenim hæc vnicuique membro data est, vt solummodò reijciat à se in vicina emunctoria, id, quo grauatur, non autem vt per tot anfractus ad remotissimam partem, cum qua nullum est cōmercium, id dirigat. non etiam fit ab attractrice testium: nam quis dixerit testes tanta præditos esse trahēdi facultate, vt à toto corpore possint prolectare materiam, cum nulla habeant vasa, quæ per totum excurrant, vt iecur venas, cor arterias, cerebrum neruos?

Instat tamen Argenterius inquiens, vt vesica, quæ recipit vrinam aquosum humorē elicit à singulis partibus tanquam sibi familiarem: sic testes, quod in sanguine, pingue, & oleosū est, vndequaque trahunt, cum exit semen in illis elaboratum, naturali appetitu simul cupiunt repleri, atque ita commouent à toto corpore materiā, & ea deciditur à singulis membris, ad testesque descendit. Sic ille, qui multipliciter confunditur. in primis si excrementum vltimi alimenti semen esse vult, quomodo solam materiam oleosam, & pinguem testes trahent? sanè non hæc sola est residuum alimenti membrorum, immo hæc sola non est residuum, cum præcipuum ad restaurationē primogenij humidi locum teneat. Deinde perperam rem incertam pro certa supponit, immo falsam pro vera, nam vesica non allicit vrinam ex toto, sed ad summum ex renibus, renes etiam non ex vniuerso corpore trahunt. Hoc quomodo fiat sic accipe; membra singula vrinam, quæ putum est excrementum, nullique alitioni vtile, expellunt vsque ad emulgentes, inde fugitur à renibus, hinc à vesica. Denique præposita comparatio inter vrinam, quæ trahitur à vesica, & seminis materiam à testibus, paritate caret. sit enim inter vrinā, quæ (vti diximus) excrementum quoddam est, & materiam seminis, quam sanguinem exquisitum esse dubitabit nemo.

Nec etiam admittenda est eiusdem ratio, qua probare contendit proximam seminis materiam ex singulis membris trahi: inquit enim hoc factum esse à natura, vt animalia ad coitum, & generationem allicerentur ob eā, quæ sit illius materiæ commotionem, & excretionem à toto. Erroneum hoc sanè est, nam dum coeūt animalia, & oblectationem sentiunt, materia non trahitur à toto, quo-

A modo enim posset momento temporis, & trahi, & concoqui, & in feminis naturam transire.

Aliqui, ne semen excrementum appellare videātur, dicunt esse partem alimenti proximi antecedentem membrorum nutritionem, hi tamen rationes, quas superius attulimus, non effugiunt: seminis namque materiam non ex vniuerso corpore trahi posse ostendimus.

Quod si seminis materia ē singulis membris non trahitur, multo minus ipsum semē, liceat hac in parte præclarissimis viris Hip-

B pocrati, Platoni, & Empedocli, non assentiri; sed rationes, quas aduersus eos probatissimas affert Aristoteles in medium proferre.

Prima, vel partes in semine distinctæ sunt, & sic non viuunt, vel coniunctæ, & ita partium animal potius quam animalis semen, efficiunt.

Deinde genitalia membra cuius nā erunt? quoniam aliter ea habet mas, aliter fœmina, & tamen, cum semen totum ab vtroque secedat, vtraque membra conformare debet, quapropter continget semper fœtum esse hermophroditum.

C Præterea si fœminæ ex omnibus membris semen excidit, & conceptaculum habet, quare non se ipsa absque maris coniunctione generabit?

Quomodo etiam fieri potest, vt coniungantur in semine diuersæ partes, & suum vnaquęque situm, locumque conseruet, superior, inferior, dextra, sinistra, prior, posterior? hæc enim omnia non ratione ducuntur.

Amplius cum partes corporis, vel similares, vel dissimilares, inter se distinguantur, nempe similares vt ossa, nerui, affectibus, duritie v.g. & mollitie. dissimilares, vt lin-

D gua, manus, facultatibus, hoc est, quia lingua diuersa efficere potest, quàm possit manus, non possunt diuersissimæ inter se partes vniforme semen efficere, atque ita partes feminis cum partibus à quibus secedunt non erūt vniuocæ, neque ē carne caro, ē sanguine sanguis fiet. Si verò vniuocæ non sunt, sed sanguis ab alio, quod sanguis non sit secedat, iam similitudo filiorum ad partes non ex eo proueniet, quod vnaquæque pars seminis, vnicuique corporis parti respondeat, ac proinde non valebit ratio eorum, videlicet, iccircò filios parentibus esse similes, quia semen ab omnibus membris secedit.

Vltra

Vltra hæc si sanguis non gignitur ex sanguine, nec caro ex carne, cur non omnia ex vno gignentur? nam eadem est ratio in vno, quæ in omnibus.

Quo pacto etiam augebitur semen, si ex toto secedit? nam cum sanguis accedit, vt ex illo semen augeatur, vel sola augetur pars illa seminis, quę sanguis est, sanguine non mutato, & sic, quidem non augetur semen secundum omnes sui partes, vel augetur quidem semen mutato sanguine in seminis substantiam; at si semen hoc habet vt sanguinem possit mutare, cur id non habuit ab initio, nempè posse mutare sanguinem, & carnem, non verò esse sanguinem, & carnem. quod si dicas temperatione augeri, vt vinum permixtione aquæ, nimis sincerum finges esse semen, cum tamen in eo constituas diuersas partes, ex diuersis partibus decisas.

Ad hæc: quemadmodũ ex infœcundis vi medicamentorum fiunt fœcundi, sic etiam ij, qui fœminis gignendis sunt habiles per medicamenta gignẽdis maribus habiles redduntur, sitque sola temperiei permutatione semen masculinum, quod fœmineum solebat esse, igitur fœtum esse fœmineum non ideò est, quia pars seminis ex parte, quam fœmina propriam habet v. g. ex vtero decisa est, nec rursus fœtum esse masculinum cõtingit; propterea quod seminis aliqua pars à membro virili secedit, nam si hoc ita esset, & ex vtero matris semper generaretur, vterus filiæ, aut ex membro virili patris semper filij, membrum virile non posset per solam temperiei mutationem semen nunc marem proferre, nunc fœminam. quod dicimus de vtero, & membro virili, idem de reliquis partibus sit dictum, sic Aristoteles, cuius hęc vltima ratio, a nobis non recipitur infra cum de filiorum ad maiores similitudine disseremus.

Reliqua argumenta, quæ ex aliorum animantium naturis desumpsit, libens prætereo volo: neque enim ex alijs speciebus ad humanam, argumentum sumere, mihi placet.

Galenus rationem affert ex anatomia desumptam; nimirum vena, & arteria ad vtrũque testem an fractuosa descendit. ac in ijs anfractibus sanguis prius quam ad testes proueniat incipit albescere, vnde cõstat ibidem esse vim seminis effectricem.

Pro Aristotele item eleganter Fernelius agit, nam vel semen deciditur à minimis par-

A ticulis, & sic, quia non datur minus minimo, vniuersæ particulæ erunt semen, qua propter vnico concubitu totum corpus in semẽ quasi liquatum diffunderet, neque enim aliter fieri potest, nam non possunt dari fragmenta minimæ particulæ, quam solum cogitatione comprehendimus.

Vel deciditur semen ex particulis manifestis simplicibus, aut compositis, & hoc est impossibile; quoniam oporteret esse in magna quantitate, vt fœcundũ euaderet. Quomodo enim tam parua seminis copia aliquid è singulis partibus accepisse potest? præterea

B semen totum simplex quędam substãtia est, & quælibet eius pars fœcunda, quod cognosces ex ijs animalibus, quæ vnico coitu multiplices fœtus procreant, imo, & ex homine, qui vno concubitu saltem geminos gignit.

Rationes, quibus veteres probarunt semẽ ex vniuerso corpore decidi, facile, ex ipsius Aristotelis dictis, soluuntur; prima sumitur à voluptate ex seminis emissione, in toto corpore excitata, quæ talis est, vt Democritus coitum paruam appellauerit epilepsiam, nimirum propter magnam, omnium membrorum, tum concussionem, tum etiam dissolu-

C tionem, quod non videtur ob aliud fieri, nisi quia vndequaque, tam ex partibus solidis, quam ex carnosis, & spiritualibus, semen prodeat. Huic rationi respondendum videtur, non esse credibile momento temporis, ex sĩgulis partibus in testes, & iaculatoria vasa semen deriuari: etenim si quoniam semen ab omnibus membris deciditur, oblectatio sentiretur non repente, sed sensim talis oblectatio fieret, dum nempe ab vno in aliud membrum illabitur, nec præterea quia delectatio sit in toto, ideò semen à toto defluit, nam etiam in pruritu vniuersum corpus titil-

D latur, cum tamen vnica tantum pars prurigine afficiatur.

Longe alia est prædictæ delectationis causa, quam referre non piget. Semen igneũ, spumosum, dum genitalia membra, quæ exquisitissimi sunt sensus suo motu titillat, ac veluti prurigine quadam afficit, vniuersum corpus in sympathiam trahit. sic membrana affecta, totum membranosum genus dolet, eiusdemque titillatione totum corpus gestit, & commouetur.

Secunda ex mutilis, mutili nascuntur. Hoc ideò fit, quia à parte mutilata nulla seminis portio mandatur. Respondemus hoc

non

non esse perpetuæ veritatis dogma, imo potius à dearticulatis perfectos, plerumque gigni. nec recipienda est futilis quædam Argenterij distinctio, dicentis, eos, qui natura sunt claudi, claudos solere procreare, quoniam testes habent, in quibus vis residet, quę naturam singularum partium refert. in claudis verò, & mutilatis casu, rem aliter se habere, non enim claudus claudum generat, quippe testes facti sunt in prima conformatione cum integris alijs omnibus partibus, quarum vim, & formam integram, & perfectam illi referunt.

Inanis est hæc distinctio, quippe quam macrocephali refellunt: siquidem priores caput longum non natura sed arte factum habētes filios nihilominus macrocephalos procrearunt, vt iam constet eos qui non à natura defectum habent posse etiam filios tali defectu signatos gignere. Pręterea inani nititur fundamento, nempe testes singularum partium naturam referre, hoc quomodo probare poterit? aut quis dicet eos carnis, aut ossis, aut aliorum, cum quibus similitudinem nullam habent, referre naturam? essent quidem sic Microcosmi compendium, & longe corde, & cerebro nobiliores, quos Aristoteles adeò contempsit, vt non magis corpori vtilitatem præstare putauerit, quam pondera, quibus textrices suas telas, ne relaxētur tensas habent, atque ita testes conseruando robori inseruire, quod tamen quamuis à veritate alienum esse Galenus luculenter demōstret, nihilominus nunquam dixit testes vim omnium membrorum formatricem habere.

Tertia ratio desumitur à nimia omnium membrorum dissolutione, quæ fit per coitū. Ad hanc responsio in promptu est, resolutio namque fit ob exhaustas alimenti reliquias, & spiritus ab immodica venere consumptos, quibus partes defraudatæ contabescunt, ita vt ab Auicenna dictum sit, quadragesies plus dissoluere seminis, quam sanguinis euacuationem.

Quarta. Nati omni ex parte parentibus sunt similes. hæc altioris est contemplationis, quam in alium locum remittimus. Interim scire sufficit similitudinem non tā à materia seminis crassiore, quam à vi formatrice singulis partibus insidente, & testibus atque semini per spiritus influentes communicata profluere.

A

Autoris sententia de origine microcosmi.

CAPIT. II.

NIMIS longum esset, fastidiosum, ac penitus inutile singulas, de primordiorū natura, opiniones, & recēsere, & in examen trahere, qua propter, quæ nostra sit sententia, quibusque fundamentis fulciatur

B exponemus.

Seminis materia (quod longè facilius, & naturæ ordini accōmodatius videtur) non aliorum membrorum, sed solummodo testium residuum est. huius rei veritatem iam aperire aggredimur. Sunt membra aliqua, quæ proprius officinas vocaueris, hæc non solum trahunt id quo ad propriam nutritionē egent, sed aliquid vltra, quod in alios vsus, vel remittant, vel reponant. Prædicta membra maiore, tum facultate, tum capacitate pollent ventriculus v. g. per gulam cibos (vt Galenus ait 3. nat. facult. cap. 8.) veluti per

C manus ad se trahit, & chylum in loco amplo non solum in sui ipsius, sed in totius etiā corporis gratiam conficit, ex quo accipit eam partem, qua indiget, reliquum adhepar transmittit. Hepar (dixit idem Galenus 5. de loc. affect. c. vlt.) meseraicis, quasi manibus chylum trahit, vsque ad portas, vbi os patet amplum, indeque per innumeras venas miro artificio implicatas, trāsiens, à paren chymate omni ex parte, contactu mutatur, in sanguinem aliturum ipsum hepar, & quod superest, per venarum propagines distribuitur. Vbera potenter operantur. capacitatem-

D que habent, venarum myriadibus intertextam, ibi est lactis officina in alimoniam partus, & subsidium noui fœtus. Nam venæ, quę illic sunt (teste Galeno 14. de vsu par. c. 8.) latitudinis, & longitudinis sunt tantæ, vt non modo fœtum affluenter nutriant, verum etiā superfluum quidpiam semper congerant. Ita denique testes, venas non paruas à caua, per easque copiosum sanguinem, recipiunt, ex quo album succum conficiunt sibi ipsis idoneum nutrimentum, quicquid verò superest in semen reponunt. Hic est naturæ suauiter omnia dispensantis ordo, ne attractoria vis testiū, à singulis partibus reliquias emendicando

dicando vsque ad extremas parui mundi regiones peruadere cogatur. Nam non est cur procul à se quærant id, quod proximum habent. Valida certe attractatoria vi præditos esse scio, & ita sapienter à natura esse institutum: quia (vti diximus) trahunt in duos vsus nutritionem sui, & fœtuum procreationem, quæ enim membra ad duos trahunt vsus, duo habent reliquis membris maiora, capacitatem scilicet loci, & trahendi facilitatem. Sed nõ ita valida testium attractio esse debet, vt à toto corpore possit succum prolectare: nulla enim à testibus (vt diximus) oriuntur vasa, quæ per totum excurrant. Nec singulæ partes, si vis testium ad eas accederet, id remitterent, quo paulo post indigerēt, præcipuè cum à nulla praua qualitate molestentur, imo neque à quantitate, quantitas enim non grauat, nisi partem in qua recipitur, at sanguis aliturus membra non dum à membris est receptus, vt possit ea grauare. Durum insuper est, flumen, quod non longè distat, hoc est venam cauam relinquere, & exiguos, distantissimosque riuulos, venas inquam capillares consectari.

Magnetica vis, de qua paulo post dicturi sumus, vnicuique inest mēbro vt trahat partem alimenti cum qua similitudinem habet, non aliter ac plantę radicibus suis quasi manibus à terra, simile, & necessarium trahūt, sic docente Hippocrate. Igitur cum testes coagulati seminis, quemadmodum iecur sāguinis, mamillæ lactis coagulati, specimen referant, eum trahent succum, qui semini iuxta cognationem suam omnino est similis, neque in hoc ab arterijs, neruis, ossibus differunt. hæc enim membra, & reliqua albedinem præ se ferentia, ideò spermatica dicūtur, quia, vt Galenus lib. 1. de semin. c. 5. aduersus Aristotelem multis probat, è semine sunt genita, ac proinde semini simillimā materiam, ex qua nutriantur ex postulant, etenim gigni, & nutriri ex eodem sunt.

Duplex inter spermatica ista hæc membra, & testes diuersitas apparet, prima, quod illa sibi tantam portionem trahunt, quanta nutritioni ipsorum sufficit, & nil amplius, at testes potentiori attractrice præditi, & in suam ipsorum nutritionem, & in seminis elaborationem operantur. Vnde eijs, qui immoderatè veneri indulgent, cum eorum testes amplius, quam oportet trahant ex illo succo, qui membris spermaticis nutriendis est aptus, talia membra portione debita fraudantur, ac proinde debilitantur, cumque in ipsis corporis robur cōsistat totum corpus debilius redditur, nec tamen hæc sola est debilitatis in coitu superfluo causa, sed alia inferius assignabitur.

A

Altera diuersitas est, quod membra, quæ spermatica vocamus, succum habent non prolificum, idem etiam dicendum de vasis seminarijs. At succus, qui in testibus continetur, prolificus est: quia talis succus per arterias, neruos, & venas ad testes prouenientes, fœcundatur. recipit enim magnam tum vitalium, tum vegetabilium corpusculorum quantitatem, quæ verum sunt semen, reliquam namque substantiam, potius sperma siue genituram appellaueris, verum semen quinta essentia est mirabili diues facultate, neque colorem ullum neque manifestam possidet qualitatem, quam si haberet illam genito impartiret atque ita omnia membra vnius essent coloris, saporis, & odoris, & æthiopes saltem à nigro fierent semine.

B

Quæri solet hoc loco num semen sit animatum, & viuat? Multi vitalis muneris plus nimio auari, illud semini negant, tum quia non est corpus organicum, cuius anima dicitur actus, tum quoniam non nutritur imo est nutrimentum: nam in primis en nutriuntur testes deinde generationi inseruit, & quod in nutritione est cibus, id in generatione semē. Tum etiam quia nihil operatur: vnum quodque enim viuit propter operari, sed quæ nam erit seminis operatio nunquid generatio? attamen generatio non fit nisi per seminis corruptionem, quapropter in sui ipsius perniciē operabitur, quod rerum naturæ aduersatur.

C

Aristoteles vitam in semine agnoscit, verum imperfectam: quamuis enim 2. de gener. animal. c. 3. ita scriptum reliquerit *nihil minus semina, & conceptus animalium viuunt, quam stirpes, & aliquandiu prolifica sunt, ergo animā in ijs haberi vegetabilem palam est* tamen prius cap. 11. eiusdem libri scripserat *semen igitur et habere animam, & esse potentiam palam est*. animam potentia habere dixit, quod licet aliqui intelligant in actu primo, qui actus est potentia ad secundum, verisimilius videtur, illum intellexisse, vitam potentia, hoc est, non quemadmodum ea, quæ per se separata existunt, & actu per se vitę munera exercent, sed veluti partes vi-

D

tam,

A tam,quam habent,tunc solum exercent cum sunt in suo toto. hanc fuisse Aristotelis mentem collige ex ipsius verbis in fine capitis quæ sic habent. *Sed habeat ne semen animam necne, ratio eadem ac de partibus reddenda est; neque enim anima vlla esse potest in alio, nisi in eo, cuius est, neque pars vlla esse potest, quod particeps anima non est nisi æquiuoce, vt mortui oculus* & re vera semen, cum non nisi vt pars nutriatur, non nisi, vt pars viuere dicenda est. quod Anstoteles manifestius docuit c. 3. inquiens *animam igitur naturalem, in seminibus, atque conceptibus non* B *separatis, haberi potestate statuendum est, non actu, & re ipsa, prius quam eo modo, quo conceptus, qui iam separantur cibum trahāt, & officio eius animæ fungantur* quasi dixerit habent animam, sed non eius officio ita funguntur, vt cum fœtus iam est formatus, hinc Galenus lib. de marc. c. 1. *viuorum*, ait, *tria sunt genera, animalia, planta, semina* innuens vitam seminis, vita animalium, & plantarum esse inferiorem.

Profectò nobis, qui (vt suo loco fusius di- C cemus) sanguinem, & spiritus animatos esse existimamus, nihil videtur difficile semen, quod sanguis elaboratus est, vitæ munere præditum esse. neque rationes in aduersum quicpiam conuellunt. Nam cum opponitur, semen esse similare, animam autem actum corporis non similaris, sed organici, Aristotelici, qui semen potentia tantum animatum esse dicunt, facile effugiunt, respondentes semen esse potentia tantum animatum, & organicum. Simplicius lib. 2. de ani. cap. 6. respondet, animam esse actum corporis organici, duplici ratione. prima secundum quā organum effingitur, formaturque, vt sit animæ organum. Altera verò secundum quam D vtitur organo iam formato; illa est in seminibus, & conceptibus, hæc verò in editis iam animantibus. Dicunt alij semen non prorsus esse similare: partem enim æthercam habet, & spirituosam, quæ diuersę rationis est; à crassiore, & magis corpulenta substantia. Quin in parte illa ętherea, verius residere animam, est enim apud Galenum *spiritus is per se mobile principium*, & Aristoteles etiā 2. de gen. seminum fœcunditatem in spiritū retulit. Verum isti autores, licet ex parte recipiendi sint, quia (vti dicemus) in spiritu vita consistit, in responsione tamen duo inuoluunt, reprehensione digna. primum quia

A dicunt semen non esse omogeneum, quoniam constat altera parte ętherea altera crassiore, quasi vero aliquid in rebus creatis reperiatur, quod diuersitatem hanc non habeat. Alterum quia cum dicant semen esse organicum quia partes ei insunt dissimilares ac proinde esse animatum, rursus addūt animam eslo in sola parte spirituosa, atque ita recidunt in eamdem foueam, si quidem in parte nimium similari animam constituunt. Dicēdum igitur animam ita esse actum corporis organici, vt simul sit actus omnium partium eius, licet partes sint similares, alio- B quin nec nerui, nec ossa, vel alia similia essent animata. semen autem & embrion: quia nutriuntur vt partes, pro partibus reputātur.

Quod vero semen corrumpatur, vt generationis munus obeat, non in conuenit: corrumpuntur enim partes crassiores, quibus vis generandi non inest, vt scilicet quę generādi vim obtinent possint suum officium liberius exercere, & quæ corrumpuntur alteri vsui inseruiant, de quo postea. sed obijcies, si omnia volumus ex corpusculis cōponi, cur par- C tes alias alijs crassiores constituimus? respōdeo id fieri; tum quia partes alię alijs magis conpacta inter se haberēt corpuscula, propter figuras inter se melius aut deterius cohærentes: tum etiam corpuscula alia alijs esse crassiora, vtrumque cecinit Lucretius suis versibus.

Nec tamen semper in venis tanta huius materiæ quantitas inuenitur, quanta pro inculpato semine conficiendo sit satis; nihilominus attractrix facultas, nunquam otiosa, primò (vt ait Hippocrates) familiarem attrahit, deinde, & reliquam, quando vero non admodum familiarem inuenit, nec attrahit, tunc attrahit diuersam, quare semen confi- D citur, sed in fœcundum. vnde sterilitatem ex parte masculi fieri non nunquam contingit, aut fœtum exire hæreditaria lue fœdatum, ac aliquando etiam monstra ob seminis ineptitudinem conante natura, nec ad debitam formam reducere potente. licet hęc alijs etiam ex causis fieri pusse paulo infra dicemus.

Materia sic parata, ad huc præstantissimo operi non est sufficiens, nisi adsit id, quod (vt Aristoteles ait) facit vt fœcunda sint semina. ij sunt spiritus, quos Hippocrates impetum facientes vocat; quibus, si semen destituatur, vt in gonorrhæa, iam non amplius

verum

verum semen, sed analogicè appellabitur. A
Quippe mortuum semen tale est, sic manum mortuam, manum appellamus. Spiritus igitur per arterias, à trunco descendentis aortæ procedentes accedunt ad testes, vbi arteriæ coniunguntur cum venis, quarum dextra immediatè, à trunco descendentis cauæ, sinistra ab emulgente oritur. Tandem spiritus huc elapsi, iam non amplius influentes sunt, sed implantati, ab influentibus tamen nutriti, eaque est maxima testiculorũ dignitas atque ideo in eo, qui plus nimio Venere vtitur magna spirituum quantitate in officinam seminis irruente, remanent paucissimi, quarè ob eorum defectum, debilius B
operantur facultates, sentiturque debilitas in vniuerso corpore, sed præcipue in capite: tum quia cerebrum plurimis indiget spiritibus; tum etiam quia tractoria vis in cerebro tanquam in magis longinqua, extremaque parte, melius sentitur, & quemadmodum per famẽ solus ventriculus tristem sensationem percipit, quia reliquæ partes trahentibus cedunt, nempè membra vasis, vasa hepati, hepar ventriculo, & sic in solo postremo sequitur continui solutio. Ita etiam spirituum defectus ex vna parte alteri suppletur, cere- C
brum vero vt pote extremum, non habet vnde sibi defectum suppleat. Denique spirituum multitudo, continua agitatione, semen reddit spumosum, multasque bullas habens (vt Aristoteles testatur) præ exiguitate inuisibiles.

Reponitur etiam in testes paululum vrinæ tum vt acrimonia sua, pruritum, ac proinde delectationem, quæ in coitu necessaria est, ad augeat, tum etiam vt salsedine virtutem excitet: quare quemadmodum multa salsugo ob siccitatem sterilitatis est causa, & ideo campi aqua maris irrigati in fœcundi D
redduntur, ita etiam pauca fœcunditati cõfert, qua propter agricolæ stercore, & crematarum stirpium cineribus, quorum vtrumque salis aliquantulum habet, campos reddunt fœcundiores. Semen igitur iam perfectum spiritibus ebulliens, & salsedine pruriens locum dedit poetarum fabulæ, qui Venerem aphroditam ex maris spuma ortam canunt.

Spiritus is est principium per se mobile ac sub inde animatum, cuius natura cœlitus data diuinitatem præfert. & quoniam varia producit organa similitudinem quamdã habet cum elemento stellarum. Quemadmodum enim cuncta, quæ in sublunari regione fiunt à Cœlo proficiscuntũr, varia quidem illa, multiformiaque, sic proportione respondere videtur seminis virtus virtuti cœlesti.

De Virtute formatrice.

CAPIT. III.

COELESTI virtute spiritus illustrati generationi habiles fiunt, non ita tamen, vt credamus præclarum generationis munus, à simplici natura seminis, licet tanto artificio fabbricati, sed ab alia longe præstantiore, procedere, quod probatur ex eo, quod res naturales per suas particulares naturas eatenus possunt agere, donec passum sibi omnifio similem reddant.

Semen omogenea substantia est: nam quamuis plantarum semina eterogenea videantũr, id, quod in eis vero semen est, omogeneum apparet, quippe albescit, lactescitque: membrana verò, quæ exterius medullam circumdat, vim testium, & scorti refert. Vnde ergo habebit semen, omogeneum cum sit, vt tam diuersas partes, membraque nunquã à propria specie, & multoties, nec à propinquis individuis recedentia, queat formare? huius rei causam indagando, defatigatus Galenus, qui nihil se præter naturæ nomen vulgo omnibus consuetum audire queritur: *nullus enim (ait ille) adeo stultus est, qui non intelligat quamdam fœtuum generationis causam, quam naturã ignorata eius substantia appellare omnes consueuimus.*

Cæterum nomen naturæ non temerè, ab antiquis vsurpatum fuisse, ex ipso Galeno ibidem cognoscimus, licet dum multorum recitat opiniones, quasdam nimis ambitiosus non admittit, alias parum curiosus nõ scrutatur.

Difficile videtur illi, vel Deum, vel naturam creatam posse formatricem causam appellari, *nam natura siue illa incorporea; seu corporea existat, cum ab omnibus nulla sapiẽtia prædita dicatur, non potest ad tantum sa-*

pientia gradum peruenire quantum ad formationem fætuum requiritur.

Verum nescio, à quo Galenus naturam nulla sapientia præditam esse didicerit: certe non ab Hippocrate, qui illam ideo indoctam vocat, quia absque doctore quid agendum sit cognoscit; quinimo ipse Galenus, toto opere de vsu partium, modo naturæ, modo creatoris sapientiam in fingendis, accomodandisque, ad suos vsus membris admiratur.

Vidit ille formatricem membrorum, non in sola prima origine operari, sed per totam vitam operando persistere, hoc vnde fieret ignorabat, nam si ad irrationales motus confugeret, in Epicureorum errorem, omnia fortuita asserentium, incidebat. si verò primum aliquem motorem agnoscerent, *is quemadmodum qui miracula moliuntur, principio motionis exhibito discedet quidem, motio verò ipsa aliquantis per non multo quidem tempore perdurabit.* Ego verò nescio quid prohibeat, motorem illum, qui primum impulsum exhibuit, per totam vitam mouendo perseuerare, non aliter quam Solares radij, qui primo illuminant, illuminando que persistunt. Cupit Galenus geometricas hac in re demõstrationes audire, sed quis vnquam in arte medica, tales dari posse existimauit? nunquid, & ipse vsquam alibi geometricè demõstrauit?

Cæterum quoniã ille philosophos hortatur, vt si quid idoneum inuenerint, secum velint sine inuidia communicare, licebit nobis, si non ipsi Galeno, at saltem eius posteris, quid sentiamus, altius repetito principio, probabilibus rationibus ostendere.

Omnipotens se ipsum intuendo quid vnicuique rei sit proprium agnoscit, & hæc est illius actio, qua ipse immobilis permanens (vt ait Parmenides) rerum orbem mobilem rotat. est igitur idea diuina potestate omnia; sed omnia, & vniuersum idem sunt, in vniuerso præcipuum est ordo, ordinis verò ratio postulat, vt distinctæ sint partes. erunt igitur distinctæ ideæ, quæ ab vna idea tanquã radij à Sole diffunduntur, & rerum species vnde habent vt sint, inde habent vt distinctæ sint. Nec vero diuina simplicitas, ob idearum multitudinem minus est simplex; cum per formã vnam, vnoque intuitu omnes contueatur, neque diuina essentia dicitur

A idea pro vt simpliciter est essentia, sed pro vt huius speciei; vel illius est exemplar, quo circa quatenus rationes ex vna essentia plures intelliguntur, ea tenus plures ideę dicitur.

De his aliquid, à quibusdam philosophis audierat Galenus, vt ipse fatetur, materiam scilicet animatam, ad illas respiciendo se ipsam excolere, atque informari. huic tamen opinioni illud aduersari credebat, quod quæ nos regit anima appetitionibus ipsius inseruientes partes videtur ignorare. sed cum de anima, quæ ad ideas respicit, verba facientes philosophos audiuit, non de peculiari cuiusB que anima debuerat intelligere, sed de totius vniuersi anima, quæ à diuinis ideis, vt sic dicam, ingrauidata, totidem formas, seu rationes seminales concipit, dignitate quidem dispares, virtute omnes admirabiles: Has mater fœcundissima vtpote quæ diuinæ prouidentiæ promptuarium quoddam est, rebus omnibus tam inanimis, quam animatis eo ordine distribuit, vt in singulis susceptæ, singulorum cum generationi, tum conseruationi incumbant. vnde naturalis instinctus, seu innata quædam doctrina à plerisque, a Platone autem ars diuina, ab Hippocrate natura
C (quamuis plura sint naturæ significata) appellatur. Iamque videmur Galeno fecisse satis, qui aliquid præter naturæ nomen audire desiderabat.

Nec verò Galenus virtutem formatricem à Deo fuisse datam dubitare debuerat: nam præter quam quod sit omnibus per se notum à primo principio omnia procedere, legerat ipse Platonem, qui in Tymæo sic ait; *cum Deus sempiternum hunc mundum condidisset, rationum quædam semina ipsi indidit, & vitæ exordium diuinitus induxit, vt cum mũdo vim quoque procreatricem gigneret.* quod
D consonat diuinæ historiæ: creauit enim omnipotens omnia facientia semen suum.

Non item latuit Galenum vniuersi anima à Platonicis magistris demonstrata, existimauit enim artem, & potentiam, quæ fœtuum fabricæ adhibita est hac anima dignã esse, nunquam tamen (vt ipse ait) adduci potuit, vt crederet scorpiones, phalangia, muscas, culices, viperas, vermes, lumbricos, pytulas ab eadem fingi, ac formari, propè ad impietatem accedere hanc opinioοem ratus. Hæc tamen nimia Galeni religio, nullo solido fundamento nititur; nam omnibus, quæ

in

ìn mundo sunt anima mundi, sine ipsius detrimento communicari potest, non omnibus tamen æqualiter; nec ego puto maiori impietate credi animam mundi vermium formationi assistere, quam Solares radios loca immunda illustrare. Sed age concedamus iam Galeno hanc suam inani pietate fundatam opinionem, nec anima mundi vermiculorum formationi assistat, vt ita nihil de suo decore, nobilitateque amittat. Non negat tamen in præstantiorum animalium naturis fœtuum formatricem facultatem hac anima vniuersi dignam esse; Ecce iam quid sit facultas formatrix fœtuum habemus ex Galeno, qui tamen illam paulo ante se ignorare est professus.

Hæc igitur natura ab anima vniuersi deriuata, quamuis, (vt supra ex Hippocrate diximus) indocta est, quia absque doctore, quid agere debeat agnoscit, aliam tamen naturã particularem, quæ à temperamento cuiusq; seu potius temperamentum est, semper docet, & dirigit. Sic vitulus, qui antequam cornua producat, cornu petit, & pullus equinus teneris adhuc vnguiculis calcitrans, catulus, qui non habet dentes mordere, auis in plumis volare, conantur, à particulari quidem natura hos motus habent, hæc tamen natura nihil aliud quam moueri ex se ipsa agnoscit, cur verò magis vitulus cornu, magis equus pedibus, quam reliquis membris petãt, hoc à communi natura, quæ specierum omnium rationes distinctas habet didicisse censendum est, quapropter communem hanc naturam particularis naturæ, seu vnius cuiusque temperamẽti pædagogum esse dicimus.

Tandem hic instinctus, quem communẽ naturam vocamus, nunquam ab officio abesse potest, cum semper ab anima totius vniuersi, suis partibus consulenti dirigatur. Procedamus, ab inanimis ad animata, nihil hoc instinctu priuatũ reperiemus. Guttula, aut stiria, è tecto pendens, & continui solutioni, quam maximè potest, resistẽs, aut postquam cecidit, ob eamdem causam in rotundam formam conglobata, plantæ sub terra, modo se radicibus contrahentes, vt noxium effugiant, modo extendentes, vt familiare appetant. Bruta, quæ pastus proficuos, & morborum medellam ita tenent, vt nos non pudeat maiorem remediorum partem ab ipsis didicisse: pueri, qui adhuc bimi

[A] difficiles dictiones, motu linguę illis incognito, pronunciant omnia hæc licet in se ipsis habeant facultatem, qua mouentur, non tamen possent hunc, vel illum motum eligere, ni diuinam illam artem rebus omnibus, pro indigentia, concessam haberent. Sunt res istæ omnes vniuersi partes, qua propter vniuersi anima earum actionibus, non aliter præest, quam anima nostra actionibus membrorũ. Multa mirabilia, à diuina hac arte in mundo fiunt, sed quod omnium admirationem superat, & Galenus se ignorare, vt diximus, proterue affirmat, est fœtuum formatio, in
[B] qua diuinæ prouidentiæ opus magis quam in reliquis splendescit.

Virtutem hanc formatricem singula mẽbra toto vitæ spatio seruant, vt possint reformari, si quando deformari, præscindiuè contingat, eo scilicet modo, quo ab anima mundi habent species omnes, vt si aliqua deperdatur possit reformari. Fernelius lib. 5. de anim. facult. c. 3. non ita sentit sed *edito iam partu virtutem hanc elanguescere mox aboleri cum dentes emiserit, cumque ab editione nulla iam pars gigni videatur, dentium gignendorum gratia duntaxat hac manet in-*
[C] *columis*. sic ille, veruntamen non est cur hanc facultatem recessisse credamus: Nam si manet vsque ad dentium emissionem remanebit, & alio vitæ tempore, & remanere conspicitur siquidem multa membra reformantur non solum carnosa, sed etiam spermatica. Nam licet Hippocrates, & Galenus 6. aph. 19. scriptum reliquerint membra cum decisa fuerint non coalescere non est dogma perpetuæ veritatis si quidem Galenus met lib. 1. de semine cap. 13. testatur se vidisse regeneratas, cum alijs in partibus, tum in capite magnas, & multas arterias lib. etiam 6. meth.
[D] c. 5. ait mollia ossa cuius modi in puerulis conspiciuntur coalescere posse. præterea vlcera caua carne implentur, caro autem illa non potest non esse multis venis, & arterijs capillaribus intertexta alioquin non nutriretur; hæ autem arteriæ, & venæ licet exiles sint, habent tamen propriam configurationem, & figuram cum igitur carnis restitutio sit generantis facultatis opus: (nam ad nutrientem duntaxat genita membra aut conseruare, aut augere pertinet,) constat generantem facultatem & subinde formatricem per totam vitam remanere.

Hoc argumento compelluntur non nulli dicere, in ipso sanguine esse facultatem seminis; atque ita illum non minus quam semen, facultatem habere, & vim generandi, quod nolunt admittere illi, qui sanguinem non esse animatum contendunt. Alij, de classe barbarorum, dicunt spiritum implantatũ reseruari in humano corpore, toto vitæ tempore, atque in illo generantem virtutem pro necessitatibus animalis. His obstat Vallesius se nescire inquiens, qua ratione spiritus ille si adamantinus non est multò ante non absumitur. Cæterum cum idem Vallesius dicat virtutem gignendi in membris solidis relinqui suo met gladio iugulabitur: quæremus.n. ab illo quomodo membra ista, si adamantina non sunt, possunt permanere, cum continuò aliquid ab eis defluat continuò regeneretur, adeò, vt iuuenis nihil habeat eius substantię, quam ex vtero traxit. profecto idẽ contingit membris, quod spiritibus.

Re vera inter nutrientem, & generãtem, in vno est similitudo, in altero dissimilitudo, similes sunt istæ facultates, quia vtriusque est alimentum conuertere in substantiam aliti; Dissimiles autem dicuntur, quoniam in generatione membra denuò formantur, in nutritione quę extant conseruantur, aut augentur. Cæterum hæc dissimilitudo non prouenit ex impotentia virtutis, sed ex defectu necessitatis. Dũ fit nutritio & membra, quę nutrienda sunt integra existunt quæ necessitas est, vt formatrix facultas operetur? quã propter generantem potentiam, & subinde formatricem dixerim esse vlteriorem quẽdam motum eius facultatis, quę nutriens est, aut potius (quod in idem recidit) potentiam nutrientem esse quidem generantem, sed refrenatam, dum necessaria non est, vt possit necessitatis tempore suas vires exercere.

Quemadmodum ergo in singulis membris, hoc est in spirituosa eorum parte virtus nutriens adest, ita & generans, & formatrix vtraque à principio generationis semini fuit indita, & successione quadam semper conseruata. Nam, licet spiritus deperdantur, alij denuò substituantur, perpetuò illi, qui substituuntur doctrinam innatam accipiunt, vt suo loco vtilia munera exequantur; & quemadmodum in seminibus ita postea in membris toto vitæ tempore mechanica quadam arte instructi delitescunt.

A *Masculinum semen an, præter efficientiam, præstet etiam materiam.*

CAPIT. IIII.

SEMINI masculino, actiuũ generationis principiũ inesse, nemo est qui dubitet. Verum præterea materiam præstet dissentio est, inter Aristotelem, & Galenum.
B quippe Aristoteles 2. gener. animal. c. 3. duo statuit generationis principia, marem, & fœminam, marem quasi motionis, generationisque; fœminam quasi materiæ obtinere principium. quoniam mas formam & principiũ motionis, fœmina corpus & materiam exhibet, sicut in lactis coagulatione corpus est lac, succus verò vel coagulum quod principium concretionis præbet.

Hanc Aristotelis doctrinam, sectatores eius amplexi in duas scinduntur opiniones, quidam semen, vbi menstruo principiũ motionis indiderit, rursus excerni arbitrantur.
C Alij Aristotelis sententiam aiunt non esse accipiendam quasi vellet semen virile non præstare materiam, sed fœminam materiam solum, marem verò & formam, & materiam ridiculum fore existimãtes, si vel semen post fœtum efformatum foras eijciatur, vel intus remanens conuertatur in nihilum.

Cęterum tam prioris, quam posterioris sectæ autores falluntur. Etenim nec Aristoteles semen excerni dixit, nec idem semini virili concedit, vt materiam præstet, sed cum humidæ, & aquosæ sit substantię prorsus dissolui, ac in spiritum difflari, quod conceptis
D verbis expressit inquiens. *Hoc autem genitura semen dissoluitur, vniuersumque in spiritum euanescit.*

Aristotelem non nullis rationibus oppugnat Galenus quarum prima est: quia si in spiritum dissoluitur sicut mustum ex minima substantiæ quantitate, maxima aeris copia constitueretur, id quod in ventis etiam cõspicitur, quicumque de fluminibus aut paludibus aut maris spirant, quales sunt, qui sinuales aut qui pelagij nuncupantur: maximè enim interdum flant vtpote, cum plurima eorũ substantia ex minima humoris mo-

le euaserit, ac etiam terranei, hoc est, qui è terra flant, hoc idem præseferunt qui in copiosiorem aerē resoluta terræ vligine spirare consueuerunt. quomodo igitur si in prima conceptione genitura in spiritum difflatur mulieres sub id tempus minus que turgidi vteri conspiciuntur.

Deinde non videmus vuluas distendi, in magnitudinem attolli, ac doloribus afflictari, quemadmodum accidit ijs quibus flatus in ventre colligitur. Tertiò nihil videas per os vteri exprimi, sicut in flato ventre vel ructus fiunt, vel per inferiorem sedem crepitus.

Hæc sunt Galeni in Aristotelem argumēta, quæ omnia eo tendunt, vt quærant quidnam actum sit de illo semine post quam fœtum efformauit? Insurgit Montanus pro Aristotele, & Galenum sui immemorem vocat: si quidem, iuxta ipsiusmet doctrinam, dupliciter aliquid flatuari potest, vel vt difflectur materia per halitum, non cōuersa in flatum, sed in tenuissimos spiritus, qui sine sensu difflantur, quoniam materia nō est valde rebellis, & calor est validus; vel per flatum, quia scilicet materia est crassa, & debilis calor, tūc enim inflatur materia, & illa accidentia consequuntur, nempe dolor, distentio, ructus.

Non possum tamen, non peruicaciæ Montanum reum facere, qui dum Galenum tanquam ambitiosum, & contradicendi auidum accusat, ipse non minus proteruus leuiora tantum Galeni argumenta, & refert, & soluit. id autem, quod validius vrget, intactum relinquit. Enim verò potētior ratio, & quam nec Montanus, nec Oedipus quispiam dissoluet, ab ipsomet Galeno, in eodem capite, proponitur, & quasi iam prouideret futurum aliquando Montanum, qui semen in spiritū insensilem conuerti diceret. illi hoc libenter admittit *Concedamus* (inquit ille) *etiam hoc ipsum fieri posse, vt in spiritum conuertatur genitura humor sensimque ac latenter exeat, atque ab ipsa rei natura progrediente ratione magis agamus*. Tunc argumentum conficit hoc modo, vel semen occurrit sanguini menstruo, in cauitate vteri collecto; vel sanguis per vasorum ad vterum peruenientium orificia semini obuiam fit. si primum, iam fœtus non ex sanguine, sed ex concreto sanguine formabitur: sanguis enim extra propria vasa subito concrescit, & quomodo qualis si sanguis, & semē in vteri cauitate coeunt sanguis retinebitur semen excernetur? si secun-

A dum, vel semen in tot particulas diuidetur, quot sunt orificia vasorum, hoc autem & seminis lentori repugnat, & alia quadam facultate est opus, quæ diuisionem hanc præstet.

Deinde si semen ad orificia vasorum cum sanguine commixtum fuerit, & rursus in aerem resolutum euanuerit. primò quærenda est causa cur sanguis è venarū orificijs in vuluam excidat, deinde alia, quæ illas sanguinis particulas in vnum corpus congreget. tertia postremò, quæ totum hunc sanguinem membrana extrinsecus cooperiat: membrana si

B quidem apparet, quæ fœtum statim, ac conceptus est, vndequaque circumdat cuius rei euidentiā per anatomen posteris edisceerunt. vidit etiam Hippocrates, si Hippocrates is fuit, qui psaltriam puellam docuit, vt saltu aborsum procuraret: ea enim sexto a conceptu die fœtum emisit, qui erat veluti si quis crudi oui exterius putamen extraheret, & per interiorem membranam interior humiditas pelluccbat.

Non igitur dubitandum est, semen virile materiam etiā fœtui præstare quicquid Aristoteles, & cum Aristotele aliqui dicant. Et

C sanè membra candida, quæ ob candorem seminaria, seu spermatica vocantur, talia sunt nerui, ossa cartilagines, omnia ab spermate efformata esse, consentaneum est.

Sed dices quemadmodum hæc membra, quæ spermatica, seu seminaria dicuntur, ex parte sanguinis ipsis proportionata nutrimētum capiunt, sic etiam ex eadem sanguinis portione potuisse efformari, nam & generatio, & nutritio ab eodem fiunt.

Respondetur virtutem formatricem, dum semen in vtero præsens habet, illo tanquam materia membris seminalibus efformandis

D aptissima, necessariò debere vti, alias imprudentiæ quidem foret accusanda, quæ materiā accommodatam relinqueret, vt aliam minus aptam, pluresque mutationes suscepturam assumeret. Virtus verò nutritiua, dum semine ad talium membrorum nutrimentum caret, libenter eam sanguinis partem accipit, quæ ad seminis naturā magis accedit. Hinc est quod, vt diximus, per nimium venereorū vsum, vires enerauantur; quia nempe, ex ea sanguinis parte, quæ in semen abire est apta, multum absumitur, quare nutriendis ossibus, neruis, & musculis, in quibus corporis robur consistit, parùm relinquitur.

Cæterum

Cęterum cum Aristoteles semen coagulo comparet inquiens. *propterea non est quærendum an foras exeat semen quemadmodũ nec de coagulo in cuius virtute, & spiritu est vnire lac*, videtur existimare coagulum similiter in flatum abire, nec in caseum remanere, debuerat tamen linguæ iudicium consulere: solemus enim ex maiori, aut minori acredine plus, aut minus coaguli caseo fuisse inditum cognoscere vnde patet coagulum in caseo reperiri.

Aliqua sunt exempla, ex quibus somi videtur argumentum, ad excludendum semen masculinum, à materia fœtus. Nam pisces dicuntur prius oua parere quæ postea à masculo fœcundantur. Verum abdita sunt hęc, in quibus nulla vis neganti inferri potest. Gallinæ subuentanea oua si coeant fœcunda reddunt. hoc etiam difficilem fidem habet, si tamen fides est habenda, dic oua, quę fœcundantur, non fuisse adhuc cortice vestita, atque ita potuisse, virilis seminis aspersione, fœcundari. Non deest, qui dicat contigisse aliquando, vt gallinæ oua cortice vestita habenti, posterior gallus accedens, effecerit, vt pulli sibi similes redderentur. Admittamus euentum, sed causam aliunde quęramus, nempe ex imaginatione, si quidem hæc vt, dicemus, non solum cum ouiparæ concipiunt, sed multo magis cum pullos excudunt solent suos mirabiles effectus producere.

Non magis vrget, quod dicunt sanguinẽ menstruum, eadem ratione, qua conceditur esse materia partialis, posse etiam esse totalem. vrgeret quidem nisi duplice membrorum constaremus genere, carnoso, & spermatico. Neç etiam valet dicere, membra nutriri sanguine 2. nat. facult. c. 3. vnde colligitur eadem ex sanguine generari; nam ex sanguine nutriuntur membra, seu ex materia remota, quæ transit in propinquam, sic mammæ nutriuntur ex lacte, ossa ex medulla, testes ex semine, & membra spermatica ex substantia quadam semini simillima.

Fœminam in generatione fœtus semen, & cum semine principium effectiuum præstare, probatur.

CAPIT. V.

A PRAETER masculinum semen, & sanguinem menstruũ Aristoteles, & Athenæus nil aliud, inter microcosmi principia, numerabãt. Cõsiderauit Aristoteles fœminam frigidum, humidũ que esse animal, ac proinde multis cruditatibus scatens vnde, ex crudo sanguine, mẽstruas patitur purgationes. in tanta sanguinis cruditate, nil coctum dari posse credebat: qua propter, *si semen*, inquit, *esset menstrua non essent: ideirco autem illud non est quia hæc sunt*. quasi B diceret, vbi tot cruditates abundant, vt ex eis omni mense, celebris fiat euacuatio, nil perfecte coctum, elaboratum que, quod in semen abeat, dari potest.

In hanc ille sententiam, sensu duce, ferebatur: videbat eodem tempore, quo mas pubescit, semenque effundere incipit, fœminã, tunc etiam pubescentem, menstrua emittere. Videbat & pueros, & Eunucos, quorum neutri semen habent, fœminis omnino similes, hinc sibi persuadebat solum sanguinem menstruum, non verò semen, a fœmina, fœtui gignendo, conferri.

C Verum ista consideratio fœmineum semẽ minimè excludit: quoniam, licet ex crudo sanguine menstruæ fiant purgationes, ille tamen qui remanet multoties depuratus semini materiam præstat. Pubescit adolescentulus, semen que emittit, & præter semen nihil aliud: quia solo semine generationem ingreditur, pubescit, & adolescentula, sed ei & menses, & semen accidunt, quia & gignit, & in se concipit, & conceptum alit. Pueri, & Eunuchi, fœminis in eo sunt similes, quod semine exactè concocto carent, in quo virilis animus, habitus que consistunt, D in eo verò dissimiles, quod, in primis puer in in duplicem vsum, nutritionem nempe, & augumentum, sanguinis plurimum consumit: deinde Eunuchus vasis semini præparando accomodatis caret. fœmina autem, nec tãtum sanguinis absumit quin eius multum non supersit, vt indicant menses, nec vasorum inopia laborat: si quidem & præparantia, & iaculatoria non minus quam mas ipsa habet.

Hæc vasa, Athenæus, & Auerrous non ad seminis vsum, sed gratia similitudinis, ad virilia membra, sicut papillas mammarum viris, non ad lactis vsum, vt fœminis datas

agno-

agnoſcunt. hoc tamen merito arguit Galenus 2. de ſemin. c. 1. nam virorum mammæ, nec glanduloſe, nec lacti gignẽdo ſunt aptę: mulierum autem vaſa, conficiendo ſemini, ſunt aptiſſima, & quis quæſo vaſa quæ non apparent ſimilitudini faciendæ facta fuiſſe dicet?

Porro fœminarum ſeminalia vaſa, cum multis anfractibus ſint implicata (ſic ſtatuẽte natura, vt viæ breuitas flexuum multitudine compenſetur) non ad humiditatem excrementoſam, qua vterus irrigetur continẽdam, ſunt conceſſa, ſed vt ad mirabilis potẽtiæ ſemen commode conficere queant. Eſt ſpermatica vena, quæ arteriam ingreditur, vt (ſicut in maribus) ex duobus vaſis fiat vnũ. Ibi multo ſpiritu ſanguis repletur idoneaque iam ſeminis materia euadit. Sunt etiã teſticuli, quorum eadem, quæ in maribus eſt origo, aut ſaltem (vt inquit Herophilus) parum a marium teſtibus differunt.

Galenus aduerſus Ariſtotelem, & Athenæum acutiſſimè inſurgit, & nonnullis argumentis fœminarum ſemen fœtuum generationi aliquid conferre demonſtrat, prima, quam diximus ſumitur ex ſeminalium fœminæ membrorum conformatione: omnia enim, quæ mas habet fœmina etiam habere conſpicitur.

Secunda ab autoritate Hippocratis lib. de natura infantis dicentis *ſi genitura ab vtroque permanſerit in vtero mulieris primum quidem ſimul miſcetur, vtpote muliere non quieſcente, coacernaturque, & craſſa per calorem euadit*, & reliqua deinceps quibus in eo tractatu docet quo pacto ex vtraque genitura commixta fœtuum generatio exiſtat.

Tertia ſumitur ex ſimilitudine: nam multoties filios matri ſimiles videmus, ſed virtus formatrix in ſemine conſiſtit, quare negari non poteſt ſemen materrium aliquid fœtuũ generationi conferre. Ad hoc reſpondent aduerſarij matrem ſolum alimentum præſtare, cumque ab alimento non leues fiant in corporibus mutationes, non eſſe mirum ſi etiam in generatione ab alimento ſæpe in figuram matris, tale alimentum præſtantis mutatio fiat. his Galenus eleganter admodũ reſpondet mutationes in alimento nunquam ſpeciem mutare: nam perſica Arbor in Aegiptum translata, formam minimè immutaſſe dicitur, ſed bonum tantum alimentum nacta, e ſui idoneum fructum, cum prius talis

A non eſſet protuliſſe. neque oues vnquam mutato pabulo, capris, quæ prius eo veſcebãtur, ſimiles euaſerunt. neque capræ ouibus, aut aſinis, aut equis. in commixtionibus quidem diuerſi generis animalia fieri, ipſe Athenæus fatetur, vt fœtus à matre quiddam peculiare recipiat, non in colore tantum, aut tenuitate, aut craſſitudine, aut clariore voce, & id genus cęteris, quæ parua ſunt, & ſolius materiæ, non autem formæ animalium affectiones. ſed quod à matre in his prouenit, tale eſſe ait, vt ſpeciem quoque totam immutet: ſi enim aſini ſemen, equa in vtero exce-
B perit, fœtus non patris tantum; ſed ex vtriſque mixtam ſpeciem præſeferre, ſi vulpem canis prægnantem reddiderit quod naſcitur non canem ſed mixtum ex vtroque animal eſſe.

Imo potius, ipſo Athenæo teſte, plus videtur conferrę fœmina quam mas, etenim ex vulpis, cum cane commixtione, ſi canis mas fuerit vulpis ſpeciem fœtus reddet, ſin contra, canem refert ſic ex oue, & capro ouis lanioritio lanico prædita in lucem exibit ſin è contrario aries caprum accipiat, capra molliori pilo naſcetur.

C Quarta ratio ex appetentia ad Coitum: conſpicitur enim in teſtium exectionibus, quæ apud multas nationes fieri in ſuibus fœminis conſueuere, eas cum exectæ ſunt, non amplius, quemadmodum prius, maribus ſubijci, ſed omnis venerei cõgreſſus oblitas remanere. Vnde conſtat teſtes fœminarum ſemine ad generationem apto ſurgere.

Quinta ex neceſſitate fœminei ſeminis, ad animalium generationem: ſi quidem, ſi in diſſectis animalibus membranam, quę inteſtinalis appellatur ex ſeminarijs vaſis dependentem ex fœminineo ſemine (vt alibi oſten-
D ditur) ortam inſpiciamus. manifeſtum fiet nullo modo fieri poſſe, vt omnes vteri partes virili ſemine oblinerentur: quippe cum id recta eiaculatione per vteri ceruicem in fundum proximaſque partes delatum, reflecti in latera vſq; ad eius cornua nullo pacto queat.

Hæc ſunt argumenta aduerſus Ariſtotelem, quem tamen Capiuaccius immerito a Galeno redargui conqueritur, neque enim Ariſtoteles 1. de gen. anim. c. 19. fœminam ſemen emittere negauit ſed ſaltem dixit illud nõ eſſe tale quale à mare emittitur, ideſt non eſſe ita craſſum, lentum calidum, coctũ, & ſpiritu vitali plenum; quod etiam Gale-

nus

nos videtur concedere, nec medici negant: A præterea philosophus addit, ex amborum mixtione non generari fœtum. Si Aristoteles admittit amborum seminum mistionē quomodo negat fœminæ esse semen? rectè autē dicit Aristoteles fœtum non gigni ex amborum mixtura; nam fœtus generatur è sanguine menstruo, mixtum verò ex vtroque semine est calidum innatum sic Capiuaccius, qui multis deinde inaniter effutitis probare contendit ex ambobus seminibus calidum innatum gigni.

Sed næ iste Capiuaccius caput vaccinum habere, iuxta vocabuli ætymologiam, videtur: B nam quamuis Aristoteles proclamet dicens, *cum menstrua sint quod fœminis fiat perinde, vt maribus genitura, nec fieri possit, vt dua simul excretiones seminales agantur, ideo semen à fœmina non conferre ad generationem apertum est: nam si semen esset menstrua non essent*. iste tamen egregius Aristotelis defensor, non sinit philosophum eam sententiam sequi, quam euidenter protulit, sed eum in contrariam violenter detorquet.

Melius Montanus Aristotelem fœmineū C semen non admittere ait. cęterum, cum Aristotele errare mauult, quam cum Galeno rectè sentire. nam non omnia Galeni argumēta proponit sed aliqua tantum, & ea quidem perperam soluit, etenim ad Galenum, qui mulieres in expressione illius humiditatis summam delectationem sentire dixit, quæ quidem delectatio non nisi à semine spumoso poteit fieri. respondet fœminas ex eo delectari; quod materia illa, ratione spirituum, delectationem facit, non secus ac pueris contingit qui non ad huc emittunt semen, delectantur tamen, quia spiritus per penem expirant dicente Aristotele sect. 30. prob. 1. flatus per meatus trāsit, per quos postea humor. D Sanè puerilis est hæc responsio: nam puerorum delectatio facta est à natura, quæ interim dum semen, quod emittat, non habet, id quod habet emittit, & iam edocta suum munus, cum per materiæ præsentiam libuerit, exequetur, in fœmina quorsum concurrent spiritus ad emissionem excrementi nunquā futuri vtilis? aut cur non identidem ad vrinæ excretionem delectabitur? neque præterea mulier paruam, sicut pueri delectationē percipit sed maximam imo, vt aliquibus visum est, duplo maiorem quam viri.

Ad aliam Galeni rationem sumptam ex grauissimis accidentibus, quæ fœminæ ex seminis retentione patiuntur, concedit quidem talia accidere symptomata, sed non esse necessarium, vt sit semen. Etiam hoc mihi videtur liberè dictum: nam si non est aliud quam aquea quędam humiditas, cur terribilia efficiet symptomata? qualia non fęces fœtidissimę, non alia excrementa efficiunt; & licet histerica Symptoma propter vteri colligantiam cum corde, & cerebro sint grauissima, tamen semen esse, à quò fiunt, inde apparet quod obstetrices manibus vterum vellando, illius humiditatis extractionem, vt cessare faciant accidentia, moliuntur.

Maximum argumentum esse putat quod ait Aristoteles conceptum, & generationem fieri sine humiditate illa alba effluente. Sed, quomodo probaret Montanus posse fœminas concipere absque huius materię effluxu, sanè non video vnde aliter possit argumentum elicere quam ex eo quod fœminę absque voluptate concipere dicantur.

Adhoc non deest qui respondeat fœmineum semen potioris tātum vsus gratia fuisse datum, qua propter exquisitiore masculino semine excusari aliquando posse. hæc tamen responsio non est admittenda nam si masculino semine fœmineum excusari aliquando potest, cur semper excusari non poterit. Nam natura, quoad fieri potest paucioribus contenta, si aliquo modo alterum ex duobus seminibus potuisset excusare, semper id excusaret, præterea non solum potioris vsus gratia fœmineum semen à natura fuit datum, sed tanquam res penitus necessaria, vt inferius innotescet.

Respondet alius morbosum, & male affectum vterum, in causa esse cur fœmina in coitu voluptatem, non sentiat, verum hanc etiam responsionem improbo: nam quæ talem habet vterum non concipiet.

Capiuaccius ob seminis impuritatem, & frigiditatem fieri quandoque posse ait, vt à fœmina eiaculetur sine voluptate, cęterum quando fœmina concipit non credendum est emisisse semen impurum, & frigidum sed purum, spumescens, spirituosumque, quale fœtui gignendo requiritur.

Fernelius muliercularum dictis non vult habere fidem, quæ asseuerantes pronuntiant se, nulla coitus voluptate, vtero concepisse. In hoc tamen nimis est incredulus: neque sic difficultatem subter fugiet, nam non mulierculæ

culæ solum, sed omni fide dignæ matronæ hoc asserunt. a quibus multa accipimus, quæ nobis experiri minime licet quod Archigeni de vteri dolore ratiocinanti obijcit Galenus 2. de loc. affect. c. 8.

Tandem præfatam difficultatem Dynus mihi videtur omnium melius soluisse; ait. n. tunc absque voluptate seminis excretionem fieri cum eiaculatio, vteri os non attingit, sed ad cauitatem accedit cuius est sensus hebetior. Atque ita Montano respondemus concipere quidem aliquando fœminas absque delectatione, nunquam tamen absque suo semine.

Occurritur rationibus eorum qui fœmineum semen explodunt.

CAPIT. VI.

IGITVR ad inceptum prius iter reuertamur, dicentes cum Galeno fœminam, & semen, & fœcundum semē, emittere. neque ideo quia salaces fœminæ crebro partu libidinem deponunt, aut quia ex lasciuo obiecto menstruis, extra suum tempus polluuntur, existimandum est eas solo sanguine, nullo autem semine ad formationem fœtus concurrere. Exhauritur quidem sanguis, & spiritus assuetudine pariendi, sed sanguis, & spiritus, proxima sunt seminis materia, quapropter exanguis mulier, irritante semine destituitur. vnde libidinem minui par est. obiectum libidinosum profluuia sanguinis extra menstruorum tempus potest efficere, per cōsensum fantasiæ, quo spiritus multi ad partes membrorum genitalium impetum faciunt. ibi irritatur expulsiua, & quod facilius potest eijcere, id eijcit vrinam non nunquam (quod brutis maximè accidit) aliquando sanguinem, cuius, quam seminis, maior est copia, ductusque faciliores, sæpe etiam ex venereorum imaginatione semen excernitur, & hoc vanam esse eorum opinionem ostendit, qui humiditatem illam ex confricato vtero dicunt excidere, non aliter quam lachryma ex oculo si confricaueris excidit. At imaginando & somniando nulla confricatio cōtingit,

A & tamen contingit illius humoris excretio. præterea quomodo oculus humidior, paucum, tenueque emittit, Vterus membrana aridissima, multum crassum & spumescens? cur etiam non cessat libido nisi finita excretione? cur licet toto perfricationis tempore voluptas sentiatur omnium tamen maxima (quod etiam viris accidit) cum humiditas hæc profluit? cur in viduis, & ijs que diu a coitu abstinuerunt, si titillatione obstetricis hæc humiditas reijcitur, praua, & terribilia (vt dixi) cessant symptomata, cessant & rabies, vt vterinus furor, priapismus que fœmi-
B narum, quod in quadam vidua expertus fuit Galenus lib. 2. de semin. c. 1. cur tandem gonorrhæa fœminæ laborant quod malum in voluntaria seminis electio definitur.

Præterea si id quod nos semen appellamus excrementitia quædam est humiditas, quare viragines, quæ pauco excrementitio humore madent, seminis plurimum promptèque effundunt? e contrario male affectæ mulieres quæ multo madore scatent pauci seminis esse comprehenduntur?

Denique reliquæ excretiones quæ fœminis accidunt sine delectatione contingunt,
C seminis verò eiectio voluptuosa est. nec tamen his adhuc Aristotelici aquiescunt, sed quoniam eiaculatum a fœmina cum voluptate semen ad os vteri accedere dicimus, occurrunt dicentes non posse ad internum conceptum id fieri quando extrorsum emittitur.

Attamen si cum Aristotele fateamur profusionem muliebris seminis non intro ferri, sed in ceruicis fundum, ad os vteri, vt ibi masculino occurrat, adhuc (vel ipso Aristotele teste) nobis concederent vtrumque semen ad intus trahi, cuius rei iudicium est, quia lo-
D cus qui modo madebat mox sentitur resiccatus: trahit enim vterus ad se semen (vt ait Oribasius) veluti cucurbitula seu (vt idem alibi) quemadmodum ceruus e profundis cuniculis narium inspiratu serpentem allicit.

Si verò cum Galeno (quod potius tenendum videtur) velimus dicere semen fœmineum per Vteri latera (cornua vocant) in sinum effundi, nulla remanet controuersia; non enim extrorsum, sed introrsum eiectio fit.

Hanc Galeni sententiam, tanquam impossibilem reijcit Fernelius, nequaquam credēs

fieri, vt mulier, per cornua, in solum vteri sinum, semen eiaculetur etenim cum illa vtero gerens fortassè concumbet, quò nam tandem semen id vteri sinu susceptum euadet? obsignatum enim adeo est os vteri interius, vt nihil vel minimum subire possit, aut excidere.

Verum ex anatomia Fernelio faciemus satis: quippe duplices ductus, in matrice, conspiciuntur, alter ad latera, quo semen in vteri fundum (si mulier grauida non sit) eiaculatur, breuior hæc est, & patentior via. alter priori continuus, sed aliquantulum oblongior, qui per latera vteri ad ceruicem, & pudendum desinit, hoc grauidæ semen effundunt, & ideo maiore in coitu voluptate fruuntur: quia vasa semini deferendo dicata oblongiora sunt, & per ceruicem membranosam excurrunt. hanc maiorem prægnantiũ voluptatẽ non nouit Auicennas 19. 3. tract. 1. c. 11. qui grauidam abhorrere à coitu nec si coeat, semen emittere scriptum reliquit, motus fortassè brutorum exemplo, in quibus dispar est ratio.

Possunt etiam mulieres grauidæ per eamdem viam, per quam non grauidæ, eiaculari semen. quando nempe vterus libidine effrenatus hiat in coitu, & tunc fit super fœtatio. hiat autem rarissimè, & rarissime mulier super fœtat. Nec tamen aliquis nobis obijciat Hippocratem dicentem relinqui vterum nõ exquisite clausum, atque ita absque apertione vuluæ fieri super fœtationem. Nam illud Hippocratis dictum in solis primis tribus aut quatuor, post conceptum, diebus locum habet, deinceps verò vtero gerentibus ait idem Hippocrates 5. aph. 51. vteri os comprimitur. Galenus ex anatome se didicisse, ait in primo conceptionis tempore vterum constringi quod Argenterius improbat dicens non posse in fœmina mortua, & dissecta atq; proinde retentrice vi extincta vterum tantopere constringi. Argenterio tamen optimè occurrit Peramatus: quam enim figuram hominis partes habuerunt in corpore viuo ante animæ exitum, eandem post exitum seruant in cadauere, nisi aliter nobis componantur: sic oculos atque os defunctis claudere assueuimus, ante quam frigeant, & rigidi reddantur: nec enim defuncto homine facultas in ipso est quæ oculos claudat neque quæ contractum vterum referet.

Altera Peripateticorum ratio, qua mulie-

A bre semen oppugnãt talis est. In omni natura aliquod patiens alicui agenti respondere debet (quod est Aristotelis pronuntiatum lib. 3. de anim.) qua propter verisimile videtur fœminam, agenti masculo respondere, semen in vtero excipit, & in se ipsa concipit diuque gestat quæ omnia passiuam conditionem sapiunt.

Miror tamen Albertum Magnũ & Auerroum duos huius argumenti autores, & præcipuos Aristotelicæ disciplinæ defensores Aristotelis sui non meminisse toties inculcatis *omne id quod agit pati etiam à patiente,* B *vt quod secat ab eo quod secatur, & quod calefacit ab eo quod calefit*, quod cum ita sit fœminam quæ patitur simul agere quid prohibet? igitur cum res omnes naturales suam habeant agendi potentiam, non est cur eam fœminæ denegemus.

Vlterius probant fœminam non præstare efficientiam, eo argumẽto, quo superius probarunt mas non conferre materiam. in piscium genere, cum fœmina oua deposuit, ea mas semine conspergit, quæ verò id attigerint, vitam assumunt, reliqua irrita & maris calore destituta, tontabescunt. Videtur igi-C tur masculinum semen duntaxat efficientiã præstare, à fœmina nihil aliud quam materiam conferre. Sic illi, Attamen hoc argumentum præterquam quod ex occultis naturæ, & nemini conspicuis est assumptum, nihil etiam in hoc casu obtinet, neque enim, quia oua illa absque masculino semine non viuunt, putandum est solum masculinum requiri: nam cum duo requiruntur si alterũ desit non producitur effectus. neque preterea ex imperfectissimorum animalium generatione ad perfectiorum opus (vt iam sæpius diximus) licet argumentari.

D Rursus argumento alio vtuntur. inter perfecta animalia fœmina quem concepit fœtũ diu gestat, atque alit hoc efficere non potest nisi superuacaneorum redundantiam frigidu, humidoque temperamento congerat, quapropter neque crassum neque calidum ideirco neque fœcundum semen potest efficere. hinc. Aristoteles *si semen* inquit *esset menstrua non essent* & aliquando fœmineum semen concedens infœcundum esse ait. Respondendum est fœminam non totum semẽ sed partem quamdam. subsidium à virili expectantem emittere, quod, quoniam in se habet, potest continua spirituum suggestione

fouere.

fouere. Neque verò præter rationem est mulierem, & semen, & menses habere: neque enim menses caloris defectum arguunt, sed ob alias causas eueniunt, quas Galenus de rat.curand.per sang.miss. c.5. assignat. Nam muliebre genus, vt quod domi ageret, neque vehementibus laboribus exerceretur, aut sub claro Sole viueret; ac idcirco multitudinem humorum coacetuaret, plenitudinis euacuationem, tanquam remedium naturale, obtinere opus habuit. his causis adde tu finalem alteram: quia scilicet mulier, & generationi, & alitioni fœtus maiori materiæ quantitate indiget, quam quæ exiguo semine suppleri possit. quod verò Aristoteles semen infœcundum vocet, præter rationem est. Nam de ratione feminis fœcunditas esse videtur: eternim substantiam nihil producturam quis recte semen appellauerit? propterea commendandus est Galenus qui lib. 2. de sem. c. 1. sic scriptum reliquit *siue autem semen dicamus, siue fœcundum semen vtroque vocabulo ratio conficietur, vt aduersus eos qui nullo modo fœminam semen effundere autumant semen absolute dicamus: aduersus eos verò, qui semen quidem mittere etiam fœminam aiunt non tamen fœcundum id esse concedunt, fœcundum addamus.*

Necessitas vtriusque seminis concluditur.

CAPIT. VII.

PRAETEREA auctores prædicti prædictis rationibus rationem aliam adiungunt. Fœmina quæ materiæ plurimum præstat, si effectricem etiam facultatem habeat, poterit absque vllo masculi consortio in se ipsa concipere. Hic varij varias conficiunt responsiones.

Quidam fœminei seminis imbecillitatem obiicit, qua non potest peruenire ad tantam perfectionem, vt solum gignat. Obstat tamẽ Hippocrates lib. de genitura dicens *quandoque quidem fortius est semen à muliere emissum aliquando verò debilius: similiter etiam quod vir emisit & est tum in viro fœmineum itemque masculum semen tum itidem in muliere.* Hinc constat non posse fœminam se-

A minis debilitate excusari, quin in se ipsa concipiat, si quidem ab Hippocrate didicimus aliquando vltra masculini vires posse transire. Quod si quis adhuc instet, nec sic posse fœminã sine viro gignere. Nam licet muliebre semen sit fortissimum, non dum tamen tantam habet vim, quantam vtrumque semen coniunctum. Ego credidérim vnum semen validissimum, duobus debilibus equiparari, sed duo debilia gignunt quidem, cæterum fœmellam ex Hippocratis sententia, cur igitur idem non poterit vnicum fœmineũ?

Valesius idcirco ait fœminam, licet effi-
B cientem virtutem habeat, non posse absque viro gignere, quia si fœmina non est caloris maximi, neque semen est multæ actionis. si verò sit calidissima minimè excrementis abundat, ac propterea nec satis habet materiæ ad fœtus generationem, & proinde necessario in muliere, aut debilius est principium, quàm vt solum possit coagulationem facere, aut materia deest quæ fœtui pabulum præstet. Hanc rationem putat ille omni redargutione carere.

Cęterum redarguitur: quoniam perfectissimi habitus virago licet calido innato abun-
C det, abundat etiam tanto sanguine quantum non potest superare. hęc igitur gignet si concedimus calidissimam fœminam posse gignere, & fœtum alet quia ei menstrua non desunt. Pręterea Hippocrates quando fœminis virile semen inesse, & ideo sibi similes fœtus edere ait, hoc non pronunciat de ijs, quæ menstrua non habent, tales enim nec similes, nec dissimiles gignent. Ferè enim incredibile est mulieres quibus menstrua deficiunt posse concipere scio tamen nobilissimam quandam matronam Clarissimi Senatoris vxorem, quæ filias duas nuptas habet
D nunquam in vita sua mẽstruas habuisse purgationes, vt mihi non semel plena fide testata est, sed hoc albo coruo est rarius contingit tamen ita fieri, quod Schenchius lib. 4. suarum obseruationum monstrosis aliquot historijs comprobat. Aliud etiam absurdum secum prædicta responsio affert: concedit namque viragines crebro ab ortu vexari si quidem concipere possunt, fœtum autem ad perfectionem nequaquam perducere. Hoc duplice ratione falsi insimulo. Prima quia aduersatur experimento, etenim valetudinarias mulieres frequentius quam viragines abortiri videmus. quod si quando viragini

H 2 peri-

periculum abortus imminet id sanguinis missione effugimus; (vt in praxi multoties non absque felici euentu præstitimus) & hoc fortè indicat illas non ob materiæ inopiam, sed ob multum sanguinem suffocantem in abortum incidere. Secunda quia concedit molas absque viri commercio gigni, proponens tanquam firmum id quod maxime est incertum: imo verò id quod maxime est falsum: nam diuinus Hippocrates lib. de morb. mulier. & de steril. absque virili semine molas dari non patitur, quem sequuntur Aristoteles, & Galenus, neque idem quod oviparis euenit, gressilibus euenire potest, quoniam in tanta naturæ diuersitate ab vno ad aliud argumentum non potest trahi; & immerito ouis subuentaneis seu zephyrijs, licet infœcundis, molæ comparantur. oua ista perfectam sui generis figuram habent, molæ verò minimè, cum frustum carnis informe dicantur. oua subuentanea non sunt gallinæ morbus, molas quis non morbum appellabit?

Profectò an molę sine viro fiant, videntur autores ludicro agere, quando Fernelius bis in suo opere id concedat, semel verò neget, ea fretus ratione quia nunquam visa sit mulier sine viro molam concepisse. alia quæ hic referre poteram consulto prætermitto, & ad aliam prioris difficultatis solutionē accedo.

Muliebre semen, inquit alius, & si actum in se habet, tamen perfectiorem aliū adhuc ex masculi semine requirit: est enim actus qui in semine fœminino insidet veluti potentia si ad semen viri conferatur; eodem fanè modo quo est calor insitus singulis nostris partibus ex elementis & proprijs viuentium principijs, qui impotens est ad agendum nisi influat calor alius à corde; & cum eo coniunctus efficit, vt perfectæ omnes reddantur operationes. Hæc illi quæ omnia liberè videntur prolata; nam cur si fœmineum semen actum in se habet, alium perfectiorem requirit? huius rei reddendæ erat ratio aliàs natura in impotentiæ arguunt, quæ actum dedit ad rem peragendam, qui tamen rem perficere non potest. Deinde quomodo dici potest actum fœminæ si viro comparetur esse veluti potentiam? nunquid negabimus id quod Hippocrates inculcauit nempe fœmineum semen aliquando masculo præualere? tandem comparatio vtriusque caloris ad vtrumque semen non congruit: etenim duo illi calores ab vno prodeunt corde, semina

A autem à duobus confluunt corporibus.

Arbitratur Capiuaccius causam generationis vtriusque seminis esse quia mas est calidior fœmina; vnde Aristoteles Sect. 4. prob. 26. fœminas ait tempore æstatis esse magis efficaces in veneris vsu, cum enim sint frigidæ per aeris caliditatem, corroborantur; mas autem calidus, per æstatem, resoluitur, nec sine ratione fœmina genita est frigidior: quia vt scribit Galenus 14. de vsu part. c. 6. opus fuit sanguine menstruo qui generatur à calore debili non dissoluente.

Verum hæc Capiuaccij ratio non conuin-
B cit: etenim semen virile, licet fœmineo calidius esse concedamus, non tamen, vt reddatur fœcundum, opus habet, vt remittat calorem, etenim generandi actio per caloris, & spirituum vbertatem fit, sed intra terminos debitæ mensuræ, quod si calor plus nimio sit auctus semen morbosum, ac infœcundum redderetur, deinde fœmineum semē, si frigidius masculino semper est, nunquam superabit, & tamen ab Hippocrate dictum est multoties masculinum à fœmineo vinci. quod verò attinet, ad Aristotelis problema, quam veritatem contineat alij iudicent.
C mihi, nec in quæsito, nec in responsione constare videtur. Nam in primis, tam mares, quam fœminæ per calores æstiuos ad Venerem, procliuiores sunt, quod etiam apparet in feruentissimis regionibus, in quibus homines maximè Veneri incumbunt, deinde fœminas quis dixerit per æstatem non resolui? sanè tam fœminas, quam mares sub cane, & ante canem, cum maxima circumspectione, purgabo & vtrisque minus in æstate, quam in alijs temporibus sanguinem mittam.

Empedocles diuulsa esse seminis membra aiebat, vt in fœminæ alia, alia in maris semi-
D ne continerentur atque inde oriri venerei complexus appetentiam, dum partes illæ inter se distractæ coniungi, atque vniri concupiscunt; atque hinc colligi videtur ratio quare fœmineum semen, licet agat, non possit tamen absque virili fœtum gignere cum vnum duntaxat semen non omnes contineat partes ad fœtum efformandum.

Empedoclem redarguit Galen. 2. de sem. c. 3. tum quia vnicuique parti tanquam animali insitum vnionis & mistionis ad totius animalis absolutionem appetitum statuit; tū quia non aduertit miscellaneam se & confusionem vtrorumque seminum concedere ni-

hilque

hilque similare, hac ratione, id quod tamen appareт, relinquere.

Ferneims, dum semen fœmineum admittit, rationem nullius ponderis hanc adhibet, ideo maris, & fœminæ distinctos sexus, in animalium generationem, concurrere, quia, præter quam quod procreationi, & fœtuum nutritioni incumbunt, sensus etiam, & cogitationis participes sunt, non vt plantæ, quæ continuo alimoniam trahentes in nullam aliam occupationem distrahuntur; & ideo confusas habent mares & fœminę vires.

Cuperem tamen audire a Fernelio quid sensus & cogitatio obstat quo minus etiam animantes quemadmodum & plantæ non possint in vno, & eodem sexu generandi vim completam habere. pro certo nullum hinc impedimentum oriri posse video, præcipue cum seminis irritamentum sit maximum.

Thomas Rodericus a Vega plures affert rationes prima est, quoniã sũmopere necessarium generationis opus, non alteri sexuum sed vtrique commissum fuisse debuit, ne fœmina inuita cum mare congrediatur, congrederetur autem inuita, si nihil generationi contulisset. quapropter. surget fœmina semine, vt libens, & ad congressum inflammata accedat.

Secunda. si generationis finalis causa est indiuidui, quoad fieri possit, substitutio, merito fœmina suum habet semen, vt suæ ipsius substitutioni propagationique, consulat. aliter fœmineus sexus eo beneficio carebit, quo nulla res ex ijs quæ oriuntur, & intereunt, caret.

Tertia causa, vt prodeat auctius, fœmineo incremento, virile semen, & sufficiat gignendis membranis, inter quas fœtum formari, contegique oportebat. Hanc rationem dupliciter aliqui redarguunt. primo, si autore D Galeno, exiguum hoc semen, solidis membris effingendis, est satis. quomodo vnius chorij generationi non sufficiet, & suppetias a fœmineo expectabit? Viterius si proceræ arbori erigendæ minutum semen citra fœminini accessum sufficit cur non vni chorio virile?

Redargutionibus respondetur in primis non sufficere virile semen ad crassam membranam efformandam: quoniam non dum fœtus est efformatus, non dum alimentum attractum. deinde plantarum diuersa ac animalium ratio est: plantæ semen habent cor-

A tice circumuestitum; quod intus manens suas vires exercere potest, & ex terra cum immergitur alimoniam sugit; vt in arborem erigatur animalium semen non item.

Denique vera ratio, vt mihi videtur, est, neque in mare, neque in fœmina semen integrum esse. est sane vnum in vnaquaque planta semen, licet in duas dimidietates diuisum: quia plantæ radicibus inhærentes non poterant, mutua societate gaudere, secus in animalibus: nam mas frequenter à portione seminis quam habet stimulatus concubitum appetit, cui necessariò debuit fœmina eisdem

B etiam stimulis agitata correspondere, quos stimulos non haberet, si non haberet semen. est igitur in vtroque seminis dimidietas, & ex vtraque medietate fit vnum, semen generationi aptum. Hinc crediderim originem habuisse Platonis fabulam de humana natura, quæ prius quatuor pedibus tot manibus duobus capitibus constabat postea à Ioue diuisa est, ita vt nunc vnusquisque suam quęrat medietatem, & hoc Hippocratis doctrinæ consentaneum est dicentis *ex vtrisque commixtis vnum perfectum semen constari.* Denique plantæ annuum habent reducendi

C seminis interuallum, animal continuo producit quare si non aliunde ad emissionem stimularetur, sed a se ipso, semper emitteret; si stimulis careret, obliuisceretur.

Variæ opiniones de similitudine natorum ad suos maiores, examinantur.

CAPIT. VIII.

EVIDENTISSIMA res, nempe similitudo filiorum ad patres, maximè occultas habet causas, dictu faciles, intellectu difficiles, ij qui semen à toto corpore decidi contendunt non multo negotio, abhoc negotio se se expediunt, referre, inquiunt, filios membra parentum quia semen, ex quo conficiuntur, ex omnibus procedit membris. Sed refelluntur ab alijs; neque enim ita partes ordinatæ, in vulua, coniunguntur, vt possint sua debita loca nasus scilicet, oculi, & reliqua obtinere. cęterum eodem argumento conuinci poterunt etiam ij qui non semen, sed semi-

seminis materiam à toto decidere dicunt, superius confutari. partes enim istæ vltimi alimenti non poterunt etiam, in vtero, ea loca subire, vt partes representent vnde procedunt. & præterea hoc residuum alimenti membrorum, quomodo potest membrorū Ideis esse signatum si non dum à membris fuerat receptus, sed prius quam reciperetur expulsus? Tandem quis existimabit in animalibus quæ innumerabilia propemodum in ventre oua concipiunt non certe grano synapi maiora, posse vnum quodque ex his ouis diuersas partes similes vniuersi corporis partibus habere.

Aristoteles suam sequutus opinionem, nō dari scilicet fœmineum semen, rationem similitudini filiorum, reddit lib. 4. de gener. anim. c. 3. cuius mentem breuiter sic explanabimus. In mare multa intelligere oportet, mas enim continet, qua mas est, facultatem, & potentiam, & qua pater est, nempe Coriscus, aut Socrates. is quoque præter id quod Socrates est, homo est, & animal: quæ omnia semen ipsius potestate continet. Ex hominibus quoque, quidam sunt magis proximi, quidam magis natura distantes. igitur quo tempore semen maris, menstruo sanguini, coniungitur si ipsum probe coxerit ac superauerit, mas generabitur, si verò non vicerit mas, qua mas est, in contrarium degenerabit. mas verò, & fœmina contraria sunt, erit ergo fœmina quod generatur: fœminam verò fieri monstrum est, & prima degenerādi ratio. Nam quoties generans sibi simile non generat, non assequitur natura quod intendit. degenerat ergo ac monstrum fit. sed mas semper est generans, & agens, fœmina nunquam: quia semen non mittit, ergo si fœminæ simile est quod generatur monstrum erit: monstrum enim est quod generatur, & non est simile generanti, nec secundum intentionem causæ agentis fœtum. Quod si ea ratione qua mas est vincit, & qua Coriscus, neque motus seminis soluatur, aut in totum, aut aliqua ex parte mas generabitur, & patri similis. Quod si vincat qua Coriscus, non tamen qua mas est, erit fœmina sed patri similis, Quod enim à mare declinat, fœmina erit, quatenus verò Corisci potentiam seruabit Corisco idest patri similis erit, quod si nec vincat qua Coriscus, nec qua mas, fœmina erit, & matri similis. Præterea si vincat semen maris, ea potentia qua mas est, seminis

A verò motus soluatur, transibit in proximum aliquem, & erit mas auo similis. Filiorum namque semen parentes potestate continet. quod si amplius soluatur transibit in proauū, quemadmodum vbi non vincat qua mas est, sed tamen motus seminis & menstrui soluatur, fœmina generabitur sed auo similis, aut alicui ex superioribus, quod si magis adhuc soluatur motus nulli eorum similis erit natus, sed alicui hominum. Potest etiam fieri, vt nulli hominum similis sit, sed monstrum. Sic etiam in motione partium seminis, aut menstrui vbi aut omnino vincant, aut vin-
B cantur fit, vt aliquibus partibus similes sint nati patri, aut matri.

Huic Aristotelis opinioni, nulla vi intellectus acquiescere, assentirive potest. fœminam gigni dicit præter intentionem naturæ. quæ sententia maiori iure monstrum habenda est, quam eo, quo fœmineum sexum mōstri nomine infamauit. & in primis sit ita, fœminæ formationem præter naturalem dicamus, consequatur autem natura suam semper intentionem, neque vnquam ab ea defraudetur. quid accidet? omnes erunt masculi: gaudebit ne natura? imo peribit. Deinde
C generatio actionem directam postulat, non verò reflexā, qualis est illa qua aliquid agendo repatitur. generantem igitur marem, & suum finem consequentem sequitur maris procreatio, quod si finem non consequatur, à quonam exibit fœmina? non à mare, vt ille vult, non à fœmina: quia, eodem teste autore, nullam habet gignendi potentiam. ergo casu facta est non aliter ac si quælibet alia figura fuisset producta, quemadmodum molas informes, casu tamen aliquam figuram referre videmus; nam mihi contigit aliquādo, mali granati similitudinem in mole vi-
D disse. fœminam monstrum esse dixit, naturā tacitè accusat, quæ frequenter monstra fieri finit, cum tamen quoad fieri potest, summa ope nitatur ne à suo deficiat scopo. At quis fœminas, quæ pulchritudinis monstra aliquando sunt, quia rarum obtinent in effigie decorem, mōstra naturę appellauerim? nunquid in opere adeo perfecto & pręterea adeò necessario, in quo naturę prestantiam admiramur, eiusdem naturę defectum contemplabimur?

Existimat pręterea posse semen, qua corisci est, vincere, at verò qua masculinum est vinci, vt sic fœtus fœmina exeat patri simi-

lis;

lis; deinde etiam vincere semen maris ea potentia qua mas est, & cum hoc posse seminis potentiam solui, vt sic transeat similitudo in propinquos. Hæc autem quis sanæ mentis fieri posse credet? quis ita distinctas potentias in vno semine imaginabitur, vt possit semen potentiam suam integram habere, qua huius, aut illius hominis est non verò qua maris est, aut fœminæ? quod cum admittatur, illud certe admitti nequaquam potest, vt vincat semen qua Conisci, & qua maris est, & tamen eius potentiam adeo solui, vt impressa parentium similitudo prorsus aboleatur. Et quod impossibilius, est posse aboleri recentem, & expressam parentis similitudinem, remanere autem obsoletam auorum. quod si remaneat quomodo aui materni similitudo remanebit, quam tamen remanere certissimo experimento in nepote Theodoro filiæ meæ filio meam effigiem referente, didici.

Galenus triplicem quoque constituit similitudinem, in specie, in figura, in sexu. Similitudo in specie sumitur à substantia, hoc est à materia, (hæc enim duo nomina apud Galenum confunduntur,) quam quia mater copiosiorem ministrat species fœtuum magis refert matrem, quam patrem. Sic vulpes, si cum cane fœmina coeat, canis vulpinus generabitur: sicuti vbi canis cum vulpe fœmina, vulpes erit canina ita etiam ex hirco, & oue, ouem fieri vides, hirsuto pilo, ex capra, & ariete hircum mollioris lanitij. Nec verò species ita à materia sumitur, vt omnino nihil à facultate proueniat. Nam Galenus loco citato, & lib. 1. de vsu part. & Aristoteles lib. 2. de part. anim. naturam aiunt, seu praeparatae corporis materiam talem, qualis exigitur ad functiones functiones verò specie diuersæ sunt, in his quæ specie differunt: etenim, vt ait Aristot. 2. de part. anim. cap. 2. *partes tam molles, quam duræ, & reliquæ functionum gratia sunt factæ.* materia igitur animalium à natura, seu à facultate, diuersimodè, ad diuersas species, debet parari. Sed hæc materia in fœmina generatur, & ipsa eam vel maxime præstat cum quadā præparante, & agente facultate, quam Galenus agnouit, Aristoteles negauit.

In sexu similitudinem tribuit 2. de semin. c. 5 maiori, minori vè calori *omnes si quidem affirmant, qui huic contemplationi studuerunt, nō Hippocrates tantum, marem bre-*

A *uiore tempore, fœminam longiore in vtero fingi atque formari.* igitur formatio requirit duriusculam materiam. *Nam sicut liquidum lutum impressionem, ac fictionem vllam non admittit, mediocriter autem induratum admittit, ita prima, ac recens futura actionis qua lactis recēter coagulato similis est,* (& post pauca) *quod celerius igitur formatur ei specius patet arterias præterea, & venas, & thoracem, & (vt semel dicam) omnes membrorū inanitates latas habet, quod inflatione multa præditum est: multus siquidem spiritus calidus idoneus magis natura est adhæc efficiēda.* B Est itaque prima ratio, qua probat differentiam sexuum fieri à calore hoc est mares fœminis esse calidiores, quia mares citius formantur, quod arguit maiorem calorem, à quo materia seminalis velocius induratur. Altera quia autore Hippocrate *in dextris vuluæ loculis mares concipi cernuntur.* Hanc tamen rationem, fatetur, non esse perpetuā quandoquidem, licet rarò, mares in sinistra, fœminæ in dextra parte conceptæ visæ fuerint. Tertia quoniam *ex testibus, quibus crassior dexter est, & dum birire incipiunt, prior inflatur, ij mares procreant, quibus est gracilior, posteriusque intumescit, ij fœminas* C *gignunt.* Hæc omnia masculorum calorem attestantur. dextræ enim partes (vt ex Hippocratis doctrina habemus) sinistris sunt calidiores. Quarta: quia mares calidiores, quam fœminas, tēperamento esse praditos & apud omnes certissimum est, & actionum robur, quo pollent, ostendit. Quinta tandem & vltima ex membris genitalibus, in fœmina intus latentibus, in mare verò, foras prominentibus quod fœminis, ob imbecillitatem, à defectu caloris, accidit viris ob eiusdem abundantiam.

D In effigie similitudinem, prouenire, ait propter alterius, ex duobus seminibus victoriam: nam cum fœtus, modo patrem, modo matrem, referat causa reddenda est communis, quæ tam à mare, quam à fœmina procedat. communis non est sanguis menstruus, ergo semen. sed si semen solum masculinum hoc haberet, semper filius patrem referret, igitur vtrumque semen formatricis facultatis est particeps.

Cæterum, in triplice similitudine, quam proponit, primam, hoc est, in specie, frustra, ad materiam, refert, & falso ad matrem, tanquam maiorem materiæ portionem tribuentem

rem hoc refert. Nam, in primis, mater non ſæpe maiorem portionem materiæ confert. ſi quidem in ſola humana natura, & ſemen, & menſtrua habet. in brutis menſtruas purgationes non videmus, & quamuis Ariſtoteles eas ſanguineis ad mittat, ſaltem ex anguibus, & ouipatis denegaſſet; cum igitur omnibus animalibus non ſit communis mẽſtrua purgatio, non rectè inde communis ratio educitur.

Dices fortaſſe, cum fœtus in vtero fœminæ maneat, ibi à fœmina augmentum ſuſcipere, ac proinde multam materiam. Sed ſcito formatricem vim cum primum ſe ſe imprimit, non amplius immutari nam augmentũ priorem eius quod augetur figuram ſequatur eſt opus.

Deinde, non ſola mater materiam tribuit, ſed etiam paternum ſemen, vt idem Galenus multis probat, igitur non debet ſpecies matrem ſolam referre, ſed ex ambobus eſſe mixta, ſic tã ex equa, & aſino quã ex aſina, & equo tertia ſpecies nempe mulus, mulaue, naſcitur. quod verò ait ex cane fœmina coeunte cum vulpe maſculo, naſci canem cum pelle vulpina ex vulpe fœmina, & cane maſculo vulpem cum pelle canina, ex capra, & ariete hircum cum lanitio arietino, ex oue, & hirco arietem cum aſperiore pilo, puto nõ ita eſſe intelligendum, ſed hæc omnia, quæ, ex mixtis ſpeciebus, emergunt, mixta eſſe animalia referet vero mixtum illud animal, magis matrem, quam patrem, non ſemper, vt experimento eſt comperium, & præter experimentum ratione, quæ ſic habet. ex lupa, & cane quid naſcetur? lupam dices cum pelle canina quid ergo habet fœtus iſte, vt cognoſcas vtrum ſit lupa, an canis? nunquid effigiem, & membrorum figuram? at hoc tam patri quam matri deberi ais. Nunquid temperamentum? at temperamentum, ex membrorum configuratione, ex pilorum colore, atque natura cognoſcere docemur per totam artem medicinalem. Nunquid in moribus? at mores temperamentum ſequuntur.

Tertio temperamentum tam paternum quam maternum filij referunt, nec non etiã ad morbos qui hæreditarij propterea appellantur. At temperamentum ſumitur ex materia, vnde multi nutricum mores referunt, quia nutricum temperamentum ſequuntur, ſi igitur ex ſpecie, referret materiam, paternam etiam ſpeciem, non ſolam maternam

A filius referet, ac proinde Galenus aut ex oue, non ouem naſci tenetur dicere, aut ſpeciem ex materia ſola non accipi.

Quarto cum ſemen fœmineum magis quã maſculum a ſanguine menſtruo nutriri dicat incredibilem rem perſuadere nititur: etenim probe duo ſemina miſcentur, & in vnũ coeunt ac proinde nutrimentum commune habere debent. Tandem doctrina eiuſdem Galeni eſt, ſat bene inculcata, vtrumque ſemen principium habere actiuum, vtrumque præſtare materiam, imo etiam in ſanguine menſtruo, & materialem, & efficientem,

B in eſſe cauſam, ita tamen vt *in menſtruo materia in ſemine vis, & facultas principatum obtineat*, ſed Policletes (vt Galeni exemplo vtamur) dum format effigiem equi, equum facit. neque enim luto ſpeciem, efformare ſinit, mox arte ſua equum effigiat.

Quod verò attinet ad ſexuum ſimilitudinem, cuius cauſam caloris diuerſitatem eſſe vult, effectui perpetuo cauſam tribuit non perpetuam ſiquidem idem ſi et fatetur non ſemper maſculum gigni in parte dextra quæ calidior eſt. Deinde membra genitalia fœminarum quæ genitalibus marium ſimilia

C intus remanent, non remanent propter caloris defectum in nam eadem ratione remanerent, etiam naſus, remanerent, & aures; Ad hoc reſpondet ille genitalia membra eſſe vltima quæ formantur. Hoc quamuis ei concedam, & vltimo loco vaſa ſeminaria formari oculis conſpiciam non adhuc ratio inde ſun pta vera eſt, nam natura in ſuis operibus non defatigatur, ſed ſemper ab imperfectis ad perfectiora progreditur ac proinde licet membra illa ſint vltima non propterea imperfectiora erunt.

Similitudinem in effigie tribuit tam Vtri-

D que ſemini quam ſanguini, quod ſi ita eſt ſẽper mater ſuperabit nam in primis carnoſa membra quę ex ſanguine fieri dixit maternũ ſpecimen referent, alba autem ſeu ſpermatica vnum ex parentibus, cuius ſemen ſuperabit. Sed ſemen fœmineum ſemper à ſanguine menſtruo adiuuatur ergo ſemper ſuperabit. Galenus enim inter ſemen maſculinum, & fœmininum non conſtituit roboris diuerſitatem ſed inter ſanguinem, & menſtrua quamuis igitur menſtrua ſint in efficiendo debilia tamen addita ſemini fœmineo talis ſeminis vim augebunt. Et cum mater conferat carnoſarum partium materiam nempe ſanguinem

gulnem conferat, & ſpermaticarum nem.pe ſemen. Nec non etiam duplex efficiens principium habeat hoc eſt ſemen,& ſanguinem. videtur quidem ſemper & ratione ma eria, & ratione efficaciæ debere ſuperare.

Argenterius opinionem,& generādi modum ſe inueniſſe iactatur, quo omnia abſurda euitat in quæ alij omnes inciderunt. Sed qui nam quęſo eſt iſte modus ? nempe *cum pater in ſe partem habeat, nempe teſtes, aut quod teſtibus proportione reſpondet quæ nata, & apta eſt generare ſemen ſimile toti, & ſingulis partibus: & ipſum poſtea ſemen generatum, formam, & vim habeat eius à quo genitum eſt, cum materiam eſt nactum idoneam ideo eam, quam habet in ſe formam, indit materia, & aliud ſibi ſimile efficit eo plane modo, quo fit in plantis. Nam fructus (vt diximus) in ſe gignit ſemen in quo eſt forma totius plantæ: ſemen verò ipſum poſtea terra idonea obrutum, ex proprio humore, materiaque quam in ipſa terra habet, aliam gignit plantam ſibi ſimilem. ergo homo cum ſemen gignit in teſtibus, hominem gignit, quia in ſemine hominis forma continetur: deeſt ſolum materia, & organa expreſſe cum verò maſ. ſemen in vterum fæminæ eiaculatur, & illic ſanguinem optimum in qualitate, & quantitate ad membra procreanda inuenit perfectū iam hominem procreat.*

Hæccine tua eſt ò Argenteri tam celebris opinio? ſemen ais formam hominis habere, & perfectum hominem, in materia proportionata, gignere, quis dubitat; cæcus eſſet qui hæc non videret, ſed cur magis aui, quā patris ſimilitudo referatur? cur materna effigies potius quam paterna in lucem prodeat? hoc ne habet forma hominis? cum igitur omnes homines in forma hominis conueniant omnes in effigie conueniēt. conueniunt quidem in membris nam omnis homo eſt bipes implume ſed non conueniunt in ſimitate naſi, & alijs huiuſmodi. quare cum nobis magnum tuæ doctrinæ hauſtum ſis pollicitus ſitibundos reliquiſti.

Fernelius lib. 7. de hominis procreatione c. 12. *vehementi*, inquit, *comprehenſione, & firma grauidarum cogitatione vim eam, qua fœtum conformat duci ac gubernari* in huius rei confirmationem varia adducit experimēta, vt quando vtero gerens mulier ſi grauiter ferat vinum, aut fructum aliquem effundi, eiuſdem rei nota infanti inuritur nec non

A etiam ſi eadem nimis vehementer aliquid appetat, quo non potiatur eius ſimilitudinem natus aliquo ſigno in corpore exprimet. accedit his albam mulierem, quæ Aethiopis imaginem eſt contemplata, prolem nigram genuiſſe, & plura huius cenſus quæ nos poſtea referemus.

Verum enim verò quamuis negare nemo ſine impietatis nota poſſit (vt ſuo loco dicemus) imaginationem poſſe immutare effigiē, tamen hanc duntaxat ſempiternam eſſe cauſam à veritate eſt alienum. Iam verò ſi (vti videtur) imaginationem non in concubitus
B hora, ſed in tempore grauidationis hoc præſtare exiſtimauit, irridēdus omnino eſt nam formato iam fœtu quicquid aduenit extraneum eſt: ideo ſigna illa impreſſa, quorum exempla affert extra propriam infantis figuram ſunt. In concubitu verò quomodo id accidat, & quare explicandum paulo infra ſuſcipimus.

Quid in ſupradicta difficultate videatur probabilius.

C
CAPIT. VIIII.

QVI ſimilitudinis in ſpecie cauſam quærit, quærat etiā cauſam cur vnus, & idem cibus in leone fiat leo in equo equus. Nam ſemen v. g. hominis, cum hominis pars ſit, quicquid accipit, in hominem conuertit, hoc eſt, in humanam carnem, & in humanam figurā, hoc autem non materia opus dicetur verum facultatis. Nā quemadmodū cibi varij in vnam conſpirant naturam nem-
D pe in hominem: quia ab homine tranſmutantur, ita materia licet varia hoc eſt compoſita ex vtroque ſemine membrato, & ſanguine membrato in vnam naturam tranſmutatur. Signum huius rei eſt quod duo ſemina diuerſorum ſpecie animalium cum non habeant vnam facultatem ſed duas inter ſe commixtas non vnum producunt animal ſed tertiam quamdam ſpeciem vnde Africa ſemper aliquid noui. Soli homini propter formæ præſtantiam commiſceri alia ſpecies nequit quicquid incōtrarium Licetus garriat iccirco à Galeno 3. de vſu par. c. 1. centauri impoſſibiles iudicantur, & quæ tum de ijs tum de

minotauro dicuntur, poetarum sunt figmenta, si verò aliquando ex adeo nefario concubitu aliquid in lucem exiret mostrum appellares.

In sexu differentiam si spectes, non ad simplicem calorem referes sed aliud quicpiam maioris ponderis imaginaboris. Neque verò in solis genitalibus differentia apparet, sed in mollitie corporis, vocis acumine, capillorũ lõgitudine, & alijs, ita tamen vt quædam sint animalia, in quibus vix marem à fœmina dignosces: quis enim procul aspiciens in armento boues mares à fœminis discernet, equas ab equis Alia etiam à longe dignoscuntur vt cerui masculi, qui cornuum maxima habent armamenta quibus fœminæ carent. Galli gallinacei cristati superbe gradiuntur gallinæ non ita. Inter homines, & mulieres barba diuersitatem facit sed hæc ludicra sũt, & naturę iocus potius pulchra varietas cuius varietatis gratia etiam inter plantas mares à fœminis dignoscimus proceritate aut odorũ acumine diuersas cum tamen hæc sexuum differentia non magis necessaria sit plantis quam papillæ hominibus.

Existimauit Stratonicus physicus referẽte Galeno 2. de sem. c. 5 *fœminam ex fœmina, marẽ ex maris semine inualescente procreari* ex quibus verbis Galenus veram infert conclusionem inquiens, *vnde melius fortasse erit si dicamus non ex seminis prædominio, sed ex diuersarum partium præminentia marem, & fœminam procreari*. Age igitur, & quam sit corpusculorum commixtio vera iam hinc addiscito. Miscentur innumera tam à mare quam à fœmina quæ faciunt vt fœcundum sit semen. cum igitur ad efformanda genitalia membra accedant particulę sumptę à matre fœtus erit fœmineus cum à mare masculus quod cum ex mare v. g. formata sunt, si adueniant ex fœmineo semine corpuscula nihil iam efficient; vincuntur enim ab eo quod factum est. Hanc optimam, & verissimam sententiam Galenus ideo non recipit quia Stratonicus *non in membris genitalibus solummodo, verum in vniuerso etiam corpore differentiam constituit*. quod certe repræhendendi studio dictum videtur si quidem si Stratonicus in hoc errauit cur in alio in quo rectè dixit non est recipiendus?

Effigies sequitur, quę multipliciter à natura depingitur. Nam aut in vno aut pluribus aliquando matri, aliquando verò patri filij

A similes euadunt multoties auo aut auiæ quin etiam, & colateralibus sed tamen his prout ab vno procedunt trunco Quod autẽ referãt mirabilis testatur historia quæ in Hellade accidit: si quidem ex auo æthiope filia alba prolem æthiopem concepit. Audistiñ superius spiritus innatam habere doctrinam omnia membra fabbricandi; & hoc in macrocosmo ita esse nos docet sapiens Trimegistus dum ait, *per spiritus omnem viuificam in mundo speciem dispensari, gubernarique secundum propriam cuiusq; dignitatẽ*. Quemadmodum igitur hoc in vniuerso circa species

B contingit, ita etiam in microcosmo circa indiuidua. quapropter corpuscula siue spiritus (hæc duo semper iure optimo medice loquens confundo) signaturam habent totius microcosmi factam non ab anima sola, sed ab anima cum tali corpore. atque ita in permixtione maris, & fœminæ dum & vincunt, & vincuntur diuerso modo fœtum effigiant. Victoria verò maiori robori tribuetur sed robur non propriæ naturæ: nam si sic esset vel semper patri filius esset similis, vel quoties mater esset robustior sibi natos assimilaret. tamen in hoc adeo inconstans est euentus vt

C nihil possis pronuntiare quin tibi aliter euenisse ostendã. Cui verò fœtus modo patrem modo matrem, & non nunquam aliqua vnius aliqua alterius membra referat. duplex potest assignari ratio vtraque non admodum perspicua, quidni in re admodum obscura? prior, cum semen nihil sine Cœlo generet, a Cœlo determinabitur huic vel illi fingendæ particulæ, hanc si non vis, aliam accipe, facultas formatrix cognoscitiuæ æquiparatur, nec dicas cognoscitiuam esse liberam formatricem minime: nam quæram vnde hoc didicisti? dices fortasse quia formatrix natu-

D ralis est cognoscitiua animalis atque hanc esse differentiam inter animales, & naturales facultates quod animales arbitrij libertate gaudeant, naturales necessario agant. Hoc ita lege sancitum habes, verum est cur non recipiã etenim dabo actiones facultatis animalis non liberas, dabo & naturales liberas. Nunquid respiratio nõ est animalis? sed quis quæso poterit ad libitum non respirare? iam audio te proferentem seruum barbarum, qui cohibita respiratione mortem sibi conciuit. Ad hoc Tripliciter respondeo primo si nares & os manu occludas, & hoc modo ad libitum respirationem impedias non ideo dice-

tur

tur respiratio libera alioquin, etiam naturalem liberam appellabis, siquidem impeditis meatibus per quos transit alimentum nutritiua virtus in membro operari desinit. Secundo seruus ille non omnimoda priuatus fuit respiratione: siquidem per arterias aliqua relicta fuit, quę tamen adeo erat exigua vt nõ sufficeret vitam tueri: Tertio illa historia magis necessitatem quam libertatem respirationis ostendit, siquidem abblata respiratione mors sequuta est, eodem modo, & naturales potentiæ sunt necessariæ hoc est sine quibus vita non constat. præter respirationem habes etiam sensum tactus, quo non potest animal carere, & viuere, quod si aliquis per aliquod temporis spatiũ extasim patitur id non fit ad libitum. Scio Diuum Augustinum in lib. de Ciuitate Dei de quodam narrare qui ad libitum extasi rapiebatur. sed hoc præter naturæ ordinem est, & monstrum dici potest. est itaque actio animalis non libera. est, & naturalis libera, nam fœcis, & vrinæ exeretio naturalis est, & tamen ad arbitrium potest fieri, si negas esse naturale opus, quærã cum ab eodem musculo se contrahente fiat earumdem retentio, an retentio sit naturalis. Dices profecto retentionem naturalem non esse quia in ea musculus operatur retrahendo se ad suum principium qui est proprius actionis musculorum modus. si igitur retractio est animale opus relaxatio eiusdem musculi non erit animale, si non est animale quid aliud erit quam naturale.

Cum iam tibi hanc nubem eripuerim vt videre possis actiones naturales liberas. addã formatricem, licet naturalis sit, esse tamẽ cęteris digniorem, & quæ suo mirabili artificio captum humanum excedit. quare aliquid ei condonandum est supra reliquas naturales potentias, sed quid condonabimus? nimirum vt operetur quidem necessario, sed non necessario omnino operetur semper quotiescũque materiam aptam in loco habet accommodato, sed operetur ita vt modo hanc, modo illam materiam moueat. Sed interrogabis cur magis mouebit hanc vel illam materiam? neque libertatem ad huc admittes cæterum quæram ex te num aliquando vel te ipso nihil tale volente se se tibi aliqua præteritarum rerum obtulit recordatio ita vt quæ illa die peragisti in mentem non venerint sed quæ veniunt antiqua nimis sunt? redde mihi huius rei rationem, reddam, & tibi vicissim. nec

A cõfugias ad libertatem cogitatricis nam iam suppono te nulla libertate aut imperio voluntatis fuisse vsum. Profectò latuit in immenso animæ nostrę Chaos multę imagines, & similitudines impressæ, quæ actu patent speculanti verò redduntur incredibiles. Vide quot loca, quot homines, quot nomina; quot res in mente habeas nunquid omnium imago est impressa? fateberis: nam aliter non haberet memoria vnde eas erueret sed quomodo tot depictas seruat anima imagines? dices esse incorporeas eas verò quas formatrix exprimit corporeas. sit ita non tamen video cur B corporeæ imagines necessario imprimantur, incorporeæ verò, & spiritales ad libitum. Deinde species quas formatrix habet, licet corporales sint quia in corpore recipiũtur, ad spiritualium tamen naturam quam maxime accedunt sunt enim sensibilium quædam insensibiles effigies atque cum spirituales quodammodo in generante sint, in eo quod gignitur ob diuinam seminis vim corporaliter imprimuntur.

Multifariam multisque modis hæc similitudo, ne succedat, impeditur non nunquã propter ineptitudinem materię aut molę aut C monstra. molæ quidem informes sunt nisi (vt dixit) fortuito formam accipiãt nun aliter ac si quis aquam in pauimentum projiciens specierum auis aut leonis aut fructus aut aliud simile videat speciem figuratam. Monstra figuras habent nil progenitorum figuris correspondentes. Hoc vnde nam? forsan ne (vt vult Aristoteles) quia natura non potens id quod intendit gignere deflectitur ad alterius propinquæ speciei imaginem ita vt si non hominem saltem animal generet si non animal saltem viuens? At hoc non esset monstrum iam enim natura licet coacta illuc ten-D deret, & nihil præter intentionem illius fieret nunquid ita volunt alij quia materia leonis v. g. aut alterius animalis habet dispositionem? At sic formatrix esset à materia non à forma.

Nec verò mihi placet quod Argenterius ab Aristotele libenter recipit monstra pręter naturam quidem esse, verum aliqua ex parte secundum naturam: & in illis materiam seruari sed naturalem formam mutari *veluti si homo nascatur pedibus, vel capite, aut alia parte fulla quatenus enim materia subest illa apta ad hominis proprias partes effingendas secundum naturam: quatenus verò for-*

*ma partium hominis mutata est eatenus quod
prater naturam est locum habet. Quod si nec
caput, nec alia pars animalis figurata est, sed
aliquid deforme pro hominis membris est ef-
fectum, monstrosa prater naturam magis ap-
parèt hac compositio.* Non inquam, placet:
nam si Argenterius vult hominem v. g. esse
monstrū secundum eas partes duntaxat quas
monstrosas habet, vt si aures, aut oculos, aut
aliud quicpiā habeat à natura hominis alie-
num hoc illi concedimus, sed inepte est di-
ctum, quis enim nescit illud solum esse mon-
strum quod à naturali forma est alienum? si
tamen eius est opinionis vt credat solum esse
monstrum id in quo nulla forma apparet fal-
sum dogma persuadet, tunc enim solas mo-
las monstra appellabit. neque autem verum
est vbi caput v. g. figuratur suillum, mate-
riam aptam fuisse ad hominis procreatio-
nem?

Dicendum igitur, non posse omnia, ex
omnibus fieri, sed vnam quamque rem, vt
fiat, habere suam materiam aptam, & ex de-
bitis, tali formæ, corpusculis coagmentatam,
quod si non accedat, quantumuis formatrix
laboret non assequetur suum finem sed qua-
drabit illud Horatianum.

*amphora cepit
Institui currente rota cur vrceus exit*

degenerabit verò figura ex se ipsa in illam ad
quam materia maiorē promptitudinem ha-
bebit. Non ne Physionomici ex effigie ali-
cui animali simili colligunt homines eius-
dem animalis moribus esse præditum, atque
quosdam visu canino alios vulpino, non nul-
los asinino effigiatos esse dicunt? & pro ra-
tione effigiei mores attribuunt. Si igitur ma-
teria ad effigiandum vultum v. g. suillam fi-
guram adumbrantem inclinet, & inepta sit
ad humanum exibit vultus iam suillo magis
similis. Exemplum tibi affero cuiusdam no-
bilissimi viri, qui digitos manuum, sed præ-
cipue pedum, aliquantulum à recta figura
deflectentes, habet, non tamen adeo vt pos-
sint actionibus nocere, huius filij crescente
scilicet materiæ ineptitudine, & locum for-
matrici non concedente, in lucem editi sunt,
qui digitos manuum pedumque flexuosos,
genua implicata, & arborum truncis, simi-
lia habent. Hoc cum viderem, coniecturā
cœpi facere, materiam ineptam in eas figu-
ras degenerasse in quas, corpuscula à pa-
tre delapsa, inclinant. Hoc ne emendabile

A est? imo maxime nam exiguum figuræ vitiū
paternum, seu maternum, vt in filijs appa-
reat maximum, ineptitudo Materiæ facit,
quæ (vti dixi) formatricem impedit, atq; in
id cuius obscuram habet signaturam prorsus
delabi sinit si igitur ineptitudo corrigatur,
tum catarticis medicamentis, tum ijs quæ
possunt sanguinem ad optimum, naturalem
statum reducere vitium illud in filio, velut
in patre, exiguum erit, & in tertia, aut quar-
ta generatione extinguetur. Nam & Gigan-
tes fuisse certissimum est, à quibus postea
debitæ mensuræ homines prouenerunt, &
B Macrocephali, à Macrocephalis gigneban-
tur, postea tamen temporis progressu ita ma-
gnis capitibus desierunt nasci, teste Hippo-
crate de aere aquis, & locis, sic & colores fru-
ctuum, alıæque impressiones deperduntur.
Verum obijcies si materia est inepta huius
rei generationi, non erit inepta generationi
alterius, & sic talis materia, ad aliam gene-
rationem, ex naturæ præscripto, rapietur
nec dicetur monstrum: sic triticum, si ob
ineptitudinem terræ, non producit sibi simi-
le, at producit saltem, ex lege naturæ, loliū,
siue auenam, quæ duæ rerum sunt species
C non monstrosæ. Degenerare autem triticū
in lolium hordeum in Aegilopā didicit Ga-
lenus à patre suo 2. de aliment. facult. c. 37.
Respondeo multoties granum prius quam
terræ mandetur corrumpi ac proinde iam nō
esse semen tritici.

Cogitatio præterea est, quæ impedit simi-
litudinem natorum ad parentes verum hæc
causa non est infallibilis siquidem multoties
parentibus vehementer de aliqua re tempo-
re coitus cogitantibus nihil cogitationi simi-
le editur. erat autem infallibilis Iacobo qui
virgas decorticatas apponebat in canalibus
D aquarum, vt oues in earum contemplatione
conciperent, & pareient filios versi colores.
cæterum hæc nutu Dei erant facta nec mirū
si infallibiliter accidebant. cæterum requiri
videtur, vt quemadmodum mas, & fœmi-
na in emissione seminis concurrunt concur-
rant etiam in eadem imaginatione hoc indi-
cant sacræ paginæ verba *ponebat Iacob vir-
gas in canalibus aquarum ante oculos arietū
& ouium vt in earum contemplatione con-
ciperent.*

Num vero brutis an hominibus familia-
ris magis sit prædictus cogitationis effectus
dubium est. Bruta nisi habeant præsens obie-
ctum.

A ctum, raro poterunt in eamdem imaginationem concurrere, ac præterea muta sunt neç suos nobis affectus exprimunt ac propterea nescimus quando illis iuxta imaginationem succedat. Sunt nihilominus aliqua exempla inter quę occurrit id quod à Diuo Augustino lib. 18. de Ciuit. Dei c. 5. narratur videlicet apud Aegiptios nunquam defecisse bouem quemdam maculis candidis insignitum, quem Apin vocabant, & pro Deo colebant. Censet ille huius rei causa fuisse quia Dęmones ad decipiendos Aegiptius phantasiam talis tauri quam solam cerneret Vaccæ
B concipienti ostentabant *vt libido* (inquit ille) *eius attraheret, quod in eius fœtu tam corporaliter appareret.* Vallesius existimat imaginationem in brutis efficacius agere, ac propterea Bruta facilius imaginatæ rei similem fœtum producere: quia hominum mens diuina cum sit & separabilis multa meditatur sine instrumento corporali, atque cum corporali instrumento vtitur, tanquam illis minus inhærens, minores infigit affectiones. Itaque hanc imaginationis vim in prole permutanda multo magis licere experiri, ait, in animantibus mutis, quam in nobis.

C Hęc Vallesij opinio euertitur: quoniam non loquimur de iis quę homo absque instrumento corporali imaginatur, vt sunt res corporales, & vniuersalia sed solum de iis, quę sensu saltem interno percipiuntur, & in his profecto bruta non ita efficaciter atque homines cogitant. qua propter meliore iure Thomas à vega bruta ait rarissime imaginatione corrumpere formatricem, homines verò frequentius: quia homines habent imaginationem, & celerem, & valde potentem. Itaque in plantis certissima est ad sua principia similitudo quia in illis locum non habet
D aliud impedimentum quam ineptitudo terrę, & hoc est rarum quia cibus plantarum non ita requiritur exquisitus vt quolibet defectu reddatur ineptus. In brutis & hominibus non est omnino certa similitudo natorum ad suos quia tria impedimenta occurrunt, quorum vnum quodque per se sufficit ad prædictam similitudinem destruendam primum est materiæ ineptitudo per quam aliquando monstra fiunt, alterum cogitatio, tertium duorum seminum interse pugnam in qua neutro vincenti similitudo perditur.

Cur imaginatio possit fœtui figuram im-
A primere, ratio videtur esse, quoniam qui actu cognoscit, aliquid est actu rei cognitæ simile, & qui generat facit aliud sibi simile qui igitur simul contemplatur & gignit facit aliquid simili rei quam contemplatur: nam quæcumque sunt similia vni tertio sunt similia interse. Hoc autem vt eueniat necesse est vt generans in ipso coitus calore contempletur: non enim animal generat sibi simile secundum id quod fuit aut erit sed secundum id quod tunc est actu.

Altera ratio est quia quamuis potentię cogitatiua, & generatiua seu formatrix sinę
B diuersa, sunt tamen eiusdem animę in eodē supposito. quare potentię superiores mouent infimas, & aliquando infimarum actus potentius perficiūt, quam ipsę infimę. hoc cernere est in ira, timore, & tristitia, ac cæteris animę passionibus, quę potentius, & efficacius vniuersum corpus turbare habent, & humores vndique mouere quam ipsę naturales. quare spiritus ab imaginatiua signati specie rei cognitæ confluunt cum semine in coitu & effigiem fœtus conficiunt vel confluunt post coitum ad vterum & fœtui effigiato aliquod imprimunt signum.

C Mutat itaque cogitatio effigiem rato autē aut nunquā immutabit speciē, ita vt propter vehementē cogitationē ex homine bos oriatur: quippe mutatio in accidentibus facilior est quam in substantia. Varia sunt exempla tum brutorum, tùm hominum quibus cogitatio prædictum peperit effectum Gallina, referente Alberto, & Auicenna, quia dum coiret timuit accipitrē, peperit pullum cum ceruice accipitrina, & quod maius est Pauo si dum ouis incubat linteis albis circum tegatur albos non gemmantes edit pullos. Vnde colliges id quod superius diximus sæ-
D pe etiam dum oua excuduntur posse pullos effigiem mutare: Galenus lib. de Theriaca ad Pisonem c. 11. quemdam, qui affectabat filium pulchrū procreare depinxisse narrat, in ampla tabula formosum puerum inde vxori congredienti præcepisse, vt è regione positam imaginem diligenter consideraret illam verò attente respicientem & totum animum illuc conijcientem puerum peperisse non patri sed picturæ similem nempe *oculis, pictura exemplum, natura tradentibus.* similiter accidit ei quæ in cubiculo imaginem AEthiopis habebat & filium peperit AEthiopem alia vrsi figuram, & vrsinam ef-

figiẽ in prole vidit. Denique cogitatio adulteras a criminis suspicione liberat: siquidem in concubitu de marito propter metum cogitantes prolem marito similem efficiunt.

Concludendum est igitur posse fœtus cogitationis parentum vestigia præferre ita tamen, vt cogitatio aliquoties non tamen sẽper ita prævaleat. Atque ideo Plinij sententia lib. 7. c. 1. cũ moderatione est accipienda dum ait, *similitudinem quidem in mente reputatio est, in qua credantur multa fortuita pollere visus, auditus, memoriaque hausta imagines, sub ipso conceptu cogitatio etiam vtrius libet in imo subito transuolans effingere similitudinem, aut miscere existimatur. Ideoque plures in homine, quam in cæteris animantibus differentia: quoniam velocitae cogitationum, animique celeritas, & ingenij varietas multiformes notas inprimit. cum cæteris animantibus immobiles sint animi, & similes omnibus, singulisque in suo cuiusque genere.* Denique filij in voce, motu, usu, & alijs parentibus fiunt similes non quia hæc semen secum trahat. sed quoniam actiones sunt quæ primæ partibus similaribus debentur partes autem similares semini. color etiã non à semine sed à temperamento temperamentum à semine ita, vt omnia vel proxima vel remota ad seminalem vim tanquam ad primam, & vniuersalem originem sint reducenda, & verum est Aristotelis dictum semen non recedere ab omnibus sed accedere ad omnia, hoc est, esse aptum vt ex eo fiant omnia.

Itaque impedit veram & proportionatam effigiem ineptitudo ex parte materiæ, cogitatio ex parte parentum sed non minus etiã debilitas formatricis ex parte seminis. Nam propter spirituum inopiam aliquando adeo debiliter operatur, vt cum non desit materia ad membra deest tamen virtus effigiatrix vnde aliqui sine oculis, sine auribus, & pro oculis & auribus carnem habẽt informem. Ac proinde potest dicere aliquando deesse agentis robur aliquando patientis obedientiam, aliquando verò vtrumque propter vim cogitatiuæ. Veruntamen aduertendum est si materia sit obediens formatricem debilem nullam effigiem producere: quoniam figura talis, aut talis accidit ex inclinatione materiæ. Quemadmodum enim grauia eius sunt conditionis, vt descendant deorsum si tamen aliquod graue circumscribatur ab ob-

A liquo mouebitur in obliquum (vt sæpe contingit) ita formatrix circumscripta a materia signata eo mouetur quo materia inclinat ita vt si materia signetur sigillo leonis, si quidem leoninas habet dispositiones, exibit quidem in lucem homo sed cum figura leonis. Et quia semen has dispositiones potest habere, vel secundum se totum, vel secundum aliquas partes, aliquando totus effectus habebit illam præter naturalem figuram, aliquando pars eius.

B

Admiranda microcosmi procreatio.

CAPIT. X.

VNAQVAEQ; res in productione suæ formæ produci censentur, si quidem forma rei est per quam res est, anima est microcosmi forma, & per animam est id quod est ita, vt quando anima producitur microcosmus esse incipit: producitur anima

C ex nihilo, ex nihilo ad aliquid infinita est distantia, infinitum autem infinito non est maius, neque minus quapropter non minus est microcosmum seu animam, per quam microcosmus est, quam totum vniuersum ex nihilo procreari; vt vel hinc intelligamus mirabilem esse vniuscuiusque hominis procreationem, cuius tamen modus, & ratio si animam excipias, quam *insuflauit Deus in faciem hominis* in reliquis cum reliquis similitudinẽ habet. Verum adhuc est admirabile nam si animalium, imo & plantarum, & rerum omnium ex suis seminibus generatio

D cum admiratione auditur, quanto magis fabrica domicilij, in quo animus Deum agnoscens laudans, & diligens transformatur in Deum. fabrica, inquam miro artificio constructa quæ (vt ait Galenus de fœtuum format. c. 6. *summam opificis sapientiam, & potẽtiam præsefert* verum quoniam dixi productionis modum omnibus rebus esse fere eundem considerare oportet omnia initio suæ productionis quasi cuiusdam oui similitudinem referre. & quemadmodum ouipara quoniam extra se fœtum excudunt oua habent duriore tunica contenta fructus etiam cortice duriore externas iniurias quibus à

pru-

principio exponuntur euitant sic animalia, quæ in vtero materno conclusa gignuntur corticem quidem habent, sed molliorem, nã solidior ibi necessaria non erat oui similitudinem addisce ex eo quod cantatrix illa mulier ab Hippocrate saltu septies repetito emisit. *Mulieris nobis familiaris* (inquit) *famula cantrix magna existimationis ex virorum consuetudine erat, quam in ventre concipere non conueniebat, ut ne minoris existimationis redderetur. Audierat autem cantrix ipsa, qualia mulieres inter se dicunt, quod quãdo Mulier conceptura est in ventre, genitura non egreditur, sed intus manet. Auditis autem his atque intellectis, hoc semper obseruauit, & quum quandoque sentiret genituram non exeuntem, domina exposuit, & sermo statim ad me peruenit. Ego verò quum audissem, iussi ipsam ad terram saltare, & postquam septies iam exiliisset, genitura in terram profluxit, & strepitus factus est, atque; illa conspecta ipsa amirata est. qualis autem erat hac refero: velut si quis ouo crudo externam testam circum circa adimat, interna vero pellicula inclusus liquor pellucescat. Modus quidem talis erat, & vt abunde dicam, tuber erat liquor, & rotundus in pellicula vero fibra quadam albæ, ac crassa inesse videbantur cum cruore crasso, & rubro obuolutæ; circum autem pellicula foris cruenta vestigia instar sagillatorum, iuxta medium vero tenue quid eminebat, quod mihi vmbellicus esse videbatur, & per illum sanè expiratione extra & intro primum facere apparebat: quin & pellicula genituram ambiens, ac complectens, tota ex illo tendebatur. talem sanè ego genituram sex dierum existentem vidi.* hæc ille, quod si geminos mulier concipit vnusquisque suo putamine clauditur, ita vt inter se diuisi maneant, si verò aliqua parte inuicem adhærescant mõstrum appellatur, quod aliquoties est visum, & ij qui de monstris agunt pluribus modis adhærentes fœtus depictos ostendunt.

Sed ante quam hinc discedam quoniam de gemellis incidit sermo, eorum causas libet exponere. Vtrumque semen in vuluam eiaculatum ab ea recipitur ad fœtus formationem quamuis non vtrumque simul emittatur, sed aliquo interiecto interuallo. Nam quamuis duas historias alteram mulieris, quę in balneo semen eiectum recepit & concepit, alteram viduæ, quæ cum alia nupta quę pau-

A lo ante viro iuncta fuerat, coiuit, & ab ea semen recepit, & grauida est facta, fabulosas omnino existimem. Non tamen arbitror omnino præter rationem esse semen masculinum in vtero per octauam horæ partem posse fœmineum expectare. qua propter Ouidiana Carmina quale est illud.

Odi concubitus queis non vtrinq; resoluunt

& ille alius.

Crede mihi veneris non est properanda voluptas

quos citant Medici autores, vt probent debere eos, qui proli gignendæ student adhortari

B fœminas vt simul semen emittant, illa in quã Carmina potius ad turpitudinem, & luxum, quam ad generandi doctrinam pertinere mihi persuadeo. Non tamen negauerim optimum esse vt fœmina semini emittendo incumbat, ne cessans ab emissione frustra masculum accipiat, itaque vtrumque semen spiritibus turgens, simul cum sanguine commiscetur. Semen non vna tantum eiaculatione emittitur sed pluribus, quare qui gemellos dicit fieri ob multiplicitatem iaculationum effectui in frequenti causam continuam assignat. Deinde etiam matrix mulie-

C ris, quæ conceptura est, auiditate sua semen accipit nec dispergi sinit. Est igitur causa potius referenda ad seminis multitudinem ob quam loculi matricis omnes asperguntur. sũt autem in muliere duo, quapropter duos concipere secũdum naturam est, plures verò pro monstro habetur. sed poterit ne mulier aliquando plures quam duo habere sinus? contingit enim aliquando in indiuiduis naturã errores committere, atque ita plures fœtus non extra naturæ ordinem emittere? Respõdeo animalibus, quæ ad plurimum duos possunt fœtus concipere, duos à natura ordina-

D tos esse matricis locellos, duas etiam mammas, vt fœtuum conceptaculis respondeant nutritionis instrumenta quicquid extra hũc ordinem accidat monstrum est. Interrogabis præterea num possit absque seminis multitudine solita quantitas eiaculari partim in dextrum partim in sinistrum sinum atque vtrumque irrigati, ita vt duplex fiat conceptus? Profecto seminis solita quantitas si in duas partes diuidatur non poterit in vnaquaque fœtui gignendo esse satis. Deinde etiam rarum est vt masculino semine in duas partes diuiso, respondeat etiam fœmininum, atque in easdem diuidatur, nam ex seminis

pau-

paucitate fieri monstra per defectum certissimum est,

Altera causa cur gemelli gignantur, tradita ab Auicenna, scilicet vteri deglutitio non simplex, sed multiplex, ad apprehendendum semen, vera est, cum priore coniuncta, hoc est cum seminis multiplicitate. *Accidunt aliquando* (inquit ille) *matrici apud attractionem, motus frequentes, sicut ille qui deglutit bucellam, post bucellam, & sicut respirat piscis, emittendo respirationem post respirationem*. Imo non aliquando, sed ferè semper ita est. quod si semen fuerit multum, poterit diuidi, ad duos fœtus gignendos. sin paucus vel non dispergetur, (nam natura sua vnin appetit) vel dispersus non completos gignet natos. si diuisio fuerit multiplex quod accidit aliquando ex vitiosa seminis natura, ob quam non bene cohærescit, tunc multi fœtus, sed in quibus non deest formatricis aliquod vestigium in lucem exibit. Auicenna 9. de animali. à fide digno se audisse testatur quamdam mulierem abortisse septuaginta figuratos vno ortu, & Albertus magnus dicit se accepisse à fideli medico quandam in Germania abortisse centũ quinquaginta figuratos in quantitate digiti auricularis, omnes vno pannulo inuolutos. Aliquando verò seminis vitium tale est, vt non solum non cohæreat verum etiam ineptum sit, vt formatricis impressionem recipiat, vt est illa apud Hollerium quæ multa animalcula ranis similia edidit.

Fabulosum est quod aliqui dicunt gemellos, qui vnius sunt sexus iisdem secundis inuolui simplice duntaxat membrana seiungi, & suum quemq; vmbilicum, propriasque, tum venas, tum arterias obtinere: quid verò diuersi sunt sexus, diuersas quoque secundas accepisse, easque prorsus diremptas; cuius rei contrarium experimento comprobatur, & mihi hoc anno videre licuit nempe gemellos masculos diuersis separatos chorijs, & quidem nisi vnusquisque fœtus suo putamine seiungatur periculum adhæsionis est.

Gemellorum omnimoda inter se similitudo ostendit figuram quidem à formatrice fieri, talem verò figuram non nisi in tali semine posse accipi. Sed dubitationem infert, quod gemellorum diuersi sunt sexus, si igitur nõ datur similitudo in sexu cur in effigie semper datur? huic dubitationi satis facies, si aduertas diuersitatem sexus fieri, quia duo A membra genitalia interesse diuersum sexum facientia vnicuique gemellorum sunt data, ita vt si vtraque hæc membra vni tãtum fœtui darentur fieret hermophroditus non fit autem nisi raro, quia vno membro genitali formato alterius, non dum formati materia superatur; at verò effigies (cum vna sit vtriusque gemellorum materia loco diuisa) nihil variatur. Hoc loco obiter ad verte frequẽtius gemellos in sexu conuenire, quam aliter, licet contrarium habeas in libello de natura pueri, scilicet maiori ex parte gemellorum alterum esse marem, alterum fœminam, verum B hic libellus quoniam aborsum docet contra id quod Hippocrates in suo iure iurãdo promiserat non est omnino fide dignus.

Similitudines gemellorum inter se fieri, propter vnitatem materię probatur, ex super fœtationibus, in quibus similitudo hæc non datur, quia diuersa semina, diuersam effigiẽ postulant, ita vt licet fratres, diuerso tempore nati sæpe sibi inuicem in effigie correspondeant, nunquam tamen illam omnimodam similitudinem, quæ gemellis inest, habere contingit. super fœtationem dari aliqui negant, propterea Aristoteli, Galeno, & Hip- C pocrati, & quod maius est frequenti experimento repugnantes. Nicolus Florentinus autor fide dignus. *Ego noui* (inquit) *vxorem Zaccharia de Scarperia, qua peperit masculum, & hinc ad tres menses peperit alium masculum, & bene vixerunt ambo*. Nec obstat os matricis, toto grauidationis tempore esse clausum, ita vt acum non admittat. Nam ad semen prolectandum, poterit aliquando aperiri neque etiam perpetuum est, vteri os omnino claudi: ideo ait Hippocrates in libro de superfœtatione, *super fœtant autem haquarum vteri os post primum conceptum non* D *clauditur ita valde*.

Semina vtraque, & sanguis menstruus, spirituum igneorum vi colliquantur, vt sic possint melius permisceri, fitque, vt inquit Hippocrates, *veluti si quis ceram, & adipem simul commisceat, & adipe multo maiore copia addito ea ad ignem liquefaciat, dum quidem liquida fuerint, quod copia superat manifestum non est, vbi vero concreta fuerint, tunc quod adeps ceram copia superat, conspicuum est*. in illa mixtione, cuius nam sit maior portio nõ apparebit, apparebit tamen postea cum incipiat condensatio, condensationem à frigore, dixit Mercurialis, quis tamen

in tanto ardore frigus condensans esse imaginabitur?

Inter varia, quæ corporis naturam componunt salis spiritum summopere necessarium, ad duo munera esse, sæpius hoc opere dicemus; vnum vt tanquam Balsamus à putredine tueatur, alterum ad coagulationem, quæ semper in nutritione requiritur, vt ex liquore membra fiant. Hic spiritus plus semini, minus sanguini assistens, diuersam molitur coagulationem: membris scilicet ex semine maiorem, ac proinde exeunt duriora qualia sunt, ossa, nerui, cartilagines: membris ex sanguine minorem, sic molliora efficiuntur; qualia sunt carnosa, & vbique magis aut minus pro indigentia vniuscuiusque partis: ita vt mirari subeat prouidentiam naturæ, quæ hunc salis spiritum ita distribuit, vt nec desit nec superfluat.

Delineatur singula membra simul, quod vidisti in abortu illo sex dierum superius relato, in quo *conspiciebantur fibræ albæ, & tenues in membrana cum sanie crassa & rubra cõtenta.* Corpuscula igitur ex quibus genitura constat hac illac se mouentia, quærunt loca sibi à natura destinata, ita vt crassiora & minus apta; vt viuentium sint partes, extra in putamen concrescant: *exteriore parte* (inquit Hippocrates) *quiddam obtenditur, quod cum viscidum sit, vndique sibi cohæret, & non secus ac in pane toto tenue quippiam ad instar membranæ in superficie extat, qui incalescens in flatus attollitur. qua verò parte inflatur sit hinc quod membranam refers exoritur.* Membrana triplex est, vt opportunè fœtum tueatur: exterior magis crustacea & durior, Græcis χόριον, Latinis secundina appellata, per quam fœtus matri connectitur, & alimentum per vasa accommodata trahit: duæ aliæ inter hanc & fœtum sunt mediæ, Allantoides, seu farciminosa, & amnios, quæ fœtui est propinqua, ita dicta propter mollitiem, quam tãtam habet, vt seuum aut adipem representet. Porro allantoides veluti zona, aut lata fascia à mucronata cartilagine vsque ad ima infantem cingit: hæc vrinam excipit in magnam fœtus vtilitatẽ. Nam partus tempore rupta Allantoide vrina egreditur & partes per quas fœtus exiturus est humectat, mollit, ac lubricat. Quod si vrina nullo vase contineretur, ligamenta relaxaret, quę non possent vsque ad debitum tempus fœtum continere; deinde etiam fœtum madefaciens sua acrimonia irritaret, & compelleret in abortum: atque ita duplice de causa sequeretur partus immaturus, tum ob fœtus irritamentum ab acrimonia vrinæ, tum ob laxitatem cotylidonum, ob eiusdẽque humiditatem: quod autem in hac tunica Allantoide vrina contineatur, appaiet dissecantibus, qui ex humoris contenti graui odore offenduntur, quod Galenus meminit lib. 15. de vsu p. c. 5.

A

Altera tunica Amnios vniuersum infantem à summo vertice vsque ad imos pedes vestit. Hæc corpori cõtigua est, & inter eam

B

& corpus infantis sudor, & sordes colliguntur, in quibus nulla est acrimonia, nullum exulcerationis periculum: si quidem quicquid nitrosum colligitur in vrina, separatur. Hęc igitur tunica mollis & crassior tãquam puluinar infanti est ne duritie chorij offendatur.

Membra interna delineari omnia simul iam superius dixi, sed sunt qui non simul omnia figurari existiment, quod Aristoteles 2. gener. animal. cap. 4. sumpta similitudine à pictore declarat: quemadmodum enim pictores primum delineãt figuras, deinde pro-

C

prium vnicuique figuræ colorem, modum, perfectionemque attribuunt: ita formatrix facultas primo totam ex seminibus, & sanguine menstruo confectã massam delineat, postea perfectioni vniuscuiusq; membri incumbit. quæ nam pars sit quæ prius perficitur non omnes eodem modo intelligunt. Alcmeon Crotoniades & Hippon Medicus antiquissimus, existimarunt caput in generatione totius corporis primum locum habere, quæ opinio non est veritati consona: si quidem cerebri principalitas non in fœtu dũ formatur, sed in absoluto, & perfecto neces-

D

saria est, motus enim arbitrarius, & sensus non sunt prima, quibus animal dum concipitur opus habet. Galenus Hippocratem sequutus, & Hippocrates, forsan imitatus Empedoclem antiquiorem, quem Censorinus refert, iecori primas tribuunt: Tum quia iecur virtutis naturalis prima sedes est, fœtus autem hac virtute ante omnia vtitur, siquidem primo viuit vita plantæ, deinde vita animalis, tandem vita hominis: Tum etiam quia facillima est huius membri compactio, refert enim Sanguinis coagulati specimen; tandem experimento sumpto ex famula illa cantatrice toties iam repetita, in cuius ab-

orsu rotundus ruber, cum cruore, & fibris albis conspiciebatur, qui nihil aliud erat quam iecur: rubeus enim tumor parenchyma est; fibræ autem sunt venæ, quibus intertexitur; & quod iecur esse manifestius demonstrat, est Vmbelicus qui iam apparebat; vnde patet nutritioni inseruientia membra prius gigni. Aristoteles, & cum Aristotele Auicenna longe aliter sentiunt, siquidem cor primo gigni arbitrantur: neque verò Aristotelem miror; nam cum cordi omnium virtutum principatum tribuat, necessario illud primo formari intelligere debuit: sed Auicenna eo processit, vt quamuis non omnem potestatem cordi inesse, sed tripartitum microcosmi imperiū cognouerit; nihilominus cor in formatione antecedere dixit: ea vel maxime ratione fretus, quod neque hepar nec aliud membrum potest propria virtute vti, nisi suum temperamentum, influxu caloris vitalis, qui a corde fit perpetuo conseruetur, nam sublata cordis vi omnia moriuntur: e contrario cessantibus reliquis actionibus, dummodo cordis actio superstit, mors non aduenit: si igitur cor dumtaxat potest sine alijs consistere, & operari, consentaneum est vt prius omnibus efformetur. Dices forsan cor non posse consistere sine hepate, siquidem non consistit quin nutriatur. Duppliciter occurrit Auicenna: primo nutritionem esse ad supplendum id quod resolutione deperditur, cum autem nulla tunc temporis fiat resolutio, nulla est nutritionis necessitas. Secundo, si qua resolutio fit, virtute generante, quæ in semine est resarcitur; his adiunge virtutem naturalem singulis membris esse insitam nec influere ab hepate, ac pro inde cor hepatis præsentia non indiget.

Probabilia vtrinque dicuntur, & tam qui cordis, quam qui iecoris partes tuentur adeo efficacibus pugnant rationibus, vt Galenus in libro de formatione fœtus dicat, *quæ enim particula sit, quæ primo consistit ipse nouit euidenter qui formauit eam creator*, hæc ille, verum tamen debuerat à re quam soli creatori notam iudicabat prorsus abstinere, nec iuditium suum ferre: hinc enim accidit vt sibimet contradicat: siquidem in libello citato, hepatis generationem antecedere probabilius existimat. primo verò de semine c. 10. ait: *cor atque cerebrum similiter vt hepar circa primos gestationis in vtero dies quasi*

A *fundamentum quoddam obtinere quamuis non appareat præ paruitate.*

Cæterum tam quæ pro corde, quam quæ pro iecore sunt dicta non carent responsionibus: nam qui iecori primum locum statuūt, quia ante omnia nutritur animal, & altrice facultate vtitur cuius sedes est in iecore, sciant oportet, sanguificationem quam iecori infantis tribuunt posse à materno iecore subministrari: nam mater elaboratum sanguinem fœtui offert, quo singulæ partes innata sibi facultate aluntur; & quamuis venæ per quas fertur alimentum ad iecur, non

B ad cor ferantur, cor his venis nihil indiget, siquidem a semine formatur, & arterias sibi non iecori annexas habet. In aborsu autem cantatricis apparuisse iecur non cor nihil refert, nam forsan præ exiguitate non erat conspicuum.

Ex altera parte cum dicitur corde indigere tam iecur quam reliqua membra, quia sine eo suas actiones obire nequaquam possūt respondetur; fœtum non esse animatum dū formatur, ac proinde nec facultatem vitalē habere, neque aliquid agere: nam formari passio est non actio; quod si aliquod vitæ ve-

C stigium in esse contendas, id habet ab spiritibus in semine repertis, propter quos, vt superius notauimus, semen inter viuentia connumeratur.

Tandem vtrique opinioni simul respondetur ab his qui nec cor, nec iecur primo gigni existimant: vtriusque opinionis rationes nihil concludere; nam informatione omnium membrorum si simul fiat, neque cor est sine iecore, neque iecur sine corde. Aristotelis autem comparatio sumpta à pictore, qui prius omnia membra delineat postea vnumquodque per se absoluit, indigna est

D quæ inter viros philosophos versetur. Nam neque pictor simul omnia delineat: si quidē vnum post aliud describit: neq; natura manu operatur. pictor manu pingens non potest versari nisi in singulis membris per se, facultas quæ tota est in toto & tota in qualibet parte potest vbique simul esse.

Præterea, mutuus partium consensus, & vna omnium conspiratio, imo vicissitudinaria necessitas, qua vnum quodque membrū ab alio depēdet, videtur docere cūctorū fuisse vnū & idem generationis tēpus, à iecore nutritur cor, nutritur & cerebrū, à corde viuit iecur, à cerebro habet vt sentiat, ne omnino

nino

nino fit velut planta cerebrum fine vita, quã habet à corde, fine nutrimento quod illi accedet à iecore non consistit. cor sensu prædirum sit oportet, nec non & nutriri postulat, quare & cerebro, & iecore indiget. Pulmones alimentum accipiunt à corde, rependunt cordi aerem, & cordis fuligines expellunt, quod fine cerebri permissu præstare nequeunt &, vt summatim dicam, nullum quamtumuis ignobile est membrum, quod alteri membro non inseruiat: nullum adeo potens, quin alterius ope indigeat. Si quis verò cum Vallesio membra non simul gigni dicat, exemplo sumpto ab arte factis, quæ ordine quodam fabricantur iam superius est dictum, differre artem à natura, ars enim manu Artificis operatur, natura se ipsa, & potest simul omnia operari, si quidem simul omnibus adest. Dices fortasse, cum eodem, generationem esse viam ab imperfecto ad perfectum, quapropter non est mirum si natura in principio membrum aliquod constituat sibi tantum viuens, & nulli alteri inseruiens, si enim hoc in animali perfecto membrum effingeret otiosum, tunc aut inertiæ aut superfluitatis merito foret accusanda; Verum hanc rationem vt inertem non admitto. Fateor quidem generationem ab imperfectis incipere, & sic imperfecta fiunt mẽbra postea, vrum ... more, perficiuntur: sed si potest cum ad huc imperfecta sunt membra efficere vt nullum sit otiosum, quænam necessitas cogit subter fugia quærere, & membrum illud in otio manens aliquantumper expectans fingere.

C Vides vt sunt vndique angustiæ, neque aliqua ex tribus opinionibus absque fundamẽtis erigitur. Tamen veritas vna est, nec tres contraria asserentes, possunt omnino redigi in concordiam, quamuis, aliqua ex parte, possint. Perlege in libro magno, in quo totius philosophiæ Oceanus à suis fontibus deriuatur; reperies Solem, qui magni Mundi est cor, quarta die fuisse creatum, quia scilicet creata prius lux, solis vices gerebat, distinguens inter diem, & inter noctem. Tamẽ materia generationi rerum inseruiens, multo prius fuit producta: nam spiritus domini ferebatur super aquas. Accede ad microcosmum reperies ante cordis generationem, potuisse fœtum viuere, quia (vt semel dixi) semen viuens est, & viuificis spiritibus turget: non potuisse absque sanguine nutriri,

A maternus verò sanguis nisi iterum per vmbilicarem venam acceptus præparetur non est aptus nutritioni. Atque ita cum Hippocrate iecori primum locum in generatione tribuam: quamuis enim omnia membra simul, quasi quamdam suscipiant, suarum figurarum, vmbram, tamen dum reliqua sunt adumbrata iecur est perfectum. Nam quid aliud est iecur quam sanguis coagulatus? idẽ igitur est eius, & adumbratio & perfectio. cordis & cerebri concamerationes temporis spatio indigent, vt perficiantur: Atque hæc est præcipua ratio quam effugere nemo po-

B test, ex ea autem disces membra singula pro vt maiore constant artificio tardiora esse in assequendo suam perfectionem.

Tamen, quia spiritus semen componentes non temere, & in consulto mouentur, sed summi opificis sapientiam sequuntur: eo plures concurrunt vbi præcipua, & magis necessaria fiunt membra, vtpote quæ maiorem spirituum quantitatem requirunt, maioreque eorumdem efficacia formantur: iccirco initio tres fiunt bullæ autore Auicenna 21. 3. tract. 1. c. 2. sed bulla, quæ est ad partem dextram, ex qua iecur coalescit, perforatur ca-

C naliculo ad albedinem decliui, & penetrat ad exteriorem partem totius massæ, vt suscipiat alimentum à matre, & hic est vmbilicus, qui vt inquit idem Auicenna: *est primum quod generatur manifeste*. hunc fructuum pediculo comparauerim, per pediculum enim fructus ab arbore alimentum suscipiunt, & ita intelligendus est Galenus 4. aph. 1. inquiens, *ad vteros, fœtum connexus eamdem habent proportionem, quam fructuum connexus ad plantas*. connexuum enim nomine acetabula & cotyledonem significat: acetabula verò Praxagoras vocat

D ora venarum quæ feruntur ad vterum; cui subscribit Galenus tum. 5. aph. 45. tum etiã lib. 1. de semine cap. 7. Cotyledonem vero vmbilicum: atque ita mirari licet Ludouicum Mercatum, virum alioquin eruditum, cui non erat compertum, quid per ace tabula intelligatur. Vmbilicus igitur ad acetabula accedit vt inde ad fœtum deriuetur alimentum.

Tempus formationis non semper est idẽ, vt propterea dictum sit ab Auicenna, *Determinatio autem dispositionis masculi, & fœminæ, in distinctione spatij, res est, quam quadam pars medicorum, iudicat audacter,*

& stulte: nam multa fœmina citius & masculi etiam plures tardius formantur. Sic ille, qui celeriorem formationem siue maris, siue fœminæ, trigintaquinque dierum esse ait, tardiorem quadraginta quinque & mediæ, quæ frequentior est dierum quadraginta. Cæterum mares semper citius formari, fœminas verò tardius rationi, & Hippocratis doctrinæ magis congruit. Non tamen adeo, vt magna sit, in vtroque sexu, distantia: quare non est recipiendus Aristoteles qui lib. de hist. anim. c. 3. marem affirmat moueri in dextero latere, circa quadragesimam diem, fœminam in sinistro circa nonagesimam. Deus bone quæ nam est isthæc tam maxima differentia.

Melius Hippocrates libello de natura pueri, *fœmella* (inquit) *in quadraginta & duobus diebus, vt longissime, primam coagmentationem, ac coarticulationem accipiens. masculus verò vt longissime in triginta diebus, vt plurimum autem hoc tempore, aut paulo breuiore, aut paulo longiore articulatio ipsis contingit.* Hoc probat duplice ratione, prima sumpta à purgatione post partum. *Nam & purgatio fit à partu, vt plurimum, in fœmellis quidem diebus quadraginta & duobus (atque hac tardissima est & perfecta) vacauerit autem periculo, etiam si in vigintiquinque diebus purgetur. In masculo vero purgatio fit diebus triginta: atque hac tardissima est, & perfecta. citra tamen periculum fuerit etiam si in viginti diebus mulier purgetur.* Cur autem ex tempore purgationis, tempus formationis colligat, ipse explicat; si enim mulier fœmineam genituram habeat paucissimum sanguinẽ in vtero congerit per quadraginta duos dies, qua propter ex lege talionis opus habet diebus quadraginta duobus, vt sanguis postea confluens expurgetur: & similiter in masculo. tandem subiungit *genitura fœminea debilior est, ac humidior quam mascula, & iuxta hanc rationem necesse est, posterius formari fœmellam quam masculum atque ea gratia etiam purgatio diuturnior est in fœmella quam masculo.* cæterum purgationi destinata tempora, quæ præscribit Hippocrates, licet euarient à temporibus quæ in sacra pagina præscribuntur, tamen in eo est conformitas quod vtrobique masculo pauciores fœminæ plures destinantur dies: sacræ paginæ veritas icirco maius spatium requirit quam Hippocrates,

A quia omnem purgationis & immunditiei suspicionem vult esse finitam, & sic masculo 33. dies fœminæ duplicem nempe 66. præscribit leuit. 12.

Altera ratio sumitur ex abortu; quia 4. epid. Tenedia abortiuit masculum triginta dierum ex lib. de natura pueri *mulieres puerum abortiuum paulo ante trigesimum diem edidere, sed eum prorsus indistinctum, atque in articulatum, qui vero post eum diem orti eo ipso die eiecti essent, visi sunt omnes compositis membris, articulatisque sic vero res habet etiam in puella ad portionem duorum &*
B *quadraginta dierum si quando abortu perierit: si quidem vt ante istud tempus, aut postea, vtero fœtus exciderit, sic membra distincta, & composita merito necessario habet.*

Mouetur masculus mense tertio, fœmina verò quarto, & cum fœtus mouetur, vt Hippocrates, & experimentũ docet, *lac indicationem sui matri prabet, mamma enim attolluntur, & papilla gliscunt ac turgent.* Rationi itaque consentaneum est, prius masculum, quam fœminam moueri: quia fortior est, & quia prius conformatur. de tempore motus & perfectionis, multi tabellas
C seriatim dispositas conficiunt, sed videntur mihi in re incerta, certa dogmata statuere; nam dierum computationem ita accipere debemus, vt non sit perpetuæ, & infallibilis contingentiæ, sed quæ maxime euariet; illud solum est sempiternum mares fœminis citius formari citius moueri, citius perfici. Reperies apud Hippocratem 2. epid. sect. 3. & 6. lib. eiusdem operis *labores in circuitibus, quod in septuaginta mouetur in treplicibus perficitur.* quod interpretatur Agricola dies ab hora conceptionis ad diem vsque formationis fœtus duplicatis diem motus indica-
D re. dies autem motus triplicatos perfectionis, & nascendi tempus ostendere, vt e.g. fœtus formatus 35. die, moueatur die 70. nascatur autem die 210. hoc est mense septimo. Verum hæc ab Hippocrate non, vt infallibilia accipe. est tamen obseruatione dignum, quod adiungit, *quod citius discretum, & motum est augetur rursus segnius & in longius tempus*, quasi dicat, mascula corpora discernuntur & mouentur citius, deinde crescunt tardius producunturque eorum incrementum in longius tempus, atque ideo crescunt, & viuunt plus. Sed nos iã ex microcosmi origine, ad eiusdẽ structurã accedamus.

Physica

Physica Microcosmi anatomia.

CAPIT. XI.

DVPLEX est anatomia, prima quæ per autopsian fit, & internas corporis partes, tanquam externas, sensibus offert: altera per ἀνάλυσιν hoc est per resolutionem à manifestis ad occulta procedens, physiologicis rationibus, pro Chyrurgicis vtitur instrumentis, prior locis affectis cognoscendis apprime conducit, secunda ad præter naturales affectus cognoscendos est vtilis: frusta enim, nisi cognito naturali statu, quantum ab eo recedatur inquirimus.

Inter plura resolutionis significata, duo ab Alexandro in libro priorum recipio: vnũ cum totum in suas partes diuiditur, & hoc magis proprie est diuisio, pertinetque ad autopsian. Alterum est, cum natura in sua principia reducitur, hæc est propria ἀνάλυσις, qua nunc ad considerandam microcosmi conditionem vtar. Communis sententia est, corpus in quinque resolui, ita vt membra instrumentalia considerentur composita ex simplicibus, simplicia ex humoribus, humores ex temperamentis, temperamenta ex elementis. Quinque partitum hoc pacto microcosmum, magis vete quadripartitum dixeris: nam temperamentum nil aliud secum importat, quam proportionem elementorũ in mixto. Resolutionem vltimam in elementa recipiam, dummodo elementi nomine (quod satis iam discussum videtur) non quatuor elementatas substantias, terram, aquam, aerem, & ignem, intelligas: sed minimas particulas, quæ, quoniam minimę, sũt in conspicuæ; quia in conspicuæ atomi appellantur: quia atomi spiritus dicuntur.

Considera mihi cum Hippocrate 6. epid. sect. 7. tres substantias, quæ corpus nostrum componunt, continens, contentum, & intus permeans: partes solidiores sunt quæ continent, succi nutrientes, qui continentur, intus permeant spiritus, qui non coalescunt, sed hac illac influunt, vt animæ mandata exequantur, & dicuntur in fluentes Galenus 11. met. c. 3. vniuersam substantiam in qua vires consistunt, tum ex spiritu, tum ex carnosa specie, tum solidis ipsis compleri ait. Paracelsus tribus etiam substantijs, sulphure, A sale, & mercurio, totum corporis habitum comprehendit. tres isti autores in ternario componentium rerum numero conueniunt, & si semel simul essent, in rebus ipsis conuenirent: Nam quæ continentia appellat Hippocrates sunt, ea quę metiro solida à Galeno dicuntur (licet in solidorum appellatione varius esse videatur, nec tamen est varius, vt in capite de febre hectica exponam) hæc etiam solida, salis nomine significat Paracelsus, vtpote quæ sunt ea, ex quibus per incinerationem sal elicitur. Contenta ab Hippocrate dicuntur, quæ carnosa appellat Galenus, nẽpe mediam quamdam, inter solida, & spiritus naturam habentia: hæc facile diffluunt ac propterea mercurium dixit Paracelsus. Tandẽ intus permeantia magnus senex appellauit, quæ postea Galenus spiritus dixit Paracelsus sulphuteam eis naturam, in halitus facile solubilem attribuit. Itaque nemo eorum negare posset tres esse substantias, ex quibus vnaqueque pars constituitur, prima fixa, altera fluida, tertia volatilis, & vnamquamque harum suam habere latitudinem. Attamen ternarius iste ad vnitatem reduci debet, si quidem tam ex fluido, quam ex fixo, continua ignis actione, continuo volatile elicitur, atque hi sunt continui effluxus, qui nos ad senectutem ducunt, & interitum. Cum autem id, quod in resolutione est vltimum, sit primum in compositione, volatilem hanc substantiam primum esse ex quo membra constituuntur iure optimo dicendum est. Deuenimus ergo à fixis ad fluida, ex quibus fixa nutriuntur, à fluidis ad volatilia, ex quibus fluida coagmentantur. Ad hanc coagmentationem cognoscendam nos manuducit propria vniuscuiusque metasincrysis, hoc est exiguorum meatuum status, quo corpora nostra constãt, exclamat hic fortasse aliquis, & me Themisonis, Asclepiadis, aut etiam Thessali sectam a Galeno i. meth non solum reprobatam sed irrisam è mortuis reuocare ait, sistat tamen parum per precor, nec in auditum damnet.

Non quidem mea mens est, aliorum figmenta velle tueri, sed neque propterea sectabor eos, qui priscorum dicta transuerse interpretantes, eadem hostiliter reiecerunt, quod si aliquid somniarunt, id cur ijs quę bene dicta sunt nocebit? Ex Asclepiade multa refer Cælius Aurelianus, quæ ipse Cælius, alioquin methodicus, respuit, irridet. Hæc mihi

A mihi etiam, & cuilibet veritatis amatori, displicebunt, alia sunt ab eo dicta, quæ nec Galenus ipse, nec alius sanæ mentis negabit, hæc ampelctor. nihil enim magis perniciosum est in scientijs, quam vni sectæ addici, quod ratio dictat, & Galenus millies inculcauit. Videor certe (dum corpuscula concessi) aliqua ex veterum scriptis repudiasse, non nulla præter eorum opinionem addidisse, vt sic veritati magis, & rationi quam aliorum autoritati ad hærerem.

Hæc corpuscula, seu spiritus, seminalem vim habentes, elementa esse diximus, quibus tam magnum, quam paruum mundum B constare, veteres docuerunt. sed putas ne, perfectam esse physicam anotomiam siquidem ad minimas particulas deuentum est? At latet ad huc, sub hoc cortice profecto nimium vtilis medulla.

Mirari iure optimo possumus, cur præter vnum Hesiodum in Theogonia (cuius forsan, tacito nomine meminit Aristoteles 1. physic. tex. 9.) nemo ex ijs, qui vno elemento fuerunt contenti, id terram esse fuerit arbitratus, vt idem Aristoteles t. methaph. tex. 14. notauit. Huius rei Conciliator differēt. 11. rationem reddit, quia terra frigida, C & sicca principijs vitæ contrariatur. Hæc tamen ratio nullius ponderis est: nam ab elementis habet corpus, vt sic mixtum, non autem vt sit viuens, quare, & quæ vita carent, possent ex terra sola esse, & quæ vitam habent, aliunde quam à terra vitam habere. Vera ratio est, quam tetigit Aristoteles 1. de anima: quoniam, videlicet, terra ex omnibus elementis, aut omnia esse dicitur. & propterea idem Aristoteles t. de gen. animal. c. 2. terram vicem fœminæ, & matris in generatione obtinere dixit: quia in se gignit. Cœlum autem vicem maris, & genitoris: quia D gignit in alio: gignit ergo in se terra, quoniā principia, à quibus res omnes sunt, in se habet. Hac quidem via potuisset ille generationis nostræ primordia assequi; quandoquidem homo à terra fuit, seu potius ab spiritu terræ: (Vocabulum enim [*aphar*] quo in Hebraico significatur illa terra, ex qua primus homo fuit efformatus, propriè, non quemlibet puluerem, sed valde tenuem significat.) Hic terræ spiritus in omnium rerū creatione fuit vltimus, vnde sapienter philosophus 2. phisic. text. 4. *nos omnium rerum quasi finis sumus* sic Ouidius. ...

Sanctius his animal, mentisq; capacius alta
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera possit
Natus homo est.

Considera quot venena, quot antidota, quā variæ mineralium species, à terra producantur, omnium homo est capax, & si non omnia habet, tamen omnia habere potest: & (quæ sapiens est Hippocratis in libro de aere, aquis, & locis consideratio) *omnia quæ è terra proueniunt, terræ ipsius naturam recipiunt, & sequuntur*. Vides in pascuis vbi salubres abundant herbæ, salubriores æstimari animalium carnes, & boues indiani, qui cassia vescuntur, carnes habent ventrem soluentes. In locis vbi medicatæ scaturiūt aqua, e. g. apud acidos spadanos fontes, longæuiores homines viuunt: & quando verum est mores animi ad corporis temperamentū efformari, vnusquisque nouit quanta morū varietas varietatem regionum sequatur.

Hanc terræ, ad hominem (vt sic dicam) identitatem, colliges manifestè ex Hippocrate, qui cum, in libro de natura hominis dicat, *inest autem in terra, & acidum, & amarum, & dulce, & salsum, & omnigenum*: in libro de vetere medicina eadem homini attribuit, inquiens, *inest enim in homine, & amarum, & salsum, & dulce, & acidum, & acerbum, & fluidum, & alia infinita omnigenas facultates habentia*. Ex quibus patet terrenum, & humanum corpus ex eisdem inter se diuersis constare: ita vt non immerito nutrimenta ex terra sumpta multarum rerum varietatem homini imprimant; adeo vt mineralium, & vegetabilium seminaria, mineralibus, & vegetabilibus, à terra productis symbolica microcosmus in se contineat; quidam hæc, alij illa magis, prout his aut illis regio magis abundat. Imo in vna & eadem regione varietas ciborum reperitur, prout ex terra multigena similes vnaquæque res, naturæ suæ partes sugit. Vnde Hippocrates de natura hominis, *ex terra nascentia, & in ipsam plantata, ac seminata, vbi in terram peruenerit, vnum quodque trahit id, quod natura sua familiare in terra existit*. Itaque salubet cibus est ille, qui è terra suxit multum earum rerum, quæ putredini resistunt è contrario insaluber, qui ob spiritus prauos quos è terra suxit, facile corrupitur, propterea in ventriculo conuertitur in substantiam facile corruptibilem: Vnde meri-

meritò Galenus libro de cibis boni, & mali succi eos fructus damnat, qui antequam siccescant, putrescunt; nam vt corruptioni sunt obnoxij sic intra corpus citò in corruptionem abeunt.

Et quoniam, inter reliqua, quæ terræ inesse ab Hippocrate est dictum, sal connumeratur, & talis munus est (inter alia munera quæ habet) conseruare: ex defectu salis euenit, vt è terra nascentia facile corrumpantur: si quidem sale, sicut balsamo, deficiente, particulæ inimicam naturam habentes, sine fræno remanent, & subinde suum totum depopulantur, atque putre faciunt; si vero sal exsuperet, superantur malignæ partes, & vel mittuntur ad emunctoria & corporis sentinam, vel (quod vt plurimum contingit) per aluum excernuntur. Qua propter optime à Galeno lib. de cibis boni, & mali succ. c. 8. est dictum; *fructus in quibus praua excedit natura nisi statim aluum subeant, corrumpi, humorumque corruptelam efficere, qua non longe à venenis abest*: Hinc est quod ex Pelopis sententia lib. 3. & lib. 6. de loc. aff. venenum nobis innasci dicitur.

Venena in microcosmo conseruari absque eius destructione.

CAPIT. XII.

VERUM obijcies venenum, quod in prauis cibis continetur, adeo exiguum, & insensibile esse, vt nihil nocere possit, quin potius assuetudine sua veneni conditionem amittere, siquidem ipsa venena consueta, in alimenta conuertuntur.

Profecit poto Mitridates sæpe veneno.
Toxica ne possent sæua nocere sibi.

& Rufus narrat, puellam nutritam fuisse veneno, vt per eam interficerentur reges, & præsides, qui cum ea coirent; quę puella consequuta fuit, in sua temperatura, quoddam magni momenti, ita vt saliua eius interficeret animalia, quam non audebant gallinæ degustare. Notissima autem est historia vetulæ Atheniensis, quæ ab exigua cicutę portione auspicata, nullo detrimento ad magnā progressa est copiam. Hoc Galenus lib. 3. de simpl. med. facult. c. 18. consuetudini at-

A tribuit. Ego has historias tanquam fabulosas non admitto, si verò admittendæ sunt aliunde, quam à consuetudine, ratio petenda est. Nam licet parui, aut etiam mediocres, à natura, recessus consuetudo faciles reddat, nunquam tamen efficiet, vt quæ extreme contrarię naturæ sunt, assuefactione reddantur amica. *Quæ longo tempore* (ait Hippocrates 2. aph. 50.) *consueta sunt quamuis peiora, non consuetis minus molestare solent* dixit *peiora* non simpliciter mala, quasi innuens posse consuetudine, mediocres inimicitias conciliari, maximas non posse.

B Poterit quispiam, exempli gratia, in motibus musculorum, ita huic, aut illi figuræ assuefieri, vt minus illi molesta reddatur: nunquam tamen poterit, in figura omnino laboriosa, aquiescere. eodem modo à cibis deterioribus, quispiam assuetus minus offenditur, quam non assuetus. à veneno autem, (vt potè quod extremum inimicitiæ gradum, cum natura obtinet) semper, quantumuis intersit consuetudo, offenditur.

Potius videtur dicēdum venenum à principio in exigua quantitate sumptum posse à natura nostra superari, & separari, atque in C longinquā regionē, hoc est in aliquod emūctoriorum relegari, atque nullam noxam inferendo per annos permanere, vt Galenus de innato veneno sentit: cæterum, cum iterum, atque iterum, paulatim idem venenū assumitur, semper quod repositum est per sympathiam aliud quod denuò ingreditur ad se vocat.

Sed instabit quispiam primo: venenum posterius sumptum cum sit in maiore, quam primum, quantitate, & non ad huc habeat domitam veneficam vim (quam tamen primum venenum iam aliqua ex parte habet D euiratam) tum sua maiore quantitate, tum sua vi non adhuc domita, vincet: atque ita à posteriore veneno mors sequetur. Ad hanc obiectionem facilis est responsio, dummodo aduertas, venenum posterius non debere nimium excedere: si enim excedat nimium, facile superabit, sin autem parum excedat, cum trahatur à priore, & impellatur à natura vincitur à duobus.

Instabit secundo, cum duo eodem contagio corripiuntur, & alter vehementer, alter leuiter afficitur, id euenit quia vnus in cuius corpore substantia similis veneno inerat, accedente denuò veneno, perniciem pa-

titur,

titur, aucto scilicet priore propter posterioris aduentum. Alter verò, qui multis abundat spiritibus antidotalibus, habet in se principia quibus victoriam possit comparare: quare non videtur vera ratio prius assignata, posse nempe, primum venenum attrahere ad se alterum ne noceat cordi. Admitto quidem, vbi abundat venenosus spiritus venenum denuo ingruens esse perniciosum, cum venenum quod posterius ingreditur reperiat spiritus diffluentes, & dispersos: cum tamen prius venenum latens in emunctorio, aut remota regione, vt diximus, delitescit, suum simile ad se trahens Solē microcosmi, hoc est cor, à tetris nubibus reddit expeditum.

Sed non videmur adhuc fecisse satis prædictis historijs, nam puella illa, de qua Rufus, non detrusit in emunctoria venenum, sed in omnibus corporis partibus, ita in propriam naturam conuersum habebat, vt quemadmodum aranea, vel quoduis aliud animal venenosum, venenum habet quod sibi est familiare alijs inimicum, ita & puella illa venenum à quo non peribat, familiare habebat sibi, alijs verò perniciosum. Hæc historia si vera foret magnam in primis vim haberet ad persuadendum (quod nos superius diximus) ea quæ è terra sumimus priorem naturam non mutare; ac proinde esse in nobis spiritus napellicos, arsenicales, vitriolatos, nec non & balsamicos, & multiplices alios. Quod verò ad euentum attinet potuit primis diebus, cum venenum sumere incepit, multis (vt credibile est) antidotis se munire, vnde non minus antidotales, quam venenificos, circa cor, spiritus habens, potuit veneno resistere: postea venenum toties acceptum alias partes præter cor quod munitum erat infecit sed sine noxa, siquidē noxa in corde duntaxat fit. quemadmodum 2. aliment. facult. c. 6. & de Theriaca ad Pison. c. 4. & lib. 3. de simpl. med. facult. c. 25. coturnices, quæ veratrum pro cibo habent, & sturni cicutam. quæ venena licet eis non noceant, nocent tamen hominibus qui harum volucrum carnibus vescuntur; siquidem teste Galeno 6. epid. sect. 5. tex. 35. In cooride & Bæotia, & Thessalia, omnibusque finitimis locis multi, ex coturnicum esu, musculorum distensionibus correpti sunt: quoniam veratrum scilicet illæ comedunt, quod etiam Athenis euenisse perhibe-

A tur 3. simpl. med. fac. c. 18. Nec verò admittenda est Galeni ratio, qui cicutam ideo sturnis nil nocere ait *quoniam nec meatuum amplitudine, nec caloris multitudine sunt praditi, & propterea non enecat vt potè cum & retineatur, & cunctetur, ac se se temporis tractu conquoqui, prapararique à corde, tanquam à foco in calescens sinat non secus ac ligna extrinsecus*. Quod quam à veritate sit alienum nemo est qui non agnoscat: si enim à calore vincitur venenum, maiore calore melius vincetur, & sic nec hominem nec leonem interimet: si præterea quò diu-

B tius immoratur, eò melius coquitur, & præparatur a corde sturni, coquetur, & preparabitur melius à corde animalis calidioris, & quantumuis cito attrahatur, cito etiam incalescet. exemplum autem à Galeno allatū facit contra ipsum: ligna enim extrinsecus à maiore igne, & melius, & citius absumuntur. Tandem licet meatus angusti sint sturno, vel cuilibet alteri animalculo, quam homini; proportione tamen corporis tam bene animalculo inseruiunt quam patentes homini, alioquin segniora essent in coquendo parua, quam magna animalia.

C Sed iterum ad institutum reuertamur; & quoniam diximus ex venenosa ciborum parte, venenosas particulas in nobis relinqui, occurrendum est dubitationi, quæ se se offert, Nam Aristoteles 2. meteor. c. 2. comparat eleganter ἀνάδοσιν cum ea extractione, qua ex aqua maris salsa calore solis dulcis elicitur; ergo quemadmodum calore solis quicquid dulcis, tenuis, & leuioris humoris est in mari, illud continenter attrahitur, remanet autem portio crassior, terrestris, & salsa; ita ex esculentis, & poculentis, extrahitur in ventriculo, & intestinis vi natiui

D caloris, succus quidam vtilis quo singulæ postmodum partes, pro sua quæque natura, nutriuntur, & benigne per fruuntur, separatis salsis, & amaris; vt pote ad nutritionem ineptis. Hęc cum ita sint, nil poterit venenum nocere, quod in cibo latet: si quidem separatur à natura tamquam nutritioni ineptum, & per viam excrementi reijcitur. Hoc etiam spagyria palam facit quis enim non nouit ἀνάδοσιν stillationi esse similem, per quā purum ab impuro separatur. At per spagyricam artem ex arsenico, venenosa pars omnino extrahitur, adeò vt quod remanet, absque periculo, per os assumi possit. quare igi-

tur

A tur in alimentorum sequestratione idem nō accidet? quod si accidit, & ex illis excrementosum, nutritionique ineptum, quale venenum est, separatur, iam non est cur dicamus, ex venenosis edulijs, venenosas particulas in corpore remanere.

Extrahitur quidem, & separatur in ventriculo vtile ab inutili, sed nunquam omnino perfectè: natura enim perfectionem in suis operationibus eam habet, quam potest: potest autem nimium, si nimium bene habet, nunquam tamen omnino, quia nunquā omnino bene, & nunquam bene omnino,
B quia nunquam sine impedimentis: quoniam quædam difficile separationem admittunt (aliter nihil differrent praua à bonis) & plus temporis requirunt, quam nutritionis necessitati interfit. quod si ignis concoquens violentius ageret, quemadmodum separaret ea, quæ difficile separantur, ita adureret facilia: Agens enim naturale non se se accomodat in actione sed vbique quantum potest operatur; id insinuat Galenus 2. de cib. boni, & mali succi c. 6. inquiens. *Illud perpetuo memoria tenendum est, quod, & si quis eorum quiduis quæ alijs concoctu sunt difficilia coxerit, succus tamen qui exeo in corpus*
C *distribuitur eandem retinet naturam.* Sic Galenus: concoquit igitur validus ventriculus ea, quæ concoctu sunt difficilia sed non omnino separat, nam quicquid difficile separatur semper adhæret nutrimento: quod inferius magis fiet manifestum.

Sanguinis anatomia.

CAP. XIII.

INTERIM scito, ex chylo in secunda officina, sanguinem fieri, qui microcosmi oceanus, propter immensitatem suam, appellatur: sed in quo varietas partium componentiū, & heterogeneam efficit naturam, qualem iam diximus esse eam, quę à terra sugitur, & quoniā in sanguine, quod pingue est præualet, siquidem hoc est quod nutrit, tale sulphuris naturam imitatur, sed dicemus sulphuris florem, nam eiusdem fex, per alui excrementa exiens, suo fætore, se prodit. Ex hac igitur parte præpotentiore, quæ sulphurea est, liquefacta acquirit sanguis rubedinem, sic exterius efficies si florem sulphuris cum liquore tartari liquefeceris. liquor enim rubicundus euadit, itaque huno sulphureum florem flos etiam salis comitatur: nam fæces salis per aluum, sed multo magis per vrinam, exeunt. Duo munera flos salis exequitur: primum est balsami vice præseruare à corruptione: alterum condensare, vt possit id, quod liquidum est, in membrorum duritiem conuerti. Sanguis igitur ex diuersæ naturæ particulis compositus, ac proinde eterogeneus membra, quæ non aliter ac terra humorem continuo appetunt,
B roris modo vniuersa aspergit, quare iure optimo ιος, tum à Græcis, tum ab Arabibus autoribus appellatur.

Multigenum dixi sanguinē, quia ex multigena terra alimentum habet, & inde varios accipit sapores, non aliter atque minerales aquæ, quarum meminit Aristoteles 2. meteor. inquiens. *Sunt autem in multis locis fontes, & fluuiorum fluxus omnis generis saporibus affecti, quorum omnis causa in ignis facultatem ingenitam, aut insitam referenda est. Cum enim terra aduritur, quia magis, aut minus aduritur omnis generis colorum,*
C *saporumque species accipit. Aluminis enim & calcis, & aliorum huiusmodi facultatum plena redditur per quas dulces aquæ, dum colantur permutantur, & alia quidem acida fiunt, &c.* quæ verba doctissime (vt solet) numquam satis laudatus Ludouicus Septalius columen ætatis nostræ sic exposuit, vt Aristotelis mens fuerit *quod quamuis pura & sincera aqua in principio sui ortus nascātur, in defluxu tamen contaminantur, & mixtæ fiunt, calidæque redduntur*; neq; hinc sequitur (quod Fallopius male existimauit) omnes aquas thermales, ab initio suæ origi-
D nis fuisse puras, & sinceras postea contaminari ratione terræ, per quam fluunt. *quis enim nescit* (inquit Septalius) *quod sicuti simplex aqua ex simplice aere & vaporibus generatur. ita ex mixtis mixtæ in suo tamen genere perfectæ producuntur*: & reliqua. quæ doctissime prosequitur vt demonstret aquarum naturas redolere naturam vaporum, ex quibus coalescunt. Quod etiam sanguini euenire dicēdum est, propter ea multiplex in eo existit sapor; ita tamen temperatus vt naturæ gratus euadat; vnde Aristoteles lib. de sensu & sensili, c. 4. cum dicat animalia & plantas nutriri dulci adiungit. *commiscentur*

autem alij sapores ad cibum eodem modo falso & acido pro condimento; quapropter natura nostra coquinariam artem exercens, ex his sapotibus, eam dumtaxat portionem relinquit, quæ condire valeat reliquum autem separat. In primis optimam despumandi curam habet, & spumam ad suum receptaculũ mittit multis adustis particulis extuberantẽ, ac proinde amaro præditam sapore. huius spumæ fere nihil in sanguine relinquitur: quia fere nulla sunt membra quæ illius portione delectẽtur. Hinc colliges deceptos fuisse nonnullos existimantes, plus flauæ, quam atrabilis, in sanguine naturaliter se habente contineri. Spuma de qua loquor est, quæ vulgo bilis flaua dicitur. huius minima portio, in sanguine bene se habente, seruatur, & fere tota, vt dixi, ad fistim fellis mittitur, vnde aliqua eius portio, ad irritandam in intestinis expulsionem, exit. in hac igitur spuma adustorum spirituum maxima pars continetur. Acidus verò sapor aliquantulus gratum reddit cibum: idcirco acidorum spirituum calchanti respondentium parum cum sanguine miscitur reliquum ad lienem demandatur, & inde esurina acetositas seu esurini spiritus: quia scilicet exurire faciunt, per manifestum canalem ad ventriculum perueniunt. Tanta est naturæ in conseruanda appetentia cura Hunc vsum inuenit, Auicenna imo accepit a Paulo Aegineta, merito quidẽ receptum & immerito à Leonartho fuchsio reiectum, vt aliquando disceptabimus. Aduertendum tamen est hos esurinos spiritus, qui temperati orexin excitant, vltra modum auctos caninam rabiem mouere. Sales multiplices in alimento ad sunt, magna pars fæculenta, simul cum sulphuris fœcibus, in prima separatione, per intestina detruditur. Altera pars, quæ in secunda cohobatione etiam rectificationem effugit, ad vias vrinæ transit, quicquid verò dissolui potest, pro condimẽto, sanguinem comitatur. Si verò hæc secunda cohobatio non est perfecta tunc sanguinis impuritas plus quam par est increscit, & tartari non parum diuersorum malorum causa suis se effectibus prodit. Quin si tertia cohobatio deminuta est, tubercula fiunt qualia in arboribus; sed hæc omnia suis locis fusius persequemur. Itaque verissimum est in sanguine, & salsum, & amarum, & acidum, & dulce, & multigenum inesse. Illud tamen aduertendum, quod superius obiter tetigi-

A mus, hos sapores inter se moderatos sanitatem efficere; si verò spiritus aliqui existis exsuperent, morbi oriuntur varij pro variorum spirituum exsuperantium natura. Et hinc disces concordem, constantemque, in sua doctrina esse diuinum Hippocratem, quippe qui libello de flatibus omnes morbos ex spiritibus oriundos facit. quod similiter idem significare voluit in libello de vetere medicina, ex veterum sentẽtia inquiens, *non enim siccum neque humidum, neque calidum, neq; frigidum, neque aliud quicquam, ex his putauerunt hominem lædere, neque aliquo horum*
B *hominis opus esse opinati sunt, sed quod in vno quoque forte, & humana natura potentius est, quodque non possit superari, hoc ipsum lædere dixerunt, & hoc auferre quæsierunt, fortissimum autem est inter dulcia, dulcissimũ: inter amara amarissimum: inter acida acidissimum, &c.* id autem quod in vnoquoque facultatem habet maximam, spiritus sunt, à quibus corpus si exuas remanebit inutile; quorum tanta est vis, vt eorum exigua quantitas per se separata, & ab omni corporis fæce expurgata incredibiles producat effectus. exemplum à Quercetano audi mirabile, sed
C verum si numisma aureum aceruo salis condas nihil immutabitur hoc idem si semuncia spiritus eiusdem salis immergas subito in liquorem solui videbis. Multa alia in hanc rem possem adducere, sed prædictum sufficiat. Cum igitur spiritus isti efficacissimæ naturę exuperant, cohiberi postulant, ne prętet naturaliter se gerant.

Microcosmi Vita.

CAP. XIV.

D DVM corporis anatomiam contemplabar, animæ, cuius nemo obliuisci debet, obliuisci videbar. mixtum corpus considerabam, viuens non curabam, & tamẽ vt viuens medico indiget, vt vita fruatur sana, & mortis euitet superuenientia pericula: si quidem medicina est, autore Hippocrate in libello de arte *morbos ab ægris in totum tollere, & vehementes morborum impetus obtundere*. Attamen non irritus fuit labor, prius ea pertractare, quæ pertinent ad Philosophum, quo desinente medicus incipit

pit

pit *Medicus enim philosophus, est Deo aequalis*, vt ait Hippocrates de decente medici ornatu. Caeterum vt viuens cognoscatur, quid sit vita inquirere oportet.

Anima, & vita, communi vocabulo, significantur, & apud omnes loquendi vsus obtinet vt vita, & anima, inter se confundantur, non quod vtraque sit vnum, sed quia non possunt non esse simul. Praesentia igitur animae vita est, sicut absentia mors. Argenterius animae praesentiam non vitam sed vitae causam esse ait, & e contrario eiusdem absentiam mortis causam non mortem, quod idem est, ac si dicas animam esse causam vt res sit, aut non sit. Itaque viuere nihil aliud esse censet quam esse in rebus animatis: dicuntur enim illa esse, & viuere quae animam habent, & quandiu habent, mortua verò tūc sunt, & dicuntur quando amplius non sunt animata. Caeterum importuna est ista subtilitas, & non magni facienda. siue enim luminis praesentiam in aere, siue aerem lumine illustratum dicas perinde est. Rectè exemplum ab Illustratione luminis, ad vitam accepi: nihil enim melius rem istam declarat, nec Aristoteles aliter vitae priuationem, quā extinctionem vocauit. De sole, & igne pluribus locis dicam; nunc solem animae viuentis comparabo, ignem autem animae microcosmi. Sol perpetua circumlatione oberrans, in essentia sua, non mutatur: mutabilis quidem est quadam discursionis sphaericae motione, formalis tamen eius ratio semper remanet immutata. Denique anima mundi seminales rerum in se habet rationes, quibus tanquam radijs per omnia diffusis, ordinatè tamen, rebus omnibus prouidet. Sol suos radios, veluti seminales quasdam virtutes per omnia dispensans, omnium rerum generationibus praesidet. & in eo praeterea cum anima mundi conuenit quod ab vtroque eadem fiant, quodam lumine praeeunte: sicut enim anima, prouidentiae lege prius mota, suum munus peragit sic sol lumine prius se prodens calefacit. frustra tamen sapiens ille solem lapidem ignitum appellauit, imo verò solus sol ignis est, reliqua cuncta ignita. quare si animam microcosmi ignem appellabimus, solē appellasse censebimur. Sed quando vitam & animam confundi inter se diximus; solem, & ignem, non immerito, confundimus. si quidem à sole omnis est vita, de hoc tamen inferius, cum de vitali aurò pertractabo. Igni anima microcosmi comparatur, igne vita substentatur, iccirco apud veteres ignem extinguere non minor erat religio, quam hominem occidere.

Ignis iste vitalis in sanguine sco, quod est tenuissimum, & in spiritibus fere insensibilibus depascitur, vt iam merito vita non quicpiam ignitum, sed ipsum ignem dicamus Nā quemadmodū in cometa adeò materia propter suam subtilitatem redacta est ad ignis actum, vt nihil ibi aliud appareat, nisi ignis, ita etiam in viuente ignis subtilissimam substantiam apprehendens, eam magis ignem, quam ignitam reddit. Huius ignis origo ibi praecipue est vbi fornax materiae suae, nempe in corde, in quo omnia subtilescunt, à corde per vniuersum corpus demandatur. non vitam (dicunt aliqui) demandari à corde, sed instrumentum vitae. at ego vitam ipsam à corde, tanquam à principio influere, constanter assero; Sed dices, si demandatur vita, demandatur & anima, sed anima tota vbique est, neque indiget de mandatione. Est profectò vbique anima, & vbique vita, ita tamen vt vtraque suam originem trahat à corde, à quo perenni in fluxu gaudet. Et quemadmodum sonus sentitur totus in tota domo, & totus in qualibet domus parte, si tamen lyra, quae in domus medio pulsatur pulsari desinet, muta omnia remanent, sic & anima & vita Et quoniam ex sono exemplum attuli, sonum considera per aliquod breue spatium, postquam lyra quieuit in aere relictum, sic discedente vita, aliquod momentaneum vitae vestigium remanere agnosces. diutius in insectis, quia crassiores eorum spiritus, non ita facilè ignem deperdunt, sic etiam (vt in eodem persistamus exemplo) in aere crasso diutius remanet sonus quam in tenui.

Sanguis & Spiritus an viuant.

CAP. XV.

PRAESTAT autem hoc loco quaerere num spiritus & sanguis sint vehicula dumtaxat animae an sint animata? multi sunt qui audacter negant, quibus sufficit Aristotelem non habere aduersum. Nam quod legitur 3. de histor. anim. c. 17. *sanguis vnus animatur & feruet*, non reperitur in contex-

tu Græco, ſed a Theodoro Gaza videtur additum, imo potius eumdem habent fautorem, qui 2. genet. anim. c. 3. ſanguinem alimenti ſolum gratia datum eſſe animantibus ait, neque partem eorum eſſe, ex cauſa qua abundat, & deficit, & ex modo quo intra corpora eſt, diſiunctus ſcilicet, & minime continuatus, vt oportebat, ſi pars illorum eſſet. Eſt ſanguis in ſuis conceptaculis nempe in venis, & arterijs, quæ ideo vaſa appellantur, incluſus velut excrementa, & alimenta vnde patet ſanguinem animalibus ſanguineis eſſe vltimum alimentum, ijs verò, quæ ſanguine carent, id quod ſanguini proportione reſpondet. Quamobtem, quoties cibus ingeritur, ſanguis augetur, quoties à cibo abſtinet animal ſanguis deficit. Præterea ſanguis non videtur carni continuus, & cognatus, ſed tanquam aqua in vaſe. Spiritus etiam hac illac perfluunt, & leui quadam cauſa euaneſcunt, vnde anima præditos eſſe ab omni ratione eſt alienum.

Hæc quamuis ſic dicantur, tamen non ſic ſunt recipienda, ſed conſideranda aliqua ex quibus veritas elucescat, & in primis veterũ aliquos fuiſſe, qui non ſolum animatum, ſed animam ſanguinem eſſe exiſtimarunt, vt refert Hippocrates 1. de natura humana, iuxta quorum opinionem Virgilius *purpuream animam* ſanguinem per vulnus exeuntem appellauit. Stoici præterea referente Galeno 5. ſimpl. med. facul. c. 9. ſpiritum vitalem animæ eſſe ſubſtantiam dixerunt. Galenus autem vtrumque tam ſpiritum, quam ſanguinem animam eſſe, aliquando ſcriptum reliquit. quandoquidem in libello de tremore rigore, & palpitatione naturale calidum animam vocat. calidum autem naturale, vt ipſe non ſemel affirmat, eſt ſanguis arterialis & ſpiritus. cæterum animæ ſubſtantiam ſanguinem dicere intolerabilis eſt error, in quẽ inciderunt Diogenes, Critias, Empedocles, & alij, qui ſi de brutorum anima duntaxat loquerentur vera vtique dixiſſent, & ſacræ paginæ conformia quippe vt habetur Deuteron. c. 12. *ſanguis eorum pro anima eſt*. cõdonandum tamen eſſet Galeno, qui ſe alibi non ſemel nihil de animæ ſubſtantia cognoſcere ingenue profeſſus eſt, verum ſatius fuiſſet illum in hac ignorantia ſemper permanere, aut ſaltem quid non ſit anima dicere quam quid illa ſit aliquando dicentem turpiter errare.

A Aliud eſt dicere animam noſtram non eſſe ſanguinem ſed in ſanguine hoc eſt ſanguinem eſſe animæ participem quod c. 17. Leuitici videtur colligi ſi quidem *anima omnis carnis in ſanguine eſt*. Itaque cum ſacræ literæ de brutorum anima loquuntur, eorum animam, pro ſanguine eſſe pronunciant, cum vero de anima omnis carnis, vt comprehendatur etiam noſtra, non pro ſanguine, ſed in ſanguine dicunt. Sed & hoc ita eſſe rationi eſt conſentaneum: ſiue enim à poſteriore effectus ſanguinis in corpore conſideres, ſiue à priore animæ conditionem, omnia ſanguinem

B animatum eſſe proclamant.

Et à priore quidem, cum receptiſſimum ſit apud omnes ſanguinem & ſpiritus eſſe inſtrumenta animæ, ſi addas animam non poſſe habere inſtrumentum ſeparatum, ſtatim fateberis hæc inſtrumenta coniuncta ſubinde animata eſſe. Non poteſt autẽ habere inſtrumentum niſi coniunctum, quia non poteſt impellere niſi in formando, aliàs poſſet etiam mouere extra corpus, ac proinde non eſſet fabuloſa fabula Auicennæ de vi imaginationis producentis effectus extra corpus, eſſet & vera Platonis opinio, qui animam

C corpori præſidere ait, vt nautã naui. Nam ſi mouet ſanguinem quem non informat non eſt cur informet membra quæ eodem modo mouere poteſt.

A poſteriore adeo mirabiles ſunt ſanguinis, & ſpirituum effectus, vt etiam ij quibus nec ſanguinem, nec ſpiritus animatos eſſe placet, neceſſariò fateantur autogenam eſſe eorum naturam, & nulli alteri rei ſimilem. Verecundia effectus eſt animæ, illa in hoc affectu ſanguinem in faciem, quaſi velamentum effundit, & quia verecundiæ vt plurimum comes eſt metus, introrſum eumdem

D ſanguinem pellit, ita vt duobus affectibus duos contrarios motus accomodet. ita ne vt ipſa alibi maneat? minime, quin tota, cum ſanguine, hac, illac perturbata, adeò agitatur, vt non nunquam contigerit; in his paſſionibus à corpore ſolui. Ira eſt feruor ſanguinis circa cor. Intelligant alij eſſe cauſam feruoris ſanguinis, ego animam in ſanguine ſeu potius cum ſanguine feruere dicam: anima non ignem ſanguini vt ebulliat ſuppeditauit, ſed feruore ipſa ſuo feruere fecit. Ad conſpectum laſciui obiecti turgent multo ſpiritu genitalia, ſed quomodo ſpiritum illuc detruſit anima? nempe ſecum ferens

que-

quocumque fertur. Nam dum in corpore est, sanguinis, & spirituum satellitio comitata & sedet, & vagatur. Ita dicitur anima corpori incurrire, corpus animæ. Finge ignẽ, seu si mauis aerem, per aquam diffusum. Cũ aer mouetur aqua simul agitatur, si aquam moueas mouebis & aerem, sic anima ad motum sanguinis cum quispiam quia excalfactus iracundus est, & tunc dicitur corpori ancillari. Sic rursus cum homo ex aliqua causa irascitur mouetur sanguis ad motum animæ, & tunc corpori imperare dicitur, ita tamen vt sit sanguinis forma neque enim aliter (vt diximus) præstat impulsum si enim sanguinem vt rem externam impelleret, id fieret vel per attractionem, vel per constrictionem atque ita quoties vellet homo rubesceret sed audi Senecam lib. 1. epist. 11. *Artifices scenici, qui imitantur affectus, qui metum, & trepidationem exprimunt, qui tristitiam repræsentant hoc iudicio imitantur verecundiam: deijciunt enim vultum, verba submittunt, figunt in terram oculos, & deprimunt, ruborem sibi exprimere non possunt, nec prohibetur. hic nec adducitur* sic ille ex quibus colliges quam intrinsecum animæ impulsum sanguis accipiat, quem nulla constrictio, nulla attractio, nulla aliunde vis præstare queat sed per proprium eiusdem sanguinis actum, qui actus anima est, atq; adeo in brutis ea est sanguis in hominibus in sanguine.

Attamen operæ pretium erit ijs, quę ex aduerso fuerunt adducta, respondere. Sanguinem dicunt esse aliarum partium alimentum, nec posse simul esse alimentum & partem, cum nulla ex alijs partibus habeat posse nutrire. Sed quid prohibet hoc ita esse? & sanguinem quem vocant autogenum hoc habere particulare, vt simul & partes nutriat, & sit vna ex partibus. Ordo est naturę suauiter gubernantis, vt hæc pars nutriat ne alię partes pereant, & profectò, nisi sanguis suppeteret ad nutrimentum, partes alię ex alijs nutrirentur, & fieret, quemadmodum in repub. male ordinata, in qua potentiores trahunt à debilioribus. Non ne sentis in famę ventriculum dilacerari, at nisi cibo succurras tractio vlterius pergens efficiet, vt partes ex partibus nutriantur donec nihil amplius quo nutriri possint, habeant. Demum si sanguis nil aliud quam nutrimentum est cur eius effusione subito perit animal, cum tamē

A tamen alimenti defectum per plures dies possit tolerare.

At disiunctus est (inquis) sanguis, tam quam liquor in vase, fluctuantes spiritus, & momento euanescentes, quare in viuentium numero esse nõ meretur. De sanguine prius dicam, qui vsque ad eam partem, quæ in orificijs venarum, arteriarumque continetur continuus est. sed nunquid & hic cum rore non est contiguus? imo maxime nam continua nutritio facit, vt nutrimenti partes continuentur, sic deinde & ros continuatus est humori concreto, quem Arabes cambium B vocant, cambium verò, continua transmutatione, vertitur in gluten, ac proinde cum illo continuatus censetur. gluten in particulas quas nutrit semiconuersus, earum iam quædam pars est. vnde de primo ad vltimum (vt dialectici faciunt) concludo sanguinem particulis nostri corporis esse continuatum. De spiritibus verò quid dicam? exigua eorum duratio, breuem vitam significat, non autem nullam. Vagantur per omnia, non perfectè concreti ita tamen vt ab vna anima informati contineantur: aliter enim non possent illius mandata facessere: nam quamuis C ob tenuitatem appellentur spiritus, corpora tamen sunt & corporeo indigent impulsu, quem anima extrinsecus assistens præstare non potest, sed intrinsecus informans. mortuo animale moriuntur, atque idcirco vita functis subito splendidus nitor abest. Putredo eorum, & dissolutio animam sustinere nequit. vnde hydropicis, & suppuratis aqua & pus sensim extrahi iubetur 6. aphor. 27. quod si ita non fiat, ex paracentesi mors accidit ob longam spirituum euacuationem vt sentit Galenus. quid hoc est nisi animam spiritibus adesse? sed quomodo anima corpo- D reæ substantiæ aliter quam vt forma adesse, siquidem aliter naturaliter adesse non potest?

Addit Vallesius sanguinem à Galeno 2. de elementis & 1. de natura humana, & alios tres humores secũda elementa appellari hoc est elementa propria & peculiaria animaliũ sanguine præditorum. At quę sunt in aliquo, vt elementa, non vt partes sunt, neq; eadem sunt forma, cum rebus quarum sunt elementa: non enim in auro e. g. ignis, aut aqua aurum est; sed auri elementum: neque igitur sanguis in viuente viuens, sed elementum, & alimentum. Summopere sibi complacet ille in

le in hoc argumento, sed frustra. nam, vt eius exemplo vtar, ignis & aqua, dum aurum cõponunt, aurum esse dicuntur, sin minus plures in auro formæ continerentur: elementa enim, dum sunt in mixto, propriam exuunt formam, & formã mixti induuntur. quod Vallesius nouit, & tamen in hoc argumẽto vel sui ipsius immemor, vel nimis peruicax elementorum formas in mixtis quęrit. Neque verum est elementa non esse mixti partes, imo maxime, quod si renuis aufer elementa, & ostende mihi elementati partes. Sanguis ergo, præcipue arteriosus, venenosus minus præcipue, si, vt sunt in animale, consideras, & elementa, & partes animalis appellabis. fur extra, erit ęquiuoce sanguis, vt de oculo extracto, & de separato brachio, de neruo, aut musculo dicere oportet.

A

Tandem sanguinem, & spiritum non nutriri sed nutrire ait. Nutriunt (vt iam diximus,) & nutriuntur etiam, sanguis ex chylo, Spiritus tum ex Sanguine, tum ex aere inspirato. vnde Hippocrates in libello de alimento *principium alimenti os, nares, & alia respiratio*, & rursus *quicumque veloce appositione indigent ijs humidum ad reficiendum optimum est quicumque vero adhuc velociore indigent per olfactum*. Hãc nutritionem impropriam esse dicit, ego, vbi alimentum in substantiam aliti conuerti video, & ab igne interno, purum ab impuro separari, non possum non veram nutritionem iudicare. Nec video quid ad veram nutritionẽ desit. Quod si animam ais corporis organici esse actum, sanguinem vero non esse organicum corpus, iam superius responsionem habuisti cum de semine similiter quęsiuimus an sit animatum, scilicet esse etiam actum corporis similaris, dummodo tale corpus similare sit pars organici.

B

Galeno inter ignem externum, & internum comparationem non admittenti respondetur.

CAPIT. XVI.

A CVM vita, & vitæ inseruientes operationes, igni attribuam, Galenum habeo mihi aduersum, qui libello de marcore c. 3. non admittit inter ignem externum, & hunc nostrum, quo viuimus non solum idẽtitatem, sed nec similitudinem *Nam quæ vnquam flamma* (inquit ille) *materiam, cui addita est, auget? quæ materia potius alimentum assimilat, quam sibi ipsi materiam? quæ denique tot machinationes vt materiam tueatur inuenit?* & quæ sequuntur; quæ nescio cur illi in mentem venerint cum tamen
B alibi non semel ex igne, aere, aqua, & terra corpus constare affirmet. Imo vero eodem libello de marcore imediate post hoc est c. 4. sic habet. *Atqui fieri ab initio minime poterat vt ex terreo plus misceretur quod humidum esse animalis principium oportet. Solum ergo adhuc, quod igneum est relinquitur, in prima animalis generatione, ac compactione necessario exuperans. Si igitur facere potuisset natura, vt postquam animal vel stirpem ad vigorem vsque perduxisset, aliam rursum viribus parem induceret elementationem*
C *hoc vtique dumtaxat modo sine senio, ac corruptione eius perdurasset fabrica.* Si igitur ignis in nobis relictus est qui ad senium, & corruptionem nos deducit quomodo negare possumus ignem internum, non minus quã externum materiam absumere? & ex hac continua interni ignis actione, oritur continua refectionis necessitas. quemadmodum enim si quis ligna camino ardenti non addit, ignem extinguere finit, ita & qui alimẽtum igni nostro vitali denegat eius extinctionem procurare dicitur. *Nam cum tota moles animalium in perpetuo fluore sit, ni si-*
D *milis altera substantia, pro ea, quæ defluxit, restituta sit, euaporabitur certe, atque dissipabitur vniuersum corpus* lib. 1. sanit. tuẽd. c. 2. Itaque si ignis noster ex cibo suam præparat materiam, ignis externus etiam idem facit, dum ex lignis viridibus ligna efficit apta vt comburantur si ignis externus suã materiam absumit, & noster simili modo idem præstat. Quod si alia mirabiliora (quæ Galenus enarrat) ab igne nostro fiunt, hæc non igni simpliciter sed naturæ dirigenti, & Archæo nostro seu chymico naturali tribuenda sunt.

Spagyria propria, & naturalis tam in ma-

gno,

gno, quam in paruo fit mundo, ab ea artifices chymici suam didicisse putandum est. Aspice in vniuerso tanquam in magna chymicorum officina continuas destillationes, euaporationes, exaltationes, circulationes, cohobationes, ex quibus in ventre terræ, vt in magno athanore, mineralium fiunt continuæ mutationes, & in aere vt in vase ad sublimandum & circulandum facto sublima, hoc est meteora formantur. Aspice deinde in microcosmo tot cohobationes cibi assumpti ita vt non semel in ventriculo sed iterum in iecore, postea in venis & vnaquaque particula, continua fiat puri ab impuro separatio. Vide vasa fæcibus dicata, alia sublimatoria, vt cor, & arterias, tot meatus colatorios, extractiones salium, rectificationes volatilium, fornaces ad varios ignes constructas, vt hic minor, illic maior pro necessitate accendatur. hęc omnia ab indocta natura (sic enim eam appellat Hippocrates vt pote quæ à nemine fuit edocta sed à se ipsa, quid fieri expediat edidicit) sunt facta & ad eorũ similitudinem doctus Artifex operatur adeo vt in re quotidiana, nempe in pane ignis potentiam mirari liceat ἀρτοποιϊκὴν enim seu artem conficiendi panis vt non miremur assuetudo facit.

Interna Microcosmi signatura.

CAP. XVII.

TRIPLEX facultatum genus iuxta communem omnium sententiam, interiorem hominem constituit. Nam ab intrinseco, hoc est ab animæ cum corpore cõiunctione habet ille primò quod nutriatur, deinde quod viuat, tandem quod sentiat, & moueatur. Triplicem itaque facultatem habet, nempe naturalem, quæ nutritionis dat munus, vitalem, quæ vitæ, & animalem, quę sentiendi, mouendique fons & origo est. His omnibus peculiarem, & satis amplam disceptationem in meis disceptationibus dicaui, nunc microcosmum quasi sigillo à macrocosmo accepto libet signare.

Potentias dignosces ab operationibus: prima appellatur τρόφιμος siue nutriens. hęc non A definit postquam animal est genitum, sed semper aggenerando per nutritionem continuam perseuerat. Sic genitus fuit Mundus sed continua deperditarum rerum restauratione genitiuus spiritus operatur. Secunda est quæ appellatur φυλακτικὴ siue custodia, aut conseruatio, & est illa sine qua aggeneratio esse non potest, & dicitur vita quæ in balsamo consistit, aut potius in actione ignis in balsamum; sic perpetua solaris ignis suggestione vitali aura mundus gaudet. Tertia nuncupatur πρόνοια seu innata rerum expetendarum, fugiendarumque B scientia, per quam animal imminentibus periculis prouidet. constat sensu, motuq; nam vnum sine altero esse nequit; quippe frustra datus esset sensus ad cognoscendum malum nisi adesset motus ad fugiendum, & rursus fatuus fuisset motus ni præeunte cognitione fieret, sic vniuersi natura rerum gerendarum fines præcognoscens varijs tum cœlorum, tum aliarum rerum vtitur motionibus.

His tribus facultatibus triplici mundo mundus paruus correspondet; nutriens elementari, si quidem elementa in continua C sunt nutritione, & transmutatione vnius ad alterum; conseruans seu vitalis, cœlesti quoniam cœlestis virtus est totius vniuersi vita conseruatrix. præcauens, siue scientia rerum, intelligibili, à quo omnis prouidentiæ fons emanat, & qui omnia suauiter statutis ordinibus disponit & mouet.

Antiquitas, quæ abdita philosophiæ arcana fabularum velamento occultabat, has tres facultates in vna anima sub specie vnius Deæ cui tria insunt nomina figurauit. Ac iccirco vetustissimam Deorum matrem Cęli, Terræque filiam nunc Rheam, nunc Ve- D stam, nunc Cybelen appellabant. Rhea hoc est affluentia dicebatur, quia nutritio per affluentiam nutrimentorum fit, Vesta quia vitæ conseruatio, perpetuæ ignis custodiæ correspondet. Cybele quoniam, vt in furorem homines agit sensum, motumque corrumpens; sic precibus mortalium sensationes, motionesque tuetur.

De singulis libet pauca adiungere Nutriens famulas habet tres (neque plures statuo) vna est magnetica quæ attractrix communiter dicitur, & in se magnetis signaturã habet, magnetis si quidem vim fere omnia

possi-

possident, vt sibi similia concilient, hæc magnetica ministrante, quasi manibus nutriens trahit alimentum ad partem nutriendam, trahit inquam & retinet, neque enim retentricem ab attractrice diuertam facio, si quidem eadem vi qua vtimur in attrahendo vtimur in retinendo, neque magnes per vnam vim trahit ferrum per aliam attractum adhærere cogit.

Obijcies attractionem fieri rectarum fibrarum actioni: detentionem verò per obliquas, hoc fateor & verum quidem est, rectos villos tractioni inseruire, obliquos retentioni, quos Auicenna vocabulo abutens transuersos appellauit, sed considerate opportet attractionem solis rectis vti, retentionem & rectis & obliquis quia maior cura requiritur ad retinendum, quam ad attrahendum, vt minor fiat retinentia defatigatio, sic cum aliquid retinere volumus vtraque manu retinemus, vt scilicet diuisus labor minus molestet.

Altera [illegible] siue coctio appellata plura præstat officia vnam vtile ab inutile separat, nutrimentum nutriendis particulis apponit, agglutinat, assimilat. Hæc vera spagyria est. & quemadmodum præcedens virtus magneticam ita hæc antimonialem signaturam habet.

Antimonium ex Paracelsi sententia aurum ad summum puritatis euehit, & *primũ ens antimonij tantas habet virtutes, vt omne id, quod contingit transmutet, & omnia quæ ab humore radicali enascuntur separet, & ex fundamento corpus renouet*. sic & per facultatem concoctricem alimenta, vt aurum depurantur. transmutantur, & tandem corpori renouationem quandam conciliant.

Tertia ministrans est [illegible] seu expultrix quæ separatum prius inutile foras eijcit hæc per villos transuersos, quos etiam Galenus rotundos vocat, peragitur signaturam autem gerit ventorum, quibus munus est totam mundi inferioris regionem ab inquinamentis expurgare. Aduertendum tamen est has ministras facultates miro prædominãtis naturæ ordine esse colligatas, ita vt si ordo soluatur præpostere vnaquæque munus suũ peraget. & vitia in corpore accedunt qualia pertractat Galenus 3. de causis symptom. capite primo, & capite secundo. Cum enim naturales hæ potentiæ appellantur agunt

A semper, & quantum possunt vnde nisi à moderatrice natura legem frænumque acciperet microcosmus in chaos reducetur. Retentrix quandiu oportet amplectitur alimentum sin minus fluctuationes, græce chydones dictæ fiunt, & cibus abit in halitus in concoctos. coctio non excedat ne deurat, non deficiat, aut erret ne accidat apepsia hoc est cruditas, iustis etiam passibus feratur, nam si anticipet adustio erit non coctio, si tardet tardipepsia dicetur. sic excretrix expectet donec separatum sit vtile ab inutili, sin minus vtrumque indiscriminatim eijciet, & suo nutrimento

B membra defraudabuntur, sequenturque praua symptomata; sin obliuiscatur, detinebuntur intus fæces, & malignis spiritibus omnia inquinabunt.

Sed iam ad secundam, ex primis tribus facultatibus, accedamus: ea est ignis vitalis conseruatio, cuius natura præcipuam curam gerit, adeo vt innumera instrumenta in hãc rem fuerit machinata, quippe, in hac sola vita consistit, & quemadmodum in vulcani officina, brontes, steropes, & pyragnion, continuo laborare dicebantur; ita etiam in hac viuifici vulcani officina arteriarum pul-

C satio, respiratio, & transpiratio, noctu diuque in huius ignis tuendi & expurgandi gratia, incumbunt. Sollicitudo naturæ, in nulla re melius ostenditur, quam in multitudine instrumentorum, quæ in eam rem fabricauit. sunt arteriarum myriades, quæ igitur se mouentes, cum corde, quatum motus quamuis circularis re vera non sit, quia geminam habet quietem, nihilominus ob vtriusque quietis exiguitatem, circulari proximus accedit: sit enim perpetuis reuersionibus. & aliquando, ad tantam deuenit crebritatem, vt quies nulla deprehendatur. alternæ autem istæ mo-

D tiones, congruenter fiunt nam constrictio fit, vt excutiatur nocens, si vero excuti non potest, tunc alternatim constrictio & dilatatio fit, vt pluribus vicibus peragatur id, quod vna tantum petagi non potuit, sic cum aliquis digitum pupugit, aut combussit alternatim manum mouet, quasi doloris causam excussurus, accedit quod ex dilatatione aer attrahitur sed ex accidẽte, hoc est, quoniam necesse est arteriam dum dilatatur impleri quod tibi facile fiet, si consideres, initio febrium maiores esse constrictiones, dilatatione quoniam tunc fuligines multa expelluntur,

tur, & huic muneri constrictio inseruit. dilationem arteriæ natura, non principaliter intendit, atque ideo licet necessaria tunc sit propter acutum febrilem ignem, tamen minori studio augetur, & constrictio, quam dilatatio, est maior: attrahitur igitur aer dilatatione expelluntur fulgines constrictione cuius contrarium sentientes pneumatici sunt decepti.

Porro pulsatio arteriarum, per quam microcosmum cœlestis mundi signaturam habere diximus comparatur à D. Thom. in libello de motu cordis motui cœlesti. quia hunc motum peragit anima, (vt ipse putat) nulla ex quinque facultatibus sed se sola, vt cœlum mouetur à sua forma, ita tamen vt talis motus sit ab anima sensitiua prout sensitiua est. Hinc Ludouicus Mercatus existimat, Sancti doctoris sententiam esse pulsationem pertinere ad sensitiuam facultatem. in quo tamen decipitur si quidem Sanctus Doctor ad nullam facultatem spectare ait. Verum Mercatus voluit laudabilem habere socium, in sua opinione, quam probat in primis. quia pulsatilis hæc facultas sicut sentiens subito, & quasi irradiatione quadam per vniuersas corporis partes demandatur. Ad hoc respondetur pulsatilem vim, non irradiatione arterijs communicari, sed eamdem esse, & cordi, & arterijs neque etiam si irradiatione communicaretur exeo inferre necessario possemus ad animalem esse reducendam.

Galenus lib. 1. de semine c. 16. hanc pulsatilem facultatem quemadmodum alias quas animales vocat irradiatione demandari contendit. Verumtamen rem aliter se habere disces, si consideres, cor dilatari, & constringi, ob vsus iam dictos, & propter eosdem, arteriarum dilatationem, & constrictionem esse necessariam, (neque enim potest cor membris omnibus assistere) quapropter consentaneum est, vt simul cum corde arteria moueantur neque aliquem expectent influxum. Licet enim barbari a suo duce Auicenna, & ille ab Erasistrato, acceperunt arterias & cor, non eisdem sed contrarijs motibus cieri; tamen opinio hac satis a Galeno, in Erasistratum, est confutata lib. de vsu puls. & lib. de præsagione qui enim, vnã manum thoraci, alteram carpo ad hibuerit, inueniet, & cordis & arteriarum vnum & eumdem simul esse

A *motum. Vnde iam constat, cum arteria, & cor eodem impulsu dilatentur, eodem contrahantur, eamdem esse vtrinsque mouendi vim, à corde tamen, tanquam a principio non per influxum procedentem, sed suapte natura, dilatatam e.g. si saxum in aquam conycias, primus circulus, secundum, non per aliquam facultatis communicationem; sed per quamdam mutuus dilatationem mouet vehementiorem autem aut languidiorem motum esse, Spi-*
B *rituum multitudini pneumatici attribuerũt Galenus ex hac multitudine, plenum fieri dixit caterum vtrumque potest recipi: nam Spiritus dum sunt multi, nec vero tanti vt repletionem, qua percipi possit efficiunt, robur augent; sin plures, arteriam replent. Hoc cognosces, exemplo satis manifesto. Visio melior fit multis Spiritibus, non vero tantis vt pupilla vitiose dilatetur, & sic pulsus vehemens, certe nunquam est vacuus.*

Altera mercati ratio est, quia pulsatilis vis, quasi quodam sensu nunc magis, nunc minus, pro indigentia pulsationis euariatur, non sicut vegetabilis, quæ semper, quantum potest operatur. Ad hanc rationem, quam ille mille modis repetitam in medium
C affert, & (si verum fateri vellet) à suo Antecessore Vallesio accepit, respondeo ex ea nihil aliud inferri, nisi id quod Vallesius infert, nempe vitalem facultatem non esse omnino ad naturalem reducendam. At dicet pro Mercato quispiam si non ad naturalem ergo ad sensitiuam. hoc quidem apprime verum esset ni daretur media quædam via.

Thomas a Vega vim pulsatilem esse partem facultatis vegetantis arbitratur, & hanc opinionem candide Auerroo acceptam refert. Ratio, qua nititur, est quoniam cum
D duplex sit vegetabilis virtutis operatio, prior in solidum alimentum, ad solidorum nutritionem, altera, in aereum, ad spirituosæ substantiæ reparationem non aliter trahitur alimentum spiritus ad suum ventriculum nempe cor quam membrorum alimentum in ventriculum, & quemadmodum cordis villi oblongi trahunt aerem, rotundi expellunt fuliginem, ita in ventriculo villi longi trahunt vtile alimentum, rotundi expellunt inutile excrementum. Quanto autem dissolutio spiritus promptior est quam alimenti tanto frequentior est motus in corde, &

arterijs, quam attractio, & expulsio in membris naturalibus. Sic ille qui tandem in suam sententiam adducit Galenum dicentem similiter reparari ignem, & aerem respiratione, & pulsu, vt terram cibo, aquam potu. Verum tamen huic longę ratiocinationi breuiter, & facile respondetur. nam quamuis in attrahendo, & expellendo naturalis, & pulsatilis conueniant in multis, tamen in alijs differunt; quod verò ait Galenus similiter reparari ignem, & aerem respiratione, & pulsu, vt terram cibo, aquam potu, non arguit duarum facultatem identitatem, sed aliqua ex parte similitudinem.

Verum enim verò tam vegetatiuæ, quam sensitiuæ potentiæ esse facultatem, vitæ conseruatricem, quæ vitalis communiter appellatur à ratione alienum videtur, qua propter libens, & a Thomæ a Vega, & à Ludouici Mercati sententijs discedo, cuius rei non leues adducam rationes. In primis non esse sensitiuæ demonstro quia, si ab ea esset, vt talis forma est, cum totum animal informet toto animali inerit pulsatio sicut cœlo, & cuius parti, motus circularis inest. nec mihi dicas solas arterias esse instrumenta accomodata quemadmodum oculos visioni aures auditui: nam quatuor sensus visus, auditus, gustus, & olfactus habent sua instrumenta, vbi ea habere, pro animalis vtilitate, conuenit, tactus vbique est: quia vbique necessarius est, sic motiones aliæ instrumenta habent apta ad vtilitatem animalis, vt manus hominis flexioni, alæ volucrum volatui; At viuifici ignis reparatio cum sit vbique necessaria, vbique etiam adesset, & quicquid transpiratio per omnia efficit pulsatio melius efficeret.

Præterea viuere animæ sensitiuæ adhuc, prout anima sensitiua est, vel est sentire, vel propter sentire, sed pulsatio nec sensus est, nec propter sensum: etenim propter sensum est motus arbitrarius, qualis pulsatio non est.

Quod autem pulsandi munus non sit vegetabilis animæ, patere arbitror quoniam vegetabilis potentia, in se ipsa, & propter se ipsam operatur, sed pulsifica operatur propter aliud nempe propter igneæ, aereæque substantiæ altionem si verò dicas pul-

A sificam propter seipsam operari quando quidem sua ipsius conseruatio in igneæ aereæque substantiæ altione consistit. respondebo hanc vtilitatem esse igneæ substantię admodum remotam.

Et quoniam huius ignis beneficio anima in corpore conseruatur non contenta natura, ad conseruandum ignem, solis arterijs, idem etiam munus alteri facultati tribuit nempe ei quam scientiam appetendarum fugiendarumque rerum appellauimus, vt etiam pro virili contendat, ne ignis viuificus suffocetur, & quia hæc facultas libere

B operatur, & poterat aliquando sui muneris obliuisci, id circo hoc opus non liberum esse voluit, & facultati libere operanti, hac in parte, libertatem ademit. Hinc est quod respiratio facultatis liberę, actio non libera sit, vnde & dormientes, & aliud agentes respiramus sed consideta quot ad respirationis opus machinamenta concurrant nempe diaphragma thoracis musculi, etiam larynx & pulmo.

Et vt perfecte munita esset hæc custodia ignis, naturali facultati tribuit, vt in carnis, & cutis generatione, ita se gereret, vt

C meatibus vniuersa paterent, & sic continua transpiratione, & aer nouus admitteretur, quo ignis nutriretur, & fuligines emitterentur, quæ si retineantur, ignis suffocatur.

Respiratio fit in primis motu diaphragmatis (quod vt ex Galeno lib. 2. de motu musculi, & ex autopsia liquet) expiratione intenditur, inspiratione autem laxatur, Nec verò in contrarium facit Galeni autoritas alibi dicentis expirationem esse affectum thoracis decidentiæ similem, decumbit sane in expiratione thorax sed non dia-

D phtagma: dum enim, ad diaphragmatis neruosum circulum, costulæ trahuntur intenduntur fibræ, quæ iterum relaxantur, dum costulæ reducuntur. Quod tandem operatio diaphragmatis contractione fiat ostendunt cadauera, in quibus omnibus hoc membrum sursum contractum inuenitur, vltimus verò in vnoquoque mouente animali respirationis motus est expiratio quod Aristoteles lib. de respir. animaduertit hinc eum qui vitam finiuit, & expirasse, & animam efflasse dicimus.

De pulmonis motu inter peripateticos, & me-

& mediocis concertatio est. Auerrous propria vi moueri existimat: quia si ad motum thoracis moueretur, motus ille esset violentus, at nullum violentum perpetuum. Non autem diffidetur, quiescente thorace pulmonem quiescere, & rursus mouente moueri, hoc tamen mirabili consensui, qui est inter vtrumque attribuit. ex altera parte Galenus, & cum Galeno medici omnes, pulmonem, non à vi propria, sed ad thoracis motum cieri affirmant. Non quidem vi propria, quia talis vis, aut esset naturalis aut animalis, aut vitalis. non mouetur a naturali: quia caret fibris, & filamentis, quæ illi motu robur necessarium præstent, non animali: nam musculis omnino caret. non etiam vitali quoniam non sequitur cordis, arteriarumque pulsationes, sed nunc tardior, nunc velocior est, quapropter relinquitur solum esse motum accidentarium. Ad Auerroum sic respondent, si motus violentus nullus esset perpetuus, non possent ossa moueri, quæ tamen ad motum corporis, & non propria aliqua facultate mouentur. Addunt non esse inconueniens durare perpetuo violentum aliquem motum, dum modo id ad euitandum damnum maius fiat: est motus pulmonis ad euitandum vacuum nempe cauitatem thoracis, quæ cum modo maior modo minor inspiratione & expiratione fiat, requirit pulmonem subsequentem à quo repleatur.

Verum nulla fortassis pars est in corpore nostro in qua subtilius naturæ artificium lateat, quam in fabrica pulmonis, cuius motus non est, vt ossium, scilicet ad motum alterius rei, sed proprius, & à natura inditus, ita tamen vt pulmo, sicut mare intumescens, & detumescens moueatur. Neq; enim dilatationem, ac contractionem hunc motum appellauerim, sed quia aerem capit, & remittit ab accepto intumescit à reiecto detumescit, vt immerito fabrorum follibus introductor capitul. II. comparetur, melius vtri, aut sacco. Intumescit autem plus, cum thorax plus aeris attraxit, minus si minorem aeris portionem suxit: cum vero intumescit thoracis cauitatem implet, atque ita non potest non vacuum impedire. vides quam sapienter natura vno opere duos assequatur fines, nam & aeris receptui, & vacui impedimento motus pulmonis vno &

A eodem tempore inseruit. Neque vero fibris indiget neque musculis motus, qui nulli alteri motui est similis, aut si similis est alicui, similis est motui cerebri qui nec fibris nec musculis peragitur.

Ad tertiam me confero ptonesim siue rerum expetendarum, fugiendarumque scientiam, quæ sensu, & motu constat; sensu vt cognoscat, motu vt effugiat, aut amplectatur. tam de sensu, quam de motu, multa forent dicenda, atqui non est hic locus. Mandari hanc virtutem per spiritus aliqui autumant, alij absque spiritibus per solam irra-

B diationem, vtrinque adeo efficacibus pugnatur argumentis, vt quæ nam sint potiora vix agnoscas, id in disceptationibus inquiro, quid resoluam accipe. Anima eadem est vbique tota in toto, tota in qualibet parte: notum hoc est, repetitum hoc est. imperat illa in cerebro: quia ibi cellulas potentijs restricibus destinatas habet, imperet sane ibi, sed obediet vbique, & nulla mora est, cum enim imperans & obediens vna & eadem sit, vix sententia publicatur, cum iam executio præsto adest. nec sane aliter extremi digiti pedũ eo momento, quo caput imperat moueri pos-

C sent nisi esset eadem anima tota in capite, & tota in pedibus.

Cæterum si nec per irradiationem, nec per spiritus influit hæc virtus, cur apoplectici sensu, motuque priuantur? an quia non adest facultas imperans obstructo cerebro.

Cur phreneticorum sensationes deliræ fiunt, & motus inordinati? an quia quod attinet ad motiones, vitiatum arbitrium sequuntur, sensus vero iuditium corruptum. sic fætus in vtero arbitrario motu non mouetur, sic qui doloris causam habentes dolorem non sentiunt, mente ægrotant, hoc est

D iuditio carent.

Cur offenso in paralysi membro obnerui obstructionem sensus, motusque talis membri perit? vtrum quia pars illa imperium quidem à cerebro suscipit, sed propter morbum non est apta tale imperium exequi non aliter ac oculus in suffusionibus.

Quare ligato neruo pars inferior sensu priuatur? An quia imperium per continua demandatur, peritque obedientiæ ratio, vbi continuitas soluitur. At dices fortasse non esse omnino impeditam animæ viam, quandoquidem pars illa inferior adhuc neruo

ligato viuit; Priusquam ad hoc respondeamus meminisse oportet, quod iam antea adnotauimus, neruos non fuisse frustra omnino excatos, sed vt per eos à cerebro ad partes sensum, motumque exequentes, & rursus ab his partibus ad cerebrum commeatus quidam fieret ligato igitur secto vel neruo v. g. brachij cessat in bracchio talis commeatus,

A sed noñ ideo virtus vitalis, non ideo nutritiuis cessat, quandoquidem & arteriarum, & venarum continuitas non est soluta, quapropter ad hue, & nutritur bracchium, & viuit, tamen post aliquod tempus consentientibus inter se facultatibus pats nutriri desinit, & exarescit.

FINIS LIBRI SECVNDI.

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS LVSITANI
DE METEORIS MICROCOSMI
Liber Tertius.

PRÆLVDIVM.

VETERES, qui sua numina, ad libitum, fingebant, quædam vt iuuarent, alia ne nocerent, venerabantur. Febris, quæ perniciosum est malum, & quam ex igne, quem Prometheus est furatus, mortalibus datam esse Horatius ait etiam apud eos templum, imo templa, habuit. Nec puto duntaxat, ob potentiam, quam habet maximam, sed ob occultam quoque eius naturam: quicquid enim occultum est, pro diuino habetur. Accenditur multoties, & ingrauescit, nec occasio scitur. Soluitur aliquando, sponte sua, (eam solutionem appellant medici crisim hoc est iudicium: quia de ægrotantis vita iudicium tunc fertur) Et causa adeo latet, vt eam e Cælo, sed turpiter, traxerit Galenus. Quid magis ignotum, quàm febre communissimo malo quosdam, per totam vitam, non corripi, ceruorum more, quos Plinius ait febrim nunquam sentire; alijs adeo esse familiarem, vt eos nunquam deserat, more caprarum, quibus innatum est cauma, propter quod herbas, quas mordent, adurunt; aut Leonum qui quartanam perpetuo patiuntur; aut ancyram, innatumque, ob calorem præter naturam, semper a quis innatantium. Antipater Sidonius poeta, omnibus annis, vno die tantum corripiebatur febri, & eo consumptus est *(referente Plinio)* satis longa senecta. *Hoc mihi in memoriam reuocat statutas febrium reuersiones, in quarum causa indaganda, doctissimorum ingenia defatigantur. Excutitur ignis in nobis aliquando salutaris, vt per exercitia moderata corpore prius euacuato: excutitur & perniciosus, pernecansque, nec semper ad perniciem ducit. Nam nonnunquam, pro ratione conditionis, quam est sortitus breui discedit ab homine, nonnunquam autem breui discedere facit hominem è vita.* Febres, *ait Hippocrates,* simplicissimæ, ac signis firmatæ securissimis, quarto die, aut citius cessant. pessimæ, & cum signis grauissimis, quarto die, aut citius, interimunt. *Multoties ignis sui similis semper ardet (febrem synocham appellant) contingit etiam vt veluti sub cineribus, vel omnino, vel ali-*

qua ex parte deliteſcat. Si latet omnino febris intermittens eſt, ſin aliqua ex parte, continua proportionalis, vtraque tamen, quaſi ex pacto, a quo nunquam deficit, reuertitur. Igitur ſi omnino interrupte pugnat ſine periculo id facit (niſi in continuam degeneret) continua ſi tertio quoque die fiat fortior periculoſior cenſetur. Si non ſolum præſcriptas reuertendi dies, ſed etiam, horas, obſeruet, diuturnitatem præſefert. Quod autem febris a græcis πυρετός appelletur rationi eſt conſonum, Et nos, tertio hoc libro, recipimus, probamus, explicamus. Quod autem latini febrem a feruore dixerint, communiter recepta etymologia eſt. Forſitan melius febris, à februo hoc eſt Plutone rege inferorum, quaſi non minus, quam ille mortalibus inuiſa. aut etiam per antiphraſim, ſicut bellum quia minime bellum, officium quia minime officit, ita febris quia minime februa, id eſt minime purgans, cum potius ſqualore corpus infectum reddat. In hac ægritudine præcipua eſt medicorum contemplatio adeo vt fere omnis veterum diligentia in ſpeculandis febrium euentibus fuerit. nec vulgus putat malum ſine febre ad medicos pertinere. Tyrannicam illa in nobis poteſtatem exercet quapropter magno ſymptomatum ſatellitio ſtipata incedit, quiſquis illam eijcit, ſatellites, vt plurimum diſſipat. Satellitum cultris nos enecare poteſt, ſatellitum etiam diligentia nos ſeruat. Eos igitur contemplamur num antecedant ſuam reginam, an ſequantur. nam multum intereſt hoc ſcire cognita vnius cuiuſque natura. Conuulſio v. g. ſi antecedat melius eſt, quam ſi ſequatur. E contrario tubercula, ſi prius veniant, febremq; ſequantur, dum ephimera non ſit, prauam efficiunt. Sin febrim ſequantur, critiee in acutis, quomodocumque in longis non ſunt inutilia. Aliquando febris gigantæa eſt, & caput inter nubila condit. Hanc ne timeto, niſi aliud habeat vnde timenda ſit: magna eſt ephimera, magna & tertiana exquiſita, vtraque caret periculo. Aliquando vero exiguam habet molem non tamen ideo fidem meretur, ad mores attende nam, ſerpit more feræ aut (vt Galenus ex aliorum dictis refert) more hominis ſcelerati. Et quemadmodum bomuncio poteſt, magnum ſcelus perpetrare, ſic & febricula magno offendere veneno. Ex inſidijs ergo dicitur maligna, ſi magis ſit inſidiatrix, & virulenta peſtilens nuncupatur. Hæc; inſidias parandi conſuetudo, aut natura nulli non febri adeſſe poteſt. neque enim febrium ſpeciem mutat venenum ſed periculum auget. Ephimera peſtilens, ephimera eſt, ſic putrida, ſic hectica; propterea peculiariter de omni peſtilente non ago. Sed inter ephimeras ephimeram peſtilentem, inter putridas, peſtilentem putridam. tandem hecticam peſtilentem, inter hecticas repono.

IGNEÆ IMPRESSIONES *quomodo in magno & in paruo Mundo fiant.*

CAPVT. I.

SOL, qui nos gignit, illuminat, & calefacit, totius ignis fons, & origo est; ignem intelligo istũ, quo vtimur: nam alterum qui in sublimi sphęra constituitur nullis sublunarium vsibus inseruientem, superius relecimus. Ignem igitur, qui nobis in vsu est, a sole esse, experimento accipimus: si enim radiorum coitionem, in cristallo efficimus, & materiam incendibilẽ supponimus, ignẽ accendimus. Dices tamen hoc argumento conuinci à sole ignem esse, sed non omnem: si quidem & à silice ignis extrahitur, scias oportet nihil ex ijs, quæ sub cælo sunt, solis virtute carere, nihil absque sole constare posse: ipse enim est *princeps & moderator luminum reliquorum*: & cum cælesti virtute omnia consistant, ac fiant, omnia solis virtute consistere, ac fieri dicenda sunt. quapropter ignis, qui à silice extrahitur, à sole prouenit tanquam ab autore, non tanquam ab vniuoco. sic causa æquiuoca nuncupatur, & suos effectus non formaliter sed eminenter in se continet.

Ignis sine pabulo non datur, quo si careat extinguitur; Nec mihi ignes græcos afferas, & mirabiles alios fere inextinguibiles: omnes enim in pabulo sunt hoc, aut illo, magis aut minus perdurabili, præter quam quod diuinitus etiam accidit, vt ignis sine pabulo arderet, qualis fuit qui apparuit Moysi exod. c. 3. & ignis sacer de quo 2. machab. c. 1. cęterum nobis de naturæ viribus est sermo, nõ de ijs, quæ sunt supra naturam. Quod nam sit igneum pabulum libet paululum perscrutari.

Sunt qui ventum, & exhalationem calidam, & siccam continuo à radijs solaribus excitatam, igni nutrimentum subministrare, affirmant. sed cum subterraneus ignis potius sit pruna, quam flamma, crassiorem materiam habere debet.

Vitruulus lib. 8. Architect. c. 3. alumen existimat esse à quo ignis substentatur: constat enim dura & compacta substantia: at A proinde non admodũ velociter consumitur ab igne: refellitur ab alijs, nihil enim alumine magis ineptum quod accendatur, nam oleosa substantia caret neque adeo porosa est, vt in meatibus ignem retineat.

Agricola, quem sequuntur multi bitumen liquidum esse dicit, tum quia nihil eo sit magis accomodatum ad suscipiendum ignem, tum quia sępe obseruatum fuit bitumen in subterraneis locis reperiri: pręterea nihil subterraneum reperitur quod in aqua inflã- B metur, & ignem conseruet, pręter bitumen, quales asserunt fontes ardere in Appolloniatarum nymphęo, & in lacu babilonię, isti etiam refelluntur; quia si hoc verum esset omnes aquæ thermales bitumen redolerent dum cum aquis pinguedo efflueret.

Fallopius & Baccius sulphur, vt plurimũ & aliquando bitumen esse aiunt quod subtus terram ardet, confirmant ex Aristotele: qui 24. Sect. prob. vlt. aquas thermales sacras appellat: quia sulphure, & bitumine, C rebus sacerrimis, tales redduntur. experimẽto etiam confirmatur: nam in agro volterrano, & alijs locis sulphur manifeste in aquis, quæ calidæ scaturiunt, ostenditur. Hos quoque doctissimus Septalius non recipit: quia Hippocrates in lib. de aere aquis & locis sulphureas aquas inter species recenset, sicut & bituminosas, & hiriosas, cum alioquin, si sulphur omnes aquas ingrederetur potius deberet esse genus; deinde vel sulphur erit in cuniculis vbi est ignis, vt illi pabulo esse pos- D sit, vel in superioribus cauernis, & tubis vbi sunt aquæ; si in igne quomodo aquæ possunt redolere sulphur, & habere sulphur (nam sulphur per sublimationem extrahitur) si verò est in cauernis aquarum, tunc nullomodo ignis voracitati satisfaciet. Tandem prædicti autores fatentur ignes subterraneos esse prunas, & non flammas, at sulfur flammam excitat, non prunas facit; & quomodo quæso tanta sulphuris copia generabitur, quæ pabulo sufficiat, cum sulfur facillime ardeat & consumatur.

Septalio magis placet, materiam potissimam esse terram, nam Aristoteles cum de

multis

multis saporibus aquarum 2. meteor. agat, in hanc venit sententiam. Sunt enim fontes multorum saporum, quorum causa referenda est ad ignis facultatem quippe cum terra aduritur, quia magis, aut minus aduritur, colores & sapores immutat. exemplum affert ex belgica prouincia, vbi incolæ vtuntur terra, pro lignis ad ignes accendendos, nec ita facile ignem admittit, vt sulphur nec ita facile consumitur.

Hæc sunt ab autoribus prodita, quæ omnia recipere nulla prohibet contradictio: nã, cum varijs in locis, ignes subterranei existãt, quorum alij in aquis calidis scaturientibus conspiciuntur, alij foras erumpunt, non autem eadem mineralia in omnibus reperiantur, credendum est, diuersis in locis, diuersã esse ignis materiam, dummodo omnis in eo conueniat quod sit pinguis, & oleosa: nam hæc est pars quæ ignis pascitur. Alumen neque oleositate, neque poris omnino caret. terra, qua vtuntur Belgæ peculiaris est illic, & bituminosum aliquid ad mixtum habet, vt ex graueolentia licet coniectari. si quidem dum aduritur ingratum expirat odorem. Itaque sulphur, bitumen, & reliqua tam mineralia, quam metallica, quæ, subtus terram, nascuntur, nunquam reperiuntur omnino pura, sed recrementis terræ permixta, ac proinde terram meritò Septalius dixit esse ignis pabulum, si terræ nomine intelligit eam, quæ aliquo pingui est grauida, alioquin vbique essent subterranei ignes, qui tamen non vbique sunt, vt vnusquisque nouit.

Sunt igitur ignes subtus terram quod fatentur omnes cum Aristotele 2. meteor. cum Seneca 3. natur. quæst. cum Lucretio dicẽte *principio tellus habet in se corpora prima, &c.* cum Vetruuio lib. 8. sue Architect. c. 11. cum Virgilio in Aetna: cum Ouidio in metamorph. Solem autem esse huius ignis autorem non est dubitandum, & quamuis Septalius impossibile esse existimet, à sole calorem haberi, quo ferueant scaturientes aquæ, & depilentur porci, deplumentur aues, oua indurentur, in hoc cogor ab eo dissentire: nam materia quæ incenditur vim igni attribuit, sic ex leuibus stipulis, ingentia ligna accenduntur fit autem à sole ignis, non solum per radiorum coitionem, quod alicubi fieri potest, sed per eorumdem continuam actione, commodam reflexionem, ad ignem in materia aptissima accendendum.

A De totius vniuersi impressionibus igneis prius dicamus. Hæ & in aere fiunt, & sub terra, ex qua tandem erumpunt. Aereę multiplices apparent, vt fulgura, fulmina, faces, capræ saltantes, lanceæ, discurrentia sydera, Dracones, & alia propemodum infinita: subtus terram esse agnoscimus ex aquis calidissimis scaturientibus, ex incendijs montium, qualis est Aetna in Sicilia, Vesuuius in Campania, & plerique alij. Horum causas vel philosophiæ tyrones se scire, iactantur; omnia scilicet ad exhalationes referẽtes, verum innumeras difficultates, quę hinc emer-B gunt sicco, vt aiunt, pede transeuntur. Non minore etiam negligentia, maiore sanè pernicie artis medicæ professores harũ impressionum in microcosmo principia ignorant, quia contemnunt, aut potius contemnunt quia ignorant.

Porrò cum iam maneat dictum quod nã sit ignis pabulum, quis nam ignis genitor; per se patere arbitror quomodo in visceribus terræ accendatur. Nam quemadmodum illic, & aurum & reliqua metalla cœlo in seminali materia agente, producuntur, ita etiam & ignis. liquescit igitur ab igne accen-C so, & sulphur, & bitumen, quod si aliquando ibidem salnitrum reperitur recalcitrat, atque in sulphure intumescit, nec in eo includi patitur, qua propter partem illam terræ concutit, vnde vulcani erumpunt. Eodem modo in suprema aeris regione, ignea accidunt meteora. Dari in aere sulphur fatentur peripatetici, vt est videre in conimbricensi Collegio, nec negare possent si vellent, quandoquidem fulmina quà transeunt sulphuris odorem relinquere pro comperto est, quod si sulphur est, cur & alia non erunt? siquidem omnium est eadem ratio Si autem D hæc omnia è terra ascendisse dicas, non ibo inficias, licet apud me aliter sentiam, verum cur tecum litigabo cum mihi admittas id quod, ad hanc rem, quam tracto demonstrãdam sufficit: nempe varias materias in aere esse, aut ibi à mundi exordio permanentes, aut ex terra continuo ascendentes. ex his fiunt omnia quæcumque vides, ita tamen vt semper cœli ruge opus non obliuiscaris. De materia aquea suo loco agam, de ignea nunc dico. eam ex sulphure, & salnitro componi, & tonitrua fieri, & fulmina, qualia ars, & hominum industria, in bellicis tormentis, est imitata: fit namque pyrius puluis, ex sul-

ex sul-

ex sulphure, salnitro, & aliqua portione fuliginei carbonis. Si vero aliquando materia non dum maturitatem adepta, non omnem suam vim, tyramnidemque exercet, nõ fulmina, sed leues fulgurationes fiunt, & multoties nec tonitrua sentiuntur, sed nubes sine sonitu rumpuntur; nubes autem esse harum rerum fumum, ostendunt varij earum colores. Cur tamen aquam effundant cum de aqueis meteoris tractabimus, ubi fiet manifestum. & hæc de meteoris magni mundi, de quibus solum obiter, vt meteororum parui mundi præludia sint, sermonem instituo.

In microcosmo multigenam materiam dari iam non semel superius inculcauimus, huius aliqua pars est facile accendibilis, nẽpe sulphurea & oleosa, alia difficile ignem concipit, quæ scilicet narcoticam vim habet, concipit tamen, verum flammam non ita perspicuam, & quemadmodum in mundo pauca sunt, quæ igni resistant, ita & in homine. cineres ignem non suscipiunt, sic in corpore propter id quod cineritium est, nunquam omnimoda consumptio datur.

Sed nunquid in homine est etiam substãtia auri? quod si est immortalis profecto erit: aurum enim igni resistit vnı inquit poeta

nil deperit auro igne, velut solum consumit nulla vetustas

Ac neque rubigo, aut erugo conficit vlla

Cuncta adeo firmis illic cõpagibus hærent.

Nunquid hæc etiam homini incorruptibilitas adest? In hoc etiam tibi faciam satis si quidem hoc munus libens suscepi, dummodo dum aurum, dum reliqua mineralia, in microcosmo constituo, analogiam intelligas, ita vt sit suum aurum, sua etiam mineralia, in microcosmo proportione respondentia auro, & mineralibus macrocosmi. Inter solem igitur, & aurum conuenientiam magnam cognouit antiquitas: propterea veteres sophi, & cabalistæ, vno, & eodem caractere Hieroglyfico, vtrumq; præfigurarunt. auri igitur vi pollet quicquid in corpore humano, solare, hoc est vitale existit. merito dixi solare hoc est vitale: à Sole enim cum Ioue viuendi, cum venere gignendi facultatem sibi conciliat, & hoc pacto tres gratias, sibi omnino proficuas, & necessarias amplectitur. Solem, Iouem, & Venerem, sol in corde est, Iuppiter in Iecore, venus in membris generationi dicatis. Atque ideo solaris

A spiritus, in domicilio veneris genituus fit, vnde dicitur sol, & homo generant hominẽ; Idem vero in iecore vitã substinet, hinc verum est axioma tandiu viuimus, quandiu nutrimur. considera Phænicis auis fabulam (talem namque eius historiam reputo, nec Plinius, alioquin fabulosus lib. 10. c. 2. renuit) hæc virtutis solaris quasi exemplum quoddam proponitur; auri fulgore circa collum splendet, cætera purpurea, quam soli sacram, in Arabia esse, & sexcentis sexaginta annis viuere, mos senescentem comburi, & ex se ipsa renasci autores tradiderunt. Sed

B nunquid Phænici adeò longæuę volucri comparabo hominem, cuius vitam octoginta annis, ad summum, iam à Dauidis seculo, includi certum est? Non equidem in hunc sẽsum fabulam narraui, sed vt aurum, & vitã, solem patronum habere ostenderem. Cæterum aurum licet ignibus resistat, non resistit venenis, non resistit hydrargiro, à quo frangibilis, & dissipabilis redditur. cumque in microcosmo quasi in vniuersali rerum omnium minera, dentur venena, detur etiam argentum viuum, non est mirum si per febres putridas, per alios putredinis casus, au-

C rum istud corrumpatur. Adhuc tamen remanet quod interroges. Verum scilicet, si homo exquisitissima victus ratione se ab omni putredine, & veneni aceruatione, adeo præseruet, vt nunquam ad quantitatem, quę nocere possit, accedat, ita præseruatus diem suum in infinitum, aut saltem in longissimũ tempus differre queat? differre quidem poterit aliquantulum moriendi tempus, & hæc est prophylacticæ artis potentia. Vita tamen adhuc erit breuis: nam quamuis ille, cuius vitam producendam sumis, in victu non peccauerit, parentum tamen peccata in semine

D gerit, secus primi terræ cultores, quorum vita vltra nongentos annos aliquando propagabatur: quoniam natura erat simplicior, terra fœcundior, vita temperantior vnde non solum vitalis, sed genituus spiritus auro septies probato erat similis.

Quoniam autem aurum auro perfectius est, aurum auro purius, illud primum, & antiquum perfectissimum, purissimumq; erat, ac proinde nulla sui parte igni cedebat, nulla purgamenta relinquebat. Hodiernum verò aurum, licet ab eodem sole, qui erat prius, sit genitum, tamen ex debiliore fit semine, & quando ab igne expurgatur, in exigua re-

N manet

manet quantitate, quæ vitæ substentandæ vix sufficit, rubigine inficitur, & primæuum splendorem amittit. hinc tristis senectus citius properat, & si ignis maxime increscat, vt in hectica febre, vitam finit properata senectus. Aurum itaque latere in microcosmo prædicta suadere videntur, conspicuum etiam aurum in crure Pythagoræ (nisi forsan ad allegoriam deflectas) habebis. In cæsarie verò Absalon 2. reg. c. 14. necesse est, vt verum aurum agnoscamus si quidē *quando tondebat capillos, semel autem in anno tondebatur quia grauabat eum cæsaries ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico*, quod pretium, soli auro debetur. aureæ glandes ex palma decidentes, de quibus Plutarchus in opusculo de Pythiæ oraculis, portentosæ fuerunt: sed si fuerunt, naturalem habuisse causam dicendum est: Atque ita præter inconspicuum, etiam conspicuum aurum potuit aliquando in corporibus reperiri.

Meteora ignea in microcosmo multiplicia.

CAPITVLVM II.

REVERTOR ad ignea meteora microcosmi, à quibus nec iniucunde, nec (vt arbitror) inutiliter, sum digressus. Accensa materia, si naturæ nostræ sit amica, incendium quidem efficiet, nullis tamen terribilibus stipatum symptomatibus: sin prauam redoleat naturam, tunc pro naturæ suæ more inuehet symptomata. Videas aliquos non dissimilia pati ab his, quæ patiuntur illi, qui arsenicum hauserunt, anxietudines, vigilias, & animi deliquia, nec non & vomitus porraceos, & æruginosos: alios quasi à narcotico veneno vexatos, somnolentiam, inertiam, & similia: multi hæc omnia, plurimi aliqua, prout huius, aut illius, aut omnis veneni participes fiunt.

Si in corde ignis incenditur, siue ibi primò incendatur, siue aliunde missus, sicut ab hoc microcosmi sole ignis viuificus in vniuersas regiones per arterias, & venas mandatur, ita & ignis perniciosus: latini vocant febrem à feruore, græci πυρετὸν à vocabulo πῦρ quod A significat ignem, quasi dicant igneum affectum: & ab Hippocrate multoties febris πῦρ idest ignis nuncupatur, vt 1. epid. sect. 3. ægroto 2. & 3. epid. sect. 1. ægrot. item 2. & eodem 3. epid. sect. 1. tex. 15. & quamuis Galenus existimet non omnem febrem, sed duntaxat ardentem ignis nomine ab Hippocrate designari; quia Hippocrates quendam, dixit, incalescentem cœnasse, vt vocabulo incalescens febris mediocritatem significaret; ego tamen existimauerim, ita dictum ab Hippocrate, quia homo non dum ægrotans, sed in neutra dispositione constitutus, B quæ non dum absolute febris esset, si sibi bene consuleret debuerat à cœna abstinere, quod cum non fecisset occasionem febricitandi, indulgens cibo, & potui habuit. Nec verò Galeno debuerat nouum videri si omnis febris ignis appelletur, nam præter quam ipse non semel definiat febrem, esse calorem naturalem conuersum in igneum, etiam lib. quod animi mores c. 4. *immodico ignis excessu animal febre corripi* dixit.

Si verò ignis non à corde, sed à iecore cōmunicetur; quamuis etiam à iecore totius corporis status permutetur, vt Galenus nos C docet lib. art. med. c. 41. tamen arterialis sanguis incendi non potest nisi à corde, atque ideo non dicetur absolutè febris; sed febris iecoris, febris lienis, capitis ventriculi intestini, & reliquorum, vt optime notauit Vallesius in libello de febribus. Itaque febris siue ignis, sine addito, esse non potest *nisi cor ipsum concalefecerit*, vt habetur apud Galenum 1. differ. feb. ca. 4. & lib. 10. met. ca. 8. rationem huius rei affert idem Galenus lib. de cur. rat. per sanguinis missionem c. 5. quia si cor *semel ipsum accensum fuerit, facile totum ipsius sani corpus simul excalefiet, quem-* D *admodum ab ingente in foro flamma, quæ illam continet domus*.

In omni febre cor necessario pati ex effectibus etiam cognoscitur: nulla enim est functio, quæ per febres non lædatur cum verò cor sit vitæ fons, ita & fontem esse omnium viuentis corporis actionum, patet. nec tamen cum hæc dicimus Aristoteli omnino assentimur vni cor tantum principium, neque cor, omnium facultatum, & subinde omnium actionum constituenti; agnoscimus facultates rectrices in cerebro esse, à quibus sensus & motus vniuerso corpori imperatur, facultates autem naturales, licet vnicuique

parti

parti sint insitæ, à iecore sanguinem, hoc est, materiam, circa quam agant accipiunt, verumtamen omnia hæc sine igne viuifico, cuius officina cor est, non operantur, imo vel perfecte, vel diminute, vel deprauate agunt, prout ignis ille vel diminutus, vel auctus, vel improportionatus existit: hoc docemur a Galeno lib. 5. de loc. affect. c. 1. dicente *affecto enim corde vita principio, necesse est mox illi reliqua omnia consentire, omnesque peraque partes, non iecur tantum, ne munus suum expediant impediri.*

Est tamen aliquid quod dicere possis, nempe Auicennam definiisse febrem dicentem *& inflammatur in eo, inflammatione, qua nocet operationibus naturalibus*: quarè solis naturalibus operationibus læsis, secundum taxar, non cor offensionem subit: respondeo, Auicennam nomine naturalium, reliquas intellexisse edoctus a Galeno lib. 2. de caus. simpt. cap. 1. qui naturæ vocabulo intelligit omnem qua animal regitur facultatem, siue illa à voluntatis nostræ imperio pendeat siue secus.

Extendi vero ignem in vniuersum corpus, non sic intelligas, quasi necessario in febre nulla detur particula, quæ accensa non sit, sed quia cum principaliores partes accendantur, reliquæ sunt dispositæ, nisi quid impediat; ideo in principijs accessionum, & in lypirijs, in quibus externa frigent, febres ad esse dicimus.

Dantur alia incendia, quæ vniuersum corpus occupant, non tamen aeream eius regionem, hoc est non veluti febris, quæ æstus quosdam, non aliter ac rabiosus Syrius, efficit. Sed quemadmodum incendia magna, quæ iam visa sunt totas ciuitates, & insulas deuorasse; sic Insulæ Aeoliæ in Siciliæ ora constitutæ, igni ardent vnde vulcaniæ dictæ sunt.

Magna profecto & horrenda in corporibus eueniunt ignis meteora: ignem in nobis esse conspicuum exempla ostendunt, nam & si duo virgiliana exempla tanquam fabulosa reijcias; vnum 2. Aeneid. cum ait in Ascanij capite visum fuisse ignem.

Ecce leuis summo de vertice visus Iuli
Fūdere lumen apex, tactuq; innoxia molli
Lābere flāma comas, & circū tēpora pasci.

Alterum 7. Aeneid. quod contigit Lauinię.

Visa (nefas) longis comprendere crinibus ignem,
A *Atque omnem ornatum, flamma crepitante, cremari,*
Regalesque accensa comas, accensa coronā
Insignē gēmis; tum fumida lumine fuluo
Inuolui ac totis vulcanum spargere tectis.

Si hæc, inquam, tanquam fabulas, respues, non poteris fide dignorum hominum negare testimonia; quæ transcribam ex Liceto. Alexandrinus medicus Philathei testimonio asseuerat, à vertebra coxæ in laborante coxendice, ignem exiluisse, oculosque inspicientis combussisse. Ipsemet Licetus plures se à patre suo audiuisse testatur, se dum
B Nucenis, in Insula Corsicæ, medicinam faceret, Francisco Guido Iuris perito familiariter visum, qui sæpe numero dum in lecto recumberet, & frictione brachium læuigaret, flammas euidenter excutere consueuisse, non aliter, quam si aridæ truncum hederæ, aut lauri confricasset. Testatur etiam vidisse bibliopolam Pisanum dum subuculam arctiorem exueret, flammas cum crepitu efflasse ex dorso, & brachijs; ita vt vniuersa familia præsens miraretur. Hoc idem refert accidisse frequenter Maximo Aquilano Medico insigni. Vtrumque exemplum verum
C esse facta diligente inquisitione Pisis cognoui.

Quod si, oculis ignem micantem non cōspicis, ex effectibus cognosces: neque enim semper externus etiam ignis fulget, ferrum ignitum, licet non adhuc candens, sulphur accendit, & vrit; ex quo patet ignis iam formam concepisse, nec tamen splendere. Fumus ignem in se habet, qui tamen non videtur, sed ex effectubus cognoscitur. quod si manifestius exemplum desideras, ea, quæ in verubus assantur vsque ad combustionem, id non patiuntur ab eo igni qui conspicitur,
D quia illum non tangunt: igitur ab alio, qui non videtur. Tandem ignem esse absconditum in rebus, quas tu calidas non ignitas dicis, Galenus fatetur quippe lib. 1. de simpl. med. facult. cap. 4. ita scriptum reliquit Aqua igitur ipsa ex se si frigida est facultate, porro si extraneum calorem adeptam, corpori humano perfundas, putabis forsan simplex quoddam, & naturale adhibitum medicamen. At ea quodam vtique modo composita est, aut igneæ essentiæ partem aliquā nacta, aut certè omnino ipsam qualitatem. Vt enim si salem miscueris ex confesso fuerit composita; sic multo magis si igneam, aut

essentiam, aut qualitatem annueris. hæc ille qui vtrumuis tibi concedit in aqua calida, aut qualitatem, aut essentias ignis. Vt iam apud ipsum non sit nouum, & ignem non conspicuum dari; & (quod supra dicebamus) ea quæ qualitates vocantur, substantias esse.

Denique ignem in nobis accendi fateberis, si ab externis ad interna argumentum conficias: Dantur caustica medicamenta, quæ vulgus merito ignem mortuum appellat. Hæc carni applicata ignis effectus producunt; atollunt namque vesicas, perinde ac si caro fuisset igne combusta imo & combustionis odorem relinquunt. si igitur videas sine igne externo, sine caustico medicamento, hos eosdem produci effectus, non ne fateberis ignem internum esse, à quo producuntur? sanè fateretur Galenus, qui multa vlcera huius naturæ agnouit.

Ita eueniunt in membris erysipelata, quæ sacrum ignẽ, & aliquando πυρὰ ἄγρια ignem ferum, Hippocrates appellauit: hæc ampullas excitant, & membra reddunt, vt ab igne, combusta. quot vesicas attolli vides non minus quam ex combustione? quare ex combustionum genere Variolas dixerim. quot exedentia vlcera vnde 3. de fracturis πυρώδης idest igneum appellat vlcus, talia sunt carcinomata, talis elephantiasis, & qui carbones non immerito appellantur de omnibus aliquid dicam, incipiens à febre, quam communissimum morbum esse, & omniũ morborum comitem dixit Hippocrates: sed nũquid omnibus morbis adest? Valeriola non vult. *Non enim eos morbos, qui à frigore oriuntur, repugnante ad id natura comitari febris potest: quandiu saltem vis se ipsa frigoris validissime exeret. Quosdam namq; rigore, præ nimio frigore aprehensos interiisse absque vlla febre olim obseruatum est, & nũc non raro etiam spectamus. In conuulsione superuenire febrẽ laudat Hippocrates 2. aph. quod interpetratur Galenus superueniens febris, frigidos; & glutinosos succos, quibus conuulsio ea, quæ ex plenitudine est, oritur, extenuet, calefaciat, ac tandem dissoluat.* Hæc & plura in suam sententiam affert ille, qui nihil ominus non negaret, partem vnam eius quod ab Hippocrate est dictum: nempe *febrem communissimum esse morbum*: siquidem adeo communis est, vt (sicuti Vallesius animaduertit) *vulgus hominum ad medicos solam febrium curationem iam putet pertinere*.

A Rari igitur morbi sunt, qui non sint febres, aut cum febribus. partem alteram hippocraticæ sententiæ, cum moderatione amicus lector intelliget, non inimicus ita vt cũ dicitur *febris omnium morborum comes*, aut pro omnibus, fere omnes accipiamus: aut comitem esse, pro comitem esse posse. Potest namque omnis morbus etiam ij, qui frigidissimi a Valeriola adducuntur, febrem comitem habere, imo de facto; cum primum putredo ad est, etiam in glaciali materia febris accenditur, vt in lethargo, cato, & reliquis.

B

Ex quinq; modis quibus ignis accenditur prior explicatur.

CAP. III.

LIBET in primis percurrere quinque modos à Galeno allatos 1. de differ. feb. c. 3. & lib. de caus. morb. c. 2. quibus ignis accenditur ij sunt motus, putredo, alte-

C rius ignis vicinitas cõstipatio, materia. quos, vt melius memoriæ mandentur his duobus carminibus comprehendo.

Motus, putredo, alterius vicinia flamma,
Occlusique pori, promptaque materies.

Aduerte tamen, cum Galenus, in aliquibus ex his, exemplum ab igne externo, ad ignem nostri corporis assumat, in aliquibus non, hoc cum distinctione esse intelligendum: vt scilicet tria priora, motus, putredo, & vicinus ignis, vbicumque ignem faciant: duo posteriora, constipatio & materia, non nisi in animalis corpore: quamuis constipatio ex-

D terius si non accendit at saltem auget.

Motionem intellige tam corporis, quam animæ. Anima potens est corpoream molem agitare, vt in ira: quæ feruere facit sanguinem circa cor, feruor, si diutius duret, auxiliares manus ex postulat & morbus est; sin transit cito (transit autem sæpissime, quia ira, furor breuis est) fulgur erit, sed fulgur, cuius tonitru aliquando interimit, cum scilicet ingente fragore disrumpuntur spiritus; & sequitur deliquium, à quo homo aliquando restituitur, aliquando non. Nec fidem habeo Galeno dicenti 2. de symptom. caus. c. 5. *ab ira nemo interijt* cui contradicunt hi-

historiæ

storiæ non paucæ. Nequam imperatorem, autor est sextus Aurelius victor, ex ira fuisse interemptum. ita Vincislaus, Bohemorum Rex, anno 1418. cum forti ira percitus pugionem euaginasset, vt prægustatorem occideret, qui Husitorum tumultum Pragæ, duce Ciscone, excitatum Regi sciens non aperuisset, à circumstantibusque detentus pugionem amisisset, ne familiaris cæde regiam maiestatem coinquinaret, in illorum manibus apoplexia correptus; post aliquot dies mortuus est, quemadmodum testatum reliquit Ioannes Dubrauius lib. 2. historiæ Bohemicæ. multorum historias similes reperies apud Conradum lycosthenē lib. 14. Nec ratio Galeni pōdus habet: nempe quia in ira *neque calor perfrigeratur, neque robur soluitur*; calorem non perfrigerari agnosco imo accendi: robur non posse solui non admitto: si quidem, autore eodem met Galeno 12. met. c. 5. *tristitia, & anxietates, & ira eo modo lædunt, quo multa vigilia, quod vires resoluunt*, & rursus paucis interpositis *in omnibus eiusmodi symptomatibus manifeste videntur ægrotantes, cum animo linqui, tum viribus resolutis esse*. Ergo si omnibus alijs animi affectibus parē iram facit, cur sicut alij affectus, non occidet & ira? Respondent aliqui pro Galeno pulsus iræ esse vehementes, vt habetur 4. de caus. puls. c. 2. quæ pulsuum differentia non potest comparari, nisi robore aucto. Hoc quidem tanquam verissimum fateor; verum non est impossibile facultatem in suo robore auctam, post modo cadere, quod ibidem Galenus luculenter exemplis demonstrat: *exoluti enim quidam extreme, vel per senectutem, vel per morbum, vel aliam quampiam, qua antecesserit, lassitudinem, si latrones subito conspiciant ingruere, vel hostes vel feram aliquam, concitato cursu aufugiunt periculum, neque in eo validis concedunt? itemque in terra motu ex ædibus exiliunt, aut per incendium, atque ocyssime discurrunt: dum antea per infirmitatem progredi vix possent. Ex quibus omnibus liquet facultates animales motricet, si quando impendeat necessitas, maiore vi ob ire suas functiones. Quo minus mirum est si in ira hoc contingat, cum videatur merito fieri: Vt & in his etiam animaduertas, qui exercitationem subeunt, aut quam aliam nauant operam, pulsus non in magnitudinem modo sed in vehementiam conuerti*. Hæc

A omnia libuit transcribere, in quibus luculenter Galenus docet pulsum, & magnum, & vehementem reddi ob aliquas causas, inter quas iram numerat, etiam in ijs, qui *extreme sunt exoluti* non quod illis præstetur robur, ridiculum enim esset dicere senes, & exolutos per excandescentiam, aut per corporis labores robur aquirere, sed est naturæ quidam conatus, qui subito maiori cum dispendio concidit. Excitat quidem ira innatum ignem, & roborat, vt aliàs à Galeno est dictum, sed ira mediocris: hoc tamen non tollit quominus magna, & repentina possit

B occidere. & hæc ex multis, quæ de animi motione dici poterant, sint satis.

Motus corporis etiam ignem incendit, nō hic agitanda controuersia est, *vtrum motus sit causa caloris* sed eam philosophis per otium, quo fortassis abundant, ventilandam relinquo. Sufficiant ad id probandum tria exempla à Galeno proposita *exercitium, lapidū, aut lignorum mutuus attritus: flamma ventilata*. Exercitatio, quemadmodū moderata ignem vitalem ex suscitat, & liberat a cineribus; ita immoderata plus nimio auget, & adurentem prorsus reddit. Hinc est quod

C homines habitu graciles, colore nigelli, paucius, aut nihil sunt exercendi, quod alibi ex Galeno, demonstrabo.

De attritu solidorum magna est disceptatio inter Scaligerum, & Cardanum, quomodo per eum ignis accendatur. Cardanus existimat, ex attritione lapidis ad tenuistimas partes illius substantia redacta, ignem generari, esseque huius materiam, vel illius ad hoc apriorē. Scaliger pro Alexandro Aphrodisæo insurgit, atque aerem, qui in lapide continetur attritu repentino in ignem verti contendit. Vtrinque rationibus pugnatur,

D verum litigent illi vsque ad nauseam. non tamen negabunt, illam substantiā quæ ignitur, siue aer sit, siue particula lapidis, chalybis ve, motu incendi, & vt, verum fatear, vtrumque videtur esse: nam aer motu ignitur, substantia etiam attenuata eodem iure in ignem verti potest: aer enim quid aliud est quam substantia tenuis? præterea cum videamus ex duobus lauri lignis manifestius ignem accendi, quam ex alijs, non possum substantiæ, quæ atteritur, aliquam mutandi se in ignem potentiam denegare. Nec mihi displicet, licet displiceat scaligero, rem, quæ ignitur, disponi per motum, sed in ignē

con-

conuerti a cœlo datore formarum, quod Auerrous optime probat in paraphrasi super metaphysic. tract. 2.

Iam vero ignem accendi, ex flamma ventilata, experimento est compertum, id fieri existimo quia flamma, hac illac mota, nouũ aerem tangit, quem accendit. At flamma inquit quidam, non pabulo nutritur, sed alia atque alia successiue fit: nam præter ea quæ pabulo aluntur, nihil est, & si quid est sine pabulo, cur indiget pabulo? Respondebo viro philosopho, ignem sine pabulo quidem esse, sed sine pabulo non existere. Hoc coegit Cardanum dicere ignem nõ esse substantiam, sed accidens: quia semper inhæret substantiæ; quod si ignis reliqua in suam substantiam mutare dicitur, hoc intelligit ille quasi sumatur ignis pro substantia ignita, quem admodum gelu sumitur pro omni substantia concreta.

Tamen non ita Cardano concedam: sed ignem esse substantiam, dum autem non esse sine pabulo dicitur, transmutationem intelligito, qualis fit in cæterorum quorumcumq; contrariorum pugna, in igne tamen potentior, quia ignis agendi potestate cætera omnia, quæ in mundo sunt præstat.

Secundus modus quo ignis accenditur.

CAPIT. IV.

EST & alius modus quo ignis accenditur, nempe per putrediñe, de qua multa apud Philosophos: ea est mutatio totius substãtiæ, propter partium dissolutionem, non amplius in suo toto coeuntium, facta ab igne præternaturaliter introducto: exemplum affert Gal. de columbino stercore in cuius rei confirmationem legenda est apud eumdem 3. de tempet. c. 2. historia de domo in Mysia Asiæ parte, quæ propter Stercus Columbinum, putrefactum, vaporemque edens, & tangentibus calidum, tota conflagrauit. verum non solum columbinum, sed omne aliud stercus, si manu diutius tangatur exurit. nec de stercore solum hoc dicam, sed de qualibet alia substantia, etiam inter frigidissimas reposita, accipe lactucarum aceruum, & relinque donec putrescant, inuenies lactucas ambustas.

Quid & quotuplex sit putredo, quid Aristoteles 4. met. de ea senserit, variæ extant opiniones, & non pauca certamina seu potius rixæ: præcipue inter Thomam Erastum, & Arcangelum Mercenarium, quam flammam iam vt cunque sopitam, excitauit postea Marcus Oddus. hanc litem si quis vellet componere in impossibili laboraret. Sed quorsum? teneat vnusquisque suo modo, & quæ sibi probabiliora videntur in medio afferat, lectoris sunt partes, quod magis placeat, eligere.

Res omnes naturales propriæ conseruationi, quo ad possunt, student; habent tamẽ in se, (quando aliter fieri nequit), principium aliquod corruptionis; cum enim ex diuersarum naturarum particulis constent, aliqua inter eas datur oppositio, & pugna, hinc & corruptio: quædam tamen sunt ita perfectè coagmentata, vt parum pugnantiæ intra se contineãt, ac proinde fere incorruptioni accedant: alia contrario modo se habent, & proinde facilè dissoluuntur. Hinc est quod communiter humida corpora corruptioni obnoxia esse dicuntur: quia ea quæ aquea sunt molliora sunt, ac proinde non satis compactam substantiam obtinent, debent simul esse calida, vt facile putrescant, quia calor siue ignis semper est vincens, & propterea finem pugnæ imponit, qui finis nunquam adest nisi per corruptionem omnimodam.

Mea quidem sẽtentia, ignis quamuis vnus tantum sit, dupliciter in corporibus operatur: aut vt naturalis, si moderatus est, aut vt extraneus, si immoderatus, hic igitur cum omnia agentia superet, si corpori accedit, vim suam præstat partibus dissolutioni paratis, atque ita fit aliarum ab alijs dissolutio; qua propter nihil aliud existimauerim esse putredinem, quam dissolutionem particularum factam ab igne extraneo.

Caue tamen ne dicas plures esse putredines, sed plures putredinis gradus; neq; Aristotelem aliud existimare credendum est: quã vis enim videatur duas admittere corruptiones, naturalem vnam, alteram præter naturam, vtraque vna & eadem est. Naturalis est cum mixtum in sua primordia resoluitur, præternaturalis est cum corrumpitur calore extraneo calor naturalis in re quæ putrescit, ita vt, per hanc putredinem, quid-

quid corrumpitur, non desinit esse mixtum. Itaque hæc secunda, via est ad priorem, nisi id quod corrumpitur violenter corrumpatur, vt in combustis accidit: in quibus non expectata putredine, in qua calor innatus ab extraneo corripitur, subito accedit totius mixti resolutio.

Si verò res ad suum interitum, hoc est ad suam vltimam putredinem accedat, semper precedet altera e.g. ariditas, & Senectus sunt putredines; ariditas enim in alijs rebus est tãquam senectus in animalibus, & tam hæc quam illa est corporis consumptio, & balsami defectus: vbi igitur balsamus deficit putredo dicitur. Sed numquid ab igne extraneo? maxime, nam hæc consumptio ab igne est, non a naturali, siquidem is potius viuificat, & balsamum adauget, igitur ab extraneo: vnde Gal. 1. aph. 14. de corpore iam ætate prouecto ait *tunc licet valde vehementer calidum existat, substantiam tamen innati caloris paucissimam habet*, igitur ariditas & similia putredines sunt, & simul sunt gradus ad vlteriorem putredinem, quæ est interitus, & opponitur simplici generationi. hæc autem quæ pluribus verbis in gratiam iuuentutis explicui his paucissimis Aristoteles comprehendit. *Simplici ortui contrarium maxime comune est putredo: nam omnis naturalis corruptio, ad ipsam via est, cuiusmodi senectus, & ariditas sunt. Caries enim finis est omnium, qua natura constant, nisi quæpiam vi corrumpatur. Siquidem licet carnem, & os deurere, & quodcunque eorum quibus finis naturalis interitus est putredo.* Sic Aristoteles. Sed nunquid omnium interitus est illa vltima putredo? minime: nam ante quam illa adueniat, cum acceditur ad gradum illum putredinis, quem forma naturalis siue anima substinere nequit, necessario corpus deserit, & interitus accidit.

Ideo cadauer; quoniam non dum ad putredinem fætidam peruentum erat, per dies aliquot plures, aut pauciores, pro maiore aut minore dispositione, quam in se habet, durat absque fætore. Hinc est quod corpora occisorum non fætent per plures dies; cadauera autem eorum, quos morbus interimit iuxta morbi naturam citius, aut tardius fætorem admittunt omnia tamen magis presto, quam illa alia.

Contra hęc posset aliquis opponere: signũ

A febris pestilẽtis esse fętidam respirationem; imo contingit aliquando, & ego bis vidi: semel Olyssipone, in Domino Ioanni de Sousa; iterum Florentię in quodam iuuene nobilissimo illustri familia *de Pitti*, Sanguinẽ secta vena fluentem totum cubiculum infecisse. Horum neuter euasit: Sed si viuente animali, & respiratio & Sanguis grauiolentiam habent, cur a nobis dictum est animam non posse in corpore expectare donec accedatur ad fetidam corruptionem: Vallesius respondet fætorem esse in excrementis, verũ quamuis in Sanguine possint partes excre-
B mentitię reperiri, & in respiratione exeant fuligines; tamen cum hęc nunquam grauеoleant nisi rarissime rarum aliquid protendere existimem, tantam esse naturę in pugna cum horribili hoste perturbationem, & vt ita dicam, insaniã vt prepostere omnia agat.

Profecto cum corpus bene habet, tunc inutiles & impurę alimenti partes optime a puris separatæ ad sua loca secedunt, & præualens fætor, quem sulphuris fęces emittũt, facit vt tum vrina, tum alui deiectiones fęteant. Quod si fętore priuentur signum est pessimum: ideo Hippocrates 2. prog. 17. ex-
C cretiones non admodum fętentes laudat, hoc est quę nec sint nimium grauеolentes, ob rationem quam inferius assignabo, nec rursus sint omnino fætoris expertes, quia quicquid erat fætidum mansit adhuc retentum a suo simili quod pręualet in corpore. sic etiam vrinę in pestilentibus similes sunt vrinis Sanorum; ideo Auic. 1. 4. tract. 4. c. 2. *& non alteratur pulsus & aqua magna alteratione, & cum hoc ipsa est interficiens velociter; & hesitant Medici in esse eius.* de pulsu cur non alteretur dixit Galenus, & nos aliquid infra addemus: de vrina, quę non
D immutatur causa est, quia in hac febre non agit natura actiones quę separet aliquid ex materia, pessimum igitur est signum excrementa non fętere, & multo magis si quod alitiurum est nempe sanguis, & Spiritus fęteant: nam tunc significantur duo; & sequestrationis priuatio, & impuri, quod remansit abundantia, si enim quod remanet non nimis exsuperat regulatur a potiore, & ita non se prodit; sin minus suo se fętore manifestat.

Contingit etiam aliquando tantam esse materię abbundantiam, vt & pars per excrementa secedat: adeo vt signum prauum sit

fętoris

fætoris argumentum, & relinquatur etiam adeo magna portio, quæ fætorem respirationi & Sanguini possit mutuare sic. 4. Aph. 70. *quibus vrina perturbata quales sunt iumentorum, ijs dolor capitis vel adest vel aderit.* tales vrinas bitumiori, pici, & resinæ solutis Galenus comparat, & significare ait dolorē capitis, propter magnam agitationem caloris a qua tales redduntur: mihi aliter videtur huius Aphorismi Sententia accipienda; & considero illud additum, *quales sunt iumentorum*, ex quo duo colligo: perturbationem talium vrinarum non subsidere, licet reponantur, quemadmodum iumentorum vrinæ non subsident: alterum magno fætore tales vrinas esse præditas, & iure optimo iumentorum vrinis hac præcipue ratione comparari. Intelligo autem pro dolore capitis omnem capitis laborem, nam & hæc Hippocrati cōsueta phrasis est sic πόνω id est laboris nomine significatur dolor. 4. Aph. 32. & 2. de victu acut. 47. igitur multam sulphurei bituminosique dissoluti, vel ipso Gal. teste, per vrinas eiectum, tale quidpiam in corpore redundare significat. Hoc autem si in corpore superabundet, tetros halitus & incendi faciles, ad caput transmittet, vnde phrenitides, lethargi, comata, & similes in capite affectus oriuntur.

Ad putredinem redeo cuius multi sunt gradus; primus est cum particulæ ab externo igne incipiunt dissolui; ita vt sola efficiatur membri, aut membrorum laxitas, ac proinde imbecillitas, siquidem in astrictione robur consistit. interrogabis fortasse; cur Senes, qui in hac priore putredine constituti dicuntur, durioris sunt carnis, cum tamen hæc putredo in laxitate consistat? Respondeo non esse durioris carnis, sed admodum laxæ, vnde eis imbecillitas accidit maxima, esse tamen durioris licet laxioris cutis, ob callum contractum. cæterum caro balsami expers, a quo partes vniuntur nimis est disiuncta, & laxa, hinc communiter dicuntur sicci temperamento, humidi excrementi; commodius dici possunt sicci ob paucitatem balsami, molliores ob rarefactionem partium, quę rarefactio siue laxitas impotentia membra reddit ad labores; & hinc eueniant lassitudines Spontaneæ, aut non spontaneæ, posteriores quę scilicet non sponte veniunt, sed a causa procatartica, minus malum significāt, in morem febrium ephemerarum; atque ita

A velut siquis dolium agitauit vinum perturbatur, quod quiete reducitur ad pristinum statum, si absque externa occasione perturbationem subit, significat principium corruptionis; sic etiam lassitudo facta ex causa, quiete emendatur; si non aduenit ex causa, hanc Hippocrates spontaneam & 2. Aph. 5. morbum prenuntiare dixit, quoniam videlicet iam secum affert aliquid corruptionis primordium. Si partium dissolutio pergit, corruptio augetur & tunc dissolutę partes in fuliginem conuersę, cor petunt febrem accēdunt. In hac febre (antequam ad alium gra-
B dum putredinis transeamus) considerare oportet, quamuis doctores considerent maiorem minoremue putredinem, ita vt dicant malignam fieri ab excellente putredine, non ita esse verum, tam febris non maligna, quā maligna, quam etiam pestilens (quę extra pestilentem constitutionem dari potest) eūdem gradum putredinis habent; imo verò aliquando & maligna, & pestilens multo minorem putredinem habent, quam eę quę non sunt malignę, habent enim pauciora putredinis signa: differentia igitur est non in putredinis gradu, sed in putrescente ma-
C teria, Ita vt dissolutio particularum, quam putredinem esse dicimus, si fiat in corpore in quo pręualeant partes non admodum venenosę febris etiam non admodum veneni naturam sapiet, quod ostendit absentia symptomatum. sin autem putredo sit & dissolutio particularum venenatę naturę participantium, tunc malignitatem febris induit. Sin vlterius in perniciosę naturę dominium procedatur ita, vt nimis venenata exuperent corpuscula pestilens est. Huius rei in externis experimentum habemus. siquis circa ignem sulphur, bitumina, & reliqua gra-
D ueolentia, non tamen perniciosa operetur, perturbationem sētiet non magnam nec admodum periculosam; si aliquid eorum quę veneni naturam sapiunt, vt Antimonium, Scamoneum, & reliqua, magna cum aduertentia id efficiat, nam fumi in corpore recepti malignam suam naturam produnt. Si arsenicum, Opium & reliqua huius census ni sibi maximam curam habeat in vitę discrimen adducetur.

Hic iam post obitū accidit, quare eius consideratio non ad medicum, sed ad philosophū spectat vt, scilicet speculetur quomodo ex corruptione vnius fiat alterius generatio.

Tan-

Tandem posterior gradus putredinis, est qui simplici generationi opponitur, & vocari poterit merito incineratio. Hos omnes gradus palam faciũt medicamenta ignis varios gradus possidentia. quæ sic pro exemplo habeto. In primis, mataiyncririca quædã meatus aperiẽtia, qualia sunt phænigmi, dropaces, psilotra, smegmata partẽ non amplius adurunt, quam quod sufficiat ruborem inducere: deinde accedunt vesicantia, quæ vlterius partes dissoluunt, & substantiam tenuem exire permittunt, & hæc adhuc vix putrefacientium nomen merentur; accidunt vlterius ea, quæ septica appellantur hoc est putrefacientia, quæ tamen inter se maioris minorisque ratione dissident, & hinc addiscas in hac putredine latitudinem quamdam esse. Tandem dantur medicamenta caustica, seu deurentia quibus accõmodo vltimam putredinẽ. qua mixtum in sua componentia resoluitur. Sic Gal. 5. de simpl. medic. facul. c. 15. toto capite docet caustica medicamenta, quę excarotica appellantur, corpus sensibiliter colliquare, Septica vero & ipsa colliquant non tamẽ adeo vehementer. Itaque ex his gradibus medicamentorum pitoticorum putredinis gradus contemplari licet, ita vt iam videamur demonstrasse non plures esse putredines, sed vnam diuersos gradus subeuntem.

Quamuis ab externo igne fieri putredinem cum Galeno & Aristotele affirmem, non tamen adhuc habemus id quod quęrimus nempe cur putredo febrem excitet? Galenus non aliter id probat, quam exemplo, quia ex putredine fiunt erysipelata, carbunes, phlegmonas, & phygethla, quæ febres excitare solent. Veruntamen exemplo ratio si possimus addenda est. Ignis in materia putrescente fumum & fuligines excitat, fumus autem fuliginesque, ignes quosdam esse non conspicuos superius diximus, hi per internos meatus ad cor tendunt, vbi non possunt non substantiam aliquam incendere, adeo vt cor exęstuans, cogatur Suppetias ab aere externo petere, & eidem aeri fuligines ab igne excitatas magno cum impetu remittere; hinc est quod crebescunt velocioresq; & maiores reddũtur arteriarum motus maiori quidem contractione, quam dilatatione in principio, & augmento dum materia adhuc plurimum fumat, postea cessante fuliginum copia par est contractio dilatationi.

A *Tertius modus, quo Ignis accenditur.*

CAP. V.

PRAETER duos prædictos modos quibus ignis accenditur tertius est alterius ignis vicinia. Mercurialis problema optimum se excitasse putat, & soluisse, cur fiat, vt qui nimium manent sub Sole febri-
B bus facile capiantur, qui autem ad ignem manent non capiantur. Respondet quia, vt vitio rerum calidarum gignatur febris in corporibus nostris oportet (sicut ait Gal. 1. diff. feb c. 1. vt caliditas communicetur cordi, comunicatur autem cordi per medium aerem a causis externis, vnde qui viuunt sub Sole, & aere calido hoc habent, vt aer calidus facile penetret in cor. hinc fit, vt a febribus tententur. Qui operantur prope ignẽ, & qui conuersantur cum febrientibus, licet secundum superficiem calorem aliquem nãciscantur, non est tamen in ipsis aer, qui attra-
C hitur adeo calidus, vt attractus in cor possit illud incendere, & consequenter febrem facere.

Hoc problema Galeno aduersatur, solutio eius aduersatur rationi. Quod problema aduersetur Galeno ex Galeno poteris intelligere illius verba 1. de diff. febr, sunt hæc *omne quidem causa genus fieri constat, ex rei calefacientis adhæsu, siue sol, siue ignis, siue medicamen fuerit*, Idem in lib. de morb, caus. sic ait *Nec est quispiam, qui ambigat, quin calidarum corporum vicinia alia concalescant, si modo ad memoriam reuocet, & bal-*
D *neas, & solem æstiuum, & omnem flammam.* Iam igitur patere existimo apud Galenum, tam ex ignis, quam ex Solis vicinia posse corpus febrire, quo magis mirandum sit tale problema Mercuriali in mentem venisse.

Responsio quam ad problema excogitauit, falsa etiam est, quia non minus calidum respirant aerem, illi qui in hypocaustis detinentur, quam qui ad Solem versantur. differentia est in eo, quod qui fornaces, & hypocausta tractant, possunt inde discedere cum sibi necesse esse vident, & in frigido aere recreari, qui verò Solem in æstate patiuntur, præcipue messores, non habent quo frigi-

dum, respirandi gratia, secedant; Accedit potentior ratio, quia Sol putridos e terra eleuat vapores, hipocausta, & fornaces non habent vnde illos eleuare possint; quod si vtrobique detur eadem ratio, profectò quod attinet ad respirationem, per eam tam calidus cordi communicabitur aer in fornace, quam sub sole.

Aliud problema longe vtilius excitari potest; quam ob causam si calidarum rerum vicinia febrem accendit, ij, qui in eodem lecto cum fibricitantibus dormiunt, nisi febris sit ex genere earum, quæ per contagium inficiunt, non accenditur, in vicino? Nam nulla febris ratione euaporantis ignis magis vicino communicāda videtur quam Ephimera, in qua plurimum alituum exhalat, & tamē ex Ephimeta non pestilente contagium non datur.

Respondeo ex vicinia omnis ignis ignem accendi, si sit in distantia proportionata, atq; ita si quis cum febriente ex febre non contagiosa in eodem lecto cubuerit ignem quidē sentiet, quis enim est qui cum calido cubans non incalescat? tamen illa incalescentia non dum febris dicitur. Causa huius rei est quia effluxus, e corpore ægrotantis morbo non contagioso resistentia passi superantur; tres autem gradus inefflu xibus cōsiderare licet, primus maxime contagiosus; qualis est pestilens, & hic absque apparatu morboso apprehendit. Secūdus minus contagiosus, qualis extra constitutionem pestilentem sunt febres malignæ, & hic requirit apparatū morbosum a quo vigoratur, & superat naturam: Tertius est non contagiosus, qui licet inueniat morbosum apparatum, non tamen ab eo extolli potest vt contagium efficiat, atq; ita tibi manet satisfactum cum licet ignis accendatur a vicino igne, non tamen fit talis, qui effectum gignat permanentem, nempe quia facile eius vis retūditur. cæterū cur morbi aliqui sint contagiosi alij minime præstat hoc loco inquirere.

In re manifestissima cæcutire mihi videntur ij, qui antiquos contagij cognitionem habuisse negant. Res enim vulgo etiam notissima quomodo sapientibus latere potuisset? Numquid quia eo seculo morbi contagiosi non adhuc fuerant? at istud falsum esse deprahendet, qui Thucididis legat historiam, vbi inueniet medicos in ea peste mortuos fuisse ex contagio, nempe quia præci-

A pue ægros adibant, & Lucretium, qui disertissime describens lib. 6. pestem, quæ Athenis contigit sic ait.

Quippe etenim multo cessabant funere apisci
Ex alijs alios auidi contagia morbi
Idque vel in primis cumulabat funere funus.

Sed neque Galenus contagium ignorauit, non quia metu pestis e Roma aufugit: (siculnea est hęc ratio quam affert Fabius Paulinus Vtinensis, potuit namque effugere non contagiū, sed, hominū constitutionem pesti-

B lentē Romæ grassantē) verum quoniā cōtagionis manifeste meminit lib. 1. dif. feb. c. 2. cuius verba libet hic transcribere. *Et quidem etiam quod a eris pestilentis status febrem afferre consueuit nemo sanæ mentis dubitant siculi, & quod pestilenti morbo laborantium conuersatio periculosa, ne inde contagium contrahatur, quemadmodum ex scabie, & lippitudine. Et etiam eorum, qui tabe correpti sunt, consuetudo nequaquam secura, atque omnino eorum, qui putridum expirant, adeo vt domus, quas habitant fætidum exhalent odorem*; Numquid clarius de contagio

C potuit agere? Hippocrates in libello de flatibus *quando aer inquit, inquinamentis plenus est, quibus humana natura offenditur, homines ægrotant, quando verò alteri cuipiā animantium generi aer inconueniens est, tum morbus illud genus corripit*. Hæc coinquinamenta, & ex putredine terræ, & ex Astrorum influxibus esse possunt; Sed non minus etiam propter putridas e corporibus affectis exhalationes euenire posse non debuit Hippocrati esse ignotum. Aristoteli cōtagium notum fuisse patet siquidem sec. 1. probāns quæ fit. *Quamobrem pestis sola ex*

D *omnibus morbis eos afficiat maxime, qui ad laborantes prope accesserint*. quod problema vtrum ab aliquibus recte intelligatur inquirere non est huius loci; sufficit apud philosophum contagij mentionem fuisse factam, quam etiam fecit, sec. 7. prob. 4. quærens. *cur a morbis quibusdam ægrotant, qui appropinquauerint, a sanitate autem nemo sanatur?*

Aduertat tamen obiter dictum esse ab Hippocrate corripi ab inquinamentis morbosis ea Animalia, quæ cum eis conuenientiam habent, & non alia, quasi hoc ita, vt plurimum, contingat, licet in valde furentibus pestilentijs venenum atrox omni ani-

malium

malium generi sit noxium, & mihi videre contingit in domo in qua pestis grassabatur gallinas perijsse tumoribus sub alis infectas; & in pestilentia, quæ accidit Olysipone anno 1569. quæ vulgo magna dicitur ob ingentem aeris corruptionem visæ fuerunt volucres ex aere mortuas cum tumoribus sub alis cecidisse, verum quidem est, Feles, Mures, & Canes, ex vna in aliam domum contagium ferre ipsis tamen illæsis, sed hoc etiã hominibus contigisse aliquando adnotaui; quid plura; si pestis est ingens carnes aeri expositæ corrumpuntur, quod argumentum sane manifestum est posse venenosum contagium ad diuersa animalium genera extendi.

Cur autem, si Antiqui contagium norunt, aut pauca, aut nulla de eo scripta reliquerunt? an quia sufficit scire contagiosos aliquos esse morbos, quos vulgus non ignorat, & casus manifestat, ad hoc vt remediũ vnusquisque ex se ipso addiscat: remedium namque contagij fuga est, ad quam præcipue in peste nos exhortatur Marsilius Ficinus in suo antidoto, c. 25. legittime inculcans prouerbium illud *fuge cito procul, ac tarde reuertaris*, An forsan Galenus de cõtagio scripsit in lib. in Thucididis pestem, qui non extat. Attamen quicquid de contagijs natura, & causis desiderabatur habuimus superioribus annis à Doctissimo pariter, & ingeniosissimo Medico, Poeta, Mathematico, & Philosopho Hyeronimo fracastorio veronense, a quo alij postea acceperunt, quare ne in ea, quæ ab alijs recte sunt tradita, quæque perfectius scribi nequeunt manum mittam, ab hoc labore supersedeo: præcipue cum præsenti negotio tantum intersit scire, cur aliqui ex morbis sint contagiosi alij vero licet aliquando grauiores, nullo contagio afficiantur a quo breuiter me expediam.

Oddo de Oddis lib. de peste. c. 8. & Horatius Augenius lib. 10. de febribus causam referunt ad maiorem minoremue putredinem, qui tamen non possent rationem reddere cur morbi salubres, & non magni quibus minor putredo subit sint contagiosi, alij vero longe grauiores nihil habent contagij; dico igitur contagionis semina ab omni putredine effundi: nam sine putredine quomodo dabitur contagium? cum spiratio putrida sit, quæ illud efficit, hæc spiratio vapor quidam est, nempe corpuscula quædam e re A putrida exeuntia; sic enim placet cum Fracastorio intelligere, ne ad qualitates occultas confugiam: præcipue cum Galenus non aduersetur, qui id quod ascendebat a crure adolescentis epileptici, siue qualitas, siue substãtia sit non curat, imo verumq; admittit; melius Pelops Galeni præceptor substantiam esse constanter voluit. Substantia cum sit, non est vnum corpus, quis enim dixerit rem adeo dissipabilem seu potius dissipatam vnitate gaudere, sunt igitur multa corpuscula, quæ ex putrescente materia exhalant.

Hæc oportet vt lentorem quendã habeant, B ita vt tribus conditionibus sint prædita, subtilitate, vt aduolent & penetrent, lentore vt adhæreant, putredine vt aduiãt putrefaciãtque. Omnis igitur putredo exhalat, sed nõ omnis exhalat lenta eodem gradu, quædam enim magis, quædam minus, alia nihil lentoris participant. atque hæc est vna ex caussis, quare quædam est affectio magis contagiosa, quam alia, & quædam nihil contagiosa. Hinc catarrhos phtysesque contagione inficiunt, imo in phthysi (de ea loquor, quæ fit cum vlcere pulmonum, non de alia, quæ cõsumptio dumtaxat est) fomes relinquitur C per longum tempus, vtpote qui difficile extinguitur. Sed cur pleuritis, in qua etiam viscosa satis materia sputur, ex se contagiosa non est? An quia in pleuritide adhuc cruda quicquid sputur aquosum est, nec lentoris particeps, cum autem coctionem accipit cedo matur velut optimum pus e phlegmone exiens, & putredinis signaturam ammittit.

Altera causa cur aliqui morbi sint contagiosi est magnitudo affectus, non in periculo, non in loci dignitate, si quidem his duobus modis etiã morbus potest dici magnus, sed in circumscriptione: Hinc est quod licet D cancer, & elephantiasis vnus, & idẽ sit morbus, vt ait Paulus AEgineta lib. 4. c. 1. tamen cancer non inter contagiosos morbos numeratur, elephantiasis verò adeo, vt magistratu prohibeantur elephantiaci in ciuitatibus habitare. Nec cardanus audiendus est, qui icirco non recipit Pauli Sententiam, quia cũ cancer non sit contagiosus, elephantiasis autem maxime, non potest vterque vnus & idẽ esse morbus: debuerat considerare maximã, quæ inter vtrumque, in magnitudine differentia inest. Dices fortassis carbunculum siue anthracem esse contagiosum, & esse ex eademmet materia, & tamen exiguum esse,

imo multo minorem caliete. Verum meminerts carbunculum non esse, qui contagium infert; sed febris, vnde carbunculi extra pestem sine contagio accidunt.

Tertia causa, quæ contagiosum facit esse morbum, est constitutio aeris a corporibus supernis in substantia alterati; Videbis multoties dysenterias, pleuritides, & alia huiusmodi mala, cum dispersi morbi sunt, nullo contagio inficere, cum verò sunt epidemici in aliqua constitutione insalubri, secum contagium afferre; Atque ex his potes addiscere cur non solum diuersi morbi sint, quorum hic contagiosus est, ille minime, Sed etiam cur hæc diuersitas in eodem morbo, diuersis tamen temporibus reperiatur.

Quartus, & Quintus modus quo ignis accenditur.

CAPIT. VI.

VLTIMI duo modi, quibus ignis accenditur hoc habēt peculiare, vt non (sicuti reliqui tres priores) ignem denuo accendant, sed iam accensum augeant: Quartus itaque modus *... *est adiapnestia idest constipatio, hoc est reclusio, & impedita trāspiratio, non nisi in animalis corpore incendium excitat, quia eius magis proprium, vti dixi, est, ignem iam conceptum augere quā denuo generare, dictum est putredinem ignē efficere & ab igne externo fieri, constipatio est causa saltem sine qua non putredo fit, quapropter constipatio externum ignem efficit, non quidem de nouo, hoc est in materia non ignita, sed in ea quæ prius ignem habebat. Vnde ex viuifico efficitur mortiferus; & sententia illa Hippocratis citata a Galeno in libello de marasmo. *calor, qui nos genuit nos peremit*. duplice nomine vera est, tum quia ignis vitalis continuo balsamum, quo alitur consumendo, animal ad senectutem, ac tandem ad interitum perducit; tum etiam quoniam idem ignis, qui moderatus in generatione vim maximam, & principatum obtinet, immoderatus nos occidit.

Quintus & vltimus modus, quo ignem accendi contingit, est propter appositionem materiæ: Hic etiam modus quia præsupponit A ignem iam prius existentem, qui in subiecta materia augetur, solis animalibus conuenit; quæ nam sit materia ignis, Galenus vulgato sane modo explicat sic inquiens. *calami aridi facile flammam suscipiunt, ligna verò viridia præsertim si plura illi inieceris, aliquādo quidem flammam, tum grauant, tum suffocant, demum verò augent*. Non tamen hoc est quod quærimus, siquidem a plebeo homine idem addiscere possumus, sed quid in ligno viridi est quod flammam suffocat, quid deinde quod auget.

Iuge pabulum in humido consistit, sin B minus cur cineres non ardebunt reliqua cū ardeant? humidum duplex est, aqueum vnū, qui ignem extinguit, pingue aliud in quo ignis depascitur, ligna viridia vtriusq; participant, aqueus vel vincit ignem, vel vincitur ab igne, si vincit extinguitur, si vincitur euanescit in auras, & relinquit oleosum liberum, in quo ignis debacchatur, siquidem oleosum non ita facile euanescit: idcirco in principio consistit omnis difficultas incendendi ignem, consistit & periculum ne scilicet extinguatur, postea verò iam nullum adest impedimentum, sed potius adest fomen- C tum.

Tria remanent dubia; primum cur paleæ, & aridi calami sicci cum sint, ignem prompte suscipiant, & cito extinguantur? alterum cur aqueum humidum extinguat ignem, pingue augeat? tertium cur oleosum tardius euanescat? Ad primum facilis est responsio, paleę vix habent humidum aqueum quod impediat, idcirco facile accenduntur, vix habent humidum pingue, quod pabulum præstet igni, ideo facile extinguitur.

Ad alterum dico: ignem si includatur, vt difflari nequeat, momento extingui, a super D imposita itaque aqua melius quam a re quapiam impeditur, atq; ita cohibita respiratione suffocatus perit: signum huius rei est, quod aspersa guttatim aqua non extinguit, sed excitat, nempe quia partes, quæ liberæ ab aqua manent excitantur, vt alijs auxiliū præstent ne pereant; sunt qui dicunt extingui ab aqua multa quia talis licet nutrimentum ignis sit, est tamen nutrimentum improportionatum, sed non videtur vera hæc ratio, quia si tantum aquæ pondus, quantum lignorum igni adhibeatur, ignis ex aqua extinguetur, & lignis augebitur. Ad tertium in pingui datur id quod aereum vocas, & ignis

est

est pabulum, datur & fæculentum multum, & ignem remoratur, quod fæculentum nimis detur cognosces si vasa in quibus oleum fuit aceruatum, inspicias, videbis enim magnam partem, in amurcam discessisse.

Vnus tantum est ignis non multiplex.

CAPIT. VII.

AD vniuersi immitationem in Microcosmo, omnia ab igne disponi scriptum est ab Hippocrate lib. 1. de diæta cum vero ignis omnia etiam destruat, non capiunt communiter authores, quomodo duo isti contrarij effectus ab vna & eadem causa possint prouenire, ac propterea duplicitatem ignis sunt imaginati. vt eum Galenus vocat febrem calorem naturalem conuersum in igneum, conuersionem vnius in alterum specie diuersum nos doceat.

Quicquid de calore autores communiter dicunt de igne dictum a me accipito, a qua sententia Plato non discedit, qui in Timeo *calorem* appellat *quasi ignis quemdam fontem* non deest qui dicat Platonem non dixisse ignem, sed quasi ignem, verum non ita superstitiose particula illa, quasi, est accipienda, siquidem aliquando magis ad ornatum dumtaxat profertur; præterea in eodem dialogo sine *quasi* dixit *ex ignis excessu corpus ægrotare:* At dicunt illi, calor igneus a calore naturali differt, quapropter non est ignis nomine vterque calor significandus: idque probant autoritate & ratione; Autoritates Hippocratis & Galeni quamplurimę extant quibus duplicitas caloris constituitur, sed ne accumulatorem agam, vna vel altera ero contentus. primo 6. epid. sect. 4. co. 25. *geminum in animalium corpore* (inquit Galenus) *calidum agnouit Hippocrates.* & 1. aph. 14. differentiam ex eo colligit quia. *alioquin febricitantes diceremus plurimum habere calidum innatum.*

Rationes excogitarunt propemodum infinitas sumptas a diuersitate affectuum, a contrarietate quam habent inter se siquidem inuicem corrumpuntur, a diuersa prouidentia quam postulant: quandoquidem in febribus A duplex nobis est intentio; vna calorem febrilem extinguere, altera genuinum roborare. nec non etiam ab absurdis quæ sequuntur: quoniam si calor vterque esset idem, semel febricitans non posset amplius a febre liberari, sanitas enim a sanitate fit. quare si vniuersum corpus calor febrilis occupet nulla erit pars sana, a qua sanitas fiat.

Ex his & similibus volumina conficiunt, quæ silentio præterire libet, cum ex prædictis quantum reliqua valere possint colligatur. diuersi effectus non arguunt diuersitatem calorum, arguunt sane diuersitatem formarum, B a quibus illi diriguntur. sin minus innumerabiles tibi, non duos, constituam calores: nam sicut tu calorem, qui coquit cibos in ventriculo diuersum constituis ab alio, qui eosdem in olla elixat, aut in verubus assat, ita ego diuersum calorem constituam eum, qui cibum in carnem Leonis conuertit, ab alio, qui eumdem transmutat in carnem Bouis: Contrarietas qua se inuicem calor naturalis, & præter naturalis corrumpunt, nihil conuincit: siquidem improprie corrumpi dicuntur, sed ad proportionem, aut improportionem tendere; calor igitur qui est C proportionatus naturalis est, idem improportionatus dicitur præter naturam. sic maior lux extinguit minorem. & tamen duæ luces, numero dumtaxat, non specie, differunt. Postulant diuersam prouidentiam, sed non sunt diuersi, quemadmodum enim vnus & idem est Socrates gramaticus cum se ipso musico, sic calor, viuificans spirituum consortio, & mordicans asperitate materiæ vnus & idem est, diuerso tamen modo tractandus. Nec absurdum vllum ex vnitate caloris sequi dicendum est: febricitans enim, qui per omnia ęqualiter factum habeat calo- D rem reduci nequit, talis est ille, qui hectica laborat, qui vero partes habet magis, alias minus ignitas pugnam in se continet, & hinc morbus fit dolorificus atque molestus; partes igitur quæ nondum contraxerunt igneum calorem, vel quæ leuiter contraxerunt, adminiculantē habent arcanam illam naturæ vim, & doctrinam innatam, qua vnaquæque res se ipsam conseruare nititur, adminiculantia præterea auxilia medica nec non, & alimenta; atque ita pars salubrior insalubrem vincet.

Ne tamen in vetere & satis agitata disputatione immorer relinquo quid hi sentiant;

sed

ſed velim mihi dicant, num ignis productus ab alio igne, & ignis à ſole productus ſint eiuſdem ſpeciei? quod ſi concedant, vt conceſſuros arbitror, non eſt iam cur amplius de hac re diſputem.

Nec vero quia ſunt aliqua viuentia quæ ſuperentur à non viuentibus in ignis quantitate, ideo dare oportet ignem cæleſtem qui differat ab igne elementari; vt exiſtimarunt Mirandulanus, & Fernelius: nam licet ignis multum conferat ad vitam adeò, vt ſine eo ſtare nequeat, tamen non eſt ille qui vitam elargitur, ſed formatum diſpenſatrix anima vniuerſi: quod vero ab Ariſtotele dictum eſt 2. de gen. anim. dari calorem proportione reſpondentem elemento ſtellarum, qui ignis non eſt, & facit vt fæcunda ſint ſemina, recte ab eo dictum puto; non quaſi calorem alium diſtinctum afferat, ſed quia (vt ipſe ſemet exponens ait) ignis nullum animal generat, hoc eſt, ignis vrens nihil generat, omnia conſummit: ignis vero cæleſti virtute cõtemperatus, gignendi muneri inſeruit: talis eſt qui in ſemine eſt; ſed nunquid id circo ſũt diuerſi? minime, igni accidit quod ſit aut nõ ſit celeſtium influxuum delator & particeps, ſicut non differet ſpecie magnes à magnete, ſi vnus trahendi vim in ſe retineat, alter eam amiſerit. ignem productum temperare non potes, poteris tamen à ſole moderatum accipere, & operi faciendo accomodare vt virtutes cæleſtes in eo reperias. vis ignem qui faciat vt fæcunda ſint ſemina? licet tibi Aegiptum adire, in Cairo inuenies conſtructos furnos, alios alijs multiplice fornice impoſitos, in quorum tholi ſupremi medio foramen eſt per quem ignis vis, quæ immodica poſſet officere, ſubit, atque exhalat: in imo ignis accenditur temperatus. quorum multas centurias in fornicum ſuperiore planitie diſponunt. Statis diebus erumpit turba, quæ illic non numero, ſed menſura venales habentur. Modiolus ſtatuitur ſine fundo qui completus ſuum habet pretium. neque hoc fabula eſt. imo neq; fabulam exiſtimat Ariſtoteles animal in igne viueret: calumnientur alij; non deeſt defenſio: Scaliger pro Ariſtotele ſatis acute inſtructus adeſt. Quod ſi tibi difficile videatur, non erit difficile ſericos vermes in ſinu fœminarum accipere.

Itaque vnus, & idem ignis, ceu inſtrumentum diuerſorum agentium diuerſas admodum actiones inducit, in primis ſi naturę

A ſuæ relinquatur, omnia conſumet ac deuorabit, ſi naturæ fræno regatur, hac illac ibit: ita vt cum forma vnius animalis coctionem faciat, & tranſmutationem huic animali conuenientem, cum forma alterius alteram. Si regatur a Cęlo imo potius ſi diteſcat à Cælo, iam tunc multarum virtutum locuplex factus multa mirabilia operabitur. Hanc diuerſitatē contemplatus Cardanus, eo proceſſit, vt quatuor calores conſtitueret, idque latiſſime probare contendit lib. 2. ſuarum ſubtilitatum *calor* (inquit ille) *quatuplex alius vt in principali agente, id eſt radijs ſi-*

B *derum, alius & ipſe in actu, ſed ſicco iunctus: tertius humido: quartus autem veſtigium eſt caloris.* Itaque primum calorem cæleſtem appellari ait, ſecundum igneum, tertium naturalem, quartus eſt facultas quædam calefaciendi, veluti in pipere. Attamen non magis Cardanum in hac multiplicitate calorum recipio, quã recipiam Aſtrologos, qui ad libitum Spheras cæleſtes multiplicant, ita vt à paruo numero quem conſtituebant prius, iam ad vndecimum ſit peruentũ. Liceat igitur vnicuique ſuo modo ſentire: apud me firmũ, ratumque eſt, nec expan-

C ſionem vllis ſpherarum diuiſionibus egere, nec ignem tot diſtinctionibus. & de ſpheris quidem alibi dabitur occaſio, de igne ſubiungam: tam à ſole, quam ab igne fieri aduſtibilium aduſtiones, liquanda liquari, induranda indurari, coquenda coctionem accipere, attenuanda attenuationem. Iam vero ignis noſter naturalis, ſicut & ignis externus, ſine alimento nec momento temporis conſiſtit. Vterque ſurſum, deorſumq; fertur, prout pabuli indigentia eum mouet, non autem non ſolum à pabulo, ſed etiam ab animæ motionibus: iam videor nimius eſ-

D ſe in probanda ignis vnitate.

Eſt igitur ignis viuificus & ignis febrilis vnus, & idem. viuificus tamen in materia benigna accenſus frænum ſuum ſecum habet, cum vero effrenatur ob aliquam ex quinque cauſis, ſuperiore capite aſſignatis, febrilem appellamus, & meteora ignea efficere dicã; Effrenatus itaque in eadē materia in qua erat prius febrē efficiet, quæ ſolius incendij ſapiat naturam, in alia ſymptomata excitat redolentia naturam earum rerum, in quibus accenditur. Et quemadmodum ignis ſalubrior, aut inſalubrior dicitur, pro diuerſis lignis in quibus accenditur, ſic & in noſtro corpore con-

re contingit. Si enim arsenicalem materiam inueniat, videbis symptomata omnino similia eis, quæ patiuntur, ij, qui arsenicum hauxerunt: vigilias, sitim, linguæ nigredinem, anxietudines, & quod magis est, tam ab arsenico epoto, quam à veneno intus genito pusticulas exoriri per vniuersam cutim certissimum est. Liuores etiam post mortem in ijs, qui venenum sumpserunt extra apparere certissimum est; liuor etiam apparere solet incorporibus eorum, qui ex pestilente morbo intereunt, & Hippocrates 1. de rat. vict. in morb. acut. tex. 35. sideratos appellat eos, quibus *mortuis latus liuidum plagæ simile videtur*. Idem mihi & pluribus, qui dissectioni cadaueris Iuuenis cuiusdam nobilissimi aderant, videre contigit cuius vniuersum sinistrum latus liuidum erat.

Si vero ignis narcoticam materiam occupet, inertia, somnolentia, & impotentia ad motum accedit, si mercurialem vim sortitur, tunc accidunt vomitus & nauseæ. multoties hæc omnia eueniunt, quædam maiora, alia minora pro ratione prædominantis materię.

Dubitatio tamen hoc loco non contemnenda se offert; videlicet, cum ignis omnia venena superet (iccirco enim vulnera ex venenatis animalibus profecta, si candenti ferro vrantur veneni expertia fiunt, & medicamenta quælibet cum vruntur, & in cinerem rediguntur, venenum esse desinunt:) cur etiã internum venenum non absumat? Respondeo in primis vbi ignis augetur, & humidum non finitur, vt in ijs, que putrescunt venenum exacerbari. & hinc est quod venenum calcinatum hoc est, in cineres redactum, veneni vim deponit, sublimatum vero quod non dum est in ceneritum perniciosius euadit. altero modo respondeo, ab igne quidem venenum absumi, ideo theriacam, & multa alia, quæ ignea sunt, in quotum numero est contraherba, in febribus dare non veremur. Sed fuligines quæ à veneno qui de vritur eleuantur, hæ sunt, quæ interimunt dum scilicet ad cor perueniunt, & ibi vires suas exercent.

Tandem respondemus, ignem superare quidem magna ex parte venenum, non tamen omnino experimento demonstratur, nã si ignis omnem præcedentem vim etemabilium aboleret, omnes cineres essent eiusdem virtutis; attamen videmus alios alijs esse magis causticos, & seruare ad huc quædam veluti priscæ virtutis semina.

A

Febris num qualitas an substantia.

CAP. VIII.

CVM febrem ignem appello videor febrem in substãtię prædicamento reponere, quod communis medicorũ schola non recipiet, præcipue cum febris sit morbus; morbum autem autores, quidam ad qualita-

B tem, quidam ad relationem, nonnulli ad vtramque referunt. Hanc ego difficultatẽ euincam oportet antequam vlterius præsens tractatio progrediatur.

Facile hunc nodum solueret Cardanus, qui febrem, ignem, & qualitatem diceret, si quidem apud eum, ignis substantia non est, sed qualitas: sicut glacies quæ substantia non dicitur, nisi accepta pro re, quæ gelu cõcreta est. ita ignis si substantia dicitur pro re ipsa, quæ ardet accipito, quare nihil aliud existimat esse ignem, quam calorem summũ cum summa siccitate: ignem substantiæ

C in hærere semper, quemadmodum reliqua accidentia: hoc tribus potissimum rationibus persuadet, saltem tentat persuadere. prima quia si ignis in ferro esset, duo corpora se se in vicem penetrarent; Altera si in ferro ignito darentur duæ substantiæ, cum vna soluitur, nempe ferrea, dum ignem concipit fiet corruptio, dum extinguitur generatio diceretur; quod absurdum est. Tertia si dicimus aerem aerem dumtaxat, qui intus est in latere ardente, quomodo ferrum igne fit deterius? quomodo lignum igne in cineres reducitur?

Hæc Cardani Argumenta, se ipsis dissolu-

D untur. prima quia duæ substantiæ ignis, & ferrum, altera tenuissima nempe ignis, altera porosa, nempe ferrum, bene possunt esse adeo coniuncta, vt se se penetrare videantur, licet non se penetrent. nihil enim est omnino pororum immune, qua propter nihil tam solidum quod ab igne non permeetur. Secũda aut nihil concludit, aut à Cardano obscurè est prolata: nam quid hoc absurdi habet, ignem concipit ferrum, & corrumpitur ab igne, extinguitur ignis cessat corruptio, & ignis in vaporem abit, neque denuo ferrum generari est necesse; ceterum parum est quod ferri deperditur, quoniam ignis paruam ferri sub-

ri substantiam apprehendebat, & maior pars eius in meatibus erat, materia autem quam in meatibus absumebat erat aer. Tertia non minus est inanis, later ardens, & aer qui in eius poris est, in ignem conuertuntur, lateré & aerem ignis absumit, ò præclarum philosophum, qui & se ipsū & alios his nenijs conatur irretire.

Substantia igitur ignis est, qui omnia trāsmutat, aut si mauis depascitur, omnibus qui ad esse non potest sine corruptione rei cui in hæret, cum tamen accidens absque corruptione subiecti, & adesse, & abesse posit, neque tamen existit in hæ tendu, sed subiectum cui introducitur corrumpendo. Itaque non distensione qualitatis in alieno subiecto dilatatur, sed absumptione, & conuersione substantię alienæ in suam propriam,

Cum itaque febris sit ignis, & ignis sit substantia, febrem substantiam teneor dicere. sed nunquid hoc nouum? minime, imo vero multis (vt referunt Ludouicus Mercatus Tadæus, & alij) hæc opinio placuit. Neque hoc fine ratione: primo, quia Galenus lib. aduersus lyrum et. 1. aph. 14. calorem duobus modis vsurpauit, pro qualitate videlicet, & pro corpore calido, & innatum calidum appellauit substantiam. cum igitur contraria sub eodem genere debeant constitui, calor febrilis qui innato contrarius existit, substantia etiam erit.

Hanc rationem, quam in Galeni autoritate praue intellecta Mercatus fundari existimat, longo verborum tractu nititur euertere, sed nequidquam meo iudicio. Ait enim post multa, quæ referre esset tædiosum, si calidum haberet contrarium, id procul dubio frigidum foret: nam calidum innatum, & febris non ponūtur sub eodem genere, quod ambo sint substantiæ, sed tantum sub ratione caloris naturalis, & præter naturam.

Sed esto non sint contraria, in ratione calidi, sed in ratione naturalis, & præternaturam. Sunt ergo in ratione calidi si non contraria, certe eadem in ratione caloris, quamuis in ratione naturalis, & præter naturam differunt, & sic sub eodem genere, hoc est sub calore cōtinentur. igitur si vnum est substantia, & aliud erit substantia: præterea Galenus 1. aph. citato ex calore naturali fieri ait, euaporationes mites, & suaues, loquens postea de calore ascititio dicit, ex eo fieri effluxus mordaces, idque declarat exemplo sumpto à

A calore febrili, a quo inquit fieri euaporationes tactum mordentes: cum igitur non fiant nisi a substantia, febris substantia dicēda est.

Aliqui respondent hos effluxus, non ratione caloris febrilis accidere, sed ratione annexi siue coniuncti. hoc merito refellit Capiuaccius; nam si Galenus ex calore naturali considerato vt substantia, fieri Vult mulcebres euaporationes, eodem iure cum ait euaporationes fieri mordaces ex calore præternaturam, debet intelligi ex eo considerato vt substantia.

B Alij non videntes quomodo febrem esse substantiam negarent, effugium excogitarunt. dicunt igitur, calorem febrilem pro substantia acceptum, non intendi quatenus substantia, sed in qualitate: ideo in qualitate fieri augmentum, in substantia autem, potius fieri deminutionem quam augmentum.

Admiratur Capiuaccius, iure optimo, cur autores hi, in re adeo manifesta, fuerint hallucinati. Nam supponunt calorem febrilem non augeri secundum substantiam, sed potius deminui. profecto si febris est substantia, & deminuitur, substantia erit morbus in numero de minuto. Dicunt præterea in febre

C substantiam caloris non augeri. contrà hos Capiuaccius, non augeri quidem, sed deminui substantiam caloris naturalis ait, hoc est substantiam aeream, & aqueam, angeri tamen substantiam caloris ignei qui à substantia, quæ erat aerea & aquea, fit quam maxime ignea. sic Capiuaccius, qui laudandus quidem esset dum febrem substantiam constituit, ni simul, & qualitatem esse admitteret.

Mihi videtur febris, esse substantiam, in qua ignis accenditur, imo potius ignis accensus, neque aliam habere differentiam, nisi

D in maiore, aut minore portione ignis: ita vt quemadmodum communiter dicitur, calorem naturalem esse moderatum, ascititium vero immoderatum; sic ego dixerim Vitalem ignem esse moderate accensam balsamicam substantiam, febrilem vero & præter naturalem esse immoderate accensam, siue balsamicam siue quamlibet aliam substantiam; quæ autem substantia sit accensa symptomata produnt.

Febris hecticæ gradus, siue species, siue tempora à diuersis substantijs quę accenduntur, diuersitatem accipiunt, vt sequente capite fiet manifestum. Respondet tamen Ludouicus

douicus Mercatus: *Solam mutationem qualitatis, seu temperamenti, citra id quod opus sit, substantiam mutari, eo modo quo mutatur calor, sufficere ad febris essentiam etiam in febre hectica: nam formale febris ex sola prædicta mutatione dependet, licet ad constituendum hanc, vel illam speciem febris hecticæ, vel eiusdem tempora, necessum sit substantiam aliquam, seu aliquod humidum euaporari, verum febris ratio in sola mutatione caloris sita est; nam accidentale est febri, quatenus febris est, hanc aut illam substantiam euerti.* Hæc Mercatus; qui omnia libere prolata nullo rationis vinculo ligat. Sed relictis multisque in eum conijci poterant; sit ita, & quod in vltimis verbis proposuit; nempe *esse accidentale febri hanc aut illam substantiam euertere* admittamus. nunquid idcirco accidentale erit substantiam euertere? multoties mirari soleo, eos, qui logicam ostentant & tamen, cum necesse est, Logicæ omnino se ignaros ostendunt. Accidentale est igni hanc vel illam materiam cremare; ergo accidentale est igni materiam cremare; profecto non minus bene hæc consequentia quam illa concludit. Itaque dicendum febrem esse natura sua substantiam, contingens tamen esse & accidentale hanc vel illam materiam apprehendere.

Morbi omnes substantia.

CAP. IX.

Qvemadmodum febrem ita, & alios morbos substantias considero: neque dialecticis considerationibus irretitus, quæro an lapis in vesica sit morbus, an verò morbum debeā appellare obstructionem, quæ ad lapidem consequitur? de quo Galenus diuersa, diuersis in locis dixisse videtur: Medicus igitur si interrogetur, quid in humano corpore curare velit, curare se velle morbum respondebit. Si autem quid agat consideras nihil aliud agit quam cum substantijs pugnare. calculosis calculum extrahit, febre laborantes euacuationibus adiuuat, atque ita in reliquis.

Qui autem morbos in nuda intemperie constituunt, dicant mihi oportet quomodo intemperata pars potest recte suum munus

A peragere, quod si non peragit iam necessario ibidem excrementitiam substantiam admittet. Neque mihi consideres momentum tēporis, ante quod materia confluxit: nam quorsum ista ad medicos, quibus ea quę sanari postulant, consideranda proponuntur. Non mihi adeo crassa inspirat minerua, vt etiam hæc tenuia ignorem, cæterum quamuis ingenium ijs quisquilijs aliquando dederim, eius tamen tum genij, vt ab eis prorsus abhorream.

Ingeniose & verè Fernel. 1. patholg. c. 3. morbos omnes in substantia esse conuincit: B pars enim corporis duntaxat, non humores, non spiritus, primo & per se operationum est opifex; quapropter eius integritas, & firma constitutio est sanitas; infirma verò atq; vitiosa cōstitutio primo, & per se actiones euertit morbusque sola dici meretur. Itaque existimat Fernelius humores, & spiritus vitiatos causas esse morborum, non morbos, vitiatas actiones symptomata appellari; partes vero solidas tantum esse quæ morbos patiantur; nam reliqua omnia vita carent, at *in carentibus vita neque infirmitatem, neque sanitatem fieri posse*. docet Arist. lib. de sensu & sensili, c. 1.

C Cum igitur morbum passionem viuentis esse, sit receptissimum, torquentur summopere autores qui febrium alias in humoribus, alias in spiritibus influentibus constituunt; quorum neutrum vitæ est particeps. hæc difficultas eo deduxit Saxoniam, vt existimauerit febrem non esse morbum, quod quam ridiculum sit vnicuique in comperto est. Comes Montanus lib. 2. cap. 38. hoc axioma omnino negat, friuolumq; esse ait huiusmodi argumentum: nusquam enim inuenitur Galenum statuere, morbum esse dispositio- D nem corporis viuentis, sed corporis humani absolute. Deinde quicquid est in viuente pro viuo habendum esse: Tertio in humoribus, licet viuentia non sint, morbos tamen excitari, vt patet in humore albugineo; Tandem dum Galenus lib. de diff. morb. cap. 8. enumerat morbos numeri a toto genere prętermaturam, nullum ex ijs inuenimus esse viuens corpus, morbi tamen sunt.

Miror equidem peruicacem istum virum, qui cum omnibus pugnam suscepit, & pugnandi auidus, secum etiam pugnare videtur: etenim paulo ante lib. 2. c. 35. ideo probauit particularem plenitudinem non esse

P mor-

morbum, quia morbus est passio viuentis, plenitudo autem est in humoribus vita carentibus; & nunc audet dicere axioma illud *morbus est passio viuentis* non esse verum.

Nec solum inconstantiæ, sed ignorantiæ est arguendus: ait enim, Galenum non dixisse morbum esse corporis viuentis, sed *corporis humani* quasi in corpore humano voluerit comprehendi omnia, quæ corpus constituunt, licet viuentia non sint. Si Galenus hoc dixit: (neque enim apud eum tale quidpiam reperio neque comes Mõtanus locum citat.) Si, inquam, hoc a Galeno dictum est, merito dictum censeo; nam de corpore humano medicus agit, & de eius morbis se agere profitetur: nunquid ideo corpus humanum, licet non viuens, subiectum erit morbi? Erit ergo & cadauer morbi capax. Sciat Montanus multa prædicari de toto quæ de partibus prędicari non possunt: quamuis enim homo sit videns, manus, aut pes hominis videns non est. Sic & corpus humanum est viuens, & tamen aliqua in eo sunt non viuentia.

Cum verò addat, quicquid est in viuente corpore pro viuo haberi, velle videtur, vt & vngues & pil s pro viuis habeamus, quod superstitiosum nimis est. Concludit tandem morbos numeri, a Galeno relatos, non esse viuentis, quasi verò idem sit esse viuens, & esse viuentis: morbum quidem nemo viuentem dixerit, sed viuentis passionem; ego vero substantiam ad viuens corpus pertinentem.

Trincauellius alia via incedit, si quidem ingenuè admittit morbum esse. admittit etiam particulas, quæ corporis habitum constituunt per se viuere, solasque per se ægrotare, vt potè quæ primo, & per se operantur. *Sed illud animaduertendum esse, ait, non semper oportere particulas istas proprio, & primario morbo laborare, quia sæpe earum actio læditur, non tamen ab aliquo proprio, qui in illis sit affectu, sed ex affectu vel vitio quod in sanguine, & spiritibus primario est. Sanguinem verò, & spiritus quamuis non sint partes animatæ, tamen negari non potest ad absolutionem integritatemq; corporis, & operationum quæ e partibus educuntur, perfectionem pertinere.*

Sic ille, qui partes non aliter pati in febre vult, quam in neruorum resolutione, quæ ex obstructione principij neruorum fit, quod est in spinæ medulla sicut in apoplexia, &

A epilepsia, vertigine, & multis alijs affectibus, omnes subiectæ particulæ, nempe brachia, manus, crura, imo sæpe anus, & vesica suo, quem permusculos habent, motu, itemque sensu destituuntur; & pro inde etiam ægrotant. Cum tamen nihil hæ partes in se contineant, quod possit morbus appellari, sed alieno tantum non proprio morbo laborant.

Hæc verissima sunt, Galenique doctrinæ conformia, non tamen difficultatem euincunt, nam febris, ex Galeni definitione, est calor naturalis conuersus in igneum, atque idemmet Trincauellius fatetur eandem sub-

B stantiam, quæ est calidum innatum, fieri calidum igneum. Calidum autem innatum est sanguis, & spiritus, si igitur vitium sanguinis & spirituum non est febris, sed potius ad hoc vitium, tamquam ad primarium affectum, sequitur in particulis viuentibus febris, male febris definitur per sanguinis, & spirituum calorem. sed dices definitionem esse in sensu causali, quasi verò febris definiatur per suam causam, hoc est per calorem sanguinis, & spirituum, a quo sequitur, in particulis viuentibus, affectus, qui dicitur febris. Hoc ita sit da tamen mihi aliam definitionem magis

C propriam: nullam profectò inuenies quapropter vel inuitus concedes proprie febrem in sanguine, & spiritibus inesse.

Deinde febris morbus est vniuersalis totius corporis, quare non est dicenda morbus per consensum. Cumque dicimus pati partem per consensum, ipsa nullam habente læsionem, non intelligimus de morbo membrorum naturalium sic docente Galeno 1. de locis affect. c. 7. cuius hæc sunt verba. *atque hac in re plurimum differunt naturalia ab animalibus instrumentis, siquidem naturalibus cognatam actionis vim esse, animalibus*

D *vero instrumentis a principio (veluti lumen a sole) ipsam defluere iam ostensum est.*

Aliam rationem aduersus Trincauellium adducit Mercurialis. quia cum omnis morbus per consensum, tandem fiat per essentiã, sequetur omnem putridam tandem fieri hecticam. Sed hæc ratio non valet: nam vel febris non durat & ita febricitans sanitati restituitur antequam febris fiat hectica, vel durat, & tunc fit hectica, nisi impediat resistentia passi.

Relictis istorum sententijs, particulas viuentes dicimus esse subiectum, vel in hæsionis, vel saltem attributionis omnium morborum,

borum, ita tamen vt morbus semper substantia sit, & vel in hæsiue, vel attributiue viuentis esse dicatur e. g. vlcus est morbus, cuius subiectum in hæsionis est pars viuens, & nihil aliud est vlcus quam substantia carnis corruptione affecta. Calculus vesicæ est morbus, cuius subiectum attributionis est substantia vesicæ. Verum vero istæ substantiæ sint morbus, an qualitates quæ ad has substantias consequuntur ab ægroto quærito, qui nihil aliud vult, quam sibi illam substantiam vitiosam expelli, quę si super vacua est, sola expulsione curatur, sin minus, B post expulsionem postulat alterius substantiæ melioris repositionem. Vnde calculum, sola expulsione curamus, in vlcere vero expulsa carne putrida, aliã denuò reponimus. Quod si Hippocrates talia euacuare desiderans, qualia oportet, videtur ad qualitatem respicere, hoc nihil nostræ officit sententiæ: nam euacuatio substantiæ debetur, neque enim quis dixerit qualitatem euacuari, ceterum esse talem qualem oportet optimum est, nempe vt non euacuetur vtile, pro in vtili, atq; de hoc iam satis videmur dixisse.

De differentijs Febrium.

C

CAPIT. X.

Qvamquam veteres, vt ad notauit Galenus 4. aph. 74. & 7. aph. 42. illos duntaxat, qui absque inflammatione, aut abscessu, aut dolore, vel erysipelate, vel absque vllo membro præcipue affecto ægrotabant, febribus molestari dicebant, si autem propter lateris inflammationem, vel pulmonis, vel talis partis alterius febricitarent, non febricitantes ipsos nominabant, sed pleuriticos peripneumoniatos, & alijs similiter nominibus, veluti hepaticos, & lienosos nuncupabant. D Tamen fuerunt aliqui quos refert, vt Galenus 6. epid. sect. 5. com. 29. qui febres phreniticas, peripneumonicas, & lethargicas appellarunt. Hinc arbitror Galenum dedicisse distinctionem, qua vtitur lib. 1 de art. cur. ad glauc. cap. 4. inquiens *febres quæ ex phlegmone ortum habent phlegmone laborantium partium veluti symptomata quædam sunt, morbusque a parte laborante denominationem fere accipit, ut phrenitis, peripneumonia, pleuritis, & alia*. Iuxta hanc Galeni doctrinam, grauissimi Arabicæ sectæ autores nempe Rhasis 16. & 17. continent, & Auenzoar in suo Theisir, febrem diuidunt, in febrem morbum, & febrem accidens. Propter similitudinem, quam febris ab aliquo affectu proueniens habet cum symptomate. Primo quia quemadmodum posito morbo sequitur symptoma, sic & illa febris: deinde quemadmodum febris aboletur ad ablationem morbi, ita & febris symptomatis vicem habens; Tandem quemadmodum symptoma nullam ex se præbet indicationem, sic nec B febris quæ immediate, & propriè alium affectum sequitur.

Auicenna hanc diuisionem primo increpat, postea quasi precario, ne a vulgari loquendi modo recedat, recipit, Improbat autem quia febris apostematis, aut sequitur calorem, & dolorem apostematis, & tunc erit ephimera, (quod non concederet Rhasis contra quem argumentatur, Rhasis enim nullam febrem, quæ est & accidens, voluit esse ephimeram, nisi ex bubone de quo nos infra) aut sequitur putredinem, & tunc iam putredo est causa immediata febris, non autem C apostema.

Non est igitur Auicennæ opinio, vt falso illi imponit Vallesius 5. controu. c. 18. febrem quæ est accidens esse aliquam speciem præter putridam, & hecticam, & ephemerã, sed ad hominem argumentum confecit, vt probaret nullam febrem esse symptoma.

Quicquid tamen sibi voluerit Auicenna, prædicti autores, cum Galeno consentiunt diuidentes febrem in accidens, & morbum; nec vero Galenus sibimet contradicit, qui lib. de diff. morb. c. 5. reprehendit eos qui febrem, quæ sensibilem alicuius partis affe- D ctum sequitur, symptoma esse arbitrantur, non, inquam, sibi contradicit, nam eius mens est febrem semper esse morbum, siquidem semper est affectus præter naturam primo, & per se lædens operationes, tamen aliquando induit figuram symptomatis, dum alterius morbi veluti vmbra quædam est, quod illi, quos reprehendit, fortan non ita intelligebant, sed febrem aliquando symptoma re vera esse credebant. cæterum nihil prohibet illos immeritò à Galeno fuisse reprehensos, & febrem symptoma appellasse, quia symptomatis vices gerit. Dices fortassis illos febres symptomata dixisse, Galenum verò nõ

symptomata, sed veluti symptomata; At nec sic quidem eos accusabo: nam Galenus 7. aph. 44. febrem ex inflammatione vesicæ, ait, esse casum inflammationis neque particulam veluti apposuit.

Concludendum itaque est cum Dino febrem semper esse morbum, sed respectu cognitionis nostræ, vt ad operationem dirigamur, symptoma dici posse: nam dum scimus febrem esse symptoma, scimus non omnino ad illam dirigendam esse cognitionem sed morbum ex quo pendet.

Sciendum tamen est tripliciter febrem, quæ est cum aliquo particulari abscessu deberi considerari. Primo si abscessus sequatur febrem, vt multoties accidit, natura scilicet se exonerante, & ad aliquod membrum materiam febrilem detrudente, quod si membrum fuerit nobile male de ægrotantis re agitur, sin ignobile; vel fit criticè, vel symptomaticè: critica expulsio ad membrum ignobile, hoc est, facta in die decretorio, & præcedentibus signis coctionis, semper est bona, symptomatica autem, quæ nec in die contemplabili fit, nec præcedentem habet coctionem, potest aliquando esse causa si non omnino bona, saltem inter mediocres numeranda, quia videlicet hostilem materiam aliquantulum imminuit, semper tamen est pessimum signum: significat enim naturam, & offensam, & perturbatam, quæ præpostero ordine, quando aliter non potest, se exonerare satagit ab eo, à quo maxime læditur.

Secundo si abscessus, & febris ab vna, & eadem causa proueniant, vt quando tanta abundat materia, vt non solo peculiari quodam foco contineatur, sed etiam fere vbique ardeat. In hoc casu, duplex potest considerari febris, vna, quæ subit vicem symptomatis, vtpote, quæ ad abscessum sequitur, altera quæ per se causam habet, & per se est morbus. Hinc euenit quod abscessu sanato minuitur febris, sed non euanescit: quia videlicet altera earum, hoc est illa, quæ symptomatica erat, euanuit. Hinc euenisse puto quod Cratistonate & picturis ancilla suppuratis parotidibus perierunt 1. epid. sect. 2. tex. 84.

Tertio, cum febris sequitur ad affectum alicuius partis, & tunc vere symptomatis rationem habet. Hanc ait Fernel. lib. 4. de feb. c. 8. nullis statis periodis recurrere, sed fallitur, nec aliud in praxi obseruamus, quam febres inflammationum suas habere anno-

A tationes, vnde ait Galenus *morbo laterali, & phrenitide, magna ex parte, per tertium diē accessiones fiunt, suppurationibus autem quæ ventri eueniunt, hepati, & tali quotidie, & magis ad noctem, qui vero aliene laborant, & omnino melancholicis per quartum.* Ratio etiam id nobis dictat: si enim & erysipilata, & tertianam ab eadem dicis procedere materia, cur non vtriq; eumdem typum assignabis? Illud verò quod Fernelius addit, verissimum est, vrinam scilicet in hoc casu nullum putredinis inditium habere, nisi ex affecta sede, putredo forsan obrepat in venas. Quare
B obiter dicam vrinas semper considerandas esse, dum namque laudabilis apparet, febris symptoma est, nec peculiari indiget prouidentia, si vero iam putredinis notas præseferat scire expedit aliam febrem, quæ morbus est superuenisse.

Igitur febris licet symptomatis figuram habeat, semper tamen suum typum seruat, vt ex. g. febris ab erysipilate est ea, quæ typhodes appellatur, continua quidem, sed quę tertio quoque die exacerbatur. Galenus aduersus lycum typhodem ex genere humidarum febrium esse dicit, febres humidas ap-
C pellat in quibus à primo statim die æger sudat neque sudore leuatur. *alia est enim* inquit Galenus alibi *forma febris phrenitica peripneumoniaca, & hepatica item & aliarum omnium febrium, quæ ex inflammatis quibusdam particulis accidunt, sed & alia rursus forma sunt earum, quæ ex erysipelatibus accidunt & febris ardens maligna, vel pulmonis, vel hepatis, aut ventriculi erysipelatibus superueniit. Distinguere autem oportet in singulis ægrotantibus primum quidem si sine loci passione sit febris, vel ex humorū putredine, vel quia solus spiritus sit altera-*
D *tus, deinde si membrum affectum sit causa, & quæ nam sit eius dispositio.*

Aliud febris symptomatis genus Fernelius animaduertit, in quo maximo est commendandus: ait namque febres lentas oriri ex obstructione, aut putredine alicuius visceris, vt mezenterij, aut eius quod pancreas appellatur, hoc autem se animaduertisse testatur lib. 6 de symptom. & morb. par. c. 7. & curata obstructione, aut visceris affectu, redditam fuisse ęgroto deploratam salutem.

Porro Iudicare oportet litem cuius superius meminimus inter Rhasim, & Auicennam. Rhasis febrem, quæ symptoma appel-

latur,

latur, nullam ephimeram admittit, præter illam, quæ ex bubone fit, bubonis nomine intelligere oportet omnem tumorem præter naturam, in externa corporis parte positum, atque ita Hippocrates 4. aph. 55. ex bubone febres omnes ortas malas dixit, præter ephemeras. quod Rhasis recipere videtur, si quidem solas ex bubone ortas, ephemeras posse esse, admittit. Alias vero febres, quæ sequuntur ad internos abscessus, videtur iure optimo ab ephimerarum numero excludere; quis enim cum interno affectu febrem ephimeram esse iudicabit? Neque quod Auicenna opponit vim aliquam habet: nam ex abscessu externo, si febris fiat ephemera, nil Rhasi repugnat. Addit Auicenna si febris sequitur ad putredinem abscessus, iam erit orta ex putredine non ex abscessu. Respondeo pro Rhasi esse quidem ortam ex putredine sed ex putredine abscessus, atq; ita putrida est quia ex putredine, symptoma est quia ex abscessu.

Philotheus ex bubone febres putridas ortas non ita accipit, vt verba sonant in hunc modum. *oportet autem intelligere febrē consequi bubones, qui ex causa primitiua fiunt praecedere autem eos, qui ex abdita: si quis autem dubitet, qua de causa Hippocrates simpliciter dixerit (e bubonibus febres) si hos bubones sequitur febris illos autem praecedit. Monemus Hippocratem habuisse rationem consuetudinis. Ex consuetudine enim bubones sequitur febris.*

Veruntamen tam Philotheus, quam Galenus, in eo mihi videntur à ratione alieni, quod solos bubones ab externa causa ortos febrem ephemeram habere dixerint, nam quid prohibet materiam longe à corde accumulatam ardere, neque vllas putridas fuligines sed incensas solum partes volatiles, quas spiritus communiter vocant medici, cordi communicari? Nunquid cum febres fiũt, dum pus conficitur, teste Hippocrate 2. aph. 47. semper hæ febres putridæ sunt? Potest tamen si materiæ suppuratio celeriter non finiat diutius febris prorogari, atq; ita in corpore saltem cachochimo febris in putridam ex ephemera degenerare.

Nec vero mihi placet, quod Musa, & alij dicunt, febres ex bubone, quæ non sunt ephimeræ, malas esse quia sunt putridæ, sententia namque ita exposita omni artificio carteret, quasi dictum fuisset ab Hippocrate ex
A bubone febres ortæ, quæ non sunt ephimeræ, putridæ sunt. Profecto non ita censendus est intellexisse Hippocrates qui vt Galenus ait 2. de diff. resp. c. 7. nihil vulgare dicere solet, sed dicendum febres ex bubonum suppuratione, aut esse ephemeras, accensis nempe particulis, quæ ex se facile dissipantur, & tunc nihil mali in se continere, vel si putredine fuliginum ad cor tendente putridæ fiant, id non posse accidere sine magno malo: nam quæ ex longinquis partibus fuligines mittunt tali prædictas conditione, vt in itinere neque sisti, neque emendari, neq; euanescere queant, contumacis veneni naturam
B redolent.

Ad alteram diuisionem febrium accedo in emphimeras putridas & hecticas, quarum ephimeras in spiritibus constituunt cõmuniter doctores, putridas in humoribus, hecticas in solidis nostri corporis partibus. Has tres febrium differentias expressisse videtur Hippocrates 6. epid. sect. 1. co. 29. *ar da alia salsuginosa, alia pemphingodes, aspectu terribiles, alia tactui humecta*. quæ verba diuersi mode autores interpterantur. Fuchsius hecticas aspectu graues appellatas esse existi-
C mat. Alij inter quos est Christophorus a Vega, & Ioannes Brauus pemphingodes aspectu graues coniunctim legunt, & diarias intelligunt: pemphyngodes enim hoc est inflatæ, tumidæ ve propter spiritus inflare potentes, atque ob id aspectu sunt graues, id est, secundum apparentiam terribiles, non tamẽ reuera tales. Vallesius pemphyngodes, hoc est, ampullosas vocat eas quas ampullæ quędam, per corpus, ob ortæ comitantur, quasi ex nimia adustione factæ sint, atque adeo terribiles. Et quidem, iuxta hanc Vallesij interpretationem, possemus dicere Hippocratem
D his verbis variolarum mentionem fecisse, atque febres cum variolis ampullosas appellasse. Quandoquidem, vt Vallesius contendit his ampullis, vel maligna putredo, vel succorum exustio significatur. Et quamquã non omnibus putridis hoc accidat, si quibus accidit, omnes sunt putridæ. non nego hanc meam coniecturam leuem esse, & quæ non omnino conuincat, sed neque id circo omnino spernenda.

Porro mihi videtur febres aridas salsuginosas dici eas quę hecticę appellantur. Salsuginosę autem dicuntur (quamuis febres non ex gustu sed ex tactu deprehendimus)

quia

quia scilicet summa est ariditas, & quędam veluti incineratio, incineratione autem salsem ex rebus quę aduruntur remanere, nemo est qui nesciat, ideo dicuntur aridę salsuginosę, ita vt vox, aridę, nō cum precedente; sed cum subsequente coniungatur, pemphyngodes seu inflarę, aut ampullosę ephemerę dicuntur; quę attenuatione partium volatilium corpus veluti inflant, vnde salubritas harum febrium facit, vt nil curentur aliòquin molestiam, dum ad sunt, non paruam inferunt. Tactui humectę febres dicuntur humorales, seu putridę quę ad tactū humoris specimen representant, propter ingentem vaporum, fuliginumque multitudinem. Vallesius per febres tactui humectas potius diarias intelligi vult quam humorales. *Quia diaria calor est vaporosus, & tactui humorem quendam representat. tametsi ergò putrida ex succis sunt, ad tactum verò non sunt adeo humida, quia potius illæ omnes sunt mordaces, & acres, aut mox, aut postquā manus aliquamdiu adhæserit, aut semper. Nam sanguineæ, quæ solæ extra utique e succis pendent sunt ad tactum humidę inter diarias potius recenseri debent. Quia quæ in illis putrida sunt, biliosa etiam sunt, atq; vt ad biliosas plus aut minus inclinant, ita a blando sensu, & humido tactu recedunt.* Itaq; humidas vocat ephimeras pemphyngodes vero humorales. Cæterū priore modo videtur potius dicendum. etenim licet putridæ sint mordaces non idcirco illis inconuenit humiditatem hoc est fuliginosum vaporem tactui representare. Sed hæc parui momenti sunt. illud verò consideratione dignum vtrum tres substantiæ a Galeno, & alijs autoribus assignatæ sint subiecta febrium.

De Febre ephimera.

CAP. XI.

APPREHENDI dicuntur spiritus influentes, ab igneo calore, & excitari febrem, quæ diaria dicitur, siue ephemera, a similitudine cuiusdam animalis ephemeri nuncupati, cuius meminit Aristoteles lib. 5. de hist. anim. c. 19. est enim animal volucre, & quadrupes, a quibusdam veluti folliculis erumpens, quod genus animalis in

A post meridianum vsque tempus diei viuit, & volat, mox descendente sole marcescit, & languet, deinde occidente moritur, vitam nō vltra diem vnum agens, vnde ephimeron, idest, diarium appellatum est. Itaq; febris hæc, ab eo, quod sæpius ei accidit, nomen accipit: etenim vt plurimum vltra diem vnam non porrigitur. Itaque in diaria febre spiritus calorem in facto esse conceperunt, membra, & humores qui in membris continentur incalescunt, non dum tamen incaluerunt.

Videtur mihi dicendum, ignem propter aliquam ex quinque causis superius assigna-
B tis, corripere membra nostri corporis, nec tamen ideo omnem febrem esse hecticam, cuius rei rationem suo loco reddam. Nunc sufficiat scire membra nostri corporis triplice constare substantia, quædam quæ, volatilis appellatur, & facile comparatione aliarū partium ab igne dissipatur, vtpote tenuissima; Secunda fluida in qua ignis potentius accenditur, & magis aliquantulum immoratur. Tertia fixa, quæ subsidet, hæc tardius ignem recipit, receptum semel constanter tenet. Inre quæ aflatur, videtis prius partes tenues corripi ab occulto igne; ita vt primū
C solus floridus ille humor, qui in partibus volatilibus consistit, auferatur. Deinde quicquid fluidū est exsiccatur, & semiassa remanet caro, tandem ignis idem firmiores partes occupat, & si vltimas procedat in cinerem inducet.

Ita has tres febrium differentias imaginari oportet. Facilis causa, vt sunt omnes externæ, volatiles partes incendit, quæ cito euanescunt, & aliarum, quę igneę vis sunt expertes, ingressu corpus renouatur seu potius recreatur: ideirco diaria, seu ephimera merito appellatur: poterit & volatilis appellari, a
D substantia quam occupat; sic & in externa cute si ignis noster in aliqua parte volaticam tantum substantiam salis apprehendat fiunt efflorescentię quas vulgari vocabulo *volatiças* appellamus.

Cęterum, quamuis hæc febris vna die, vt plurimum finiatur; non tamen hunc terminum omnino pręscriptū ita habet, vt si transeat iam alteram subeat naturam. Producta ephimera multoties reperitur, & fit quando nec partes volatiles pręsto euanescunt, neque mercuriales prompte accenduntur sic nec ephimera finitur nec in humoralem transit, volatilem substantiam dari oculorum testimonio

monio comprobatur. nam multoties homo tumens, rubicundus se se repręsentat, quę tumefactio pręsto euanescit, nec dicendum est sanguinem hoc effecisse, qui postea retrocessit; nam retrocessus iste cum noxa fieret, fuit ergo discussa subtilis illa, ac volatilis materia, quę si in corde ardet febrem paucissimę durationis efficit, & ad diem vnum producta, ephimera appellatur. Ephimera ista, seu volatilis talem volatilem pro materia habet, qui (vt diximus) sulphuris semper consortio gaudet, ignem concipit, & accidentia efficit terribilia: nam multoties ex terrea materia eleuatur, quare si duraret nihil sequius hac febre, quam meritò aspectu terribilem Hippocrates vocat. verum autē hęc praua volatilium natura semper euanescat, aut aliquando interimat, dubitant neoterici quęrentes an detur ephimera pestilens? Conciliator negat differen. 94. quem sequuntur Petrus Salius, & alij: tum quia huius febris subiectum spiritus sunt vagi, & dissipabiles, qui continuò regenerantur, tum etiam quoniam per sudorem febris hęc sanatur, sudor autem non est spirituum materia. Denique per annos palpitatio ex hac febre remanet, quę a spiritibus si fieret non adeo duraret. Hector Gibaltus his adhęret, & quamuis dentur febres pestilentes, in quibus non fiat mutatio in vrina, id solum indicare ait putredinem pestilentium esse diuersam, a putredine aliarum. Argenterius etiam hanc partem tenet, & quamuis Galenus nullibi huius ephimerę pestilentis meminerit, tamen iste in Galenum omnino cōtumeliosus eum fortasse ita sensisse ait, vt scilicet illi notam inurat, quam diluat. Addit Massaria ephimeram non posse esse pestilentem: etenim cum febris pestilens propria ratione sit perniciosa, ac pro maiori parte homines perdat, contra autem febris ephimera propria natura careat symptomatibus, & sit plane salutaris, contradictionem implicat dari morbum salutarem, & pestilentem. Pręterea licet spiritus possint putrescere, siquidem ex doctrina Aristotelis 4. mete. c. 1. omnia putrescant pręter ignem, tamen si soli putrescant non communicata putredine alteri substātię, quod nullo modo fieri potest, tunc febris sit minime perniciosa, sed quę paucis horis bene terminabit.

Non tamen debuerat his rationibus Massaria adeò tribuere, vt febrem ephimeram
A pestilentem, quę doctissimorum hominum fuit inuentum, appellaret figmētum & somnium. Hieronimus Fracastorius vnus ex ijs est, qui eam libens admittit, dum febrem, quę Hydronoses, & communiter sudor britanicus, seu Anglicus appellatur, ad ephimeras pestilentes refert. Fernelius etiam 2. de abdit. rerum caussis, cap. 12. hanc febrem in ephimerarum censu habendam esse pronuntiat, eiusdem sententię est Ioannes Langius epistola 19. Cum his Laurentius Ioubertus de peste, c. 6. febres pestilentes in spiritibus admittit quas potius spirituosas, quam ephe-
B meras vocari vult, quia non raro vltra diem vnum producuntur, capite vero 8. spirituosam ait vix per se consistere posse, quin statim humoralem, vel hecticam accersat in quo fere Vallesium habet autorem. Horat. Augen. lib. 6. de febribus, c. 12. ex putredine spirituum febres fieri ait, & quemadmodum Galenus nuncupat hecticas pestilentes, & putridas pestilentes, sic etiam has ephimeras pestilentes appellabimus, eamdem febrem admittit Prosper Alpinus de Medicina met. lib. 5. capit 9. idem sentit Andreas Gallus tridentinus in 4. fasciculo de
C peste, idem etiam Montanus, Hercules Saxonia, & plerique alij, quos omnes refetre longissimum esset.

Attamen non erit difficile hanc litem componere, quę magis dissentientium procacitatem, quam veritatis reperiendæ amorem sapit. Nam si candidè tribus substantijs hoc est continentibus contentis, & intus permeantibus tres febres sunt assignandæ, si Spiritus putredinem concipere posse certissimum est (si quidem crassiores sunt aere, & omnia putrescunt præter ignem) cur ex putredine spirituum febrem dari negabimus? si
D vero ex altera parte febris ephimera saluberrima est cur interficientem febrem ephimeram appellabimus? hoc facile componitur quia scilicet communiter ephimera cum addito pestilens dicitur. Ita vt cum simpliciter ephimeram dicimus, salubrem intelligimus, cum ephimeram pestilentem, tunc de perniciosa nobis sermo est. Neque verò adeò superstitiose differentijs, quæ non sunt essentiales ad hætere oportet: sic ephimeram dicimus quia vna die tantum durat eam tamē aliquando ad plures dies produci videmus, quam sic productam nonnulli ephimeram spuriam nominant. Sit igitur, si libet, etiam

alia

ralis ratione, spuria ephimera pestilens, nēpe quia legitima est salubris pestilens vero lethalis.

Sed nunquid spirituum substantia vaga, & euanescens, si putrescat non potest interimere quod putarūt prius citati autores? profecto in re facili decepti mihi videtur. Nam si horum vagātium spirituum defectus mortem affert, quod non negabunt, cur & putredo non afferet? interficiet etiam lancinando spiritus: si quidem spiritus putrefacti iam amplius spiritus non sunt, ac proinde nō minus deficiunt, quam si extracti essent. Vnde displicet sententia Vallesij 5. contr. c. 19. qui ex putredine spirituum febrem admittit eam tamen salubrem: quia spiritus aut euanescunt, aut putredinem in humores transmittunt quasi non possit putredo spirituum non transmissa in humores, necare.

Erit igitur febris ex spirituum putredine, quam non simpliciter ephimeram sed ephimeram pestilentem appellabimus, vnde merito Ioubertus timens vulgi medicorum calumnias hāc febrem spirituosam appellauit. neque contrarium sentientes declarant si nō in ephimerarum censu reponenda hæc est, ad quas alias sit reuocanda, non inter humorales, quia non in humoribus consistit; non inter hecticas quia non in solida substantia. & præter has duas sola datur tertia in spiritibus, igitur ad hanc tertiam reduci debet. Itaque mea sententia hæc est quotiescumque ignis corripit partes membrorum volatiles suscitata ex materia non admodum perniciosa, ephimera simplex est, cum vero volatiles ex arsenicali, aut simili venenata substantia partes incenduntur ephimera quidē est, sed ephimera perniciosa. Hæc intra paucas horas hominem corripit atq; fere immedicabilis: est si quidem partes istæ sua leuitate cito ad cor accedunt, subtilitate valentius totam cordis substantiam penetrant, & labefactant.

In hoc censu reponitur sudor Anglicus. Hoc Massaria non admittit: quia ephimeræ non fiunt cum sudore. Imo nulla magis sudorifica est febris quam ephimera. Sudores, dicunt alij, esse humoris redundantis signū, quod colligunt ex eo quia ex Hippocrate 4. aph. 41. sudores multi corpus euacuatione indigere significant. Sed debuerant animaduertere, sudores esse quidem redundantiæ signum, non autem materiam. Nam &

A in eodem aphorismo, sudores dicuntur significare multitudinem cibi, neque idcirco sudores, ex cibo fieri, dicendum est. Verum pars volatilis iuxta cutem condensata in sudorem vertitur, quod norunt vel ij qui in culina ollas tractant: si quidem vident ex vapore in operculis condensato coopertoria sudare. Cur vero id, vel multo cibo vtentibus, vel multo humore redundantibus, a somno, accidat? causa est quoniam per somnum viscera redduntur calidiora, ac proinde maiores fiunt euaporationes. Hic tamen aphorismus non amplectitur omnes sudo-
B res, sed eos tantum qui sine causa alia, a somno fiunt, sudor autem Britanicus, de quo loquimur, etiam non dormientibus accidit. Significatque naturam tenuia, & volatilia corpuscula quibus prauitas inest, per cutem velle expellere, quod si impediatur corpusculis illis cito recurrentibus & intime penetrantibus sequitur repentina mors, si etiam non fiat optima, & perfecta expulsio idem imminet periculum. quapropter non solum non est impediēdus ille sudor sed etiam pro virili prouocandus.

Spirituosa igitur, vt vocat Ioubertus seu
C volatilis ex mea sententia, ephimera autem ex opinione plurimorum, est febris quæ sudor, Britanicus seu hydronosos appellatur quam elegantissime Erasmus & Polydorus Virgilius describunt. ea anno Domini 1486. cœpit grassari in Insula quæ olim Britannia nunc Anglia nuncupatur, adeo sæuus morbus, vt nulli parceret, nullum aliud malum terribilius neque contagium periculosius, intra duodecim horas, & interdum pauciores e medio tollit hominem. Ex Anglia in Noruegos, in Danos, de inde in Germaniam commigrauit. Vltimo tandem ad Flandriā.
D Initio festino affligit sudore, sed igneo, odoris teterrimi. Qui feruoris sunt impatientes, & auram largius admittunt fere subito moriuntur. Aliqui cum animaduerterent id compluribus infeliciter cessisse, dum in diuersam recodunt rationem in idem exitium inciderunt. Nam occlusis rimis omnibus, & excitato igne copioso, opertisque stragulis, quò magis, tutiusque sudarent, æstu præfocati sunt. Tandem reperto temperamento multo plures ab eo morbo conualuerunt. Itaque nullis melius medicamentis aduersus hoc malum medici vtuntur, quam sudoris prouocatione quem expectare iubēt,

& fa-

& facillime accidit si æger integra die situm A non mutet quam molestiã qui ferre possunt mercedem laboris recipiunt, & euadunt, qui vero ferre non valent sed se iactant, ac cubitum mutant, nouum aerem aucupantur, impedito sudore sua causa pereunt.

Hanc curandi rationem damnat Leonarthus Fuchsius ea solum ratione fretus quod sudor immoderatus non minus quam vomitus, hæmorrhoides, menses, alui deiectiones, & alia eiusmodi si modum excesserint, vltra quam æger tolerare possit, & progressa fuerint, periculo haud vacabunt. Hæc tamen reprehensio facile diluitur B nam in primis docente Hippocrate 1 aph. 21. *quo natura vergit per loca conferentia eo ducere*. quare iam de genere euacuationis non est dubitandum esse quale conuenit de quantitate si ad tempus respicies 24 horarum spatium præscribitur quod non est admodum immoderatũ; siquidem sudores licet debilitent, non hæmorrhoidum, aut alui fluxus euacuationi æquiparantur. Imo vero sudores, nisi sint copiosi, nihil prosunt, vnde Hipp. 4. aph. 36. *sudores febricitanti si inceperint boni, &c.* Verbum illud *inceperint* successionem plurium sudorum importare videtur, vt pru- C denter adnotauit Ludouicus Mercatus.

Porro sudore curatur hic sudor, qui ephimera pestilens dicendus est. Nec video cur Mercurialis, non admittat esse morbum acutum, cum tamen non neget esse morbum pestilentem, profecto cum morbus acutus definiatur a Galeno 2. de diebus decret. cap. 12. *qui citò iudicatur cum periculo* nullum hac febri nec velocius, nec periculosius malum dici potest, ac proinde nulli melius acuti morbi definitio conuenit.

De reliquis ephimeris non ita dicendum: nam licet velociter moueantur, tamen neq; D sunt periculosæ, nec magnę morbus autem acutus præter breuitatem, debet etiam habere vel periculum, vel saltem magnitudinem. Verum, est quod aliqui dicat ephimeras febres magnas esse, ideoq; vocatas Pemphyngodes: quia inflant, & cum in materia tenui accendantur magnam excitant flammã. Respondetur esse quidem magnas non re vera, sed secundum apparentiam ideo dicuntur *aspectu graues* quasi ij qui naturam eius non agnoscunt ex solo tactu iudicantes graues esse putent, neq; sane ex tactu qui mitis est sed ex ægri a calore molestia.

Causæ, quæ ephimeras febres gignunt sũt omnes externę, & ex externis eæ quæ euidẽtes dicuntur, vti sunt animi passiones. Prouidentia in curatione in eo vel maxime consistet, vt frigida loca effugiat patiens, ne constipatis meatibus impediatur transpiratio vaporum, quæ in hac febre maxima fit, & putredini occasio detur. Sit cibus, & potus qualis febricitantibus omnibus conuenit.

Materia putridarum ex communi sententia.

CAP. XII.

COMMVNIS medicorum schola alteram febrium speciem construit in humoribus, & hanc subdiuit in diuersas alias species pro humorum natura. Sanguinis putrescentis esse aiunt semper eundem seruare tenorem, pituitę repetere quotidie, bilis tertia quaque die, melancholiæ quarta. Febris ex sanguine putrescente an detur certãt Artis proceres. Auicenna 1. 4. tract. 2. c. 13. deceptus fortassis verbis Gal. 2. de cris. c. 12. dicentis febrem ex putrescente sanguine ortam iam quodammodo esse biliosam, Galenum accusat inquiens *opinatus est Galenus, quod non sit febris sanguinis a putredine sanguinis: nam sanguis cum putrefit fit cholera, & non est sanguis: fit ergo tunc febris cholerica, & non sanguinea, &c.* Auerrous 4. colliget c. 31. inconstantiæ Galenum accusat *quia aliquando dicit quod est cholerica continua, & aliquando dicit quod est aliud a cholerica*. Verum isti duo autores falso Galenum calumniantur, constat namque ex multis Galeni locis illum febrem ex putredine sanguinis agnouisse 6. epid. sect. 1. com. 2. sic ait *inter omnes corporis partes, plurimas, grandissimasque venas viscera habent, cumq; eas aut menses, aut a partu purgamenta suppressa, aut phlegmone aliqua vtrumq; orta male acciptunt, ipsos sanguine compleri necessum est: quo deinde putrescente, si febris excitetur, inter synochorum species ipsam connumerari opus est: nam id genus febrium ex putrido sanguine accendi consensum est.* idem repetit multis alijs in locis quomodo autem sanguis putrescens suam formam

retineat, in meis difceptationibus declaro. A Nunc,quod ad præfentem rem facit,eft fcire febrem fanguinis fynochon,feu continentē communiter appellari,quæ nullos habet circuitus. hanc triplicem conftituit Galenus 9. meth. c. 3. quædam fimilem tenorem conferuat, quandoquidem a principio ad finem vfq; æqualem magnitudinem,& vehementiam habet, græce dicitur ὁμοτόνους καὶ ἀκμαστικάς. Aliç funt febres,quæ femper augentur, & exiguum aliquid adijciunt græce ἀναβατικὰς καὶ ἐπακμαστικάς, hoc eft in crefcentes, feu incremētum fufcipientes. Aliæ paulatim deminuuntur, & decrefcunt,quæ παρακμαστικὰς B hoc eft decrefcentes dicuntur. Verum hæc triplicitas vniuerfalia febris tempora abfumit:neque enim dabis in paragmaftica augmentum,& ftatum, in epagmaticas declinationem. Neque in omotonomis vlla temporum variatio,quapropter cum nec rationabilis fit, nec in praxi vnquam obferuata omittenda eft.

Vnum duntaxat aduerto febres,quæ continentes appellantur, non adeo effe fibimet æquales, vt nunquam habeant aliquas exacerbationes:hoc enim impoffibile eft: nam & ignis inæqualiter ligna adurit, fiquidem C inæquales in eo reperit difpofitiones, & vna diei pars quam alia, magis ægroto incommoda exiftit. Matutina enim hora Verno tempori comparatur, meridiana æftati, Vefpertina autumno, nocturna hyemi, & quemadmodum fanorum corpora in diuerfis anni conftitutionibus diuerfimode fe habēt ita etiam, & ægroti in varijs diei partibus. Tamen cum febris aliquantulum in aliqua hora ingrauefcat neque tamen ingrauefcentia fit admodum notabilis, neq; fit cum aliquo mutationis materię veftigio, vt funt pādiculationes,ofcitationes, & reliqua. cumq; D mutatio habeat caufam cui tribuatur vt cibus affumptus,diei hora grauior, & fimilia non quia æger conflictetur, & conquetatur, magis tunc quam in reliquis diei partibus, ideo febris ex continentium numero eft explodenda.

Porrò de fingulis humoribus intra venas commorantibus, aut extra egreffis fingulas febres tribuere, multa inuoluit abfurda: nā in primis hoc nullo euentu demonftratur:fi quidem euacuationes humorum,nunquam naturæ febrium refpondentes afpicimus. Curamus Quartanas neque purgante medicamento nigra, qualia melancolica effe dicunt, cernuntur. Tertianas multoties vidi fanatas expulfione crudorum, imo Galenus in tertianis iubet ventriculi haberi prouidētiam. Febris putrida,& fanguinis miffionem, & purgationem expoftulat, fed nunquid aliquid habēt fimile,ea quæ per aluum,cum ijs, quæ per venam extrahuntur.

Prçterea quis vnquam credibile effe perfuafit ex quatuor humoribus intra venas in vnam fere fubftantiam redactis,poffe vnum putrefcere, aut extra venas tranfmitti alijs nullam læfionem fentientibus. Neq; vero fluentes per vafa humores difflatione priuatur, quæ ad putredinem conditio eft. Cæterum quo pacto putredo febrium accidat, fequenti capite explicabo, perge nunc mecum confiderare quam difficilis fit ifta humoralium febrium doctrina a Galeno tradita,& ab alijs vnanimi confenfu recepta.

Si Ephimera conuenit cum humorali in eo quod vtraque habet neceffario in membris calorem non dum factum, cur Galenus 8. meth. in calce libri ephemeras hoc cum hecticis comune habere dicit,quod non amplius fiant, fed vtraq; fit facta, & hoc folum differre quod diaria in leui affectu calorem habet, hectica in habitu, quæ ægre foluatur? Quidam Galenū excufans ait, dictum in via curatoria effe verum. Nam ficut in hectica per fe non eft neceffaria peccantis humoris concotio, aut eiufdem euacuatio,aut refolutio,cum febris fit immaterialis, fed folum eft opus alteratione ad frigidum & humidum inclinante: ad eumdem modum diaria febris folum indiget refrigeratione per alimentorū exhibitionē, & frigidi aeris per refpirationem, & reliquatum partium tranfpirationem attractione: fecus autem eft in febre humorali, inqua humor, qui calorem factum, & independentem fufcepit, alterum in membris producit fientem, & qui vi humoris appliciti producendus eft, præferuatione eget per caufæ ablationem, ille autem qui iam productus curatione per contrarium.

Hæc refponfio licet fub conditione vera effe poffit, tamen abfolute prolata falfitatem in fe continet, v.g. febris ephimera vel fit a caufa quæ præterijt, vel ab ea quæ remanet turfus caufa, vel immediate febrem producit, vel mediante aliquo affectu fi caufa præterijt,& immediate febrē produxit qualis

lis est statio ad solem, aut ira, tunc verum est ephimeram sola contraria alteratione curari, si vero causa adhuc permanet, ablatio causę indicatur, vt febris a bubone. Si etiam causa, mediante aliquo affectu, nempe constipatione cutis febrem genuit, tunc etiam talis affectus est auferendus, & sic non simplex alteratio in contrarium sufficit, & proinde neq; hecticæ æquiparatur.

Si vero quæras cur in omni febri membrorum calor supponitur, in ephimera, & putrida fiens in hectica iam factus? Respondent quia sola membra viuunt, febris vero, cum sit morbus, viuentis passio est. De nominationem igitur sumunt febres ab ea substantia quæ incaluit, earum tamen essentia est semper in membris.

Hoc ab omnibus receptum, forsitan intimius speculanti difficile videbitur: nam denominari febrem ab eo subiecto in quo eius essentia non est, præter omnem rationem videtur. Dices fortassis differentiam esse inter calorem qui fit in membris, & humoribus propter calorem factum in spiritibus, & eum qui fit in membris propter calorem factum in humoribus. Sed hoc non ex hautit difficultatem: nam si febris essentia consistit in calore qui fit non in eo qui est factus quãdo hectica fit incipiendo, (quod fieri posse ex Galeni sententia 3. præsag. ex puls. cap. 2. tenent communiter Doctores) & non dum est facta, est in membris calor fiens. Tunc interrogo quæ nam febris erit isthæc? non humoralis, non ephimera: quia nec humores, nec spiritus sunt calefacti. ergo vel est quarta febris species adhuc ignota, vel si non est febris denominatio a calore facto, nõ ab eo qui fit accipitur. Dices hunc calorem fientem in membris citissime ad factũ transire, quod apparet in membris gangræna correptis, & virgultis arescentibus: ambo enim velocissime serpunt. Fateor, sed licet velocissime serpat adhuc tamen per viginti quatuor horarum spatium, & forsan vlterius durabit. At hæc duratio febrilem statum constituit. Sed si adhuc obstinate persistas non duraturum fientem calorem viginti quatuor horas, sed incendium factum propter vehementiam causæ de repente apparere, hoc tibi nõ admittam, ea fretus ratione quod resistentia passi repentinam impedit victoriam, alioquin si resistentiæ vestigium nullum remaneret prima statim hecticæ

A species esset prorsus incurabilis. Tandem fictitij illi Galeni folles aerem intromittentes, non aquam, fictitiam hanc febrium introductionem esse prædicant. Fingit namque folles foramina habentes ea arte fabricata, vt humorem quidem non admittant aeri autem peruia existant. quod tamen figmentum in corpore nostro nequaquam locum habet. quod si promptius membra humoribus, & spiritibus quã spiritus, & humores membris calorem impartiuntur, vt Galenus fatetur multo facilius ex hectica fiet humoralis, & ephimera quam ex his he-B ctica.

De materia putridarum quid sentiat Autor.

CAPIT. XIII.

FLVIDAS partes dixi esse materiam febris putridę, hæ non sunt in quibus fit hectica, sed in fixis, vt suo loco dicam. quid fluidas C appellem intelliges si mente teneas sanguinem, qui in osculis venarum in rorem conuertendus existit, esse eum cuius defectu innominatam quamdam siccitatis speciem Galenus 7. meth. fieri ait, & quoniam quatuor species siccitatis tùm ab eodẽ Galeno, tùm ab Auicenna constituuntur; & in tribus reliquis, tres constituuntur hecticæ gradus, merito in hac non hecticæ verum putridæ febres collocantur, siccitas autem introducitur etiam a putridis, quod indicat gracilitas paucorum dierum spatio per has febres contracta; indicat, & magna prouidẽ-D tia qua Hippocrates humectationi in eisdem febribus incumbit.

Ardentes febres non sine aliqua interna inflãmatione fieri præstantissimorum hominum est sententia. Ego vero non ardentes duntaxat, sed omnes, quasdam magis, alias vero minus in aliqua interna inflãmatione fundamentum habere arbitror. Nam particulæ iam in osculis venarum collectæ illic adhærent, quæ circumstantium partium obstructione nõ difflãtur, & necesse est vt putrescant. quod sanguini in vasis hac illac fluenti, & maxime arteriali, non ita facile contingit.

Sed quæres, quomodo in vrinis cognoscatur febrilis materię dispositio? quærã & ego quomodo in vrinis, per febres colliquantes, colliquatio apparet? nẽpe quia a carnosis partibus, ad venas, colliquata refluit materia, a venis in renes, & inde per vrinarios meatus excernitur. Eodem prorsus modo particulæ putridæ, ab osculis venarum, ad venas recurrũt, atque massam sanguinis permistione putrilaginis inficiunt.

Auerroes eandem, quam diximus materiam febris statuit nempe eam, quæ est in particulis tertiæ coctionis, quamuis & aliam in venis admittat: nam lib. 3. colliget. c. 4. de putridis, non de hecticis sermonem habens ita inquit. *Species harum febrium sunt duæ, vna quæ est in venis, altera quæ est in membris, hoc est in locis degestionis tertiæ.* Diocles referẽte Plutarcho lib. 5. de placitis philos. c. 29. dixit *ea quæ sub oculis sunt abstrusa in corpore demonstrare, illis autem, quæ sub oculis sunt succedere febrem cernimus vulneribus, inflamationibus, abscessibus inguinum*. quasi dicat quemadmodum externæ inflamationes externi abscessus, & externæ solutiones continui, satis febres inducunt, ita etiam (argumento facto ab, his quæ ob oculos sunt ad abstrusa & occulta) dicendũm est easdem causas interius existentes, cũ externæ non adsint, febrem efficere. Ideo dictum puto ab Erasistrato febrem consectarium esse malum, hoc est, quod putredinem partium consequatur.

Interrogabis tamen, quomodo multiplices febrium species fiant? ad quod non est difficile respondere: si quidem sanguis, ex quo membra nutriuntur, non vnius naturæ est; at dum bene se habet vnius naturæ videtur, ita est vnitus, & totus sibi similis, cum autem a natura non bene gubernatur (id fit tum quia igne concepto dissoluitur, & communicat partibus putredinem, ex qua febris; tum quia febriente animale cuncta præposterè aguntur) tunc suam eterogenuitatem ostendit, & quia particulę corporis igne febrili putrescentes dissoluuntur, sanguini permiscentur, quemadmodũ immunditiæ vrbis mittũtur ad flumina. igitur sãguis putredine cõspurcatus, quid a se emittet nisi cõspurcatum, ideo in vrina, & sudore fætor per febres maior, quã per sanitatem. & si nullus fætor, peius: nam vbi putredinis est causa apparens in symptomatibus, si non appareat in excretis, & ratione signi, & ratione causæ, est pessimum; putredo enim retenta causa est grauioris mali; bonum excretum prauo intus manente, signum est superatæ naturæ. Nec solum fætor, sed color mutatur, hoc est quicquid sulphureum, aut arsenicale dissolutum est, & adustum, quo magis tale est, eo horribilius vrinam tangit, hypostasis etiam, quæ in sanitate vnita, & mediocriter tenuis alba æqualis erat (ita vt non immerito comparetur a Fernelio, nebulæ, quæ in aqua rosarum stillatitia apparet) iam, & propter prauitatem salium, qui dissoluuntur, & propterea quod non sunt bene dissoluti, nec bonæ materiæ sunt sales, in fundo vrinæ apparent disiuncti, grossi, praui coloris quod vero laudabiles a natura vniantur experimento cognosces, nam quantumuis vrinam concutias, partes, quiescente rursus vrina, statim ad suam vnionem, & splendorem solitum redeunt. quod si non redeant signum est incipientis mali, etenim iam ibi latet simultatum, & discordiæ origo.

Porrò, quoniam iam ex Microcosmi anatomia didicimus ex quibus homo componatur, non id repetere est opus. Quod tamen ad præsentem rem, & ad ea, quæ dicenda inferius sunt, pertinet, memoriæ mandare oportet, salem, & sulphur semper inuicem permisceri, ita vt ex vtroq; semper vna hermophrodita euadat natura. Id addisces in vrina, in qua arctissime sal, & sulphur iunguntur, quare paululum relicta, & salis specimen aspectu, & sulphur fætore profert. & quoniam sudoris eadem, quæ vrinæ est materia, hinc euenit quod per sudores, & vrinas, febres multoties leuentur, per vtriusq; qualitates qualis sit febris cognoscitur. Itaque materia peccans in febribus nihil aliud est, quam sulphur, & sal petræ, sed innumeræ sunt salis, & sulphuris naturæ, pro vt innumera mineralia componunt, ideo diuersa accidentia in febribus producunt.

Hæc, quæ dicta sunt, euentu comprobantur, & hinc elicitur ratio, cur sal prunellæ febribus ardentissimis conferat; quod mirũ fortasse videbitur, sed Hungaris satis notũ, febris in illa regione quasi Endemica est, quam prunellam vocant, quia prunæ instar lingua nigricans in ea febre conspicitur. Huiusmodi ardentissimæ febri extinguendæ nullum præstantius inuentum est remediũ quam istud, per excellentiam, sal prunellæ

ap-

appellatum,& ex sulphuris floribus,& nitro compositum, quæ duo sunt componētia pyrium puluerem,quo sclopetarij vtuntur.

Remedium hoc diaphoreticum, diureticumque summopere est: cum igitur sudores prouocet,& vrinas,multam salisnitri, & & sulphuris quantitatem extrahat necesse est, quapropter corpus expurgat ab eo quod febri, quod ardori, quod siti, quod anxietatibus materiam præstat.

Quamuis autem volatiles partes possint igne corripi, & ita febrisephimera absque alia consistat. si ephimeram patiens nulla vtatur prouidentia conuertitur ignis ad partes fluidas, quæ si obstructionibus arctentur ita, vt faciles sint ad concipiendam putredinem,in ijs febrile incendium excitatur quod accidit quando apta est in membris dispositio ad ignem concipiendum, vel multæ obstructiones ignem retinentes. quod testatus est Galenus lib. 8. met. cap. 4. inquiens *quod si & multi,& crassi,& glutinosi impacti succi sint, quæ hos excipit febris, fieri non potest,vt intra fines diariarum consistat. quando ex necessitate huic in mali succi naturis ea quæ ex putredine humorum accenditur succedit* quapropter licet ephimera se ipsa euanescat, vt euanescit ignis,qui in ramis tenuissimis accensus ad truncos sine diligentia applicantis actiua passiuis nō se introducit. tamen ei debetur saltem præseruatio,ne videlicet in grauius malum delabatur.

Putrida sine ephemera consistere haud quaquam potest: neque enim imaginatione quispiam concipiet tamquam possibile incendi materiam difficilem, facili illæsa remanente. Sed cur multoties febres,præcipue quas malignas appellamus, cum exigua flāma fiunt? profecto si tunc ephimera etiam est, patentior erit. At quandoque, vt inquit Auicena nec percipit æger nec tangens multitudinem caloris, quomodo ergo dicendæ sunt partes tenues accensę? Tu dic in malignis, & pestilentibus magnam dari resolutionem & laucinationem partium volatilium,atque ita cum pauca flamma,linguę nigrities, respiratio densa ad sit, & vires ob resolutionem adeo sunt prostratę vt ęgrotus se nihil mali sentire dicat,& tamē in lecto moueri nequit.

Itaque tam ephimera,quam putrida, quā etiam hectica, partes corporis occupāt. Nēpe ephimera in ea membrorum parte quę

A vaporosa seu volatilis appellatur. putrida in parte fluida, qualis est condensatus sanguis iam iam in alimentum transmutandus. hectica in parte fixa,quę quia triplex est triplicem constituit gradum, vt suo loco fiet manifestum. Interim de putrida dico insita esse in nobis semina quędam rerum multiplicia,inter quę aliqua corruptionis sunt principia:quoniam non amicam naturę nostrę obtinent naturam. Hęc in exaltationem adducta (vel ab aeris ambientis improportione, vel ab astrorum influxu, vel etiam,quod familiarius est, ab vsu ciborum plures partes **B** partibus his inimicis familiares habentium) dominium acquirunt, & febrilia parturiunt incendia.

Notandum tamen est, differentiam esse inter simpliciter putridam, malignam, & pestilentem, secundum magis, aut minus perniciosum venenum quod exaltatur. Nā cum putredo fit, & particulę quę per putredinem soluuntur non admodum hostilem naturam possident, aut possident quidem non omnes,sed paucissimę, tunc febris simpliciter putrida appellatur;si vero inter particulas putredine dissolutas,maior sit nume- **C** rus earum quę venenosę sunt, aut venenum earū sit perniciosius, febris efficitur putrida maligna. Quod si vlterius progrediatur,ita vt venenosę partes, & admodum perniciosę dominium occupent tunc pestilens appellatur. Malignarum febrium particulas natura molestata potest ad cutem expellere, se exonerandi ergo quod in puncticulis fit manifestum: maculę enim illę tam quam per cribum transcolatę exiguę, multi colores, quid aliud ostendunt quam particulas nostri corporis accensas, & varietate naturę inter se distinctas ad cutem mitti, sine **D** rigore: quia non accedunt cum impetu,sine pruritu:quia materia dissipabilis est,pruritus autem fit adhęrentibus morsicantibus? Si expulsio perfecta fuerit cum bono omine fit, sin imperfecta nil aliud pręstat quam malignitatis signum In pestilentibus non solum particulę ad cutem mandantur sed, & cum sanguinis massa conglobarę etiam a natura expelluntur nullo tamen ordine nulla pręscripta lege, atque multoties ad emunctoria accedunt,& in prauos abscessus abeūt aliquando per corpus dispersa antraces efficiunt,ita, vt si partes illę venenatę seu arsenicales mercurialis sint naturę ad emuncto-

ria dilabuntur, & fiunt in adenibus bubones pestilentes, seu vero magis fuliginum in morem salis, & sulphuris naturam referant, tūc quia septicæ sunt, varijs locis se impingunt atque ibi adurunt, & carbunculi fiunt: nam fuligines arsenicales, & causticæ escharam inducunt, non tamen ibi omnes coniungi credas sed magnam partem intus remanentem grauissimi periculi, & vt plurimum interitus causam esse, & multoties intus relictas gignere internas inflammationes, & abscessus, qui doloribus intolerabilibus se se produnt. Ex hoc veneni prædominio, in pestilentibus, euenit vt semper in ijs febribus enses fiant ad malum: quia videlicet magis naturæ anxiæ, quam victricis sunt opera.

Tam malignę, quam pestilentes, quæ extra pestilentem constitutionem fiunt, requirunt morbosum apparatum hoc est multas venenosas partes, quæ cum ignem suscipiūt, tormenti bellici in morem agitantur versus cor. Pestilens autem in statu pestilente, citra apparatū morbosum, accidit: quia videlicet volitant tunc temporis per aerem corpuscula venenata, quæ respiratione attracta maiorem hominum partem inficiunt, & duntaxat incolumes remanent ij, qui, vel propter naturæ præstantiam, vel propter alexiteria; quibus se tuentur, possunt ingredientem aerem impedire quo minus cor offendat.

Hinc addisces quare malignæ, & pestilētes sint contagiosæ, pestilentes magis: quia videlicet corpuscula emittunt, quæ adhęrentia possunt nocere, aliæ vero febres exhalāt fumum cicutabilem. Ex omnibus tamen mori contingit, quia in omnibus quantitas putredinis augetur adeo, vt iam anima tantam non possit tolerare. Sed facilius ex maligna, facillime ex pestilente accidit interitus: quoniam hęc propter prauam naturam minore augmento intolerabilis redditur. At vero simpliciter priusquam ad tantam adueniat quantitatem quæ occidere possit remedijs cohibetur.

Febrium plurimæ per statutas reuersiones inuadunt.

CAP. XIV.

A SYNOCHAE seu continentes dicuntur febres, quę nullas habent statutas periodos. continuæ proportionales, quæ licet nunquam intermittant, tamen pręstitutas habent reuersionis horas, quę vero ad omnimodam integritatem veniunt, intermittentes nuncupantur. Sunt tamen aliquę natura sua intermittentes, quę quoniam accedere festinant, subsequens periodus pręoccupat pręcedentem, antequam pręcedens finiatur, & quia sub intrando continuitatem
B efficiunt, continuę per subintrantiam nuncupantur.

Has autem, quę per sub intrantiam continuę sunt, suapte natura intermittentes esse cognosces, licet subsequens, ante pręcedentis inclinationem attripiat, signum autem quo cognoscuntur est rigor, quo inuadunt, teste Hipp. 4. Aph. 63. rigoris nomine quamlibet refrigerationem intelligunt Theodorus, & Oribasius, iccirco Fuchsius ῥίγεα vertit frigora, quamuis alij vertant rigores, & hoc est iuxta eiusdem Hippocratis doctrinam, qui in libello de morborum iudicijs inquiens
C quibus frigus in febre superuenit, febris soluit, de frigore non de rigore loquitur. Intellige tamen de frigore, aut rigore, qui ordinatim eueniƫ: nam inordinatos rigores in continuis, vidit Hippocrates 1. epid. sect. 2. tex. 25. & alibi lęthale est frigus extremarum partium, & rigor adueniens ęgro debili existente. Quod autem de Hemitritęo aliqui obijciunt, nihil nocet. Nam hemitritæus ex continua, & intermittente compositus, ex ea parte qua intermittens est, potest rigores habere. Galen. 1. de arte curat. ad Glauconem continuis rigorem videtur admittere,
D sed, cum hemitritęos pro exemplo afferat, non de veris continuis videtur locutus, cur autem intermittentes cum rigorę, aut horrore, vel saltem cum frigore inuadant suo loco dicemus. continuę proportionales, hoc est, quę natura sua continuę sunt non possunt particulari declinatione carere; nam, si careant iam non tales erunt sed continentes.

Nęc tamen solæ febres per statas reuersiones fiunt, sed & quamplurimi alij morbi indagare autem harum reuersionem causas simile est ac si philosophus causam quærat multarum rerum, quę in magno mundo

per

per recursus fiunt, vti est fluxus & refluxus maris, cuius causa adeo est abscondita, vt propterea *mirabiles electiones maris* ps. 95. dicantur, & Plinio lib. 2. c. 97. *aestus maris accedere, & reciprocare maxime mirum pluribus quidem modis*. dixit, Variae marini aestus causę a varijs assignantur, maior tamen opinantium pars ad Lunam refert, & non sine aliqua probabilitate: quandoquidem motus maris, & eorum, quę maritima sunt motum Luna sequitur, & imitatur. Luna autẽ dicitur mouere mare non per se, verum vt Solis aspectu promouetur. Quapropter aqua ebulliens intumescit, turfumq; detumescit, B cessante ebullitione; vnde non immerito fluxus iste, & refluxus, maris ęstus appellatur, quasi ęstuante mari contingat.

Non minoris difficultatis est scire quare, in microcosmo ęstuante, fluxus, & refluxus fiant? quod aliqui similiter ad Lunam retulerunt. Occasionem fortitan prębuit Galenus, qui crisium causas ad Lunam retulit. Respondent aliqui diuersam esse rationem in crisibus, ab ea quę est in febrium periodis: nam in crisibus merito Galenus ad Lunam se contulit quando non alia huius rei potior ratio inuenitur. In febrium periodis ratio C in nobis reperiri potest, quare ad Cœlum confugere nulla nos necessitas cogit. Isti tamen Galeni defensores, dum illius autoritatem tueri conantur, magis illi nocent: siquidem iam fatentur illum crisium causam in Cœlo quęsiuisse, quam in sublunaribus non reperijt, & sic doctrinam de crisium causa a Galeno daram magis fugam, quam veritatem appellabis.

Non est ergo Conciliator hoc nomine damnandus, quod videlicet ad cœlestia corpora causam reuersionis morborum retulerit, verum tamen ideo non recipiendus quia D causam omnibus comunem, aliquibus propriam fecit. Si tamen in iudicium vocetur non carebit excusatione; neque enim Cœlum ita huius rei causam esse voluit, vt non concurrant etiam causę exteriores, nempe multitudo materiae, & locus. Hoc ita sensisse patet: siquidem sanguini periodos negat, tum propter multitudinem, tùm ob locum in quo est, nempe intra vasa maiora, minorave. Concurrere autem Cœli vim nihil prohibet, vt ait Arist. lib. 4. de gener. Anim. cap. 10. *Quemadmodum mare, & omnem humorum naturam subsistere, mutarie, pro flatuum motu, & quiete videmus, aerem vero, & flatus, pro Solis lunaq; circuitu affici, sic ea qua ex ijs, aut in ijs oriuntur sequi necesse est*. Sic Aristoteles, qui sublunarium rerum motum, & quietem ad Solis, Lunaeq; circuitum referre videtur.

A

Alij sunt, qui ad occultam in humore existentem proprietatem confugiunt. Hi autem quid aliud dicunt quam occultam esse huius rei causam. Vnde ex quaesiti occasione, quaesiti responsionem conficiunt: occasio enim, quae nos mouet ad quaerendum periodicationis causam, est quia talis causa est occulta, at isti dum quaetũtur quae nam ist haec causa sit? occultam esse respondet. non ego ex ijs sum qui omnium rerum manifestam rationem reddi posse affirmant, quos merito Schaliger reprahendit, multa namque nobis delitescunt tamen facile ad hoc asylum confugere summa ignauia est, quae scientiatum prohibet augmentum. Verum tamen excusandi sunt, qui in re admodum difficili, qualis ex Galeni sententia 3. de dieb. decret. c. 8. est ista de qua agimus, non audẽt vltra progredi, & in causis occultis consistunt, ad quam necessario in multis recurrendum esse quamplurimis exemplis propositis Alexander Aphrodiseus nos persuadet.

In hanc qualitatem occultam incidit Fernelius lib. 4. de febribus, c. 11. quamuis intermittentes a continuis per loca, in quibus materia putrescit, prius distinxerit (de quo mox dicam) tamen cum putrescens pituita quotidie, Bilis tertio, Melancolia quarto quoq; die impetum faciat rationem refert ad propriã contractae putredinis qualitatisue naturam, atque conditionem, quae omnem corporis statum naturalem immutat, vt Epilepsiae insultus, aut hydrophorbiae impetus, non humoris genus, sed qualitatis natura in humore sita existat; & menstruam mulierũ purgationem statis periodis mouet non sanguinis exuperantia (nam siue paucus siue multus est in muliere, mensibus tamen singulis nisi quid naturae ordinem interpellet, erumpit) sed vis ortae qualitatis, ita & vis quaedam, seu qualitas in humore genita afficit, vt putrescens pituita quotidie, bilis flaua tertio, atra quarto die impetum faciat.

Haec est Fernelij sententia, in qua concluditur aliam qualitatem aliumq; motum esse pituitae, alium bilis flauae, alium melan-

coliç cum ſingula putreſcunt. Hoc quidem A
per quam verum eſt, ſed Fernelius quæſitũ
abſoluit in eo loco, vnde incipere debuerat,
nempe cur alia ſit putredo bilis, alia melan-
coliæ alia pituitæ? Hanc cauſam occultam
multi ſunt qui recipiunt, inter quos nume-
rabo Gentilem fulginatẽ, & poſteriore æuo
Horatium Augenium, qui tamen ſanguinẽ
nulla vel intermiſſione, vel ſaltem remiſſio-
ne affligere aiunt, propter ſuam multitudi-
nem, Fernelius non ad multitudinem, ſed
ad ęquabilem humorum permiſtionem, ex
qua ſanguis conſtat, cauſam huius rei vide-
tur reducere, ita vt cum ſanguis a mediocri- B
tate deficiat bilioſus, vel pituitoſus, vel me-
lancolicus, redditus continuam ſui generis
efficiat.

Ludouicus Mercatus eos repręhendit,
qui cauſam, cur febres intermittant impli-
cant cum cauſa varietatis circuitum; cum
tamen aliud ſit quęrere cur morbi per perio-
dos eueniant, aliud cur bilis tertio, melan-
cholia quarto, pituita quotidie repetat? Et
hoc quidem merito ab eo dictum exiſtimó:
nam intermittere, aut non intermittere ab
vna cauſa prouenit; at vero certis, & ſtatutis
periodis exacerbari, cum tam intermitten- C
tium quam continuarum ſit proprium, di-
uerſam cauſam habet: ſic Galenus, ſic Fer-
nelius, ſic optimi quique autores diſtincte
procedunt. Nos, ne in Mercati iuſtam re-
prehenſionem incidamus, prius cur febres
intermittant dicemus, deinde cur hoc aut il-
lo ſeruato ordine inuadant.

Galenus latiſſime in capite vltimo libri
ſecundi de differentijs febrium hanc rem
proſequitur; quicquid tamen ab eo ibi eſt
dictum, videtur, hoc modo, in pauciora poſ-
ſe colligi. duplex eſt extraneum qualitate
vnum, alterum quantitate, horum quodli- D
bet in parte aliqua aceruatum, eam mole-
ſtat, & ad expulſionem excitat, ac proinde
in partem imbecilliorem truditur, & ex hac
in aliam magis imbecillam; hoc autem con-
tingit ſi pars vbi extraneum generatur, ro-
buſtior fuerit, ſin imbecilla, in eodem reſidet
loco id quod pręter naturam generatur. Ita-
que cum tanta fuerit ſtatuto tempore ag-
gregata ſuperfluitas, quanta effatu dignam
efficiat lęſionem, tunc per circuitum exacer
bari contingit. Nam quod ſemel effluxir,
aut aggregatum eſt, febris ardore vel omni-
no, vel magna ex parte diſſipatur; quod ſi
nullam imbecillitatem pars inflammata cõ-
traxerit, neq; iterum ſuperfluitates immit-
tantur, finitur ęgritudo, neque amplius fe-
bris redit. Sed quoniam multoties eadem re-
manet cauſa, quę primam materiam genuit,
altera denuo gignitur, atque hominem per
circuitus febricitare eſt neceſſarium.

Dupliciter igitur, ex Galeni doctrina fe-
bres redeunt: vel quia materia offendit par-
tem, in qua accumulatur, vel quia aliunde
ſeu detruſa, ſeu attracta influit. Hunc ſecun-
dum modum nempe per affluxum non ad-
mittit Fernelius, ſed cuilibet generi febrium
propriam ſedem conſtituit, continentium
quidem in venis cordi proximis, ac proinde
putredo cor aſſiduo pari vehementia exer-
cet: continuarum vero, quas proportionales
appellamus, in venis aliquantulum diſiun-
ctis, e quibus putredo in cor pari impetu aſ-
ſiduo ferri nequit. Intermittentium vero
ſedem eſſe dicit primam corporis regionem,
circum pręcordia, circum ventriculum, dia-
phragma, iecoris cauam, lienem, pancreas,
omentum, aut meſenterium. Hanc ille ſuã
doctrinam demonſtrare ſe putat. Cęterum
quod etiam illic intermittentes febres fiant
ne Galenus quidem negaret, quod duntaxat
illic, hoc admitti non debet. Nam quod illi
impoſſibile videtur ita de repente humorẽ
ſanguine per mixtum, a ſanguine prorſus ſe-
cerni, & momento in extimas partes, in ma-
nuum pedumq; extremitates, in naſi ſum-
mitatem detrudi non eſt impoſſibile multi
ſi quidem effectus hoc nobis faciliiant, &
inter alios epileptici paroxiſmi, vterina ſym-
ptomata, & alia quam plurima. Quod adiun-
git febrilem materiam ſi eſſet in venis poſſe
vnica ſanguinis miſſione amputari; homi-
nis dictum eſt, qui non conſiderauit, materiã
quidem euacuari, fomitem vero relinqui,
quod Galenus exemplo eorum quæ in olla
elixantur declarat: cur enim in olla nidoro-
ſum aliquid relinqui admittemus? in parti-
bus vero in quibus humores putruerunt ne-
gabimus? Ait præterea in continuis mate-
riam peccantem in vaſis contineri, quia pars
eius non effunditur in habitum corporis, &
hoc non euenit ex eo quod maior ſit obſtru-
ctio in continuis, quę impediat hanc effuſio-
nem, quam in intermittentibus: nam rigor
etiam in prima euaſione continuarum fit; ſi
ergo obſtructio in primo ingreſſu non impe-
dit, cur impedit poſtea. Reſponſio eſt in-
prom-

promptu, potuit in principio continuatam natura expellere, ac proinde accidit rigor, postea vero non potuit. Vrinæ inquit Fernelius in horrore, & rigore febrium intermittentium minguntur albæ, tenues crudæ, signum quod bilis intro potius quam foras expellatur. Quid ni? minguntur de colores quia humores alio quam ad vias vrinæ diuertuntur. Cętera quæ affert huius census sunt, & facile soluuntur, quibus omissis quid mihi potius dicendum videatur iam explico.

Autoris sententia de reuersionibus febrium.

CAPIT. XV.

DVO in primis considerandà propono, locum & materiam: locum vtrum propinquus sit cordi an vero longinquus. & si lõginquus vtrum vasa ampla habeat quibus cordi communicetur, an per angusta & exilia quicquid illi se habet cordi insinuet. Materiæ tum quantitatem, tum qualitatẽ: quantitas vel esse potest mediocris, vel magna; vel parua; qualitas inimica naturæ nostræ est, vel ex se, vel ex accidente.

His ita positis si in locis cordi propinquis incenditur materia multa, per se inimica cordi, febris est continens maligna. Continens quia quomodo cessabit, aut mitescet incendium quod per breuissimum spatium, ex multa flamma propinqua, & ex multa fit lignorum congerie? Maligna quia materia per se inimica vitæ nostræ non solum habet simplicem antipathiam factam ab igne aucto, sed etiam aliam ex venenosa natura cõparatam, & aduersus hanc præcipue alexipharmacis pugnamus.

Si vero in eisdem locis cordi vicinis materia itidem cordi inimica sed non multa accendatur febris adhuc continens est, & maligna sed accidentia magis occultantur; premit enim sola qualitas, non quantitas.

In eisdem membris cordi vicinis materia multa, sed quæ inimicitiam habeat non ex prauitate naturę, sed ex igne accenso, tunc continens quidem febris est, sed non maligna, & tantum malignitatis habet, quantũ

A partium venenosarum: semper enim ignis aliquas reperit quas corripiat.

In membris longinquis, sed per ampliora vasa communicantibus, potest etiam ex multitudine materiæ synocha, hoc est continens febris excitari: hanc concedit Galenus ex vtero 6. epid. sect. 1. tex. 2. Vtero itaq; phlegmone correpto calidissimæ febres eueniunt 6. epid. sect. 5. com. 14. Quod si dicas etiam ex calcis fractura 2. de fractur. tex. 23. continentes febres excitari, cum tamen ex calce nulla ampla vasa ad cor tendant. Respondet Galenus in commento id euenire. *non quia*

B *os alienatur: ipsum enim si per se circumscribatur nullam superiorum partium afficit, sed quia ad partes quæ ipsum cingunt, ipsique alligantur eius vitium pertinet: chorda igitur, quæ calci innectitur si ibi inflammatione teneatur musculos quidem posterioris partis cruris, qua carnosa prominet propter consortium afficiet, cum ab ipsis oriatur quibus musculis affectis, nerui qui per eos distribuuntur, promptęque læduntur, quemadmodũ arteriæ. per quas cor noxam sentit sicut per neruos cerebrum.*

In eisdem longinquis partibus, possunt

C febres continentes fieri ex materia maligna non tamen multa, sic febres ex hypochondrijs malignæ 1. prorr. 21. Ratio vero quare febres continentes fiant est, quia materia, vel facile ad cor peruenit, vt ex locis propinquis, aut ex ijs a quibus ad cor ampliora patent vasa, vel quia ob multitudinem, venenumue non vincitur, a vicinis partibus, atq; ita semper eodem modo ardet, semper eodem modo fumat: etenim ignea vis licet vincat resistentiam partis in qua depascitur, vincitur tamen aliquando a partium circum vicinarũ resistentia, atque ita fit minor, minore exi-

D stente materia; & ad tantam paruitatem deuenire potest, vt iam eius fuligines ad cor non accedant, atq; ita fit febris intermittens: vel mittit quidem sed tamẽ exiguas, & tunc remittit non tamen intermittit. cum vero iterum portio ignis excreuerit noua fit accessio. Si vero ignis, vel quantitate, vel qualitate ita pollet, vt resistentiam partium circumuicinarum superet, semper multas emittit fuligines, semper eodem modo ardet, ac proinde continens est.

Itaque ex materia non multa, neq; multum maligna ex partibus longinquis fit febris continua quidem, sed quę exacerbatio-

nes habeat dicitur continua proportionalis.
Ex longinquiore, & minore quantitate fit
omnino intermittens. Atq; hinc est quod
febres intermittentes periculo vacare dixit
Hippocrates 4. aphor. 44. rationem reddit
Galenus: quia intermittentes nec ex inflam-
matione, nec ex maligna putredine fiunt,
hoc est, non multa, nec venenata est materia,
siquidem si talis foret continentes efficeret.
Obijcies forsan cõtinuas proportionatas eo-
dẽ iure, quo intermittentes periculo vacare,
si quidẽ cõtinuæ etiam sunt, & longinquum
a corde habent focum, & materiam non
malignam. Respondeo, continuam propor-
tionatam, ex maligna etiam materia gigni
posse, ita tamen, vt comparatiue cum mali-
gnitate continentium, sit admodum minor.
Atque hæc mihi consentanea ratio videtur,
cur febrium quædam omnino intermittant,
ita vt inter duos paroxismos detur integri-
tas, quæ ἀπυρεξία, hoc est infebricitatio ap-
pellatur, aliæ remittant quidem per statutas
vices sed non penitus discedant, aliæ conti-
nenter affligant. Superest nunc inquirere,
cur hæc quotidie, illa tertio quoque die, illa
alia quarto repetant: & cur aliqua sit, quæ
nullam efficiat periodum?

Peculiarium periodorum peculiares causæ.

C A P. XVI.

RELICTIS igitur ijs, qui
cœlestem causam afferunt,
& ijs, qui occultam: nam
prior opinio comunissima
est, nec nos a peculiari in-
quirenda excusat, secunda
nihil docet, ac proinde non satiat. Aliqui
sunt, qui ad quantitatem humorum in no-
stro corpore redundantium se conferunt,
sanguinis, inquiunt, maxima est inter reli-
quos humores copia, ac proinde incessanter
ardet, pituitæ magis quã bilis flauæ, & atræ,
& sic incenditur quotidie; bilis flaua superat
melancholiam, quare tertio quoq; die corri-
pitur, melancholia omnium exigua est, qua
propter ad quartam expectat diem.

Multa tamen sunt, quæ prædictam do-
ctrinam falsitatis conuincunt. Omitto quod
humorum proportiones perperam assignan-

A tur: nam, vt late ostendo in meis disceptа-
tionibus, melancholiæ maior, quam bilis
quantitas in nobis colligitur, sed quando
portio humorum talis sit, qualem isti auto-
res sibi fingunt, nunquid si pituitæ adsit mi-
nor copia, quã bilis, efficiet tertianam? nun-
quid si bilis fuerit minor quam melancho-
lia erit quartana? profecto, si Galenum se-
qui volumus, ille variationi quantitatis tri-
buit mutationem in longitudine, aut breui-
tate proximorum, non vero in circuitibus,
variationem.

Respondet Vallesius in hunc modum
B *cum tam parua copia pituita congeritur in*
patiente membro, vt non valeat singulis die-
bus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die
irritare, humor discutitur, aut totus vacua-
tur per iudicium, ita vt nulla febris repetat,
aut calore membrorum in aliam speciem hu-
moris mutatur, itaq; aut fit per mutatio, aut
febris quæ erratica vocatur.

Hæc tamen responsio mera fuga est: nam
supponamus bilem in aliquo corpore creuis-
se, pituitam decreuisse (quod factu quidem
possibile est) bilis autem ad eam quantita-
tem decrescat, in qua erat pituita, & pituita
C augeatur ad quantitatem, in qua erat bilis,
nunquid si bilis ista putrescet non efficiet
febrem biliosam. nunquid non efficiet ter-
tianarios circuitus? ergo iam quantitas non
est quæ facit reuersiores.

Alij, in quorum numero est Mercatus, di-
cunt varietatem circuituum prouenire ex
qualitate humoris, id est ex maiore facili-
tate ad putrescendum. Sãguis quia calidus,
& humidus est, facile putrescit, cumq; fami-
liarissimus sit naturæ nostræ, nunquam ab
ipsa expellitur, donec ex toto propriam for-
mam amiserit, & ita sine intermissione fe-
D bres accendit. secundo loco est pituita, pro-
pter humiditatem, & ita facit quotidianam,
bilis propter calorem, & tertianam facit:
omnium tardissime putrescit melancholia,
& facit quartanam. Sed quid mihi dicet iste
de quintana, sextana, & alijs? forsan respon-
det istas febres non dari; quia Galenus negat
se talem febrem vidisse distincte, & videtur
rationes Dioclis aduersus Hippocratem cõ-
mendare 1. epid. sect. 3. ad hoc respondebo
vnum mihi Hippocratem, oraculi instar es-
se: quippe qui nihil temere scriptis manda-
uit. Adest præterea Auicennæ apud me non
contemnenda autoritas, qui 1. 4. doct. 2. c.
71. ex-

71. experimento confirmat tales circuitus solere esse in febribus. nec Galenus aperte reluctatur sed sub dubio rem hanc relinquit quæ multorum testimonio, qui tales febres viderunt, confirmatur. Præterea cur bilis propter calorem tardius succenditur: num quia (vt ait Mercatus) calor bilis naturalis est, & extraneo resistit? At quis bilioso humori calorem tribuet naturalem? quamuis enim illi humori naturalis sit, corpori tamen præter naturam est.

Plato, facilitati maiori, aut minori, qua ignis accenditur, hoc tribuit nec omnino incongrue: etenim in Timæo sic ait. *quando igitur ignis potissimum excessu corpus languet continua febre laborat, quando vero aeris, quotidiana discreta: aqua tertiana: propterea quod aqua segnior est, quam ignis, & aer: terra demum excessu quartana: si quidem terra omnium tardissima quarto gradu, cum sit temporis circuitu quarto feruet, deferuetque hinc quartanas infert febres, quæ vix, sero quæ sanantur.* ignem igitur vult efficere continuam, quasi ita dicat materia quæ igni symbolica est, & facile ignem suscipit, vt non immoratur in suscipiedo igne, ita nullum spatium habet, in quo ignis otietur. Aer efficit quotidianam nẽpe materia, quæ iam magis resistit igni, sed adhuc exiguum, otiatur quidem, sed per adeo exigua spatia, vt quotidie accendatur. Aqua efficit tertianam: quia scilicet maior difficultas est in imprimendo aquæ igneam naturam, quã aeri, aut igni. Vltimo vero terra quatriduũ immoratur: quia tarde incenditur, &, quia eadem semel acceptum ignem obstinate retinet difficile sanatur.

Galenus, Platonem arguit: nam bilis efficit tertianam, quæ calida est, & sicca, vnde perperam a Platone aquæ humidæ, & frigidæ, tertiana accommodatur. Quasi vero Plato, Galeni legibus, iure aliquo addicendus sit. Nihil sane aliud Platonis mentem fuisse conijcio, quam nobis insinuare materias in nostro corpore, quarum aliæ alijs difficilius, tardiusq; accenduntur, & iuxta maiorem accendendi difficultatem longiores efficiunt intermissiones. Hæc ita a viro philosopho generali quodam sermone non incommodè sunt dicta, cæterum magis peculiaria quærere medici est, non philosophi.

Ex Galeno nihil manifestum habemus nisi quod 2. de diff. feb. c. vltim. ait *est enim,*

A *vt arbitror, necessarium, cum & æquale & simile ab eadem potentia alteretur, æquales etiam, & similes fieri superfluitates: tempus quoque in quo eadem aceruabuntur, necessario erit æquale: siquidem enutrita partes, quousque eandem seruauerint constitutionem; ab eodem nutrimento enutritæ, excrementa etiam tùm quantitate æqualia, tùm qualitate similia, atque eodem tempore statuto termino cumulabunt* his verbis ad duo respicere videtur, vt circuitus sibi met respondeant nempe ad quãtitatem, & ad qualitatem. Ita vt non solum pituitæ multitu-
B do faciat, vt quotidie repetat, sed qualitas etiam putredini accomodata; hoc forsan ita voluit, forsan non ita: illud mihi est certum illi rem hanc visam fuisse admodum difficilem, quod testatur 3. de dieb. decret. c. 8. ac proinde effugisse: si quidem nec in libro de differentijs febrium, nec in multis alijs locis, in quibus controuersiam hanc agitare fas erat, illius prorsus meminit.

Donatus Antonius Altimarius omnium melius, vt ego arbitror, ex varijs Galeni locis sentonem, suo more, conficiens, discurrit optime, in primis pituita ex Galeno 2. diff.
C febr. c. 4. humor est frigidus, & humidus in temperatura, tenax in consistentia, idcirco ęgrè accenditur, tardè mouetur, sæpiusq; in foraminibus retinetur, & longum consumit tempus, dum inualescendo peruenit ad summum, ita vt eius calorem cum putrescit igni fumido in lignis viridibus accenso non male assimilaueris. His de causis cum calor in pituita accenditur, eius accessio magis producitur, quam in cęteris febribus, quę ex vtraq; bile fiunt, neque intermissionis tempus, est adeo sincerum, vt in tertiana, quia paruę huius humoris tenacis fiunt euacuationes, sed
D semper in foraminibus retinetur. Hinc est quod raræ sint quotidianæ intermittentes.

Bilis flaua contrario modo se habet, ex eodem Galeno 1. de arte curat. ad Glauc. c. 7, nam temperaturæ est calidæ, & siccæ, substantiæ tenuis, quæ nullum in se habet nec lentorem, nec tenacitatem, qua ratione humor hic putrescens promptius accenditur, citiusq; mouetur; qua propter eius calor veluti ignis effulgens, purusque est, omnis fumosæ fuliginis expers. Eius igitur accessio breuior erit, quam in alijs febribus, vbi exquisita fuerit: neque enim vltra duodecim horas ęquinoctiales protelabitur, tempusq; in-

termissionis longius est, & sincerius, quam in quotidiana.

Nigra bilis frigidæ, & siccæ temperaturę, crassæ & terreæ substantiæ, nullum lentorē, nullamque tenacitatem in se continens, & propterea vbi accensus fuerit in ea calor, paulatim succenditur, velut lapis aliquis, aut testa, aut os, aut tale aliquid huiusmodi frigidum, & siccum. Itaq; nihil fumidum, & semi combustum, in accessione relinquit, & idcirco in hoc humore copiosiores fiūt euacuationes, quam in pituita, cuius febris accessio, temporis spatio, est similis tertianæ nonnunquam & longior, cum adhuc exquisita perseuerat.

Hæc ab Altimario rationabiliter sunt dicta. quod si quæras cur etiam sanguis non suos habet circuitus? respondebit, tertianarios circuitus sanguini deberi quoniam cum primū putrescit, iam quodammodo biliosus est, vt inquit Galenus. Si iterum quæras, cur ex bile causon fiat. quæ febris continens est? dicet id accidere ratione loci: quia videlicet sunt venæ maiores iuxta cor. Si interroges cur quintanæ fiant febres? id ad tardiorem eiusdem atræ bilis motum referet.

Periodorum causa ex autoris sententia.

CAPIT. XVII.

VERVM si (vt Galenus docet. 1. de art. curat. ad Glauc. c. 5.) febris pituitosa in ventriculo, biliosa in iecore, Melāncholica in liene sedem habet, cur in tertianis, quas a bile fieri dicit maximam ventriculi curam habendam esse censet? quartanę autem, quæ in melancholico consistunt succo, cur ab eodem Galeno per vomitum curantur, & earum paroxismi sudore terminantur? cum tamen neque vomitus, neq; sudor in melancholicis affectibus conueniant; non vomitus quia 4. aph. 4. & 9. per inferiora magis melancholicus humor est euacuandus; non sudores quoniam melācholica materia terrestris est sudores vero ichorosa, & subtilis pars: cur etiam adeo raræ sunt quotidianæ febres cum tamen nullus humor, præter sanguinem, pituitoso sit abbundantior? In has difficultates se conijcit ille, qui ad quatuor humores omnia reducere vult, vt ex hinc vel maxime appareat spiritus, de quibus Hippocrates in libello de flatibus agit, cum multiformis naturę sint, varios posse efficere morbos, varias morborum species.

Hippocrates 6. epid. sect. 6. tex. 5. & libro de Aere, aquis, & locis, c. 10. & libello de alimento, microcosmum commeabilem, & conspirabilem constituit, quam sententiā passim a Galeno repetitam inuenies, vnde non est mirandum si tot fiant in eo transpositiones cuiuslibet materię, & adeo mirabiles, vt teste Hippocrate 2. epid. sec. 2. tex. 5. Moschum valde lapidosum, hordeolum in superiore palpebra, abortum a calculosi affectu liberauerit: non igitur incredibile est si accensus ignis, quemadmodū in aere, currentes stellas, & alias similes igneas impressiones efficit, ita etiam coruscationes excitet in humano corpore, quę ex loco, in quo putredo fit, accensę in alios moueantur, quarum scintillę ad cor perueniant. Et quemadmodum impressiones igneę quędam magis, quędam minus durant pro ratione materię, in qua fiunt, sic & in microcosmo fiunt periodi longiores, aut breuiores. Accensę igitur in Cœlo faces semel extinctę cessarent, nisi in aere dispositio remaneret, a qua alię & alię reficiuntur, ad cuius rei similitudinem intellige id, quod Galenus libenter fatetur non vltra progressurum morbum sed in primo statim paroxismo finiturum, si dispositio nulla maneret, quę priori similem flammam excitaret.

Cur vero quędam citius, nempe quotidie, quędam tardius, hoc est, tertia quaque die, alię magis tarde videlicet die quarta, aliquando quinta, aut sexta, aut tardius adhuc reuertantur ratio omnis ad residuum, quod ex materia accensa manet est referenda. Exemplo trium lignorum id quod dicturus sum declaratur, sit lignum viride, sit aliud exsiccatum, tertium plus nimio siccum sed aqua multa perfusum, lignum viride difficile ab igne corripitur, & reluctantibus partibus aquosis seu mercurialibus, quę in eo superant semiambustum relinquitur: lignum siccum facile accenditur, & totum ab igne corripitur, ita vt parum relinquatur in eo semiambustum; lignum valde siccum, & a-

quā

qua perfusum difficultatem habet in igne concipiendo concipit tandem, & nihil fere ex eo remanet.

Dic igitur ligno viridi similem esse materiam amphimerinę febris, seu quotidianę talem materiam narcoticam appello, quæ igni ex opposito aduersatur, sed cur materiæ, quę difficile accenditur, tribuo febrem, quæ celerius se se prodit; nempe quia hæc febris, cum longa habeat accessionum principia, difficultatem ostendit, quam in accendendo habuit, dum vero statim redit ostendit multum residuum; quod ex hac materia manet, ita vt plurimum illud semicombustum facile denuo aucta qualibet materiæ portione, in tantam euadat molem quanta sufficiat flammę, hoc est, febri incendendæ.

Materia sulphurea, si præualet, facile accenditur, & quo magis sulphurea est, libera ab alterius materiæ consortio eo velocius finitur; & hinc est quod tertianæ exquisitæ paroxismi sex horarum spatio clauduntur. Sed quare tardat in redeundo si facile accenditur? nempe quia materia tota comburitur & cum residuum admodū exiguum sit, prius quam id quod iterum aceruatur eo accedat vt febrilem excitet ignem, maius temporis spatium consumet.

Si vero materia sal est dissolutum, non fixum; quæ oleosi seu balsamici in se habet multum, multu mercurali seu aqueo mixtū, aqueum istud impedit quominus accendatur, accensum ardet, fulgetq; & parum habet quod remaneat. Sic tardissime remeat tum propter difficultatem, qua accenditur, tum propter paucitatem residui quam habet: atque ita conuenit cum amphimerina in longitudine principij, cum tertiana in fulgore ignis. Tertiana vero celerius redit quia vnum tantum impedimentum habet, nempe residui defectum: tardius quartana quoniam dupliciter impeditur, & a difficultate accendendi, & a paucitate residui; Residuum tamen paucum licet sit, potest esse minus pro aliarum materierum mixtione. Nam scire oportet nunquam materias exquisitas accendi: incredibile est enim, in tanta materierum mixtione, posse vnam aprehendi illęsis alijs, sed ab ea denominationem febris accipit, quæ inter alias prædominatur. ita vt si reliquæ subdominātes manifesta sui signa non produnt, tunc febris exquisita est. sin aliquod sui indicium prębent tunc notha appellatur. & eo ab exquisita magis recedit, quo affectus subdominātium manifestiores sunt. Idcirco exquisitæ febres sunt rarę, quia raro vna tantum species ita absolutum habet dominium vt reliquæ omnino sileant.

De ijs quæ in accessione febris eueniunt.

CAP. XVIII.

Intermittentium est proprium vel a frigore incipere, quod præcedunt, & comitantur crebræ oscitationes, tussis sicca capitis grauitas, & aliquando somnolentia: vel incipiunt ab horrore, vel rigore, rigor autē, & horror inter se, secundum magis & minus differunt: horror enim medium, inter frigefactionem, & rigorem, obtinet locum. Galenus 2. de differ. feb c. 7. & c. 8. lib. 2. de sympt. caus. c 5. libello de plenitudine c. 9. libello autem de trem. rig. & palp. c. 6. in eo differentiam constituit, quod horror solius cutis affectus talis existat, qualis totius corporis rigor.

Quod vero solis intermittentibus hoc peculiare sit, autoritas Hippocratis persuadet, qui 4. aph. 63. ait *quibus in febribus quotidie rigores fiunt, quotidie febres soluuntur.* quotidie, dixit, non vt excluderet tertianas, & quartanas, quas pręcipue intermittentes esse constat, sed, more suo, exempli loco ex peculiari euentu vniuersaliorem pręposititionem colligens, quibus igitur in febribus ordinatim rigores fiunt, ordinatim febres soluuntur. Merito pro quotidie apposui ordinatim: nam in ordinati horrores, seu refrigerationes aut rigores in febribus euenire possunt extra accessionis initium.

Vltra Hippocratis autoritatem quę maxima in re medica est, quęrenda etiam est ratio quare ita eueniat, vt scilicet solę intermittentes cum horrore, rigore, aut saltem refrigeratione insultent. Galenus id refert ad motum bilis per omnem corporis habitum, cum ideo singulis accessionibus prędictus humor expurgetur, ac euacuetur; vnde non absq; ratione ad in febricitationem peruenit talium febrium intermissio. Argenterius Galenum more suo, arguit, nec alio

argu-

argumenta vtitur nisi, quia videmus rigorē principium esse febris, & non solutionis, si igitur soluitur febris transmissa materia ad partes externas, cum rigore hoc fiat, in rigore ac proinde in principio soluetur febris. Verumtamen est quod pro Galeno respondeamus, fieri in rigore expulsionem materię ad habitum corporis, ex quo significatur parum materiei in minera relinqui quod febris continuitatem faciat, ac proinde continuitas abrumpitur. cæterum non dum cessauit paroxismus: quia non dum cessauit pugna. calor enim iterum ab externis ad interna recurrens materiam arripit.

Multo magis reprehendendus est idem Argenterius qui dum causam excogitauit, quam nobis legislatorum more tradit, quod vitium alias in alijs damnat, in se ipso non agnoscit, ait igitur. *rigores indicare non totā febris materiam putrescere sed duntaxat portionem, qua solius accessionis est causa, absoluitur autem* (inquit ille) *& concoquitur ea materia, & post conctionem in his febribus natura expulsionem aggreditur per aliquam partem atque ita finitur accessio. quod si etiam non expellitur, cessat tamen febris, quia materia, quæ illam fecit accessionem, per adustionem veluti in cinerem redacta est, in qua flamma amplius accendi non potest. eo plane modo, scribit Hippocrates, pure confecto dolores & febres intermitti. putredinis igitur, & simul coctionis est signum expulsionis vero haud certum est indicium.* Sed quis non videt quàm hæc sint libere dicta. rigores, ait, indicare non totam materiam putrere sed partem; At aliquando a causone habito rigore superueniente solutio: iam igitur potest rigor totius materiæ expulsionem significare, expulsionem dico non putredinē, nam cur rigor putredinem significabit? At Argenterius vult rigorem esse signum coctionis & putredinis, non autem expulsionis. causam huius rei debuerat in medium afferre. Videbitur alicui causam attulisse dū addit *nos vero ob coctionem fieri contractionem. & sequi rigorem*, sed neq; per coctiones fieri contractiones, neq; per contractiones rigores quispiam dixerit.

Fernelius, quia febrium intermittentium focum extra vasa constituit, rigorem emendatione biliosi humoris ad corporis habitum fieri contendit; quæ emandatio non ita prōpe efficitur in continuis, quorum minera est

A intra venas. Sed quoniam hæc Fernelij opinio superius fuit reiecta non est cur eundem rursus voluamus lapidem.

Dicendum igitur frigus, rigorem, & horrorem, & reliqua nunquam euenire nisi cum magna fit in corpore perturbatio, humorūque ex vna in aliam partem, ex vna in aliam naturam permutatio; hoc autem quomodo fiat mox dicam, sufficiat nunc dicere vehementissimam esse alterationem, quæ hisce signis indicatur. Vehementissima vero alteratio tunc fit, cum nouus aggressus & congressus inter naturam, & morbificam causā
B oritur: is autem nouus congressus, vt fiat, oportet vt mutetur æger ab infebricitatione ad febrem, aliter non esset magna permutatio. In continuis autem febribus cum semper ignis sit accensus absq; multo tumultu augetur, quemadmodum etiam & tacite decrescit, neque enim sudores in declinatione adeo frequentes habet continua, vt intermittens.

Sed si adeo violenter inuadunt intermittentes febres, cur non sunt periculosæ dicente Hipp. 4. Aph. 43. *quocunque modo intermiserint periculum abesse significatur?* Ga-
C lenus huius rei causam reddit, quia febres quæ ad quietem febre vacantem accedunt, neque occasionem habent ex inflammatione aliqua, neq; ex maligna humorum putredine; & hinc cognosces decipi eos qui malignas aliquas intermittentes esse iudicant, quoniam in intermissione nullam febrem percipiunt, sed quid mirum febres malignas in declinatione lentum latere, quando etiam aliquando, & in principio latent: quod si nōnumquam refrigerationes, aut horrores statutis horis habent, id eas habere censendum est, quia hemitritæi naturam sapiunt, & cō-
D positæ sunt ex intermittente aliqua, & continua. Qua propter erit in malignis prauum signum id, quod in alijs est optimum indicium. quippe refrigerari in principijs accessionum in febribus, quæ malignæ non sunt, bonum est, significat enim febres esse intermittentes, e contrario malignas cum refrigeratione pessimum debet haberi signum, si quidem per eam refrigerationem, aut horrorem compositam esse febrem, & subinde difficiliorem agnoscimus, malignitas autem ex alijs signis petenda est.

Intermittentes igitur Galenus dicit esse sine periculo, quia malignæ non sunt, ex hoc

nostram

nostram sententiam superius allatam confirmat; siquidem ex maligna materia, licet pauca, continuam semper fieri dicimus. Aliam adiungit rationem Argenterius, quia videlicet humor intermittentium putrescens in accessione extra mittitur per insensibilem transpirationem, sudores, vomitum, aut alui deiectionem, atq; ita liberantur internæ partes a putredine, quæ in singulis accessionibus fit & a febre, quæ ex ea nascitur. Hæc Argenterij ratio recipienda est, verum nihil Galeni rationi contra dicit. quare potuerat illam afferre absque Galeni reprehensione. potest etiam addi alia ratio, nempe in intermittentibus facultatem posse, in integritatis tempore, recreari.

Itaque in exortu vniuscuiusq; accessionis in febribus intermittentibus procella ingens excitatur, pluuiæ, quas tussis attestatur, terræ motus quales sunt rigores & horrores, caligines hoc est somnolentiæ, coruscationes deliria; Venti etiam & intestinorum obmurmurationes adeo, vt nonullis accidat initio accessionum colicis doloribus cruciari, exhalationes etiam non paruæ in oscitationibus, & pandiculationibus apparent. horum omnium ratio reddenda est.

Reprehendit Galenus eos, qui tremorem cum rigore confundunt, in quorum numero est Plato. Verumtamen quamuis non sit negandum rigorem, & tremorem diuersas res esse: rigor enim fit per membrorum concussionem, tremor autē ob pugnam inter facultatem se attollere conantem, & grauitatem membri deorsum trahentem: tamen vsus obtinuit, vt comuniter loquendo hæc vocabula inter se confundantur, vnde eos, qui præ timore tremunt rigere, eos qui rigent præ frigore tremere dicimus; & Corn. Cels. lib.3.c 3. *frigus* ait *voco vbi extremæ partes membrorum inalgescunt, horror autem, vbi solum corpus intremiscit*: & inter tremorē, & rigorem similitudo est maxima, dissimilitudines vero a Galeno constitutæ, vanæ omnino sunt. prima est *tremor nisi partem mouere velit, non accidet, agitatio autem seu vibratio, qua validos rigores comitatur, tam violenta, & necessario corporibus incidit, vt conquiescere non liceat, etiam si strenuè admodum renitaris*. Sanè si de moderatis loqueretur rigoribus vtrique vera diceret, sed cum validos dicat rigores, falsitatem inuoluit, nam partem aliquam rigorum, cum va-

A lidi sunt, cohibere possumus. Secunda *tremor vnius partis est affectus, rigor autem totius corporis*. hoc frequenter ita accidit, tamen mihi quemdam videre contigit, qui totis artubus contremiscebat, non aliter ac ex sententia septuaginta interpetrum, Cain, cuius signū, quod accepit a domino, tremor fuit totius corporis. Ratio vero id ita fieri posse persuadet, nam in paraplexia interioribus duntaxat potentijs illęsis, corpus motu sensuq; priuatur, & animal viuit. tremor autē minor est affectus quā resolutio, nam in resulutione omnis facultatis vis perit, in tre-
B mure aliqua manet, quæ adhuc pro sua virili contendit. Tertia *nonnulli tremunt nullum frigiditatis sensum experiuntes non tamen fieri potest, vt quis citra perfrictionis opinionem rigeat*. non ego video, quam perfrictionis opinionem habent illi, qui mingentes rigent, aut qui vlceri medicamento caustico apposito rigore concutiuntur. Quarta *Motus in rigentibus citra mouendi partes voluntatem omnino inuitis adest, in trementibus non citra arbitrium* hæc quarta vtroq; crure claudicat. nam nec omnino rigor est citra arbitrium, quando aliquam eius par-
C tem (vt diximus) cohiberi potest, neque in tremore arbitrio est locus, quamuis enim in tremore facultas animalis, quæ libera est, operetur, multa tamen talis facultatis sunt quæ cohiberi non possunt, vt tussis & sternutatio.

Quęsitu dignum est, an rigor qui in morbis accidit differat a rigore sanorum? Galenus in eo differentiam constituit, quod sanis ex aliqua causa externa eueniat, ait enim *morbidum vocamus* (nempe rigorem) *cum nulla exteriore causa violenta corpus, sed ex se talem obtinet dispositionem: ita enim Hip-*
D *pocrates quoq; aiebat, cum quis causone afficitur, si rigor superuenit liberatur. Non igitur aqua frigida febricitanti affusa, rigorem excitabis*. Sic Galenus, veruntamen est cur hanc differentiam non recipiam. Nam fieri morbum aliquod, vel symptoma ab externa causa, aut fieri ab interna differentiam nullam constituit; Siquidem febris, aut quiuis alius morbus, si a causa procatartica sit ortus, non differt specie a morbo orto ab internis principijs, & hinc est quod licet causæ antegressæ cognitio, ad cognitionem ęgritudinis expetatur; non tamen ideo eiusdem curationem euariat. Ratio præterea, quam

Gale-

Galenus adduxit sumpta ab Hippocratis sẽ- A
tentia 58. libri quarti aphor. *a causone habi-
to rigore superueniente solutio:* nempe quia
superueniẽs rigor a causa interna soluit mor-
bum, quem non soluit si ab externa causa sit
ortus; ratio, inquam, ista nihil efficit: nam ri-
gore superueniente soluitur febris, ita vt ri-
gor sit signum non sit causa, quod Galenus
met fatetur lib. 2. de sympt. caus. c. 5. signi-
ficat enim rigor bilem per membra senten-
tia motu deferri, ad quem motum, & sudo-
res, & alui solutio sequuntur, quæ sunt causæ
solutionis febris; ea igitur, quæ signa sunt in
morbis significant naturaliter, neq; possunt B
per industriam artis facta significare. Tan-
dem authoritates, quas Galenus ex Hippo-
crate in hanc rem colligit, omnes quidem
ostendunt Hippocratem in ijs locis de rigo-
re a causa interna proueniente loqui, non
vero probant hunc differre ab alio, qui con-
tingit a causa procatartica.

Restat adhuc quęrendum, an detur sine
febre morbosus rigor? hunc Hippocrati, &
antiquis ignotum fuisse ait Galenus, libello
de inęquali intemperie 2. de diff. feb. c. 5. &
lib. 2. de caus. simp. c. 5. & plerisque alijs in
locis, eum tamen dari non dubitat idem Ga- C
lenus ex cruditatibus, & ex vitrea pituita cũ
mouetur. Non tamen merito Galenus alio-
quin Hippocratis merito obseruantissimus,
Hippocrati hanc notam inurit: siquidem 1.
epid. sect. 3. *Epicratis uxorem*, inquit, *quæ
decumbebat apud Archegetem prope partum
iam existentem rigor vehemens corripuit non
incaluit, vt ferebant*. At forsan quia, *vt fe-
rebant*, addidit, ideo id non vidisse dicemus,
satis profecto est, quod illi relatum fuerit, vt
suo tempore accidisse putamus. Sit igitur
rigor sine febre, & antiquis & omnibus no-
tus; illud tamen verissimum quod Galenus D
aduertit 2. de caus. simpt. c. 5. videlicet, hunc
rigorem non esse ita validum atque ille, qui
legitimas tertianas, quartanasq; præcedit.

His tamen ommissis ad rigoris causam
accedo, in qua Galenus 2. de sump. caus. c. 5.
duo requirit, primum, vt materia siue calida
sit, siue frigida mordacitatem tamẽ habeat,
alterum, vt violenter moueatur. nam *quic-
quid supernacaneum est citra vllam Anima-
lis offensam insensibili spiratu eijcit* (nempe
expultris facultas) *vbi scilicet lege natura
animalis functiones administrantur: verum
vbi mordens aliquid in ijs consistit, ac potissi-
mum, quod vehementi agitatur motu, & an-
gitur, & id expellere festinat, eo modo, quo
maxime licet, ex ipso membrorum corpore ali-
quid eijci, scilicet particulis ipsis se contra-
hentibus atque constringentibus mox vna-
quaq; earum, partem excrementi, quod in se
habet pro trudẽre*. Fieri ergo dicitur rigor ab
humore agitato, & mordicante, & facultate
expellente, quod contingit in hunc modum.
Cum mordicatis partibus sentientibus fit do-
lor, calidum innatum refugit ad viscera, de-
stituunturq; externa membra calore. Rursus
cum interius coercitum calidum suffocari
incipit, prodit vehementer, quo prodeunte,
membra veluti refectis viribus valide mo-
uentur ad expulsionem humoris mordacis,
& iterum dolor efficit, vt calidum refugiat.
Atq; hæc alternatim fiunt, donec vincente
calore incalescunt membra externa, & vin-
citur frigida, & inæqualis intemperies, vnde
succedit plerumque febris, aut vincente hu-
more suffocatur calor, & succedit mors. Ita-
que tandiu rigor perdurabit quandiu cali-
dum innatum, cum humore pugnabit.

Hæc communiter dicuntur, sed cur si do-
lor fit iuxta externas partes, calor recurrit ad
internas? Dicunt nonnulli id calorem effi-
cere, vt cordi auxilium ferat. O rem ridicu-
lam; adeo ne intelligens est iste calor, vt ho-
stem præsentem, cum quo conferre debet,
effugiat, & periculo nõ adhuc præsenti suc-
currat? Alij respondent calorem refugere ad
interna, vt magis roboratus in suo principio
foras redeat maiori cum impetu, & affectas
dolore partes adiuuet, quo tamquam instru-
mento quicquid illis molestum est propul-
sabunt. Hi etiam fictitiam rationem exco-
gitasse videntur: etenim si calor foras exit,
vt succurrat membro doloribus lacessito,
ibidem debet in pugna permanere, facilius
enim poterat in eo loco succurri a corde au-
xilium mandante, quam pugnam deserens
alio se conferre ad suppetias postulandas.
Sunt alij qui dicant, trahi calorem ab inter-
no calore, quemadmodum videmus aliquã-
do in internis inflammationibus extrema
frigescere: Verum his respondeo duo esse
trahentia, calorem scilicet ad intra, dolorem
vero ad extra, vtrumque sane trahit sed for-
tius dolor quam calor.

Denique vt ea quę de rigore dicuntur cõ-
cludam eum dicunt excitari quia bilis per
vniuersum corporis habitum emandatur,
atque

atque ita propter huius humoris mordacitatem rigent membra, sed quorsum tanta bilis effusio? cum sufficiat, vt in aliquam partem duntaxat acuto sensu præditam causa pungens mandetur, vt vniuersum musculosum genus in consensum trahatur. Experimentum habemus in ijs qui manum in frigidam aquam immergunt, aut qui hyeme frigidæ potu horrescunt, aut qui a caustico medicamento plagę imposito rigent, aut tandem in mulieribus, quæ propter Vterinum affectum rigores patiuntur.

Explicitis aliorum sententijs propriam iuxta institutum ordinem proferam, si prius animaduertero: concussiones terræ in vniuerso euenire iuxta peripateticam doctrinã, cum terra frigore constipatur, & exhalationem ab vno loco in alium exprimit, eaque dum hac illac refugit terram identidem ferit; Alij vero ideo euenire dicunt, quia exhalatio obsistente frigore per antiparistesin calorem introrsum colligit, ac rare facit, tũc enim veluti puluis tormentarius igne correptus impositam turrim commouet, & conturbat, sic incensa exhalatio terram quassat. Alij cum subito gignitur tanta exhalationũ copia, vel antea genitæ noua pars sub ea quãtitate aduenit, vt loci angustijs contineri nequeat

Verum mea quidem sententia, si exhalationes efficerent terræ motum, non ita raro terra tremeret; nec etiam in mari fierent terræ motus, quos frequentissimos esse scimus in ijs locis maritimis, in quibus terra tremit: vt de Iaponis insulis multorum fide narratur. igitur terræmotum fieri in terra, sicut tonitru in aere dicendum est. Et quoniam facile nubes rumpuntur exeunt, e tonitru fulgura, aliquando etiam fulmina; quoniam vero terra difficile rumpitur, ideo non nisi raro e terra exeunt Vulcani, quando scilicet nimium recalcitrat salnitrum, cuius permixtio cum sulphure causa est terræ motuum. Quorum signum est (inter reliqua signa) si aqua puteorum sulphureum, bituminosumque odorem reddat. Sic Anaximander, & Pherecydes motum terræ imminentem prędixisse dicuntur. Itaq; ad terræ motum ignis subterraneus requiritur.

In microcosmo similiter cum sulphureæ, & nitrosæ particulæ ab igne corripiũtur terram, hoc est, ossa & reliqua membra solida concuti necesse est. Hoc quomodo fiat, sic

A accipe. motum accipiunt scintillæ ignitæ, quæ propter nitri repugnantiam agitantur, hæ partes sentientes feriunt, ac sub inde concutiuntur. Galenus inter externas rigoris causas ignis scintillas corpori occurientes statuit: quod ergo exterius faciunt id interius pręstare rationi consentaneum est. Scintillarum maior, aut minor viuacitas, maior aut minor quantitas; maior aut minor agitatio facit rigorem, aut horrorem, ita vt viuaces multæ, & veloces rigorem efficiant. paucæ hebetes, & tardiores horrorem. harũ portio ad vrinariam vesicam accedens min-
B gendi irritat desiderium, in pulmonibus certationem excitat, idest irritamentum ad tussiendũ, qualis etiam ob eandem causam in iecoris inflammationibus contingit 6. aph. 16. & alibi. quoniam præterea fumus in principio incendij excitatur, eius pars caliginosa caput grauat, somnulentiam inducit, donec attenuata distendit, & cephalalgias graues excitat, pars etiam fuliginosa in maxillarum musculis adhęrens oscitationes efficit & per reliquos etiam corporis musculos pandiculationes: & quoniam scintillæ per mixtæ fumo, & caput, & cor occupant; ideo aliquan-
C do coma vigil initio accessionis fit, & pulsationum inæqualitas, nonnunquam etiam palpitatio. cæterum vt aduertit Galenus de tremore rigore, & palpit. c. 5. tremor cum rigore coniungitur: neq; enim solum vis sentiens concussa rigorem facit sed, & naturalis grauans tremorem. refrigeratio fit per antiparistesim, quo pacto videmus sub ortu solis aerem fortius infrigidari, aquas etiam æstate frigidiores reddi. Hæc autem antiparistasis violenter facta non potest sine molestia corpori accidere, cum inter partes diuersarum
D naturarum fiat. Vnde frigiditas initio accessionum molesta est, & eo molestior quo manifestior. igitur particulę narcoticam vim habentes colliguntur inter se, vt contrario, a quo fuerunt expulsæ, melius resistant; & quoniam, vt ait Galenus libello de tremore cap. 6. *lignum, aut lapidem atterens, confricansque nonnunquam ignem accendes*. fit vt attritu membrorum partes etiam quæ incẽdi non poterant, tandem incendantur: quare rigor, & frigus extremorum perit, ignis autem victor campum occupat Sin partes narcoticę in hac pugna pręualuerint extrema calamitas est.

Hęc tamen contentio non necesse est in

singulis fieri particulis, vt in singulis sentiatur. Sufficit quod aliqua pars sit quæ mordetur, & vniuersum corpus in consensum trahitur. Sicex vtero rigores accidunt, sic ex defluxu corpusculorũ narcoticorum per dorsalem medullam, sic ex medicamento caustico plagæ imposito, sic ex vrina vesicam mordente.

Hoc Argenterius non tolerat, neq; enim ita de repente posse existimat, ex vna parte in reliquas omnes affectum communicari. Cæterum cum admittat repentinum pudoris, iræ, & timoris motum, non est cur etiam, & doloris non admittat.

De febre hectica.

CAP. XIX.

PARTES fixæ nec flammã eleuant, nec inæqualiter accenduntur; sic earum ignis, nec æstuans, nec molestius est; verum qui ad omnimodum marcorem corpus, sed cur præcipue deducat. In huiusmodi partibus fixis febris accenditur, quæ hectica, seu fixa, siue habitualis appellatur; de ea quæres quomodo inuadat, aut quomodo permaneat? Si quomodo permaneat, dico posse absque alijs permanere, nam partes fixæ igñẽ conseruant, quod aliæ iam ex se ipsis reiesserunt, nõ tamen omnino, nam aliquid adhuc manere in spiritibus, & humoribus testatur Gal. de inæqual. intemp. ca 5. & Paul. lib. 3. cap. 31. Si quomodo inuadat respondebo inuadere, vt plurimum consequenter ad alias febres, nec tamen vana est opinio existimãtium hecticam fieri incipiendo, hoc est, nulla alterius generis præcedente, si intelligas ita aliquando fieri, nam perpetuo ita accidere experientia reluctatur. Cõtingit quidem, sed raro, adeo potentem esse ignem, vt more fulminis solida petat tenuioribus spretis quę vis non solum fulminibus sed multis alijs rebus inest. Fructus indianus, qui dicitur Annanàs, ferrum absumit, intra corpus sumptũ nihil nocet, imo ex hoc fructu stillatitia aqua lapidem renum frangit, carnes illęsas relinquit: multa alia lapidem frangentia ita habent forsitan, quia in solidis rebus frangentis vis magis immoratur. Sed si ita est, cur non semper ita est, videlicet cur non sem-

A per igne ad solidiora transeunte fit hectica a principio. Dic semper ignis antequam arripiat solidiora, attripere minus solida, atq; ab illis minus solidis obtundi, & ibi propter moram putredinem efficere. Quod si magna vi imprimitur, impetu transit per fluida, & in solidis in quibus maiorem inuenit resistentiam magis acuitur. Et hinc est quod non nisi à potentissima causa fit hectica a principio, seu vt dici solet incipiendo, adeo vt potentissima hæc causa omnia simul apprehẽdat: atq; ita vix perceptibile tempus datur, in quo febris putrida, aut ephemera duret:

B ideo rectè a Gal. 10 method. c 6. dictum est hecticam aliquãdo fieri ab initio ardentibus præteritis, hoc est igne prætereunte ardentia materiam, & ad fixas partes se conuertente.

Videtur tamen in eius doctrina contradictio, siquidem quarta die hecticam se cognouisse ait 2. vero de cris. c. vlt. hecticam non in primis diebus sed progressu temporis fieri scriptum reliquit; Sed hæc contradictio soluitur ex ijs, quæ in principio diximus; sępe hecticam frequenter fieri præcedentibus alijs febribus, & sic vera est sententia libri

C de crisibus, aliquando tamen fieri incipiendo, & ita veritatem obtinet sententia libri 10. method. Nam incipiendo dicetur fieri quoties intra primum quaternarium facta agnoscitur.

Illud tandem addam, posse scilicet hecticã fieri ex affectibus animi, sed nõ omnibus: nam ex mœrore marasmus fiet, febris hectica non fiet: sic Salamon prouerb. 17. spiritus tristis exsiccat ossa; sic Dauid de ariditate cordis, & ossium querebatur ob ingentem mœrorem, quæ non febrem sed marcorem attestantur.

D Ridiculum vero est, quod ait Mercurialis iter agentes non facile incurrere in febres hecticas, ac propterea de febre hectica non egisse Gal. dum scriberet ad Glauconem iter facturum, numquid elephantiasis, & alia quam plura, de quibus agit ad Glauconem magis in itinere timentur quam hectica?

Fixa igitur siue hectica febris intimius adhæret, quamuis nulla se flamma veluti cæteræ manifestet. verum vt in aceruo stercoris ignis latenter serpit, ita etiam adeo occulte in membris depascitur, vt multoties non sentiat æger se febrire. Hæc febris varia habere tempora dicitur a Galeno, sed siue tempora, seu gradus, aut species dicas nihil

nihil errabis, ista graduum diuersitas a diuersis membrorum substantijs, quas corripit, accipitur. In substantiarum numero non omnes conueniunt, imo nec sibi met Galenus: siquidem 1. diff. feb. c. 8. & c. 9. duas tantum videtur agnoscere, totidam nempe, & similares particulas quę sunt veluti cordis elementa, & iuxta has duas substantias duos constituit hecticarum febrium gradus. *cum enim naturalis cordis temperies primũ euerti caperit, natiua humiditas, neque protinus abolita est, neque virtus plurimum laborat, sed primo fit velut quadam efferuescentia humiditatis. quo in tempore facillimum est huiuscemodi febrem sanare tamquam nihil adhuc virtute perpessa: Deinceps autem consumptio quadam efferuescentiam sequitur hacq; iam iam in longum protracta, ipsa similares particula, qua sunt veluti cordis elementa ficciores redduntur*. Hanc secundam hecticæ speciem, quæ fit cum quadam consumptione, latitudinem habere ait vsque ad perfectam tabem, ita vt quo magis febris ad perfectam accedat tabem eo curatu difficilior reddatur: tabes namque non solum difficilis, sed impossibilis curationis est, lib. vero. 10. meth. med. c. vlt. tres substantias, & in tribus illis tres hecticæ species collocat. *Nam primum eiusmodi febris propriam partium humiditatem, ex qua nutriuntur depascit: hinc ad carnosum genus transit: qua circa tùm fibrosas. tùm membranosas partes solidorum corporum haret*. At vero 7. meth. c. 5. & 6. quatuor enarrans siccitates, quatuor substantias, quæ exiccantur, supponat necesse est. Has quatuor substantias, quatuor secundas humiditates appellat Auicenna 1. 1. doct. 4. c. 1. in eo a recentioribus reprehensus, quod eas inter liquores reposuerit, & a primis humoribus separauerit. Nam neque prima ex istis a primis humoribus differt, neq; alij sunt humores: Rem planius explicabo *vna* (inquit ille) *est humiditas in foraminibus extremitatum paruarum venarum contenta*. in hac protius cum Galeno conuenit, qui siccitatem contemplatur in ea substantia *qua in proprijs cuiusque particula exilibus venis, & arterijs consistis* hæc substãtia, cum sanguis adhuc sit, nec ab eo, qui in alijs venis continetur, differat, immerito inter secundas humiditates ab Auicenna recenseri aiunt. *alia est humor per omnia simplicia transiens membra, sicut ros, qui in nu-*

A *trimentum conuerti est aptus*. hanc a Galeno eisdem fere verbis expressam habemus *continetur ea in omnibus animalis partibus, ceu ros quidam per eas sparsus*. totem hunc iam ad partis naturam accedere imo partis naturam induisse liquet, quandoquidem est hecticę febris subiectum, aliter enim proprie hanc febrem diceremus habitualem: si quidem non in habitu corporis inesset, neq; vt habitus inhæreret, in humoribus enim qui vagantur habitus qui fixus est non imprimitur. *Tertia est humiditas, qua in tempore proximo fuit congelata, & est nutrimentum*
B *quod in substantiam membrorum ex parte complexionis, & similitudinis conuersum est, sed ex parte essentia completa non dum conuersum fuit*. De hac tertia, an cum Galeno conueniat dubitatio existit, Galenus namq; hanc eorum esse ait *quorum substantia ex humore concreto constat, vt caro, & adeps*. Vallesius ne irritus euadat, quem suscipit, labor conciliandi Galenum cum Auicenna, vtrumque idem sentire ait: siquidem Auicenna humiditatẽ dicit hanc esse quæ prius fuit congelata, Galenus similiter ex humore concreto constare. Argenterius diuersas
C res esse arbitratur: quoniam Auicenna nutrimentum nun omnino assimilatum esse vult, Galenus autem carnem & adipem, quæ iam nihil amplius habent in quo assimilentur. Et videtur quidem pro Argenterio stare ratio; nam hæc humiditas *cambiũ* appellatur, quoniam adhuc in transmutatione est, Galenus vero cum eam iam carnem, & adipem appellet, iam in mutato esse (vt Philosophi loquuntur) constituit. Nõ est tamen (vt obiter hoc attingam) cur Argenterius Galenum accuset, quod adipem, & carnem idem fecerit: nam licet duæ res
D quodammodo sint, tamen vtraq; ab vna, & eadem elaboratione euadit, neq; prius fit caro quam adeps, nec adeps quam caro, sed vtraq; ex diuersis roris particulis. *Quarta est humiditas, quae est intus in membris simplicibus a principio natiuitatis per quam partium eorum continuitas existit cuius principium est ex spermate* appellatur gluten, & apud Galenum est illa humiditas cuius defectu *solida partium substantia reddita est ficcior*. Itaq; vt in compẽdium quid ex Galeno & Auicenna desumitur habeas, post diuisionem corporis in humores, & membra solida diuiduntur. Solida membra in sub-

stantiam innominatam; hoc est sanguinis portionem quæ est in osculis venarum, arteriarumq; in rorem, & concretum, siue cambium, & in illum humorem, qui continuitatem partium tuetur hoc est gluten.

Ex his tres colliguntur febris hecticę species, iuxta tres posteriores humiditates: nam si quando prior humiditas, quæ in exilibus venarum osculis consistit, febrili calore corripitur, ad febres humorales reducitur, vt aduertit Thomas Rodericus à vega; quia (vt ipse ait) *exsiccatio primæ humiditatis, id est sanguinis contenti in exilibus vasis, magis pendet a calefactio humorum, quam membrorum*. est ergo prima hecticæ species (vt ex Galeno colligunt multi) cum rorida substantia efferuescit, neque tamen prorsus aboletur, & hæc est, quam Galenus appellat hecticam sine tabe, quoniam citra omnimodā roridæ substantiæ consumptionem fit: neque enim dum aliqua roris portio restat, siccitatē adesse dicendum est. Secunda autem species a roridæ substantiæ consumptione incipit, quam carnis, & adipis feruor comitatur, & hæc tabidæ iam nomen meretur. Tertia vero cum caro, & adeps liquantur, & peruenit vsq; ad fibrarum exsiccationem, quæ omnino perfecta est tabes, & a Galeno comparatur ellychnio cum plurimum fuerit exustū, *Nam qui ita torrefactus est frangitur atque dissoluitur, atque ex ariditate continuitatem amittit*. Hæc febris a marasmo non differt magnitudine siccitatis, sed solū ex eo, quod marasmus sine febre in decrepita ætate accidere solet.

Fernelius sua via incedit, & nostri corporis membra in tres diuidit substantias; primam appellat carnosam, quam nihil aliud esse dicit, quam concretum alimentarium humorem: ac proinde videtur spretis duabus primis a Galeno, & Auicenna propositis, nempe innominata, & rorida, a tertia incepisse: alteram primogeneam, quæ propria est innati calidi substantia, in qua spiritus & calor innatus primum consistit. ab hac primogenia dixit Auicenna partium continuitatem conseruari; Fernelius non ab ista sed ab alia quam mox affert. Interim sciat eloquentissimus vir improprie se loquutum, dum ait esse innati calidi substantiam, in qua innatus calor consistit. Vltimam vocat aqueam, seu elementarem, qua tamquam glutiue solida substantia cohæret, atq; persistit.

A Hinc tres hecticæ gradus considerat, cum enim febrilis calor, cor & vnamquamq; partem similarem inuadit, primum carnosa substantia incēditur, & quam diu nihil eius, vel exiguum dissipatum est, primus est hecticæ gradus, secundus cum amplius procedente calore, aut plurima, aut tota carnosa hæc substantia absumpta est: & huius multi existunt ordines pro maiore, aut minore consumptione. Tertius gradus cum absumpta carnosa substantia calor febrilis primogeneum humorem depopulatur, hic est verus marcor, & febris hectica cum marcore,

B quæ si manifesta iam est penitus incurabilis existit. Hæc ille legislatorum more, qui rationem reddere debuerat, cur prius carnosa substantia, quam primogenium humidum absumatur, cum tamen illud humidum, in quo innatum calidum, & spiritus consistūt, acrem sit & facile accendibile.

Illud vnum mihi tam Galeni, quam Auicennæ, nec non & Fernelij, & aliorum sententias de distinctione febrium hecticarum difficiles facit, quod non videtur prima posibilis, quin aliæ necessario non eueniant. Nam ignis, quo viuimus, sēper agit adeo, vt

C vnius septimanæ inediam naturaliter nullus tolerare possit, paucorum dierum abstinentia exsiccatum hominem reddat. Si igitur supponamus rorem omnino consumptum, vnde nam habebunt & carnosæ, & adiposæ, & fibrosæ partes, vt reficiantur?

Deinde si prima species consistit in quadam veluti efferuescentia humiditatis, cum adhuc natiua humiditas nec abolita est, neque virtus laborat, vt Gal. testatur, c. 9. lib. primi lib. diff. feb. quomodo eodem capite omnibus hecticis febribus proprium, & inseparabile signum esse dicit, allato cibo cali-

D ditatem accendi, ac pulsum ad magnitudinem, & velocitatem augeri? Scio aliquos nō omnibus simpliciter hecticis hoc signum attribuere, sed omnibus hecticis tabidis. At quid oportet verbis Galeni verba addere, vt eum dicere compellant id quod dicere noluit? nam si tale dixisset contra experientiā loquutus diceretur: experimento siquidē cōprobatur hecticam febrem statim vbi detegi incipit hoc indicio vel maxime cognosci.

Præterea intellectu capi non potest, partes fibrosas, (hoc est illas, quas Galenus ait in vlceribus regenerari non posse) deperdi, adhuc viuo animale remanente; & multo adhuc

huc intellectu difficilius est, posse viuentis corpus ad eam redigi siccitatem, ad quam redigitur lucernæ fomes, cum adustum est; nam neque cadauer, nisi post multos menses in cinerem vertitur, quæ est vltima putredo simplici generationi opposita, vt iam ex Aristotele ostendimus.

Tandem si hectica intemperamentum est factum, & adeo impressum, vt ob æqualitatē febrilis caloris, partes corporis non doleant, sed eo tamquam naturali fruantur; vnde nā habet animal vt viuat? est febris ex Galeno calor naturalis in igneum conuersus, dum igitur in humoralibus non omnino conuersus dicitur, adhuc habet animal vitę, & actionum instrumentum, cum vero in hecticis, est penitus conuersus quod nam instrumentum remanet? Dicunt aliqui facultates non laborare licet instrumenta desint, ò pulchram responsionem fac, vt artifex sine instrumento operetur, vt tibi credatur. Alij respondent aliquas partes omnino esse igneas alias manere non omnino mutatas, nisi in vltima specie, quę ideo incurabilis est. Sed si ita est dolebunt hectici saltem in illis partibus, quę non omnino ęquali in temperamento laborant, deinde tertia species non dabitur: siquidem in ea vita consistere non potest.

Mihi aliter de febrium natura sentiendū videtur, & quoniam memini me in hunc locum lectorem remisisse, libet ex professo, propriam sententiā ingenue propalare. Sanguinem, ex quo nutrimur, multigenum esse dixi, qui continuo, donec in partium substantiam omnino sit conuersus, ab archeo nostro, elaboratur, postquam vero conuersus est, distruitur; nam agentia naturalia semper operantur: neque enim potest ignis materiæ appositus non cremare. Ignis igitur viuificus, dum materiam habet, inquam agat, agit semper, materia cum apta est in substantiam conuerti, conuertitur per ignis actionē, cū vero iā conuersa est, quid aliud in ea efficiet ignis, quam consumptionē? Hinc oritur assidua refectionis necessitas, quæ refectio non aliter fit, quam quemadmodum terra irroratione fouetur, qua si careat, fatiscit. Hinc optima cum ratione, sanguis exiens ex exilibus venis, & per poros terrenæ molis microcosmi, sparsus ab autoribus ros appellatur. Sanguis vero nutriturus, plures subit transmutationes, & in omnibus semper sua excrementa dantur, licet eò paucio-

A ra, quò magis ad vltimam elaborationem accedit. Ea porro substantia, quæ in exilibus venarum, & arteriarum osculis, iam iam conuertenda in aliam substantiam, continetur, purissima est. Quod si sanguinem omnem in anatomia physica vitę participē feci, hunc qui in osculis venarum est, vitæ munere non priuabo imo vero maiori iure quam alius pars corporis est, & ex Auerrois sententia partibus affixus. Iste est, qui putredine dissolutus (vt diximus) febres excitat putridas Et quoniam adhuc in venis est, facile pars eius per vrinas migrat, quod indi-
B cant vrinarum contenta, colores, & substantia. Dissolutione autem, hac non omnes partes prorsus dilabuntur, ita vt nihil superfit, ex quo vlterius aliqua fiat nutritio, hoc enim non contingit, nisi quando per vlteriorem dissolutionem, siue putredinem homo moritur. dum autem hæc substantia putrescit, alia quæ ad hanc sequitur, nempe rorida efferuescit, & parum abest, quin putrescat, imo nisi ab arte Natura adiuuetur, putrescit.

Raro tamen putrescit, tùm ob eius paucam moram, cum transeat confestim in mē-
C brum, tum ob innatum, & viuificum ignem, qui ibi maxime pollet, & putredinoso resistit, tum etiam, quia rorida substantia facile in vaporem abit ac proinde promptius exsiccatur quam putrescat. fit igitur putrida vti dictum manet. Hectica vero per exsiccationem aliarum substātiarum, nempe roridæ, carnosę, seu adiposę, & fibrosę, iccirco à Galeno cogor discedere, vt dixi, quia in roris ebullitione, citra consumptionem, primū hecticę gradum constituit, & dari febrem hecticam existimat absque vllo tabis initio, cum tamen contrarium hecticæ ratio expo-
D stulet, & iuxta ipsum Galenum omnis hectica, vt superius est dictum, augmentū ignis post cibum habeat, non aliter quam calci aquā si super effundas cuius exempli vis inferius a nobis est explicanda.

Sed antequam vlterius progrediamur, obiectioni occurrere oportet, quę statim se se offert, nempe cur pars fluida, hoc est substantia innominata, non exsiccatur sed putret, ros autem & reliquę partes non putrent sed exsiccantur. Respondendum in primis est, hoc non vsquequaq; ita esse, nam & sanguis minuitur: ideo per febres putridas corpus gracilescit, & carnes putrescunt, atq; ita

dantur

dantur hecticę putridę, vt vltimo loco dicemus. A Tamen putrescit plurimum fluida substantia, solida vero exiccatur: quia putredo fit propter innati ignis impotentiam, ob quã partes in sua natura non retinentur. Hęc autem impotentia fit tunc, cum ignis a multo liquido suffocatur, suffocari ideo contingit in fluida substantia. At vero in solida cum paucus sit liquor ab vtroq; igne absumitur, & ita sequitur exsiccatio, seu potius exsuccatio, & cum fætor sit putredinis comes, ob prædictam rationem proponitur ab Aristotele sect. 13. probl. 1. *Cur vrina quidem, quo diutius in corpore commoratur fætidior fit:* B *stercus autem minus? an quia hoc quidem exsiccatur magis diutius firmatum, siccum autem imputrescibilius, vrina vero crassior redditur, recens autem similior est potioni in principio ingestæ.* Cuius problematis expositionem lege apud medicorum huius ætatis doctissimum Septalium in suis aureis cõmentarijs.

Dicatur ergo primus gradus, cum ros magna ex parte est exhaustus, quod præsto fit, secundus cum caro & adeps suum deponit succum, & tunc colliquatio est euidens, tertia cum consumpta est omnino caro, ita vt C fibræ etiam, quæ neruosa quædam substantia sunt, maneant non consumptæ, sed aridę, & quasi callosæ, exsiccari vero ossa possunt viuente animali, vt Dauid de se testatur ps. 101. & nos videmus per ardentes febres splendidos, præ ariditate, dentes.

Sit igitur prima species hecticarum, non cum ros, citra consumptionem, efferuescit, vt cum Galeno omnes volunt, Sed cum rorida hæc substantia consumitur, & adiposa, carnosaque efferuescit. Altera cum carnosa, & adiposa substantia exhauritur, & fibrosa ardere incipit, & tunc colliquatio fit magis D per aluum, quam per vrinas, licet ad vtrasq; cloacas natura vias habeat, quas indocta (vt ait Hippocrates) agnoscit. Tertia cum fibrosa substantia exsiccatur, atq; hæc est quæ sanari non potest, quod a Galeno accipio id ostendente in vlcere, in quo caro quidem regignitur, quidquid autem fibrosum deperditum est, regigni nequit, cuius rei causam inferius addisces. In hac tertia specie nihil defluit ab exsiccatis partibus. *veluti nec ab ijs, quæ sale sunt siccata, si quis has quoque torrere parans, pari cum alijs igni admoueat. nam & sicciores reddentur: & corij rigidu-rabuntur, nec defluet ex his vlla sensibilis liquatio.* Sic ille, propterea merito, cum de febre humorali agerem, triplicem in sale substantiam consideraui, volatilem, quæ in spiritum eleuatur, & in hac ephimeras constitui; fluidam, quæ in aquam dissoluitur, & in hac putridas; fixam quæ persistit, & in ea hecticas. In hac substantia fixa considera magis, aut minus fixam, hoc est fixam non admodum, quæ præter fumos nihil emittit, magis fixam, ex qua oleum extrahitur, & maxime fixam quę est sal, & nihil ex se emittit. Si adhuc in hac vltima specie duos gradus velis considerare, diuides in marasmodem, & marasmum, quod quidam faciunt, licet Galenus inter febrem marasmodem, & marasmũ aliter differentiã constituat 1. diff. feb. c. 8. quia marasmus *absque febre in decrepita ætate solet accidere extincto natiuo calore, quod nihil aliud exist it quam mors, qua sine sensu doloris, ac secundum naturã, ex siccitate contingit, sicuti ijs, qui præter naturam tabescunt, altera aduenit species, quæ à philippo ex ægritudine senectus vocatur, in qua multos non solum senes, sed etiam pueros vidimus incidisse.* nec tamen in omnibus secunda hecticæ species cum colliquatione fit, sed tantum in ijs, qui crassiore habitu sunt præditi, quod Galenus 10. met. c. 11. explicat præposito exemplo suis domestici, & siluestris. *quippe feris suibus, aut nihil omnino, aut plane minimum est, quod defluat, cicuribus vero plurimum, quantoque magis, vel adipe, vel carne animal abundat, tanto profecto quod ab ipsis carnibus, dum in craticulis torrentur, defluit, cernitur copiosius. ad eumdem itaque modum in calidissimis febribus si carnes humida, ac molles cum adipis copia fuerint eas sensu liquari deprehendas: sin sine adipe, & sicca sint in marasmodes febres transeunt.*

Porro ea, quæ dicta sunt, triplici exemplo illustrantur primum ex 2. pror. 17. *simile quidpiam contingit quemadmodum in lignis euenit, quæ proxime mollem ignem sunt apposita, calefaciunt quidem valde, sed non dũ inuruntur. Quod si lignum humidum in ignẽ eumdem conijciatur non protinus accenditur, vt si vel stuppam, vel calamum siccum, vel ellychnium conieceris, & si post paulo lignum huiusmodi sustuleris breui post internallo deponet eam, quam ab igne contraxerat alterationem.* colligit ex hoc exemplo Galenus

lenus. *affectionem, dum fit, & nondum facta est, breuiter, separata efficiente ipsam causa, sedari, si verò completa fuerit, etiam si humores, qui affectionē procrearunt, fuerint euacuati, nihil in sanationis ratione amplius exiſtere*. Verum colligat ille quicquid velit, ego colligo ignem eo magis fixum esse, quo magis fixam materiam occupat, atque ita in fluida materia humoralem febrem efficere, in solida hecticam. Aliud exemplum in tinctura vestium 1. prot. 33. possunt enim lanæ adeo tincturam accipere, vt tam intus, quam extra, eodem colore sint imbutæ, possunt & ita tingi, vt exterius duntaxat colorem accipiant. Eodem modo ignis, cùm intimis, & solidioribus partibus inhæreſcit, vltimum iam efficit, quod efficere poteſt, cum vero toridam absumit ſubſtātiam, eſt veluti color externam tantum superficiem tingens.

Tertium exemplum Auic. 1. 4. accipit a Galeno 1. de diff. feb. c. 8. *sale aliquid* (inquit Galenus) *corpatitur, quale lucernæ fomes cum fuit plurimum exuſtus. Nam qui ita torrefactus eſt, frangitur, atque diſſoluitur, atque ex ariditate continuitatem amittit adeo, vt neque ſi magnam olei copiam effundas flamma abundantior poſſit accendi: ſemper enim parua, & debilis in ipſa palpitat flamma, ac continue fit minor donec ex toto extinguatur*. Auicenna dilatat hanc similitudinē, & plures partes in oleo & ellychnio, conſiderat: Auerroi tamen hæc comparatio non placet: quia per oleum imbibitum in corpore ellychnij non reſtaurantur partes ellychnij, ſicut reſtaurantur partes membrorum per illas humiditates. Tamen in eo ſimilitudo poteſt inſeruire, quod oleum remoratur actionem ignis in ellychnium, & cū iam oleum eſt conſumptum, ignis tota vis conuertitur ad ellychnium, & illud in cinerē reducit, quod Galenus voluit prædicto exēplo oſtendere. Quamuis antequam ad hanc incinerationem accedat Animal perit, atque ita comparatio magis tenet in modo, quam in re: hoc eſt, magis oſtendit quomodo ignis ſubſtantias omnes abſumere poteſt, quam indicet id, quod re euenit: nam in corpore viuente non peruenitur ad extremam in cineres reductionem.

Si quis autem rectè conſiderauerit inueniet ſigna, quæ febrium hecticarum ab autoribus proponuntur, non eſſe confuſe accipiē-

A da, ita vt in omni hecticæ ſpecie omnia repetiantur, ſed quædam in quibuſdam; nam nec prima, nec tertia hecticæ ſpecies eſt, cum vrina aut excretis oleoſis, ſed illa ſola, in qua caro, & adeps abſumuntur. Oleoſitas autem hæc, maior, aut minor erit pro ratione pinguioris, aut gracilioris corporis, vt ſuperius eſt dictum. In quo aduertendum eſt, febres colliquantes dari, non hecticas, ſed ardentiſſimas, in quibus colliquatio fit, Galenus tamen 10. meth. c. vlt in eo differte febres colliquantes a febre maraſmode ait, quod licet in vtraque fiat carnis colliquatio, in maraſ-

B mode carnis portio, quę colliquatur in vaporē abit, in alia vero defluit in ventrem. Hæc tamen ſententia non eſt vſquequaque vera, nam per hecticas febres, vrinas telas habentes, telis arenarum ſimiles quales craſſa iuſcula habere ſolent, non eſt nouum, & inauditum. quare etiam hecticæ febris colliquatio per excrementa eijcitur. Deinde etiam febres colliquantes, non tamen hecticæ, per vapores colliquationem emittunt, cuius rei ſignum eſt ſudor colliquatiuus, in quo per cutis meatus oleo nihil abſimilis ſubſtantia exhalat.

C Dicendum potius videtur, ſanguinem ſuā habere pinguedinem, (aliter non eſſet ignis pabulum, ac proinde nec nutrimentum, & cum præterea ex ſanguine pinguedo fiat pinguedinem debet in ſe habere) eamdem habet & ros, & caro, cum igitur febris ardens liquefacit ſubſtantiam innominatam deſtillatio fit, & oleum extrahitur, quod per venas pellitur, hæc deſtillatio cum a vehemēte igne fiat, & in ſubſtantia non admodum compacta, confeſtim fit. Altera vero deſtillatio, quæ in febre maraſmode accidit, fit ab igne mitiore, & in ſubſtantia magis ſolida,

D quapropter paulatim fit, & obſcure; vtriuſq; colliquationis meminit Galen. 3. de ſimpt. cauſ. c. 2. in fine his verbis. *fit autem quadam veluti anaſtachterosis (quaſi dicas reolementatio) colliquatio, ſiue reſolutio, ſiue diſſolutio, ſiue quomodocunque aliter nominare libet aliquando totius corporis aliquando ſuccorum, qui in venis ſunt duntaxat. Quod autē ex ea colliquatione prouenit alias ad ventrem confluit, alias ad vrinas, alias ad ſudores pellitur*. Sed cur non in omnibus febribus putridis colliquatio adeſt? cur etiā in ijs, in quibus accidit, eſt ſignum exitiale? reſpondeo quemadmodum in ſuperpurgationi-

tionibus (teste Hipp. de nat. hum.) vltimũ quod excernitur est sanguis: quoniam quoad fieri potest natura eum retinet; ita etiam, & in præsente casu, cum pars oleosa balsamus sit, in quo vita consistit summo studio a Natura retinetur, cum vero iam amplius retineri non potest, summa imbecillitas est, & eo tempore (vt barbarorum more loquar) relinquitur a regimine naturæ. Verum qui fieri potest, vt non omnes qui ad mortem tendunt prius quam moriantur vrinas reddant colliquatione infectas? Dic, vt plurimum pinguedinem comburi, & in salem, siue cinerem conuersam nullum sui signum exhibere; Sed curIoubert. lib. de vri. c. 14. febrem colliquãtem hecticæ dare exordium dixit? Hoc Iouberti dictum non est recipiendum, nam sic secunda hecticæ species accideret, quin æger transiret per primam: siquidem colliquatio secundæ speciei est propria: Ac præterea si verum esset illud dogma, colliquans febris non interimeret intra paucos dies, cum tamen colliquatio in febribus, vicini interitus sit signum: Itaque differentia est inter vtramq; colliquationem, quod colliquatio febris hecticæ est paulatina, febris autem ardentis confertim irruens. contigit mihi dum quemdam ardente febre, & maligna laborantem curarem, quæ febris licet periculum minaretur, spem tamen adhuc salutis non abstulerat, dum sexta die mane accederem, & tum vrinas, tum alui excrementa, quæ præter solitum, plurima ea nocte exierant pinguedinem, præseferre contemplarer, prognosticum feci, hominem breui moriturum. Multiplicata autem fuerat dejectio (vt obiter hoc dicam) propter acredinem, dicente autore lib. 4. de vic. acut. 112. acres dejectiones a colliquatione fieri. Immerito autem reprehenditur a Galeno dicente colliquationem fieri liquata, & tabefacta, propter febrem malignam, vel pinguedine, vel molli carne, combustionem vero in ventre oriri propter acrem eorum, quæ ingesta sunt, caliditatem, ob quam febrite contingit; inutilis tamen est ista distinctio: nam liquefactio semper aliquam habet combustionem adiunctam.

Est & alia distinctio inter colliquationem febrium ardentium, & hecticarum, quod febres hecticæ, præter colliquationem, nihil aliud vrinis comunicant, at in febribus alijs, vrinæ, & excrementa crassa abunde colorata, & graueolentia sunt, maximè si colliquatio fiat in iecore, quemadmodum in pestilentibus febribus contingit, vt inquit Galenus 8. de compos. med. secund. loc. c. 7. iuxta medium. Et hinc patet deceptum fuisse Altimanum, qui nullum indicium ex vrinis in febre hectica sumi est arbitratus: quia id subticuit Galenus. O fidum Achatem, qui nihil quod Dux eius non dixit, audet ille de suo promere. At oportebat saltem considerare, an dux ille istud negasset, imo ex dictis eius apparet signum ea vrina petendum esse, quod cum de febre hectica ageret, non expressit, quia qui multos lepores insectatur aliquam relinquat, oportet.

Ad institutum iter redeo asserens in totis consumptione, notatu dignam colliquationem non apparere: quia tenue est, & dilutum, quod ibi pingue latet, & in halitum digeritur. In tertia etiam specie, nihil notatu dignum pingue excernitur: quia fibræ pinguedine carent vnde sunt ex ijs, quæ igne non dissoluuntur, sed indurantur, vt testæ, & terra, vnde istis, si sanguis extrahatur, non concrescit: quia fibras fere consumptas habet, a quibus concretio.

Post paucas horas a cibo assumpto, hectica laborantium corpus, solito magis ignescit atque hoc signum a prima ad vltimam speciem febris hecticæ, omnes comitatur. Tale autem augmentum igneum a febrium putridarum augmento dignoscitur: quoniam in putridis principij signa præcedunt, non in hectica. Deinde, quia in hectica augetur ignis quacunque hora æger cibetur, putrida suas habet statutas horas, & humoris motũ sequitur. Tertio quia incrementum hecticarum durat vsq; ad distributionem alimenti, ad quod putridæ non respiciunt.

Fit istud ignis incrementum post cibos, eo modo (inquit Galenus) quo calx aqua perfusa ebullit, vt igitur qua ratione hoc accidat febre laborantibus cognoscas, necesse est cognoscere quomodo accidat calci. Cardanus huius euentus causam esse, ait quia ignis in calce latitans quem in fornace acquisiuit exiguæ aquę frigore intus concluditur, & tùm motu, tùm coctione, in ignem euadit. Hæc ratio falsa est: nam & vinum, & aqua tepida eumdem ignem in calce excitat. Scaliger etiam ignem in calcis meatibus existentem aquam effugere, ac se se in partes solidas inducere dixit, quapropter stipat se ipsum

ipsum atque acuitur condensatione. Sed si ignis in meatibus calcis relinquitur, cur non etiam in meatibus carbonis? Thomas Rodericus a Vega in calce propter densitatem lapidis, quãdo vritur, plus ignis manere ait quam in carbone, accendi vero calcem ab aqua: quia natura inducit vim sicco, vt imbibat humidum; calido, vt transeat in humidum, & ideo piper, ait, non accenditur ab aqua, non quia piper non trahit aquam ad intimum; Sed nec videtur densitas lapidis esse causa, cur in calce, quæ densa non est plus ignis relinquatur. nec ignis transit in humidum, si humidum aqueum est, imo vero eidem contrariatur.

Vera ratio, vt cognoscatur, cognoscere prius oportet inter cinerem, & calcem differentiam esse: quia cinis nihil habet, in quo ignis conseruetur calx vero habet: incineratio enim fit per vlteriorem calcinationem, in ijs vero, quæ promptè accenduntur, ignis actio non sistitur, sed exhalante præsto omni ignis pabulo, antequam calcinatio appareat, incineratio superuenit, alia, quæ difficile accenduntur, vt lapides, & metalla, calcinantur prius, & ita tenaciter retinent reliquias pabuli, vt difficulter incinerentur, igitur in lapidibus calcinatis epyrtheusis conseruatur in suo fomite, cumq; aquam super inijcias, vel aliũm liquorem id euenit, quod euenire solet, si prius sartaginem igni apponas, deinde liquorem immittas, liquor namque efferuescit; ita & in calce ignis quidem erat prius: nam & carni imposita, licet lente, comburit, in hunc ignem aqua iniecta ebulliet; & quemadmodum si pulueres aliqui in sartagine prius essent quam aqua inijceretur ebullirent cum aqua, ita & calx, quæ in puluerem facile redigitur simul cum aqua ebullit, atq; ita exurit magis quam exurebat ante aquæ iniectionem, quoniam duplex est adurens, scilicet calx, & aqua bulliẽs. adde ob aquam iniectam partes calcis volatiles exurgere, quæ mordendi vim habent.

Accede nunc ad corpus hectici epyrtheuticum, siue ignitum, cui si inijcias humidum nempe cibum, & potum, cibus, potusq; ebulliet, & tunc ebulliens cibus, potusque simul cum magna volatilium copia excitata, magis adurunt, & mordet. Et hinc vera manet Auerrois sententia 4. collig. c. 33. videlicet a corpore calido cibos calefieri, quibus rursus incalescit. Miror tamen Auer-

A roem subtilem Philosophum, qui rationem reddit cur hectici post cibum incalescant, cui poterat similitudo sumpta a calce aqua perfusa accomodari, & tamen similitudinem reijcit, existimans calcem non ab aliud aqua superaffusa ebullire, nisi propter contrarietatem, quæ est inter aquam, & ignem.

Sed cur piper & alia non ebulliunt affuso liquore? & cum sit dictum habere tantam epyrtheusim quantam habet calx. cur ignem humori affuso comunicant, non qui ebulliat, sed qui tactum feriat? sic piper in ore saliuæ permixtus, etiam igne correptis

B humoribus non efficit hanc ebullitionem. Dic edomitam esse epyrtheusim ab humido in ore existente, quemadmodum etiam calx, postquam ebulliuit, si aquam affundas, parum iterum vel nihil ebulliet. Itaque corpus nostrum, semper quidem post cibum ignescit, verum notabiliter cum hectica febre laborat. Ignescere igitur post cibum a principio conuenit hecticæ: quoniam hecticæ a principio conuenit ignem fixum, seu habitualem habere. Vnde male Andreas Cesalpinus, hoc signum non nisi in progressu febris conuenire ait. Vl-

C tima vero hecticæ species, hoc ignis incrementum non habet: quia tunc temporis ab hac febre magis incineratio quædam, quam calcinatio fit, quod ostendit exemplum ellychnij a Galeno allatum; ostendunt & huiusmodi febricitantium oculi, cineribus aspersi, & iam exiguum ignem non conseruantes, substantiæ interitus similis interitui naturali.

Et quamuis cibus; & potus ebullientes ignem febrilem, dum digerunt, augent, tamen continuitate eundem febrilem ignem emendant, dum cibi potusque natura sua ta-

D les sunt, qui loco partium ignitarum possint reponere partes quæ difficile igneantur, tale est omne alimentum, quod facultate frigidum appellatur. Sic calx toties lauabitur, donec omnem epyrtheusim amittat.

Cineres paucum ignem continent, quem in lyxiuio relinquunt absque eo quod ebullitionem faciant. Sed mirum est quod ignea cum sit calx, ab igne non accendatur? quod idem de cineribus. nam si non accenditur, quia in se nutrimentum ignis non habet, nõ habebit vnde ignem etiam conseruet per annos. Dic ignem ibi non accendi quia pabulum non adest, conseruari autem, quia efflu-

xus non datur, non datur autem effluxus quia particulæ ex quibus calx componitur, sunt illæ ex quibus componebatur lapis durissimus, & quamuis non iam amplius sint inter se coagmentatæ, seruat tamen vnaquæque natiuam soliditatem, atque ita ignis ibi maximè cohibetur ab effluxu; cohibetur etiam in cineribus, sed in minore quantitate: quia minus solidæ sunt cinerum particulæ, aduentãte igitur liquido, & omnia penetrante, emullescunt omnia, & effluxui viam præstant ex cineribus autem vt minus ignitarum particularum effluit ita facilius finitur effluxus. Atque hinc est quod ille, qui in tertia hecticę specie est constitutus non diu in vita perdurat, & marasmus cui hæc species febris comparatur. iam quidam est interitus naturalis sine dolore factus non tamen (quod cum Platone aliqui existimarunt.) cum voluptate.

Multum interest scire vnamquamq; speciem, seu tempus, tria tempora continere principium augmentum & statum, duæ species priores declinationem habere possunt, si sanentur, Vltima non habet: deploratæ enim sanitatis est, quod multis rationibus demonstrari potest. prima quia, cum, hac vltima specie, coniuncta est summa spirituũ, & viuaci tùm ignis, tùm balsami inopia, ac propterea magna facultatum imbecillitas. Iam verò si exhaustum non nisi nutritione potest resisti: quid reportetur sufficiens, vbi spagyrica naturalis coctrix ęgre transmutat, magnetica, hîc attrhaens, vix sensilem suggerit portionem, expellens non expurgat? Deinde, cum ex defectu roridæ substantiæ meatus conniuentes occlusi sint, non est quà transeat alimentum, præterea fibrosa substantia, quæ deficit, pluribus fit præcedentibus alimenti mutationibus, ita vt cibus longum iter conficiat prius quam illuc accedat, at facultas quæ illum manu ducit, præ senectute fatigata, deficit in itinere; Tandem id quod remanet fibrosum, callum obduxit, & omnimodam duritiem contraxit, quæ autem talia sunt, vt lapides, & metalla non ex humido mollescunt, sed potius limo lapides, rubigine metalla vestiuntur, sic istorum membra limosa, & rubiginosa, hoc est in sua duritie, excrementis fiunt scatentia.

Priores igitur species ad hanc vltimam ducitur, nisi rectè tractetur, quapropter quamuis perniciosius sit omnus, qui in medicina er-

A ror committitur, erit in hoc casu quęlibet leuis culpa perniciosissima, sic admonente Galeno 10. meth. c. vlt. nam *si error vel in vno cõmittatur, is reliqua subuertit omnia: quippe cum exitialis horum affectus sit, ne leuissimum quidem errorem tolerat.* adeò, vt Galenus non nisi ob errorem medicorum posse ad vltimum gradum hecticam transcendere, sentire videatur 1. diff. feb.

Cor, in omni febre hectica, vt in reliquis patitur, sed patitur secundum fixam huius visceris substantiam, & hoc vel primario affectu, vel aliunde communicato, quod Ga-

B lenus non soluit lib. de marc. c. 7. partes autem quę possunt hecticam pati, & cordi communicare plures sunt, vt ventriculus, intestina, iecur, de quibus 10 meth c 8 peculiariter agit mirum tamen est quod pulmones non esse oportunos huiusmodi febri dixerit, cum tamen, ex pulmonis vlcere, febris hectica oriatur. Oritur quidem ex pulmonis vlcere febris hectica. vt Galenus ait 7. aph. 16 quia puris malignitas cordi impressa eiusdem substantiam labefactat sed non ex tabe pulmonis: nam hoc viscus non contabescit: habet enim optimi roris per anhelitum con-

C nuam refectionem, quod si inflammetur, vt in peripneumonia, priusquam contabescat interimit. Nam quod Galenus ait hoc viscus non corripi febre hectica: quia humidum est, & laxum, non videtur recipiendũ, cum laxitas nihil impediat ignis ingressum, humiditas autem maior est in ventriculo, qui continuo cibi, potusq; affluxu fouetur, & tamen ventriculum ab hoc malo immunem non facit. In septo transuerso hecticam febrem se vidisse testatur, non autem marasmum, sed quid intelligat per hecticam illius visceris non assequor, si enim inflam-

D mationem, certum quidem est diaphragma, cum inflammatur, antequam contabescat, ad exitum perducere. Cęterum ex Iecoris colliquatione, maxime in febribus pestilentibus ait. 8. de comp. medic. loc. cap. 7. euacuari per ventrem bilem crassam graueolentem: & bene coloratam: sed in hoc quoque lapide hęret. nam non video quomodo bilis graueolens, & crassa, & bene colorata possit esse signum colliquati hepatis.

Manet tamen adhuc dubitatio non leuis, si enim ex rore fiunt tum carnosę, & adiposa partes, tum etiam fibrosę, quorsum diuiditur hetica in tres species? non ne data roris

consumptione reliqua exsiccantur? Dic, in prima statim hecticæ specie, omnes tres substantias pari, diuerso tamen modo. Nã rorida accensum habet ignem extraneum, reliquæ vero partes solum naturalem habent, iste tamen naturalis quoniam continuo depascitur & partes carnosæ non habent suam solitam refectionem, propter roris defectum, marcescunt quidem, & disponuntur, ad destillationem, non dum tamen destillantur. Post modo accedente igne extraneo ad partes carnosas, & adiposas eas depopolatur, & fit secunda hecticæ species, tandem consumptis carnosis, ignis in fibrosis imprimitur, quas nisi mors præoccuparet in cineres redigeret. Illud tamen est aduertendum, nec roridam, nec carnosam ita penitus consumi vt nihil supersit. verum hyperbolice omnimodam consumptionem intellige, hoc est tantam, vt si vlterius progrederetur non posset animal in vita permanere sic intellige Iob. c. 19. *pellis mea consumptis carnibus adhæsit os meum* neque tamen in Iobo erat Marcor sine febre hectica, sed hecticæ tertia species, vt ipse met declarat. c. 30 *ossa mea aruerant præ caumate*, tamen absque vlla hyperbole. inquit, c. 7. *membra mea quasi in nihilum redacta sunt* vbi illud, *quasi*, omnem hyperbolem aufert. Extremæ hecticæ signa sunt, pediculi, propter inconfectum cibum, nec non & ob eamdem causam alui fluxus, qui lethalis est. Vngues curuantur, quoniam deficit substracta caro, augentur pili propter copiam exusti vaporis, eorum vero decidentia est quia fuliginis putredine radices eorum resecantur. Vniuersa cutis quasi puluere aspergitur. propter partes in cinerem versas, oculi conniuent seu præ debilitate, seu quia paucitas spirituum lucẽ non tolerat.

Hectica Pestilens.

CAP. XX.

AD vltimum gradum hectica putrida, seu hectica pestilens non accedit. quia fuligines putridæ ex pingue, & carnosa substantia eleuatę, antequam fibrosæ excoentur, interimunt. dari autem putridas hecticas, in valdè pestilente constitutione, & extra constitutiones pestilentes, in valde putridinoso corporis apparatu, non est extra rationem. Nam veneno prædominante, ignis viuificus pene extinctus extraneo permittit, vt tyrannidem suam in carnes, & parenchymata exerceat: extraneus ex veneno fuligines arsenicales eleuans intra paucas horas vitam aufert; Atque ideo hæc febris, quæ putrida hectica dicitur, paucissimæ est durationis, semperque infelicis exitus, eius pulsum describit Galenus 3. præsag. ex puls. c. 3. similem pulsui naturali, cuius causam refert ad inæqualitatem temperamenti inter cor & arteriam, vt scilicet arteria, quæ frigida est, a corde, calefiat, ita vt euadat pulsus nec paruus, qui frigidæ intemperiei est, nec magnus qui calidæ, sed inter vtramque moderatus. Aliquando ad distantiam arteriarum a corde, quę enim cordi sunt propinquiores celerius recipiunt influxum a corde. quare eæ quæ remotius distant citius calidiores redduntur: sic videmus in accessionibus sub finem frigoris, & caloris ingressum, pulsus reddi similes temperato. nonnunquam cordis corpus est frigidius, substantia vero, quæ in ventriculis continetur calidior, vel econtra cor calidius contenta frigidiora, nonnunquam quia febres hecticarum instar sunt.

Hæ sunt causæ a Galeno allatæ, quarum prima merum est figmentum: nemo quod sint, spiritus corde frigidiores, aut cor spiritibus, ita vt pulsus in mediocritate consistas. Nam in ægritudinis tempore adhuc cor est, quod spiritus conficit, & a quo arterię mouẽtur, qua propter motus erit iuxta cordis temperiem, non iuxta contentorum varietatem. Secunda causa momentanea est, nec potest per totum morbi decursum perdurare, nam & si arteriæ frigidiores tardius, & magis lentè calefiunt, tamen, intra paucas horas, omnino incalescunt. Tertia non soluit dubium: nam Galenus met fatetur in tali febre, quæ hecticarum similitudinem refert, pulsus esse celeres, non tamen frequentes; iam igitur non sunt naturales. Nec minus fictioni similia videntur ea quæ si quenti capite adiungit de oppositione inter cor, & arterias. Qua propter causam venabor ex concessis hoc modo. Non immerito multi fatẽtur posse dari pestem sine febre, quod ex Galeno deducunt, & tamquã verum recipiunt. causam huius rei, inquiunt esse, quia oportet cor frigido veneno occupari. Tunc quidem

T 2 dicam

dicam non solum non adesse febrem, sed ad- A
esse febris oppositum, hoc est pulsuum tar-
ditatem. Finge ergo ex multiplicitate vene-
ni in corpore existentis excitari etiam partes
veneni calidi, simul cum frigidi, tunc ex tar-
ditate facta a narcotici veneni fumis, & ve-
locitate fumi arsenicalis, fiet media quędam
dispositio, quæ pulsum non alterat, quia ex
commixtione contrariorum, vsus nec fre-
quentem, nec rarum; similiter nec celerem,
nec tardum pulsum desiderat. tamen vene-
na sunt vtraque, & sua antipathia interimũt.
concedi tamen debet semper ad vltimum,
mutationes pulsuum debere sentiri: languẽs B
enim facultas paruitatem pulsus crebritate
vult compensare, ita, vt quod vnica pulsa-
tione non potest efficere pluribus efficiat.
neque vllum existimo posse absq; pulsuum
mutatione e vita discedere, quamuis natura-
li interitu sine violẽtia pereat: lucerna enim
quæ extinguitur, semper iuxta finem sui lu-
minis. mutationes efficit. nam quid vltimos
naturæ conatus poterit prohibere?

Hæc autem, quæ de hectica pestilente di-
xi, non sine controuersia transeunt. Nam li-
cet Galenus hecticam pestilentem concedat
cuius meminit lib 3. de præsag. ex puls. c. 4. C
eam, vt impossibilem aliqui reijciunt, inter
quos est Conciliator diff. 94. qui tolerandus
est. quoniam fortassis Galenum non legerat:
Trincauellium autem tolerare nõ possum,
qui Galeni verba misere dilacerans, in longè
diuersum sensum distrahit, & dum Galenus
pestilentem hecticam, suis signis, demõstrat,
ille hanc fieri, ait, non putrefacta cordis sub-
stantia, (neque enim sic animal potest in vi-
ta permanere) sed quia putrefactis in pesti-
lente febre humoribus, praua illius putredi-
nosæ qualitatis natura, veneni aliquid sapiẽs
imprimitur solidis etiam membris & tamet D
si non putrefaciat eorum substantiam, reti-
net tamen perniciosam naturam, qualitas ea,
in quam membra transmutantur. hoc pro-
bat exemplo sumpto à dolio, in quo vinum
marcescit, & quamuis dolium nõ putrescat,
semper tamen retinet putredinosam qua-
litatem, quæ odore fit manifesta imo non
modo dolium, ait ille, sed & vinum, si
denuo infundatur, putridam illam infectio-
nem contrahit.

Hecticam pestilentem non ausus est ne-
gare, ne Galeno contradiceret, atque ideo
dum pestilentem hecticam, suo modo, fin-
git, non hecticam pestilentem, sed hecti-
cam ex pestilente febrem, qualem etiam
hecticam, ex morbo gallico, sæpe vidi-
mus, nobis dat. Sciat tamen se adhuc Ga-
leno omnino contradicere dicenti *etenim
sunt, vt docuimus, pestilentes non pauca
inde vsque ab initio hectica distantque ab
omnibus alys febribus, qua ex magna pu-
tredine oriuntur*. Cæterum decepit Trin-
cauellium impossibilitas ad putrescendum,
qua cor præditum esse existimauit, nec in
memoriam reuocauit, quæ a Galeno 5. de
loc. aff. capit. 2. in hanc modum scripta
sunt. *igitur si ad ventrem cordis vulnus
aliquando penetrauerit, protinus magno
cum sanguinis fluore hominem mori neces-
se est, si vero non ad ventrem vsque per-
tingat, sed in cordis substantia consistat
vulnus, ex ita affectis aliqui non solum ea
die, qua vulnerati fuerunt, sed sequente
quoque nocte viuere potuerunt, qui inflam-
mationis ratione extincti sunt*. Sic Gale-
nus. Cordis autem vulnera haud proti-
nus intermisse sed tribus contractis vulne-
ribus, diuturno tempore ægrum perduras-
se, vidit Fernelius. mihi etiam contigit
vidisse in nobilis matronæ, quæ ex longo
morbo perijt, cadauere, cor vlceribus sca-
tens, & memini illam multoties in mor-
bi progressu de cordis dolore fuisse con-
questam; Sed Trincauellio videtur forsi-
tan possibile posse aliquem ex hectica pe-
stilente euadere, At etiam si febris hecti-
ca pestilens fuerit eo modo, quo ille finxit
ex ea euadere nemo potest; Nam cum fe-
bris putrida eò deuenerit, vt putredinosam
qualitatem in cordis corpore relinquat qua-
lem vinum marcescens relinquit in dolio,
semper interimet. Qui enim fieri potest,
vt putredinosa in corde qualitas possit vn-
quam emendari, si ita cordis substantiæ est
impressa, vt sanguinem inficiat denuo adue-
nientem, quemadmodum dolium inficit
vinum denuo iniectum? Sed quid in hoc
amplius laboro Galenus 3. de præs. ex puls. in
fine 3. capitis, nos ab omni liberat dubita-
tione: siquidem differentiam constituit in-
ter putredinem quæ cordis humores, & spi-
ritus, & eam quæ cordis corpus occupat,
quia quæ cordis corpus occupat certissimè
in interitum finitur, alia vero aliquando in
sanitatem, eius hæc sunt verba. *Quod ve-
ro in sermone prætermisimus, vbi aer, quem*
in-

inspirando attrahimus infectus putredine sit, ac putredo corpus cordis attigerit, illi pulsus sunt. nec tam quicquam habet admirationis, si eos pulsus, quos memorauimus tali affecti peste habeant, nec si pestilentem respirationem, nec si omnino morituri sint, quam enim excogites medicinam ad putredinem, qua in corde sit. Nam quibus calor hic putredinosus ad humores, quos continent cordis sinus magis deflexit, quam ad corpus ipsum visceris multi horum fuerunt superstites. Quod si dixisset Trincauellius huiusmodi febre correptos nempe ex substantia cordis putrefacta saltem intra paucas horas morituros, hoc illi concederet Auicenna, qui iuxta ea quæ accepit a Galeno adiungit. *Et cum hoc ipsa est interficiens velociter, & hesitant medici in esse eius.* concedemus & nos iuxta magnitudinem inflammationis plures, aut pauciores posse ægrum horas perdurare, aliquando vero de repente in peste moriũtur, nec febre ephimera correpti cadunt vt malè existimat Augenius (nam ephimera sua habet signa, vt sudores, mutationem in pulsu & vrina) sed ex hectica, in qua vti diximus, nec pulsus, nec vrina mutantur sed ad veniente putredine, ad cordis sinus concidere facit, vnde non recipiuntur illi, qui existimant eos, qui in peste de repente moriuntur mori sine febre, inter quos est Massaria, & Angelutius, dicentes fieri quandoque putredines adeo vehementes, vt eius vaporibus eleuatis ad cor, prius homines intereant, quam febris accendatur, sed quomodo quæso hoc venenum interimit: nempe putrefaciendo aliquam ex cordis substantijs. & quomodo potest putrefieri absque febre? quod si momentanea est putredo, quæ momento interimit, momentanea etiam febris est. Moriuntur quidem sine cognita febre, non autem vere infebricitantes, neque etiam isti, qui subitò cadunt moriuntur sine syncope, vt falso existimarunt Iacob. de part. Alex. benedic. & Hieron. Mercu. nam quid aliud est syncopa ex qua æger non reuertitur quam repentina mors? quod si fieret a veneno frigido, paulatim fieret. neque velox effectus frigidæ auræ tribuendus est. & ita puer ille epilepticus auram frigidam semper ascendere sentiebat.

Vt vero Conciliatori faciamus satis, qui ideo nullam hecticam putridam dari ait, A quia putridæ curationem, non hecticæ requirit, scito ægrum hectica pestilente laborantem esse ex ijs, qui solis prognosticis sunt relinquendi, desperata enim omnino eorum est salus, neque est remedio locus quapropter ridiculum est quod quidam Thomas Iordanus ait sanguinis missione & medicamento purgante huiusmodi febres curari: quam enim (inquit Galenus superius citatus) excogites medicinam ad putredinem, quæ in corde est? Posse quidem cor inflammationem vel erysipelas, ac proinde putredinem, pati non diffitetur idem Galenus 5. B de loc. affect. c. 2. sed hæc tolerat mala, dum fieri incipiunt: nam antea quam augeantur, illico animal corrumpitur. Si enim ex huius visceris intemperie, etiam a ventriculo communicata, vires agminatim cadere necesse esse dixit idem met Galenus eodem 5. lib. de loc. aff. c. 6. quanto magis hoc accidet ex putredine in parenchymatis substantia existente. quis autem tam demens erit, qui sanguinis missione, pernecanti, per virium dissolutionem, malo occurrat? quis rursus medicamenti purgantis auxilio, carnis putredinem emendare se posse sperabit?

C Videbis in hac hectica pestilente ægrotos alios alijs per plures horas, aut etiã dies perdurare, hoc autem multis de causis potest euenire. Aliquando exigua in principio est putredo, eiusque conditionis, vt paulatim serpat, nec adeo velociter ad ventriculos cordis perueniat: neque enim nisi malo cordis sinubus communicato, perit animal, sicut etiam in cerebro sensuum, & motionum deperditionem non nisi ventriculis eius affectis perire diximus, Aliquando etiam durat ægrotus interitu que per plures horas, aut D etiam dies valet resistere: quia suapte natura multo innato calido, & spirituum copia abundans, veluti armatus hostem, a quò tandem vincendus est, prò posse, repellit. Argumento esse possunt animæ passiones, quæ non omnibus æqualiter nocent: timidi enim, & pusillanimes facile ob quẽuis affectum deficiunt Galenus 2. de caus. sympt. cap. 5. ad animi imbecillitatem hoc refert, animi tamen imbecillitas ad corporeas causas hoc est ad imbecilla instrumenta reduci debet, ac proinde paucus imbecillusq; ob spirituum inopiam, calor, si aliquod dissoluens adsit, semel & confertim extinguitur, & suffocatur.

Non

A Non pręteribo hic vulgarium medicorum errorem, qui omnem repentinum interitum ad suffocantem destillationem referunt. Vident illi moribundos quos Hippocrates, & ex Hippocrate Galenus breuispiros appellant, quia scilicet facultas debilis non potest magnam edere respirationem, qua propter cogitur ęger pluribus exiguis thoracis motionibus in quibus, & motus, & quietes breues sunt, defectum magnitudinis supplere. Considerant insuper in morti proximis stertorem quendam (oregmon appellari solet) factum ob impotentiam retętricis cerebri, materiam quę in eo existit retinere B non potentis, quę cùm in guttur cadat, neq; ab expultrice etiam num debili queat expelli, continua illic ingredientis aeris motione, sonitum edit (de quo nos in nostra pręditionum medicarum syntaxi abunde agimus) Cumque hoc contingat, vt diximus, prope mortem, non existimant euenire quia mors prope adest, sed mortem prope adesse: quia hoc euenit. Cęterũ magis signum quã causa impendentis interitus censeri debet. Mors autem quę cito accidit, maxime in statu pestilēte, ob cordis malum accidere solet, venenoque vel in corde genito, vel aliunde ad cor confluenti debet attribui.

FINIS LIBRI TERTII.

STEPHANI RODERICI
CASTRENSIS LVSITANI
DE METEORIS MICROCOSMI
Liber Quartus.

P R Æ L V D I V M.

Q*VI fortuito, & abſque vllo, inter ſe cohærentium documentorum, ordine, medicam facultatem docere ſolent, vel addiſcere. ij nihil ab empyricis, quos forſitan damnant, differre mihi videntur. Maxima profectò eſt ſcientiæ dignitas, a ſuis fontibus, analytica methodo, quaſi in riuulos poſſe deriuari, & in eoſdẽ, cõpoſitorio ordine, reuocari. Sapiẽter Hipp. 1. de morb. in princ. hanc ſibi ſeriẽ proponens, inquit.* animaduertere oportet primum quidem, a quibus omnes morbi hominibus fiunt, deinde verò, qui morbi neceſſariò vbi facti fuerint, aut longi ſint, aut breues, aut lethales, aut non lethales, & a quibus morbis, ad quales tranſitus fiat. & quæ exactè fiunt, ac dicuntur in arte, & quæ recta in ipſa, & quæ non recta. & quod ipſius principium, aut finis, aut medium, aut illud quod eius modi demonſtratum, quod rectè habet, vt in ipſa ſit, aut non ſit. & quod omne in ipſa vnum eſt, & omnia quod vnum. *Durationem morborum, & interitum tam magni, quam parui Mundi, ſi per analogicum catholiciſſimum velis ſeriatim percurrere, & ex veris principijs hypoſtaſes elicere, inuenies vtriuſque Mundi lapides, aquas, ventos, ab vno principio eſſe oriundos, & ſolis locis differre quod Hippocrates his verbis teſtatur.* Videntur quidem morbi, inter ſè, nihil ſimile habere, propter diuerſitatem ſcilicet locorum, cum ſit tamen morborum vna & ſpecies, & cauſa quoque eadem. *Eſt igitur vera morborum cauſa tota in toto, & tota in qualibet parte, quæ diuerſos morbos ad identitatem reducit, ob radicis vnitatem, & proprietatum ſimilitudinem. Quis quæſo non videt, omnia morborum genera, omnibus partibus accidere poſſe? e. g. ſi vlcere peſſimo vniuerſum corpus tam exterius, quam interius ſit infectum. quid appellabis? externa vlcera lepram, aut pſoram, aut ſcabiem. interna in pulmone, phtyſim: in inteſtinis dyſenteriam. Sic & phlegmonas externos varijs nominibus cognoſces vt parotidas, ſi ſecus aures ſint, bubones autem in inguinibus. ſi inte-*

rius fiant in membrana costas succingente pleuritides, in cerebro phrenitides nuncupantur. Iam aliquem audio exclamantem, indicationem, quæ à loco affecto sumitur, summopere à Galeno commendatam, à me esse prætéritam. Absit, imò hanc recipio, quam nec Hippocrates contempsit, ita tamen vt non specificam remediorum ad vnum, & eundem finem tendentium, naturam immutet, sed duntaxat aplicandorum methodum euariet. Vnum specificum remedium phlegmon expostulat, siue sit in cerebro, siue in thorace, siue in iecore, aut alibi. nam vbicumque sit, phlegmon est, & eandem semper materiam habet, quæ semper eisdem machinamentis tollitur. Cæterum methodus, & via aplicandorum non semper, & vbique est eadem. Curiosè hoc Galenus considerauit 4 meth. c 7 in hunc scribens modum. Quippe quando nec deligare commode ægram particulam possis, nisi prius vel ex figura, vel positura, vel vtrisque indicationem sumpseris: sed nec immittere in sedem, clysteris fistulam, commode queas, absque eius generis indicatione. Iam per penem inijcere medicamenta in vesicam sæpe necessum est, illud de cathetere apponere opus non est, quod eo probe vti omnino nequeas, nisi & positum, & figuram totius vesicæ plane perspectam habeas. *Sic ille, qui ea quæ in profundo corporis sunt, diuersam curationem, ab ijs quæ apparent postulare, adiungit. Curationem inquam, non diuersam in remedijs sed in remediorum, vel quantitate, vel modo. Fateor membrum nobile, vel eidem vicinum, suam peculiarem requirere diligentiam. & quamuis ratione mali, non tamen ratione loci, vnicam esse curandi methodum. Fateor etiam ad præsagitionem affectum locum non parum conferre. Num scilicet pars præcipua, an minus præcipua patiatur. num dextra, an sinistra? superior, an inferior? maior an minor? vna an plures? & denique num peculiaris pars, an vniuersum corpus afficiatur, & si pars, vtrum per idiopathiam, an per sympathiam vexetur? Hæc omnia quemadmodum à medico sunt consideranda, ita etiam ad vnum fontem reducenda. Duæ igitur sunt hypostases, vna quæ topologia, hoc est locorum contemplatio, seu ratiocinatio dicitur. & hæc in sua diuiditur capita, breui tamen sermone comprehensa. Considerat enim membrorum situm, figuram, magnitudinem, nobilitatem. Altera, quæ meteorologia aplatur, & sublimior est, ac magis vasta, quæ affectiones microcosmi, a macrocosmi affectibus acceptas comprehendit. Hoc est totius operis, sed præcipue huius quarti libri subiectum.*

FEBRI.

FEBRICITANTES TVM VICTV tum euacuatione curandi ratio.

CAPVT I.

SI victus humidus febricitantibus conuenit, etiam in febre putrida, vel in febre ex puttedine, (vtrumque enim idem est,) cum tamen humidum putredini fit maxime obnoxium. Si euacuatio humorum febrem sanat, cum tamen dixerim humores non esse febriū materiam, mutila foret pręterita tractatio, si & victum, & euacuandi rationem praeterirem.

Cibum humidum febricitantibus conuenire dixit Hippocrates 1. aph. 16. Philoteus, quamuis frigidum etiam cibum febris expetat, non eius factum fuisse mentionem existimat: quia Hippocrates, nimius breuitatis affectator, cum duo contrariantia febri agnosceret, nempe frigidum calido, & humidum sicco, vnius tantum meminit contrarietatis, nempe humidi, alteram intelligendam siluit. Aliqui cibum humidum interpretantur potiones, vel saltim sorbitiones, alij cibum, licet solidum, facultate tamen humectantem. Sed hæc gratis dicta sunt: omnis namq; cibus humectat, quidam magis, alius vero minus, cæterum nullus est qui humidum substantificum non reficiat. Itaque vera huius sententiæ expositio petenda est ab eodem Hippocrate in libello de veterē medicina, vbi quicquid antiquiores in vsu habebant referens, & approbans, nobis veram cibandi ægros viam monstrat sic enim de antiquis loquitur. *cum vero ipsis aliquando, hoc ad aliquos ægros sufficeret, palamque fieret, quod prodesset non tamen omnibus, sed essent quidam ita habentes, vt neque modicos cibos superare possent, imbecilliore sane quepiam tales idigere illis visi sunt, sorbitionesque inuenerunt, pauca ex fortibus multa aqua permiscentes, & robur ipsum temperatura, ac coctura detrahentes. Quod si qui neque sorbitiones superare possēt his detraxerunt etiam ipsas, & ad potiones peruenerunt.* Videtur igitur, in ratione cibandi, ad solam facilitatem, aut difficultatem, qua cibus coctionem admittit, veteres respexisse, ne naturam in morbi pugna oc-

A cupatam distrahamus, quapropter cibum in forma solida, qui maiore indiget naturæ actione (*facilius, enim, est impleri potu quam cibo*) febricitantibus raro dare conuenit, liquidus autem sit oportet, non tamen omnino aqueus, ideo dicitur. *pauca ex fortibus multa aqua permiscentes:* quia si nihil haberet pingue, totum esset excrementosum, & extinguēdo igni viuifico non minus aptum, quam extinguendo febrili igni. Nec ex altera parte multum pingue habeat etenim

B cum. *impura corpora quanto magis nutries, magis lædes*. fit vt, si pingue omnino sit plus nutriat, quam morbi ratio postulat: idcirco adiungitur; *& robur ipsum temperatura, & coctura detrahentes.* quin & pingue ignis est pabulum media itaque via progredi oportet. hinc panem non nisi lotum febricitantibus concedimus, tùm vt fermenti acredo emendetur, tum vt lotione aliquid nutrientis vis deperdatur.

Cum vero in summa debilitate constitui-

C tur æger, tunc quoniam non iam sorbitiones patitur, ad potiones deueniendum est, & quoniam in eo statu virium sola est habenda ratio, quo ad fieri potest multum pingue potiones vt habeant procuramus: hinc ex pullis, vel per expressionem, vel per spagyriam substantificum omne extrahimus, in quo pene tosolutos reficimus.

De frigidæ potu consule Galenum lib. 9. meth. c. 5. non tamen omnes conditiones, quas ibi requirit, obseruandæ sunt in febre

D ephimera: nam quod concoctio sit expectanda, ad putridas solum referri debet. Itaque duplici nomine largus frigidæ potus febri conueniet; primo quia extinguet ignem per σβέσιν, hoc est, extinctionē & hoc cum præmiditatione in putridis faciendum, quandoquidem ægro debili existente extinguetur viuificus simul, cum febrili igne; Vnde in internis inflammationibus à frigidæ potu maxime cauendum merito censet Galenus; quendam vidi iecoris inflammatione laborantem cui si ex largo aquæ potu dolor cessauit tamen paulo post vita defecit. alter in ludo paruæ pilę nimis exstuans a fridæ potu

extinctus cecidit. Deinde extinguit per μάρανσιν, hoc est, tabem quia auferendo materiam ignis ignem ad tabem deducit; Aufert autem volatilem salis substantiam & eam in sudorem concrescere facit: nam quod sudor ex sale fiat ostendit sapor salsus quo fere semper est præditus, quo etiam si aliquando careat præter naturaliter id accidet deposita nempe salsedine sicut in aqua marina a quà nubes aquam trahunt, quam dulcem postea reddunt de quò suo loco amplius nobis erit sermo.

Cur vtraque euacuatio, tam, quæ per venæ sectionem, quam, quæ per cathartica medicamenta fit, conferat dicam breuiter. Sanguinis missio duobus nominibus iuuat, primum tanquam refrigerans auxilium, alterum tanquam reuelens. Refrigerans esse auxilium, Horatius Augenius negat, & Massariam & alios ita sentientes increpat. Increpet vsque licet, tamen non negabit, quod plerique non negant, saltem per accidens refrigerare, quatenus videlicet noui aeris ingressum adiuuat. Sed quid melius, nunquid effectus per accidens non sunt aliquando efficaciores quam effectus per se? nunquid melius possumus domum refrigerare quam fenestras aperiendo, vt frigidior ingrediatur aer? Reuulsiuum esse auxilium fatentur omnes, sed reuulsionem semper in febre esse necessariam ratio nos docet. Nam semper in hoc affectu exigitur vel reuulsio, quæ respicit motum, vel ea quæ respicit locum, si affectus primario est in corde reuellamus a loco oportet. Sin aliunde ad cor mouetur, motum reuellere atque alio inclinare conuenit.

Obijcit quidam ventilatione ignem augeri, ac præterea aerem esse ignis pabulum, quare & qui ventilat ignem illum accendit, & qui aerem introduci curat materiam ignis auget. Respondeo: ignem quidem ventilatum accendi fortius, sed in materia fixa propterea hectica febris a venæ sectione (quę multis etiam alijs rationibus ei nocet) nihil iuuatur. At vero vbi materia fluxibilis est, detruditur pars ignita in aliam partem, in quà maiorem inuenit resistentiam; præterea ignis qui vnitus erat dissipatur & ita imbecillior fit. Aer autem licet sit ignis pabulum tamen, si frigidus est, propter narcoticam vim igni inimicam extinguit illum hinc est quod ignis hyberno aeri relictus facilius extinguitur, quapropter febricitans, si frigi-

A dum respiret aerem, recreatur. Adde spiritus ex aere gigni, cuius aduentu ij, qui intus erant prorsus igniti, aduenientibus denuo permiscentur, & attemperantur. Est & alia responsio, quæ propositam difficultatē omnino exhaurit, nempe ignem sub cineribus conseruari, cum vero prunæ detectæ sunt aer corrumpit ignem illum circunstans. quia si potest, magis expetit corrumpere quam corrumpi, potest autem quia ignis non est incendium magnum. itaque contectus cinere, ab aeris iniuria defensus permanebat, tripliciter enim ignis seruatur, vel cum motum
B ex se ipso excitat, vt in cereis, & generaliter vbi flamma motu suo se ipsam tuetur: vel cum aliunde motu fouetur, vt flante vento vel follibus vnde magna incendia fere omnia, dum validi venti flarent viguerunt. Tandem cum tutus est ab aere sic tamen vt respirare possit velut sub cineribus.

Quæram tamen vtrum præter reuulsionem, & refrigerationem conferat etiam venæ sectio febribus, propter euacuationem? quod videtur admittendum præcipue cum Galenus 11. met. cap. 15. ideo laudet venæ sectionem: quia per eam natura leuatur ab
C eo, quo tanquam Sarcina premebatur. Dicam euacuationem quidem vtilissimam moliri non tamen eius materiæ in qua ignis succenditur sed eius, quæ ignē fouere est apta.

Sic & purgans medicamentum, cum sulphurea excrementa attrahat, vt indicat fætor, incendij febrilis vim adimit. Nam ignis qui est febris, ad hæc excrementa accedens, plures & deterioris naturæ fumos, & fuligines excitabit. Vti si domus incendio corripiatur in qua picis naualis, & sulphuris & aliorum similium vasa contineantur.

D

Alexipharmaca vnde habeant suam facultatem.

CAP. II.

PARTIVM dissolutio, hoc est putredo, in febribus fit, & quicquid dissolutum est sanguinem conspurcat. quare in omni febre putrida, euacuationem optimū esse remedium iure optimo dictum est, ne ex sanguine ita conspurcato, iterum alimentū

partes

partes accipiant. Verum ne dissoluatur corpus, seu quod idem est, vt putredo cesset. hoc nulla re melius efficitur, quam medicamentis alexiterijs, seu alexicacis, siue alexipharmacis, sic enim omnia appellantur, quamuis Galenus inter alexiterium, & alexipharmacum, differentiam constituere videatur 5. simpl. medic. facul. c. 18. vnde aliqui occasionem arripiunt existimandi, alexipharmacum esse, quod per os assumitur, alexiterium quod foris imponitur, tamen ibidem nihil interesse ait an alexiteria, an alexipharmaca appelles. Antidoti etiam dicuntur, quamuis antidoti nomen latius pateat, ex libro de antidotis c. 6. horum aliqua externis inunctionibus inseruiunt: syncrismata appellata, alia vero per os, exhibentur & dicuntur ἀλεξιφάρμακα, & ἀλεξιπύρετα, hoc est solui morbia, & febrifugia. Amuleta etiam, quæ collo suspensa iuuare creduntur non omnino esse spernenda, multorum experimentum fidem facit. Hæc igitur medicamenta maximæ esse vtilitatis, in omnibus febribus, quas putrescens materia concitat, sed magis in malignis, maximè in pestilentibus, nemo est qui diffiteri possit. Et hinc vel maxime patet quam sint hæ febres ortæ ex veneno interno similitudinem habente cum veneno externo: siquidem omnia quæ febribus prosunt, eadem veneno epoto, & morsibus venenosarum bestiarum vtiliter exhibentur; qua vero facultate remedia ista suos promant effectus, nemo hactenus recte demonstrauit. Galenus 5. de simpl. medi. facul. c. 18. in hunc modum sermonem instituit, *est autem harum natura duplex: siquidem quadam alterant, quadam verò euacuant ex corpore patiente, seu venenum corrumpens, seu deleterium medicamentum alterant, igitur aut vna qualitate, aut duarum coniugatione, aut denique tota substantia.* Hęc Galeni verba occasionem dederunt aliquibus existimandi qualitates manifestas esse quæ in huiusmodi pharmacis operantur, alijs verò confugiendi ad qualitates occultas, quas Galenus honestiore nomine, totam substantiam appellat, cum reuera tota substantia, & qualitas occulta sint occultum quiddam, & de quibus ratio nulla reddi potest.

Quicunque prędictam facultatem in manifestis, seu primis qualitatibus consistere arbitrantur, rationem reddunt huiusmodi.

A lapides pretiosi, & reliqua, ex quibus fiunt composita electuaria alexiteriam vim habētia desiccandi potentiam habent, qua putredini, quę in humiditate consistit, resistunt; verum isti autores rationem reddere debuissent, cur multa sunt, quæ siccandi vim habent, & non sunt alexipharmaca? deinde etiam cum febrem affectum siccum, & calidum constituant quomodo febrem per exiccantia recte se curare existimant? cum tamen Hippocrates in victu febricitantibus instituendo, magis sollicitus fuerit de siccitate, quam de caliditate corrigenda. Tan-
B dem venenum assumptum in exigua quantitate, subito ac assumptum est, per huiusmodi pharmaca curatur, nec tamen dicendum est venenum subito ac in corpus intrat, tantam moliri humiditatem, quæ exsiccationē postulet, nec vero venena humida sunt, sed ignea vt plurimum, & tamen alexipharmacis obediunt, neque pondus paucorum granorum poterit adeo potenter exsiccare, vt sola hac qualitate, ab interitu corpus liberet. inde namque Marsilius Ficinus venatur superius aliquid, præter qualitates manifestas, bezoarticis inesse, quia etiam exiguo ponde-
C re sumpta non exiguum habent in agendo momentum, quod elementari qualitati vix vmquam est concessum. Materialis enim victus vt agat multum, materiam desiderat multam, formalis autem etiam cum minima materia, valet plurimum; pari etiam lege venena exigua mole exhibita ob id plurimum nocent, quod iam spirituosa magis quam corporea sit eorum actio breui momēto possunt in vniuersum corpus diffundi, vt in scorpijs, & phalangijs, & marina torpedine probat Galen. lib. 6. de locis affect. c. 5.

Qualitates occultas alij amplectuntur di-
D cuntque ea omnia, quæ veneno aduersandi vim obtinent, id efficere peculiari quadam antipathia, sic granatus qui carbunculi est species, aeri venenato resistit, & cordi est amicus, sicut smaragdus cerebro, sapphirus hepati, coralus ventriculo; Hiacynthus autem præterquam quod antidotum esse putatur lætitiam quoque conciliare dicitur. Topazium theriacæ præfert serapio, Agates insuper & Margaritæ aduersus pestem valere creduntur. Atque hæc si annulis gestentur, aut pectori apponantur, e regione cordis vel ore contineantur, vel quod vtilius habetur si cibarijs permisceantur in tenuissimum pol-

linem redacta miras habere virtutes creduntur, ad eundem vsum præbetur cornu monocerotis, & ossa cordis Cerui, nec non & eiusdem animalis cornu. Omnibus adiungitur lapis bezoar, atque ex his & alijs innumera efficiuntur electuaria, quæ multoties sine vtilitate, numquam sine nausea sumuntur.

Verum si in huius facultatis cognitione non vltra qualitatem occultam pergendum est. conuenientius dicemus hæc omnia esse empyrica remedia, & a solo experimento comprobata, nam quis nos qualitatem occultam docuit? nihil sane de hac re vltra id quod experimento acquiritur cognoscimus. Cæterum quoniam non empyrica, sed ratione optima confirmata hæc medicamenta sunt, præstat eam in medium afferre.

Non vna est omnium medicamentorum ratio, sed multiplex; quemadmodum enim ex deleterijs quædam hac, quædam illa via nos ad interitum ducunt, ita & ex alexiterijs nonnulla vnam, alia aliam subeunt auxiliandi rationem. Aurum in primis & margaritæ quas auro in virtute æquipollere grauissimi censent autores suam particularem habent, putredinem corrigendi viam, quæ talis est. Dixi superius aurum in microcosmo esse quod illum a corruptione maxime tuetur, aurumq; licet resistat igni, venenis non resistere; quapropter necesse est vt prædominante in corpore putredine, auri in corpore existentis vis periclitetur, ne tamẽ omnino deperdatur præstiterit externo auro & ijs, quæ auri facultatem habent, illud internum corroborare, imo periturum ad suam puritatem reducere, cumq; hoc debeat fieri permutatione substantiæ in nostram substãtiam, non commode fiet, si aurum integrũ, vel in pollinem redactum assumatur, quippe diuturna erit actio per quam id fiet, & nõ qualem præceps occasio postulat. necesse igitur est ex auro spiritum extrahere, qui solus operatur, & hunc præbere aut aurum superabile efficere quod consequemur si potabile reddatur.

Itaque qui analogiam macrocosmi cum microcosmo apprime nouit, intelligit quantam cordi cum sole, tantam auro cum vtroq; inesse simpathiam, cumq; cor, quod microcosmi sol est, defectum patitur adiuuatur a sole microcosmi, per solem metallicum, qui vtrique soli sympathicus est: Hoc (vti iam dixi) non de comuni auro, quod solo aspectu

A exilarat intellige, sed de auro per pyromaniam regenerato, & in omni liquore solubili sic enim generandi nouum in nobis aurum vim possidet.

Aliter etiam potest assignari ratio cur aurum, & gemmæ a putredine nos vindicent; nam quod vulgariter dicitur aliquẽ ex prauo temperamẽto in melius fuisse mutatum: est quia microcosmus dum optimam concordantiam rerum, ex quibus constat, in se tuetur, optima fruitur sanitate, & quo ex melioribus plus habet eo melius habet. At vero quia quæ praua existunt seminarium
B quoddam putredinis sunt, ideo latenter semper superare laborant, quod si aliunde, hoc est a prauo victu, aut prauo aere, augeantur, tunc separationem efficiunt nempe putredinem (quæ dissolutio est partium) & quamuis dum erant coniuncta suas vires, tyrannidemque non exercebant, iam nunc separata & aucta prædominantur, quapropter partes, quæ meliorem naturam erant sortitæ, vincuntur ac subinde quotidie pauciores euadunt, & microcosmus ducitur ad interitum. Vt igitur harum partium melioris naturæ numerus augeatur, succurrendum est per ea
C quæ difficile corrumpuntur, vt est aurum, vt sunt gemmæ: hæc autem quomodo tantã refectionem præstabunt in exigua quantitate accepta, vt numerum prauorum spirituũ toto corpore dominantium sufficiant adæquare? nempe si in quintas essentias redigantur, vt ita sua subtilitate penetrent per omnia, sua efficacitate collapsis, & deficientibus promptius auxilientur. Crollius quamuis aurum hoc potabile dari posse non neget, tamen conficiendi artem nunquam se assequutum ingenue fatetur, & e centum fere descriptionibus auri potabilis, seu putabilis potius, multas irrito conatu, post tem-
D poris, & sumptuum iacturas, examinauit, nullam tamen expectationi suæ respondere reperijt. Andreas Libauius tanta illa miracula, quanta de auro congerunt hyperbolici miraculorum narratores Alexius, Porta, & Paracelsicorum familia, non admittit vires tamen eius, & potentiam non negat & potabile vt fiat docet *forsan aurum* (inquit ille) *primum quidem cor iuuat, inde vero dependentia non singulari, sed generica virtute, vt vitium in reliquis partibus existens aggrediatur, sed cum non dum sit singulariter dispositum affectumque mutuo non magis*

tollas

tollat quam spiritus & calor a corde ad erus vlceratum allabens, aut cibus cateroquin probe concoctus, & ad alendum commode destinatus, qui tamen vbi ad membrum cachecticum peruenit solus in eo parum valet ad sanandum malum, imo ad præsentem statum se se accomodat fitque vna cachochymia materia. confuse hæc à Libauio videntur dicta neque quicquam de auri virtute imminuūt, siquidem si cor corroborat quid maius præstare potest? si ad membrum affectum accedat, tamquam calor naturalis, & spiritus, quid melius? at conuerteretur, inquit, si non bene sit dispositum, in cachexiam membri, quę nam sit ista dispositio non explicat, nam si non bene est præparatum non est in auro hoc crimen; generica ait, virtute, non singulari accidit. quid vocat ille genericam virtutem? num temperiem primarum qualitatum? Sed quis aurum vt calidum exhibet? Si genericam, omnium mineralium virtutē intelligit sciat non omnibus vnam, & eamdem esse facultatem, sicut nec naturam vnā: imo quando etiam auro genericam virtutē concedamus, hoc est eam qua prædita sunt reliqua antidota, vt sint media inter corpus nostrum, & venenum, quod Galenus nos docet 5. de simpl. medi. facul. cap. 18. quid aliud efficiet nisi aurum, quemadmodum, & reliqua non esse in maiore quam decet quantitate exhibendum? siquidem ex Galeno ibidem *quemadmodum omnia, quæ deleterÿs aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter corpus assumantis offendunt. Quamobrem ea moderatione quantitatis id genus facultates exhibere oportet vt neque copia nimia corpus offendant, neque exiguitate sua a deleterÿs vincantur.* Hæc Galeni verba non intelligens quidam Claudinus, turpiter ea interpretatur, inquit enim elexipharmaca habere proprietatē similem corpori humano, quod probat ex Auicenna lib. 2. c. 4. dicente. *Albezoar est remedium, quod pro sua proprietate conseruat sanitatem, & virtutē in spiritu vt veneni noxam a se expellat.* vnde colligit alexipharmacum agere per accidens in venenum, quia agit in corpus, & illud per similem proprietatem immutat, & robotat, vt veneno expellendo queat sufficere. hanc alexipharmaci proprietatē longe maioris actiuitatis esse ait, quam sit proprietas corporis, & ob hanc causam dictum esse a Galeno citato alexipharmacum mediam quamdam obtinere naturā inter corpus humanum, & venenum; nam propter suam actiuitatem, nisi recte administretur, non secus ac venenum lædit, quemadmodum si recte vsurpetur, corroborat sic ille, sed proh dolor quam sordescunt in isto ore aurea Auicennę & Galeni verba. Numquid Auicenna voluit Bezahar non agere in venenum? qui in tertia parte canticorum n. 51. sic ait *Bezahar autem confert cum superat, aut ratione qualitatis conuertentis, & immutantis, aut ex sui natura propria & quoddam exeo est quod confert educendo scu euacuando, aut resistendo & contrariando proportionabiliter virtuti pernecanti.* Vides vt Auicenna Bezahar dixerit contrariari virtuti pernecanti, cur igitur dixerat in secundo libro superius citato tale medicamentū conseruare sanitatem, & virtutem in spiritu, vt veneni noxam a se expellat? merito hoc dictum est ab Auicenna venenum namque sanitatem, & spiritum destruit & labefactat, nec natura ita oppressa potest aduersus venenum insurgere, accedit antidotus venenū cicurat, quo cicurato redditur virtus potens ad expellendum illud. Vnde non (vt iste dicit) antidotus per accidens agit in venenum, per se in naturam: Sed e contrario per se agit in venenum contrariando illi (vt Auicenna canit) per accidens autem in naturam, quatenus illa ex antidoti victoria gaudet, & respirat. Iam vero si proprietas alexiterij maioris actiuitatis est quam proprietas corporis, & hęc proprietas alexiterij est similis proprietati corporis, vt iste vult, cum proprietas corporis sit resistere veneno, erit & eadem alexiterij proprietas: non ergo agit in corpus sed in venenum.

Nec magis belle, nec melius verba Galeni exponit inquiens; ad hanc actiuitatem (scilicet medicamenti quæ maior est quam actiuitas corporis) respiciens Galenus dicebat alexipharmaca mediam quamdam obtinere naturam inter corpus humanum, & venenum quid audio? maior est actiuitas medicamenti in venenum quam sit actiuitas corporis, in idem venenum, & tamen medicamentum medium est inter corpus, & venenum. quasi dicat maior actiuitas est calidi vt octo in frigidum quam calidi vt sex, ergo calidum vt octo mediam obtinet naturam inter calidum vt sex, & frigidum.

Hæc tamen missa facio, & ad Galeni verba,

A ba, quæ satis obscura sunt, explicanda me confero. *facultates* (inquit Galenus) *quæ deleteria medicamenta alterant naturam habent mediam inter corpora perpetientia, & medicamenta ipsa lædentia: vt videlicet eadem sit proportio corporis ad facultatem alexiteriam, quæ illius ad deleteriam, & rursus deleterij ad alexiterium, quæ alexiterij ad corpus.* Quæ verba ita accipe vt quemadmodum medicamentum mediam naturam habet, inter alimentum, & venenum: quia nec omnino nutrit, nec omnino infestat, ita & alexiterium mediam habet naturam, in-B ter corpus & venenum: quia nec omnino per se veneno aduersatur, nec omnino per se naturam adiuuat sed proportionem habet inter vtrumque, & quemadmodum venenum corpori vim infert, sed non quemadmodum venenum omnino corpori vim infert. Rursus quemadmodum natura nostra veneno aduersatur, non autem quemadmodum natura nostra omnino veneno aduersatur, quoniam scilicet aduersatur veneno vim aliquam sed exiguam inferens naturæ. debita igitur alexipharmaci dosis est illa, quæ paruam vim inferat naturæ, facultate quam ha-C bet vim inferendi, sed simul cum natura, facultate alia veneno inimica, venenum superat; si dosis est exigua venenum facultate antypathica, quę inter illud & antidotum inest cum existat superius, vincet, & absorbet antidotum, sin dosis excedat, tunc antidotus facultate quam possidet aduersandi naturæ, noxam naturæ inferet, relinquitur media & iusta dosis.

Venenum quatuor gradibus naturæ nostræ aduersatur.

Natura nostra tribus gradibus veneno resistit, si enim per plures posset vtique
D veneno non succumberet.

Antidotus tribus gradibus veneno aduersatur vno gradu contrariatur naturæ.

Igitur vnus gradus, quo antidotus naturæ contrariatur adiunctus quatuor gradibus veneni facit vt venenū agat quinque gradibus in naturam.

Rursus tres gradus quibus eadem antidotus veneno aduersatur adiuncti tribus gradibus, quos natura habet resistentia in venenum facit vt natura resistat sex gradibus atq; adeo manet vno gradu superior supra venenum.

V. G. sint duo vel tria grana lapidis bezoar cum sint pauciora, quam debeāt absorbebuntur a veneni robore, si verò plus nimiò lapis bezoar excedat, tunc scitò omnē simpathyam per improportionem conuerti in antipathyam: vt ignis noster viuificus, hoc est vitę simpathycus per improportionem antipathycus redditur, adeò vt calor, qui nos genuit nos perimat, quapropter ex nimiò bezoartico exhibito noxa certissima ob antipathyam sequetur, hinc est quod Galenus prudenter addit. *eà propter propemodum omnia, quæ deleterijs aduersantur, si largius sumpta fuerint, grauiter animantis corpus obladunt quamobrē ea moderatione quātitatis omnes id genus facultates exhibere oportet, vt neque copia nimia corpus offendant, neque exiguitate sua à deleterijs vincantur.*

Antidota ex auro & margaritis.

CAPIT. III.

SED vt de auro, & margaritis quæ fere auro ęquipollent, sermonem finiam Libauius, qui prædictę digressioni occasionem dedit, modum soluendi aurum, & margaritas nos docet. neque profectò est vana & inutilis hæc ars, nam quamquam aurū, margaritas, & reliquos lapillos pretiosos alexiteriam virtutem habere non sit græcorum inuentum, vt mihi potior sententia videtur quam tenent Fuchisius & alij; tamē hæc remedia vt & alia quamplurima mauritanis autoribus sunt referenda. Vt hinc vel maxime pateat quam necessaria est ad medicinam faciendam arabum doctrina, quam immerito plures insectantur, cum & in terapeutica prudentissimè & ad Hippocratis, Galenique normam se gesserint, & in remediorum silua græcos omnes adeo superauerint, vt si quis hodierna die græcorum tantum lectione contentus velit eorum remedia in vsum reuocare insaniæ iure optimo damnabitur.

Cæterum quia virtus actiua auri tantummodo in tinctura existit vt patet experimēto, nam si tincturam extrahas ab auro, id quod remanet cadauer potius auri, quam aurum appellabitur, *tincturam auri voco ipsius corporis colorem, quem si a corpore separa-*

ueri-

uerimus, vt corpus album remaneat perfectũ ostenderit, sunt enim color & corpus res ad inuicem differentes, atq; ob id separari se patiuntur, hoc est purum quod color est ab impuro, id est corpore seiungi, quod nisi primum fiat omnis labor inutilis euadit separatione igitur facta ad coloris clarificationem, ac ad summam graduum exaltationem properandum erit. Hæc ex Paracelsi chyrurgia magna tract. 3. c. 2. si quis tamen in hac re soli experientiæ fidem habet, experiri, pauca sane iactura, poterit, & auri tincturam extrahere quod factu non est difficile, infinitas propemodum vias inueniat ab autoribus ostensas quasdam manifesto oraculo explicatas alias ænigmatum inuolucro occultatas, ea est ingeniorum varietas ea materiæ felicitas, vt non vnam insequantur viam omnes, & vnusquisque suum iactet aurum potabile, facilis in primis extrahendi tincturam auri modus est apud Paracelsum loco superius citato. modos etiã plures inuenies apud Quercetanum in suo alexicaco, & in tetrade, & in libello de spagyrica præparatione, & in suo sclopetario legendus etiam Viualdus est, Libauius in sua alchimia, Bornetus in suo Iatrochymico, Puteus in sua claui medica Philippus Vlstadius in suo cœlo philosophorum nec non etiam Marsilius Ficinus de triplice vita. Omnes tamen præparationes, aut eorum potiores ad paracelsicam reducuntur ita vt vniuersum magisteriũ constet ex quinque operationibus; prima est solutio quæ fit per aquam salis ammoniaci, aut per spiritum vini, aceti, aquæ fortis, lixiuij, aquæ mellis, & similium. altera est ablutio seu dulcoratio, tertia sublimatio cum scilicet ignis ope ars ex corpore soluto eleuat spiritum, seu tincturam, & simul cum hac virtutes inibi delitescentes: Quarta calcinatio, hoc est exsiccatio, quæ sensim in hypocausto, non ad ignem, agitando cum lignea, non cum ferrea spatula fit, nam si ad ignem fortem cũ spatula ferrea agitetur concipit sponte flammam, & in auras abit purpurei fumi in modum, cum maximo sonitu instar pulueris nitrati, adeo vt nihil remaneat. Quinta operatio fixatio est qua particulæ omnes intra se perfecte vniuntur sic vitale aurum redditur, quod si pondere vnius grani exhibeas effectu se prodet, maiorem tamen dosim tuto poteris exhibere, & ad scrup. 1. accedere si vis miros effectus experiri. Plinius

A lib. 29. auro liquescenti si Gallinæ carnes misceantur ab illis rapitur hoc si verum est iam habebimus aurum comestibile hoc est Gallinæ carnes auro illo imbutas. Sed extra omnem aleam auri tincturam habebis si accipias aurum in laminas tenuissimas redactum, & capitello appendas, postea ingere in matracium spiritu vini alchoolizato semiplenum, ita vt per quinque digitos aurum non attingat, mox in balneo ad digestionem expone, tingetur spiritus ille rubicundissimo auri spiritu, a quò postea si per euaporationem vini spiritum extrahas, remanebit in B fundo id, quod soli animali, nempe cordi microcosmo harmonicè coniungitur.

Margaritarum magisteria ita appellata, quia magno magisterio fiunt, apud multos reperies præcipue apud Quercetanum, qui modum optimum separandi margaritas a suo dissoluente nos docuit: postquam enim in aliquo ex acetosis succis sunt dissolutæ, dissolutioni huic superinijciendæ sunt aliquot guttę olei tartari, cuius opera margaritę dissolutæ, in ictu oculi fundum petunt summè albicantes instar niuis, a quibus postea prędictum dissoluens facillimè separa-C bitur per inclinationem, & materia aliquoties abluetur aqua, & perfecte edulcabitur, quod sane opus citra magisterij opem non perficitur, vnde etiam res in hunc modum præparatę nomen suum obtinuerunt: hoc perlarum magisterium, in quolibet liquore dissolutum, admirandum est naturę nostrę corroboratiuum, non secus ac magisterium coralliorum, cuius pręparatio consimili penitus fit ratione. hęc placuit a Quercetano accepta, & a me sepius experimento probata tibi tanquam pręcipua alexiteria inculcare.

Forsan aliquis eorum, qui in cathedra ar-D tistorum sedent, has auri præparationes contemnit, illudit; illudendus magis ille, qui auri quidem limaturam admittit, quam nullus euincet ignis, admittit tamen in electuarijs, quæ apud pharmacopeos prostant, quale est electuarium alchermes, ex descriptione Mesues, quod recipit auri folia, & margaritas. Electuarium lætificans, quod sub Galeni nomine circumfertur, limaturam auri recipit, electuarium de gemmis Mesues, quod ex auri folijs, ex margaritis, smaragdis, hiacintis, & granatis, zaphiris, & similibus componitur, quid alia innumera huius census commemorem? quæ cum in

vium

vfum accipiant fi illis offeras eafdem gem- A
mas, idem aurum, arte in fubftantiam fu-
perabilem, redactũ, folius antiquitatis ama-
tores refpuunt hæc noua, quæ non Hippo-
crates, non Galenus refpueret. Nam Hip-
pocratem, & ex Hippocrate, Galenum non
omnino ignaros fpagyricarum præparatio-
num fuiffe, docta admodum eft Libauij co-
niectura apud quem lib. 1. epift. 27. fic legi-
mus, *fi enim Galenus non tantum Hippocra-*
tis eft fidelißimus affecla, & interpres, verũ
etiam omnis fciẽtia medica remediorum qua
indefeffus explorator; quis dubitet Hippocra-
te chymiſſanſe (vt ita loquar) Galeno eius ar- B
tis cognitionem aßignare: Bernhardus certe
comes cuius liber de Hermetica fuperioribus
annis opera Michaelis Toxita in publicũ pro-
dyt, non tantum inter inuentores, cultoresq;
artis numerat Hermen, Pythagoram, Ariſto-
tilem, Alexandrum, Platonem, Auicennam,
Hali alios qua permultos; fed & Hippocra-
tem, Galenumque quafi fi fciuerint non mo-
do deftillare, fed & lapidem aurificum fabri-
care. fides huius penes auctores efto. Meri-
to libauius hęc non fibi arrogat fed ea penes
autorem relinquit vt incredibilia, neq; enim
candidi medicinæ parentes, fi hæc nouiffent C
nobis ea inuiderent quin potius magnam
faltem eorum partem docuiffent.

Ego verò quid antiquiores fenferit parum
folicitus, & nulli fectæ addictus ex Galeni
præcepto, qui autorum feruos reprehendit,
neotericorum inuenta, fi qua mihi arrident,
amplector, quæ difplicent relinquo. Aurum,
& gemmas iam inter nos conuenit, alexite-
riam habere facultatem, tu in electuarijs,
recepta prifcorum lege, his veteris nun præ-
paratis; ego præparationem recipio: metal-
lorum enim, & gemmarum vfum in medi-
cina exiguum aut nullum effe, nifi prius me- D
tallicam naturam, præparatione, deponant,
exiftimo, immo aliqua non pręparata nocere
poffe non fine ratione vereor.

Exemplo quam noua aliquãdo veteribus
præferri poffint oftendam. lapis lazuli vt,
confectionem Alchermes ingrediatur nullã
aliam fubit præparationem præter ablutio-
nem trigefies repetitam: fic enim præparari
hunc lapidem iubet Mefue prædictæ confe-
ctionis autor. Si quis etiam, præter ablutio-
nem, velit vftione præparare, nil nocebit.
Cæterum Coftæus addit *longe nobilius eft*
artificium, quod hodie paratur hic lapis, qui

A *eò interdum redigitur pulchritudinis, ac pu-*
ritatis, pictura gratia, vt auro ipfo quadru-
plo fit pretiofior. Vritur fictili vafe (cruci-
bulum vocant) vt fictile candeat, tunc in vas
aliud in quo humanum fit lotium recens, aut
acetum, inuertitur. fit qua hac ratione fria-
bile. abluitur dehinc frigida, & pura aqua,
atque exficcatum teritur aneo mortario, &
tabula porphyrite ad Leuorem & cetæra, quæ
profequitur ex quibus puritatem eximiam
lapidi cyanæo conciliat, addens pro coroni-
de *pulcherrima eft hac abluendi, & parandi*
huius lapidis ratio, quam fequi pharmaco-
B *peos velim, neque enim ijs affentiri poffum,*
qui marmorea tabula tritum, ita fordidum
in paftillos configunt. Sic Coftæus nunquid
quia hæc præparatio recentiorum inuentum
eft contemnetur? quam forfitan Mefuę fi il-
li propofita fuiffet amplexaretur, Orta fuit
non pridem, inter lucenfes medicos, de hac
præparatione, controuerfia vni Bernardino
Veccollo eruditifsimo viro reliqui contradi-
centes pro virili contendebant, ne præpara-
tio ift hæc, vt pote ab antiquis non tradita,
in vfum acciperetur. De lite eorum iudica-
re non eft meum, fcio tamen apud aliquas
C nationes Coftæi præparationem in vfu effe,
quam vtinam Veccolus meus noluiffet anti-
quis acceptam referre. Itaque medicamen-
ta cum omni fua impuritate accepta, nõ tam
puriore parte iuuabunt, quam impuriore no-
cebunt, vnde oportet ea ab omni excremen-
to defæcare: nam vt Lullius, & Rupecifla
ftudiorum focij in libro de quinta effentia
inquiunt. *Velle præferuari per rem putri-*
dam, ac cito corruptibilem, & reformari per
rem fœdam, & deformitati fubiectam, & fa-
cere perfectum per rem deficientem, & infir-
mum curare, per rem infirmam, eft inane.

D Sed vt alexiterijs ex auro, & gemmis vl-
timam manum imponam. Aduerto, mul-
tas aurum pręparationes fubire, ita vt ex eo
fiat, magifterium, extractum, tinctura, ef-
fentia, fal, in quibus tamen omnibus eum
aurum (quod tefte Auicenna fi integrum fu-
matur, nulla coctione vinci poteft) folubile
redditur, quapropter quoquomodo folubile
reddatur, remedium eft inter remedia præ-
ftantiffimum. Aduerto deinde, aurum, præ-
cipue fi intra corpus affumi debet, omni cor-
rofiuo debere carere, quidquid Puteus effu-
tiat. Tertio aduerto ex gemmarum alexi-
teria vi pollentium non effe excludendam

fma-

ſmaragdum, licet obſtent Mundella epiſt. 1. ad Fracaſtotium, & Siluaticus in proprio tractatu Fracaſtorius lib. 3. de curat. morb. contagioſ. c. 6. & Braſauolus in examine gẽmarum, & alij quorum rationes sè ipſis diſſoluuntur. Mundella quamuis fateatur Galenum, cui adhæret, facultates totius ſubſtantiæ, in aliquibus medicamentis agnoſcere, tamen in primis qualitatibus tenaciſſimus ſmaragdum eſſe ſiccum, & frigidum ac proinde aptum conſeruare febrile fomentum affirmat. Sane nec vnde has primas qualitates illiceret habuit nec ſi certus de ijs eſſet recte eſt argumentatus: imo potius frigiditate calori, ſiccitate putredini melius ſmaragdus ſi talis eſſet reſiſteret. reliqua ab eo ſcripta percurrere haud libet. neq; Siluatico reſpondere, ſiquidem hunc lapidem indiſſolubilem facit cuius, conditionis ſi reliquas etiam gemmas eſſe putat omnes excludit, ac proinde antiquas compoſitiones reijcit, ſi ſolum ſmaragdum talem eſſe ait vnde illi iſta maior durities quam rubino, quam cæteris? profecto, qui lapillos potabiles reddunt ſpagyrici, nullo magis labore in ſmaragdo, quam in quolibet alio verſantur, porro ſmaragdorum mineram non eſſe cognitam Garzias ab horto teſtatur, tum propter raritatem, tum quia negociatores ramenta auferunt, ne eorum natalis locus inueniatur, quapropter non eſt cur ſmaragdos damnet, quia naſcuntur in ęrarijs metallicis, & ab eis tum colorem, tum venenatam qualitatem accipiunt vnde nam hoc accepit ſiluaticus? ſe audiuiſſe ait, in quo vir admodum eruditus neſcio an candorem animi, an leuitatem oſtendat. Sed & ſmaragdos, qui in mineris auri, & argenti naſci fatetur cur damnat? nempe legiſlatorum more; tandem obſtruẽdi facultatem cur habebunt? tum potius, cum alijs ſolidiſſimę ſubſtantię, abſterſoriam vim habeat ſed neque abſtergit, neq; obſtruit id quod in paucorum granorũ pondere ſumitur, acquieſcat igitur ille ſiquidem ita vult Abramo portę & Hebręo cuidam mantuano quos citat. Ego Franciſco Rueio, & quamplurimis alijs, qui in ſmaragdo alexiteriam vim contra venenatos morbos, & epilepſias agnoſcunt, quę quidem vis non in ſplendore, vt voluit Cardanus, conſiſtit ſiquidem externa res eſt, & quę in preparatione amittitur imo quamuis non amiſiſſet non tamen inde cum ſpiritibus ſympathiam ha-

A beret quos lucidos non eſſe iam alias demõſtrauimus, quod ſi hac ratione alexiterius eſſet meliori iure cicindellas, alexiterias diceremus; non negauerim in electuario de gemmis ex deſcriptione Meſues pro ſmaragdis turqinas debere ſcribi vt placet Graziæ horto, & forſan alteri, ſed hoc nihil ſmaragdis detrahit.

Ex animalibus, plantis, & foſſilibus alexiteria.

B

C A P. IV.

SVGVNT a terra vegetabilia talem ſuccum, qualem, ex prędeſtinatione ſuæ naturę, familiaris eſt illis. Quid tithymalus ſuget, quid batrachion, quid napellus niſi corroſiuum & mortiferũ? quid dictamnus, & aliæ ſalutares plantæ niſi ſalutiferum, & naturæ noſtræ amicum? Mediæ ſunt inter has aliæ plantæ, quæ magis huius aut illius mineralis vim participant partim ob prædi-

C ctam naturæ ſimilitudinem, partim etiam quia in ſolo naſcuntur, in quo bona aut praua præualent mineralia. Planta enim natura ſalutaris, in prauo ſolo, aut non inuenitur, aut ſi inuenitur, non ita, in ſua virtute, excellit, ſicut eadem in alio ſolo; neque enim poteſt, quantumuis alimentum eligat. perfectè bonum, eligere, vbi boni exigua eſt portio; his adde cæleſtes influxus, qui alicubi magis, alicubi minus proſperi cum exiſtãt, omnibus rebus ibidem naſcentibus, tales exiſtũt, & hinc eſt quod Ficinus nos admonet, vt infortunatorum hominum (addo ſcelera-

D torum) conſortium euitemus ne ſcilicet influxuum, quibus illi participant, & nos etiam reddamur participes; Hæc ſi quis nouerit, & iuxta hanc ſcientiam, vitam, victumque parauerit, mirabiles in ſe ipſo effectus experietur, ſiquidem fugiens alimenta veneſica, & examplectens ſalutaria, ſanitatis tutelam ſecuriſſimam habebit: Hoc ſibi met præſtant animalia intellectus expertia, quibus pro intellectu eſt ſapientis doctrina naturæ, adeo, vt nos non pudeat, magnam remediorum partem a brutis didiciſſe: ita a mineralibus ad plantas, a plantis ad animalia, virtutes alexiteriæ transferuntur, vnde eſt

X quod

quod capræ sylvestres, quæ multis in locis nihil habent salubre, tamen in Persia vt narrat Garzias ab horto nostras, atque etiam in Peruana prouincia, vt Morcardes hispalensis memoriæ commendauit capræ propter salubrium, & alexiteria facultate pollentium herbarum vsum, congregant in ventriculo, materiam, ex qua lapis condensatur qui bezahar per antonomasiam appellatur, (bezahar enim arabibus idem est quod alexiterium græcis) itaque species ista animalium, indiuiduali quadam facultate, post sequestrationem factam in ventriculo, impurum per intestina transmittunt putioris partem vnam in cibum accipiunt aliam non sine naturæ miraculo reseruant, ex qua lapis concrescit. de hoc lapide post multos alios siluaticus doctissimè scribit, quare non est cur ea, quæ ab eruditissimo viro sunt dicta, hic repetam. Duntaxat aliqua aduerto primo neque Monardem neque Garziam ab horto duos indicarum rerum scrutatores diligentissimos repenisse quod de animalibus quæ lapidem bezahar generant narratur, veneno scilicet satiari, & postea, in subsidium veneni, ad herbam salutiferam recurrere, sed dumtaxat montanas capras, tum in India orientali, tum in occidentali salubriores in pascuis herbas habere ac proinde lapides eorum multo excellentioris esse naturæ, quã lapides caprarum in planitie pascentium, quæ ad lanienam potius quam ad alios vsus aluntur. Nec præterea fide dignum est naturam, quæ bruta sapienter dirigit & gubernat, adeo in his animalibus præter comunem legem, quam in alijs seruat, aberrasse, vt ea venenis assumendis addicta esse velit, quod si semel per errorem veneno pascerentur cur suo damno edocta non resipiscerent. Quare siluaticus viderit vnde hæc sibi fabula innotuit: nam verisimilius est in illis regionibus raro venena nasci, quæ si nascantur, nihilominus a brutis naturali instinctu fugari certissimum est.

Abinzorar existimat ceruos post congressum eum serpentibus in flumine mergi, atq; interim in oculis humorem congerere, qui in lapidem concrescit, quem deciduum homines quærunt, & hunc esse ait lapidem bezahar. Amatus lusitanus fabulosum hoc esse iure optimo censet, vnde nescio qua fronte Misaldus dicat, Amatũ huius rei oculatum esse testem; alium etiam affert testem oculatum scaligerum, sed scaliger non ita historiam narrat, verum in hunc modum *ætatis progressu cum ceruus transgreditur centesimum annum lacrymam gignit, qua ante hanc ætatem nulla est, hac lacryma aduersus venena, & pestem plurimum valet, & tantum ciet sudorem, vt corpus dissolui credas, hanc lacrymam, siue hunc lapidẽ apud se habebat*. Sed vereor ne esset in viscere animalis genitus, hoc non admittit ille quia nempe habebat signum, qua partes scilicet ex osse fuit auulsus. Verum non considerauit ille vir alioquim emunctæ naris lapides hos etiam aliquando hoc signum habere, nã contingit illis quemadmodum & lapidibus qui in vesica concrescunt, quorum aliqui vagantur, aliqui velut conchilia adhærent.

Aduerto secundo eo artificio lapidẽ hunc ab illarum regionum præcipue orientalium incoles adulterari, vt vix inueniatur via ad dignoscendos veros a falsis; nam si vera sunt quæ Osma ad Monardem scripsit, imo quæ Grazias ab horto suis met oculis conspexisse affirmat; lapides veros circa palcolam intus latentem efformari. quid facilius quam arte etiam idem meditullium constituere, cęterum mihi contingit vnum disrumpere qui intus nucleum mirabolani habebat. hoc etiam quis ita arte an natura factum agnoscet? paulum terræ concretę alij lapilli habẽt terram etiam concretam possunt adulteratores isti accipere. Vna sola est via veros lapides cognoscendi, vt scilicet lapis in examen trahatur, & animali veneno prius exhibito, puluuis lapidis exhibeatur, hoc etiam mille modis est difficile. quare Vallesij consilium arbitror prudentissimum. Videlicet cum lapis iste multos iuuerit, licet ex opinione id accidat, tamen & medicamentis, quę ex opinione iuuant medicus debet vti, non vt sciolus quidam, qui per contemptum prędicabat, perinde se ęstimare lapidem bezahar ac laterem tritum, & in pollinem redactum; ego qui ex hoc medicamento mirabiles effectus sum expertus nõ possum, non grati animi signum exhibens hoc remedium commendare.

Aduerto pręterea frustra damnari huius remedij vsum in principio augmento, vt aliqui volunt, imo & in statu antequam omnino concocti sunt humores, vt addit Siluaticus, ea motus ratione, quod teste Serapione sudores prouocat, siue igitur (ait Siluaticus) sudo-

sudorem moueat, siue aluum excitet distrahetur natura ægrotoque accidet damnum euidentissimum, & pene irremediabile. Doceat ergo nos Siluaticus quãdo hoc alexiterio vtemur numquid post mortem ægri? sane hoc voluisse videtur: nam morbi perniciosi, quales sunt febres malignę, & pestilentes, ad quas pręcipuè hic lapis commendatur, cum sępissime occidant, declinatione carent. At hoc remedium, neque sudoris, neque deiectionum prouocatiuus est, sed veneno aduersando, & venenum, vt diximus, circurando, facit vt natura superior euadat, & expellat illud. Et quando aluum, sudorem ve moueat, cur in principio non probabitur? numquid tunc temporis minorantia non conueniunt? In augmento & vigore distrahi naturam, dixit, quę natura tantum abest, vt distrahatur, quin potius adiuuatur ad pugnam: quia duo insurgunt aduersus vnum, Natura scilicet & Antidotus. Coctiones expectat ille, vt lapidem exhibeat, sciretamen oportet sapientes a Mercato esse dictum, venenum non concoqui. At Serapio non dixit hunc lapidem per sudores expellere humores, sed venenum, dices fortasse sudores esse humores, admittam, sed non sunt ij qui coctionem desiderant, sed cur in principijs damnantur? nempe tamquam signum, non tamquam causa: etenim eorum, quę circa ęgrotos accidunt, quędam sunt perniciosa, vt signum, & vt causa, quędam vt causa tantum, quędam dumtaxat, vt signum: huius vltimæ conditionis sunt sudores, boni quidem, vt causa, praui vt signum, & quamuis prauitatem haberet euacuatio per sudorem, minor multo est vtilitate, quæ acquiritur ex veneni expulsione, atque, vt diximus iam superius quæ praua sunt, vt signum a natura facta, non praua sunt si fiant ab arte; sola enim natura est, quæ sui status signum exhibet: quis autem ita demens est, vt veneno tyrannidem effrenate vim suam exercente, expectet donec concoquatur? quis vt pauca grana bezoartici præbeat, tamquam catarticum potentissimum exhibiturus, coctiones expectabit? putat aliquando medicus se prudenter agere, si his considerationibus, potius perplexitantibus, detentus nihil agat: at longe plures hęc prudentia, quam temeritas occidit.

Aduerto tandem, dosim a Serapione institutam, esse duodecim granorum, quæ

A quantitas non excedenda est, nam apud incolas eius regionis, in quibus lapis inuenitur nempe in Ormuz, teste Garzia ab horto, dosis est decem granorum, nec sine periculo, liberalius sumi dicunt, & quamuis nullas noxias facultates, in se, lapis iste contineat, tutior tamen est exigua quãritas; in his enim quorum nullam euidentem habemus rationem, expertis adhærere optimum consilium est.

Non præteribo silentio, alium lapidem cuius alexiteria facultas mihi multis experimentis nouissima est, vocat illum Garzias

B ab horto lapidem malacensem: quia in Malaca reperitur, vulgo de porco spino appellatur: quoniam in felle histricis reperiri dicitur, vt affirmat Garzias ab horto, & in felle quidem reperiri certissimum habetur, signum eius est amaritudo, quæ tanta esse solet, vt exiguo temporis spatio aquam, in qua infunditur amarissimam reddat, propinatur aqua infusionis eius, quæ si stillatitia, ex aliquo vegetabili commendato fuerit, melior iudicatur, mihi experimẽto est compertum has stillatitias aquas, non ita amaras ab infusione lapidis euadere: forsitan quia

C sunt subtiliores, quare non quod minus amaræ reddantur, ideo minus ex lapide suxisse est existimandum.

De Monocerote multa fabulosa ab autoribus narrantur, quæ Siluaticus diligenter collegit, non est tamen cur negemus, inter tot fabulas, aliqua etiam vera narrari. rationem quęrere in his rebus irritus est labor, neque aliam inuenies quam petitãm ex pascuis in quibus hæc animalia degunt. At nec huius rei experimentum compertum existimat Siluaticus, satius foret si dixisset, sibi non esse compertum: neque omnino hanc sortem

D alijs auferret, mihi sane non semel in Lusitania contingit ex osse, quod vnicornu esse ferebatur, experiri venena superata, & pauci proreges, aut arcium gubernatores, absq; hoc prætioso dono, ex India redeunt. experimenta inuenies apud Amat. Lusit. in Dioscoridem. Duo mira narrabo, vtrumq; verum, Nobilis Lusitanus, ex Roma in Lusitaniam reuertebatur, Florentiæ me conuenit, & cornu ingentis magnitudinis ostendit, quod fuisse dicebat proregis cognati sui, & a sorore sua, proregis vxore iam vidua, sibi donatum. quod vnicornu esse dicebat, experimentum quo facultas bezohartica huius

cornu apparebat, tale erat; accipiebat araneam cui cornu applicabat, aranea ex cornu propinquo se se subito auferebat, tandem detenta per vim ex sola antidoti propinquitate moriebatur. Alterum quod mihi contingit tale est, accepi scutellam, ex porcellana, plenam aqua, cui fuerat infusum arsenicum sublimatum, in ea frustulum cuiusdam ossis, quod vni cornu esse ferebatur immersi, & ab emersione cœpit aqua bullas extollere, velut igne supposito; non hoc ex siccitate ossis prouenire comperi quoniam in simplice aqua nihil tale effecit. Dices hæc cornua non esse monocerotis, vocetur vt velis, hoc vnum scito, non esse Rhinocerotis: nam rhinocerotis cornua, apud nos notissima sunt, & vtinam talis virtus Rhinoceroti adesset: cum enim non sit admodum rarum, hoc animal, possent tam diuites, quam pauperes hoc mirabili naturæ munere frui. non semel Pater mihi meus narrauit, se dum filiolum variolis laborantem haberet, neque adhuc eo tempore venalis fuisset lapis bezoar, accessisse ad Martinum Alfonsum de Sousa qui Indiam cum magna nominis sui gloria gubernauerat, vt Indicarum rerum historia testatur, & postulasse ab eo paululum lapidis bezoar. Ille autem prout erat generoso animo præditus respondit, lapide bezoar nunc careo; cæterum dabo vni cornu quod lapidi bezohar non cedit, atque ita donauit in plures doses, quarum aliquas filiolo exhibuit, & euasit, vnam reliquit ex qua experimentum fecit in cane cui venenum præbuerat, & contulisse vidit. Neque in animalium siue carnibus, siue ossibus mirabiles virtutes reperiri fabulosum est; In corde ceruorum, sed non omnium, officula reperiri dicuntur, quæ veneno aduersantur eiusdem animalis cornu, hac facultate præditum commendatur. non minus & ebur, quæ omnia crediderim, ideo putredinis remedium esse: quia putrescunt difficillimè, atque ita si qua corpuscula nostro corpori apponunt; difficulter corruptibilia sunt, & ad iuncta alijs quæ iam in corpore præsunt, & corruptioni resistunt, numerum augent militum, quibus contra corrumpentes pugnatur; nec impossibile videatur, tantam virtutem hæc omnia habere; habent & virtutes alias non minus mirabiles; quas ad similitudinem, aut dissimilitudinem naturæ cum nostra natura libet referre. Cum enim non omnia ex omnibus,

A sed aliqua ex aliquibus componantur; (vno microcosmo excepto, cui varietas maxima componentium inest, ac proinde pluribus tentatur morbis) hinc fit, vt quicquid naturam habet simphathicam particulis quæ naturæ nostræ amicæ sunt antidoti loco habeatur, cui contraria est prædestinatio; id veneni tyrannidem in nos exerceat; extat historia composita à Ioanne de barrios nostrate, & latinitate donata à Maphæo ex societate Iesu de quodam Indiano pluribus vulneribus confosso in prælio, cui tamen ne gutta quidem sanguinis, e corpore exierat. ex-

B tracto vero ex brachio brachiali ex osse cuiusdam animalis, subito sanguis erupit. Hoc brachiale prorex ad lusitaniæ Regem misit in naui, quæ naufragio misere fuit submersa magnum profectò sympathiæ aut antipathiæ cum nostro sanguine argumentum; sicut è contrario, & herba illa de qua Gal. de purgat. med. c. 4. quæ sanguinem euacuabat. Multa alia ex Indijs ad nos ad vecta medicamenta afferre possem, quorum mirabiles sunt, in superandis venenis, & enecandis serpentibus venenatis, facultates. quibus similiter putridis, malignis que febribus præci-

C pue pestilentibus neque non morbis, & doloribus a maligna materia ortis auxiliantur; adeo vt regiones illas benigniore cæli influxu quam nostras frui sit existimandum. neque enim cum Plinio existimauerim meliora ijs quæ ab externo Orbe petuntur olitores aqud nos interdum vendere. Theriacam quis non laudat? & tamen melior pars eorum exquibus conficitur ab externo Orbe petuntur. Non negauerim singularis virtutis plantas, in nostro etiam solo nasci Ruta tibi exemplum erit, qua se muniunt mustelæ, cum serpentibus congressuræ, vt Plinius scribit,

D Dioscorides similiter contra serpentes valere ait, ad quod munus commendatur, vt siquis ea viridi totus circundatus fuerit, potest securus accedere ad venenatum animal interficiendum ex ea Galenus 2. de aliment. facult. c. 28. & lib. de cib. bon. & mal. succ. c. 8. simul cum nucibus, & caryeis, antidotum, aduersus pestem, & venena confici est autor; quæ antidotus, Mithridati regi Ponti tribuitur, & ego, addito sale, in pestilentia obseruatum vidi, hoc modo; caryearum partes duas iuglandum partem vnam rutæ viridis partem mediam salis octauam partem omnia præter caryeas terantur, &

addito melle, & zacharo hoc est pars vna sach: & duæ mellis, & ex vtraque quantitate sufficit, vt fiat conditum; Rutæ carpatiæ Plinius multas tribuit laudes, quam herbam Brasauolus, ex opinione Leoniceni polemonium Dioscoridis esse existimat; huius herbæ aqua stillātitia, cum paucis calchantini spiritus guttis, vtilissimè, vehementer, aut maligne febrientibus datur. Dictamnus cretensis, adeo existimatur alexiteria virtute pollens, vt si eius folijs domus sternatur, venenosa animalia effugiunt; Scordium dictamno compatriota est, siquidem Galeno teste lib. 1. de antidotis ex creta insula aduehitur, quod, vt ipse ait, cadauera supra ipsum iacentia diutissimè tueri a putredine proditur. Chamæleon album, a pestilentia maxime præseruare dicitur, cuius radices in pollinem redactæ, ad pondus dragmæ vnius, cum vino epotæ, miraculi instar a pestilentia præseruant; Non præteribo Angelicam veteribus ignotam, quæ corpora a pestilentia præseruare fertur, si tantum ore teneatur, & magnitudinem ciceris ex vino, aut alio liquore sumpsisse est satis, nec sensurum eo die contagionem pollicentur multi, quoquis deuorarit; nam vrina & sudore venenum abigit. Sed inter fructus veniunt mihi primo loco laudanda citria mala, quorum semini Dioscorides vim aduersandi veneno tribuit, sed immerito soli semini. nam totum pomum eamdem facultatem possidet, vt non solum Plinius, sed & quamplurimi testantur, nota est historia ab Athenæo enarrata de ijs qui ad supplicium ducebantur, & quia hoc pomum degustauerant ab aspidum morsibus tuti euaserunt, eleganter Virgilius huius pomi virtutem extollit, & eiusdem feracem describit arborem.

Media fert tristes succos, tardumq; saporem
Felicis mali, quo non præsentius vllum
Pocula si quando sæuæ infecere nouercæ
Miscueruntq; herbas, & non innoxia verba,
Auxilium venit, ac mēbris agit atra venena
Ipsa ingēs arbos, faciemque simillima Lauro
Et si non alium late iactaret odorem
Laurus erat, folia haud vllis labentia ventis
Flos apprima tenax, animas & olentia medi
Ora fouent illo & senibus medicātur anhelis.

Hæc pauca pro exemplo attulisse sufficiat ex omnibus antidota composita fiunt, quorum magnum numerum apud Galen. lib. de Antidotis reperies, inter quæ est illa Aelij Galli, quæ Cæsarem liberauit, Aliud quod incomparabilem appellata se ipso ex Nicostratis tamen traditione compositum, aliud antidotum de sanguinibus, qui vt ait Galenus a Mitridate originem habuit, qui tamen non omnem sanguinem immiscebat, sed annatum ponticarum, quoniam venena vincerent, & reliqua quamplura. Sed nec antiquorum compositionibus cedit Fracastorij dias cordium, ab eo descriptum lib. 3. de cur. contag. morb. c. 7. Electuarium de ouo, quo vtebatur Maximilianus Imperator, vt medici augustani testantur, ad cuius imitationem nonnulla conficiunt Quercetanus, & alij, plura etiam confici possunt pro vt vsus expostulauerit; laudatissimum est nec nō aliud electuarium Ferdinandi Imperatoris, ab eisdem augustanis relatum. Horum electuariorum silua adeo magna existit, vt mihi videantur medici, quasi acetaria ex diuersis herbis composita, has antidotos, sibi fingere: sed quis risum continebit? cum legat apud Valleriolā in suis enarrationibus, alias admodum doctis, compositionem aduersus pestem, cuius se inuentorem iactat, in qua post quam tumultuatim ferraginem omniū simplicium, quæ illi occurrerunt, omnium tamen ignea vi præditorum, terit & melle excipit, ita vt propemodum causticum absq; vllo delectu medicamentum efficiat, exhiberi iubet dragmas duas, aut si dijs placet tres, ea tamen lege, vt hyeme ex vino æstate ex aqua rosacea accipiatur, quasi aquę rosaceę pauca illa quantitas mitiget tantum tanti medicamenti feruorem in æstate, quasi etiam in hyeme, cum vētres calidissimi sunt egeat antidotus ignea, vini adiumento, vt magis ignea reddatur sed de his satis.

Illud tamen aduerto alexiteria simplicia ab autoribus commendata magna ex parte igneam possidere naturā forsitan quia ignis, qui omnia absumit venenum etiam superat. atque ita, vt magis veneni quam febris ratio habeatur, quia certè exiguum ignem addere potest exigua medicamenti quantitas, venenum autem multum superabit quia pręter ignem inest etiam medicamento antipathia, quę exigua quantitate elucescit.

Quod verò medicamenta in quibus ignea vis pręualet intus sumpta possint venenum internum absumere, rationi, vt dixi, consonum est: sed extra apposita non video quomodo igneam vim, quę absumat intus latentes

tentes

tenites veneni partes, possint ad interna vi- A
scera transmittere, quod perperam Mercu-
rialis existimauit, eam reddens causam, cur
arsenicum sinistro lateri appensum a pesti-
lenti contagio possit liberare; inquit enim.
quemadmodum ignis suo calore, & siccitate
dissipat omnem putredinem, pari pacto licet
nobis existimare arsenicum sua exsiccatoria
vehementi facultate omnem humorem & pu-
tridum, & putredini obnoxium arcere a cor-
dis sede. Non equidem existimaueram ex-
siccatoriam facultatem adeo esse potentem,
vt exterius apposita intra viscera humores
exsiccet. cum igitur hoc amuletum experi- B
mento sit comprobatum, melius videtur re-
duci posse huius rei causam ad similitudinē
interni veneni cum externo, propter quam
externum tamquam præualens, internum
imbecillius ad se trahit. præualet autem, dū
contagium adhuc non est ita impressum cor-
di, vt morbum efficiat: tunc enim internum
præualet, atque ita in præseruatione, non ve-
ro in curatione commendatur, curandum
tamen est, vt arsenicum sit ad minus ponde-
ris vnius vnciæ, sit exquisitum, & sæpe de-
nuo reficiatur, nam si vires habeat debilio-
res, aut illas longo vsu deperdat; timor est C
ne ab interno vincatur, & interitus causam
præbeat; quod crediderim accidisse nobilis-
simo viro Xenodochij cuiusdam moderato-
ri, qui vt a puncticulari febre, quę tunc popu-
lariter grassabatur, tutus foret tale gestabar
amuletum, & tamen repentino interitu est
sublatus non sine liuore in regione cordis.
1 Demum sunt alia medicamenta, quæ aliā
habent alexiteriæ facultatis rationem, putre-
do enim dissolutio est partium, quæ a suo
continente, hoc est vitali igne destitutæ, hac
illac diffluunt, quapropter robur totius de-
perditur, quod nulla re melius conseruaba- D
tur, quam per corroborantia nempe per il-
la, quæ astrictione quadam separationem
particularum impediunt, talis est corallus,
terra lemnia, & bolus armenus tantopere a
Galeno comendatus.
7 Considerandum tamen est, hæc omnia,
si integra sumantur, neque prius extra per
hermeticam artem puri ab impuro fiat sepa-
ratio, necessarium esse, vt postea fiat in cor-
pore a nostro chymico naturali, quod non
æque bene præstabitur, internus enim arti-
fex semper externum præparatorem requi-
rit deinde non nisi longiure temporis mora
talis separatio præstatur; contra id quod
postulat præceps occasio, quæ in morbis præ-
cipue acutissimis velociter pertransire solet.
Quapropter contingit multoties, vt venenū
victoriam assequatur, cum alexiterium ad
huc non potuerit suas elicere facultates. Nec
minus etiam vtile est redigere medicamen-
tum in substantiam cuius exigua quantitas,
non exiguas habeat vires, vt ægroti etiam
gustui inseruiamus, ne horribili sapore deter-
ritus vitale auxilium respuat, atque ita quo
ad fieri poterit ex Hippocratis præcepto, tu-
to, cito, & iucunde curabimus.

Incendia Vulcani, & alia ignea Meteora.

CAP. V.

ERVMPVNT ex terræ vi-
sceribus, in quibus bitumē,
aut sulphur gignuntur, ma-
ximè in locis maritimis,
aut insulosis, incendia, &
Vulcani, & aliquando ita
late extenduntur, vt totas Insulas ardere vi-
deas, vt est vna in mari Oceano, quæ ab igne
nomen habet. vniuersi etiam montes, vt
Aethna, & Vesuuius, aliquando incendium
minus est, pro quantitate materiæ. Misera
etiam contingunt in microcosmo incendia,
aliquando in vna eius parte, aliquando in
plurimis, de quibus agere aggredior, illius
non oblitus quod superius manet probatum
videlicet dari ignem qui cerni nequit, & so-
lis effectibus cognoscitur. effectus tales sunt,
quales ignis externus, & conspicuus produ-
cit; Siquis enim ab igne comburatur, vlce-
ra efficit, & vesicas attollit, præterea pars
combusta escaram efficit, hanc eamdem ef-
ficiunt caustica medicamēta, quæ ignis mor-
tuus a vulgo appellantur, & adeo vere com-
burant, vt odorem qualis combustorum ex-
citent, vt vidi in quodam, cui causticum fuit
impositum, ad aperiendum gallicum bubo-
nem, quem volebat occultare, & dum cau-
sticum habebat, quicunque domum ingre-
diebantur comburi aliquid ex nidore agno-
scebant, non dissimilis est combustio, quæ
in carbunculis, & alijs facta ab interno igne
cernitur. Itaque cum nihil ignis externus
præstet, quod ab interno etiam principio nō
fiat,

fiat, merito internum ignem incendia moliri dicimus, quæ sunt febres illarum partium quarum sunt incendia, talia sunt vlcera, quę phagedænas appellantur, & ab eadem materia fiunt, a qua etiam cancri minus tamen volatili, sed quam herpetum materia magis fixa: Sunt etiam ignes sacri, quos multi cum erysipelate confundunt, hæc omnia igneum calorem testari, dixit Galenus lib. de trem. rigor. & palpi. est & ignis persicus, qui apud Auicennā videtur idem esse cum carbunculo, siquidem caput instituit de igne sacro seu pruna idest de antrace, siue carbunculo, & ait, *hæc duo nomina fortasse absoluta sunt super omnem pustulam corrosiua vesicantem adurentem facientem accidere escharam, qualem facit accidere combustio, & cauterium*, cum vero hæc incendia cordi cōmunicātur febres simpliciter dicuntur; quia reliqui feruores, corde vitę principio non offenso, partium feruores sunt, si cor lædatur erunt iam totius & simpliciter tales.

Contingit ergo sales, ab igne aucto calcinari, & sulphuream materiam incēdi hinc sequitur adustio, quæ, pro diuersitate salium, diuersam naturam redolet: hoc tibi videbitur paracelsicum, sed Galenicum est; sic enim scriptum reliquit lib. 2. de simp. cau. c. 6. *quippe tenuis salsus immotusque succus, in ijs est qui pruriūt: paucus, tenuis, mordens, & immotus in vlcerosis affectibus multus, salsus, crassus, & immotus in lepris, & scabie paucus, tenuis, & mordax cum exiguo motu*. Vides Galenum, ex varia salsedine, varios cutaneos effectus elicientem, hęc igitur quę ab illo delineata sunt, magis ad viuum exprimere quid prohibet? porrò per operationes, ducta similitudine, a salibus exterioribus, cognoscimus quæ nam salia interius corrumpantur, vtrum sal vitriolatus, an aluminosus, an arsenicalis, & horum generis quamplurima. Ita vt sal exterior concretus salis interius resoluti sit nobis quoddā exemplar. Itaque vbi salia microcosmi exacerbata fuerint, iam ipsa in actionem erumpunt, & morbus fit, sic in mundo exterius instar horum morborum aliquando inauditæ formæ æris, salium, gemmarumque reperiuntur. hoc si cui nouum videatur, dicat mihi vnde nam vt plurimum, faucibus, in pulmonibus, & aspera arteria, exulcerationes fiunt? ex humore salso respondebit: & hinc est quod destillationes a capite, si salsedinem sapiant magnopere sunt timendæ. Rursus quero vnde nam Pituitę ista salsedo? puto te responsurum a sale, neque enim ab alio salsæ res fiunt, quam a sale, à quo igitur iste sal in corpore fuit genitus? non semper a cibis salsis, sed aliquando a calido adurente, quo pacto maris aqua salsa redditur propter permistas exhalationes, sit ita, sed nunquid in mari est sal? imo maxime, nam ab aqua maris sal separatur, separari etiam potest a microcosmo atque ita in eo tibi sal dabò, vt iam tua pituita, non quia pituita sed quia sale permixta est exulceret. Sic. 6. epid. sect. 5. tex. 34. si impurgatus laboraueris vlcera erumpent quorum verborum sensum, ne a Galeno pete, sed a ratione, quid nam per exercitia erumpit per cutim? nempe sudor. At sudor quem saporem refert? salsum dices igitur sal iste in corpore non purgato, prauam retinet retentæ materiæ naturam, & motu exercitij ignem concipit, ardens corrodit, corrodendo exulcerat, & squamulæ sub cute ascendunt (inquit Gal. in introductorio cap. 13.) sub quibus locus rubicundus, ferequo vlceratus apparet, ceu in salsugine, vasis fictilibus, ex cute secedunt squamæ, sal communi sali respondens optime dissoluitur, & tenui sua substantia, pruritum efficit, qualis per sordes relictas a sudoribus, sentitur, si vero non perfecte dissoluatur psoram, & cutis excortica tiones efficit, cum vero aluminis, & vitrioli vim retinet vlcera profundiora facit, longe tamen peiora si salis arsenicalis referat naturam.

Sciendum est lepræ nomen, non in eodē significatu accipi ab Arabibus, & Grecis, etenim græcorum lepra cutaneus est effectus, leuis & parum differens, à psora, & scabie, Arabum vero lepra graue malum est, quod elephantiasis a Græcis dicitur. Arabes autem per elephantiasim nihil aliud intelligunt, quam pustulosos cruium tumores, per quos crura cruribus elephantū similia redduntur.

Paulus lib. 4. c. 1. elephantiasim (iuxta Græcos loquor) a cancro non aliter differre ait, nisi quia cancer peculiare occupat membrum, elephantiasis vniuersum corpus, quod quidem per quam verum est, & iam superius cum de contagione loqueremur Cardano contrarium asserenti satisfecimus.

Itaque ex elephantiaco, quo maius incendium non datur fumus eleuatur, vicinum aerem obscurās, sed mirum est quod fumus

isto

iste ad cor non perueniat, ibique arsenicali vi, qua pollet pestilẽtium, pestilentissimam febrem gignat. Scito elephantiasim a paruo admodum cancro incipere ita, vt aliquãdo lentis magnitudinem in naribus non excedat vti Plinius annotauit lib. 26. c. 1. deinde paulatim serpere semper cutem, & externa corrodendo. atque adeo vaporationis ad extra datur maxima occasio. in febribus autem constipatio interna contrarium efficit, cum igitur venenosum sal ex quo elephas fit astringente vi polleat, & vlcerante, vlcerat simul & constringit, & vapores quasi impetu ad externam viam, quæ vlcerata patet propellit. Neq; ego aliter video quomodo possit tam magnum incendium absq; magna febre fieri. quamuis enim atra bilis esset, quæ morbum generet, vt volunt medici comuniter hæc materia adeo maligna, & adeo exuperans cur febres non efficeret?

Elephantiasis Aegipto familiaris ex Plinio lib. 26. c. 1. & Alexandriæ ex Galeno, qui hunc morbum in Mysio, Scythia, & Germania non fieri ait. nostris tamen temporibus, in Germania præcipue inferiore, satis viget. Plinius hoc malum, in Italia ante Pompei magni ætatem non fuisse scribit, illud in hunc modum describit, *per totum corpus, maculosa, varijs coloribus, & inæquali cute alibi crassa, alibi tenui, dura, ceu scabie aspera ad postremum vero negrescente, & ad ossa, carnes apprimente intumescentibus digitis in pedibus manibusque*, dicitur elephantiasis 2. met. c. 2. a similitudine, quam hoc morbo laborantes habent cum elephanto habent enim carnem nigram tuberibus plenam, ita vt elephantum corio videatur prorsus similis. describitur ab autore definitionum medicarum. *affectus qui cutem crassam, atque inæquabilem reddit, liuor adest tum cuti, tum oculorum albis, exeduntur partes manuum, ac pedum summa, ex quibus sanies liuida ac fœtida emanat*. habent huiusmodi ægroti labra tumentia: quoniam laxa labrorum caro plurimam recipit materiam, & facile intumescit nares exesas vbi incipit scaturire malum eo enim acutior pars quasi percolata confluit. vox rauca, & clangosa ob asperæ arteriæ nimiam ariditatem.

Profecto incurabile est malum, nec enim tanti sunt medicamenta, vt vniuersum corporis habitum cancro vlcerato affectum possint restituere. gloriatur Gale. 6. aph. 47.

A se elephantem inchoantem per venæ sectionem, & medicamentum purgans sanasse. cæterum cum, & cancrosum tumorem eodem modo ibi se ad sanitatem perduxisse dicat vtrumque videtur impossibile, aut saltem miraculo simile, neque hæc miracula vnicuique eueniunt, forsitan, vt plantarum periti aliquando pullulantes herbas non agnoscunt. Galenus quem cancrum, quem elephantem esse arbitratus est, aliam quamdam habebat diuersam naturam. Curationem tamen huius mali docet. 2. ad Glau c. 10 solo succo salatri, si vero æger extra do-
B mum exire cogatur, & adeo liquido medicamento, vti nolit, tunc transit ad vnguentum ex pompholyge, quo nihil familiarius hodiernis chyrurgis est ad curãda leuissima vlcera, & vix ad ea sufficiens remedium cæterum sunt hęc faciliora dicta quam factu. prętantius quidem remedium (quod de subfiguratione empyrica commemorat) ex vipęris parari potest, de quarum viribus lege, præter alios, Iosephum Quercetanum in sua pharmacophæa restituta, & quoniam exhorrescet ęgrotus viperis in cibum vti, poterimus eisdem viperis nutrire Gallinas, quas
C æger libenter comedit quomodo autem prępárandæ sunt viperæ, ad Gallinarum cibum, pete à Zacharia puteo qui diligẽtissime hãc rem est perscrutatus. Ab atra bile tum cancrum, tum elephantiasim fieri dicuntur, de quo inferius agam, interim scito elephantiasim esse cuius naturæ vulgo, dicuntur fuisse vlcera illius Lazari, qui pro foribus epulonis iacebat luc. c. 26. atque id circo malum S. Lazari appellatur. Signa quibus cognoscitur sunt plurima partim a facie petita, & pilorum decidentia, quorum radices putrilago corrodit nec non etiam ab alijs signis
D externis quibus hecticam tertiæ speciei abũdare diximus vtrobique enim salis adusti cineres in cute cernuntur.

Excrescit hoc malum, seu hoc monstrum ex principijs quãtitate exiguis prauitate ingentibus, & ex vno animalculo fit vnum ingens animal hoc est ex cancro elephas. si vero cancros occultos melius est non curare (vt ex Hippocrate inferius declarabimus) elephantes manifestos quis audebit aggredi. Cancrum siue carcinoma, ex adustione, fieri cognoscit ille, qui vlceris naturam contemplabitur: contigit mihi videre, in quadam nobili Matrona, papillam primo macula leui-

leucophæi, cineritij vè coloris, deformatam. quę postea se ipsa exulcerata est, & caro ex vlcere extrahebatur, non aliter ac carnes, quæ præ ineuria coqui, dum assari deberent penitus torrefiunt, carnem illam cum digitis tractabam, in cineres abire contemplabar, atque ideo interius penetrante malo, costarum ossa pellucida apparebant, quorum similiter particulæ extrahebantur. Comunis medicorum schola, cum Galeno pluribus locis, quam vt hic referre queam, tenet horum vlcerum materiam, esse atram bilem assatione factam, qui humor in terram cadens, vt Galenus ait 14. Meth. c. 9. terram radit, & partes quæ raduntur, in altum atolluntur, vocatur hic effectus a Platone feruor, ac fermentatio estque is humor aceto similis, nam & acetum in terram cadens efferuescit, denique hanc nigram bilem nullum animal ne ipsi quidem mures gustare audet. Hæc dicuntur ab autoribus cæterum dum adustionem huic humori adesse dicunt, iam ignem fatetur sine quo adustio non fit, dum humorem appellant contradictione inuoluuntur, tanta enim adustio, quanta hic supponitur humidum omne exhaurit, commodins quidem dixissent cineres, & sales, quibus in liquore aliquo dissolutis, liquor ille redditur amarissimus at non liquor est qui in vlcere exardet. sed sal qui crematur.

Res hoc ordine procedit in carne si statū naturalem seruat dulcedo præualet, quoniam nutritur ea dulci. carnes animalium inter dulcia Galenus reponit 4. de simpl. med. facult. c. 9. tales & nutriuntur a dulcibus, & quia dulces sunt nos nutriunt: nam vt habetur 4. de simpl. c. 10. & c. 15. *omnium quæ nutriunt communis dulcedo est*, quare, cum nutritum sapiat nutrimenti naturam, caro nostra dulcis est imo omniū dulcissima habetur, saltem suillæ quæ dulcedinem habet eximiam comparatur a Galeno 10. de simpl. c. de sang. vbi narrat repertos fuisse hospites, & coquos complures, qui humanas carnes pro suillis venderent? tamet si qui eas edissent nullum omnino discrimen percipere potuerint, & adiungit sè accipisse à viris fide dignis, qui in diuersorio publico ius essitarunt delicatum cum carnibus suauissimis. cæterū cum iam pene saturati essent, inuenisse digiti partem anteriorem, quæ videlicet ad vnguem est. Igitur cum caro dulcis sit si torrefiat amara euadet: amarus namque sapor

A vt Galenus ait 4. de simpl. c. 19. fit admodum excalfactis dulcibus, est itaque caro illa amarescens adustionem perpessa, quod vero amara fit, quæ cancrum efficit ex sapore quem sentiunt ægrotantes comprehenditur: nam docente Hippocrate lib. de morb. mul. *Quum cancri futuri sunt prius ora amarescunt, & quicquid ederint omnia amara esse videntur.* Si amaræ carnes ex dulcibus factę adustionem significant, iam hæc adustio potius humori communicatur ex carnibus incineritis, quam carnes id habeant ab humoribus. propterea iure optimo Vallesius 1.
B controu. c. 10. non recipit speciem illam bilis zinariæ ab Auicenna introductam, quam idem Auicenna adeo præternaturam esse ait, vt sit in venenis. generationem eius posuit esse in prasina cum tātum vritur donec eius humorositas exsiccatur, & ad albedinem redire incipit, propter siccitatem. calor namque (ait Auicenna) in humido corpore, in primis nigredinem efficit, deinde denudat ipsum nigredine quando eius omnino finit humiditatem, quando super fluit in eo ipsum albicans, & hoc quidem in lignis attende, quæ prius in carbonem vertuntur, dein-
C de in cineres (bone Deus inquit Vallesius) quis his auditis non ridet? humorem desiccatione ad album mutari, vt lignum quod abit in cineres. an non hic candor extremæ siccitatis est soboles? qua ergo ratione potest ad extremam siccitatem peruenire, & vt sit humor, qui quamquam siccus potentia esse possit, tamen actu humidus est: albus vero color siccatione, quæ actu est, fit, non ea quę est potentia.

Hinc colliges omnia ad quatuor humores velle reducere ineptum esse, carnis igitur sal quod prius latebat, per incinerationem
D fit, manifestum; sic ex rebus omnibus salem extrahimus. Scito tamen huius salis adustione, & corruptione, carnes suo balsamo priuari, atque ita magis, ac magis corruptionem admittere, & hinc est, quod (vti supra dictum est) viperarum Carnes, quæ balsamicam admodum possident naturam, in alimentum ægrotorum, qui hoc malo laborant sunt optimæ, balsamica autem esse natura præditas indicat illa annua renouatio, & cibus admodum æthereus, quò sè conseruant in latebris, vt eloquente plus nimio sermone Quercetanus se diffundens ostendit.

Neque vero adustio, & in cineres redu-

ctio, suas aufert salibus naturas. nam sicut alia est virtus salis absinthij, alia salis fabarum, alia quercini, & similium; ita etiam & in reliquis. qua propter, & sal in cancrosis vlceribus dominans arsenicalis est; hoc colligitur in primis ex dolore. quamuis enim omnis sal mordicādo dolorem efficiat, istud quod maxime est corrosiuum intolerabiles gignit. Deinde ex deformitate vlceris: cum enim balsamus noster naturalem compositionem, & effigiem membrorum contineat, quoniam in eo vis formatrix, & conseruatrix residet, ita e contrario perniocissimum venenorum & balsami inimicum naturalē figuram vitiat. Tertio ex maxima depascentia. V. G. si caro, ossa, nerui, ligamenta exeduntur, nihil enim tam exedens est quam arsenicum. Quarto ex varietate colorum; nam cum hoc venenum, tanquam omniū potentissimum, omnia corrumpat, & vnaquæque res suam habeat corruptionem, vnaquæque res in sua corruptione colorem peculiarem habet. Hæc omnia in cancro particulari; & multo magis in vniuersali nempe in elephantiasi reperiuntur, & per Vulcani vim manifestantur.

De Sanguinis Menstrui Veneno.

CAPIT. VI.

MAGNVM debet esse huius arsenicalis veneni prædominium in sanguine menstruo, siquidem maiori ex parte carcinomata mulieribus eueniunt, quibus mēstrua deficiunt, & præcipue in papillis ad quas Sanguis ille tacitò naturæ ordine recurrit & in vtero in cuius venis retinetur. Imo vulgo fertur mulierem si tempore mēstruorum conceperit fætum editurum elephantiaca putredine conspurcatum: quod non est præter rationem siquidem diuina lege cautum erat leuit. 18. & 20. ne quis cum muliere, quæ patitur menstrua coiret.

Multi sunt, qui nolunt Sanguini mēstruo venenositatem inesse, & in primis Mercurialis, qui prauos effectus, huius sanguinis, solum in ijs fæminis admittit, quæ valetudinariæ sunt, & prauo intemperamento affectæ, quia apud medicos constare, ait, vterum esse sentinam, & cloacam in qua natura solet A sordes deponere: hoc Mercuriali non admittimus Imo verò contrarium constat apud Medicos, nempe nullum esse membrum, cuius magis sollicita sit natura, nullum quod promptius, a quolibet contento præter naturam, offendatur, quam vterus, siue illud sit flatus siue aliquid aliud. Mercatus alia vice incedens Accidentia, quæ ex Menstruis retentis accidunt, arguere, ait, maiorem illius sanguinis perfectionem: quoniam prædicta symptomata, non est credendum, euenire ex menstrui sanguinis natura sed ex cōcepta putredine, & quo res aliqua purioris, B & perfectionis est Naturæ, & substantiæ, eo dum putrescit, & corrumpitur grauiorem concipit putredinem, & maius vitium, quod in semine corrupto in eisdem fæminis haud raro accidere solet. præterquam quod idem euidenter constat, in corporibus hominum, & aliorum animantium. nam quo perfectior est hominis natura, eo grauius putrescit, & fætore, ac vitio ingente conspurcatur. Itaq; vitiosum esse sanguinem menstruum & veneni naturam sapere, non aliunde prouenire potest, quam ex præstantia, & puritate sanguinis. quem, cum primum a natura separa- C tur, corrumpi necesse est. Nam cum subito, & affatim neque separari a reliquo sanguine neque excerni possit, sed paulatim & sensim in vteri venis, ad statutum a naturæ terminum, congregetur, fit facile vt ibidem, per integrum mensis spatium, citra corruptionem, esse non possit. Neque credendum, huiusmodi sanguinem in omnibus vitiari, sed in ijs tantum in quibus diu immoratur, & improbe expurgati contingit: plus enim afficitur, dum die vna, vel altera, vltra statutum mensem retinetur quam toto mensis tempore. Sic neque omnes fæminæ, etiam si D menstruantes sint, segetes vrunt, neque vermiculos interficiunt, aut speculum frangūt, vel maculant: sed hæc mala eæ solum fæminæ faciunt, quibus aut improspere procedunt menses, aut deterrimum inest temperamentum, vel morbus aliquis, in quibus sanè venenum fieri & sibi, & alijs mirum non est. Sic Mercatus cuius sententiam ita multis referre placuit, vt multa ex ijs examinentur, præcipuè duo, quæ tamquam axiomata supponit, & tamen falsa esse spero me demonstraturum.

Primum est Sanguinem, qui est accruatus si trāscendat determinatum tempus corrumpi,

rumpi,

rumpi. Sed mihi vellem diceret vbi nam retinetur, nunquid intra venas an extra? nõ quidem extra: nam & ante debitum tempus, & semper putresceret, & figuram Sanguinis amitteret, primum in grumos, postea in pus transiens, si ergo intra venas in suo est conceptaculo, quare non ratione loci corrumpi poterit? corrumpatur ergo ex alia causa pręter naturam, at quomodo id fiet absque eo quod synocham febrem exciter? & tamen contingit multoties fœminas absque notabili læsione vltra mensem impurgatas transire. quod si sanguis corrumpitur adeo, vt veneni naturam sapiat, quale neque per malignas febres reperitur, quomodo nil magnũ ex hac retentione euenit?

Alterum axioma est vulgo receptũ, quo tamen non vulgaris medicus vti non debuit nempe quo res præstãtioris naturæ sunt, eo deteriorem concipere putredinem. Hoc probat ex semine cuius præstantissima natura si corrumpatur in veneni perniciosissimi naturam transit, vt symptomata grauissima ostẽdunt quibus fœminæ a semine retento corripiuntur. At cur etiam eadem vel similia, vel grauiora ex retento sanguine non accidunt? deinde semen non prę̄stantissima est natura, sed spiritus qui in semine continetur: reliquum enim genitura est sed dices hanc genituram purissimam esse, quia ex purissimo fit Sanguine. Sit ita & præstantissimam ei naturam concedamus. vnde colliges perniciosam esse eiusdem putredinem? dices ex accidentibus, quibus viduæ, ex putrefacto semine, vexantur. cæterum cum ex flatu in vtero, eadem accidentia fieri videas, iam non deteriori putredini, sed partis sensibilitati, & colligantiæ eiusdem cum cerebro per neruos, cum corde per arterias, sæuitiem symptomatum attribues. Aliud exemplũ quod proponit ex homine cuius pręstantissima est natura, & deterior putredo, falsitatem etiam continet. Nam corpus humanum præstantissimam quidem obtinet naturam, quoniam est præstantissimæ animæ domicilium. Hoc autem nihil facit ad putredinem, sed præstantia cõsideranda est respectu ad substantiam, substantia autem hominis pręstãtissima non est, imo vero quo præstantius animal est, & proinde mundus paruus appellatur, eo ex pluribus constat, & subinde, pluribus obnoxius est morbis, & cum corrũpitur quia plures subit corruptiones, propter

A plures partes diuersarum naturarum ex quibus componitur, Aurum & metalla, quæ longe inferiora sunt si naturæ gradus respicias, si substantiam consideras longe meliorem obtinent substantiam, & corruptionis fere sunt imunia: Axioma igitur falsum est quia præstantia substantiæ consistit in eo quod difficile, & parum corrumpatur. Naturę nobilitas nihil ad curationem facit neq; a corruptione pręseruant. multa sunt nanq; pręstantioris naturę, quę non corrumpuntur deteriore putredine; plantæ enim quæ perfectiorem naturam habent, quam aquę B putrescunt leuiter, aquarum vero stagnantium grauis est putredo, & in eadem specie pręstantior est fagus aut cedrus, quam quęlibet herba & tamẽ deteriore putredine herba corrumpitur.

Peramatus rationi, & experimento repugnans plerosque ex effectibus Sanguinis mẽstrui negat, qui tamen quotidiano muliercularum experimento falsitatis, & peruicacię fit reus. Fernelius venenatam huiusce Sanguinis naturam multis exemplis docet. si menstruo Sanguine tenella vitis tangatur in perpetuum lęditur, steriles fiunt tactę fru- C ges, moriuntur insita, exuruntur hortorum germina. Si omnino pręgnans mulier alterius menstrua supergrediatur, aut illis circumliniatur, abortum facit. ei autem quæ vterum non gestat concipiẽdi spem adimit. Mulierum, quę purgantur spiritus, & vapor ab ore specula, atque eboris nitorem obscurat. gustatus hic Sanguis canes in rabiem agit, hominem autem miris cruciatibus affligit, comitialem morbum, pilorum effluuium, aliaque elephanticorum vitia infert, iccirco, a veteribus, inter venena relatus, pari malignitate existimatur atque Sanguis ele- D phantiaci potus. Hęc & pleraque alia potest Sanguis menstruus efficere, & si retineatur ei etiam cui proprius est deberetque esse familiaris grauissima infert incommoda; non est tamen negandum Sanguinem hunc mẽstruum in aliquibus magis in alijs minus veneni naturam participare, semper tamen aliquid veneni detinere certissimum est.

Cęterum ratio, quę hos autores mouit, vt existimarent sanguinem menstruum nullo veneno scatere, est quia eo infans in vtero nutritur. & tamen hanc difficultatem suis dictis non euadunt. Nam Mercurialis qui fœminis intemperatis concedit sanguinis,

menstrui vitium, & vterum cloacam vocat. cum grauidas debeat fateri nimio laborare in temperamento multasque sordes in cloacas aggregare iam non negabit puerum dum in vtero est prauo vti alimento. Item Mercatus qui paucorum dierum mora sanguinē corrumpi est arbitratus eundem tot mensiū spatio putredine affici fateretur. quare non mihi displicet Fernelius, qui fętum non ex menstruo sanguine ali existimat, imo tum optime soler (ait ille) mulier vtero concipere cum ab hac fęda illuuie munda, repurgataque fuerit, cumque purus exstet tum vterus, tum reliquus sanguis, in corpore, ex quo demum fętus alitur. quamquam autem reliquo temporis circuitu, vitiosus similiter, ac prius congeritur, & accrescit, eo tamen haud quaquam fętus continetur, aut viuit nec eum, sed quantum potest purissimum, atque suauissimum pro alimento rapit, sibique iungit: Quonam igitur corruptus ille sanguis, quem menstruum appellamus in grauidis concedit? pars exigua circa vterum inhęret in venis, pars maxima reliquo puriore sanguine permiscetur. hinc quia nequit naturę vis omne illius vitus mitigare, aut euincere, grauidis mulieribus plurima mala eueniunt, corporis grauitas, fędus faciei color, lienis tumores, varices, malatię, atque vt in genere dicam, ab hoc retento, in omne morbi genus, procliuiores sunt, quam quę vtero non gestant: Hunc autem natura intus continet, ne si viam patefaciat, cum eo vtile fętus alimentum simul emanaret. Itaque noue prolis procreationem instituens, in vitę discrimen parentem plerumque adducit. Non igitur menstruo fętus alitur si hac appellatione corruptum eum sāguinem notamus, qui purgario est & excrementum purioris. At vero quoniam eo nomine omnem sāguinis ab vtero factam deiectionem, sępius veteres significarunt, fere fit vt fętum ali, & lac gigni ex menstruo sanguine pronuntiemus. Porro hęc opinio cortoborari potest autoritate Galeni 1. pror. com. 48. dicente *assumpto infatus alimentum vtili qui in vasis erat sanguine, sed permanente vitiosiore qui singulis mensibus antea excernebatur*. Similiter 5. aph. 37. conceptum nutriri dulcissimo quod in sanguine est idem Galenus scribit quando igitur legimus 5. aph. 6. & in libris de semine passim & 1. de caus. symp. c. 7. & apud Aristotelem 1. de

A gen. animal. & Auicennam 3. 3. & Aetium, & Paulum, & omnes fere alios fætum nutriri ex sanguine menstruo hoc merito dictum esse arbitrari debemus: tum quia sanguis ille, qui per vterum exit sanguinis menstrui appellatione designatur: tum quia sanguis, qui cedit in alimentum fętus (vti diximus) non est omnino sine mixtione menstrui sanguinis.

1 Fætus igitur sequestrat in Vtero puriorē sanguinis partem quam in alimentum accipit, non tamen adeo perfecta est sequestratio quæ non possit relinquere aliquid impuri.

B Hinc Hippocrates de morbo sacro siue quis fuit illius libri autor per vlcera in capite infantium enascentia expurgari ait id quod in Vtero non fuit expurgatum.

Hinc etiam Arabes variolas ex sanguinis menstrui impuritate originem ducere, testātur ita Auic. 1. 4. tract. 4. c. 6. & Haliabas libro 3. suæ theoriæ c. 14 qui aduertendum esse scribit in lucem iam editum fætum, pluribus mensibus lacte nutriri, quod & ipsum menstrui multum (lactentibus enim deficiunt menstrua) continens, plura in eo, quæ expurgentur coaceruat excrementa. Ita etiā

C Abimeron, Auenzoar lib. 2. theoriæ trac. 7. c. 3. Isae. lib. 8. c. 4. Serap. lib. 5. breuiar. c. 22. omnibus subscribit Auerroes proposito in hunc modum Argumento. *& non potest dici, vt fiant variola a causis externis, quia illa (scilicet causa externa) non sunt necessaria in omni homine, & ista agritudo est sicut naturalis, & propter hoc dicitur quod prouenit a mala materia fixa in cibo embrionis*. ex recentioribus Hyeronimus Fracastorius Arabum Sectæ adhæret, & sanguinem infantis, ob infectionem, in vtero, contractam per quamdam quasi crisim defæcari, ait, vnde pe-

D riculosior est morbus adultioribus, quam in teneriore statu constitutis. *quoniam si quis per atatem teneram eam sanguinis infectionem non expurgat signum est esse male idoneam separari, quare mox cum in grandiore atate fit, separatio illa contingit quidem vi multa, & affligit magis, minus autem cum mollior est sanguis, & aptior vt separetur ab eo labes illa*. Hæc ille in eo tamen non recipiēdus quod vulgi in morem opinatur, cum qui semel variolis laborauit, non iterum ab eodem morbo corripi, quod si aliquando bis accidit, id euenisse putat; quia prior sequestratio non fuit perfecta, tenet præterea ne-

cessa-

ceſſario hunc morbum accidere niſi mors præoccupet, quod vetularum figmentum eſſe credendum eſt. Nam nec omnibus neceſſario eueniet iſta ſequeſtratio: ſiquidem alijs modis poteſt ſanguis depurari, neque preterea licet ſemel perfecte fiat, remanet homo ſecurus, quin iterum infectionem aliunde quam a ſanguine materno ſuſcipiat.

Mercurialis nouum morbum, & veteribus incognitum eſſe exiſtimat, ac propterea non antiquam cauſam, qualis eſt menſtrua purgatio, habere poſſe. Sed materiam variolarum ſanguinis ichores putreſcentes eſſe, ſumpto prius cœlo, & aeris vitio, initio mox paterna atque hereditaria proprietate conſeruato. Ceterum cum omnia ad cutem excuntia generali exanthematum nomine veteres ſignificarint nihil certi habemus, quod ſenſerint tum de variolis, tum de morbillis, nec non de puncticulis, quę per malignas febres erumpunt. Hęc Mercurialis opinio diuinantis magis eſt, quam ratiocinantis. Fernelius in abditam, & cæcam, toto aere inditam qualitatem, non in Sanguinem menſtruum cauſam retulit, ſed cum multoties abſque vlla epidemia morbus hic infanti vni aut alteri eueniat non eſt ſemper ad aerem recurrendum. Alex. Petron. lib. de morbo gallico, non Sanguinem menſtruum, ſed putridum alimentum, in vtero matris, ſuſceptum, cauſam eſſe voluit, at iſte iam magis ad veram cauſam accedit, ſiquidem fœtus non niſi a Sanguine nutritur grauidæ menſtrua non procedunt, quare facile nobis concederet aliquam menſtrui Sanguinis infectionem infantis alimento eſſe miſtam.

Qua propter exiſtimamus, infantium variolas ita a Sanguine in vtero ſuſcepto originem trahere, vt etiam abſque hac infectione poſſint, ab alijs cauſis oriri. Nam quicquid materno Sanguini infectionum dederit, poterit etiam dare, & Sanguini noſtro, neque vero mirum eſt peſtem tum ex annonæ caritate, tum ex cæli vitio, nec non etiam ex paludibus ab hyeme relictis, & multis alijs de cauſis originem ducere: certæ externe poſſunt eſſe plures, interna ſola vna, ad quam Hipp. omnes reducit, nempe ſpiritus prauam redolentes naturam; cumque hos prauos ſpiritus, in Sanguine, fæmina contrahat, quos ſtatutis menſibus natura ſolet expurgare eoſdem & homo accipit: quia eiſdē vtitur alimentis, eodē fruitur aere; Sed maio-

A ri exercitio, maiori ignis vi, per trāſpirationē, vel per alia emunctoria expurgat, quos, ſi nō expurget, eadē habebit mala, quæ infans habet. Si enim infātis cibus in vtero fuit Sāguis maternus factus ab eiſdē cibis, a quibus aliorum Sanguis fit, profecto omnis Sanguis, niſi debite expurgetur, eandem quam menſtruus infectionem habebit, eamdem etiam infectionem; ab eiſdem prauis ſpiritibus concipiet, aer atque ita epidemicus aliquando euadet morbus.

Veſicas igitur quales in elephantiaſi, & cancro ſed multo magis in variolis apparent B ab igne fieri manifeſtum eſt, ſic apparet in ijs, qui comburuntur. ſic etiam exod. c. 9. cum Deus vellet ſuper Pharaonem immittere plagas ita Moyſi imperauit. *tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illū Moyſes in Cælum coram Pharaone ſitque puluis ſuper omnem terram Egipti, erunt enim in hominibus, & iumentis vlcera, & veſica turgentes*. Quamuis autem Dominus, abſque cauſa inſtrumentali, potuiſſet veſicas illas turgentes immittere ſuper Aegiptum, tamen voluit ſe Naturæ accommodare, atque illas ex ſcintillis, quæ adhuc in cineribus a C camino extractis ſeruabantur, aptauit ad effectus tales, quales ſolent in corporibus ignes efficere, & igneas gignere impreſſiones, quas Philo. eleganter deſcribit.

Fit igitur variolarum incendium ab igne apprehendente partem bituminoſam, quæ ebulliendo veſicas attollit, hæc autem prōpta eſt fuligines ex ſe emittere, quæ cor petunt & ſynocam febrem efficiunt, qualis eſt illa, quę variolas fere ſemper comitatur, imo vero ignis iretins ardens prius cor offendit, quam bullas eleuet, & ſic prior eſt febris, quā exitus variolarum. Ex dictis patet poſſe D variolas euenire ex infectione in vtero ſuſcepta, vnde pueris familiare eſt malum, poſſe & ex prauitate ciborum, vnde grandioribus euenit, etiam extra epidemiam, poſſe & ab aere; quapropter epidemicus etiam morbus multoties eſt.

Affert Mercurialis argumentum, ex Ariſtotelis autoritate qui lib. 6. de hiſ. Anim. c. 18. affirmat ea omnia, quæ Sanguinea ſunt menſtruas purgationes habere. & inter cætera, Equum, Canem, Aſinum; cum igitur iſta animalia materialem habeant variolarū cauſam, nec efficiente careant, calore ſcilicet naturali, ſi vera eſſet Arabum ſententia debe-

debetent variolis conflictari, quod experien-
tia nequicquam est comprobatum. Huic
difficultati respondemus, non esse soli ho-
mini peculiare hoc malum. & hoc præsen-
tis anni constitutio indicat: siquidem arie-
tum infinitus numerus, apud nos, ex vario-
lis perijt, & nos aliquando equum vidimus
variolis plenum, cæterum non est animali-
bus admodum familiare, hoc malum: quia
cutis nimia densitas ebullitionem exterius
apparere non permittit: frangitur quippe,
sub cute, ebullitio, atque adeo in alias pustu-
las permutatur. præterea non adeo frequens
est, bruta animalia menstruis purgationibus
esse obnoxia vt Aristotelis dictum tamquã
semper necessarium possit accipi.

Prædictorum Curatio.

C A P. VII.

QVAMVIS elephantiasim
deploratũ esse malum su-
perius a nobis sit dictum, &
cancros etiam in eadẽ clas-
se reponere videatur Hipp.
tamen quo pacto tum circa
hæc, tum circa alia ignea meteora, qualia
sunt erysipelata, vlcera phagedena, & vario-
læ præstare se medicus debeat, explicare erit
operæ pretium. Victus ratio, quæ potissi-
mum huiusmodi ægrotis imperanda est de-
bet ignis extinctionem respicere, ac proinde
qualis febricitantibus offerri debet, veruota-
men quæ magis nutriat, chronica enim ęgri-
tudo tenuem victum non tolerat. laudantur
carnes euchymæ pisces autem.

Quos saxa, & fluuiorum aduersa ma-
risque fatigant.

quibus mollis est caro, & purgata, quamuis
a piscibus abstineri optimum iudico: nam
facile salsedinem contrahunt, crustacea cur
admittant aliqui, nescio cum ex vsu coclea-
rum test. Gal. hoc malum eueniat. locustæ
autem astachi, & ostrea, & conchylia parũ
duritie vincuntur a cochleis, & difficile con-
coquuntur, & tamen sunt qui hæc omnia in
serie eorum quæ permittuntur scribant. Ole-
ra vt intybus, lactuca, borrana conceduntur,
brassica, & betica, quæ nitri participant vi-
tuperantur: fructus horæi aliqua ex parte
ignem extingunt, non tamen omnino vitio
vacant, nisi ij qui cocti edi possunt legumi-
A na & carnes salitæ, & salsamenta omnia sũt
fugienda. Vina paucifera conueniunt, itaq;
nec exercitio incalescere oportet neque bal-
neis carnem laxare, fomenta tamen aliqua
prosunt ex fumaria oxilapatho, & scabiosa
post modo corpus inungendum aliqua leni
pinguedine, in qua ignis depascatur, ita vt
hoc modo eius actio in membra remorari
possit, purgatio fiat leuis, & aliqua venæ se-
ctio. Aliqui ex fortuito exemplo cuiusdam
a Galeno commemorati, qui epoto vino, in
quo Vipera extincta fuit, sanitatem est ade-
ptus, suis ægrotis idem imperant, satius ta-
B men fuerit gallinas viperarum carnibus sa-
ginare, vt superius diximus. Inunctiones
conueniunt quales combustis conuenire sci-
mus, vnde ex vnguento populeo vnctio ma-
xime commendatur, sequentem inunctio-
nem tum in elephantiasi, tum in omni com-
bustione vtilissimam esse comperies. Folia
lauri accipito super quæ porcinam pingue-
dinem ignitam de alto cadere facies quousq;
folia ipsa in cinerem vertantur eo vero cine-
re pinguedine obuoluto, ac in vnguenti for-
mam redacto partem inunges bisque in die
renouabis.
C Ad phagedæna remedium sequens, à me
expertum, habeto. ℞. Spiritus vini alcoholi-
zati lib. 1. arseo. subl. virid. æris. an. dragm.
1. trium ouorum albumina, omnia bene cõ-
quassata. vtendi modus est, vt alternis die-
bus vlcera lauentur, & super imponatur em-
plastiũ diaquilonis, quod vlcera cooperiat.
potest pro defensiuo circumcirca adhiberi
aqua stillatitia, rosatum & similia, his si vta-
ris alternis diebus, die duodecima vlcus sa-
num reperies. Paulus efficax remedium cõ-
poni iubet ex auri pigmenti dragm. 10. sul-
phuris viui dragm. 8. costi dragm. 12. calcis
D viuæ dragm. 4. ceræ dragm. 4 baccarum lau
ri aridarum dragm. 12. hæc populi foliorum
succo, aut crasso decocto subiungitur ad mel
lis spissitudinem.
Iam verò ad Cancrũ accedo, & quoniam
liter omnes cancros tangere periculosum sit
vnde barbari vlceratum cancrum noli me
tangere appellant, tamen quia Hipp. 6. aph.
38. *cancros occultos melius non curare*, dixit,
curati n. citius intereunt quam nõ curati,
quid per cancros occultos intellexerit, expen
dere oportet, quoniam de hoc dissentio est
inter autores. nonulli eos, qui in profundo
latent, occultos esse dicunt, sunt alij, quibus
magis

magis placet, occultos eos appellare, qui non dum sunt vlcerati. Galenus vtroque modo intelligit, cæterum internos melius esse non curare facile agnoscit, eos vero, qui externi sunt, & non vlcerati cur peius habeant vlcerati non capit, forsitan quia aliquando cancrum incipientem se curasse imò sanasse testatur vereor tamen ne quem cancrum prædicat Scyrrus fuisset.

Igitur cancer alius est in externis alius in internis partibus, tutius in internis vel aliquo modo apparentibus, vt ore vtero, & similibus, vel quæ nullo modo apparent, vt iecore, liene. Interim omnes facile vlcerantur: tum quia maior ibi focus adest, a quo ebulliunt: tum quia durities cutis nulla obstat quominus fiat corrosio & vlceratio.

Itaque externos, & vlceratos esse cancros manifestos, manifestum est, & his ferro, & igne (nam de hac curatione agit Hippocrates, siquidem alia quæ blandiens appellatur, nunquan nocet si recte fiat) extrahuntur à perito chyrurgo, vt aliquando extrahi conspexi, qui si in suprema papillarum parte existunt nec brachia in profundum distendunt extracta semel non redeunt, sin aliter reuertuntur.

Vlcerati ergo externi extrahuntur & hoc Hippocrates admittere videtur quia sunt manifesti; sed nunquid externos non vlceratos inter manifestos numerabis an inter occultos? profecto non vlcerati licet externi occulti dicentur ad differentiam externorũ vlceratorum. Verum cur hi magis quam vlcerati non debeant curari hoc Galenus se ignorare fatetur. Dicam tamen quid in hac re sentiam & discurrens per omnes curandi modos nihil non nocuum huiusmodi cancro non vlcerato esse ostendam. In primis apocrustica non conueniunt qnia in materię malignitate repercussionem damnat Galenus at cancrorum materia malignissima est ob hanc causam *Erysipelas ab externis ad interna malum* 6. aph. 25. quæ sententia teste Galeno non solum in Erysipelate sistit sed ad plura alia extenditur. Discussio fit medicamentis, quæ ignem, ebullitionemque augere possunt, & acredinem acuunt. quamuis autem, quæ discutiunt, moderate calida dicantur, omnis excalfactio in materia bulliente est periculosa, & tanto magis, quod auxilia hæc non nisi continuata, adhibentur continuatio autem ad immoderantiam perducit. Superest vltimum, nempe extractio ferro, aut igne, quæ si conuenit vlceratis melius non vlceratis conuenire dicendum videbatur. Sed Galenus multos magnæ autoritatis medicos ait solum vlceratos, qui laborantes molestant, & sunt in ea parte siti, vt possint, cum radicibus exuri, & secari permittere. iam igitur autoritatem habemus magnorum virorum qui solis vlceratis hanc curam adhibebant ac proinde non vlceratos relinquebant rationem nullam Galenus reperit. non tamen nimis difficilis est contemplanti: cancer enim vlceratus iam omnem suam maturitatem, & magnitudinem assecutus videtur. atque ita, si extrabatur totus extrahitur vsque ad extremos radicum siue brachiorum fines, qui verò non dum vlceratus est, non dum integram compleuit circunscriptionem, quid ergo efficies secando? nempe ex non vlcerato vlceratum, vlceratione praua hoc est concaua & profunda, dolorque extractionis materiam ebullire faciet, & mortem appropetabit.

Interni, siue vlcerati, siue non vlcerati, magna tamen ex parte vlcerati, ob rationes superius dictas, omnes dicuntur occulti. de ijs qui non cernuntur non agit Hippocrates, nam hos melius esse non curare, si quis diceret, ineptiam diceret qui enim oporteret nos docere melius esse abstinere a curatione quæ impossibis est. Agit ergo de alijs occultis, nempe de ijs, qui in parte occulta sunt, & cerni possunt, partium harũm laxitas prohibet sectionem, dolor vstionem, incommoditas curationem, neque enim commode, neque sine magno dolore, & partium circumuicinarum periculo, tractari possunt. quapropter facto prognostico a vera curatione cessare, & sola blandiente vti conuenit.

Variolarum curatio pręstat apud autores, & duntaxat in dubium reuocatur Sanguinis missio, non quod non conueniat in variolarum febre, vt pote quæ synocha est, & signa secum habet indicantia hoc auxilium, sed quoniam aliquando transigitur occasio extrahendi sanguinem, & tunc variolæ apparent, quid sit faciendum non constat apud medicos & eadem est controuersia. in febre maligna puncticulis apparentibus. Qui igitur variolis apparentibus Sanguinem mittere verentur, eodem quidem iure, imo maiore ante, apparitionem vereri debuissent, si enim naturæ motum putant se per venę sectionẽ impe-

impedituros, multo magis curare debent, ne motus iste impediatur cum imminet, quam cum iam fit aut est factus. Si praeterea, quia hi morbi venenosi sunt, & in veneno epoto perniciosa est Sanguinis missio, videntur in toto morbi discursu imo in omnibus pestilentibus etiam sine puncticulis, & sine variolarum suspicione a Sanguinis missione abhorrere, quo quid magis dici potest ineptum.

Sed de veneno prius dicam longe differre curationem, quæ veneno vel assumpto, vel per vulnus influxo debetur, ab ea quæ fit in veneno intra nos genito, in cuius rei gratiã scire oportet; corpus in tres diuidi regiones, primam quæ viscera omnia comprehendit, secũdam quæ complectitur venosum genus, & tertiam quæ musculosum. Deinde considerare oportet per venæ sectionẽ fieri motum ab extremis ad medium, quod manifeste cognosces, nam in primis fit motio a visceribus ad venas, atq; ita acentro extra centrum; & hinc est, quod eruditioribus scatente prima regione, Sanguinem mittere periculosum est. hinc Fernelius vituperat missionem Sanguinis crudiore ventriculo ne crudi succi plurimum exinanita vena ad locum Sanguinis rapiatur. Sic Gal. 4. de Sanit. tuen. c. 5. *incisa vena* (inquit) *bonum Sanguinem emittit, malum, qui in primis maxime venis circa iecur, & quod mesenterium vocant, colligitur in totum attrahit corpus*. Fit etiam motio ab externis ad interna, sic in phlegmone contentus humor per quas partes e venis defluxit per easdem inanitis per venæ sectionem venis recurrit.

His sic consideratis venenum epotum cũ in prima regione consistat venæ sectione ad venas retrahetur, & quamuis motio fit ab internis, est tamen ab internis non ad circũferentiam sed ad mediam regionem, ex qua non minus quam a prima cor petit, & tanto peius quanto per patentiores ductus, & eo difficilius, quo maiori lignorũ copia intra vasa velut in camino ignis exardescit: inuenit namq; venenum in venenis vniuersum corporis nutrimentum, quod inficit. Similiter inflicto vulnere, a ferro, vel dente venenato, tertia & exterior regio veneno occupatur, atque adeo, si cito vulneri occurratur, per ea, quæ fugiunt venenum, liberabitur patiens, & in hoc casu, venæ sectio, eodem iure perniciosa est: quia per eam nutrimentum corporis quod in vasis seruatur, corrumpi ne-

A cesse est. Secus de veneno in nobis genito, quod non dari inaniter multi contẽdut. Hoc venenum in Corporis nutrimento concipitur in quo ciborum prauitate apparet, atque adeo in venis consistit, quicunque igitur ex illis succum venenosum extra corpus per earumdem venarum sectionem educit, recte quidem operatur, & hostilem materiã minorem reddit. Adde Galenum lib. 4. de sanit. tuen. c. 10. repetita Sanguinis missione omnem relicti praui succi in venis suspicionem auferre ait enim. *committendum non est vt in his* scilicet venis *maneat, vt pote ex*
B *dimido corruptum, sed potius plurimum eius expellatur, iccirco detractionem Sanguinis etiam secunda die iteramus*.

Ad aliam rationem quod scilicet tractio fiat per sanguinis missionem a circumferentia ad centrum, iam facilis est responsio, nã venæ sectio a plenitudine indicatur, cum vero abundans sit materia, tantum abest vt attractio fiat quin potius exonerante se natura, ab eo quo veluti sarcina præmebatur, expulsionem facilius molitur. Hinc est quod Auicenna 1. 4. trac. 4. c. 10. *Sed quando egrediuntur variola non oportet tunc, vt admini-*
C *stretur phlebotomia, nisi inueniatur vehemẽtia repletionis & dominium materiæ*. Itaque in plenitudine concedit apparentibus variolis missionem sanguinis, citra plenitudinem prohibet. hac plenitudine supposita Aet. tetr. 2. ser. 1. c. 129. in pruriginosis pustulis, cum febre, sanguinem mittit, & Gal. 14. meth. c. 10. apparente carbunculo.

Non ergo venenum vetat quominus sanguis extrahatur, nec motus humoris ad circumferentiam hoc auxilio impeditur. Non venenum quia præter rationes adest procerum autoritas, qui in pestilentibus, quas maxime
D venenatas dixeris, venam secabant; adeo vt miretur Galenus 1. epid. sec. 2. ęgroto 9. cur Crison venam non secuerit. quare vana est eorum opinio, qui semper cum febribus coniunctam esse putant, virium imbecillitatem; nam si sic esset non adeo apud antiquos esset receptum sanguinem in his febribus mittere, quæ carbunculos comitantur, quas non minus quam febres variolarũ, a sanguinis missione, nos deterrere deberẽt. Cæterum variolarum febrem iam diximus synocham esse, quod ostendit continuitas, rubor, grauedo, & dorsi dolor propter tensionem a multa repletione venæ cauæ ascendentis,

dentis, nec non & tot tubercula primo rubentia, mox suppurantia, vrinæ crassities, & rubedo.

Sed in duas classes video medicos abire omnino contrarias. aliqui putant naturæ motum in variolis, cum symptomatis rationẽ habeat, non esse omnino iuuandum. Alij prorsus incumbendum, vt hunc motum iuuemus non sanguinis missione, ex qua retrocessum timent, sed scarificationibus, & illinitione, ab Aetio ex Herodati sententia descripta, quæ ex oleo, aqua & modico nitro paratur, & quidem quoniam, hæc omnia in principio, quando vniuersum corpus sub plenitudinis pondere, laborat, administrantur, cucurbitulas tunc temporis suspectas, habeo. Galen. enim lib. de sang. miss. libell. de reuuls. & 13. meth. ad cucurbitularum applicationem purgatum corpus desiderat, quod merito ab eo dictũ existimo tum quia violenta illa tractio quietem turbat, quã teste Hipp. coctio peragitur tum quia materia cruda ad angustos meatus vi tracta eos obstruit, & putredini maiori occasionem præstat. Quod si dicas cucurbitulas esse igneum instrumentum, & ab igne sanguinem liquari, intellige primo liquatum sanguinem remanente lentore, qui momento temporis auferri non potest, melius obstruere, deinde liquefactio in sanguine putrescente putredinis augmentum est, hec eam cordatus medicus dum putridam curat recipiet, imo quo ad poterit impediet. Post variolarum exitum si fætidus suppuratæ materiæ fumus intro recurrens nocere videatur, tunc vtiles quidem sunt. Cæterum cucurbitulis adhærent plurimi, quia vicarias esse sanguinis missionis existimant, hoc autem quam limitationem habeat non vident, nam cum propter venarum exiguitatem mitti sanguis nõ potest, tunc consilio Galeni scarificationibus vti debemus, cum vitium lapsum timemus ex Corn. Cels. lib. 2. autoritate hoc auxilium amplecti optimum consilium est, ne saltem ab omni remedio destitutus æger remaneat. Cæterum quod easdem habent vires, eamdem vtilitatem afferat quam affert venæ sectio nemo dicet. Dicere potest aliquis, hoc remedium magis tutum a Cornelio celso appellari, securitatem hanc non sine distinctione accipies. Non quo ad vitium deperditionem multo minor fit per cucurbitulas. at vero motui & excandescen-

A tiæ humorum citius consulitur sanguinis missione.

De fulmine, & fulgure microcosmi.

C A P. VIII.

A Crasso semper humore, morbum comitialem induci, ait Gal. 3. de loc. aff. c. 7. & quoniam [semper] addidit,
B non patitur Siluatici excusationem dicentis non esse Galeni mentem, hos humores semper, epilepsiæ esse causam. Sed num pueri illi, quos refert, ante paroxismũ sensisse auram quãdam ad caput ascendentem, ex crasso humore erant epileptici? Sed cur ab humoribus crassis dixit; nempe quia epilepsia cito fit, & confestim soluitur. ita ne? at. 2. de simp. caus. c. 2. & lib. de rig. & palp. c. 5. palpitationem, ex aerea substantia fieri, scribit; quoniam cito fit & cito desinit, vnde Rondoletus, Auerroem secutus, ex humoribus tenuibus epi-
C lepsiã euenire affirmat; excusationem reperit Vallesius, dictum illud esse a Gal. non ad differentiam humoris tenuis (velocior enim est discussio humoris tenuis, quam crassi) sed ad differẽtiam ariditatis, ratione ita procedente: cum epilepsia conuulsionis similes habeat causas, eæque sint, aut crassus humor, aut inanitio, inanitioque nulla ratione possit aut fieri, aut discuti, vt fit & discutitur epilepsia, habebit profecto ea ortum ab humoribus crassis; Excusatio sane est ad mentem Galeni: siquidem præter alias differentias, quas adducit inter epilepsiam & Conuulsio-
D nem, hæc est; quod videlicet conuulsio ab inanitione possit fieri, epilepsia non item dicat tamen Galenus, Diodorus ille grammaticus ab eo relatus 5. loc. aff. c 6. qui quoties vel nimis vehementer doceret, vel cogitaret, vel inediam substineret, vel irasceretur, comitiali morbo corripiebatur, fiebat ne epilepticus ab humoribus crassis? fiebat (respondent aliqui pro Galeno) & idcirco eũ curauit exhibita hiera, quæ pituitam a ventriculo purgat; ita est, sed a ventriculo; non a cerebro, at epilepsia in cerebro fit, nec Gal. ipso aliter paroxismos fieri est, interpetratus, quã *quia os ventriculi (quod facile sentiret) af-*

[illegible] esset, deinde per consensum, & totum cerebrum, & corpus vniuersum conuulsione concutiebatur: Addunt alij pro Galeno a fame humorum malitiam augeri 2. de compos. medica. per loc. Augetur quidem malitia, sed non cruditas. deinde grammaticus, non a sola fame, sed a plerisque alijs occasionibus cadebat; praeterea alij quos Galenus se vidisse fatetur, ob nimiam venerem caduco morbo correpti, non ne sunt ab inanitione? imo maxime, neque enim nimia venus pituitam aggregat, cum potius venerem pituitosis morbis conferre dicat Hipp. 6. epid. sec. 5. tex. 23. non verò plura circa hanc rem hoc loco scribere est animus, siquidem ea in meis disceptationibus, ex professo disputo, sufficiat in praesentis tractationis gratiam, cognoscere repentinos effectus, non tardam, crassam, & viscidam exposcere causam, sed eam quae omnes agendi robore, celeritateq; superat, qualis est ignis omnium potentissimus, velocissimusque in agendo.

Epilepsia, Apoplexia, Paralisis, tres sunt affectus, maxima inter se consanguinitate coniuncti, atq; ideo sese inuicem multoties consequuntur, & ad Epilepsiam sequitur Apoplexia, ad apoplexiam paralysis; rursus paralysi gliscente fit apoplexia; epilepsia etiam multoties ad paralisim terminatur. omnibus vnum commune est, non solum repente inuadere, (nam hoc & febres, & aliae pleraeque aegritudines habent,) sed subito ad summam peruenire magnitudinem, in hoc duntaxat est differentia, quod epilepsiae casus paroxismaliter reuertuntur; Apoplexiae & paralysis semel affixi manent, ita vt epilepsia magis fulguri, alij duo affectus fulmini sint comparandi. Fulguris, & fulminis eadē est materia, idem inuadendi modus, sunt igitur haec tria meteora in microcosmo, idē quod fulmē, & fulgur in macrocosmo. Hinc est quod sic affecti, siderati appellantur, vnde Plautus *sideratus est moueri non potest*, & passim ab Hipp. siderati, toto corpore impotentes, dicuntur: vnde Salius siderationem paruam apoplexiam vocat, scio Galenum lib. de tum. preter natu. & alibi siderationē pro gangraena accipere, Gorraeus Galenum sequitur, sed parum interest; vulgaris est, & communis acceptio, sideratos vocari eos, qui quasi a sidere percussi repentinam motus, sensusque deperditionem subeunt. Ita Anchises adeò paralysi crura resoluta habens, A vt filius pietate ductus eum, humeris ab incendio seruauerit se a Coelo percussum ait.

Iam pridem inuitus diuis, & inutilis annos
Demoror, ex quo me diuum pater atque hominum rex
Fulminis afflauit ventis, & contigit igne.

Dicitur & morbus attonitus, praecipue apoplexia, in qua tamquam fulmine percussus homo attonitus manet.

Sed dubitabis, an ab igne obstructiones possint fieri? cum potius ab igne, crassitiem attenuante, B meatus aperiantur. deinde si ab igne, cur potius senibus quam iuuenibus morbus attonitus, est familiaris? cur magis hyeme quam aestate? cur per loca niuosa iter agentibus? cur superueniente febre sanatur? Haec omnia oportet soluere, quae lucem afferent ijs quae de horum affectuum natura cognoscere oportet, & in primis scito hos affectus guttam communiter, a vulgaribus hominibus, apud plerasque nationes appellari: quia ad cadentis guttae morem offensio vno ictu in corpore sentitur. vnde recurre ad magnum librum, & inuenies, vnica C tantum alteratione multas diuersasque res simul alterari, vt eodem tempore & pluuias, & ventos, & tonitrua, fulgura fulminaque contingant. hoc non aliter, nisi quia mundanus spiritus, caelesti vi agitatus, prorumpit in affectus eius naturae, cuius seminaria in se habet. Ita & microcosmus a suo Coelo agitatus, igneos, & accensos spiritus hac illac dispergit, qui iuxta materiam, quam corripiunt, varios effectus parturiunt, & sic guttę cadunt variae, quae tum pro naturae suae varietate, tum pro diuersitate locorum in quę decidunt, varios edunt effectus; nares exul- D cerat, si corrosiua est, calchanti vim obtinētis, sin magis corrosiua, & arsenicalis, deteriora efficit vlcera. Si autem nihil mordax coryzam efficit, sic in faucibus, anginam, aut bronchon, in pectore catharrum, aut peripneumoniam, pleuritim, phtisim. si vero in ventriculis cerebri, tunc potentias rectrices, quae ibi resident, a sua sede deturbans, vniuerso corpori, mouendi, sentiendique munus denegat, nec verò semper, Apoplexia obstructionem cerebri sequitur, sed aliquando, ad sphacellum, siue apostema, aliquando ad meatuum compressionem factam ab igne, nonnumquam propter incrassationem spirituum

tuum ab igne se tuentium, & per antiparistasim se se incrassantium multoties propter consumptionem eorundem spirituum a magna flamma, quando autem ab obstructione accidit id quomodo eueniat Hipp. in libro de flatibus luculenter explicat; ego tamen testor atque profiteor, me multorum qui Apoplectici perierunt caput dissectum vidisse, nec reperijsse istas a crassolentoque humore obstructiones, sed audi Hippocratem causam epilepsiæ exponentem tu ad duos alios affectus eodem iure extende.

In primis in animum induco (inquit ille) *ex ijs quæ in corpore insunt, nihil magis ad intelligentiam conferre quam sanguinem.* Hoc Valeriola recipit siquidem pro sanguinis bona malaue in corpore temperatura varios contingit in animo effingi mores. Illud tamen non admittit, quod mox subiungitur: *vbi consistente habitu sanguinis persistit prudentiam etiam constare; permutato vero sanguine simul quoque intelligentiam concidere,* inquit igitur Valeriola, eos qui probe temperatum in venis sanguinem habent, mala educatione imprudentissimos euadere: alios vero quibus sanguis vitiosior erit, multo prudentiores. vnde illud rectissime ab Aristo: philosophorũ summo in problematibus dictum est *eos omnes qui in studijs floruerunt vel natura, vel studio melancolicos esse effectos,* & illud etiam Gal. *in siccis maxime tẽperaturis prudentiam vigere.* Sic Valeriola, qui si tum Aristotelis, tum Galeni sententias, quas citat, recte intelligeret vtique ab autoris libelli de flatibus sententia, non discederet; neque enim Aristoteles vult studiosos, ita esse melancolicos, vt in eis ater humor prædominetur, nam sic mentis non acumen, sed incostantiam euersionemque a studijs haberent; neque Galenus siccitatem optat, qualis menti nocet, sed qualis proficua est; Sanguis igitur est, qui omnia hæc facit, ita ad melãcolicum, ita ad siccum temperamẽtum declinans, vt propriam non deferat naturam sed eam a superflua humiditate immunem, tueatur, atque hic est ille sanguis in habitu consistente persistentes, quem Hipp. *per somnum refrigerari* ait. Insurgit Valeriola, & nihil ineptius dici, excogitari ve posse, existimat quam *somno sanguinem refrigerari, corporaque ob id grauata, reclinataque per somnum manere, quod refrigeratus sit sanguis, oculos per somnum arde-*

A *re prudentiamque tum permutari in somnia, que ob id fieri,* hæc omnia falsissima iudicat & in primis somno sanguis non refrigeratur, sed potius incalescit, siquidem per somnum calor ad interna recurrit, & tunc temporis meliores fiunt coctiones.

Cæterum dicat mihi aliquis pro Valeriola coctiones istæ, quæ in somno meliores fiunt vbi nam celebrantur? certe in ventriculo, nunquid in ventriculo est sanguis? minime. iam ergo calor ad ventriculum, & primam corporis regionem confugiens deserit secundam, hoc est venosum genus, & hinc

B est quod somnus concoquit vigilia digerit quia per somnum calor in officinis coctionis (hoc est chylificationis, & sanguificationis) augetur; per vigilias autem in venis vbi digestio, hoc est distributio fit, quod si calidior est in venis sanguis dormientibus cur vel in somno, vel saltem in ipsa mox expergefactione, venam non secamus, sed parum per expectamus, vt torpens a somno sanguis, spiritibus redeuntibus incalescat; & ne plura congeram consideremus qui nam in somno, qui in vigilia fiant pulsus, dormiẽtibus enim fiunt tardi, & rari. expergiscentibus magni

C vehementes celeres crebri teste Galeno lib. de puls. ad Tirones c. 9. & 10. Vnde nam hoc nisi quia in venas expergescentium, rursus irruunt spiritus ignei, qui per somnum abierant.

Sed quorsum singulas Valeriolæ calumnias conuellam; vt quod ait nos non reddi imprudentes per somnum, rationem affert, quia si sic esset toties redderemur imprudentes, quoties somno indulgemus? quid mirum? imo non solum imprudentes, sed veluti plantæ, aut lapides, imo & emortui, vnde illud *stulte quid est somnus gelida nisi mortis*

D *imago.* cachinos etiam sibi & Catoni, mouet, quod ab Hipp. dictum est *per somnum ardere oculos,* sed desinat cachinari: non est autoris vitium sed temporis, à quo scripta Hippocratis corrupta esse lamentatur. Galenus itaque hoc loco non Καὶ τὰ ὄμματα καίεται hoc est oculi ardent, sed συγκλείεται hoc est clauduntur legi oportet sic apud, exemplaria regia manuscripta reperijt diligẽs Foesius.

Reuertor ad Hippocratem qui postquam sanguinem ad prudentiam conferre dixit, adiungit *sacrum morbum tunc fieri cum plurimus spiritus, per omne corpus, vniuerso sanguine fuerit permixtus, tunc enim multa op-*

pilationes fiunt multifariam per omnes venas, tanquam in transitu, & pleniores sanguine venæ aër prodierit, progressusque densus, manens prohibet sanguinis cursum, atque alio quidem loco consistit, alio lentius penetrat, alicubi autem citius. Quæ sane inæqualitate transitus sanguinis per corpus facta, omnigenæ inæqualitates per corpus contingunt. Omne enim corpus vndequaque contrahitur, ac turbatur, nimirum corpore partes suas ad tumultum ac turbationem sanguinis subministrante: contingunt que ex sanguinis peruersione totius omnino corporis subuersiones. Eo enim corripiuntur a morbo tempore neque sentiunt quicquam, neque audiunt quæ dicuntur, neque vident quæ fiunt, neque vllos aliquos dolores percipiunt: sic namque aër conturbatus sanguinem turbauit ac conspurcauit.

Hæc omnia Valeriola reijcit: quia turbatio sanguinis, in febribus, & conspurcatio sanguinis [illegible] mentis turbationem non inducunt, non est igitur cur mentis turbatio, quæ in epilepsia fit, ad sanguinis turbationem conspurcationemque referatur. profecto si Hippocratis, vel si magis quo ti libri de flatibus Minerua adesset ita crassa, quemadmodum Valeriolæ, nec in libro de flatibus optimam haberemus doctrinam, nec in enarrationibus Valeriolæ, longum & prolixum huius libri repudium. Non est quidem omnis sanguinis perturbatio, conspurcatio ve eadem, sed multipliciter accidit. In Epilepsia quidem eo modo contingit, quem autor illius libelli nobis eleganter describit: nimirum per ingressum substantiæ spirituosæ (aerem an spiritum dixeris non curo) quæ sanguinē à suo cursu interpellat, vt cogat eum ad motiones omnino violentas, adeo vt (membra concutiantur) *nimirum corpore partes suas ad tumultum ac conturbationem sanguinis subministrante*: Feruet quidem sanguis in febribus, sed ita feruet, vt in vasis contineatur; nisi maior ebullitio eum extra vasa diffundat, & in cerebrum inque alias partes exire sinat, vnde phrenitides, anxietudines, deliquia, & hinc est quod multoties eum cadauera eorum, qui ex maligna & deurente febre perierunt dissecantur, nullus intra vasa, sanguis reperitur, cuius rei fidem, medicinam facientes facere possunt.

Est igitur vehementissimus tumultus sanguinis, ab spirituosa substantia factus, adeo

A vt eius excitet particulas maligniores, quæ sic excitatæ suam exerceant tyrannidem. Sed quoniam spirituosa substantia facile discutitur, facile etiam paroxismus cessat, at tanta sit spirituum quantitas, quæ oppilationem omnimodam faciens, non præbeat locum membris, vt valde concutiantur, nec vasorum tunicis, vt a se nocuum expellant, tunc eadem ex epilepsia ad apoplexiam, vel paralysim fit transitus. Quemadmodum enim si quis manum in ignem immittat, non est concussioni locus: si leuem carbonem accensum manu accipiat digitos concutit: ita ac-

B cidit in epilepsia, dum enim prius spiritus multi quidem sunt, nec tamen tanti, vt penitus naturam impediant nullus datur motus concussionis, Recte exemplum attulit ab ijs, qui si manu carbonem accensum tangant manum concutiant, nam quemadmodum concussio illa partium licet sic coacta, dicitur tamen voluntaria, quia fit a facultate, quæ voluntatis arbitrio subiacet. Ita etiam in Epilepsia motus fit ab ea facultate, quæ, licet tempore paroxismi ab arbitrio non gubernetur, tamen voluntaria iure optimo dicitur, quia est eadem, quæ tempore sanitatis

C voluntatis libertatem sequitur, sic & singultus, & sternutatio epilepsiæ similitudinem habentes, voluntariæ facultatis symptomata dicuntur a Gal. 2. de sympt. caus. c. 4. non est tamen negandum, aliquid conuulsiuum simul in epileptica motione adesso verum hæc diffuse, & ex mente Galeni in meis disceptationibus pertracto.

Fulminat igitur aer, siue spiritus accensus & vnam ex tribus malis apoplexiam, epilepsiam, paralysim, parturit in epilepsia verò si grauis est. & in apoplexiæ principio, vt plurimum aer exitum quærens, & ab spiritu agi-

D tatus spumescere facit quicquid liquidum in ore reperit, tamen cum iam agitari cessat, cessat spuma, & epilepticus paroxismus, si soluendus est soluitur, sin minus apoplexia firmatur, paralysis longinquiores partes apprehendit, neque rectrices potentias in cerebro sedentes occupat, nisi in principio, si contingat a leui quadam incipere apoplexia.

Sed iam breuiter problemata antea proposita possumus soluere. primum erat ab igne attenuante potius obstructiones curari quam fieri: cum igitur istæ tres ægritudines in obstructionibus fiant, non ab igneis spiritibus, sed a crasso humore prouenire dicen-

de

de sunt. At istas obstructiones (si cerebrum eorum qui apoplectici perierunt dissecabis) raro inuenies. Si quando inuenias dic (id quod a principio diximus) morbum hunc recte a vulgaribus hominibus guttam appellari, guttam autem ab igne prouenire docet stillatoria vasa. Alterum problema cur potius senibus accidant apoplexiæ & paralyses quam iuuenibus, si enim ab igne fiunt, ignis magis in iuuentute micat, in senectute fere extinctus est. Dic in omnibus corruscationes quasdam fieri leues, ita iuuenes iracundi sunt, & facili de causa præ furore corruscãt, hi tamen affectus in robusta iuuenum natura non imprimuntur. Senes quibus naturalis vis est admodum debilis superantur à faciliore causa: non ne vides Senes à catharris, & febribus perire, a quibus iuuenis nec in lecto quidem decumberet. Itaque etiam, & corruscationes, quæ iuueneni potius excitant per quamdam antiperistasim, & violentiam ad quam natura excitatur, eędem Senes prosternunt, quæ si in capite accidunt, (accidunt autem sępe quia senum caput debile est) apoplexiam efficiunt, si in reliquis membris immedicabilem paralysim. Tertium problema cur magis hyeme quam æstate profecto hi fructus omni tempore producuntur, hyeme tamen magis quia omnis interior phlogosis hyeme fit maior, sic pleuritides in bruma, quo magis aquilonaris est, & frigida frequentiores sunt; Eodem iure ad quartum problema respondemus, nempe cur per loca niuosa iter agentibus apoplexiæ eueniunt. Nec vero in magno mundo raræ sunt in hyeme, & in regionibus frigidis corruscationes imò frequentissimæ. Quintum cur si febris superueniat soluitur apoplexia, quod ab Hippocrate non semel est dictum, & videtur ex eo comprobari apoplexiam fieri ab humore crasso, qui accedente febre attenuatur. Dic non semper accedente febre soluitur apoplexia, imo vero vt plurimum febris aduenit, neque quicquam iuuat. Verum id dictum est ab Hipp. quasi velis apoplexiam morbum esse desperatæ sanitatis, & febris in hoc malo expectatur, quæ corpus vniuersum alterat, & ex alteratione forsitan poterit humoris transmutatio accidere. Cum igitur ex apoplexia certa mors eueniat, & febrili alteratione poterit aut mors, aut salus accidere febricitantibus enim vel caput vaporibus multis repletur, vel repletum in aliud mem-

A brum exoneratur non aliter ac per subitum timorem, qui mortis aliquãdo solet esse causa, contingit etiam sanitatem euenire.

Cũ meteora vtriusq; mundi ad vnã phisicã rationẽ rediguntur, postularet hic locus, vt materiam corruscationum, & tonitruum, quæ in magno mundo fiunt explicarem, vt inde & microcosmici fulguris materia innotesceret. Sed cum iam alibi id præstiterim, non est cur recoctam crambem vobis offerã, memineritis in tormentis bellicis, ex nitro & sulphure, suam vim habentibus artem, naturæ tonantis, & coruscantis imitatricem

B se præbere. Nunc similitudinem apoplexię & aliorum cum coruscationibus persequar. Natura fulminis est, vt ea duntaxat superet in quibus resistentiam inuenit, reliqua vix offendit. conspicietis similiter eminentiores facultates, quas natura magis custodit a fulgure microcosmi corripi, & ita hominem cadere, si grauiter tangitur, apoplecticum, si leuiter, epilepticum, si in ea regione fulmen cadit, in qua potentiæ rectrices non habitant vt brachia et crura, offenduntur in eo quod natura magis habet prætiosum, nempe in sensu tactus, & motu quæ duo tributa sunt ho-

C mini, vt & nocuum cognosceret, & cognitum effugeret, ideo per omne corpus sunt dispersa, & sine his Animal tamquam inutile truncum remanet, quod si grauius pars percutitur, non solum neruos sed venas etiam ignis exurit, & aliam non minus necessariã facultatem perimit nempe nutritionem, sine qua brachium aut crus prorsus arescit.

Cadit aliquando fulmen in turrim, cuius parietes recto itinere a summo ad imum prærumpens fissuram ingentem in vno solo latere relinquit, sic ex spinali medulla procedens fulmen, dextram aut sinistram recto

D tramite partem lædit, contingit aliquãdo sed rarius, vt fulmen in sua origine diuidatur & vtramque partem arripiat fitque malũ quod paraplexia nominatur.

Fulmen in æquora loca cadens, aquam ebullire facit non consumit, pisces autem innatantes pernecat, pernecantur a microcosmi fulgure, spiritus in sanguine natantes, sanguinis ebullitione peracta perinde ac nullum persenserit malum illęsus remanet. Fulmina Turres & excelsa corripiunt loca, sic & in microcosmo, nam apoplexia, & epilepsia ad caput præcipue pertinent. paralysis a capite solet accidere, & certe raro crura re-

so.

soluuntur, brachijs illæsis. siquis dissimilem apoplecticum fulminato esse dixerit, quia fulmen de repente consumit; apoplexia aliquando ad quartum extenditur diem. Dic nec omnes a fulmine subito disicere (nam vt Plinius est autor lib. 2. cap. 75. *vnum animal hominem non semper extinguit, catera illico, hunc videlicet natura tribuente honorem, cũ tot bellua viribus præstent*, nec omnes ab apoplexia per horas durare sed aliquos subito perdi.

De curatione nihil adiungam, nam apoplexia si fortis est tamquam impossibilis sanationis, solis prognosticis est relinquenda, sin debilis est, adhuc inducias non præbet quare vehementem, velocemque expostulat manum, non sine prædictione de periculo facta. Epilepsia in pueris mutationem ætatis expectat, ita tamen vt officio suo medicus non omnino desit. extra adolescentiam difficile curatur. paralysis, si iuuenibus accidat, grauis est, quia improportionalis, & teste Hipp. in morbis magis periclitantur ij quorum natura, aut ætas non conuenit naturæ morbi, si in senibus natura succumbens ægre restauratur. postulat tamen humana misericordia, vt quoad fieri possit ægros adiuuemus ijs saltem artis præsidijs, quæ si non prosint saltem non noceant; vnum in tribus his malis commune auxilium est nempe, si vires & ætas tolerent sanguinem mittere, vt sanguis à suo tumultu quiescat; & spiritus pauciores redditi facilius ad meliorem frugem reducantur. Remedia specifica quæ spagyrica ars suppeditat Quercetanus in suo tetrade, Crolius in sua basilica & alij, nobis non inuident sed candide communicant. Alia magis Vulgaria practici autores copiose præscribunt.

Ventorum, qui in magno mundo spirant Natura & causa.

CAP. IX.

QVID ventus portendat scrutantur Nautæ, aut Astrologi, quid sint, aut a quo fiant, Philosophi inquirunt, at quid Medicis ista hæc speculatio? certe non inutilis, vt videat si forte ex ijs, qui in macrocosmo spirant, venari posset eos, qui in microcosmo agitantur, siquidem hæc inquirendi ratio tuta est, vt sepius dixi. Ventorum Natura, & causa obscura nimis est, idcirco ps. 134. & Hierem. c. 10. Deus dicitur, *producere ventos de thesauris suis* hoc est de occultis Naturæ causis. Antiquorum vnusquisque (referente Plutar. lib. 3. de placitis Philos. c. 7.) suo modo ventos descripsit. *Anaximander ventum esse aerem fluidum dixit, subtilissimis eius, ac liquidissimis partibus impulsis, ac fusis; Stoici omnem flatum aerem fluidum esse, vicissitudine autem regionum, appellationes variari, puta a caligine, & occasu, Zephirus: ab exortu, & Sole Subsolanus: in Septentrione spirans Boreas est: ex plaga Austrina Africus.* Suis stoicis adhæret Seneca, qui lib. 5. natur. quæst. c. 5. Ventum definit esse *Aerem fluentem ad vnam partem.* Isiodorus, & D. Damascenus non dissimili via incedunt, siquidem ille aerem cõmotum; hic aeris fluxum siue agitationem appellat. *Metrodorus humida respiratione a Sole feruefacta flatus oriri, etesias spirare astricto ad Septentriones aere, recidẽtem sub solstitialem reuocationem sanantes Solem.* Differt ab Aristotele quia respirationem humidam dixit, Aristoteles vero exhalationem calidam, & siccam; quod probat primo quia vere, & Autumno, exhalationes abundant, abundant & venti; Secũdo quia matutino tempore, exoriente Sole, sæpe ventorum flatus commouetur: Tertio quia accidit, cum nix liquescit: propterea quod ei permista erat sicca expiratio, quæ resoluta niue excernitur; quarto quia non ob aliam causam igneus calor in aere, ventos denuntiat, nisi quia is, ex fumida & torrida exhalatione constat, neque cometa vehementes flatus portendit, nisi quia illius ignis multarum exhalationum cõcretione pascitur; quinto quia constat ventos plurimum exsiccare, vtique non nisi quia calida & sicca materia constant.

Hæc Aristotelis argumenta, vt ingenue loquar, proteruientis sunt. nam maiori ex parte experimento aduersantur. In primis non video cur vere magis exhalationes, quã vapores abundent, cum præcesserit humida hyems; nec præterea admittendum est plures, & vehementiores esse verè, & autumno ventos, quam hyeme, imo hyemis proprij sunt venti vnde Dido apud Ouid.

Quo

Quo fugis obstat hyems hyemis mihi gratia prosit
Aspice vt aduersas concitet Eurus aquas

Deinde cur matutino tempore plures exhalationes, quam meridie eleuantur? prætterea cum & meridie, & vespere, & nocturno tempore soleant venti oriri, non debuit ortui ventorum matutinum tempus assignare, tanquam id sit perpetuum. Igneus color in aere ventos denunciat, non quia constat ex ignea inflammatione. Nam etiam Luna rubescens ventos portendit vnde Virgilius.

At si virgineo suffuderit ore ruborem
Ventus erit vento semper rubet aurea phœbe

Idem asserunt Ptolomeus, Aratus, & alij: non tamen Lunam dicemus ardere exhalationibus accensis: quippe nubium color non verus est, sed apparens ex refractione luminis, cum igitur aer densus est, color redditur niger cœruleus, aut viridis, pro maiori minori ue densitate, & significat pluuiam, quæ ex condensato aere fit, cum color sit albus serenitatem pollicetur, vtpote in nube puriore factus, cum rubeus, ventum siquidem talis color mediocritatem aeris expostulat; quæ ventis efficiendis est propria: nam aer admodum rarus impulsum vix substinet, admodum densus non impelli sinit, sed in aquam, & in aquea meteora resoluitur. mediocris agitari est aptus, Hinc est quod multiplex iridis color serenitatem futuram promittit: quia ex nigro, aut cæruleo per medios colores tenditur in album. Quod si calida & sicca exhalatio rubeum colorem, ac proinde igneum præseferret, non ventos sed faces, & multas igneas impressiones efficeret. Cometa quem ventos portendere ait Aristoteles (& hinc conficit argumentum quo probet ventorum materiam exhalationem esse) contra eundem Aristotelem facit: nam non semper quidem ventos portendit, & tamen semper ex ignea constat materia. neque etiam sempiternum est, quod idem Aristoteles ait, ventos semper exsiccare nam *humidus Auster*. a Virgilio merito appellatur.

Ex niue ait Aristoteles, ventos fieri: quia in niue sicca exhalatio continetur, quæ in niuis resolutione excernitur, & vento materiam præstat; Sed non ne maior pars niuis est humida? quid ergo ex tanto humido vapore fit, profecto Hippocrates lib. de Dieta *necesse est, inquit, omnes ventos spirare a niue, a glacie, & gelu vehementi, & fluminibus, & stagnis, vtraque humectata & perfrigerata*. non tamen ita intelligendus est, vt dicat niuem, glaciem, & stagna materiam ventis præbere, sed quia ibi pars aeris conglaciata & condensata subtiliorem in angustias ducens, quodam modo premit, & expellit impellitue. Quemadmodum enim e nube vndequaq; aerem circumcludente, tonitru fit, sic e nubibus non vndequaque circumstantibus, fit aeris impulsus in aliquam partem: veluti siquis nucleum digitis comprimens expellat. neque mihi placet eorum sententia, qui dicunt ex sursum tendente exhalatione & aere eamdem deorsum impellente fieri motum in obliquum: non inquam placet; quia his duabus contrarijs impulsionibus fiunt alterni motus nunc sursum nunc deorsum, non vero vnus obliquus qualis est ventorum.

Argumentatur præterea Aristoteles in hunc modum: videmus annum quemdam humidum, & pluuijs abundantem, alium siccum, & flatuosum, in quo continui spirant venti: Hoc nos admittimus sed non ex hoc ad exhalationes confugiendum arbitramur; verum quia in siccitatibus rarescit aer, & fit maior quam in illo loco in quo erat possit concludi.

Ait præterea pluuiæ succedunt venti, & ventis pluuiæ, eius rei si causam quærimus, nullam inuenire licet, nisi solas exhalationes. Nam cum terra largis imbribus est madefacta, & a calore tum externo, tum interno excalfacta, magnam exhalationum copiam emittit, quæ sunt materia ventorum. Deinde exhalationes istæ calidæ delatæ relinqunt terram frigidam, ex qua rursus vapor humidus ascendens pluuias gignit: Præterea est alia ratio quare post ventos accidant imbres? quia nempe ventorum vi nubes in vnum locum impelluntur, atque pluuiæ gignendæ occasionem præbent. Sic ille, qui tamen dum rationes plures accumulat nullam, quæ recipi possit assignat, nam quamuis exhalationes calidę terram deserant non adhuc terra frigida manet siquidem reflexio radiorum, & ignes subterranei possunt terræ calorem conseruare; præterea quomodo ex calidiore terrę parte ventos fieri dixit: qui sec. 26. prob. 30. interrogat cur venti siccant,

cum

etiam frigidi sint: & alibi passim iuxta doctrinam Hippocratis a quo omnis scientiæ fons deriuatur, frigidos ventos appellat, & quos ipse pluuia frigidiores esse sentias & præhendit. Nec minus falsum est quod addit nubes a ventis cogi, atque densari: Venti enim non vndequaque circundant nubes: Sed ex vna tantum parte spirant, vt notat Seneca, imo spirante vno vt plurimum reliqui silent. Tandem quomodo fiet hæc nubium condensatio, numquid per Antiperistasim? at Ventos oportebat esse calidissimos, vt aer per antiperistasim frigiditatem tantam conciperet vt condensatus, in aquam converteretur. Sciendum igitur est non semper infallibili successione euenire, vt venti pluuias pluuias ventos sequantur, verum quidem est largos imbres aeris motum interrumpentes, ventum cessare facere.

Præterea argumentatur Aristoteles. Ex septentrione, atque meridie plurimi principesque spirant venti Aquilones enim, & Austri maxime inter omnes ventos excitantur. Hoc non aliunde euenire potest, nisi quia ex his locis multo plures eleuantur exhalationes: siquidem illic terra multum aquæ concipit propter multas, quæ ibi fiunt pluuias: quapropter quo magis terra redditur humectata eo magis cum a Sole calefit, efumat, non aliter atque a lignis viridibus magna fumi copia in altum attollitur. Responde verum esse ex Septentrione, & Austro plures ventos spirare, non tamen veram esse cautam ab Aristotele allatam, nam multo humido infuxa terra vapores magis quam exhalationes, ex se mittit, ac præterea meridionales regiones non sunt magis pluuiosæ quam occidentales imo minus. Causam huius quæsiti referre oportet ad vim imaginum cœlestium, quæ in Septentrione, & meridie sunt durabiliores, ac propterea vehementiores efficiunt ventos, cum enim prædictæ imagines nobis vicinæ sunt motũ aeris maiorem, & longiorẽ efficere possunt, vt idem met Aristoteles 2. meteor. de Orione affirmat, potest etiam causa cur ex Septẽtrione, & meridie vehementiores spirent venti reduci ad obliquitatem regionum de qua infra dicemus.

His Aristotelis rationibus Olympiodorus eius assecla duas alias adiungit, quibus respondere erit operæ pretium. prima si ventus esset aer, nullo pacto rationem reddere

A possemus, quare in medio mari pauciores, & leuiores venti spirent, quam prope littora? id autem fieri manifestum est, quia pauciores sunt in medio mari exhalationes, quam in littoribus: nam sol ab aqua cuius corpus molle est, non violenter reflectit, scopulis autem & terra violentissime iccirco aquam non ita calefacit, vt exhalationes emittat, terram verò maxime. Sed proh quot experimentis repugnat hæc Olympiodori argumentatio: neq; enim in medio mari exiguus est æstus imo intolerabilem experiuntur ij, qui sub æquinotiali nauigant. Deinde quis

B nam dixit Olympioduro, leuiores esse ventos in medio mari? forsitan non nauigauit, atque hoc ab eo propter imperitiam est dictum. imo verò Poeta cum procellam describit, vt eam apte describat exorditur.

Post quam altum tenuere Rates nec iam amplius vlla
Apparet tellus, Cælum vndique, & vndique pontus.

Nihilominus concedamus illi ventos in medio mari leuiores esse, nunquid causa quã refert vera est? imo verò minime: nam, vti diximus torrentur homines a vi solarium

C radiorum, in medio mari. Germana huius rei causa est: quia in medio mari aer latius se fũdit, quare lenius mouetur, prope littora, & in finibus constringitur; & multus fit; quapropter stare non potest, & sic vehementius, & maiore cum impetu impellitur, non aliter quam aqua per angustos canales fortius excurrit, quam per loca ampliora.

Altera Olympiodori ratio sic habet, in altissimis montibus venti non spirant, vt sepe visum est in monte Atho, qui inter Macedoniam, & Thraciam assurgit, tantæ altitudinis; vt vsque ad insulam Lemnon vmbrã

D porrigat. huius montis vertex in altissima aeris regione collocatus ventorum erat immunis. Nam qui eo annuis sacrificijs peragendis ascendebant, cineres relinquebant sparsos, quos sequente anno reperiebant immotos, cur ergo illic non spirant venti? nisi quia illuc non ascendunt exhalationes, ex quibus ventus fiat: Hoc exemplo Olympiodorus nihil concludit: etenim, quamuis in illa regione quam pertingebat cacumen illius mõtis, Venti non spirarent, tamen exhalationes multo altius ascendunt, vt ostendit cometa, & currentes stellæ. alia igitur est causa cur venti vltra hanc infimam regionem nõ spirent:

rent: nimirum quia supernus aer est rarissimus, & impulsum non recipit, nam ea quæ impulsu proijciuntur resistentiam habere debent, hinc est quod facilius lapidem proijcis quam plumam: & vt obiter dicam hinc est quod bilis flaua per vomitum vltimo loco reijcitur, quamuis in ventriculo supernatet, refugit enim impulsũ sua tenuitate, hinc etiam est quod in morbis pectoris tribuimus incrassantia, quoniam nempe quæ tussi reijciuntur, impulsa exeunt.

Hippocrates, iuxta antiquorum sententiam, qui (vti dixit) ventum nihil aliud esse dixerunt, quam aerem agitatum eleganter in libello de flatibus ventum aeris fluctum & vndam appellat: multoties in hanc Hippocratis (à quo plurima celato autoris nomine accepit) sententiam incidit, sufficiet tamen pro exemplo locum producere ex 35. probl. sec. 26. vbi quærit cur Sole se attollente Spiritus & attolluntur, & augentur. Respondet an quia spiritus vel aeris, vel redundantis humoris commotio est.

Similitudinem inter ventos & fluuios eleganter suis carminibus prosequitur Lucretius, sed vide quid ex ea inferat Aristoteles, nempe aerem, qui mouetur cum tuuntur res, aut cum Cymbala pulsantur non esse ventum, quia fontem vnde procedit nõ habet. Sed dicat mihi quæso quæ nam differentia est inter torrentem, qui ex aquis per pluuias collectis fluit, & amnem, qui e fonte descendit? respondebit, arbitror, nullam aliam nisi quod torrens non durat, amnis durat, in reliquis motus est idem, impetus aliquando torrentis maior, quam fluuij; igitur si ventum fluuio similem facit, torrenti assimilet eum aerem, qui ex causa aliqua accidentaria mouetur atque ita inter hunc ventum, & illum solam durationis differentiam constituet. Si verò quærat a me cur iste alius ventus duret, si ab exhalatione non fit, libenter explicabo animaduertens corpuscula inter se non bene cohærentia maius locum occupare, quam ea, quæ apprimè inuicem cohærent, atque ita aer, qui prius non erat multus, sed tantus erat, quantus pro implendo loco sufficeret, iam rarefactus multus est, & tantus vt illum non capiat locus ideo dictũ est ab Hyppocrate *Multus aer fortes fluctus facit*, Scito tamen dupliciter aerem multum dici, vel quia a causa rarefaciẽte, vt est ignis, qualis per æstatem, maius occupat locũ corpusculis (vt dixi) a se inuicem distantibus, vel quia locus redditur minor, vt in hyeme a frigore concrescente aeris parte fit, vt pars, quæ tenuis remanet in angusto loco contineri non possit, & hinc est quod & in fine hyemis, & in Autunno fortiter spirant venti, in fine hyemis: quia tunc congelatio angustat spiritibus locum, in Autunno: quia æstus rarefacit aerem & ita fit, vt etiam intra mare partes tenuiores rarefactę exitum quęrant *Et mare* (inquit Hyppocrates) *vndis exæstuat spirituum potentia ita cogente & naues onerarias etiam & ingentes deijciente* addit tandem Hippocrates *talem itaq; vim in ista exercet etiam si oculis minime sit conspicuus & tantum consid. ratione cognoscatur* idcirco Lucretius ventorum *corpora caca* appellat, & Democritus corpusculis in spatio angusto coaceruatis, exitumque sibi quęrentibus, ventos fieri dixit, etenim quemadmodum si pauci sint homines in vico, aut foro, sine tumultu ambulant, si autem multitudo concurrit, aliorum in alios incidendentium fiunt rixæ: ita etiam pauca corpuscula aeris statum quietum faciunt: cum verò in magna copia existunt, se inuicem impellunt, & repelluntur, atque hic motus dicitur ventus, & postquam maior eorum pars victa succubuit tunc cessant venti. hinc est quod Virgilius 1. Aeneid. ad exprimendam procellam, & procellæ finem appositissima comparatione vtitur desumpta ab hominum tumultu.

Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sæuitq; animis ignobile vulgus;
Iamque faces, & saxa volant: furor arma ministrat.
Tum pietate grauem, ac meritis si forte virum quem
Conspexere, silent: arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, &c.

Qua vi cieantur venti occultum est vnde Plinius lib. 2 c 45 quasi addubitans plures affert causas inquiens *qui siue assiduo mundi incitu, & contrario siderum occursu nascuntur, siue hic est ille generabilis rerum natura spiritus, huc illuc tamquam in vtero aliquo vagus, siue disparile errantium siderum ictu, radiorumque multiformi iactu flagellatus,*

aer fiue a fuis fideribus exeunt, his proprioribus, fiue ab illis cœlo affixis cadunt palam eft illud quoque legem naturæ habere non ignotam etiam fi non dum per cognitum . præclare quidem multa percurrit præclarus tandē concludit hanc motionem e lege quidem naturæ licet nobis occulta fieri . & fortaffis non vna eft caufa iftius motus fed plures . prima fit (quam omnibus meteoris communem facio) cœleftis atque ita iure optimo dictum eft a Plinio multiformi fiderum iactu aerem flagellari .

Hoc probatur quia aftrologi prædicunt futuros ventos ac fieri non poffet nifi ventorum motiones a motionibus cœleftibus penderent . Deinde nautæ & ventorum periti obferuant ftellas currentes , & vnde eas moueri vident , inde ventos fpiraturos præcognofcunt. hoc quomodo fiat fic accipe. Stellæ currentes fiunt ab incenfis exhallationibus , quas diximus afcendere ad fupernam regionem vltra altiffimos montes , currunt autem impulfæ ab aere illo fuperiore, ille aer a motu fiderum impellitur , impellit rurfus inferiorem , & ille alium magis infernum , donec iuxta terram fit ventus . motus autem fuperioris aeris ventus non eft: quia cum, præ tenuitate, impulfioni non refiftat, non habet vehementiam. igitur mouetur aer, quemadmodum , & aqua non folum fuo motu elementari, fed inquieta quadam motione propter nimiam tenuitatem . Vnde , quemadmodum licet mare fit tranquillum, non omnino filet, ita etiam , quamuis aer in fumma fit quiete, femper folia arborum , & fila fubtiliffima , & corpufcula ad folem videmus volitantia : iuxta hanc fententiam ait Seneca lib. 5 . nat. quæft. c. 1 . *fic tranquillum mare dicitur cum leuiter mouetur , nec in vnam partem inclinatur . Itaque fi legeris*

Cum placidum ventis ftaret mare

fcito illud non ftare, fed fuccuti leuiter, & dici tranquillum : quia nec huc nec illuc impetum capiat idem , & de aere indicandum eft, non effe vnquam immobilem, etiam fi quietus fit. facilitatem aeris ad motum addifces, cum quis in domo faltat : mouetur enim pauimentum , & parietes . ceffat parietum motus , non tamen ceffat motus aeris, vt oftendunt ea, quæ pendula funt, & quiefcente pariete adhuc non quiefcunt. quapropter cum tantam habeat facilitatem ad motum , vt quafi fuapte natura fit inquietus (quod illi

A conceffum videtur ne abfque diflatione corrumpatur quippe non eft omnino fincerus) facile ob potentiores caufas vehemētius excitabitur . etenim fi pars vna aeris aliam non vehementer impellit, quod fiet quando a fupernis corporibus , nulla , aut exigua fit, in corpufculis aerem componentibus, mutatio. tunc lenis fit motio, paucus, aut nullus ventus , aut faltem aura leuis . cum verò aer tumens, feu propter rarefactionem corpufculorum, feu propter compreffionem circunftantis denfioris corporis , vna pars vehementer aliam impellit, & impulfus fit in eam partem
B in quam impreffiones cœli inclinant .

Itaque aiunt aftrologi *tunc ventorum portas aperiri, cum Iuppiter Solem, Lunam, Mercurium ; aut cum Mercurium Mars e diametro afpexerit . Vel cum Mercurius , & Mars in quadrato , coniunguntur . vel cum funt in fignis aereis, vt geminis, & libra, vel cū Iuppiter, cum Luna, eft in Ariete, aut Scorpio aut cum Luna , cum Mercurio æquabili focietate gaudent .*

Sit altera caufa , a qua venti moueantur , peculiaris vis expultrix, quam dicimus datā rebus omnibus, vt fe fe expurgent : fic mare
C cadauera, aliaque inquinamenta foras eijcit: terra verò fungos, & tuberes. hanc virtutem agnouit Seneca qui lib. 5 natural. quæft. c. 6. fic fcriptum reliquit. *eft ergo aliquid in aqua vitale. de aqua dico ? ignis , qui omnia confumit, quædam etiam creat, & quod videri non poteft fimile veri, fed tamen verum eft , animalia igne generantur . Habet ergo vim talem aer, & ideo modo fpiffat fe, modo expandit fe, & purgat , & alias contrahit diducit , ac differt . Hoc ergo intereft inter aerem, & ventum , quod inter lacum , & flumen . aliquando per fe ipfe fol caufa ventorum eft ,*
D *fundens rigentem aera & ex denfo, coactoque explicans.*

Aliquibus etiam in locis venti femper ijdem fpirant quia locus decliuis eft, & in eam partem feruntur fpiritus, in quam facilior eft defcenfus. hæc eft caufa iuxta aliquos cur ex feptentrione, & meridie plures, & vehementiores fpirent venti, nempe obliquitas regionum . Atque ita non fortuita eft ventorum motio, fed ftatutas habet leges, quas non præteribunt. Relinquo caufam fupranaturalem: nam hanc multoties ventos mouiffe in facra pagina legimus .

De

De Ventis Microcosmi.

CAPIT. X.

SPIRANT etiam venti in microcosmo, vt & in macrocosmo *quemadmodum enim* (inquit Hippocrates lib. 1. de diæta) *animalibus spiritus inest sic etiam alijs omnibus, alijs verò iuxta magnitudinem.* loquitur de ventis quapropter non est extra rationem, ex ventis magni mundi, ventorum microcosmi causas, & naturā indagare. quod fecisse video Galenum 3. de sympt caus. c. 2. nec verò prudens est iocus Senecę 5. natural. quæst. c. 4. hanc comparationem, tanquàm fatuam, in hunc modū, irridentis: *illud enim nec vt credam, mihi persuaderi potest; nec vt taceam: quomodo in nostris corporibus, ex cibo fit inflatio, quæ, non sinè magna narium iniuria emittitur; & ventrem interdum cum sono exonerat, interdum secretius: sic putant & hanc magnam rerum naturam alimenta mutantem, emittere spiritum: bene nobiscum agitur, quod semper excoquit. Alioquin immundius aliquid timeremus*: quid times Seneca? num fætorem? at hunc etiam venti in magno mundo aliquando inuehunt, si videlicet graueolentia corpuscula ex baratris, & immundis locis accipiunt, inuehunt & pestem quod terrebilius est. Causam ventorū putat esse Galenus caloris defectum non omnimodum sic 14. meth. c. 7. sic 4. acut com. 42. sec. 6. epid. sect. 3. com. 12. sic 3. de sympt. caus. c. 2. nam si omnino calor deficit, nō possunt flatus attolli, si nimium exuperat cōsumit eosdem prius quam spirent. ait itaque in hunc modum *sicuti extrinsecus tum frigidissimi flatus sunt sereni, solentque maxime flante borea fieri: tum calidissimi, qui æstatis tempore incidunt ambientem aeca purum reddunt: qui verò inter hos sunt nebulam gignunt, ita in animalibus; neque in caloris summa imbecillitate, nec cum idem nimium est vehemens, sed in ijs qui inter hos sunt statibus flatuosum excrementum gignitur.* hæc Galeni sententia examen quidem non leue requirit.

Nam in primis cōtradictionem inuoluit, dum ait serenitates fieri maxime flante borea. Nunquid boreas non est ventus? nunquid duntaxat, illi qui nebulosi sunt appel-

A lantur venti? At boream inter ventos vehementer spirantes recenseri certum est, quamuis nebulosus non sit. deinde si in statu frigidissimo boreas spirat, quomodo verum est quod ab eodem Galeno paulo supra est dictum *quippe sincera frigiditas prorsus habitum non facit*. tandem frigiditatem omnimodam in corpore viuentis animalis maxime in coctionum officiis, dari impossibile est.

Obijcit quidam pro Galeno Hippocratē qui 6. aph. 1. sic scriptum reliquit. *in longis leuitatibus intestinorum si ructus acidus fiat* B *qui prius non erat, signum bonum*: quia nimirum, priusquam cibus ederetur, nullum erat coctionis ciborum vestigium, propter caloris natiui quendam interitum; qui postquam cœpit quasi repullulascere, & reuiui cere ad huc languidior, ob paruam, quam fecit, in sumptum cibum, operationem, spiritum excitat, & per ructum resoluit.

Excusaretur quidem Galenus prædicto aphorismo sic exposito, si vera esset expositio, quam tamen non recipio: tum quoniam absque vlla prorsus ventriculi coctione non potest animal in vita permanere, C eum tamen diuturnæ leuitates intestinorum longitudinem temporis significent, & interitus natiui caloris interitus totius animalis est. tum etiam: quia ructus, qui, magna vi, per superiora emittuntur, non significant calorem, qui reuiuiscere incipit, sed eum, qui magnitudinem habet. præterea cum Galenus in eundem aphorismum sic scriptum reliquerit. *Nos verò didicimus frustrationes coctionis ex frigiditate prouenientes ructus acidos facere. in quibus autem cibi nullum habent coctionis initium, neque vlla ab initio, fit in qualitate mutatio, quare neque ructus* D *acidi, nisi pituita ac præsertim acida, in ventriculo abundet* vellem vt me doceret, quomodo potest ventriculus ex pituita ructus, ac proinde flatus eleuare, ex cibis non potest, profecto non facilius in pituitam, quam in cibum calor agit, & si agit, at saltem iam ibi calor adest, neque caloris interitum agnoscimus.

Vera aphorismi expositio est, leuitates intestinorum fieri, ob retentricis debilitatem, quod nomen ipsum significat nam cibus lęuibus tunicis non adhęrens præsto dilabitur, non tamen ita præsto vt non possit pars aliqua subtilis in alimentum absumi, ita vt

licet exiguum saltem aliquod corpori alimentum tribuatur, dum igitur cibi partes crassiores præsto dillabuntur, vel nulli fiunt flatus, vel si fiunt tenues admodum sunt, & qui solum paruos quosdam borborismos excitent, quos quidem ij qui hoc malo laborant se sentire sæpissime fatentur, neque tales vt per ructus, quasi sclopetorum ictus, possint egredi: ex pituita autem possunt ructus fieri, (& hoc optime a Galeno est animaduersum licet rationem non reddiderit) quia humor lentus sua visciditate tunicis, etiam læuissimis adhæret; atque adeo expectat, vt in flatus verti possit. Cum ergo ructus acidi eueniunt tam læuitatem intestinorum esse aliqua ex parte correctam intelligimus, & tunicas accipere solitam ac necessariam asperitatem. Fiunt verò acidi quia non dum omnimoda est sanatio sed ab imperfecta retentione coctio similiter imperfecta.

Addit Galenus in statu calidissimo qualis est æstatis tempore serenum reddi ambientem aerem sic & in nostro corpore. sed quare? quia nempe fortis est calor. *Fortis autem calor cum longo interuallo nutrimentum superet, amplius quam pro habitu generando, id attenuat, nisi tamen flatuosum sit natura: tunc enim gignitur quidem spiritus quispiã turbidus (vt sic dicam) nebulosus cæterum exiguus, & breuis temporis, ita vt vno vel altero ructu vacuetur*. Ita ne de repente ignis ligna comburit, vt sine strepitu id faciat, & nullus prius attollatur flatus? sed video adhuc Galenum eidem, cui prius, lapidi inhærentem qui nebulosum duntaxat aerem vẽtrio nunc appellat. Vt cumque sit, sciat oportet gradatum esse naturæ motum, & non prius absumere flatus, quam eosdem excitet. sunt (inquit ille) breuissimæ durationis ita vt vno vel altero ructu soluantur Soluentur quidem pro ratione loci, quem occupant, & soluantur licet, mox denuo cibis ingestis ijdem rursus reuertuntur, vt Diocles doctissimè animaduertit, & videre est apud eundẽ Galenum 3. de locis affectis. c. 7. Nihil profecto tam commune est quam a multo calido multos flatus excitari. In æstate quidem ventos vehementer spirantes multoties experimur, & præcipue in æstatis fine. ob præcedentes nimios æstus. Globus ferreus aqua semiplenus, & foramen habens, si ignescat aquam in ventum conuertit, ita vt si magnitudo globi magna esset [illegible] subuerteret.

A quod mihi indicat vehementiam ventorum ex angustia loci per quẽ spirat maxime procedere, ij qui faciei rubore eximium iecoris calorem attestante sunt præditi, maxime sũt flatulenti, febricitantes flatibus vexantur. ex quibus non possum assentiri Galeno, qui ventos nequaquam à magno calore fieri ait; & cur assentiar Galeno si Galenum a se ipso in hoc dissentire video. quippe 12. meth. capit. 8. non perfusionibus, & cataplasmatis, quæ valenter excalfaciant, in doloribus vti non vult. *Lenti enim omnes, crassique, & frigidi humores, ab ijs quæ calefa-*
B *ciunt, nisi etiam valenter digerant, liquantur, & in flatum mutantur*. huic sententiæ Paulus subscribit inquiens. *ab admodum calorificis præsidiorum materijs liquefactos fundi, magisque in flatulentum spiritum redigo humores*. Et re vera quamuis flamma in corpore magna dominetur numquam potest in viuente esse tanta, quæ flatus simul eleuet, & resoluat: Hoc Diocles cognouit siquidem ait *flatuosos vocatos plus caloris, quam decet habere in ijs venis, quæ alimentum a ventriculo excipiunt*.

Preterea cum ventos ab exiguo calore di-
C cat procedere nam *calor, qui in cibos agit quidem cæterum diminute, is eos quodam quidem modo dissoluit, non tamen prorsus conficit, atque hinc oritur flatuosus spiritus*. tenetur fateri semper in prima coctione flatus dari, & eos esse aliarum coctionum materiã. Quod in hunc modum ostendo, calor in cibos gradatim agit, igitur primo diminute agit: nam quamuis semper idem sit calor, tamen, in principio, dum adhuc cibi non sunt admodum præparati magis est improportionatus, ac proinde agit diminute, ergo tunc ex cibis flatus fient, ex flatibus materia
D alterius coctionis. Cæterum neq; flatus vnquam in alimentum conuertuntur neque in prima, vt plurimum coctione, eleuantur.

Dicendum itaque est dupliciter ventos gigni vel enim gignuntur quoniam cibi assumpti exiguum glutinosum habent, & in particulas resoluuntur non bene, inter se, cohærentes. quæ proinde amplius, quam pars est spatium occupare nituntur. Vnde inflatio, & distentio, vel quia ignis, qui in cibos agit ita adurit, vt partes vnientes absumat; alias verò quodammodo incineritas relinquat, quæ etiam non cohærentes distendunt. Vtramque causam Diocles mihi videtur cõ-

pre-

prehendisse inquiens, fieri affectum flatuosum sumptis cibis maxime coctu difficilibus, & causticis, & quoniam volitantia hæc corpuscula multiplicis naturę sunt multiplicem etiam ventos naturam habere experimento cognoscimus alij, veluti Septentrionales, narcotici, frigidos effectus parturientes. alios calidissimos, & quos ventos vrentes possumus nominare. multos austrinos turbidos, prout se habet materia vnde fiunt; Mouentur autem quoniam in angusto sunt loco, ac proinde, si impediantur, dirumpunt, grauissimosque excitant dolores; si verò exitum habent tunc *qua data porta ruunt*. impulsi tum a se ipsis propria vi tum ab expultrice; quæ quidquid molestat proijcere satagit, sic & lapides & fœtus emortuus, qui ex se non expellerentur ab expellente illa natura, quam ventorum signaturam habere diximus expelluntur.

Nec verò vllus est a flatibus immunis. nã quamuis ciborum quidam flatulenti dicantur quia, vt dixi partim glutinositatis habent a qua particulæ cohærent, vt sunt legumina, vt potiones, nempe aqua, vinum, cerugia, alij sunt cibi qui fere nullas habent partes quæ inflatus conuertantur sed tamen aliquãs habent vnde recte Hippocrates libello de flatibus: *omnia qua eduntur, & bibuntur spiritus in corpus inferunt, aliquando plures, aliquando etiam pauciores*. pauci tamen isti si impeditam inueniunt viam non possunt non molestare.

Tandem aduertendum est spiritus nomen omonimum esse, & plura habere significata. Nam præterquam quod incorporeas substãtias significet, etiam eodem nomine corpuscula in conspicua dicuntur, & hæc aut in cordis officina fabricantur vitalesque spiritus dici solent quorum pars vna, cum semine innata, & successiue nutrita habitualis dicitur, alia per vniuersum corpus, facessens animæ mandata dicitur influens Alia sunt corpuscula spiritus appellata, quæ flatus etiam dicuntur. quare quod iam iterum dixi, nunc repetere cogor nempe recte a Ludouico Mercato dictum esse librum de flatibus hoc est de vitiosis spiritibus inscribi, & Christophorus à Vega cum flatibus anxius ægrotaret, interrogatus a discipulis, qui ad inuisendum eum conuenerant, qui valeret? respondisse fertur *torqueor ab spiritibus malignis* cumque discipulos obstupefactos agnosceret sapien-

A ter occurrit *ne miremini spiritus flatus sunt*. Porro flatus in genere spirituum reponit Galenus tum 1. epid. sect. 3. com. 1. tum lib. 2. de art. cur. ad Glauc. c. 6. tum alibi sæpe.

Affectus, & effectus ventorum microcosmi.

CAPIT. XI.

B NON minus in paruo, quam in magno mundo, multiplices spirant venti, multiplice præditi natura, ac proinde multiplices effect⁹ parturientes. Boreales, & frigidos, quos flatus ventosos Galenus appellat, & ex pituita eleuari ait, Hi narcoticam sortiti naturam dolores efficiunt, non solum tensiuos quales omnium ventorum, si transitum non habeant, sunt proprij, vt Galenus testatur 3. de composit. medic. secund. loc. citr. sed etiam, quia continuum soluunt, frigoris dolorem inferentes; imo & aliquando rigores, & horrores, vt iam ex Hippocrate
O manet explicatum, hi vt plurimum in intestinis collecti colicos efficiũt dolores, ad cor delati palpitationes, & aliquando adeo narcotici sunt, vt sua facultate opiata interitum afferat, si ad cerebrum ascendunt, vel vt aura illa frigida, de qua Galenus 3. de loc. affect. epilepsias producunt. imo potius si multi sunt in cerebri ventriculis iam non epilepsiam sed apoplexiam quam Galenus secundum magis, ab epilesia differre, ait inducit ea propter sternutantes salutamus, non cur Aristoteles inquit, quoniam aeris ex sano rationis domicilio exeuntem, veneramur, sed
D quia gratulamur homini qui periculum sternutando euasit *signum itaque* (docente Galeno 5. aph. 35.) *bonum existit, quia naturã ostendit, qua prius obstupuerat excitari, & reuiniscere, & propriarum meminisse motionum, quando aliquam eiicit superfluitatem, causa autem ob quam iuuat est, quia vehemẽtiore concussu atque feruore partim quidem naturam excitat partim verò externos, qua partibus corporis firmiter infixa adhærebant; sic enim & singultum sanare solet*. Sic Galenus quam sententiam repetit 2. de sympt. causis c. 4. & alibi sufficit tamen dicere spiritum, vt sternutatione emitteretur fuisse prius

prius attenuatum quod fi non attenuaretur neque exiret periculum erat ne cerebri ventriculos obstrueret.

Iidem venti, in ventre, collecti tympanitem affectum efficiunt fic oominatum quia flatu venter tumens, fi pulsetur tympani edit sonitum hæc acerbiffimos infert dolores, & ab ioteftinis, vt plurimum, ortum habet dicente Hippocrate 4. aph. 11. *quibus tormina, & circa vmbilicum dolores, & lumborum dolor, qui neque a medicamento neque aliter, foluitur in aquam inter cutem ficcam firmatur.* tormina autem, vt Galenus ait, sunt dolores propter flatum in inteftinorum inuolucris interceptum. Vocatur autem aqua intercus ficca, quoniam ab aqua, ad ventum facilius fit tranfitus, & fic nulla eft tympanias abfque aliqua mixtione aquæ, nulla fine vento afcites; quod fi aliquando tympanitem, & afcitem finceras audis intelligi non quod prorfus finceræ fint fed quoniam mixtionis notas euidentes non habent.

Difficiles nimis curatu funt hi venti, ac propterea multi, inter quos eft Auerrois 3. colliget tympanitem, inter omnes tres hydropis fpecies, difficiliorem iudicat. Nam in primis hæc maiores fecum affert cruciatus vires foluentes. deinde nimis flatulenti, quam alij nutriuntur, tandem fi curare velis flatus non nifi per calefactoria medicamenta, quæ carminatiua vocantur, id præftabis, ea autem cum magis rarefaciūt, efficiunt vt inflatio fiat maior, vnde maior diftentio, vehementior dolor, quapropter, antequam flatus foluantur, vita finitur. adde quod medicamenta, quæ flatus iam factos refoluunt, eadem futuros, ex materia parata, eleuant, nempe attenuando.

Alij funt venti vrentes, quales æftate fubfolani. hos non videtur admittere Galenus fiquidem 2. de comp. medic. per loca. capite de ijs qui ex ftomacho caput dolent, referēs ex Archigene fpongiam, aliquo refrigerante, imbutam vtilem effe ijs qui *æftuofe distenduntur.* adiungit *in hoc fane fermone videbitur forte quibufdam negligentius legentibus vnam fimplicem affectionem Archigenes curare, verum non ita habet. ex eo enim quod æftuofe dicit, calidam affectionem indicat: ex eo verò quod addit distenduntur affectionem, quæ hoc modo a flatu ventofo affligitur, oftendit.* Auicenna videtur Galenum exponere lib. 3. fen. 1. tract. 2. cap. 5. inquiens

A *acuti verò humores non excitant ventofitates fed vapores.* quapropter cum Archigenes coniunxerit diftentionem, quæ fit a flatu, & æftum cuius caufa eft calor duo diuerfa fuppofuiffe dicendus eft, fed non ne idem Auicenna ventofitates attrahi dicit naribus ab exterioribus? attrahatur ergo ventus calidus, quid prohibet? Deinde inter vapores, & ventos quæ nam eft differentia? dices quia vapores funt calidi vēti verò frigidi, At hoc eft principium petere. Siquidem vt mihi red das rationem cur venti calidi non dentur refpondes quicquid calidum eft vaporem effe

B non ventum, quæram cur vapor eft non ventus? refpondeas: quia calidus eft, præterea Archigenes fpongias imbutas oleo, aqua, & aceto rofaceis, aut pofca, aut fucco folani, aut portulacæ adhibet, in quibus eft vna fimplex indicatio nempe refrigeratio, cur ergo fingemus duo indicantia quorum vnum refrigerationem alterum calefactionem poftulat. Tandem non ne in nobis ipfis ventos calidos experimur? quando edimus ructus oi dorofos, & alios qui prunæ accenfæ per æfophagum tranfeuntis fenfationem referunt? Profecto multoties mihi contigit aliquos in-

C uifere, qui torminibus vexabantur, a quibus liberati funt, fuperueniente biliofiffimo alui fluxu. Vnde femper fufpectum habui imo exiftimo effe additium aphorifmum vltimum quinti libri, *qui regio morbo laborant, non multum ventofi funt* cuius falfitas apud omnes debet innotefcere: nam qui à folo pituitofo humore flatus eleuari dicunt, pituitam in regio morbo laborantibus inuenient, à qua porus felleus obftruitur vnde bilis fuū receptaculum non ingreffa, per corpus fpargitur. Alius verò qui ex bile flaua flatus fieri dicet fed illa non admodum fubtili intel-

D ligat morbum regium ex craffiore bile fieri. Sed quicumque rerum euentui adherefcit, inuenit ex bile quidem fubtiliffima flatus etiam eleuari, negabunt hoc forfan illi quos Galenus doctores ex libro appellat, non verò ij, qui medicinam faciendo per plures annos fe in artis operibus exercuerunt.

Venti alij funt auftrini, turbidi, nebulofi, quos folos Galenus, nefcio cur, flatus appellat. ij maxime fpirant in affectibus melancholicis. Auftrinos merito appellaui: nam quemadmodum ab Hippocrate 3. aph. 5. appellantur *Auftri auditum hebetantes, caliginofi, caput grauantes, pigri diffoluentes*

Si verò a flatuum quadam specie qui intus
gignuntur hæc eadem fieri videmus con-
gruenter tales flatus aultrinos dicimus. At
ab intus genitis flatibus auditum hebetari,
caput grauari segnitiemque, & lassitudines
fieri experimento patet; & quoniam homi-
nes sic affecti implacidi sunt, merito hos fla-
tus melancholicos appellant, non quidem,
quod a solo melancholico succo fiant, nam
frequentius ex cruditatibus fiunt, ex Galeni
sententia 5. loc. affect. cap. 6. & passim ali-
bi, sed ab effectu nempe à mærore & metu,
quo flatulenti corripiuntur. Horum sym-
ptomatum Galenus 3. loc. affect. c. 7 cau-
sam refert ad nigredinem inquiens *sanè quē-
admodum externæ tenebræ omnibus fere ho-
minibus pauorem inducunt, nisi vel audaces
admodum vel docti sint, sic atræ bilis color
mentis sedem tenebris similem reddens timo-
rem efficit*. nigrum melancholici humoris
colorem causam esse timoris & mæstitię ait
ad quæ reducuntur ab Hipp. 6. aph. 23. om-
nia melancholicorum symptomata. Hoc
non patitur Auerrous lib. 3. colligit. cap. 40.
dum ait, *& qui dicunt quod anima terretur
propter humorem melancholicum nigrum, si-
cut terretur homo in obscuro dicunt verba
cautionum*. Auerroum sequitur Fracasto-
rius in dialogo de intellectione, vterque sua
cōgerit argumenta potius insolubiles demō-
strationes. color enim non est qualitas acti-
ua, quæ posset animæ functiones immutare,
aut si potest, non id efficiet nisi sensu perci-
piatur nimirum alterando instrumentum
sensus dolorem voluptatem vè, inferendo. Si
verò niger color intus latitans sensu perci-
peretur, posset vnusquisque eodem iure in-
ternam capitis structuram videre; quod est
impossibile, siquidem quidquid videmus de-
bet ante crystallinum sese representare, &
vel inipsis suffusionibus humor a quo fiunt
est inter corneam & crystallinum. Præterea
si melancholici terrentur ob tenebras, cur
libēter per solitudines, & loca tenebrosa no-
ctu vagantur? His rationibus adiungunt,
metum, & mæstitiam esse symptomata quæ,
ad morbum consequntur, morbus autem est
in intemperie (sic enim Galenus interpetra-
tur verba Hippocratis *melancholia vertitur
ad animam* id est ad temperamentum) atque
hinc colligunt non colorem sed intempera-
mentum succi melancholici esse a quo ist-
hæc fiunt.

A Vide quomodo his rationibus respondeāt
nonnulli, quibus statutum est Galenum ab
omni errore per fas, & per nefas vendicare.
nigredinem, inquiunt, esse quæ efficit prædi-
cta symptomata non quatenus color est sed
quatenus intemperamentum etenim tempe-
ries non solum vitiatur ex primarum quali-
tatum improportione verum etiam ex alijs
quæ ad illas sequntur, vt densitas, raritas
splendor, obscuritas: exemplo Thomas a Ve-
ga rem in hunc modum declarat, opacita-
tem corneæ, morbum intemperamenti Ga-
lenus vocat, quoniam perspicuitas ex elemē-
B torum mixtione, corneæ inest, & Galenus
ideo ait colorem melancholiæ mores mu-
tare, quoniam ostensum est mores animi tē-
peramentum sequi. Ingeniosam profecto
excusationem pro Galeno excogitarunt quā
tamen ipse Galenus non reciperet: nam si hu-
iusmodi color tenebrosus etiam tanquam
temperamenti vitium mæstitiam infert, cur
splendores, quia sanguine fiunt, & qui he-
morragiæ futuræ sunt signum 3. crisi c. vlti-
mo, non efficiunt risum? Deinde, difficultas
eadem manet quę erat prima deberent enim
declarare ad quas primas qualitates sequatur
C color niger & cur illarum primarum qua-
litatum intemperies mæstitiam metumque
gignat.

Nec verò ad intemperamentum frigidū
reducenda est timiditas, vt putat Fracasto-
rius, ductus fœminarum eunuchorumque
exemplo. nam frigidum inertiam parit ve-
lut igneum ferocitatem, ferocitas autem, &
audacia diuersa sunt. sic inertia & timiditas.
deinde mulieres, & eunuchi, non censentur
timidi: etenim, qui propriæ imbecillitatis
conscius, intra suarum virium capacitatem,
se continet non dicitur timidus. quare mu-
D lieres, & eunuchi multa non aggrediuntur,
non quia non audent sed quia se his peragē-
dis ineptos esse agnoscunt. Imo mulieres
audaces, vt plurimum sunt, & si qua est ti-
mida, illa est, quæ intra priuatos parietes se
continens multa ignorat, metus autem ab
ignotis fit, ideo timent pueri. Quod si auda-
cia a calore prouenit, lepores, & cerui anima-
lia calidissima, cur timida sunt? profecto
nec ad quatuor humores, nec ad quatuor
humores, nec ad quatuor temperamenta hi
& similes affectus sun referendi.

Propterea nec Galeni sententiam prædi-
cta symptomata ad colorem referentis, neq;

alte-

alteram opinionem,quę intemperamentum caufam eorumdem fymptomatum conftituit aprobabo. Sed alia via incedam triplex igitur prædictæ difficultatis fe fe mihi offert folutio. prima, quemadmodum fanguis nimium fincerus non eft laudabilis iccirco 3. epid. meri fanguinis ftilla damnatur: fanguis enim nullo fero perfufus adutitur & fplendet hinc fiunt decipientiæ cum rifu quas Hippocrates 6.aph. 53. fecuriores dixit: nempe quia ex fecuriore materia, hoc eft fanguine fiunt. Sanguis deinde modice permixtus moderatam affert lætitiam quandoquidem permixtionem alterius materiei nimium fplendorem obtundentis fecum habet. Si tamen permixtio multa eft fanguis omnino a finceritate degenerat, & effectus fiunt effectibus finceri fanguinis contrarij. Sincerus fanguis profufam lætitiam affert. & hinc videtur a Galeno dictum fanguiné, nempe fincerum, reddere homines ftolidos, contrarius autem finceto mærorem gignit. Hæc quæ de fanguine dicta funt fpiritibus accommoda, qui fi vitrei funt volubiles, leues titillant & rifum exiftant fi moderate mifcentur alijs afperioris figuræ & magis tardæ conditionis moderationem in gaudio efficiunt fin multum eft quod obnubilat & moleftat tunc contrariantur prioribus & quemadmodum illi lætitiam vitiosã fic ifti mærorem gignunt, & vt ait Seneca lib. 16. epiftola 100. *imprudentiam vt gaudia fic dolores inundauere* cum igitur mæror abundet, abundat & metus, nam inter metum,& triftitiam nulla alia eft diuerfitas nifi quod metus impendentis opinio, triftitia prefentis mali eft.

Altera ratio eft quia fpiritus, flatibus craffioribus & humidioribus quales auftrales funt, permixti non expanduntur, quare anima,quæ ijs tanquam inftrumentis, imo tanquam vehiculis, vtitur, non poteft expandi cumque lætitia expanfio quædam fit, atque dilatatio (& hinc eft quod dicitur pfalm. 4. *in tribulatione dilatafti mihi* (fcilicet fpiritum,& cor per gaudium) anima expanfione carens contriftatur,& timet nam vterque affectus contractionem fecum habet vnde triftes & timidi omnibus artubus contrahuntur,& quafi in circularem figurã rediguntur.

Tertia ratio eft: quoniam a computrefcentibus fpiritibus, anima quodammodo coercita cõuertitur ad fe ipfam,& cogitabunda fit, vnde
A impotens, propter fpirituum ineptitudinem, difficultatibus irretitur: quare angitur, & contriftatur multa autem cogitatio. nõ mærorem duntaxat, fed & timorem etiam parturit. nam ficut ij qui ad neceffaria refpiciũt, prudentes iudicantur, fic etiam ad plura quã oportet refpicientes fiunt timidi. prædictam rationem eleganter & fapienter exprimit fapientiffimus Salomon in oratione pro habẽda fapientia lib. Sapient. cap. 9. his verbis *cogitationes enim mortalium timida, & incerta prudentia noftra corpus enim quod corrumpitur agrauat animam & terrena cogi-*
B *tatio deprimit fenfum multa cogitantem.*

Venti vorticofi typhones appellati, & fe, & fecum omnia, in girum, vertunt. Hi pluuiarum non funt immunes, vnde Lucanus lib. 7. vocat. *auidos typhonas aquarum.* motum circularem acquirunt, quia obicibus impediuntur, quod eleganter defcribit Seneca lib. 5. nat. quæft. c. 13. his verbis. *hoc loco fi tibi videtur quari poteft cur turbo fiat, qui euenire in fluminibus folet, vt quandiu fine impedimento feruntur, fimplex, & rectum iter illis fit, vbi incurrere in aliquod faxum, ad latus ripa prominens, retorquantur, & in*
C *orbem aquas fine exitu flectant, ita vt circumlatæ, in fe, forbeantur, & verticem efficiant. fic ventus quamdiu nihil obfiftit, vires fuas effundit, vbi aliquo promontorio repercuffus eft, aut vt locorum coeuntium in canalem conuexum, tenuemque collectus fapius in fe voluatur, fimilemque illis, quas diximus conuerti aquis facit verticem.* Hæc ille, a quo etiam didicimus turbinem igneum aliquando fieri nimia agitatione, quod intellige dummodo particulis fit præditus, quæ facile accendi queant.

Similes his in noftro corpore contingunt
D ventorum motus, & fæpe impediti flatus volutantur tum in inteftinis, tum in præcordijs, tum vel maxime in capite,& in inteftinis quidem dum per gyros feruntur, fecum multoties excrementa ferunt. In capite vertiginofos affectus: Sed maxima vis eft, & agitatio, quæ illos ad caput ducit, ac propterea igneam aquirunt conditionem, & velociorem motum, hi fi vellicant, acuitate fua cerebrum epilepticas efficiunt conuulfiones, fin multiplicantur,& cauitates implent interceptiones efficiunt, & aliquando apoplexias impedito fcilicet inftrumentorum animæ itinere.

Cum

Cum itaque flatus vel in capite geniti, vel (quod frequentius euenit) aliunde sursum eleuati, in gyrum voluuntur affectio vertiginosa fit, quæ duplex est; prima proprie vertigo dicitur, & Græce ἴλιγγος vt 3. aph 17. 23. 31. tum etiam δῖνος vt 4. acut. 42. & tunc dicitur cum ægro omnia circumuolui videntur. Altera tenebricosa affectio. Græcè σκοτωμα tunc fit cum visus hebescere videtur, & oculi obtenebrari. Cœlius Aurelianus vtrumque affectum confundit, nec necessarium esse ait, vnum ab altero separari: siquidem sedes affecta est eadem, causa verò similiter. Sciendum tamen est vnum absq; altero posse consistere, cum verò vterq; simul adest tunc dicitur σκοτοδινος quasi tenebricosa vertigo. Altimarius in vtroq; affectu tenebras dari putat, sed in scotomia maiores, hoc est omnimodam visus priuationem; verumtamen quamuis dum res circumagi videntur, visio non est omnino perfecta id non euenit propter obtenebrationē, sed quia deest quies repræsentantis, vt repræsentatio perfecte fiat. Scotomia autem non omnimoda est priuatio visionis, sed in hoc affectu suffusa quædam visionem hebetant & aliqua ex parte obtenebrant.

In vertigine existimant, pleríque lęsam esse imaginatiuam, verūtamen obstar quód vertiginosi, se decipi agnoscunt. Respondet Altimarius, nihil obstare, imaginatiuam esse lęsam, ęgrumque cognoscere verum, seu falsum illud quod imaginatur, cum hęc cognitio ratiocinatricis facultatis, seu cogitatricis, & non amplius imaginatiuę sit munus; quę constare potest, imaginatiua lęsa existente, vt in quibusdam phreniticis apparet, & proinde quia falsū imaginatur imaginatiua oberrat, quia verò ęger dignoscit se falso imaginari, ratio seu cogitatiua illęsa erit: quemadmodum de se ipso phrenitide laborante testatur Galenus 4. de loc. aff c. 2. Rursus si ad cerebrum prædicta affectio attinet, quomodo visibilis duntaxat facultas oblæsa erit.

In his omnibus misere decipitur Altimarius. Nam etsi verum sit posse imaginatiuā lædi, illæsa cogitatiua non tamen verum est, cogitatiuam corrigere errores imaginatiuæ, imo verò potest, vice versa, cogitatiua esse læsa, absque imaginatiuæ errore. Exemplis hæc omnia fient manifesta. Theophilus medicus de quo Galenus de different. sympto.

A c. 3. cui reliqua quidem prudentia supererat & disputandi, & præsentes exacte noscendi, tibicines quosdam angulum domus vbi decumbebat occupasse, assidueque sonare, tum pulsare putabat, atque hos se intueri rebatur partim illic stantes, partim sedentes, adeoque sine intermissione sonantes, vt neque noctu, neque die vsquam, vel minimum tempus, quiescerent: exclamare igitur non cessabat, ac iubere vt domo eijcerentur. Hic profecto imaginatiuam vitiatam habebat, cogitatiuā non item: nam si a sessent tibicenes optime, de eijciendis, cogitabat. Alius phreniticus B fōres sibi intrinsecus occ usit ac singula, vasa per fenestram promens, accedentes rogabat num proijcere iuberent. Hic singula vasa rectissime nominabat, in quo manifeste declarabat imaginationem illæsam esse, læsam verò cogitatiuam: neque enim recte cogitabat de proijciendis vasis, quæ agnoscebat. Ecce his duobus exemplis habes, posse imaginatiuam lædi sine cogitatiua, & rursus cogitatiuam sine imaginatiua.

Nunc perge vlterius, & considera, si Theophilus non delirasset, poterat quidem, veluti tibicinum sonos audire, vt audiunt multi, C tubarum, timpanorum, & vndarum ad scopulos allidentium, strepitum, sed tamen se decipi intelligere, vt isti, quos dixi tinnitu aurium laborātes, errorem suum agnoscunt. Igitur iam differētia est maxima inter duos, qui tibiarum sonitu molestantur, quorum vnus delirans veras tibias se audire putat, alter solo auditu vitiato sat bene agnoscit non esse tibias, neque tibicines, sed affectum præter naturam. Qua propter primus læsam habet imaginatiuam, secundus minime. Eodē modo si quis, paleas oberrantes, & floccos videat, & tamen errorem agnoscat, scotomicus D est. Si verò errorem non agnoscat, sed veros floccos, veras paleas esse iudicat, phrenitide laborat. Sic Galenus aliquando, incipiente phrenitide, seu potius dispositus ad phrenitidem, floccos colligebat, & paleas euellere tentabat, ac proinde imaginatiuam habebat iam quodammodo visiatam, Sed quoniam non omnino erat phrenitide correptus, propterea ab ijs qui aderant admonitus respondit, vera dicitis, ac proinde ne me phrenesis arripiat auxilio estote.

Iam verò, quod vltimo loco Altimarius, tamquam firmissimum argumentum adiungit, nempe, si affectus est in cerebro, quomo-

do visibilis læsa erit? nullius est momenti: nam sciat oportet, in cerebro esse sensum cōmunem, quem Galenus multoties primum sensorium appellat, ad hunc sensum pertinet de obiectis iudicare, & quemadmodum iudex, secundum allegata, & probata rectè iudicat, licet alias dici possit deceptus ob testiū falsitatem ita sensorium primum iudicat iuxta speciei circum agitata motum rem cuius est species circum moueri, quia species de obiecto testimonium perhibet, verum tamen imaginatiua, quæ altioris est ordinis, melius se in cognitione habet.

Sed obijcit adhuc quidam si imaginatiūa non est, quæ peccat cur clausis etiam oculis circumuolutio repræsentatur? Respondeo nec quia claudantur oculi flatuum rotationem cessare. & quemadmodum ei qui e littore nauim soluit non nauis sed littus moueri videtur vnde Virg.

Prouehimur portu terræq; vrbesque recedunt.

Hoc est recedere videntur. ita si quis spiritus habet circumgyrantes non spiritus sed corpus à quo spiritus continentur moueri videtur ita tamen, vt decipi se fateatur.

Non admittit Gentilis, propter motum spirituum, visibilia tamquam in gyrum voluentia, repræsentari. Nam si cerebrum, vel oculi verterentur tunc standum esset prædictæ rationi. Verumtamen non cerebrum, non oculi agitantur, sed spiritus, qui visionis est medium. quid enim si aer etiam agitetur? num propterea visile, moueri censebitur? Responde in aere speciem diffundi, (quod de illuminatione fatentur philosophi) in instante, ac proinde accessus speciei ad oculum anticipat motionem aeris. quod si nummus, in aqua agitata, videtur moueri, cum non moueatur; id euenit, quia visio non percipit nummum, sed imaginem nummi, in superficie aquę agitatam: cum enim duplex sit mediū aqua & aer visus ad quam accedit in cuius superficie radius visualis rumpitur. Sic etiam per vitrum videntes speciem a vitro accipiunt. in auditu & odoratu mutantur species agitatione medij, quia hæ species per motum accedunt, & ita possunt ab agitatione aeris dirumpi.

Hoc autem quod per flatus vorticosos accidit, potest etiam accidere, a causa externa, qua cessante, cessat damnum; vt si quis, attente, rotatum circumlationem inspiciat, po-
A stea, per aliquod spatium vertiginosus persistit, cuius euentum Auicenna refert ad imaginationis rotationē, quam aspectus rotæ excitat: imaginationi autē obsequuntur naturales in corpore actiones, ita sternutatio ad aspectum sternutantis accidit & mictio ad præsentiam mingentis. Facilius hunc modum soluit Aetius tetrab 2. serm. 2. cap. 7. *spiritus visiuus* (inquit) *ad trochum, qui circumuolutatur allabens mouetur, & simul cum illo circumfertur, atque sic inæqualem & turbulentum, ac inordinatum humorem, ac spiritus motum efficit.* Dicerem ego, speciem rei
B circumuolutantis, secum etiam visiuos spiritus trahere, qui cum semel circumuoluuntur, non ita facile quiescunt; & hinc est quod etiam eius qui in gyrum se voluit, postea, (quamuis quiescat) non quiescit visio sed omnia circumuolui repræsentat. patet exemplo iam superius in alia occasione à nobis allato. Si quis enim saltet in domo postquam quiescit pauimentum, quiescunt & parietes tamen ea, quæ pendula sunt adhuc moueri persistunt. Exemplo etiam aquæ in vase contentæ hoc idem addisces postquam enim semel vas fuit motum (licet moueri desinat)
C non desinit tamen moueri contentus liquor; hinc est quod mortuo animale, & corde non amplius pulsante, pulsant adhuc tenues cordis auriculæ, ita spiritus contenti, quantumuis perfecti, si semel, aut propter aspectum rotatum, aut propter corporis rotationem, motum acceperunt, (& si causa mouens cesset) non cessant tamen moueri.

Quærunt aliqui cur post rotationes, & choreas sustinere se homines nequeunt sed cadunt. Respondent quia spiritu, etiam num moto in gyrum, impetus rectæ delationis, per neruos, in musculos corpus sustinentes
D impeditur. Cæterum cum non solum vertiginosis, sed etiam epilepticis apoplecticis, & ijs quibus grauiter caput dolet aut in capite fortiter percussi sunt, accidat non posse sustineri, communis omnibus reddenda est ratio, & dicendum capite, quomodocunque grauiter, affecto rectrices potentias, quæ ibi habitant, non posse munus suum rectè obire munus autem rectricum est imperare membris, quapropter membra imperio destituta pondus suum sequuntur ac cadunt.

Porro ventorum omnium curatio ferè similis est: nam & a cibis cauere oportet, quorum multa pars non coalescit in alimentum,

sed

sed in fumos abit. Deinde, & vasa coctionis, A ad recte coquendum disponere; quod fiet tũ corroboratione, tum impedimentorum ablatione impedimenta auferuntur, primo catharsi, postea abstersione corroboratio fit, leuiter astringentibus. Catharsis fiat leuibus medicamentis, sępius repetitis nè, ex fortibus sequatur partium dillaceratio: abstersio & corroboratio nullo præstantius medicamento fiunt, quam eo quod ex martis croco, paratur, cuius inferius mentionem faciam. Nam tum ventis, tum aquis, generandis occasionem præbent meatus impediti.

Animaduertendum est præterea in cura- B tione aliquando præsentis mali grauem molestiam inducere flatuum attenuationem, ita vt attenuati, facilius extrudi possint; hoc fit per calida medicamenta, ita tamen, vt nõ sint nimis potentia nam sic attenuatio plusquam oportet, maiorem facit inflationem, & subinde grauiores dolores. contingit multoties, ab accepto enemate carminatiuo, colicos dolores exacerbari & sumptis etiam per os carminantibus seminibus, ventriculi sequi inflationes, exinde anxietudines, & grauiora mala. cum flatibus ventriculus obmurmu- C rat confert cocleatia sumere huiusmodi sorbitionis recip. syrupi de cortice citri vnc. 4. aquæ naphæ, vnc. 1. aquæ cinamomi per destillationem extractæ, dram. 2 spiritus vini, dram. sem. misce grauiora effugito paulatim, enim non confertim tempestas sedanda est ne dum furit, ante quam sedetur inteximat; Itaque enemata & in facultate carminante, & in quantitate debent esse mediocria. Denique Hippocrates 3. de morb. pręcipit *clisterem inycendum paratum non ex valde calefactorijs sed ex ys, qua stercora dissoluunt, & colliquant* hoc idem in flatulentis D intestinorum affectibus obseruandum memineris.

Scaturientium aquarum eadem origo in paruo, quæ in magno est mundo.

CAP. XII.

NON dissimilis etiam est (si attente consideras) aquarũ origo in magno, ac in paruo mundo. Respice ad vniuersi aquas, & vnde scaturiant, extra controuersiam statue, vt microcosmi illuuiones, quæ in eo non paucæ contingere solent, recte possis cõprehendere. Aristoteles 1. meteor. c. 13. tenet aquam, intra cauitates terræ, non aliter generari, quam pluuiam in aere. Nam quemadmodum in aerea regione, aer, qui vaporum naturam obtinet, frigiditate condensatus, in pluuiam conuertitur, sic in visceribus terræ, a frigore, quod ibi est, vapor, & aer concretus, vertitur in pluuiam.

Hanc Aristotelis sententiam sectatores eius, non aliter melius, tueri posse arbitrantur, quam aliarum opinionum destructione. Est nonnullorum opinio, dari intra terram varias cauernas, in quibus aqua pluuia colligitur, quæ deinde in fontes & flumina erumpit, ita vt, si maximæ sunt cauitates, maximam aquæ quantitatem recipiunt, quæ vsq; ad sequentem hyemem sufficiat, & sic fluuios, fontesque perennes efficiunt. Cauitas autem minor, si non admodum sufficit, siccitatis tempore exarescit. Hoc probant triplice ratione. Prima hyberno tempore vberiores redduntur fontes, vberiores putei, vberiora flumina; signum manifestum tales fontes, puteos, & flumina ab imbribus tunc temporis abundantibus, fieri. Altera in regionibus, in quibus raræ fiunt pluuiæ, vt in solitudinibus Aethiopiæ, & Arabiæ, & in Africa interiore, rari etiam fiunt fontes, rara flumina. in alijs verò locis, vt Gallia, Germania, Italia, in quibus frequenter pluit, frequentes aquarum reperiuntur scaturigines, Tertia tempore sicco, & longa æstate, fontes, putei, & fluuij deficere incipiunt, non deficerent, si plueret, videtur ergo eorum origo esse a pluuia.

Hæc opinio, tribus argumentis fulcita, totidem ex aduerso impugnatur. Primo quoniam nulla pluuia adeo magna est, quæ terram vltra decem pedes madefaciat, vt optime aduertit Seneca lib. 3. nat. quæst. cap. 7. *omnis humor intra primam crustam consumitur, nec in inferiora descendit*. Secundo dantur saxosi admodum montes, & nudę rupes, quæ nullam aquam in se imbibunt, & tamen ex eis fontes, & flumina erumpunt.

Tertio loci aridi sunt, in quibus puteos effos-
sos videre licet, altitudinis ducentorum, tre-
centorumue pedum, & in eis vberes venas,
at in tantam altitudinem aqua pluuia non
penetrat.

Ad priores rationes respondetur, hyemis
vberiores fontes esse: quia tunc terra nullam
imbibit aquam, & plures sunt vapores, qui
possunt concrescere. Eodem etiam modo
est dicendum de regionibus aridis, & de tē-
pore sicco: nempe in his locis, & tempori-
bus, & terram multam in se aquam consu-
mere, & paucos dari vapores, qui concrescāt,
nec etiam adesse frigus, quod condensare
possit.

Aliorum opinio est, mare, quicquid aqua-
rum emiserit, rursus accipere, & ob id mare
non crescere, quia quod accipiunt, non in
suum vertunt, sed mari restituunt. Hæc opi-
nio sacræ paginæ verbis adiuuatur: inquit
enim sapiens Eccles. c. 1. *omnia flumina in-
trant in mare, & mare non redundat. ad lo-
cum, vnde exeunt, flumina reuertuntur, vt
iterum fluant.*

Hæc etiam opinio, ab Aristotelicis, reijci-
tur, Primo quoniam si flumina orirentur a
mari, nunquam deficerent, quemadmodum,
& mare nunquam deficit. Deinde quia a-
quæ marinæ salsæ sunt, fluuiales verò dul-
ces. Nec verò quis dicat colari per transi-
tum mare, & per multiplices terrarum tra-
ctus, verberatum, amaritudinem deponere,
atque prauitatem saporis in tanta soli varie-
tate exuere, in sinceramque aquam transire.
Nam potius per subterraneos meatus, debe-
ret salsedinem aquirere: siquidem salsedo
ex terrestrium partium permixtione fit. Tā-
dem quomodo eadem aqua naturaliter &
ascendere, & descendere poterit? quod ta-
men fateri tenentur ij qui flumina eò reuerti
dicunt vnde fuerunt exorta. Ad Salomonis
autoritatem multipliciter respondent, sed
responsionum præcipua est, aquas in mare
tamquam in locum natiuum intrare; exire
autem e mari dicuntur: quoniam ex mari
vapores eleuantur, ex quibus fiunt aquæ.
Cur autem mare non redundet? causa est:
tum quia radijs solaribus influentes aquæ ex-
hauriuntur, & exsiccantur: tum etiam quo-
niam maris comparatione, veluti guttulę re-
putari debent, vnde Lucretius lib. 6.

Guttai vix instar erunt vnius ad augmen.

Has tamen Aristotelicorum rationes faci-
A le solues: nam quamquam mare non defi-
ciat, deficiunt tamen flumina, propter ali-
quod obstaculum quod enascitur. minuun-
tur etiam quia multoties terra aridior facta
humorem sibi proficuum sugit. atque ita nō
est vera argumentatio si flumina orirentur a
mari, nunquam deficerent quemadmodū,
& mare non deficit. Salsedinem autem amit-
tunt aquæ dum per cuniculos terræ excolan-
tur, neque autem possunt, transeundo cele-
riter, ita subito, a terrestribus partibus in ex-
halationem versis, salsedinem acquirere. Tā-
dem aqua, e mari, egrediens, & ad mare ite-
B rum rediens non dicitur simul ascendere, &
descendere: neque enim eadem aqua, quæ ab
ab vno fluuio exit, ad eundem remittitur.
quare merito dixit Plato, aquas sursum, deor-
sum ferri veluti vasi pensile quoddam in ter-
ra posito, atque ita librato, vt vtrinque vicis-
sim, & inclinet, & tollat. Expositio autem,
quam afferunt ad verba Salomonis intolera-
bilis est: nam quantum mare euacuatur sub
zona torrida, vbi multi vapores eleuantur,
tantum augetur sub polis vbi nihil vaporis
transmittit, & fluuios plurimos suscipit. qua-
re igitur non redundat, cum tot alios amnes
C in illud, per vniuersas partes ingrediantur?
Nunquid quia (vti ex Lucretio manet di-
ctum) omnes proportione, ad maris immen-
sitatem, instar guttæ sunt? At si hoc per vi-
ginti aut triginta, aut per centum, aut etiam
per mille annos fieret, posset aliquantulum
admitti. Sed cum, iuxta Aristotelem, Mun-
dus principio careat, iuxta veram doctrinam
iam excedat quinque mille annos, quis cre-
det infinito, aut salte fere infinito temporis
spatio, tot flumina, continuo cursu, in mare
intrantia non potuisse illius aquas augere.

Igitur ingentia flumina, perennes fontes,
D debent stabiliora & copiosiora principia ha-
bere, quam ea quę ab Aristotele statuuntur:
quapropter vera est Platonis in Phędone
sententia dicentis dari vastitatem quandam
siue baratrum de quo ita cecinit Homerus.

*Longe nimis baratrum stat sub tellure
profundum*

neque vnum duntaxat, verum etiam plures
subtus terram, relictos fuisse, a Mundi ex or-
tu, rationi consentaneum est, & multis sacrę
paginę locis potest confirmari pręcipue psal.
134. *in mari, & in omnibus abyssis.* Cęterum
magnę hę voragines, & abyssi ingentes, a
mari, tamquam membra a ventriculo, con-

tinuo

tinuo fouentur. Hinc manent explicata prę-
dicta Salomonis verba. quandoquidem &
mare ſuppeditat aquas voraginibus, ex quib*
ſcaturiunt fontes, & fluuij a fontibus decur-
rentes, ad mare, tamquã ad gremium aqua-
rum, recurrunt.

Non eſt tamen negandum, generari aquã
eo modo, quem Ariſtoteles docuit, hoc eſt
per condenſationem vaporum, & hoc prin-
cipium habere minores ſcaturigines, a qui-
bus putei, fluuij, & fontes habent originem.
Et ſane rationes, quas Agricola & alij aduer-
ſus Ariſtotelem fabricarunt, in magnis dun-
taxat voraginibus veritatem habent, non ta-
men omnino Ariſtotelicam doctrinam de-
ſtruunt.

Sic in microcoſmo. a prima origine con-
gregantur aquæ nempe ſeroſitates, ſine qui-
bus nutritio fieri nequit; nam & vehicula sũt
alimenti, & actionem ignis remorantur. Fæ-
tum in vtero ſęroſitates habere, oſtendunt,
ſudores, & vrinæ, quæ in ſecundinarum tu-
nicis colliguntur, quod ſi intra corpus aqua
retinetur nec exit tunc fętum naſci hydrope
infectum contingit, vt aliquando conſpexi
in nobili matrona Beatrice Theodoſij vxo-
re, quin & multoties aquoſum caput, aqua
plenos teſtium loculos, videre eſt. fit itaque
dupliciter in microcoſmo aquarum congre-
gatio, vel per continuam refectionem, con-
ſeruationemque earum quæ a principio fue-
runt, & hæc reſpondet abyſſis, quæ in ma-
gno mundo ſunt vel per cõdenſationem va-
porum qui non tranſpirant, & hæc ſimilis eſt
ei quam Ariſtoteles inuenit. Sed quoniam,
dum aquæ ſuperfluunt, inundationes maxi-
mæ in microcoſmo fiunt, de ijs agere erit op-
portunum.

In ſanguificatione magna pars aquæ gi-
gnitur, quæ vt iam dixi pluribus de cauſis vti-
lis eſt, atque ideo ſanguis nullo ſero perfu-
ſus, paruus eſſe cenſetur, & limo maris ſimi-
lis limum ſanguinis appellat Gal. 4 aph. 20.
eam partem, quæ a ſplene trahitur, & melan-
colia dicitur. dicetur meliore iure melanco-
liæ fęx: nam propria melancolia, aceto ſimi-
lis, dilluta eſt quod indicat ſubſtantia lienis,
ſiquidem lien ſpongioſam, leuem, & raram
ſubſtantiam obtinet, quam non haberet, ſi ex
limoſo nutrimento depaſceretur: ideo ab
Hippocrate lib 4. de morb. lien. aquæ locuſ
appellatur, & 6. epid. ſect. 2. melancholico-
rum ſanguinem ichoroſum eſſe dixit quod

A etiam eſt apud Ariſtotelem ſect. 9. prob. 5.
limus itaque dicitur ſanguis cum ſeroſitate
priuatur, & talis in aliquibus tumoribus re-
peritur, cum verò miſcetur ſuo ſero, tunc
mare eſt microcoſmi, & per venas, quaſi flu-
uios, ad fecundandas huius parui mundi vni-
uerſas regiones diuiditur. ſi autem a venis
non attrahatur, ſed circa primas venas, & ca-
uam maneat, eius pars aquoſior reſudat in
peritonæum, & tunc contingit id quod Ga-
lenus ait 3. de ſymp. cauſ. c. 2. ſcilicet ex ſe-
roſis excrementis hydrops, quæ aſcites nun-
cupatur.

B Duo ex dictis conſideranda oriuntur. pri-
mum cur in hydrope a venis vlterioribus
ſanguis non attrahatur? ſecundo an citra
vitium hepatis fiat hydrops. Quod attinet
ad primum. Iacchinus, & alij putant non
trahi ſanguinem a membris, & ab vlteriori-
bus venis quia vitioſus eſt. Verum hoc prę-
ter rationem eſt dictum, nam potentiæ natu-
rales (inter quas eſt tractrix ſiue magnetica)
non ducuntur intellectu, ſed ſemper operan-
tur, aliter enim numquam in venis daretur
prauus ſuccus quoniam numquam trahere-
tur: dices fortaſſe tractricem, vt Galenus mil-
C le locis ſcriptum reliquit, familiarem dum-
taxat, & idoneum ſuccum trahere, hoc non
ſic admittam, trahit quidẽ præcipue id quod
familiare eſt, ſed nõ trahit illum dumtaxat,
verum etiam & alienum, ſic magnes non ſo-
lum ferrum trahit ſed pleraque alia, vnde
(vt obiter id dicam) in affectibus matricis
fæmori alligatum ſummopere prodeſſe non
ſemel comperij. Itaque trahi deſinit ſanguis
ab vlterioribus membris; quoniam contin-
git membra tractrice facultate non vti, non
vtuntur autem tractrice, ſi ſatiata ſunt, erunt
autem ſatiata tam propter nimiam, & im-
D portunam eſitationem, tum propter tranſpi-
rationis defectum. propter primum accidit
ſæpe vt helluones, & gulæ monſtra in hy-
dropem incidant, non (vt multi putant) quia
iecur plurimo alimento, quemadmodum
ignis multa lignorum congerie, ſuffocatur;
nam meſeraicæ, iecur, & alia non trahunt
niſi quantum ſatis eſt, quare non eſt hydro-
pis cauſa multitudo alimenti a iecore attra-
cti, ſed multitudo eiuſdem, a venis vlterio-
ribus, & membris non attracti, ac ſubinde
circa venam cauam permanentis. Propter
ſecundum accidere etiam ſolet, vt qui ſeden-
tariam vitam agant hydropici fiant; ſiquidẽ
propter

propter transpirationis defectum, membra non famescunt, hinc est quod labor debet cibum præcedere.

Quod attinet ad alterum dubium num videlicet absque iecoris vitio possit fieri hydrops communis opinio tenet, a sanguificatione imperfecta, hydropem oriri. vnde ascites, in diminuta actione consistit, quippe iecur ob imbecillitatem pro sanguine aquam conficit *itaque cuius vis aqua inter cutem* (inquit Galenus 2 prognost. 1.) *communis genitura est vbi sanguificationis officium intercidat*, & lib. 2. de nat. facult. *est enim ea prima generanda hydropis causa ex sanguificationis defectu proueniens*, & lib. 6. de loc. affect. c. 1. *hallucinantur* (inquit) *qui indurato liene aquam inter cutem fieri credunt nullam affectionem patiente iecore*. Quapropter teste eodem Galeno 5. de loc. affec. c. 7. *nisi hepar afficiatur haudquaquam aqua intercus fieri potest*. afficitur verò hoc viscus, vel primario, vel per consensum aliarū partium, siue li nis causa, vel ventriculi, vel intestinorum vniuersorum, maximè ieiuni, vel mesentericarum venarum, quæ si intemperie frigida afficiantur, eamdem quoq; intemperiem iecur pati necesse est.

Hæc a Galeno edocti tenent communiter scribentes. ego tamen testor atque profiteor me non paucos reperijsse, qui nullo iecoris vitio, aquam inter cutem patiebantur inter quos proferam nobilem matronam Florentinam, quæ licet multis annis vētrem in molem immensam eleuatum gestarat, tamen optimum corporis habitum, & laudabilem faciei colorem præseferebat. Huic, cum aliquando febre admodum maligna laboraret, venam secari iussi, & sanguis, qui exijt, mediocrem habebat consistentiam, nec vltra quam par est erat dilutus. Deinde post aliquot annos, me absente, febre rursus correpta interijt, dissectoq; cadauere magna aquæ inundatio, intra abdomen, collecta apparuit. hanc par est iecur optime affectum & sanguificandi vim illæsam habuisse: Miror tamen Galenum qui pertinaciter tenet, non nisi affecto iecore aquam inter cutem fieri posse, cum tamen Hippocrates cuius se discipulum iactat. 2. prognos. 1. non omnes hydropes, sed quasdam a iecore incipere scriptum reliquerat. Iaque tripliciter ascites accidere solet, primo aquoso liquore, per peritonæum, resudante, & ventris molem attollente, absque vlla iecoris offensa, & hæc potest, per multos annos, sine eo quod interimat, perdurare. Nam nutritio, & reliquę actiones rectè peraguntur. Secundo, per eādem resudationem, intra peritonæum, & regurgitationem in iecur, ita vt iecoris spiritus in aquis suffocati parenchyma illud, quasi morticinium, relinquant, atque ita sanguificandi munus perit. Hanc a'citem atrophia comitatur, atque hi sunt hydropici, qui omnium membrorum macie contabesci, vix se in vita sustinere queunt: priores illos iuuat paracentesis: nam si aqua semel extrahatur, alterius aquæ generatio poterit impediri. hos posteriores vel paracentesi, vel hydrogogo medicamento, quale est elaterium, succus radicis iridis, succus radicis ebuli, videberis iuuare. Sed fallax est ista sanatio nam statim redeunt, quæ enim potest operari sanatio vbi iecoris parenchyma sanguificandi facultate magna ex parte caret.

Fernelius lib. 6. pathol. cap. 8. falsum esse existimat aquam, in ascite, per tenues meatus, transcolari in abdominis capacitatem: Nam cum vnusquisque huiusmodi meatus in statu naturali constitutus habeat, æquum erit omnes hoc malum æque inuadere, confirmatur hæc opinio quoniam ijs qui ex vrina per viginti dies suppressa perierunt, nihil deprehensum est per cæcos istos ductus in abdominis spatium refluxisse. Putat igitur, non simpliciter, per venarum poros, liquorē permeare in spatium quod est inter peritonæum, & partes ei subiacentes, sed solutam quamdam continuitatem, aut partium iecoris, aut vasorum, quibus humores continentur necessario reperiri, per quam sensim quasi ex fissa olla in iam dictum spatium humor stillat. Hanc causam (inquit ille) Hippocrates innuit 7. aphor. 55. inquiens. *quibus hepar aqua plenum eruperit his venter aqua repletur*. addit prætere a ascitem ijs fere superuenire solitam, qui rupta vel exesa viscerum vena cruentis vomitionibus, aut deiectionibus opportuni sunt. Nam licet tunc suppressus sit sanguis, serosus tamen humor per derelictam fissuram præterfluit, exciditq; in spatium abdominis.

Ita Fernelius, qui damnandus est: quoniā causam raro euenientem, tamquam perpetuam constituit, etenim, licet a iam dicta solutione continui, aliquando ascites, contingere posse, non sit negandum, tamen sine vlla

vlla fissura, aut continuitate soluta multo-
ties aqua inter peritonæum & intestina ag-
gregatur. Neque verò est impossibilis tran-
scolatio aquæ per venarum meatus: siquidē,
in pleuritide suppurata, longe crassior mate-
ria, per densiorem succingentem costas mē-
branam, in thoracis capacitatem transit: ijs
verò, qui in statu naturali sunt constituti, nō
fit ista serositatis transmissio: quia, in sanita-
te, gubernantur omnia a Natura recte se ha-
bente, atque ideo liquor exiguam in venis
contrahit moram. Et quamuis aliquando
immoretur, (vt in illis qui vrinæ suppressio-
ne laborant;) Vasa quæ serum continent, va-
lida, solida, crassaque sunt. At in hydrope
vasa ob nutritionis defectum marcescunt, &
extenuantur, imo verò ante hunc marcorem
igneus vigor qui exuperat rarefacit, & hinc
est quod per febres rarefactis tunicis aqua-
rum fit collectio, & hydrops.

Tertio fit ascites, per condensationem va-
porum, de qua nunc dicam. Memineris Ari-
stotelem vellę in terræ concauitatibus, vel
vapores, vel aerem detentum condensari in
aquas, & hanc esse scaturiginū causam. hanc
ita iam recipimus, vt aliam nempe abyssos
in terræ visceribus ab origine mundi existen-
tes non excluderemus. Accede ad microcos-
mum, in quo plurimas contemplaberis ca-
uitates, & in ijs vapores, & corpuscula discre-
ta, quæ (quoniam parietes cauitatum mea-
tus clausos habent) detinentur, & subinde
in aquam condensantur, & guttulatim cadē-
tes alueum efficiunt. neque hoc tibi mirum
videbitur, cum inferius agnoscas, ex vapo-
ribus in cute condensatis fieri sudores: nam
si exterius aquæ concrescunt, cur non inte-
rius. fiant itaque interni, quemadmodum ex-
terni, sudores, sed externi absterguntur, &
extra corpus remanent, interni autē, in con-
cauitatibus, colliguntur. quod autem ex va-
poribus condensatis, & in concauitatibus col
lectis aquæ fiant in corpore humano colli-
ges ex historia relata à Cardano lib.8. de va-
rietat.c.44. de puella quæ 18. annorum cum
esset mingebat singulis diebus vrinæ libras
circiter 36. assumebat autem ex potu & ci-
bo non plus 7. libris, cumque ita 60. diebus
perseueraret emisit vltra cibi & potus sub-
stantiam libras 1740. hoc autem est longe
maius pondere puellę etiam si tota fuisset in
vrinam resoluta neque enim illa poterat ex-
cedere pondus 250. librarum cum neque at-
A tingeret 150 itaq; quæsitum fuit a Ioannē
Marliano vnde hoc contingere posset re-
spondit aerem qui in arterijs vbique conti-
netur in substantiam aqueam conuerti eaque
eiecta alium succedentem similiter conuerti
in aquam, atque ita multiplicari. Vapores
igitur in cauitatibus in aqueam substantiam
condensantur. Hinc est quod hydropes pe-
culiares fiunt: nempe hydrocephalon, hoc
est capitis aquosus tumor, nec non hydrops
pulmonis, & herniæ aquosæ. quod si iecur
etiam, obstructione vel schyrro laboret, eū-
dem etiam vaporem, eamdem exhalationē
B efficit, & aquas congregat, quas per venas
transmittens intra peritonæum, quæ est ma-
gna vorago cadere permittit ac propterea fit
ascites, vitio indurati iecoris. hæc curatur, &
hydrogogis, & paracentesi, si simul iecori
de obstruentia adhibeas. Si enim, post aqua-
rum extractionem, meatus iecoris aperian-
tur, non iterum noua scaturigo resurget. Iā-
que tibi innotescet cur tumores schyrrosi, &
partium obstructiones aquarum congrega-
tiones efficiunt, & quamuis multoties non
appareant, quia non sunt tantæ magnitudi-
nis, vt se prodant, tamen in dissectionibus,
C multoties collectas aquas, quas medici non
putabant, videre contingit quare obiter ad-
uerte, semper in medicandis obstructionibus
medicamenta purgantia eo artificio esse cō-
ponenda, vt aliquid hydragogum secum ha-
beant. Hinc etiam est quod in hoc casu ra-
dix, quæ ex Insula Mexuacam, & ea quæ ex
Ialappa aduehitur (& a locis in quibus vna-
quæque nascitur nomen est adepta) maxi-
mum affert iuuamentum.

Atque hæ sunt hydropis causæ potiores,
quam ea quę vulgo circumfertur, iam supe-
rius ex Galeno relata scilicet, quod ex refri-
D geratione iecoris sanguifica vis deperditur,
quod omnes, in autoris verba iurantes, absq;
contradictione recipiunt. Cęterum si san-
guifica vis adeo esset deperdita, vt aquam
pro sanguine gigneret, sine dubio ascites acu
tissimus esset morbus, & qui non vltra quar-
tum diem extenderetur. Nam ex aqua nul-
la fit nutritio, & absque vlla nutritione bre-
uiter vita finitur. Deinde Chylus, ab igne
conficitur, nec conuertitur in aquam a frigi-
ditate: imo verò cum transmutatio ex Chy-
lo in aquam, fit liquatio quędam, ab igne fie-
ri debet. Serum nanque a calido fit, hinc
est quod Captę, quę continuo febrire idcir-

co dicuntur, quia herbas quas mordent adurunt, lac habent omnino serosum. quod si serum ob defectum calidi fit, pars serosa in sanguine pituitæ respondebit quod falsum esse nemo non fatebitur. Tandem si aqua serumue fit propter defectum caloris, accedente calore ex aqua non aliter quam ex pituita fiet sanguis quod item est erroneum.

Portò sitis asciticos comitatur, non omnes, verum eos duntaxat, quorum aqua multis scatet salium fæcibus; neque hoc viris in arte medica exercitatis est nouum: siquidem ventrosos asciticos non sitientes aliquando reperiunt. ij tamen qui sitiunt, frustra potãdo sitim extinguere conantur: cum semper causa sitiendi intus remaneat, quod eleganter expressit Horatius lib. 2. od. 2.

Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, & aquosus albo
Corpore languor.

Auicenna 14. 3. hydropicorum sitim inextinguibilem appellat, & Ouid. 1. fastorum hydropicorum siti auaritiem comparans ait.

Quò plus sunt potæ plus sitiuntur aquæ

Hinc euenit vt ægroti, præcipue delicatiores, a potu abstinere nequeant, & sibi met præ impatientia interitum procurantes, vsq; ad vitalis ignis extinctionem, bibant. quapropter Cor. Cels. lib. 3. cap. 21 de hydrope in hunc modum scriptum reliquit. *facilius in seruis, quam in liberis tollitur, quia cum desideret famem, sitim mille alia tædia, longamque patientiam, promptius his succurritur, qui facile coguntur, quam quibus inutilis libertas est. Sed ne hi quidem, qui sub alio sunt, si ex toto sibi temperare non possunt, ad salutem perducuntur; ideoque non ignobilis Medicus, Chrysippi discipulus, apud Antigonum regem, amicum quemdam eius notæ intemperantiæ, mediocriter eo morbo implicitũ negauit posse sanari: Cumque alter Medicus Epirotes Philippus se sanaturum polliceretur, respondit illum ad morbum ægri respicere, se ad animum. neque eum res fefellit. ille enim cum summa diligentia non medici tantummodo sed etiam regis custodiretur tamen malagmata sua deuorando, bibendoque suam vrinam in exitium se precipitauit.*

Tussis a principio comitatur eos quibus a iecore aqua intercus incipit, vt Hippocrates est autor 2. prog. 3. & magis inanis tussiendi cupiditas, quam vera tussicula, tussis vero ap-

A pellatur, causam huius propensionis ad tussim hanc reddit Galenus *iecoris moles incidens præcordijs facit angustiam in pulmone. Cum ergo similis reddatur affectio vera illius angustia, ob quam inflammatione laborans decumbente ex capite materia afficitur: cupiunt tussire sperantes nocuam euacuando materiam esse angustiam curaturos. Sed incipientes statim desinunt ob experientiam ipsam deducti in notitiam dispositionis exquisitiorem, sentientes, quam temere sperauerint.* Sic ille qui tamen si angustiam in pulmone factam à præcordijs decumbentibus diffi-

B cultatis respirandi causam esse dixisset vtiq; tolerandus foret. sed tussiendi voluntas non nisi ex causa irritante efficitur, alioquin semper difficultatem anhelitus tussis comitaretur. hoc in ijs quæ Galenus statim subiungit declarat inquit enim. *quin etiam natura ipsa per se infert tussim infarctiones expurgãdo pulmonis, quamquam ipsi nequaquam tussire cogitemus ita vt difficile sit sæpe numero obsistere, inhibereque accidens.* Dicendum arbitror iecore primario affecto, si hydrops accidat tussim statim comitari, non quia eadem est ratio, vt in inflammatione iecoris, nã

C iecore inflammato scintillæ elleuantur, quas eodem iecore prorsus imbecillo eleuari nemo sanæ mentis dicet, verum quoniam aliqua portio aquæ, e iecore in ventriculum, cadens, veluti nubes ad caput ascendit & inde rursus in pulmones defluit, vel saltem salsuginosæ fuliginis ascendentes asperam arteriam irritant vtroque autem modo propter subtilitatem materiæ nihil effatu dignum excreatur.

In alia ascite tussis non a principio comitatur sed signum est superueniens, & tunc damnatur ab Hippoc. 6. aph 35. quoniam

D significat adeò creuisse malum, vt iam respirationi inseruientia membra, quæ prius non infestabat, infestet. Vnde Corn. Cels. lib. 2. cap 8. de hydrope *tussis* (inquit) *spem tollit.* intellige de tussi superueniente.

Aluus renitens est, cuius rei alij alias excogitent causas, ego ad salem symptoma referam, sale hydropicos abundare sitis (vt diximus) indicat, quod si aqua salsa ebibita ventrem astringit (vt expressis verbis Hippocrates in lib. de Aere, Aquis, & locis, nos docet) eundem effectum, & salsa aqua intra nos genita parturiet: Cum verò aqua tertuciana salsedinis particeps per aluum exeat id

non

non aliter fieri credendum est, quam multitudine, ac proinde pondere: Ita fieri contingit aliquando in hydrope dicente Hippocrate 6. apho. 14. *ab aqua inter cutem habito si aqua perueniens in ventrem defluxerit morbus soluitur.*

Vidisti ascitem sic nominatam, quia inter peritonçum, & in intestina tamquam in vtre colliguntur aquæ. hanc illuuionem numquam sine ventis euenire experimentum docet vsus tamen obtinet, & medicandi ratio, vt si præualeant venti, dicatur Tympanites si, aqua ascites, nomina a sonitu, quem venter pulsatus efficit fuere imposita. Nam in ventoso affectu venter sonat, vt tympanum, in aquoso in modum vtris, qui Græce ἄσκον appellatur. Itaque corpuscula dispersa, sunt venti: aliquantulum condensata, aqua si verò naturæ tartareæ participent mucilago alba. Nos superius, cum de ventis ageremus, tympanites meminimus nunc de aquis agentes ascitem in medium attulimus, capite sequenti de fossilibus dicemus ac ibidem hanc mucilaginosam speciem, quæ leucophlegmatia Anasarca ve aut sarcites nuncupatur.

De inundatione externa Microcosmi.

CAP. XIII.

FIT etiam aquarum illuuies nõ intra corpus collecta sed foras extra microcosmi ambitum eiecta, quæ sudor appellatur. Porrho in sudore etiam duplex generationis modus conspicitur, vnus per transcolationẽ, versionemque sanguinis in aquam, & hoc Galenus non negaret siquidem lib. aduers. Erasistrat. c. 7 per sudorem sanguinem exhauriri, atque hac euacuatione quemadmodum & inedia, & frictionibus sanguinis missionem suppleri ait. Alter guttantis sudoris modus, est per vaporum cõdensationem. nam si insensilis transpiratio, vt est apud Galenum lib. de atra bile, & sæpe alibi, subtilitate dumtaxat a sudore differt sane ab eò, quod per insensilem transpirationem educitur, si incrassetur, fiet sudor, ideo tam sudorum, quam vaporum euacuatio diaphoresis dicitur. Itaque sudoris, & vrinæ communis

A est naturæ 10. simpl. medic. facult. sal enim dissolutum vtrobique repetitur, & de vrina quidem suo loco dicemus de sudore est manifestum, siquidem eius salsedo gustu percipitur. *nam sæpe numero nolentibus in os defluens dictam qualitatem indicat.* 10. simpl. medi. facul. & lib. de sympt. diff. c. 5. quapropter ægrotis præcipimus suum sudorem degustare ex consilio eiusdem Galeni 4. sanit. tuend. c. 4. sudorès hi per alituum condẽsationem præcipue fiunt in febribus, quod eleganter in libello de flatibus in hunc modum scriptum reperies. *spiritus compactus* B *in aquam transmutatur, & per meatus penetrans extra prorumpit, eodem plane modo, quo a feruentibus aquis vapor eleuatus, si obstaculum habeat, ad quod impingere oportet, pingue fit, ac condensatur, guttaq; destillant ab his corporibus quibus vapor ipse fuit impactus.*

An sudor sit euacuatio naturalis in controuersiam vocatur Galen. diff. sympt. c. 6. Dioclem, qui a naturalium euacuationum numero sudorem reiecit, non recipit, inquitque *fortasse vere dubitauerit quispiam, & de sudore ceu nec ipse natura lege iactat quippe* C *quod Diocles etiam docere tentauit. Videtur autem dura esse opinio, & præter veram euidentiam, tamet si eam maxime probabiliter confirmat:* Item 10. simpl. medic. facul. ca. 15. postquam dixit sudores & vrinas inter se differre addit. *Sicut vrina naturalis modice est pallida sic & sudor.* indicans sudorem modice pallidum esse naturalem, & lib. de sect. ad eos qui introducuntur cap. 9. sic ait. *Sudoris autem vrina, & eius quod per aluum aut per vomitum ruit, genus non præter naturam est multitudo tamen nonumquam.* pro hac Galeni Sententia non desunt rationes. D nam serum quod materia sudoris constituitur in singulis partibus secundum naturam colligitur, etiam in homine optime sano, deinde si sudoris & vrinæ eadem est materia, vt 10. simpl. superius diximus & differentia est dũtaxat quod vrina e venis, sudor ex vniuerso corpore aduehitur. cum vrina excrementum sit e numero eorum, quæ secũdum naturam aggregantur, in eodem etiam reponendus est sudor; præterea sudor exit per loca conuenientia, & a natura expulsioni huius excrementi, & aliorum similium destinata, nempe per meatus totius corporis, ad totius corporis expurgationem factos, vt no-

tat Gal. lib. 2. de temperamentis. cap. 5. tandem sudor, vt reliqua excrementa, excernitur a naturali expultrice.

Cæterum quamuis Gal. lib. de diff. symp. citato duram appellet Dioclis sententiam eã tamen nullis rationibus oppugnat, imo verò 1. aph. 15. eamdem Dioclis opinionem, & eiusdem fundamentum, referens acquiescere videtur, siquidem nihil in contrarium affert, neque afferre debuisset; quandoquidem quicquid illic probare contendit, Dioclis sermone probat, erat mens Galeni ostendere superfluitarum difflationem esse opus naturæ, id nullo modo melius confirmare poterat, quam si doceret, id quod Diocles voluit, corpus in suo naturali statu sola euacuatione, per insensibilem transpirationem esse cõtentum, cum vero vlterius pergitur iam naturæ violentia infertur. *ob hanc causam Diocles inquit, sudores esse prater naturam, quoniam omnibus, qua ad corpus attinent, recte administratis, & alimento a natura subacto, nunquam sensibilis humor per cutem excerneretur; Quacunque enim in balneis, aut vehementibus exercitijs, vel propter astiuum calorem exudant homines, ex violentis causis originem habent: bene igitur omnia tempore* C *hyberno in corpore animalis administrantur, quando hyems mediocritatem seruauerit: Nam immoderatas temperaturas, & ipse Hippocrates in sequentibus damnat: quod autẽ bene omnia hyberno tempore in corpore animalis administrentur; indicio non paruo sunt natura opera fortiora. nam cibi in ventriculo bene concoquuntur, quoniam calor innatus plurimus est, & vna a superfluitatibus somnis longioribus expurgantur, qua quidem exquisite extenuata sunt, per cutem: qua verò in vaporem conuersa sunt, per expirationem; quę verò sufficientem habent crassitudinem per* D *vrinas. In his enim plus est sedimenti, quam per astatem, prater id quod etiam tota vrinarum multitudo hyeme sufficienter augetur.* Itaque Galenus, vbi Diocle opus habuit, recepit; vbi non habuit reiecit.

Vallesius vero lib. 5. contro. c. 2. quasi negligentiæ Galenum arguens eo quod Diocli non responderit, suscipit ipse munus respondendi aitque, *quod si in hyeme minus sudamus, non id fit ex caloris copia, sed ex ambientis frigore, quod effluxus qui per cutem fiunt cohibet, eoque augetur per hyemem vrina copia cessante euacuatione, altera earum, qua*

A *sero euacuando destinata sunt.*

Hæc tamen Vallesij responsio duplicem continet errorem, vtrumque manifestum, primum quia cohiberi ait per hyemem effluxum, qui fit per cutem, alterum quoniam duas seri euacuationes constituit. Et quod attinet ad primum, effluxus qui fiunt per cutem nec hyeme, nec alio quouis tempore, sine maxima animalis noxa cohibẽtur; quod mille in locis testatum reliquerunt Hippocrates & Galenus, & notius est quam vt hic referre queam: neque verò diuites, quibus vestes & tegumenta supersunt in ambitu
B corpus frigora meatus conniuere facientia patiuntur. Secundus etiam error intollerabilis est; nam in primis frustra natura bene se habens, vni & eidem excremento duo destinasset loca, quod in nulla alia excretione fecisse videmus, nisi quando præter naturaliter se gerit, vt in cholera morbo, aut in sanguinis eruptionibus, cum aliquando fœminę simul & menstrua, & hemoragias per nares habeant. Deinde si non sudante homine copiosiores vrinæ redduntur, idque sine noxa quorsum per plura facere oportuit, quod per pauciora recte præstatur.

C Igitur sudor vti diximus, vel est pars seri, vel est vapor condensatus, vterque autẽ prę-ter naturam educitur serum quidem: quia violenter a venis euocatur vapor condensatus quoniam a præter naturali causa condensatur, nisi enim causa condensans adesset vtique sola transpiratio pro euacuatione sufficeret. Neque quicquam efficit Vallesius dũ sic ait, *vt natura in duas partes distribuit potionem maiorem copiam in renes, qua vsa est ad deductionem chyli in hepar, alia ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus, ita duplicem expurgationis modum sero*
D *praparauit mictum & sudorem*. nihil inquam efficit primo quoniam copiosum serũ in chylificationem fieri falsum est, deinde quoniam serum, quod ab hepate per venas demandatur a venis ad emulgentes remeat, & deinde ad renes, aliter nihil vrinæ in morbis, quorum causa est intra vasa significarent.

Non ergo dura, neque temere prolata est Dioclis sententia, quin potius durius videtur asserere euacuationem illius excrementi, quod aliam destinatam habet viam, quodq; potest sine animalis detrimento non excerni, quod præterea non certas habet nec statutas horas naturalem appellari.

Iam

Iam vero rationibus in contrarium adductis facillime respondetur. Neque enim verum est serum in singulis corporis partibus secundum naturam colligi, sed in solis vasorum capacitatibus: sudoris verò & vrinæ. & si eadem sit materia, non unde sequitur eamdem euacuationem esse secundum naturam, imo verò quia serum & vrina idem sunt, eūdem postulant euacuandi modum, hoc est per vrinarios meatus. Exit quidem sudor per loca conuenientia non verò per loca a natura tali euacuationi destinata, nam meatus corporis destinauit natura ad fuliginosa excrementa expellenda, quod si per ea sudor exit id fit: quia causæ præternaturales dantur sudoris prouocatiuæ; nec quia euacuatio per loca conuenientia fit ideo naturalis est nam sanguis hemorroidalis per conuenientem regionem expellitur non tamen secundum naturam, sic etiam omnia quæcunque molestant, expultrice vi expelluntur nec inde argues esse expulsiones naturales siquidē fiunt a natura irritata, quod de sudore verissimum est: nunquam enim sudamus nisi naturam aut balneo, aut moderato exercitio, aut aeris calore adiuuemus. Ad hoc tamen respondet Manardus. non quia sudor nunquam sine externo irritamento profluit violentus est, sicut nec concoctio, quam natura à moderato calore adusta conficit violenta est. Sed dicat mihi Manardus, poterit ne natura recte se habens sine externo adiumēto coquere? respondebit posse, ni velit absurda loqui. At eadem natura non potest sine externo adiumento sudare, atque ita dispar est in vtroque ratio.

Quæres autem si euacuatio est præter naturam, ad quem nam morbum sequitur? Respondeo non omnem symptomaticam expulsionem sequi ad morbum, sed satis est vt sequatur ad alterationem quamlibet, quæ morbi permanentiam non dum habeat, vt sternutatio, sequitur igitur sudor ad suscitatam corporis igneitatem per exercitia, aut ambientis intemperiem, vel aliquid simile.

De sudoribus qui in morbis fiunt, multa ab Hippocrate habemus tum. 4. aph. tum etiam 1. prognos. sed quoniam sudores scaturientium aquarū illuuiones esse diximus, & has contingit esse nunc calidas, nunc frigidas, vt in scaturiginibus fontium videmus nunc etiam copiosas, nunc in minori quantitate, & reliquas habere conditiones, præstat

A aliquatum causas breui sermone percensere.

Sudoris in primis accidit, aut vt sit multus, aut vt sit paucus, multus in corpore sano per somnum factus, in homine multo cibo vtente fit ex alimenti vaporibus; cæterum (vt sapienter a Galeno 4. aph. com. 41. consideratur) *ipsius multitudo altera duarum causarum fit, vel propter ciborum, qui sunt recenter assumpti immoderantiam, vel illorum qui antea. Quod si propter recenter assumptos, prohibere oportet ne pluries assumant. quod si propter prius assumptos euacuare.* Sudor verò paucus est in homine sa-

B no, nam de sano loquitur Hippocrates in aphor. præcitato, vt indicat illud additum [*absque causa manifesta*] tunc considerato oportet an sudor sit perpetuus, & in eo casu raræ corporis texturæ tribuendus est, vel est aliquando superueniens, & saltem lassitudinis est comes; tunc considera in qua parte corporis fiat, quia, cum lassitudines sponteneæ morbos prænuntient, ex sudore in hac vel illa parte intelliges causam morbum pariturum in hac, aut illa parte subesse; etenim cum. 4. aph. 31. dicitur, *qua parte corporis sudor ibi significat morbum*, intellige ibi cau-

C sam morbi latere.

Sudor verò multus in corpore ægroto si in die decretorio fiat, & præcedentibus coctionis signis bonus est adeo, vt eum cohibere noluerit Galenus, quod si cum hoc habeat etiam quod perfecte soluat morbum non solum bonus, sed optimus appellatur ab Hippocrate 1. progn. 26. si verò non perfecte febres & symptomata sedet, fiat tamen in die decretoria, & sit vniuersalis totius corporis, ab optimis degenerat, bonus tamen nuncupatur. non finit autem perfectè morbum, quia licet sit multus non tamen tantus, vt

D sufficiat causam morbi vniuersam euacuare; idque vel propter constipationem meatuū, vel propter materiæ non perfectam præcedentem coctionem, vel propter aliquantulam debilitatem.

Exiguus sudor in ægrotantibus fit: vel quia extreme sunt debiles, vel quia alimentū partium colliquatur, & dicitur sudor diaphoreticus, vel fit per expressionem, vt in dolotibus, & angonibus, in quibus, præ anxietudinis vehementia, potest simul cū sudore exire sanguis, vt in Christo Domino; hi omnes vt signa, magnitudinem affectus denotant, vt causæ vires debilitant.

. Alius est sudor calidus, alius frigidus, de calido nulla est dubitatio, quippe in corpore viuente scaturiens in motem aquarum thermalium per loca igne abundantia transeuntium, calidi etiam sunt. frigidus maius facessit negotium. Thomas à Vega causam existimat esse: quia natura contumaciæ humoris ita succumbit, vt pugnare non audeat, sed calidum, quo instrumēto vtitur ad alias functiones, diuertat retrahatque. Verum, vt ingenue loquar, nunquam mihi hæc responsio arrisit. natura enim non ducitur intellectu, neque cum libertate operatur, vt possit eligere quo se inclinet libentius, sed potius si propter aliqua impedimenta nonnumquam non agit quantum oporter, at saltem semper agit quantum potest. Melius fortasse alij, quos ipse non recipit, inquiunt fieri sudorem frigidum per antiparistasim. quid nisi aquarum scaturigines in vniuerso propter hanc antiparistasim sunt æstate frigidæ, hyeme verò calidæ, profecto idem in microcosmo contingere nulla ratio dissuadet. Verum tamen præstat hanc rem magis ad viuum resecare.

Frigescente exterius corpore sudorem, si exit, similiter frigescere rationi consentaneū est, idque Galenus fatetur 4. aph. 57. & tunc cum acuta febre mortem significat, quia talis est lypiria in qua externa frigent interna comburuntur; quare si frigiditas externa prauum est signum in febribus 4. aph. 48. magis prauum erit cum frigiditate frigidus etiam sudor. cum febre autem mitiore longitudinem denotat ægritudinis; non (vt Galenus vult) quia significat tantam humores habere frigiditatem, vt neque a calore natiuo, neque a febrili calefiant, non quidem ob hanc causam, nam & glacies, & nix a calore vincuntur, neque vlla potest esse materia ita contumax in sua frigiditate, quæ non calefiat, non igitur quærenda est ratio ex parte materiæ sed aliunde, nempe vel a debilitate naturæ, ob quam morbus producitur, manente scilicet materia diu absque vlla elaboratione, vel quia conglaciata in meatibus materia, eos obstruit, & sic longiori morbo per obstructiones occasio præstatur.

Sed febre exterius calidissima hominem detinente, quomodo possit sudor exire frigidus maximam habet dubitationem, quam effugeret Auicenna, & sectatores eius, qui lypiriam inducunt, in qua interna frigent,
A externa calent, quapropter sudor ab internis partibus gelidis erumpens non nisi gelidus esse potest, neque verò in externis calentibus adeo dimoratur, vt possit calefieri. cæterum hæc febris in schola duntaxat Auicennæ recipitur, quæ fortassis diligenter, & libere speculanti non est impossibilis quando narcoticam materiam interius gigni vel ipsi met Galeno innotuit, & pulsus similes sanorum in febribus a materia frigida, in corde & arterijs existente fieri admisit.

At ne istam Arabum lypiriam admittere cogamur aliam sudoris frigidi in corpore ra-
B tionem oportet excogitare. Ea est extinctio ignis viuifici, cū qua extinctione potest ignis febrilis adhuc vigere, & tunc quicquid educitur, nullo viuifico spiritu stipatum, frigidū est, atque ita magis in frigiditate sua augetur, ob præsentiam febrilis incendij, non aliter atque aquæ, quas æstate frigidas scaturire scimus. Hæc autem viuifici ignis inopia cū febre acuta vlterius absumente mortem præsto adesse significat, iam febre mitiore, & quæ non ita vorax est, pugnam efficit diuturnam siquidem vterque ignis est imbecillus.

C Alij sunt sudores graueolentes, alij minimè, ita tamen vt qui grauem nō spirant odorem dum refrigerantur, prauum statim odorem acquirunt, quia dum calidi sunt aliquantulum reguntur a natura, postea ab eadem destituti putredinis seminaria, quæ in se habent, non difficulter produnt sudor suauiter olens vix vmquam reperitur, & certe nunquam in senibus, aliquando autem, sed raro in iunioribus: talis tamen magnus ille Alexander fuisse peribetur vt est apud Plutarchum in eius vita cuius verba placet adscribere *suauissimum odorem ab ore & vniuersa*
D *eius carne exhalasse, ita vt & tunica fragantia, repleta inde sint, in Aristoxeni legimus comentarijs, causa fortassis fuit calidum, & igneum corporis temperamentū. Bonus enim odor si Theophrasto credimus, existit, cum humores a calore coquuntur, itaque sicca & torrida orbis terrarum partes plurima & optima gignunt aromata, quod Sol humorem, qui in summis corporibus veluti materia putredinis innatat, attollit. Et consentaneum est Alexandrum ob calorem corporis bibacem, iracundumque fuisse*. sic Plutarchus verum aliquid aliud præter calorem huius rei causam agnoscere libet, aliter non ita rara res esset.

ſet. erat igitur felix partium compoſitio, & optimi balſami a prima origine abundantia ſic non ſola caliditas orientales tales plantas odoriferas edit, ſed melioris ſoli educatio ſiderumque, & præcipue Solis præſtantiores influxus: haud iniucunda hiſtoria de ſudoris odore huncad locum accommodari poteſt. Rex Aracam, ſic experitur vxoris futuræ temperamentum. Duodecim Virgines lectas annos totidem natas, quot illæ ſunt, lotas Goſſypino indui iubet panno; tum ad meridiem vſque ſub Sole morari in ſumma ædium area incruſtata. vbi deſudarunt, quod cum facile, rum vehementer fit, odor cuiuſq; indumenti exploratur.

E contrario, qui earundem particularum vitio laborant, vt elephantiaci, atque etiam venerea labe infecti maleolentem emittunt ſudorem. Ex axillis vtpote emunctorijs ſudor fere omnibus fætidus emanat, præcipue adoleſcentibus, qui venere vti incipiunt; ſunt quibus pedes grauiolente ſudore, vt plurimũ ſcatent, ſunt hæc indecora. naturæ expurgamenta: Sapores etiam varios in ſudoribus reperiuntur licet ſalſus ſecundum naturam ſe habentibus ad eſt reliqui præternaturalium eorum mixtionem atteſtantur.

De pluuia Microcoſmi.

CAP. XIIII.

HOMINES (inquit Plato in lib. de rep.) Lacunarum inſtar, aqua, flatuque exuberantium, coegerunt peritos Aeſculapij ſucceſſores morbos quoſdam nouo nomine deſtillationes, inflationeſque appellare; aſcẽdentes igitur nubes ex lacunis in altum condenſantur, & pluuiam efficiunt, quæ catharrus appellatur. Itaque proprie defluxiones a capite, ſunt catharri. licet peculiariter hoc nomen deſtillationi ad pectus conueniat. Nõ placet Fernelio lib. 5. pathologiæ cap. 4. catharrum fieri more pluuiæ per aſcenſum vaporum *recentiorum* (inquit ille) *turba non ſatis probabili Auicenna dogmate omnem deſtillationis materiam ſtatuit e iecore calidiore ſuſcitari: multos inde vapores in caput efferri, qui deinde cerebri frigore in aquã verſi protinus relabantur, perinde atque terrarum expirationes, quæ in nubes concreſcentes mox*

A *diſſoluuntur in imbrem*. Rationes quibus hanc ſententiam reijcit. ſunt tum quia minimum excrementi, hac ratione congeri poteſt, tum quia ijs qui vel temperato, vel frigido ſunt iecore, deſtillationes plerumque fiunt; & hæ quidem, quemadmodum & reliquę fere omnes, a capitis imbecillitate, & frigida intemperie, quæ omnium ſunt cauſarum creberrimæ ac validiſſimæ.

Cęterum, quicquid ille, ſuo more, ſuperbiat, inania ſunt, quæcumq; proijcit. poteſt quidem per aſcenſum vaporum nõ minima, ſed maxima excrementorum quantitas, in
B capite congeri, nunquid non ille, in ſua patria vidit ebrios? ſunt tamen, & caput habent plenum vaporibus aſcendentibus, adeo vt oculos attollere nequeant. Vidit forſan fluxiones a capite durare per menſes, imo per annos, & exiſtimauit, totum id quod deſtillatur, fuiſſe prius ſimul congeſtum. At non ita eſt neque etiam qui diarrhæa laborant (Diarrhæam Galenus lib. 3. cap. 4. de ſymp. cauſ. catharro comparat) ſimul habent congeſtum totum id quod poſtea innumeris excretionibus per aluum emittunt, ſed in catharro cerebrum, in diarrhæa ventriculus
C peccant in craſia, ac ſucceſſiuè materiam excrementoſam gignunt: præterea reliquiæ huius materiæ alimentum denuo aduenients corrumpunt, & iccirco ſapienter ab Hippocrate 2. aph. 10. dictum eſt *impura corpora quo magis nutries eo magis lædes*. Itaq; imbecillitatem cerebri, & diſcraſiam eiuſdem catharros efficere non nego, aliquando verò improportionatam materiã illuc aſcendere, quam coquere non poteſt, non eſt negandũ.

Quod verò ijs, qui temperato vel frigido ſunt iecore contingant catharri, nemo quidem negat, ſed dupliciter reſpondetur, pri-
D mo iecur, & inferiora quamtumuis temperata, aut frigida poſſe qualibet de cauſa incaleſcere, & ſic occaſionem præbere aſcenſui vaporum, neque enim catharri nec aliæ ægritudines fiunt in homine naturaliter ſe habente, ſed in præternaturaliter affecto. Secundo quamquam ij qui frigido ſunt iecore in catharros incidunt ex materia in cerebro genita nec aliunde tranſmiſſa, hoc tamen nõ prohibet eſſe alios in quibus vapores ob calidum iecur tranſmittantur, atque ita iam opinio Auicennæ tenet, & Fernelij ſententia a ſua illa altitudine cadit. Nam ijs, qui Auicennam ſequuntur ſatis eſt quod fiat catharrus,

rus,

rus, vel ex genita in cerebro materia, vel ex A
vaporibus ascendentibus. Fernelius verò
qui omnino vaporum ascensum ad catharri
materiam non admittit nihil probasse conuincitur. Denique fieri catharrum nonnunquam per idiopathiam hoc est, generationē
cruditatum in capite aliquando etiam per
sympathiam siue per consensum aliarum
partium non est negandum; pręcipuum autem membrum excitans catharrum ventriculus est in quo tamquam in palude aqueus
exundat liquor, hinc est, quod vnusquisque
etiam in optima sanitate constitutus si vomitum prouocet aquam educet, neque deest B
calor fumos eleuans. Est etiam & iecur t
nam teste Galeno 3. loc. affe. c. 7. *qui calido
sunt iecore plurimo halituosoque sanguine
abundant*. vbi sanguis est halituosus facile
caput halitibus repletur, hi cum plures sint
quam concoqui possunt excernuntur. *ergo
qualis in ventre diarrhea passio ex mala coctione fit, tale est in cerebro, prædictorum
vtrumque catharrum scilicet nominantibus
cum quod superuacaneum est, in os defluit;
coriZam cum in nares: branchos autem siue
raucitas catharris superuenit, faucibus scilicet humore imbutis. quod si in gargareonem* C
*fluxio procumbat, aut in ea gignit, quam ex
similitudine græci staphylen, id est acinum
vocant: aut alias eam in tumore attollit at si
in glandulas, quod sibi ex aduerso in oris termino vtrinque iacent antiadas, si autem in
ea, quæ ijs proxima sunt paristhmia: defertur capitis fluxio, & in ventriculum, & in
asperam arteriam, vtrumque magnopere lædens*. lib. 3. de sympt. caus. c. 4.

Neque verò immorabor in refellendis rationibus, quas Bottalus, Fernelij quasi assecla, adducit: nam res esset tædiosa & inutilis, præcipue cum vnaquæq; ratio manifestā D
habeat responsionem sciat tamen Bottalus,
& maxime Fernelius, se non medicorum
turbæ contradicere; sed primoribus medicinę proceribus, ac in primis sapiētissimo Hippocrati, qui in libro de hominis structura, *cerebrum* (inquit) *a stomacho humectatur* &
lib. de glandulis *caput supra situm est sursum cauum, & rotundum existens, humiditatem ex reliquo corpore amplectens, & corpus simul vapores omnis generis sursum in
caput demittit*. lib. 2. de morb. *caput autem
ex corpore trahit, trahit autem vbi fuerit calfactum: percalescit autem a cibis, & sole, &*

A *frigore, & laboribus, & febrili calore, cum
verò calefactum fuerit tenuissimum ex corpore ad se ipsum trahit, vbi verò traxerit rursus id ad corpus descendit*. Et in Epistola ad
Demetrium Regem. *Radix humanorū morborum caput, & maximi morbi ex hoc accedunt. cum enim veluti cucurbita medica incumbat, contingit vt ipsum omnium eorum,
quæ ingeruntur superfluitates attrahat, &
tenues humores*; plura sunt loca, in quibus
idem testatum magnus senex reliquit. Denique tam facile est caput ab inferiore regione
fuligines suscipere, vt dicat Galenus 4. de
B caus. puls. c. 8 *nunquam in pleuritide, & peripneumonia fieri, vt caput non lædatur, quod
humorum excipiat in inflammationibus putrium fuliginem. Verum cum putris humor
sit biliosus vaporem habet in modum fuliginis aerem; qui mordicat, & erodit, irritatque
cerebrum, itaque ad delirium perducit, si pituitosus sit nec fumo acri similis, sed caligini
crassa, turbulenta, quasi nubem quamdam ad
caput attollens humectat id, grauatque cerebrum, cogitque in grauem somnum deferri, ac
sopiri hominem*. ab eodem Galeno t. de loc.
aff. c. 3. dictum est, *affici caput quando ven-*
C *triculo consentit, ægrotare verò, cum proprio
affectu laborat*. Non desunt ex alijs multi
qui eodem modo loquuntur ita, vt iam non
medicorum turbam sed medicinæ coryphæos hanc viam tenuisse dicendum sit.

Stultū verò est interrogare per quas vias
fuligines istæ ascendant? Videmus in febribus linguam tetris fuliginibus conspurcatā,
at non ita recto itinere ad linguam quemadmodum ad cerebrū fit progressus. in catharris autem quis est qui linguæ candorem non
consideret. Sunt vasa, sunt meatus, sunt maiores inanitates, quas natura agnoscit, & li-
D cet vaporum magna quantitas deperdatur,
& parietibus vasorum maneat adhętens, alia
per transpirationem egrediatur, tamen magna pars accedit ad cerebrum. Grauitas capitis quæ catharrum comitatur, id ostendit.

Dubitabis nunc quomodo caput calidū,
& calore trahendi vim potentissimam habens potest vapores condensare eadem dubitatio occurrebat cum de sudore per cutem
calidam exeunte loqueremur sed placuit in
hunc locum seruare. Videtur dubitationem
augere quod aquæ in subterraneis meatibus
(ex Aristotelis sententia) fiunt vaporibus à
frigore condensatis, & similiter pluuia in ae-

re. si

re. si igitur sudores inundationibus aquarū, si catharros pluuijs comparamus, & eos ex vaporibus condensatis fieri dicimus quomodo in corpore præternaturaliter calido id admittimus. Respondendum vapores cum detinentur, & conglobantur absque frigore, se ipsis condensari, id vides in ollarum coperculis id notunt spagyrici qui vapores in stillatorio vase admodum calido ascendentes in aquā verti experiuntur: hinc est quod non in hyeme duntaxat fiunt pluuiæ, sed multoties in æstate dummodo vapores abundent.

Communis opinio sumpta ex Hippoc. libello de locis in homine, tenet pluuiam a capite deorsum detrudi vel a frigido, vel calido, a frigido comprimente, a calido autem attenuante. Vtramque fluxionis causam examinare libet quandoquidem expressio facta a frigido adeo displicuit Ioanni Langio, & postea Ludouico Mercato, vt nihil apud eos magna magni autoritas Hippocratis valuerit quin eam reiecerint. Cęterum non possum non mirari hominum arrogantiam, ne dicam impudentiam, qui cęteros per contēptum nominantes, rem suam agere existimant, sic superius Fernelius turbā medicorū dixit deceptam Auicennæ dictis, sic etiam nunc Mercatus vulgus medicorum deceptum sententijs Hippocratis libello de locis in homine, & Galeno 3. aph. 12. tenere ait defluxiones fieri per compressionem. At heus tu medice non vulgaris, qui te altum sapere arbitraris, & Hippocratem nunquam vulgaria sed semper recondita proferentem ne precario quidem recipis, affer tuas non vulgares rationes quibus niteris.

Capere intellectus nequit (ait ille) *qui possit cerebrum tantam viuente animali sustinere frigiditatem, quantam par est, vt partes pra congelatione condensata intra craneum expellant.* ò pulchram rationem: nos loquimur de externo frigore, tu talem in viuēte animali dari non posse ais. exemplum à Galeno allatum poterat te manu ducere inquit enim. *Caput enim prius impletum est in calida atque humida constitutione, frigus autem superueniens, veluti manus quadam extrinsecus, comprehendens, ac premens cerebrum veluti spongiam quamdam exprimit illam, qua in ipso continetur, humiditatem.* enarrat ibi Galenus ea, quæ eueniunt in constitutione aquilonari, quando australis præ- A cessit exprimitur igitur cerebrum humido succo scatens, tamquam si spongia manu exprimeretur. Spongiam autem exprimi scimus externa superficie compressa, ita vt successiue interiores meatus comprimātur: iam igitur non internum frigus, sed externum comprimens interiora magis cōprimi cogit.

Addit ille *ex minore frigiditate lethargum, & melancholiam & somnum profundū, & huius census alia superuenire, quare non fieri posse existimat, vt cerebrum maiorem frigiditatem, maioremque compressionem ex congelatione subsistineat, quin insitus calor* B *extinguatur aut graue malum fiat.* sic ille cui nescio quomodo in mentem venit fieri compressionem ex congelatione certè sibi fingit hostem, quem oppugnet, nunquid spongia congelatur, vt liquorem ex se exprimat. accipe spongiam aqua plenam relinque illam aeri hyberno supposito vase ad excipiendum humorem, & inuenies humidum a frigore expressum. Deus bone nunquam ne vestes madentes aeri aquilonari, vt exsiccarentur exposuisti? Sed quomodo exsiccantur? nempe per compressionem, quid ergo dubitas? dubitas fortasse, quia cerebrum sic C compressum, quod congelatum appellas, multo facilius apoplexiam quam catharrum efficiet. Et hoc ita est si compressio sit totalis aut saltem magna vnde si quis nudo capite aeri frigidissimo, & niuali se exponat apoplecticus cadet, non per congelationem cerebri, aut humoris in cerebro contenti, neque enim ita facile congelantur viuentia, sed ob omnimodam compressionem, propter quam spirituum facultatumque sedes recluditur, & transitus impeditur, si quis vero aeri hyberno incautus caput ita exponat, vt leuem aut mediocrem sentiat frigiditatem is D catharrizabit.

Imaginatur ergo iste non vulgaris homo cerebrum quemadmodum ventriculū hyeme calidius esse, ac proinde apertis a calore vijs, & liquatis humoribus defluxiones fieri, atque ita ex duabus destillationis causis caliditatem & frigiditatem ab Hippocrate statutis priorem duntaxat admittit. Sed libet quærere ab illo, num ab isto maiore calore, quo ventres hyeme abundant fiant feliciores coctiones? hoc vt arbitror non negabit siquidem ideo Hippocrates tunc temporis copiosiora exhiberi alimenta iubet quæram vlterius, num coctiones procedant incrassando?

do? & hoc quidem admittet. iam ergo ex A
isto maiore calore non attenuabitur humor
sed craſſeſcet; Reſpondebit ille in hunc mo-
dum, cum Hippocrate de locis in homine,
omnis humor calefactus tenuior fit. Sed ſi
Hippocratem in hoc recipit, cur in alio non
recipit.

Concoctio igitur fit ab igne, & per conco-
ctionem omnia incraſſari dixit Ariſtoteles
4. meteo. c. 2. & Galenus 4. acut. c. 4. & 2.
progn. cap. 33. tamen coctio, & eliquatio di-
uerſæ res ſunt nam coctionem accipere, ſeu
perfectam ſeu imperfectam apta ſunt omnia,
liquari non omnia poſſunt, aut ſaltem non B
ab eodem. ignis aliqua indurat, quædam etiã
eliquat vnde Virg. Eclog. 8.

Limus vt hic dureſcit, & hæc vt cera li-
queſcit
Vno eodemque igni.

Cerebrum ab igne induratur, medulla lique-
ſcit; Zaccharum, & nitrum omnia igne du-
reſcunt, in loco humido diſſoluuntur, e con-
trario metalla, igne liqueſcunt, ſi aquam ad-
miſceas non liquantur; plura alia ſunt, quæ
diuerſimode ſe habent, quorum aliqua Lu-
cretius lib. 6. his verſibus percurſit.

Principio, terram ſol excoquit: & facit are: C
At glaciem diſſoluit, & altis montibus alte
Extructas ningues radijs tabeſcere cogit.
Denique cera liqueſcit in eius poſta vapore.
Ignis item liquidũ facit æs aurumq; reſoluit:
At coria, & carnẽ trahit, & conducit in vnũ.

Longum eſſet, & præter præſens inſtitutum
horum omnium rationes reddere; Ariſtote-
les 4. meteo. quicquid a calido condenſatur
diſſolui ait ab humido, quicquid dureſcit a
frigido, liqueſcere a calido. hoc tamẽ ſic vni-
uerſaliter prolatum inumeris ſcatet difficul-
tatibus quandoquidem pinguedo a calido
fuit facta, & a calido liqueſcit, nix verò, & D
glacies quæ a frigido fiunt non ſolum a cali-
do ſed etiam humido liquantur. metalla nõ
concreſcunt a frigido, & tamen diſſoluuntur
a calido. Qua propter melius videtur dicen-
dum compactam ſubſtantiam, & optime fer
ruminatam, qualem habent metalla non niſi
a potentiſſimo agente, qualis eſt validiſſimus
ignis diſſolui adeo, vt ſi parum aquæ inijcias
diſſolutionem impedies, ſi metalla liquentia
ab igne extrahas, quamuis in loco calido re-
linquantur condenſari incipiunt. Quæ ve-
rò leuiter ſunt compacta, vt nix & glacies,
tum a quolibet leui calefaciente, tum etiam
A ab humido, quod intra ſuos meatus recipiſit,
diſſoluuntur, & in humidi intus recepti ſub-
ſtantiam abeunt, coria nimium poroſa, & fa-
cile ab igne exſiccante contrahuntur, & faci-
le etiam ab humido meatus occupante di-
ſtenduntur. Lutum verò ab igne ſeu a ſole
induratur: quia mollitiem, habet a corpuſcu-
lis facile in vaporem abeũtibus, quod ſi actio
ignis diurius duret omnia ex tenuia corpu-
ſcula a quibus reliqua compaginantur pror-
ſus euaneſcunt atque ita e luto fit puluis. ce-
ra verò liqueſcit: quia pingue in ſe habet,
pingue verò difficile euaneſcit experimento
B id agnoſcis; nam ſi olei & aquæ ſeu vini par-
tes æquales ad ignem ebullire facias, aqua
ſeu vinum euaneſcunt oleum relinquitur.
hæc tamen obiter dicta. Vt ſcias non vnam
ſimplicem eſſe cauſam cur ad ignem hæc li-
queſcant, illa dureſcant.

Quod ad rem noſtram facit, eſt cognoſce-
re cur ſi ignis proprium eſt rarefacere, ac pro-
inde attenuare, etiam eiuſdem eſt proprium
incraſſare tum coquendo, tum partes tenues
euaporando. Dicendum omnem ignem, ſua
ui, partes omnes ſeparare, atque ita rarefac-
re, quæ autem rarefiunt liquefieri dicuntur,
C quandoquidem tenue a craſſo ſeparatur, cũ-
que tenue ſit in maiore quantitate, id verò
quod craſſum remanet in minima videtur
totum liqueſcere, maxime ſi non datur ſe-
queſtratio per quam craſſum & tenue vnum
ab alio in diuerſis locis ſeparatur: Sed vtroq;
manente eodem loco tenues partes deſinunt
ſimul cum craſſioribus eſſe compactæ. Quod
autem hæc ſit vera liquatio colliges ex Ga-
leno 5. ſimpl. med. facul. c. 13. vbi loquens
de medicamentis vrinam cientibus ſic ait.
eius generis ſunt ſemen apij, petroſelini, fæ-
niculi, dauci, agrioſelini, ſmyrnij, & ſane ip-
D *ſum quoque ſe ſoli, & ammi, & phu, & meon,*
& aſaron, & acoron a quibus ſanguis non ex-
tenuatur duntaxat, ſed & funditur, ac ſecer-
nitur non ſecus, atque lac, quod coagulatur
ſeroſo videlicet & tenui ſeroſum ſegregato,
craſſo verò in ſe coeunte. ſiquidem ad id quod
faciliime ad ſe trahunt renes quod in ſangui-
ne aqueum tenueque ac ſeroſum eſt, vtraque
hac conferunt nempe totius ſanguinis primũ
fuſio deinde congregatio ex vltimis verbis in-
telligis liquationem, ſeu fuſionem diuerſam
eſſe a ſegregatione.

Hæc liquatio ſi fiat ab igne dum naturæ
eſt inſtrumentum optima eſt quia inutile re-
linqui-

linquitur vtile verò vtpote quod partibus inter se sympathiam habentibus constat, coalescit, atque ita coctum dicitur, & coctio incrassatio censetur. si verò ab igne extraneo substantia funditur, & liquescit, partes quæ remanent dissolutæ vel habent inter se antipathiam & putredo appellatur, vel non habent quidem partes sibi inuicem contrariantes, desunt tamen aliquæ ex glutinātibus seu condensantibus, & sic liquidum manet id quod semel liquefactum est.

Hæc cum rationi, & rerum naturæ sint consona immerito Mercatus dixit calorem hyeme intus auctum humores fundere talis enim calor cum naturalis sit coctiones non liquefactiones operatur. Sed obijcies medicamenta quibus materia catharri incrassatur ne fluat esse diacodion, diapapauer, & similia quæ frigiditate condensant, hæc ego sic admitto, & calorem cum Hippocrate materiam quæ in cerebro detinetur fudendo destillationes efficere. Sed non is est calor, qui intus colligitur propter ambientis frigiditatem, verum alius maioris efficaciæ, tùm a cibis & potu, tum à solis ardore introductus quapropter ignis iste præternaturalis tripliciter catharris gignendis est accomodatus, primò quia ex vniuerso corpore ebullitione in eo facta, vapores eleuat, secundo quia caput inflammatum trahit plusquam concoqui possit, tertio quia liquat id quod in capite continetur. his autem catharris factis ab immoderato ardore cum liquefactione materiæ iure optimo succurritur papauere, & alijs quæ materiam conglaciare possunt, aliæ verò destillationes, quæ fiunt a frigore vel exprimente, vel coctiones impediente, medicamentis indigent coquentibus, & moderatum naturæ ignem fouentibus atque iuuantibus.

Cæterum sicut venti antecedunt pluuias, ita & flatus antecedere solēt catharros, quomodo autem ex flatibus defluxiones fiant explicatur elegantissime libello de flat. *Quum igitur venæ circa caput aere repletæ sunt, primum quidem caput ipsum propter flatus inclusos aggrauatur, deinde conuoluitur spiritus cum sanguine propter angustiam viarum, tenuissimum autem ipsius sanguinis per venas excluditur, atque id ipsum tenuissimum liquidum cum coaceruatur, per alios meatus fluit: & vbi tandem cumulatim progrediens constiterit, ibi constituitur & mor-*

A *bus. Si itaque ad oculos peruenerit, sequitur eorum dolor: si ad aures, morbus & illas occupat; si ad nares grauedinem generat: Si ad pectus raucedinem. Pituita enim ipsa acribus humoribus permixta, quocunque prorup-erit, maxime in non consuetos locos, eos exulcerat. Quod si fauces teneras aliàs fluxus petinerit, eas exasperat, spiritus enim qui fauces ingreditur, ad pectus vsque procedit, ac rursus effertur per eamdem viam. Qum autem spiritus ingrediens in fluxum qui intus est inciderit, tussis gignitur, & repetitur rursus pituita. Qua cum sic habeant, fauces*
B *exulcerantur, exasperantur, & inflammantur, atrahuntque calefacta humorem de capite, caput autem rursus ab alijs corporis partibus atrahens, his transmittit.* Hactenus diuinus Hippocrates, Itaque siue a frigido siue a calido, siue a flatibus catharrum fieri dicas, semper cruditates ei materiam præstare fateatis necesse est: ideo Galenus 2. de temper. c. vlt. 1. de san. tuend. c. 5. lib. 3. aph. vlt. inter vitia frigida catharrum numerauit respiciens fortassis magis ad materialem quam ad efficientem causam, per quas autem vias destillatio fiat sic accipe.

C Cerebrum multo humido perfunditur, quod sapienter a natura statutum est (vt notauit Auicenna lib. de Anima vlt.) nè continua cogitatione facile inflammaretur. habet etiam præter humidum naturale multū excrementitium, tum quia cerebri ampla copiosaq; medulla multo eget alimento, a quò necesse est multum quoque exerementum gigni, tum etiam quia & ratione situs, & ratione laxitatis substantiæ concipit in se vapores plurimos, qui tanquam in foueis concrescunt. nec homo aliunde habet, vt præ cæteris animantibus sit destillationibus ob-
D noxius, quam a magnitudine cerebri, & ab erecti capitis positione. vbi ergo tanta superfluitas, impuritasque accumulatur impedirentur vacuitates, & quotidie apoplecticus euaderet ni apertos haberet canales, per quos excrementa deriuantur. præcipue cum cerebrum neque coquendi munere plurimum valeat neque retinendi; vtpote quod imbecille est, ac propterea inter glandulas ab Hippocrate numeratur (glandulæ autem teste Galeno lib. de rat. cur. per sang. miss. c. 8 & alibi excipiendis recrementis idoneæ sunt, tū ob substantiæ laxitatem, tum quia omnium partium minimè robustas habent naturales

Dd vir-

virtutes) Duo sunt expurgatorij meatus a
cerebro late patentes. in primis canales duo,
qui cerebri, a prioribus ventriculis initium
ducentes primo quidem ad peluim, mox ad
cuneum, & spongoides os perueniunt, per
eos enim ad palatum, & os excrementa edu-
cuntur. Prædicti autem canales soli expur-
gando sufficiunt cerebro, dum animal recte
se habet alimentumque optime concoquit.
Deinde sunt alij duo canales, qui, ex ante-
rioribus ventriculis, ad nares perueniunt pri-
mum & præcipue facti respirationis ergo,
deinde propter olfactum, tertio ad expurgã-
da cerebri excrementa, cum aliquantulum
non tamen extra terminos sanitatis super-
fluunt. Cum verò nimia accumulatur su-
perfluitas tunc magna copia ad prædictas
duas vias, non sine noxa, concurrit; nares a
conglaciata materia obturantur, & nil nisi
aqueum, emungendo per hanc viam expri-
mitur donec concoctione, mediocritatem
materia obtineat. Ductus iste impeditus
causa est, vt per peluim, siue infundibulum,
longe maior materię quantitas dimittatur:
hæc non satis est, vt solo ptylianismo educi
possit, verum cadens per asperam ad pectus
tussim excitat, tussi nihil expuens dum te-
nue est, nam impulsum effugit nihil etiam
educens dum nimis densum, nam adhæret
adhuc mediocritas expurgationi aptissima
est.

Sunt aliæ viæ per quas materia si quando
nimium exundat deferri solet, venæ scilicet
caput ambientes, quæ quamuis nutrimento
deferendo inseruiant, possunt etiam materiæ
fluenti esse viæ; Fernelius lib. 6. path. c. 18.
fluxiones in articulos non aliunde, quam ex
capite fieri statuit, non a cerebro aut maiori-
bus cerebri ventriculis, in quibus pituitosum
excrementum coaceruari cumulari ve solet
(hoc enim vel foras per nares, vel per pala-
tum in asperam arteriam, aut in pulmones,
aut in ventriculum interioresque sedes illa-
bitur) sed ab exterioribus capitis partibus
extra caluam positis, e quibus superuacaneus
humor per summa corporis sub cute deorsũ
decurrit: Cumque capitis crassa densaque
sit cutis e qua capilli sic crescunt, non quem-
admodum e reliqua corporis cute illinc hu-
mor expiratur, fluit igitur non per spinalem
medullam (paralysis enim fiet) non per ner-
uos, & musculos sed facile sub cute, vbi laxę
& amplæ sunt viæ, sic arthritidem fieri dicit

A non a varijs humoribus sed semper a pitui-
toso & seroso. locus autem in quem talis hu-
mor recipitur nunquam, aut admodum ra-
ro (quod præter multorum opinionem asse-
rit) in id cauum ac spatium penetrat, quod
inter ossium extrema interuenit, sed in vin-
cula dumtaxat, atque in eas membranas, quę
extrinsecus ossium extrema nectunt, & am-
biunt, ac etiã in tendones eò directos id pro-
bat argumentũ: quia in nodosa tophaceaque
podagra, aut chyragra humor concretus a-
perta ruptaue cute plerumque eruitur e di-
gitorum articulis, vinculo illæso permanen-
B te, præterea in coxendico dolore, si humor
in cauitate conditus esset, nec tam vehemẽ-
tem, nec tam late diffusum dolorem inuehe-
ret, quippe vinculum obtusi est sensus; sic se
habet Fernelij paradoxum, ex quo non leuẽ
sibi gloriam aucupatur. cæterum vt est hu-
manum ingenium fallax vnde gloriam quę-
siuit, vituperium reportauit: Nam iure opti-
mo a plerisque reprehenditur tamquam rei,
quæ omni rationi, & experimento aduersa-
tur inuentor.

Nam quamuis a capite possit aliquando
oriri fluxio non tamen (vt Fernelius existi-
C mat) id perpetuum est, sed vel per modum
pluuiæ. a capite, vel per inundationem a re-
liquis partibus potest contingere. Et a capite
quidem si quando fluit, non per externas, &
subcutaneas partes fieri Fernelio conceden-
dum est: cum enim partes illæ sint sensu
prædità necessario materia illa diffluens de-
beret dolores, horrores, aut saltem algoris
sensum inferre. & tamen hoc non ita accidit
in articularibus doloribus, accidit autem in
destillationibus alijs quæ ad articulos non
perueniunt: aliquando verò, neque id nega-
bo ante defluxiones ad articulos solet aliquis
D horror sentiri, verum id per quam rarum est
potestque fieri quia materia tanta est, quæ
possit & interius ad articulos, & exterius ad
alias partes defluere.

Quod verò fluat aliunde quam a capite
ratio in promptu est, mulier ex menstruorũ
defectu solet podagra laborare, quod Hipp.
6. aph. 29. non siluit, non est autem creden-
dum sanguinem, qui per menstruas purga-
tiones fluxurus erat, ad caput recurrisse, &
inde per subcutaneas vias descendisse. con-
spicuus est tumor venarum in articulis do-
lentibus, vt ex hoc possis cognoscere per ve-
nas materiam fluxisse, hoc agnouit Ferne-

lius,& fugam excogitauit, inquiens. *quod si*
rubor aut calor interdum maximeque in chy-
ragra,& podagra cernitur,is non ex morbi es-
sentia,sed ex vehementia doloris,qui ruborē,
caloremque nonnunquam,& febrem accersit.
Sed dicat mihi Fernelins, cum rubor & ca-
lor,& venarū tumor dolores antecedit,nun-
quid a dolore fieri dicet? at aliquando hæc
accidunt nullo adhuc infestante dolore, e
contrario etiam multoties inflantur venæ,&
inflammatur pars,cum dolor cessat, signum
quidem manifestum materiam, quæ inter-
nas partes affligebat ad externas esse tran-
smutatam. Denique iure optimo autores
arthritidem inter inflammationes reponūt,
non quidem inflammationes proprie dictas
hoc est a solo sanguine, sed ab alio quocun-
que humore, qui flammeam dispositionem
subiuit,qui loquendi mos ab antiquis fuit re-
ceptus,vt affirmat Galenus 2. ad Glauconē:
atque adeo nullo promptius remedio huic
malo succurritur,quam sanguinis missione,
quod mihi non semel contigit, & præcipue
in nobilissimo viro Andrea Caietano, per
quinquaginta dies atrocissimis doloribus ia-
ctato præcipue in coxendice, & misso san-
guine repente fuit libertus.

Et quoniam vulgares Medici deriuatorio
cauterio(fonticulum appellant) in hoc mor
bo vtuntur, cumq; sæpe numero a promissæ
sanitatis spè frustentur,aliquando tamen ali-
quid vtilitatis percipi videant, vnde hoc ac-
cidat breuiter explicare libet; Quemadmo-
dum inustiones factæ in parte affecta fre-
quenti in vsu fuerunt apud antiquos, ita etiā
deriuatorijs Fontanellis raro vsos fuisse cō-
perimus. neque enim Galenus alioquin suo-
rum remediorum maximus celebrator hu-
ius auxilij mentionem facit, neq;apud Hip-
pocratem reperitur, nam in coxendico par
tem affectam inurit, in doloribus proximū
ventrem igne aperiri iubet 6. epid. proximū
inquam ventrem (interprete Galeno) vt
malignitatem vlcerum exedentium repri-
meret. Demum 7. aph. *quacumque medi-*
camentis non curantur ferrum curat, qua
ferro non curantur,ignis curat,qua igne non
*curantur,incurabilia existimare oportet.*quę
sententia non (vt vulgus medicorum existi-
mat) ad Fontanellas trahi potest sed tantū-
modo locum habet in ijs malis quæ adiutri-
cem Chyrurgi manum expostulant. Aetius
fateor arthide non solum affectam partem
A adurit sed & crura varijs vlceribus ignefa-
ctis perforat. Addit tamen vltimis verbis,
aposuimus autem de vstione, ne videlicet eius
vsus ignoretur, quasi dixisset, vt sapienter
notat Mercatus, eam raro esse in corpus di-
rigendam: nam aut inutilem, aut grauem
existimabat esse. Cornelius Celsus etiam in
capite de Epilepsia deriuationem per caute-
ria molitur,cæterum rara sunt hæc,& tamen
hodierno seculo adeò frequenter in vsum
reuocata, vt pro miraculo reputetur, si quis
absque fonticulis vitam transigat. Ita fit,
videbis tamen plurimos absque vlla vtilita-
B tē has plagas gerere, nonnullos etiam repe-
ries. quibus ob alias ægritudines facti fuerūt
fonticuli, & post eorum apertionem arthi-
tidem patiuntur quasi indicante Natura nō
ex huiusmodi auxilio sanitatem quęrendam
esse. Qnod si quando profuisse videmus id
rarissimum est, & non in arthritide vera sed
in fluxione catarrhali, quam per externas
partes fieri posse non negamus. Cæterum
fluxio hæc quæ per venarum spatia fit, san-
guinis missione, a Galeno, tam in præseruua-
tione,quam in curatione, celebrata tollitur.
Qua propter laudandi sunt Scythę ab Hipp.
C lib. de Aere,aquis,& locis,memorati,qui lar-
ga sanguinis profusione a venis, quæ sunt re-
tro aures facta arthritidem cui propter equi-
tationem erant obnoxij effugiebant. At di-
ces fortassis si venarum, post aures, incisio
confert articulorum doloribus, iam manife-
stum est fluxionem hanc a capite fieri. Hoc
ita admittendum est tamquam frequens, nō
tamquam perpetuum. ita tamen vt per ve-
nas fiat quod Hipp. docet lib. de glandulis
vbi inquit *alius morbus oritur ex defluxione*
capitis per venas in spinalem medullam,cum
verò Fernelius non per venas,sed per subcu-
D taneos meatus fieri dicat non est cur Merca-
tus dicat Fernelium locutum fuisse iuxta
Hipp. mentem imò verò Fernelius ipse suū
inuentum tamquam nouum & inauditum
iactat, quod quam sit a ratione alienum satis
iam superius est dictum, satisque a Trinca-
uellio viro doctissimo inculcatum.

De fossilium natura, & causis, deq; niuis roris, & pruinæ exortu.

CAPIT. XV.

NVLLAM potiorem inuenio rationem cui Aristoteles agens de meteoris, hoc est de sublimibus, miscuerit ibidē tractationem de ijs, quæ e terra fodiūtur, nisi quia materia quæ per sublimationem eleuatur meteoris efformandis inseruit, atque ita agens de fossilibus videtur quodadmodo meteororum materiā pertractare. sunt fossilium genera duo: (vt Aristoteles, & eius discipulus Theophrastus dixerunt.) nam, apud Aristotelem, quæ ex terra extrahuntur diuiduntur in ea quę proprie fossilia & in ea quæ metalla nuncupantur. Theophrastus ait alia sequi naturam terræ, alia aquæ, quæ diuisio cum diuisione Aristotelica coincidit, Galenus 9. med. facul cap. de terræ differentijs, ea quæ e terra effodiuntur, ait, aut sunt terræ variæ, aut metalla varia. Quartum genus addit Agricola Germanus nempe varios succos concretos. Varietas tamen hæc parū ad rem nostram facit, dummodo intelligamus terram, varijs seminijs, grauidam varia parturire corpora, quædam duriora, vt sunt metalla, quæ adhuc inter se maiore vel minore duritie differunt, alia concreta quidem, sed magis pellucida, vt cristallus, & lapides pretiosos, alia minus coagmentata, vt bolus, & alia huius census plura. Ex his seminijs non dum in sua corpora mutatis pars, quæ in aerem extollitur, varias efficit rerum formas. varia meteora, nempe grandines niues, pruinas & diuersas roris species.

Hæc omnia in microcosmo ratione identitatis reperiri fas est, siquidem quicquid e terra germinat, terrę secum fert conditiones. cumque homo ex cibis e terra germinantibus nutriatur, terræ varias species in se transmutat. Hine est quod in microcosmo, tam exterius, quam interius, tumores enascuntur, obstructiones fiunt, nec non etiam concrescunt tophi, non in articulis solum sed in alijs etiam partibus, in articulis verò frequētius ob rationes inferius dicendas. Verum gypsum in microcosmo reperiri experimento comprobauit Antonius Musa Brasauolus, qui 4. aph. 79. in hunc modum rem narrat. *Et nos vidimus verum gypsum eunēturis exire, quod in tanta copia abundabat, vt quidā experiri voluerit an gypsi officio fungeretur: nam omnes gypsi qualitates, quæ sensu prastantur habebat. Collegimus fere huius gypsi vnciam, & in puluerem redegimus postea addita aqua subegimus, & lapidem dilinentes parietique aplicantes lapidem tenacissime sustinebat, vt etiā verum gypsum in hac proprietate excederet.*

A

Galenus causam nodorum qui in articulis concrescunt, & lapidum qui in corpore generantur eamdem esse dixit, & vtramque pituitam appellat, adductus coniectura, quod nephritici fere semper euadunt calculosi, & ex calculosis nephritici fiunt. verum tamen ab vna, & eadem materia proxima, res diuersam habentes naturam fieri haud quaquam possunt, diuersitas autem inter lapidē & tophum agnoscitur quoniam tophacea substantia nunquam ad lapidis duritiem accedit; lapidosa materia non fit prius tophus deinde lapis.

B

Itaque de materia lapidis paulo inferius dicetur de alia verò concretione nunc dicam eius materia gypsea appellatur a Galeno, quamuis pituitam gypseam dicat, sed siue pituita, siue mucilago dicatur parum interest, illud solum cognoscere oportet, quicquid gypseum ex terra suxerunt plantæ in hominis ventriculum ingressum, nunquam in nutrimentum abire, hoc est nunquam in substantiam, nutrito similem mutari, sed semper suam retinere nobis extraneam naturam. Hæc mucilago gypsea parietibus vasorum nostri corporis non aliter adhæret, quam tartarum in dolijs, non quidem quia nimis glutinosa est, vt vulgus putat, sed quia facile sua humiditate apud aridam substantiam retinetur. Non ne vinum exiguum, aut parum lentons habet? ita vt ducatur. *putrescens vitis sub cortice lympha*. Et hinc est quod Mercurialis considerans vino nullum inesse lentorem existimauit nullum nobis afferre nutrimentum, & tamen vini fœx dolijs adhæret; Quin etiam aqua cui lentorem nemo concesserit, ea quam possidet fęce vasis, & tubis ductuum adhæret. possumus igitur substantiam istam, quæ simul cum cibo corpus nostrum ingreditur appellari gypseam, quia ex terra, quasi gypsum quoddam separatur, appellamus & tartarum, siquidem fęx est, quæ in similitudinem tartari vasis adhęret, non desunt qui vsneam dicant, quia non aliter exterius, & interius corpori adiungitur quam vsnea plantis. quando etiam hęc vsnea in parietibus domuum tamquam lepra in parietibus microcosmi iubetur mundari,

C

D

dari, Leuitic. c. 14.

Sciendum igitur vnamquamque rem suã habere impuritatem, vt vinum suam, quam dolijs, aqua suam, quam vasis apponit, & nihil tam perfecte homogeneũ est, quod suas etiam partes dissimilares non habeat, in quas diuidi, separarique possit, videlicet alias puras, alias impuras. Hoc norunt chymici, qui post multas cohobationes semper aliquid reperiunt quod separent.

Cur autem omnia suas habeant impuritates sic accipito: omnia (vt in principio huius operis diximus) suã habent vitam, quædam manifestam, alia occultam, & cum omnia viuant, omnia nutriuntur; si igitur nutritio in eis fit, oportet vt fiat per transmutationem alimenti in substantiam aliti, qua transmutatione semper vtile ab inutili separatur. Viuentia perfecta ventriculum habent in quo prima celebratur coctio, habent & emunctoria ad quæ fæces mandantur; Imperfecta neque coctioni neque excrementis destinata habent loca, sed vtrumque vbique fit ita vt vtilis pars nutrimenti conuertatur in substantiam nutriti inutilis remaneat inconcocta.

Cum itaque viuentia omnia habeant suas fæces, & rursus viuentia, viuẽtium cibus sint, & alimentum, consequens est vt in cibo simul cum vtili inutile etiam assumatur. Sic Homo impurum simul cum puro, in omni cibo accipit acceptum sequestrat in ventriculo vbi Archæus, seu naturalis chymicus, prout magis, aut minus est impeditus, hanc sequestrationem perfectius aut imperfectius molitur. cuius tamen defectus in secunda cohobatione, quæ fit in iecore, suppletur; & vt defœcatius nutrimentum euadat adhuc remanet tertia in venis & particulis totius corporis, cumque tres fiant coctiones, & in vnaquaque coctione, sequestractio puri ab impuro, tres dantur impuritates. prima ad intestina tendit, secunda varia habet conceptacula, tertia transpiratione euacuatur.

Aduertendum tamen est duplex ex cibo extrahi excrementum, vnum quod eidem rei, quæ cibus est excrementum erat, alterũ quod illi erat alimentum nobis tamen improportionatum. Vtrumque reijcitur a natura quia vtrumque superare nequit. hæc tamen duo ita considerantur in vno quoq; excremento, vt in illis & fæces sint & tartarũ, fæces sunt illæ quæ sulphuream & salsugi-

A nosam habent naturam, ideo & fætent, & salsæ sunt. Tartarum verò contumacius inhæret ac proinde in sequestrationibus opus naturæ effugit, & semper cibum comitatur, quo verò cibus aliquis magis difficile separatum habet tartarum, eo perniciosior iudicatur. hinc cucumer prauum alimentum iudicatur a Galeno 2. de alim. fac c. 6. dicente. *caterum illud perpetuo memoria teneto, quod & si quis eorum quiduis qua alijs concocta sunt difficilia concoxerit, succus tamen qui exeo in corpus distribuitur eamdem retinet naturam.* illud autem quod in prima statim
B coctione separatur leuiter inhærebat; quod verò ad secundam reseruatur contumax est, quod ad tertiam contumacissimum, & hinc colliges morbos quo distantius a primæ coctionis vasis fiunt eo esse difficiliores. cęterũ fæces putrescunt magis non verò soluuntur, at tartarum magis soluitur putredine verò non nisi difficulter corripitur, quod si aliquãdo putrescit grauiora infert damna quoniam solutum cum sit & substantiæ nostræ infarctum, illam in extremam perniciem ducit.

Sunt autem quædam vasa alijs magis accommodata ad recipiendum, & condensan-
C dum tartarum. Articulos dixi esse accommodatissimos, propter multum gluten, quod ibi inest, condensatur verò propter continuam motionem a qua maxima fit resolutio, vbi verò resolutio fit, residuum manet condensatum. In intestinis etiam magna quantitas mucilaginis simul cum fæcibus abundat, sed tamen in intestinis, vt plurimum, non tanta datur mora, quanta sufficiat ad condensationem, siquidem expultrice valida, illam regionem natura muniuit, quod si ibi condensatur tunc iuxta naturam suam suos etiam promit effectus. Si acida est vitrioli naturam
D referens acutissimos infert dolores colicos, aut iliacos appellatos, pro diuersitate loci, in quo sunt, hoc est in intestino culo, aut ileo; & quoniam quicpiam ponticum & adstringens habet, intestina cõuellit ex quibus multoties furijs agitata in musculos conuertitur, & easdem efficit conuulsiones. quemadmodum e contrario e neruis etiam simile tartarum ponticum, & astringens conuulsiones efficiens ad intestina confugit eaq; conuellit.

Sed mirum est quod cum prius esset in musculis cum conuulsione sola sine dolore, ad intestina delapsa dolorem intestinorum efficit. prætetea cum prius in intestinis dolorem

lorem effecisset ad musculos conuersus eos conuellit non tamen cum dolore. Hæc difficultas tam nostram doctrinam, quam vulgarem medicorum conuellit siquidem illi etiam hanc materiæ transmutationem admittunt, nec negare possent, cum experientia ostendat colicos dolores multoties transire in conuulsiones. & conuulsiones etiam in dolores colicos. eadem est difficultas de colica in paralysim, quandoquidem aliqui viderunt, & Paulus refert, colicis doloribus cessantibus superuenire paralysim, cur igitur materia quæ in intestinis sensum doloris inferebat eadem in ligamentis, musculis, aut neruis nimium sensibilibus sensum aufert?

De sua pituita dicant autores medici quicquid velint, de tartarea mucilagine dico eam innumerabiles habere species. Quapropter quando pontica est, & subastringens intestinum conuellit illi adhærescens ac iccirco fecum exitum prohibet, dolorem præterea sua acuitate affert. Quod si inde expellitur ad musculosam aliquam partem, ex qua pluribus musculis sympatice communicatur conuulsionem efficit, conuulsio autem non est sine dolore nam teste Gal. 1. prorrhet. part. 2. com. 20. *conuulsio doloris est plena affectio*. cæterum si tartarum naturam habet mixtã ex nitrosa & narcotica, ex vitriolo mordacitatem haber, si verò perseuerauerit, vis narcotica obstupefaciet, hinc est quod intestinis vel dolentibus vis vitriolata, vel nihil dolẽtibus vis narcotica facit, vt aluus non irritetur, & iccirco communiter dici solet a medicis pituitam intestinorum sensum hebetare, & hæc reddi solet ratio cur pituitosi & catharris obnoxij difficulter deijciant. Hæc mucilago vitriolata multoties ad neruos circum fertur, ammissa prius mordacitate, & cum narcotica facultas remaneat paralysim facit. Et hæc est causa transmutationis, colicæ in conuulsiones & in paralysim a nullo medicorum hactenus tradita.

Peripatetici cum Aristotele grandinem, pruinam, rorem, & niuem in hunc modum describunt. Grando in primis est pluuia in aere conglaciata, vnde Aristoteles 1. meteor. c. 12. generari, inquit, grandinem, cum aqua pluuia, prius quam terram pertingat, in gelu cogitur. Roris, & pruinæ materia dicitur esse vapor exiguus, & subtilis nix non aliter, quam grando fit, quando nubes prius quam in aquam soluatur gelascit.

A Verum si hæc omnia eodem fere modo, & ab eadem re fiunt, cur diuersæ res fiunt? cur diuersis accidunt temporibus? cur diuersis in regionibus? aliqua est regio in qua nunquam, vel raro nix videtur; alia, quæ perpetuis albescit, & algescit niuibus. Nix brumali tempore fit, grandini nullum est anni tempus destinatum; Pruina hyeme cadit, ros vere; pruina herbas adurit, ros fouet; Ros soluendi vim obtinet, præcipue species illa roris saccharini quæ mel aereum seu manna appellatur.

B Est ergo varietas horum meteororum orta ex diuersitate spirituum, qui e terra eleuãtur, & in aere conglobantur cumque dictũ sit præcedente capite varias esse fossilium species, fit vt ex illis varia corpuscula extollantur, quæ in diuersas concrescunt substantias præcipue cum a diuersis efficientibus vniantur nempe a diuersis astrorum congressibus sine quibus meteora nullo modo fieri posse, sæpius inculcauimus: cumq; terra vniuersa sale sit imbuta ex eo spiritus extolluntur qui condensationi inseruiunt experimẽto id agnoscimus nam nix sale circumposito non soluitur.

C Iam ad Microcosmum libet accedere, in quo mucilagines sumptæ cum cibo, si non recte ad emunctoria separentur, meatus obstruunt. Et præterea vario modo condensantur, adeo vt niuem, pruinam, roremque emulentur: Multa videbis glandulosa, in varijs microcosmi regionibus, vidi ego in Matrona honestissima vxore Antonij Brunelli, quæ dissecta fuit, pulmones vniuersos quasi grandine respersos, frequenter hoc etiã in iecore, tum hominum, tum animalium conspicitur, vidi nobilem monialem, quæ tussi eijciebat granulosa quædam grandinis

D instar. Galenus 4. de loc. affect. cap. 8. narrat historiam ægroti qui cum laborasset diuturna tussi tandem tussiendo lapillos, quasi grandinem eijciebat.

Roris speciem considera tum in nutritura substantia, tum etiam quando intestina consperguntur liquore, qui corpus non aliter soluit, quam si mannam sumpsisset. Pruinam autem imitatur subtilissima quædam, & albicans materia, quæ in plicis ventriculi infarcta nauseam, & stomachicham cardialgiam, anxietudinesque excitat, & adustiones efficit, vnde sitis oritur talis etiam per vrinas effluit albicantis arenæ instar.

Niuis

Niuis floccos referunt tumores maiores hac illac cadentes, sed nunquid in viuente animale tantum frigus dari potest quantũ congelationi inseruiat? Sciendum ex Aristotele. concretionem fieri in materia aliquantulum excalfacta, vt melius refrigerationem in se recipiat. nec igitur ijs qui qualitates primas agnoscunt impossibile videri deber frigiditatem actualem siue ea sit per antiparistasim siue quomodocunque aliter, posse in corpore generari. Neque hoc negatur a Galeno, qui ex suo met corpore exire sentijt, cristallum fusum tangentibus frigidum, vocat ille pituitam suo more. Sed quid mirum? non ne sudores frigidos e viuente adhuc corpore exire certissimum est? non ne in capite, & alijs membris actualis sentitur frigiditas? maxime ex defluxione materiæ catarrhalis, nõ ne fœminæ histerica symptomata patiuntur qualia ij qui frigidum venenum hauserunt pati solent? multos profecto videmus somnolentia & pigritia non minus oppressos quam si opium, aut altercum sumpsissent, & tamen hoc accidit a causa interius genita.

Plane a tartaro, vel in prima, vel in secunda, vel in alia separatione innumerabilia mala accidunt. Tartarum autem, vel est forinsecus adueniens, vel etiam congenitum nẽpe cum semine parentum, vel cum sanguine materno in matris vtero acceptum proximum huic est, quod cum lacte nutricis sugitur. Omnia ista tartarorum genera habent aut tardum, aut festinum incrementũm, velut etiam res ex quibus sumuntur alia velociter, alia lento gradu augentur & quemadmodum *quæ semel est imbuta recens seruabit odorem testa diu*, ita quædam labes in generatione impressa seruatur semper, & quoniam simile suum simile trahit, sic illa labes tartarea, trahit & accumulat nouum tartarum, quo fit vt iuxta sentẽtiam Hipp. 2. aph. 10. *impura corpora quanto magis nutries tãto magis lædes*. quoniam videlicet præexistens impurum quadam sui similis familiaritate gaudet, cuius aduentu intumescit, atq; adeo nitrosa microcosmi primordia vitrosũ progressum pollicentur.

Itaque in iecore, mucilago facillime retinetur, præcipue vbi iecur particulas liquorosas amisit, & aridum remansit: nam quæ arida sunt facilius ad se mucilaginem tartareã trahunt & retinent, exemplum est dolium

A ligneum, quod quo ex ficciore ligno est factum eo plus tartari recipit, nec solum in iecore, sed in ventriculo summa ariditas, facit, vt his membris plus tartari agglutinetur. vnde solent medici dicere senes, & eos qui senilem obtinent constitutionem esse siccos a temperamento, humidos ab excrementis, quod nihil aliud est quam habere quidem exhaustas particulas balsamicas, & remansisse alias aluminosas aridas, quæ sua ariditate valenter attrahunt, & pertinaciter retinẽt mucilaginem tartaream. In iecore autem mucilago ista adhærescens facillime oppi-
B lat; quare vt inquit Galenus de const. art. c. 17. *obstructio affectus quidam est partium instrumentalium, qui in primis iecori ob eius tum structuram, tum verò actionem solet esse molestus: nam venæ, quæ a portis deriuantur, per vniuersam huius visceris partem cauam dispertita tandem illis, quæ in gibba sunt per quadam oscula sensum effugientia committuntur*. Hæc obstructio heparis, & aliatum cauitatum facit (vt superius dictum manet) ad aquatum generationem, Vnde hydropes fere semper cum euidente fiunt obstructione aliquarum partium.

C Fiunt ex his spiritibus tartareis gypseis, aluminosis, diuersæ obstructiones, & propter obstrũctiones, putredines, hinc lien indurescit, pancreas, mesentereon, & reliquæ corporis Sentinæ horum spirituum suscipiunt illuuionem, quam in se concrescere sinunt. Multoties enim tanta est horum spirituum copia, vt Natura molestata id quod potest, expellat, ac proinde quasi furibunda viam non inueniat quare cogitur se se exonerare non impropria duntaxat emunctoria, sed in reliquas etiam cloacas, & aliquando in partes nobiles. Contingit namque in nostro
D corpore quemadmodum in rep. quam Aristoteles ὀλιγαρχίαν vocat in qua minus potentes a potentioribus opprimuntur. Accidunt etiam in rep. rebelliones plebis sic etiã in corpore ex infimis partibus tartarei spiritus quasi sopiti furijs agitantur & in principes insurgunt.

De Lapidibus Microcosmi.

CAP. XVI.

QVE.

QVEMADMODVM in magno mundo, sic etiam in paruo lapides generantur non
solum in renibus, & vesica, licet in his duobus locis propter lapidosæ substantiæ trãsitum frequenter coalescant, verum etiam in
aliis partibus. Galenus 6. de loc. aff. cap. 2.
ingenue fatetur se nunquam lapidem in intestinis vidisse, attamen non hoc impossibile
iudicare videtur etenim lib. 1. ca 5. eiusdem
operis sic inquit. *lapis in renibus, & vesica
duntaxat nascitur atque (vt nonullis placet)
etiam in intestino colo*. Quod Aetius confir-
mat tetrab. 3. serm. 1. c. 35. Herculanus in
9. ad Almansorem cap. 104. refert se vidisse
Ferraræ anno 1457. lapides eiectos per anũ
a quadam muliere quasi 50. & erant magni-
tudinis auellanæ, quod etiam vidit Bartho-
lomæus Falconensis. Ex pulmone etiam vi-
dit Paulus, vt refert lib. 3. cap. 31. sub lingua
natos lapides vidit Zoar, & in poro Felleo
Gentilis & in iuncturis, & stomacho Gilber-
tus. in vtero, vt habetur apud Hippocratem
lib. 5. epid. in famula Dyseridis huius cura-
tionem scribit Aetius tetrab. 4. serm. 4. c. 98.
Alexander Massaria refert se vidisse plures
lapides magnitudinis iuglandis ex vtero cu-
iusdam monialis eiectos. Ioannes comna-
tus in libello de lapidibus in humano cor-
pore repertis scribit in cerebro pauperis cu-
iusdam ex diuturno, & contumace capitis
dolore extincto & dissecto repertum fuisse
lapidem mori imaginem referentem, Cor-
nelius gem. lib. 1. cosmocrit. c. 6. scribit in-
uentum fuisse lapidem in cerebro illi non
absimilem qıem dresdensis medicus, Ioan-
nes Kentmannus inter Gesneri monumenta
descripsit. Holerius in scol. 45. obsetuat la-
pides in capite generatos. Itaque in omni-
bus corporis partib⁹ lapides gigni posse mul-
torum monumenta tradiderunt. Et quod
omnem fidem superat est quod hoc anno
1619. in publico theatro repertum fuit in
cadauere nempe lapides cristallini ciceris
magnitudinem habentes in vasis seminarijs.
concrescunt in lapidem membra (vt iam nõ
mireris si in varijs cauitatibus lapides repe-
rias concretos) reperies apud Schenchium
historias non paucas ex probatissimis auto-
ribus depromptas mulierum quibus mam-
mæ & aliarum quibus vterus lapidescere fuit
visus.

A Fernelius in vesica lapidem gigni posse
omnino negat lib. 6. pathol. c. 13. & medi-
cos arguit putantes causam materialem cal-
culi vesicæ, esse crassum, viscidumque succũ
qui per venas simul cum vrina in vesicæ ca-
pacitatem percolatur, in qua tamquam fœx
subsidens calore loci exarefactus sensim in
lapidem concrescit. Ait igitur Fernelius im-
possibile esse limum istum in vesica remora-
ri, nisi obstructa, aut nimis angusta fuerit ve-
sicæ ceruix, cum etiam sanguinis grumus, &
pus, & mucosa, lentaque pituita facile illinc
cum vrina profluant; Quapropter experi-
B mentum se fecisse profitetur, & reperisse cal-
culum in vesica conclusum rudimentum e
renibus traxisse, ex quibus per nephriticum
dolorem excidens si grandiusculus est in ve-
sica aliquandiu inhæret, & adhæsu superue-
nientium sordium coagmentatum donec la-
pis fiat: Et neminem se offendisse perhibet
in vesica calculum habere qui nephriticis
doloribus diu vexatus non fuisset; & quo-
scunque exemptos vesicæ calculos obtriuit
(obtriuisse ait experiundi gratia permultos)
in eorum medio quasi nucleum repertum
verum rudimentum a renibus exturbatum
C diuersi quam reliquum tegumentum, ac in-
uolucrum, & coloris & substantiæ.

Attamen licet Fernelius, ita suam statuat
sententiam à nullo posteriorum recipitur
quare suus Rondoletius illum arguit quoniã
id quod aliquando & aliquibus contingit,
omnibus, & semper fieri existimauit, quod
enim lapilli in vesicam e renibus deriuati
ibidemque retenti coagmentari sensim pos-
sint, non est negandum, sed quod possint etiã
in vesica paulatim concrescere, fatendum est
si namque pueri, communi omnium decre-
to, vesicę lapidi sunt obnoxij, raroque admo-
D dum nephritico dolore vexantur quomodo
Fernelius nullum vidit lapidem in vesica
habentem qui non fuisset prius nephriticis
doloribus oppressus? Hieronymus Carda-
nus 3. aph. 26. tamquam rem rarissime con-
tingentem, adnotauit puerum quemdam de
Gotlis filium mercatoris renum calculo la-
borasse, neminemque alium vmquam eodẽ
morbo affectum se vidisse testatur. Brasauo-
lus lib. 4. aph. 79. reliquit in pueris lapidem
renum, adeo rarum esse ait vt albam corni-
cem: calot enim puerorum veges in renibus
materiam liquat, vt ad vesicam propellatur;
Hippo. 4. de morb. in lactentibus quidem
puer-

puerculis vesicę calculum generari posse docuit, Vitio lactis nutricis, & quod in renibus generetur ne verbum quidem protulit. Quapropter concludendum est Fernelij sententiam non esse recipiendam, neque illius dictum tamquam perpetuum obseruandum, quod in hoc viro frequenter animaduerto, non enim falsa dogmata profert, sed in eo duntaxat decipitur, quod quæ aliquando cōtingunt, tanquam aliter contingere non possint, nobis inculcat. Ceterum in presente cū augmentum lapidis admittat cur eiusdem generationem non admittet? Neque est cur miretur si per vrinam aliquando materiam viscosam grumos & reliqua extre videat, & tamen aliquando materia lapidosa retineatur nam non semper vesica in eadem est dispositione & statu: virtus enim expultrix validior quandoq; & quandoq; debilior existit, & materię aliquando cum vrina miscentur, aliquando non, sed sua grauitate vesicæ fundum petunt. Ad hæc vesicæ collum patentiorem habere aditum nonnunquam etiā angustiorem esse contingit ex quibus fieri potest, vt materia lapidis quandoq; expellatur, quandoque retineatur.

Causa materialis communiter a medicis statuitur omnis materia crassa ac lenta, quæ ad renes & vesicam feratur, quapropter omnis humor præter ichores, omnia excrementa, quæ lentorem & visciditatem habent, generationi calculi sunt accomodata: & quoniam pituita crassa lentaque præ omnibus humoribus est, præ omnibus etiam humoribus lapidi materiam præstare creditur. Et quemadmodum non omnis terra lateribus conficiendis est apta, sed illa solum, quæ tenax est & viscida, ita non omnis humor calculi materia est, sed ille qui ratione visciditatis facit, vt partes simul vniantur. Hinc est quod ex alia materia licet calore arescat, non concrescunt lapides, sed sabulosa quædam cum vrina excernuntur. Visciditatem materiæ requiri dicit Gale. 6 epid. sec. 1. com. 6. quare 6. eiusdem sect. 3. com 15. ideo pueros calculosis affectibus obnoxios esse ait, quia materia in ijs magis ab insito calore est elaborata, & quæ cumcunque a calore elaborantur, temporis diuturnitate lentorem acquirunt etiam si ab initio nullum habuerint, quo circa magis in vnum coeunt, & densantur: nam inter crassa, quod tenacius est ad vnionem, spissitatem, & concretionem

A aptius habetur. Tandem materiam calculi crassam, & viscosam debere esse confirmat Aet. tetrab. 3. serm. 3. c. 4. Paul. lib. 3. c. 45. Alex. tral. lib. 9. c. 4. & c. 7. Auicenna 18. 5. tract. 2. c. 16.

Materia remota, seu materia materiæ, vt loquitur Auicenna, sunt omnia quæ prædictos humores crassos, ac lentos possunt gignere, vt aues quæ in paludibus degunt, carnes suillæ, aut bubulæ, caseus præsertim recens, & lacticinia omnia, vt testatur Galenus 3. de alimentorum facultatibus cap. 5. & 6. epid. sect. 1. com. 6. prætere a oriza, omnes

B cibi ex pasta parati, panis non bene coctus, nec bene fermentatus. pisces magni, & qui crasso viscidoque succo sunt pleni veluti bubi anguillæ, ostreæ, cancri; limacos testudines, testaceaque omnia; Vina etiam nigra crassa recentia, aquæ nimis frigidæ lutulentæ, & limosæ, vt admonet Galenus 6. epid. sect. 4. com. 10. aquæ stagnantes, & ingentium fluuiorum ad quos multiplices aquæ confluunt, sic docente Hipp. lib. de Aere, aquis, & locis, est etiam valde potens causa, solita euacuatio suppressa, & exercitium demissum.

Causam efficientem dicunt esse calorem

C nam corpora quæcunque indurantur id patiuntur vel a calido exsiccante humidum, vel a frigido exprimente illud. vt docet Aristot. 4. meteor. 3. capit. 2. calculus igitur cum sit substantia concreta; aut debet fieri a calore, aut a frigiditate, frigiditatem tantam, quæ materiam valeat indurare in corpore viuente non admittunt, vnde Gal. 6. epid. sect. 5. com. 2. ait nunquam fæces in intestinis a frigore indurari. quare relinquitur a solo calore, posse lapidem concrescere & indurari, & eodem 6. epid. sect. 3. com. 15. non aliter calculos generari affirmat, a calo-

D re in vesica; quam in sponte nascentibus calidis aquis, & in vase in quo aqua calefit vbi vi caloris lapis condensatur. resolutis enim a calore tenuibus partibus crassiores & terrestriores remanent, quæ dum propter visciditatem vniuntur, & compinguntur formam lapidis aquirunt, & lib. 14. meth. capit. 4. ad eundem modum ait. *generantur in renibus calculi asso eo humore qui in vis est.*

Lapidum differentiæ multipliciter constituuntur nempe a figura a colore ab ætate, a coniunctis. v.g. si cum febre, aut sine ea eueniunt a magnitudine a loco: vt si generantur in renibus, gigni possunt in renum

Et sub-

substantia, vel in eorundem sinubus, vt ad-
uertit Galenus 6. epid. citato: præterea mo-
do producuntur in rene dextro modo in si-
nistro raro in vtroque simul, si verò fiunt in
vesica, vel sunt in eius cauitate, vel in fundo
quasi propendentes & ad nati interius inhæ-
rent, vel reperiuntur in vesicæ colo. vel deni-
que moram trahunt inter tunicas eiusdem
vesicæ in ea parte qua vreteres vesicæ inse-
runtur, quod tamen eo solum contingit tem-
pore, quando calculus a renibus per vreteres
transmissus per eosdem illos sensibiles mea-
tus, aliquantulum tamen a duritie calculi di-
latatos in vesicam transit, per quos meatus
vrinam ab vreteribus ad vesicam mandari
contra Asclepiadis sectatores longa oratione
probat Galenus lib. 1. de facult. nat. c. 13.

Vt tamen ommissis aliorum sententijs
quid sentiam exponam, ad librum magnum,
hoc est ad vniuersi cōtemplationem, de mo-
re, libet recurrere. Terra in se humidum
cōtinet, sine quo vegetabilia producere haud
quaquam potest. Hoc humidum prouenit
ex illa aqua, quæ per terræ meatus penetrat,
nec non ex ea quam ex pluuia, & rore, in sua
superficie accipit. Habet præterea salem, &
hic est balsamus quo eadem vegetabilia con-
seruat, vt quoties sal iste foras suum excre-
mentum pellit, fit sal petræ. Salis spiritum
iam superius non semel diximus habere fa-
cultatem condensandi, ita vt omnia reducat
in substantiam solidam iuxta seminia ibidē
præexistentia, siue sit lignum, siue herba siue
lapis. Veruntamen antequam huiusmodi
cōdensatio peragatur oportet, vt natura om-
nium rerum dispensatrix, mediante solis in-
fluxu, separet purum ab impuro, iam etiam
diximus nil esse in mundo, quod absque ali-
cuius impuritatis mixtione existat, vt aqua
cum luto, vinum cum fæcibus, sic etiam suc-
cus ex herbis & fructibus extractus, & reli-
qua omnia.

Sed reuertamur ad humidum, quod ali-
quando tale est, vt mucilaginem calculosam
hoc est continentem in se virtutem semina-
lem lapidis habeat; hęc mucilago postea quā
virtute solis remanet a puriore humidi parte
separata, tunc accedente spiritu salis in eadē
terra contento, in lapidem euadit. Aduer-
tendum tamen est hoc humidum vel esse
turbidum, vel perspicuum. id verò quod tur-
bidum est si mucilaginis particulas non be-
ne vnitas habeat fit lapis rarus, spongiosus, &

A solutu facilis, e contrario si habuerit partes
inter se bene vnitas, calculus efficitur durus,
vt marmor, aut silex. Humidum perspicuū,
in quo visus nihil percipit impurum, pretio-
sis lapidibus, materiā præstat durioribus, aut
minus duris, prout corpuscula, ex sua præde-
stinatione pertinacius, aut minus pertinaci-
ter coagmentantur.

Et quamuis pars humidi impurior lapides
gignat, purior etiam pars non omnino ma-
net defæcata, neque enim vnquam perfecta
defecatio datur. propterea vegetabilia quæ
ex puriore humidi parte nutriuntur adhuc
B in illa puriore aliquid impurum accipiunt,
& cum hoc impuro aliquod lapidis seminiū.
& hinc est quod in aliquibus regionibus ma
gis, quam in alijs calculosi fiant homines,
quoniam videlicet cibi & potus semper se-
cum habent aliquam partem calculosam, sic
in aquis videre licet, aliquas quæ in suis con-
ductibus lapidosam congregant substantiā.
alias verò non ita, & tamen tam has, quam
illas puras esse visus iudicat. Sciendum obi-
ter est hanc mucilaginem seminaria lapidis
habentem, licet non vbique æqualiter repe-
riatur, tamen vbique reperitur. signum hu-
C ius rei est quod lithospermon vbique nasci-
tur, quę planta est, cum lapidibus sympathiā
habens, ita vt quamcunque lapidosam mu-
cilaginem inuenit ad se trahat, ratione cuius
semina producit lapidea. quod autem lapi-
dea ea sint patet, quandoquidem, nec vrun-
tur, nec mollescunt, nec liquantur. Adeoq;
communis est hęc mucilago lapidosa, vt etiā
in fundo maris inueniatur, & a quibusdam
plantis attracta eas lapidescere faciat exem-
plum habes in corallo, quod ratione sympa-
thiæ attrahit succum illum lapidosum: nam
in eodem mare in quo corallus reperitur,
D est alius muscus qui non lapidescit: quia sci-
licet non habet sympathiam ad talem suc-
cum. Quod verò mucilago ista attracta ver-
tatur, per quamdam coctionem, in lapidem,
fateberis cum videas in eodem corallo par-
tem vnam perfecte lapideam aliam non ita.

Multis in locis stirpes, cochleæ, vermes,
& similia lapidea reperiuntur, hæc autem
quis artificis manu facta esse dicet? nā quor-
sum ita efformata. & in littus, vel alia loca
eiecta. ergo lapidis naturam contraxerunt,
cum tamen suam propriam habuissent sub-
stantiam ita vt ex cochlea viuente facta sit
lapidea. Fallopius ita existimat nempe hęc

omnia

omnia ficcata & putrida reddita priuataque proprio humido, casu concidisse in loco redundante succo lapideo, atque eo inuoluta in lapides fuisse transmutata. Mihi tamen videtur non quia succo lapideo fuerint inuoluta (nam sic figuram antiquam non retinerent) Sed quia eodem succo lapideo fuerunt nutrita in lapides fuisse conuersa, succus enim ille per totum cochleæ, aut alterius rei corpus spargitur, nam (vti iam diximus) non habent destinata coctionum, & excretionum loca, quapropter remanens lapideus succus, in vniuerso corpore, facile concrescit, atque ita vniuersum corpus redditur lapideum. etenim nutritum in nutrientis naturam verti nec inauditum est, nec præter rationem. Reperiuntur autem in medijs saxis vermes, & cochleæ & dentes lapidei, quos vulgus existimat esse fulmina, quæ e cœlo ceciderunt & in mediam saxorum substantiam penetrarunt. Hæc quidem omnia maiore cum ratione posset quis dicere fuisse obuoluta lapideo excremento, ac proinde lapide circumuestita.

Non deest qui existimat rem in hunc modum se habere. dum apponitur materia tophacea, & fit fermentatio, generatur ex fermentatione spiritus proportionatus generationi cochlearum: nam & in putrescentibus, dum fit fermentatio excitatur vapor & spiritus, & fit animal, & pro vt spiritus excitatur a materia, vel perfectiore, vel imperfectiore, ita perfectiora, vel minus perfecta generantur animalia. Vnde aliquando visæ sunt guttæ cecidisse & ranæ statim genitæ. Itaque dum apponitur materia tophacea, & fit fermentatio, excitatur spiritus vitalis, aptus ad generationem. V. G. cochlearum, & si adesset alimentum cochleæ fuerent comestibiles. nam ex profundis saxis extrahuntur animalia apta ad cibum, vt narrat Theophrastus lib. 5. de his. plan. c. 15. vbi facit mentionem quorumdam ostreorum, quæ vocat glandes, quia sunt similes glandibus ab alijs dactili appellantur, extrahuntur autem ex medio lapide, in quo conseruantur, nec vertuntur in lapides quoniam ibi alimentum habent, nempe aquam marinam. idem accideret cochleis, si haberent alimentum, quod cum non habeant lapides erunt. Videndus plane pro hac re est Alexander ab Alexandro lib. 5. suorum dierum genialium cap. 9. vbi mira de diuersis lapidum figuris inuen-

A tis refert; causamque prædictæ non absimilem affert.

Quærenda hic esset ratio de testis, & ostreorum fragmentis in lapidem conuersis, & multis alijs, quæ in magno mundo conspiciuntur, quæ tamen omnia eo reduci debent, vt concedatur mucilago, seu excrementum lapideum, quod cum hac vel illa virtute seminali formatrice producit varias res lapidosas. Et hæc non aliter fieri existimo, quam eo modo, quo in nobis monstra fieri dixi, etenim multoties propter ineptitudinem materiæ natura non potens gignere id quod in-

B tendit, confert solum figuram, substantia verò refert materiam ex qua fit, considera virtutem seminalem ad generandum vermina, & materiam lapidosam quid nam inde germinabit nempe vermis lapideus.

Accedamus iam ad lapidem Microcosmi cumque dictum sit vegetabilia, ex quibus homo nutritur posse in se habere residuum mucilaginis lapidosę: Siquidem hęc fit propter in perfectam sequestrationem, hæc vegetabilia, quæ in cibum hominis veniunt secum afferunt materiam lapidis, hęc materia ingressa in corpus qui perfectis pollet facul-

C tatibus eijcitur, nec locum pręber lapidis concretioni; hinc est quod aliqui quibus virtus non est admodum robusta quales sunt senes lapidibus gignendis aptiores sint; pręterea eadem materia, in aliquibus regionibus, abundat, in alijs non item. ideo lithiasis seu morbus calculosus endemicus est aliquibus in locis.

Impeditur generatio lapidis a duarum facultatum robore, nempe a sequestrante, & ab expellente. Sequestrans valida perfecte dissoluit mucilaginem ita vt pręsto transeat, expulsio potens nō immorari eam sinit, quod

D si immoratur apprehenditur a spiritu salis condensante; quandoquidem congelatio nō fit ab aliqua mucilaginis proprietate, sed ab interna nostra, hoc est per duos spiritus, vnus est spiritus separationis instrumentum naturę nostrę, alius spiritus condensationis, hoc est spiritus salis, quem salis spiritum, quemadmodum dispergitur per macrocosmum, ita diximus per microcosmum dispergi, non solum ad conseruanda membra incorrupta, vtpote qui verus est balsamus. Sed etiam vt in nutritione coagulationem necessarissimā pręstet, siquidem ex omni alimento quamtumuis solido fit liquor, qui sanguis appella-

A tur, hic in carnem oſſa cartilagines non conuerteretur niſi per condenſationem.

Mucilago quę lapidi materiam pręſtat communiter ab autoribus, qui a quatuor humoribus non audent recedere, pituita appellatur, de nomine non contendo de re autem illud ſcire velim, num ſcilicet hæc pituita ex omni cibi portione quæ inconcocta manet gignatur an verò ex illa duntaxat, quæ vt in ſubſtantiam nutriti conuertatur, inepta omnino eſt, quæque per ſuam propriam materiam apta erat, vt in lapidem euaderet. Si hoc ſecundum reſpondeant nulla inter nos B amplius lis erit, ſi primum nunquam aſſentiat, neque enim omne generatur ex omni. Sed aliqua ex aliquibus, ita vt vnaquæq; res in illam reducatur, ex qua originem habet, & cuius ſeminium poſſidet. Itaque materiã lapidis ſtatuo mucilaginem habentem in ſe lapidis ſeminium, imo potius factam a diſſoluto prius in magno mundo lapide. efficientem verò cauſam ſali ſpiritum, qui materiã condenſat. Conditiones autem ſine quibus non ſunt imbecilliras facultatum, tam ſequeſtrantis, quam expellentis. Quicunque igitur calorem immodicum dicunt eſſe la- C pidis cauſam efficientem, reddant oportet rationem, cur ſenes in quibus calor maxime deficit aptiores ſunt ad lapidis generationẽ: nam ego huius rei cauſam eſſe arbitror tum ſequeſtrantis imbecillitatem, ob quam impurum non ſeparatur a puro, & imbecillitatem expellentis, propter quam mucilago in renibus immoratur. Cæterum calor licet temporis diuturnitate poſſit tenuiores partes in vaporem reducere craſſas relinquendo, non poteſt tamen eam duritiem lapidi præſtare, quam ſæpe conſpicimus imo eos, qui in veſica membro exangue, & frigido D ſunt duriſſimos eſſe experimento eſt compertum. prætérea euaporatio quomodo poteſt fieri a calore in eo loco, qui continuis liquidi humoris affluxibus irrigatur.

Fernelius lapidoſam quamdam conſtitutionem in renibus admittit, ſed quæ nam ſit iſta lapidoſa conſtitutio non declarat. Si hoc nomine ſignificet loci aptitudinem omnis alia corporis cauitas eamdem aptitudinem habet: ſi diſpoſitionem, vt in lapidem conuerſio fiat, hoc potius materiæ, quam loco debetur. Si facultatem generandi lapidem eadem facultas reliquis membris adeſt, ſiquidem vt ſuperius eſt dictum in omnibus

A membris lapis gignitur. Cauſa igitur lapidem efficiens, non in renibus duntaxat, ſed in vniuerſo corpore, eſt nempe ſalis ſpiritus per omnia diſperſus. ſi quæras cur frequentius in vijs vrinarijs quam alibi fit calculus, reſpondebo id euenire quoniam per vrinam ſanguis a ſua malignitate, vt poteſt expurgatur, ea foras emittitur, quod ſi non emittatur ſine dubio lapideſcit. Vnde prudenter admodum Matheus de gradi præcipuam lapidis cauſam dicit eſſe moram quam materia male ſequeſtrata in vrinarijs ductibus contrahit. Et hinc intelligitur quare pueri ma- B gis veſicæ calculo, ſenes renum ſint obnoxij. Nam ſenes propter tranſactæ vitæ errores & cauſas præternaturales, quas in totius vitæ curriculo cumularunt habent expultricem debilem atque fatigatam. habent præterea redundantiam mucilaginis, propter imperfectam ſequeſtrationem propter quam excrementoſi nimium euadunt, ac proinde in renibus multam aggregant materiam, & quamuis magna pars foras exeat: nam vrina ſenum nimis ſcatens eſt, multa etiam pars in renibus commoratur. Pueri verò virtutem animalem habent debilem propter neruo- C rum, muſculorumque mollitiem, vrina e veſica muſculis abdominis iuuantibus expellitur, & ita in illa prima ætate non fit potens e veſica, expulſio vnde remanent ſeminaria quæ in eadem veſica lapidoſam induunt ſubſtantiam.

Sunt aliquæ mucilagines, quæ nunquam ad perfectam lapidis condenſationem accedunt quia non lapidoſam, ſed duntaxat lutoſam habent naturam. hæ a ſuo met liquore diſſoluuntur: Quare Medici aliquando gloriantur ſe lapidem diſſoluiſſe, cum tamẽ non verum lapidem, ſed lutoſam illam ma- D teriam diſſolui certiſſimum ſit, neque enim lapis ita facile vt putant diſſoluetur. Rumpuntur quidem a medicamentis efficacibus aliqui lapides, ſed non omnes, verum ij qui ſpongioſam ſortiti ſunt materiam, aut ſunt de natura boli, non tamen ij qui ſilicis duriſſimæ naturæ reſpondent. Fit præterea lapis per torrefactionem quando ignis concoquẽs talis eſt, vt non coquat, ſed adurat, & hic lapis ſalis naturam refert, ſiquidem omnis cinis eſt ſal, & propterea corroſiuam facultatem poſſidet, qualem in ſale cognoſcimus propterea dolores excitat intolerabiles, crediderim hunc eſſe lapidem, quem Fernelius

ita

ait ex sanguine adusto gigni.

Inter hæreditarios morbos lithiasis recensetur. ita tamen vt non sine materia fiat: neque enim parentes, vt plurimum, morbum filijs relinquunt, sed facilitatem, dispositionemque ad morbum. Vnde agnosces huiusmodi hæreditarios morbos non esse omnino desperatos, imo potius adhibito recto victus ordine multi ab illis præseruantur, nam vt habetur apud Galenum 6. aph. 28. *clarum est autem hoc, & in podagricis manifestissime apparens, quod influente aliquo ad pedes humore superfluo, passio generatur. Si nunquam igitur hic humor influeret, liquet, quod neque vnquam accideret passio: non influet autem, si semper vacans superfluitatibus corpus extiterit. erit autem vacans superfluitatibus si mediocri vtatur exercitio, & homo bene cibum concoxerit.* Si ergo quis podagram hæreditario iure acceptam patiatur, & recto victus ordine, materiæ tali morbo aptæ generationem prohibuerit, deficiente materia deficiet, & ægritudo. Nam ab auis, & patribus (vt aduertit ibidem Galenus) propter semen vitiatum partium debilitas acquiritur, quæ corpus reddit facile, vt in paternam incidat ægritudinem.

Itaque siquis à parentibus membrorum compositionem alicui morbo aptam acceperit, vti sunt illi, quos alatos appellamus, & ad prysin propensionem habent. caput etiam magnum habentes catarrhosis fluxionibus, articulos laxos articularibus doloribus ij possunt optimo sed continuo vitæ ordine præseruari, ita vt semper cum magna suspicione viuant. Alij verò qui a parentibus e. g. Lue Venerea infectis hanc labem sumpserunt difficile ab ea liberantur, aut si liberari contingat non omnino a recidiuæ metu fiunt immunes.

Verum, relictis hæreditarijs affectibus, qui peculiarem expostularent tractatum, reuertor ad cibum, & potum, cum quo mucilago, habens in se lapidosum seminarium, accipitur. Videbitur hoc fabulosum siquidem, eodem iure, cum peponum, aut cucurbitarum semina pro cibo accipimus deberét in nobis & pepones, & cucumeres, & cucurbitæ gigni. pro huius difficultatis enodatione altius repetenda res est. nec tamen in historijs immorabor multorum quibus in corpore animalia sunt genita. sit instar multarũ vna vel altera à Libauio & Rulando narra-

A ta. quidam diuturno morbo affectus, multis
tandem medicamentis, reiecit ranæ pellem
integram magna ex parte, nisi quod interanea omnia fuissent ex hausta, vi pharmacorum (vt ipse putabat) meminerat autem se aliquando sitibundum, in itinere ex lacuna bibisse, verno tempore, & ab isto mali originem traxisse: Martinus Rulandus cent. 7. cur. 28. Rustici Lutzingensis, ait, filia nata annos octo decem tentabatur ventris tumore, & inflatione, cum murmure, & coaxatione ranarum sonora, ieiuna puella ranas coaxantes omnes audiuerunt non obtuse audi-
B entes. originem mali se contraxisse aiebat
fæmina, ex potu aquæ palustris, cum verno tempore in solis intento æstu sitibunda pecoris curam haberet. Non paucæ similes extant historiæ.

Quæri solet, num ęquiuocę sint hæ ranę an verò vniuocę? Paracelsus similitudine ranas esse, non identitate speciei dixit. Verumtamen hic autor confutat se ipsum: dum enim earum ortum ex spermate ranarum naturalium esse fatetur necesse certe est ex semine synonimo gigni easdem, secundum substantiam, nec si fungus nascitur in arbore
C fungus non est. Naturani quidem certis lo-
cis descripsit natiuitates, & procreationes animalium, sed si paulo alieniore loco id fiat, non ideo monstrum, in specie erit. quasi si manucodiata non in aere nasceretur, sed in terra, vel arbore, non futura sit manucodiata. Non ex seminum mixtura fit rana in corporibus sed ex proprio, & suo, exceptis spontaneis.

Spontaneę etiam verę sunt ranę. Nam si ex putredine in homine existat fętura ranarum hic non dubitem, speciei similitudine, nihil aliud quam ranam prodente. ranam se-
D cundum essentiam appellare, sicut igitur ex
limo genitę ranę, ranę sunt, ita ex fœcibus in homine dispositis. Quapropter dicendum est id in quo vis est seminaria resolui in aquã, & cum aqua misceri, quam mixturam qui biberit in eo nasci ranas, seu aliud quidpiam, cuius seminarium in aqua fuit dissolutum.

Sed huic sententię pertinaciter resistunt ij, qui in gesta in ventres, ibi concoqui asserunt, exemplo aliorum seminum, quorum supra meminimus hoc est cucurbitę & peponis. Comedimus semina plantarum, cruda sed nulla vnquam ętas vidit, in ventre natam plantam. cum hauriuntur cruda aut

sęcun-

fæcundaque aulum, quis dicere poterit vnquam inde auem genitam? Cœterum dissimilia sunt hæc. Nam ranarum sperma non facile coquitur, quod idem dicendum est de spermate aliorum, quæ in nobis gignuntur, imo verò similem locum, loco suæ generationis adipiscuntur in ventre. Difficilius tamen videtur quomodo illud semen in ranā euadat? Num ita vt statim ex eo nascatur rana, citra vllam aliam mutationem? An interueniat mutatio quidem, sed ex cuius proluuie excremētitia, ad ranas dispofita, postea ranæ procreentur. Vtrunque verisimile est sic enim ex combustis ranis ranæ producuntur, quod experientia testatur, quid ni etiam ex corrupto semine? concludo semina fructuum quæ in cibum veniunt, & ranas quibus vescimur non gignere suum simile in nobis quia concoqui & mutari, ab archæo nostro polluit, limus verò & sperma ranarū excrementa inepta ad cibum talia remanent & ex se ipsis sibi similia innata quædam fæcunditate gigni patiuntur.

Persuasum itaque sit, ea quæ per os assumuntur, si in se contineant seminarium existens in materia non transmutabili in naturam nostram, producere quidem intra nostrum corpus res illas, quarum habent seminaria. Et quoniam lapides (vti diximus) in mucilagine consistunt, quæ non potest euadere in nutrimentum, ideo, iuxta prædestinationem, sui seminarij, lapides in nobis generantur. Alia verò, quæ possunt in nostrā substantiam conuerti, cōuertuntur quidem, nec retinent priorem substantiam, retinent tamen aliquas priores proprietates. Vnde pro ratione ciborum, & mores, & sanitas, variantur. In quo summa consistit generationis lapidum consideratio, & ideo non melius a lapidis generatione præcauebimus, quam effugientes eas regiones, in quibus malum hoc est endemicum, quod manifestum signum est in ea regione cibos multum lapidosi excrementi e terra sugere. Deinde etiam inter cibos, eos eligentes, qui, quo ad fieri possit, huius mucilaginis sunt immunes.

Quæstio dignum est, & maxime necessarium, num in præseruatione a lapide conueniant diuretica? circa quod non exigua est contentio. Nam ex vna parte, cum mucilaginis mora, in vijs orinarijs sit vna ex præcipuis lapidis causa, videtur rationi consentaneum, vt diureticis viæ illæ abstergantur, &

A mucilaginosa adhærescere prohibeantur. Ex altera parte videntur diuretica vias aperiendo, & materiam ad prædictas vias detrudendo, maximam præbere, lapidi gignendo occasionem.

Diuretica dicuntur a Galeno 5. simpl. med. fac. c. 53. quæ non solum attenuandi, sed etiam fundendi sanguinis vim obtinent, eodem modo quo lac coagulatur, separata parte tenui, & serosa, a crassa, & caseosa. Nam facillime ad se attrahunt renes quod in sanguine aqueum, tenue, & serosum est. Duo igitur sunt, nempe sanguinis fusio, & segre-
B gatio, quæ conueniunt vt detur multa materia a renibus attrahenda. Vtrumque optime peragitur per ea, quæ igneā habent vim, quale est siler montanum, anysi semen, & fæniculi. Sunt itaque proprie diuretica quæ sanguinem fundunt, attenuant, meatus obstructione liberant. Alio modo, licet minus proprie, diuretica vocantur, quæ vrinā multiplicant. Hoc præstant potiones quibus multum aquosum, exiguum alimentosum inest. Sic enim multa materia generatur, quæ apta est, vt per vrinarios meatus transfundatur, & eo aptior est, quo tenuior. Hinc
C est quod vina alba tenuia diuretica esse dicuntur.

Igitur distinguendum est inter varios ægrotantis status. siquidem cum præsens est, malum, cumque viget iam genitus calculus, primi generis diuretica conueniunt: quippe hæc sua acutie lapidem, si frangibilis est frangūt, sin minus eum e loco mouēt, & multitudine vrinæ impellūt. In statu autem, quietis, cum potius de præseruatione, quam de curatione agitur, non conueniunt: quia cum igneam possideant naturam, inflammant renes, quorum attractio iccirco augetur. & ita
D rapient a iecore mucilaginosam materiam, antequam optima fiat sequestratio.

Diuretica secundi ordinis in præseruatione maxime conueniunt. Si quidem vrinæ vias aperiunt, lauant, & abstergunt, ea quæ conspurcata inueniunt, & viscidum mucilaginosumque incidunt. Dixi conuenire in præseruatione ita vt eadem diuretica non excludam in curatione in qua vtrumq; diureticorum genus conuenit. Considerare autem oportet diuretica hæc secundi ordinis etiam posse esse in præseruatione suspecta, si videlicet renes multa materia occupentur, imo verò in hoc casu diuertionem, per sessessum

ſum moliri conuenit, ex Galeni decreto 7. meth.cap.13. vbi in hunc modum ſcriptum reliquit. *renes vero, & veſica, & iecoris gibba, ſi multo vitioſo ſucco ſint referta, per pharmaca deiectoria expurgantur, ſin mediocri, per vrinales meatus*. ſic Galenus Quare meo quidem conſilio, ſi quis huius generis diureticis aſſueſcit, non debet illa intermittere, quod ſi intermittat, non reuertatur ad eadem niſi corpore rurſus purgato. Hinc eſt quod minus mihi placet Ludouici Mercati animaduerſio, videlicet ne quis ligno nephritico continuatis diebus vtatur ſed bis tantum in ſeptimana quod periculoſum iudico: quoniam viæ a præcedente ligni vſu expurgatæ iterum propter vſum demiſſum conſpurcantur.

Multi non admittunt hæc diuretica in præſeruatione omnino diuerſioni ad contraria loca intenti. Hoc tamen duntaxat locum haberet ſi a lapide vlcus eſſet factum, aut inflammatio, aut ex qualibet alia cauſa ardor vrinę adſit. Tunc enim nocet tranſmiſſio ad vias vrinarias: quoniam materia, mordacitate ſua, dolorem auget, vnde attractio fit maior. ideo Galenus 13. meth. c.6. & c. 11. Si in renibus, aut veſica, inflãmatio incipiat, vrinę prouocationem ſummopere prohibet. Et hęc de pręſeruatione. Pręſentis autem mali ſigna, & curationẽ a nullo melius, quã ab Hippocratis oraculo accipimus. Quare eius verba, quę 6. epid. ſect.1. tex. 6. ſcripta reliquit breui commẽtatione illuſtrare libet.

In renem dolor grauis.

Grauem dolorem interpretamur, vel grauem hoc eſt vehementiſſimum, vel grauem hoc eſt, qui ſenſum nobis infert ponderis renibus incumbentis. Vtroque modo verum eſſe inquit Galenus, diuerſis temporibus, in renibus fieri. In calculorum enim creatione, atque exitu acerbiſſime dolent. reliquo autem tempore, vt rei cuiuſpiam grauis renibus incumbentis dolor percipitur.

Lapillus aut in renum cauitate, aut in renum carne generatur, & adhęreſcit veluti tophacea materia in aquęductibus, aut nodi in articulis eorum, qui podagra chyragraue laborant. poteſt igitur in renum cauitate paulatim concreſcere ſine dolore, poſt quam autem magnitudinem aliquam eſt adeptus grauitatis ſenſum repreſentat. Si verò in carne

A renis adhęret, tunc non ſolum grauatiuum ſenſum, ſed grauatiuum infert dolorem, non tamen vehementem: quia caro renum obtuſe ſentit Poterit tamen lapis adeo magnus procreari, vt adhuc quieſcens in ea parte, in qua naſcitur, dolorem vehementiſſimum efficiat. Quamuis enim (vt ait autor libelli de renum affectionibus) cor, iecur, & renes in cauitatibus, non ſentiant, tamen (vt idem met ait) ſenſu ſuperficies pręditа eſt: quia illuc nerui ſenſiles feruntur, qui in cauitatibus nulli ſunt. Atque ita poteſt fieri dolor lapide, in cauitatibus, exiſtente. quia circumten-

B ditur externa membrana, eo quod cauitas ſit repleta, & circumtenſa membrana dolet. At verò in exitu lapidis acerbiſſimi fiunt dolores, vt non iam ſenſum ponderis, ſed ſenſum infixę haſtę repreſentent, adeo vt difficile, a colico dolore diſtinguantur. Fit igitur tranſeunte lapillo, per meatus, acerbiſſimus iſte dolor: quia meatus ſunt valdę anguſti, & admodum ſenſiles.

Cum cibo impleantur.

Tunc verò dolor fit grauior, cum patiens

C cibo repletur; quoniam cibus multus replet inteſtina, ea verò repleta comprimunt, grauantque renes, qui per peritonęum craſſo inteſtino alligantur. cibus namque, apud Hippocratem, aliquando accipitur pro alimenti recrementis, quę in inteſtinis colliguntur, vt 1. de rat. vict. in morb. acut tex. 32. *quibus enim cibus in inteſtinis occluſus eſt niſi quis aluum prius ducens ſorbitionem dederit, vehementer lædet*. Et in hoc ſignificatu in pręſenti eſt intelligendus. poteſt etiam hoc loco nomine cibi intelligi omne genus cibariorũ, ex quibus ſanguinis multitudo creatur. Nã

D multitudo ſanguinis, in regionem renum decumbens, renes in anguſtum redigit, & illorum grauitatem, auget, difficilioremque exitum lapidis reddit.

Vomuntque pituitam.

Vomitus fit, ob renum poſitum: ij namq; ſecundum ſpinam, poſt ventriculum, & inteſtina poſiti ſunt, colligantur autem laxo inteſtino. Hinc fit, vt tanta ſit ſympathia renum, cum inteſtinis, & inteſtinorum cum renibus, & vtrorumque cum ventriculo, vt tam in colico quam in nephritico dolore vomitio.

mitiones accidant. Sunt autem vomitiones istę inter initia pituitosę, quia pituita in ventriculo, vel maxime cumulatur.

Cum verò dolor abundauerit æruginosa.

AEruginosa bilis vocatur, quę æruginis, porracea quę porrorum colorem refert. & hę duę species, in ventriculo magis aggregatur, vitellina verò, quę vitella ouorum refert & flaua magis in vasis, quemadmodum scriptum reliquit Galenus libello de atrabile. Fit autem bilis, æruginosa, ex flaua plus nimio adusta. Cęterum animaduersione dignum est Hippocratem hoc loco vocabulo ... vti, quę sane dictio non minus significat venenosa, quam æruginosa: Et in vtroque sensu pręsens sententia potest declarari. Vertunt omnes merito æruginosa: quoniam ob vehementissimos dolores, vigiliasque frequentius est. vt cibus corruptionem accipiat, eaque bilis species generetur, quę grecis ... latinis æruginosa appellatur. Verumtamen potest etiam aliquando ij qui lapide renum vexantur, vbi dolores supra modum creuerint, venenosi humoris accidere vomitus. nec mirum venenosos humores posse in corpore suscitari, propter maximam afflictionē factam a dolorum vehementia, nec non ob febrem quę pręductis doloribus, vigilijs & subuersionibus ventriculi, crebrisque totius corporis iactationibus superuenit. Hoc etiā accidere phreniticis Hippocrates locupletissimus est testis 3. epid. sect. 3. ęgrot. 4. Venenum enim mortiferum appellat humorē malignum in phrenitici illius corpore collectum. Siue igitur venenosus sit humor, siue æruginosus, quia venenoso valde distat, scire oportet febres dolorificis affectibus superuenientes, esse maxime pertimescendas. nam corpus accipiunt iam nimium defatigatum, & humores repeniunt ex multa, & longa inquietudine & vigilijs satis exsiccatos, & adustioni aptos. Vnde multis contingit, ut liberati a nephritico, aut colico dolore febre superueniente intereant.

Et leuiores quidem euadunt.

Leuantur autem à vomitu, tum quia resulsio fit materię, in tenenmaticu ... tibentis, id vt minore iam existente renum compressione, grauis dolor nonnihil remittatur, tum

A etiam quia (vt in me ipso experior) vomitionis impetu, retrahuntur sursum vasa renibus incumbentia, & consequenter meatus dilatantur, propterea minor aliquantulum fit dilaceratio.

Liberantur verò cum cibis euacuati fuerint.

Euacuatione liberari commune est colico dolori & nephritico. Nam in colico per vomitum tollitur causa; in nephritico tollitur compressio. Quod si euacuatio à cibo
B hoc est ab excrementis in vtroque dolore est vtilis, in vtroque prœter vomitum conferet deiectio saltem per clysteres, quæ multo celerior est quam per pharmacum, dolor autē valde celerem expostulat curationem. Si etiam præbendi medicamenti purgantis occasio datur, ne hoc quidem omittendum est, dummodo non sit cum electiue trahente, sufficiat enim lenitiuum ne materia ad locum affectum, plus quam par est detrusa maiores, intolerabilioresq; efficiat dolores, quibus omni ingenio, & arte, posthabitis reliquis indicationibus, necessitas succurrere
C iubet.

Arenulaeque rufæ subsident.

In hoc differt colicus dolor à nephritico. Nam in colico liberatur patiens sola alui deiectione, in nephritico per arenulas, in vrina subsidentes. Vrina prius tenuis mingebatur, vt pote quæ per detentas arenas, & lapidem transcolata, purior, tenuiorque apparebat. postea iam materiā mota dolores cessant, & materiæ portio in vrinis subsidet. Prudenter Auicenna in ijs, qui calculo renum sunt ob-
D noxij considerat, si arenæ, quas solent excernere non excernantur, tunc enim dolor fiet a retenta materia. Si postea dolor super veniat, tunc temporis apparitio arenarum doloris cessationem significat, nempe propter exitum materię quę doloris erat causa.

Rufas, ait Hippocrates, esse arenas, hoc solo vocabulo omnes colores comprehendens, qui magis aut minus rufo colori sunt propinqui. vt sandarachales colores, qui sandaracham referunt; oroboides, erui similes, & sic alij. Vult Galenus huiusmodi colores fieri ex maiori aut minore sanguinis cum pituita mixtione, quod mihi displicet. nam de san-

ſanguinis mictione mox ſeorſim mentionē facit. Veriſimilius videtur, quoniam quod in veſicæ lapide eſt album in nephritico affectu rufum, hoc prouenire ex naturæ actione quæ aſſimilationem ſemper molitur. Cū igitur renes poſſint aliquem colorem arenulis imprimere, imprimunt. Veſica, quæ alba eſt, albificat etiam ſuam materiam.

Et cruentum meiunt.

Hoc autem cur accidit? nempe, quia calculus cum anguloſus ſit, egreſſu ſuo proximas particulas vulnerat, & cruorem exire facit. Hæc eſt Galeni veriſſima ſententia cæterum videre mihi contigit quendam ex nobili familia Oricelai, cui antequam lapis moueretur, cruentam reddebat vrinam imo non cruentam, ſed merum cruorem, quod per plures dies continuauit ſine aliquo dolore: poſtea moto lapide, cruor ceſſauit & dolores ſuperuenerunt, quod cum magno artis medicę decore contigit: ſiquidem ab initio lapidem huius rei cauſam eſſe prædicens, nolui vnquam aſtringentibus vti remedijs. Suſpicor lapidem illum in orificio alicuius venæ genitum, cauitatem vaſis dilatando, exitum ſanguini præbuiſſe. Deinde lapide amoto clauium fuiſſe oſculum & lapidem per vreteras dolores excitaſſe & vrinas tenues tranſcolatione reddidiſſe.

Stupor fæmoris e regione poſiti.

Hoc vltimum ſignum eſt ab Hippocrate traditum. Videlicet propter venæ cauę, & arterię magnę, duorum vaſorum dorſo incūbentium, cum renibus & cruribus coniunctionem, ſtupidum reddi fæmur. ita vt ſi lapis in dextro rene fuerit, dextrum crus obſtupeſcat, ſi in ſiniſtro ſiniſtrum. Stupor autem fit tumentibus arterijs, & venis, & comprimentibus neruos, qui iuxta feruntur, vt ait Hippocrates in libello de virginum morbis.

Quieſcere non conducit ſed exerceri.

Hæc eſt altera ſententię pars, in qua de lapidis renum curatione agitur in limine duo animaduertam. primum Hippocratem hic agere de lapide renum, non de lapide veſicę. quod enim hic de renum lapide agat, intel-
A liges tum ex eo quod nephritici doloris ſigna præmiſit: tum quia ſi de lapide veſicæ ageret curationem non doceret: ſi quidem veſicæ calculus ſolam ſectionem, aut lapidis tranſpoſitionem poſtulat, autore Galeno lib. art. med. cap. 94. & 6. epid. ſect. 5. com. 26. Rarum enim eſt, imo inauditum, vt lapidē in veſica medicamenta frangant, tam propter loci diſtantiam, qua medicamentorum vis languida redditur; quam quia in amplo receptaculo calculus in immodicam excreſcit magnitudinem. Vnde colliges inane eſſe quod ait Horarius Augenius vol. 1. lib. 4.
B epiſt. 2. per ſiphonem vrinarium, immitti in veſicam auxilia cum maxima ægrotantium commoditate. Quando autem Hippocrates in ſuo iure iurando ait. *Nec verò calculo laborantes ſecabo, ſed viris chirurgiæ operarijs eius rei faciendæ locum dabo* calculoſos vocat eos qui lapide in veſica laborant, quaſi ij nulla alia via, quam per ſectionem curari poſſint.

Alterum quod aduertendum cenſeo eſt Hippocratem quemadmodum ſigna docuit præſentis, & infeſtantis mali, hoc eſt, ſigna indicatiua, non prænuntiatiua, ita etiam cu-
C rationem præſcribere eiuſdem mali cum vrget, non verò cum præcautionem ſolam ex poſtulat. Vnde minus rectè Galenus hoc loco exercitationes magnas damnat, velut equitationes, aut armis, aut lucta, aut pancratio certare, aut humum fodere, aut id genus aliud facere ſed tantum recipit omnem abſolute mutationem, quæ pro ætatis, habitus, roboriſque renibus ægrotantis ratione, corpus exercere valeat. Hæc quidem optimè dicta forent, ſi de præſeruatione ageremus, in qua leuis exercitatio conuenit, vt membra roborentur, alimenta digerantur, excremen-
D ta expellantur. cęterum dolore vexatis, ſi lapis alijs remedijs non cedit, optimum remedium eſt equitatio, optimum vehi curru per loca ſalebroſa, vt excuſſione lapis è loco dimoueatur. Neque verò cum Hippocrates ait quieſcere non conuenit. Vitam otioſam damnat, quamuis, re vera, damnanda ſit, propter cruditatis, quas accumulat; ſed, quod ad præſentem rem facit, eſt (quod Galenus ægrotantem admonet) vt dum dolore vrget, patiens exercitatione lapidem tentet excutere nec ſinat ſe in quiete iacentem dilacerari.

A

Non impleri.

Quando superius dixit ingrauescere dolorem, cum patiens cibo impletur, merito nunc non impleri dicit, hoc est tenuissimo victu vti quod consilium multis de causis vtile est. primo quia ex multo cibo, multa excrementa in intestinis colliguntur, ex quibus renes comprimi, grauarique contingit. Secundo quia ex multo cibo multitudo sanguinis generatur, quæ incumbens renibus, eos angustat. Tertio quia cibi quantitatem non potest coctrix facultas conficere, ob doloris vehementiam nimis impedita. Quarto (B) quia corpus a multo cibo ignescit, atque dum membra iactantur dum dolores affligunt, accendendæ febri præstatur occasio. quod si teste Hipp. 1. aph. 7. *vbi morbus peracutus est statim extremos habet labores & extreme tenuissimo victu vtendum est*. Dolor nephriticus inter exacte peracutos numerandus, extreme tenuissimum victum, & (quatenus tolerari possit) mediam postulat. Accedit ijs, quæ dicta sunt, tunc temporis, maximam ventriculi adesse subuersionem quare minus in eo casu cibum exhibere conuenit.

C

Iuuenes veratro purgare.

Est indicatio, quæ sumitur a iuuantibus, & nocentibus. Si enim, vt superius dictum est, liberantur, cum cibo euacuati fuerint, manifestum fit purgationem maxime conuenire. Conuenit autem, tam per vomitum, quam per clysteres, quam etiam per medicamenta purgantia. Per vomitum quidem tamquam reuulsiuum auxilium: fit enim retractio ab inferioribus, ad superiora. Et quamuis videatur nihil per vomitum exire, quod (D) ad præsentem dolorem faciat, tamen aliquid ex materia, suo pondere, comprimente, educitur, nec non etiam discutiuntur motione flati, qui distentione dolorem efficiunt: flatus enim in lapidis generatione, infestissimi eleuantur. Per clysteres conueniens etiam est euacuatio materiæ comprimentis, & multoties doloris vehementia non sinit nos expectare tardam medicamenti actionem.

Iuuenes, ait Hippocrates, esse purgandos: quoniam existimat senes vix posse sufficere duobus imbecillitantibus, nempe dolori vehementissimo, & medicamento purganti. Cumque nemo securus esse possit, an a pharmaci operatione cessare debeat dolor, fit vt, euacuatione frustra adhibita, debilius reddatur corpus, & dolori tolerando, magis inhabile. quapropter non nisi iuuenibus, quibus abundant vires, purgans medicamentum exhibendum est.

Verumtamen Hippocratis seculo, non nisi vehementia medicamenta, & valde corpus purgantia cognita erant. quare veratri meminit, quo nos hoc nostro tempore benignioribus abundantes, non vtimur. propterea non nisi iuuenibus dari permisit medicamentum, nobis verò magis audendi, propter clementiora pharmaca potestas datur. Et quidem si hæc benigna deessent, electiue trahentia seu per suspecta forent, solumque in minima quantitate, & summa necessitate, quando aliter curatio fieri non posset, imperanda. Nam quicquid electiue trahit, humores ad partes infernas deducit, ex quo maioris mali occasio præstatur. Laudatur in hoc casu mel aereum, cassia fistularis, syrupus ex pluribus infusionibus siue rosarum, siue violarum. Ex compositis autem diacatholicon, diaprun. simpl. diasebesthen. Quibus, in forma boli paratis, si adiungas trociscos alchachengi cum beneficio ægri id fiet. Alchachengi vocant Arabes, quod græci alicacabon, latini solanum vesicarium, cuius fructus, in vesicis, seu folliculis contentus ruber est. de eo Galenus de simpl. ait ciendæ vrinæ esse idoneum, & accommodari ijs, quæ ad iecur vesicam, & renes pertinent. trociscos autem formari docet Mesue.

Venam popletis incidere.

Si multus, & crassus sanguis abundet (inquit Galenus) vena secanda est, & merito: quia repletio venarum, (vt optime aduertit Vallesius) vt facit ad crurum stuporem, facit etiam ad repletionem renis. In poplite secanda est, quia, autore Galeno, membra supra iecur, cubiti venę sectionem postulant, infra verò crurum, in poplitibus videlicet, aut saltem iuxta malleolos.

Aetius tetrab. 3. serm. 3. c. 5. in vehementissimis doloribus, a lapide renum ortum habentibus, venam cubiti secat. autor libelli de renum affectionibus, cum distinctione hoc accipit. nempe vbi valida fuerit virtus, vena, quæ in poplite est, aperietur, vel ea quæ ad malleolos. sin imbecilla, vena quæ est in cubito.

bito. Nam si virtute debili infra euacuabimus, retentrix facultas, quæ est imbecillis, non retinebit, sed vniuersa in præceps rapietur, & partes assiduo defluxu interiret succis videlicet in locum imbecillem perpetuo decumbentibus.

Sed tamen cum ad sanguinis missionem semper validæ requirantur vires, prædicta distinctio non videtur habere locum Galenus lib. de curand. rat. per sanguinis miss. *ait ambiguum esse num venes partibus superioribus adscribi debeant, & propterea eis affectis, neque perpetuo in cubito secta vena, neque etiam in poplite, aut malleolis iuuantur. Sed vbi recens fuerit phlegmone, copiaque sanguinis affuerit vena cubiti secanda est. quibus verò affectio inest, quam proprie nephritim nominant, eam qua in poplite est secare expedit, aut certe quæ in malleolis.*

Reuulsionis itaque gratia, vbi copia sanguinis affuerit, & timor ne ex ingente dolore phlegmon excitetur, vena cubiti, ex Aetij decreto secanda est. Hippocraticæ verò curationis ratio tunc amplectenda est, cum sanguis multus crassus in venis abundauerit, si quidem eum sursum reuellere non est proprium, sed magis expeditum per inferiores partes euacuare, ceu per conuenientiorem regionem, quo maxime natura vergit, vt Hippocratis mos est, & ideo venam poplitis secari iubet, e directo videlicet affecti renis, cum rectitudinem perpetuo seruandam esse non semel ab eo sit inculcatum. Quæcum que tamen vena incidatur, semper minus extrahere oportet, quam repletio expostulat. Cum enim certi esse non possimus an a sanguinis missione excidat lapis, seruandus sanguis est ad eam, quæ futura est in corpore impensam.

Vrinarijs mundare, tenuare, mollire.

Vrinarijs vtendum esse, ait, hoc est potenter vrinam prouocantibus. mundare dicit, verbo significat purgare, & quod supra modũ auctum est parietibusque vasorum adhærẽs minuere, & abstergere. Multa sunt medicamenta huic muneri peragendo dicata, quę acutie partium, lapidis substantiæ sese insinuantia, disruptioni eiusdem maxime inseruiunt. Hac lege acetum lapides adeo comminuere dicitur, vt si quam tum vis durissimi silices, in eo per octiduum macerentur ita mollescunt, vt digitorum attritu in puluerem redigantur. Sic Annibal cum Alpes sibi peruias faceret, vt in Italiam migraret, feruente aceto saxa dissoluit, cuius rei autor est T. Liuius lib. 1. decad. 3. tanta est, & tam penetrabilis aceti vis, vt saxa corrodat, & comminuat.

Maxima est remediorum silua ab autoribus, in hunc vsum, excogitata. Extat, referente Aetio tetrab. 3. serm. 3. c. 11. antidotus Andromachi ad calculosos. quæ paulatim confringit, & extrudit lapides, fit ex seminibus diureticis, & componitur cum maxima superstitione autorẽ tamen Andromachum non nominat, sed a rustico se eam habuisse ait. Superstitio est, quoniam ad huius pharmaci apparatum, religiose (vt ipsius verbis vtar) accedendum est. in ligneo lapillo, & pistillo etiam lapillo, ingredientia tundenda sunt, eum autem, qui hæc contundit, oportet nec ferreum annulum gestare, neque calceamenta clauis ferreis transfixa.

Medicamentum ex lepore combusto, tam a Græcis, quam ab Arabibus autoribus maxime commendatur. Aetius leporis pellem in ollulam conijcit, in furno deurendam, vt probe conteri possit. pulueris exhibet coclearium ieiunis, in folij calidæ aquæ in sessu. Leporis decolati cineres accipiunt Arabes dragm. 2. Mathiolus in Dioscorid. integrũ cum pelle assumit, in cineremque redactum exhibet. Arnaldus exenterato lepore intestinorum loco saxifragiam, milium solis lapidem iudaicum, lapidem lyncis, spongiam, pentaphylon, & virgam addebat, & in nouo fictili comburebat, factoque puluere, se plurimos sanasse profitetur. Gallus quidam regius medicus dabat puluerem ossium crurũ leporis. Montanus propinabat puluerem ex leporis renibus adustis. Augenius caput leporis auferri iubet, quia in sitam habet, cum humana natura, antipathiam. id tamen vnde compertum habeat ignoro. Scio tamen venatoribus nihil magis placere in cibo quã leporinum caput. Apud me ex toto lepore puluis magnam vim habet, licet Augenius maiorem, ex sola pelle, esse existimet. Dosis est a. dragm. 2. ad dragm 2. semis cum octo aut decẽ vncijs alicuius diureticæ potionis.

Cinis vitri combusti ab omnibus Arabibus, & à quibusdam Grę̃cis admittitur, a quo superficies calculi obteritur. debet autem in hunc modum præparari. Ignitam vitrum

Non impleri.

Quando superius dixit ingrauescere dolorem, cum patiens cibo impletur, merito nunc non impleri dicit, hoc est tenuissimo victu uti quod consilium multis de causis utile est. primo quia ex multo cibo, multa excrementa in intestinis colliguntur, ex quibus renes comprimi, grauarique contingit. Secundo quia ex multo cibo multitudo sanguinis generatur, quæ incumbens renibus, eos angustat. Tertio quia cibi quantitatem non potest eo tunc facultas conficere, ob doloris vehementiam nimis impedita. Quarto quia corpus a multo cibo ignescit, atque dum membra iactantur dum dolores affligunt, accendendæ febri præstatur occasio. quod si teste H pp. 1. aph. 7. *ubi morbus peracutus est statim extremos habet labores & extreme tenuissimo victu utendum est*. Dolor nephriticus inter exacte peracutos numerandus, extreme tenuissimum victum, & (quatenus tolerari possit) mediam postulat. Accedit ijs, quæ dicta sunt, tunc temporis, maximam ventriculi adesse subuersionem quare minus in eo casu cibum exhibere conuenit.

Iuuenes veratro purgare.

Est indicatio, quæ sumitur a iuuantibus, & nocentibus. Si enim, vt superius dictum est, liberantur, cum cibo euacuati fuerint, manifestum fit purgationem maxime conuenire. Conuenit autem, tam per vomitum, quam per clysteres, quam etiam per medicamenta purgantia. Per vomitum quidem tanquam reuulsiuum auxilium: fit enim retractio ab inferioribus, ad superiora. Et quamuis videatur nihil per vomitum exire, quod ad præsentem dolorem faciat, tamen aliquid ex materia, suo pondere, comprimente, educitur, nec non etiam discutiuntur motione flatus qui distentione dolorem efficiunt: flatus enim in lapidis generatione, infestissimi eleuantur. Per clysteres conueniens etiam est euacuatio materiæ comprimentis, & multoties doloris vehementia non sinit nos expectare tardam medicamenti actionem.

Iuuenes, ait Hippocrates, esse purgandos: quoniam existimat senes vix posse sufficere duobus imbecillitantibus, nempe dolori vehementissimo, & medicamento purganti: Cumque nemo securus esse possit, an a pharmaci operatione cessare debeat dolor, fit vt, euacuatione frustra adhibita, debilius reddatur corpus, & dolori tolerando, magis inhabile. quapropter non nisi iuuenibus, quibus abundant vires, purgans medicamentum exhibendum est.

Veruntamen Hippocratis seculo, non nisi vehementia medicamenta, & valde corpus purgantia cognita erant. quare veratri meminit, quo nos hoc nostro tempore benignioribus abundantes, non vtimur. propterea non nisi iuuenibus dari permisit medicamentum, nobis verò magis audendi, propter clementiora pharmaca, potestas datur. Et quidem si hæc benigna deessent, electiue trahentia semper suspecta forent, solumque in minima quantitate, & summa necessitate, quando aliter curatio fieri non posset, imperanda. Nam quicquid electiue trahit, humores ad partes infernas deducit, ex quo maioris mali occasio præstatur. Laudatur in hoc casu mel aceum, cassia fistularis, syrupus ex pluribus infusionibus siue rosarum, siue violarum. Ex compositis autem diacatholicon, diaprun. simpl. diasebesthen. Quibus, in forma boli paratis, si adiungas trociscos alchachengi cum beneficio ægri id fiet. Alchachengi vocant Arabes, quod græci alicacabon, latini solanum vesicarium, cuius fructus, in vesicis, seu folliculis contentus tuber est. de eo Galenus de simpl. ait eiendæ vrinæ esse idoneum, & accommodari ijs, quæ ad iecur vesicam, & renes pertinent. trociscos autem formari docet Mesue.

Venam poplitis incidere.

Si multus, & crassus sanguis abundet (inquit Galenus) vena secanda est, & merito: quia repletio venarum, (vt optime aduertit Vallesius) vt facit ad crurum stuporem, facit etiam ad repletionem renis. In poplite secanda est, quia, autore Galeno, membra supra iecur, cubiti venæ sectionem postulant, infra verò crurum, in poplitibus videlicet, aut saltem iuxta malleolos.

Aetius tetrab. 3. serm. 3. c. 7. in vehementissimis doloribus, a lapide renum ortum habentibus, venam cubiti secat. autor libelli de renum affectionibus, cum distinctione hoc accipit, nempe vbi valida fuerit virtus, vena, quæ in poplite est, aperiatur, vel ea quæ ad malleolos. sin imbecilla, vena quæ est in cubito.

bito. Nam si virtute debili infra euacuabimus, retentrix facultas, quæ est imbecillis, non retinebit, sed vniuersa in præceps rapietur, & partes assiduo defluxu impetet succis videlicet in locum imbecillem perpetuo decumbentibus.

Sed tamen cum ad sanguinis missionem semper validæ requirantur vires, prædicta distinctio non videtur habere locum Galenus lib. de curand. rat. per sanguinis miss. *ait ambiguum esse num venes partibus superioribus adscribi debeant, & propterea eis affectis, neque perpetuo in cubito secta vena, neque etiam in poplite, aut malleolis iuuantur. Sed vbi recens fuerit phlegmone, copiaque sanguinis affuerit vena cubiti secanda est. quibus verò affectio inest, quam proprie nephritim nominant, eam qua in poplite est secare expedit, aut certe quæ in malleolis.*

Reuulsionis itaque gratia, vbi copia sanguinis affuerit, & timor ne ex ingente dolore phlegmon excitetur, vena cubiti, ex Aetij decreto secanda est. Hippocraticæ verò curationis ratio tunc amplectenda est, cum sãguis multus crassus in venis abundauerit, si quidem eum fursum reuellere non est proprium, sed magis expeditum per inferiores partes euacuare, ceu per conueniẽtiorem regionem, quo maxime natura vergit, vt Hippocratis mos est, & ideo venam popletis secari iubet, e directo videlicet affecti renis, cum rectitudinem perpetuo seruandam esse non semel ab eo sit inculcatum. Quæcum que tamen vena incidatur, semper minus extrahere oportet, quam repletio expostulat. Cum enim certi esse non possimus an a sanguinis missione excidat lapis, seruandus sanguis est ad eam, quæ futura est in corpore impensam.

Vrinarijs mundare, tenuare, mollire.

Vrinarijs vtendum esse, ait, hoc est poten ter vrinam prouocantibus. mundare dicit, verbo significat purgare, & quod supra modũ auctum est parietibusque vasorum adhæreẽs minuere, & abstergere. Multa sunt medicamenta huic muneri peragendo dicata, quę acutie partium, lapidis substantiæ sese insinuantia, disruptioni eiusdem maxime inseruiunt. Hac lege acetum lapides adeo comminuere dicitur, vt si quam tum vis durissimi silices, in eo per occiduum macerentur

A ita mollescunt, vt digitorum attritu in puluerem redigantur. Sic Annibal cum Alpes sibi peruias faceret, vt in Italiam migraret, feruente aceto saxa dissoluit, cuius rei autor est T. Liuius lib. 1. decad. 3. tanta est, & tam penetrabilis aceti vis, vt saxa corrodat, & comminuat.

Maxima est remediorum silua ab autoribus, in hunc vsum, excogitata. Extat, referente Aetio tetrab. 3. serm. 3. c. 11. antidotus Andromachi ad calculosos. quæ paulatim confringit, & extrudit lapides, fit ex seminibus diureticis, & componitur cum maxima superstitione. autoĩe tamen Andromachum non nominat, sed a rustico se eam habuisse ait. Superstitio est, quoniam ad huius pharmaci apparatum, religiose (vt ipsius verbis vtar) accedendum est. in ligneo lapillo, & pistillo etiam lapillo, ingredientia tundenda sunt, eum autem, qui hæc contundit, oportet nec ferreum annulum gestare, neque calceamenta clauis ferreis transfixa.

Medicamentum ex lepore combusto, tam a Græcis, quam ab Arabibus autoribus maxime commendatur. Aetius leporis pellem in ollulam conijcit, in furno deurendam, vt probe conteri possit pulueris exhibet cocleariũ ieiunis, in solij calidæ aquæ in sessu. Leporis decolati cineres accipiunt Arabes dragm. 2. Mathiolus in Dioscorid. integrũ cum pelle assumit, in cineremque redactum exhibet. Arnaldus exenterato lepore intestinorum loco saxifragiam, milium solis lapidem iudaicum, lapidem lyncis, spongiam, pentaphylon, & virgam addebat, & in nouo fictili combutebat, factoque puluere, se plurimos sanasse profitetur. Gallus quidam regius medicus dabat puluerem ossium crurũ leporis. Montanus propinabat puluerem ex leporis renibus adustis. Augenius caput leporis auferri iubet, quia insitam habet, cum humana natura, antipathiam. id tamen vnde compertum habeat ignoro. Scio tamen venatoribus nihil magis placere in cibo quã leporinum caput. Apud me ex toto lepore puluis magnam vim habet, licet Augenius maiorem, ex sola pelle, esse existimet. Dosis est a. dragm. 1. ad dragm 2. semis cum octo aut decẽ vncijs alicuius diureticæ potionis.

Cinis vitri combusti ab omnibus Arabibus, & à quibusdam Gręcis admittitur, a quo superficies calculi obteritur. debet autem in hunc modum præparari. Ignitam vitrum

crystallinum in ferrea lamina, vt obteri possit. in aquam fabarum immergatur, deinde iterum inflammetur, & obteratur, in puluerem q; tenuissimum redigatur dosis est scrop. 4. in vncijs 2. aquæ calidæ. hæc tamen dosis tum aquæ, tum pulueris ab Arabibus præscripta augenda est.

Sanguis hircinus, inter lapidem frangentia, laudatur, cuius præparatio nota est pharmacopolis. Cicindellæ abscisis capitibus, & alis, in vase æneo ad solem exponantur feruentissimum, donec redigi possint in puluerem, qui aqua dissolutionis tragacanthi exceptus in trociscos reducitur, hi vbi fuerint exsiccati, puluerizentur rursus, & formentur eadem aqua, & sic fiat quater. dum autem rediguntur in puluerem, sensim adde olei amigdal. recentis dragm. 2. dosis est scrop. 2. cum vncijs octo aquæ decoctionis liquiritię.

Ex compositis extat optimum remedium relatum a Rhasi in 9. ad Almansor. cap. 14. est etiam electuarium ex cineribus. milli pedes in puluerem redactos summopere laudat Augenius: & profecto milli pedes habere frangendi lapidem facultatem testantur Galenus, Aetius, Auicenna, Serapio, & Rhasis.

Ex oculis cancrorum, & lapide microcosmi, lapide lyncis, lapide iudaico, & alijs similibus spigyria multas conficit compositiones. Sed præcipue ex crystallo lapide, ex quo remedium paratum celeberrimum, a Paracelso oleum ludi (vt arbitrantur multi) appellatur.

Sales etiam ad hoc conferunt, præcipue sal corticum fabarum, a Quercetano laudatus. spiritus etiam calchanti, sua acrimonia, & tenuitate, potens est ad frangendum lapidem. ex Annanas fructu qui ex America affertur aqua stillatitia lapidem comminuit: si quidem fructus tantæ est efficaciæ vt cultrũ in eo immissum, & relictum intus postridie consumptum appareat, vt norunt Lusitani, qui Brasiliæ hunc fructum viderunt nobis eodem vesci multoties licuit sed in zuchero parato.

Altera intentio, post lapidis fractionem, est attenuatio, quæ attenuantis victus ordine pręstatur. tertia est emollitio, quę fit fomentis emollientibus nec non clysteribus, quorum siluam reperies apud auctores practicas scribentes.

Verum quoniam sunt multi qui lacte saltem asinino pro lapide frangendo vtuntur, hęc quoque controuersia breuiter pro coronide ventillanda est. Aiunt isti ex Galeno omnia lactis genera, a lacte asinino subtilitate & serositate superari quapropter asininũ lac potius aperientem, quam obstruentem habere facultatem. Deinde lac parte caseosa calculum gignit, sed lac asininum caret caseo: neque enim ex eo pastores caseum conficiunt. Tandem licet lapidem ex lacte fieri fateantur, non tamen ex omni lacte, verum ab eo tantum, quod culpatum est atque vitiosum ex Hippocratis sententia libro de aere, aqua, & locis. Distinguunt itaque lac in lac culpatum, & lac exquisitum, & dicunt exquisitum non efficere calculum: quoniam caret substantia subviscida, excrementitia, in hoc censu reponunt camellinum, equinum, asininum, humanum. Asininum vacare omnino excrementitia materia, dupliciter persuadent, tum quia sale, ac melle paratum, & statim ex vberibus desumptum, in ventriculo coagulari non potest, tum quia Galenus lib. 6. de sanit. tuend. c. 11. asserit se exhibuisse lac asininum vna cum Archigene, & Philagrio, in homine actu calculum patiente. Huius opinionis aiunt esse autores Philomenum, Aetium, Simeonem Antiochenum, Vgonem Senensem, & Hispanum. Si verò Paulus & Dioscorides lac damnant ad calculum, loquuntur de lacte quo tamquam alimento vtimur, non de lacte quod pro medicamento accipitur.

His tamen non obstantibus falsa est hęc opinio, & indigna quæ recipiatur. Lac enim asininum (vt Galeni & Auicennę testimonijs comprobatur) licet tenuitate substantię humano simile existat, superatur a lacte camelarum, & equarum. nec verum est ex eo caseum non posse fieri, si namque caseosã partem non haberet lac non esset. si quidem lac nihil aliud est quam substantia composita ex sero, caseo, & butyro. sic sentiunt Medici; Philosophi autem butyrum dicunt nõ esse necessarium in omni lacte, vtriq; tamen caseum in eo admittunt. Quod si lac asininum caret caseo, quorsum Galenus 4 de rat. vict. in morb. acut. com. 7. modum docuit extrahendi caseum a lacte asinino? cur ex equino lacte & asinino tenuiore fit caseus? Quis nam est caseus Hippaces, cuius meminerunt Hippocrates, & Plinius, Huius vices æquales esse bubulo caseo tradidit Sextus. cur itaque ex asinino fieri non poterit? cur

anti-

antiquitas lacte asinino vsa est pro coagulo? quomodo phryges caseum suum conficiunt ex lacte bubulo, equino, & asinino. At quãuis pastores ex asinæ lacte caseum non conficiant hoc nihil refert: etiam ex lacte humano caseum nemo conficit, nec propterea humanum lac caseo caret.

Est etiam falsum, quod aiunt a lacte culpato duntaxat fieri calculum: nam culpatũ est maxime tenue. hoc si non retineatur inferre noxam nequit. Deinde si lac quatenus caseosæ substantiæ est particeps calculum gignit, non ergo a vitioso duntaxat.

Hippocrates quem ex aduerso citant, in libro de aere, aquis, & locis, in hunc modum scriptum reliquit. *fit autem pueris etiam ex lacte, si non salubre id fuerit, sed valde calidum, ac biliosum. ventrem enim per calefacit, & vesicam. Quare vrina, dum aduritur, hac patitur.* Hæc autem verba non significant ex lacte vitioso duntaxat fieri calculum. Sed scire oportet Hippocratem duplicem afferre modum generationis calculi. primus est quẽ paulo ante dixerat *eo quod id quod crassissimum est, ac biliosissimum isthic manet, & coa-*

A *ceruatur, ac concrescit.* Alter cum addit *ex vrina qua aduritur.* neque ibi particulam [duntaxat] apposuit, nec de vitioso lacte magis quam de bono sermonem habuit.

Tandem diuisio lactis in culpatum & exquisitum nemini poterit satisfacere possunt enim hæc duo simul existere, & vt exquisita bilis simul & putrida est sic lac exquisitum & vitiatum. Si verò lactis culpati nomine intelligunt, illud quod habet substantiam viscidam & excrementitiam duplicem videntur caseosam substantiam constituere vnam alimentalem, alteram excrementitiã.

B Sed perperam. Statuatur ergo loqui nos de lacte sanorum corporum, hoc sane alimentum est corporis non propter serosam, sed propter caseosam substantiam. hæc rursus caseosa pars non potest ita esse alimentum, quin aliqua portio non sit excrementum. Quare cum omni lacti, etiam purissimo contingat excrementiæ partis esse participem, cumque etiam omni lacti caseosa adsit substantia in omni lacte gignendi lapidis suspicio non parua existit.

FINIS.

INDEX

INDEX

RERVM MEMORABILIVM QVAE IN LIBRO DE METEORIS MICROCOSMI CONTINENTVR,

Alphabetico ordine digestus, in quò prior num. pag & secundus columnam litera verò locum denotat.

A

Aqua

INDEX.

Calo-

INDEX.

Diui-

INDEX.

Gale-

INDEX.

G

H

I

INDEX.

Lode-

INDEX.

INDEX.

N

O

P

Pestis

INDEX.

San-

Spiri-

INDEX.

Hh Venus

INDEX.

F I N I S.

LICENTIAE SVPERIORVM, ET APPROBATIONES.

Videat Admodum Reuerendus Dominus Franciscus Norius Canonicus Florentinus an in suprascripto opere aliquid contineatur quod Pietati Christianæ vel bonis moribus aduersetur, nobisque referat 4. Maij 1620.

Petrus Nicolinus Vic. Gener. Flor.

In hoc opere Excellentissimi Domini Stephani de Castro, nihil mihi contineri videtur, quod à recta Catholicaque Religione, aut à bonis moribus sit alienum, & in fidem subscripsi. Die 8. Maij 1620.

Franciscus Norus Canonicus Flor. manu propria.

Attenta relatione præmissa licentiam concedimus, vt typis excudi valeat Florentiæ opus suprascriptum, ordinibus, consuetis seruatis. 8. Maij 1620.

Petrus Nicolinus Vic. Gener. Flor.

Adì 8. Maggio 1620.

Si rimette questa opera al Padre Gori, che la riueda per cortesia, e riferisca se vi sia cosa contro la Santa Fede e buon costumi.

F. Gio: Paolo Inquisitore Gener. di Fir.

Hauendo visto per ordine del Reuerendissimo Padre Inquisitore il Libro dell'Eccellentissimo Signor Stefano de Castro; intitolato de Meteoris Microcosmi. l'ho trouato pieno di Dottrine peregrine, acute, e ingegnose; e l'ho per vtilissimo non solo à Signori Medici: ma à tutti i Filosofi. Non v'è cosa contro la Fede, o buon costumi. Se poi sia bene suscitar l'antiquata opinione delli Atomi, e che il principio delle cose sia l'acqua, e ciò confermarlo con Scritture; mi rimetto al Giudizio purgatissimo di detto Reuer. Padre Inquisitore, e in fede mi son sottoscritto il dì 25. di Giugno 1620.

F. Domenico Gori mano propria.

Adì 26. di Giugno 1620.

Stante la sopradetta attestazione del Padre Gori, che nel libro del Signor Stefano di Castro intitolato il libro de Meteoris Microcosmi, non vi sia cosa repugnante ne alla Santa Fede, ne a buoni Costumi, si concede licenza di potersi Stampare in Firenze seruato il solito. Auuertendo, che io concedo Filosoficamente che si possino asserire gli elementi, cioè l'acqua esser principio delle cose naturali, non però affermarlo con la Scrittura Sacra, quale non consente con la Filosofia naturale.

F. Gio: Paolo Inquisitore Gener. di Firenze.

Stampisi, Adì 2. di Luglio 1620.

Niccolò dell' Antella.

Errata quæ in hoc opere continentur ſic corriges.

Pag.	*Col.*	*Verſ.*	*Errata*	*Sic Corriges.*
2.		14.	procaſtinare	procraſtinare
8.	2.	47.	Ariſtotelis	Ariſtoteles
11.	2.	12.	interogabis	interrogabis
16.	2.	29.	quoquæ	quoque
21.	1.	53.	conſtace	conſtare
40.	2.	31.	concauum	iuxta concauum
54.	2.	40.	in in	in
55.	2.	34.	ſurgere	turgere
56.	2.	9.	ſymptoma	ſymptomata
57.	2.	42.	curbitula	curcubitula
57.	2.	13.	priaiſmus	priapiſmus
63.	2.	13.	parentium	parentum
69.	2.	14.	ſint diuerſa	ſint diuerſæ
70.	2.	12.	vnaquæq;	vnæquæq;
81.	2.	25.	in frequenti	infrequenti
77.	2.	51.	refer	refert
78.	1.	52.	philoſophorus	philoſophus
78.	1.	46.	aphur	aphàr
82.	2.	2.	exiſtis	exiſtis
84.	2.	3.	leul	leui
85.	1.	49.	ſuccurcas	ſuccurras
86.	1.	14.	Venenoſus	venoſus
86.	2.	46.	exteruus	externus
88.	1.	1.	hæc.	hac
88.	1.	19.	retinentia	retinendo
88.	1.	49.	peraget	peregat
88.	1.	49.	accedunt	accedant
88.	1.	52.	appellantur	appellentur
88.	2.	46.	combuſtit	combuſſit
88.	2.	vlt.	multa	multæ.
88.	1.	15.	opportet	oportet
89.	2.	9.	mutus	motus
97.	2.	35.	noriendi	moriendi
97.	1.	18.	olcoſa	oleoſa
107.	1.	4.	olyſipone	Olyſippone
108.	1.	3.	febris	febrem
116.	1.	17.	enoxerante	exonerante
119.	1.	37.	inarat	inurat
124.	2.	8.	tangit	tingit
126.	2.	51.	reuerſionem	reuerſionum
139.	2.	7.	proprie	impropriè
139.	2.	53.	diuiduntur cum puncto	lege ſine puncto
139.	2.	8.	dicerernus	diceremus
140.	2.	2.	vnamquaq;	vnamquamq;
148.	1.	20.	fine	ſinè
148.	2.	13.	hanc	hunc
149.	2.	42.	prò poſſe	procul à sè
153.	1.	19.	conra	contra
155.	2.	48.	ſerapio	Serapio
160.	1.	25.	libauius	Libauius
161.	1.	4.	Morcardes	Monardes
162.	1.	18.	ſiluaticus	Siluaticus
162.	2.	11.	quapartes	quà parte
162.	1.	40.	ſiluaticus	Siluaticus
162.	2.	35.	puluuis	puluis
162.	2.	1.	ſcaligerum	Scaligerum
162.	2.	1.	ſcaliger	Scaliger
162.	1.	45.	Abinzoar	Auenzoar
167.	2.	37.	eff ctus	affectus
168.	2.	13.	ſalatri	ſolatri
168.	2.	vlt.	leui	leu
170.	2.	8.	vice	via
171.	2.	48.	ſerapio	Serapio
176.	2.	6.	ruccum	ſuccum
178.	1.	10.	correptus	correptos
178.	2.	37.	obtinentis	obtinentes
179.	1.	45.	hnmid tate	humiditate
179.	1.	47.	Perſiſtentes	Perſiſtens
179.	2.	48.	fœſius	Foeſius
189.	2.	24.	afferat	afferant
189.	2.	24.	aſcendunt	aſcendant
189.	2.	27.	ſunt	ſint
192.	1.	25.	exiſtant	excitant
197.	1.	18.	Sorofitates	Scroſitates
197.	1.	41.	paruus	prauus
199.	1.	27.	recipimus	recepimus
200.	2.	33.	fuliginis	fuligines
201.	2.	1.	naturæ	natura
202.	2.	14.	corpus	corporis
203.	2.	20.	dieas	dicas
208.	1.	21.	Zaccharum	Saccharum
212.	2.	7.	conerefcunt	concreſcunt
219.	1.	1.	friçata	ſiccata
220.	1.	4.	comuniter	comuniter
224.	1.	36.	quia	qui à.

Hæc inter legendum occurrere, ſi qua alia animaduerſionem noſtram ſunt præter lapſa ea tu benigne lector corrigere poteris.

REGISTRVM.

¶ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh.

Omnes sunt Duerniones Præter ¶. Terniones.

FLORENTIAE. M. DC. XXI.

APVD IVNCTAS.